

32. AKADÉMIAI

É R T E S Í T Ő

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

BALOGH JENŐ

FŐTITKÁR.

XL. KÖTET.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1930

50024

Tagválasztások a M. Tud. Akadémiában.

Az 1930. évi XC. nagygyűlésen (május hó 8-án)
megválasztattak:

Igazgató-tagnak:

az Akadémia részéről:	az Igazgató-Tanács részéről:
gróf Apponyi Albert t. t.	Jankovich Béla l. t. Teleszky János

Az I. osztályba:

Tiszteleti tagnak:

Csengery János r. t.,
Zala György, szobrászművész.

Levelező tagnak a B) alosztályba:

György Lajos, tanár, irodalomtörténetíró,
Pais Dezső, tanár, filológus.

Külső tagnak:

Merker Pál, boroszlói egyet. tanár, irodalomtörténetíró.

A II. osztályba:

Rendes tagnak az A) alosztályba:

Angyal Pál l. t.,
Polner Ödön l. t.

Levelező tagnak az A) alosztályba:

Kuncz Ödön, egyet. tanár, jogtudós.

Levelező tagnak a B) alosztályba:

Divéky Adorján, egyet. magántanár, a varsói magyar
követség sajtóreferense, történetíró,
Mályusz Elemér egyet. tanár, történetíró.

Külső tagnak:

Kornemann Ernő, boroszlói egyet. tanár, történetíró,
Monroe Pál, new-yorki egyet. tanár, a neveléstudo-
mány művelője,
Papée Frigyes, a krakkói egyetemi könyvtár ny. igaz-
gatója, történetíró.

A III. osztályba:

Rendes tagnak az A) alosztályba:

Fejér Lipót l. t.

Levelező tagnak az A) alosztályba:

Zechmeister László, egyet. tanár, vegyész.

Külső tagnak:

Painlevé Pál, a Faculté des Sciences de l'Université
de Paris tanára, matematikus,
Sommerfeld Arnold, müncheni egyet. tanár, fizikus,
Sudhoff Károly, a lipcei egyetem nyug. tanára, az
orvostörténelmi tudomány művelője,
Wagner-Jauregg Gyula, a bécsi egyetem nyug. tanára,
a pszichiatria művelője.

TARTALOM.

Oldal

I. Előadások és cikkek.

<i>Balogh Jenő</i> : Adatok az Akadémia történetéhez és jövő munkaterveink	223
<i>Berzeviczy Albert</i> : A februáriusi pátens keletkezése	286
<i>Domanovszky Sándor</i> : József nádor mint Magyarország teljhatalmú kormányzója 1805-ben	289
<i>Eckhart Ferenc</i> : A Habsburg-Lotharingiai ház családi törvényei	154
<i>Horváth János</i> : Szász Károly emlékezete	196
<i>Korzenszky Eleonóra</i> : Jelentés a «Sylloge Tacticorum Graecorum» számára végzett anyaggyűjtésről	176, 300
<i>Ligeti Lajos</i> első <i>jelentése</i> mongolországi kutató útjáról	172
— második <i>jelentése</i> mongolországi kutató útjáról	255
<i>Pekár Dezső</i> : A Báró Eötvös Loránd Geofizikai Intézet tízéves tudományos működése (székkfoglaló)	163
<i>Szentpétery Imre</i> : IV. Béla király néhány oklevelének kritikai méltatása	287
<i>Szinnyei Ferenc</i> : Novella- és regényirodalmunk az abszolutizmus korának elején (székkfoglaló)	152

II. Jelentések a pályázatokról.

<i>Chorin Ferenc</i> -jutalom	126
<i>Darányi Ignác</i> -jutalom	149
<i>Fraknói</i> -jutalom	141
A székesfőváros adományából hirdetett <i>irodalomtörténeti</i> jutalom	71
<i>Kazinczy Gábor</i> és neje, <i>Váradi Szabó Anna</i> -jutalom	151
<i>Br. Kornfeld Zsigmond</i> -jutalom	132
<i>Nagy</i> -jutalom és <i>Marczibányi</i> -mellékjutalom	119
<i>Pécze</i> -jutalom	135
<i>Sámuel</i> — <i>Kölber</i> -jutalom	126
<i>Vojnits</i> -érem	59
<i>Wodianer</i> -jutalmak	73

III. Akadémiai ügyek.

Akadémia:

A M. Tud. Akadémiának felajánlott <i>adományok</i> és <i>alapítványok</i>	101
	187, 363
A M. Tud. Akadémia <i>halottjai</i> 1928-ban és 1929-ben	26, 315
— <i>jutalomtétellei</i>	251, 300
— újabb <i>kiadványai</i>	100, 186, 272, 362

	Oldal
Újabb <i>levelezés</i> az elszakított területen nem kézbesített, illetőleg elkobzott magyar tudományos munkák szabad terjesztése érdekében	316
A M. Tud. Akadémia <i>munkássága</i> 1928-ban	8
— által 1930-ban <i>kitüntetett</i> , illetőleg a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak elismerésre ajánlott elemi iskolai <i>tanítók</i>	316
— pénztári <i>számadása</i> 1928-ról és 1929-ről	75, 327
— A gróf Vigyázó-vagyon és jövedelmei kimutatása 1928 július 29-től december 31-ig	87
— Megjegyzések a két gróf Vigyázó-vagyonnak vagyon- és jövedelem kimutatásához	357
— A két gróf Vigyázó-vagyon pénztári számadása 1929-ről és ennek függelékei	343
A M. Tud. Akadémia belső <i>tagjai</i>	1
<i>Iratváltás</i> a székesfőváros egy utcájának gróf <i>Vigyázó Ferenc</i> nevére való elnevezése tárgyában	6

Jelentések:

<i>Bizottsági</i> jelentések	235
Jelentés a <i>Könyvtár</i> 1928. évi állapotáról	14
A <i>Soproni Erdőmérnöki Főiskola</i> Növénytan Intézetének jelentése az alföldi ákácfasítással kapcsolatos erdészettudományi problémák megvizsgálásáról	297
Jelentés az akadémiai <i>választásokról</i>	187
<i>Költségvetés</i>	26, 260, 321
— Pótlások a <i>költségvetés</i> -tervezethez	31
— A gróf <i>Vigyázó-vagyon</i> előirányzata	266
— A két gróf <i>Vigyázó-vagyon</i> költségvetése 1930 első felére	338

Kutatói Bizottság:

A Magyarország területén végzendő tudományos kutatások támogatása kérdésében véleményadás végett Bizottság kiküldése és Bizottság tárgyalásai és javaslatai	37
---	----

Ügyrend:

A <i>Hegedüs Istrán-alapítvány</i> ügyrendje	73
A <i>Weiss Fülöp-alapítvány</i> ügyrendje	297

IV. Alkalmi és üdvözlő beszédek, nekrológok.

<i>Berzeviczy Albert</i> elnöki megemlékezése gróf <i>Andrássy Gyula</i> elhunytáról	231
— elnök megnyitó beszéde a <i>Hitel</i> megjelenésének százéves fordulóján	277
— elnök megnyitó beszéde nagybányai vitéz <i>Horthy Miklós</i> úr Ö Főméltóságának Magyarország kormányzójává választása tizedik évfordulója alkalmából	284
— elnök beszéde <i>Jókai</i> síremlékének felavatásán	219
— elnök megnyitó beszéde néhai <i>Kautz Gyula</i> másodelnök ig. és r. t. születésének századik évfordulója alkalmából	281

Oldal

<i>Berzeviczy Albert</i> elnök megnyitó beszéde a M. Tud. Akadémia LXXXIX. ünnepélyes közülésén	107
— elnök megemlékezése <i>Rákosi Jenő</i> ig. és t. t. elhunytáról	5
— elnök megnyitó beszéde a M. Tud. Akadémiának id. <i>Szász Károly</i> születésének századik évfordulója alkalmából tartott ünnepi ülésén	193
— elnök megnyitó beszéde id. <i>Szinnyei József</i> l. t. születésének centenáriuma alkalmából	285
— elnök beszéde <i>Vargha Gyula</i> t. t. másodeelnök ravatalánál	105
<i>Császár Elemér</i> r. t. beszéde <i>Lehr Albert</i> síremlékének leleplezése alkalmával	270
<i>Kozma Andor</i> : <i>Eötvös Loránd</i> (vers)	115
<i>Csánki Dezső</i> osztályelnök üdvözlő beszédei a II. osztályban tartott székfoglalók alkalmából:	
<i>Domanovszky Sándor</i> r. taghoz	312
<i>Finkey Ferenc</i> r. taghoz	314
<i>Hajnal István</i> l. taghoz	185
<i>Staud Lajos</i> l. taghoz	309
<i>Szentpétery Imre</i> r. taghoz	311
<i>Némethy Géza</i> osztályelnök üdvözlő beszédei az I. osztályban tartott székfoglalók alkalmából:	
<i>Baros Gyula</i> l. taghoz	180
<i>Pintér Jenő</i> r. taghoz	183
<i>Szinnyei Ferenc</i> r. taghoz	181
V.	
Inhaltsverzeichnis	102, 189, 273, 363
Sommaire	103, 190, 275, 364
Contents (Index)	104, 191, 274, 365
*	
A tagok irodalmi munkássága	I—LIV

BETŰRENDES NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

	Oldal
Adományok és alapítványok	101, 187, 362
Akadémia belső tagjai	1—4
— halottjai	26, 315
— agjainak <i>irodalmi munkássága</i>	1—LIV
— jutalomtétellei	251—255, 300
— költségvetése	26—31, 260—265, 321—326
— munkássága	8—25
— pénztári számadása 1928 ról és 1929-ről	75—85, 327—337
— újabb kiadványai	100, 186—187, 272, 361
— vagyonmérlege	78—82, 344—345, 348—349
<i>Gr. Andrássy Gyula. Berzeviczy Albert</i> megemlékezése — elhunytáról	221—222 250—251
Archaeológiai ásatások eredményei	223—235
<i>Balogh Jenő</i> : Adatok az Akadémia történetéhez és jövő munka- terveink	180—181
<i>Baros Gyula</i> I. taghoz üdvözlő beszéd	286—287
<i>Berzeviczy Albert</i> : A februáriusi pátenis keletkezése	219—221
— beszéde <i>Jókai</i> síremlékének felavatásán	105—107
— beszéde <i>Vargha Gyula</i> ravatalánál	221—222
— megemlékezése <i>gróf Andrássy Gyula</i> elhunytáról	5—6
— megemlékezése <i>Rákosi Jenő</i> elhunytáról	107—115
— megnyitó beszéde az Akadémia LXXXIX. ünnepélyes köz- ülésén: <i>A két Eötvös</i>	278—281
— megnyitó beszéde a <i>Hitel</i> megjelenésének centenáriumán tartott ünnepi ülésen	281—283
— megnyitó beszéde néhai <i>Kautz Gyula</i> születésének cen- tenáriuma alkalmával	193—195
— megnyitó beszéde az Akadémia ünnepi ülésén <i>id. Szász</i> <i>Károly</i> születésének centenáriuma alkalmával	285
— megnyitó beszéde <i>id. Szinnyei József</i> születésének cen- tenáriuma alkalmával	284—285
— ünnepi beszéde nagybányai vitéz <i>Horthy Miklós</i> Ö Fő- méltóságának Magyarország kormányzójává történt meg- választása tizedik évfordulója alkalmából	126—132
<i>Chorin Ferenc-alapítvány</i> . Jelentés a 1928. évi kamatai- nak odaítéléséről	126—132
<i>Concha Győző</i> «Hatvan év tudományos mozgalmi között» c. műve a Chorin Ferenc-jutalmat kapja	104, 191, 274, 365—366
Contents. (Index)	185—186, 309—315
<i>Csánki Dezső</i> osztályelnök üdvözlő beszédei	270—272
<i>Császár Elemér</i> beszéde <i>Lehr Albert</i> síremlékének leleplezése alkalmával	149—150
<i>Darányi Ignác</i> -jutalom. Jelentés az 1929. évi — tárgyában	289—296
<i>Domanovszky Sándor</i> : József nádor, mint Magyarország telj- hatalmú kormányzója 1805-ben	312—314
— r. taghoz üdvözlő beszéd	

	Oldal
<i>Eckhart Ferenc</i> : A Habsburg-Lotharingiai ház családi törvényei	154—163
A két <i>Eötvös</i> . <i>Berzeviczy Albert</i> megnyitó beszéde az Akadémia I. XXXIX. ünnepélyes közülésén	107—115
<i>Eötvös Loránd</i> . (Vers). Irta: <i>Kozma Andor</i>	115—119
<i>Bárá Eötvös Loránd</i> Geofizikai Intézet tízéves tudományos működése. <i>Pekár Dezső</i> székfoglalója	163—172
<i>Filozófiai Bizottság</i> munkássága 1928-ban és legközelebbi munkaterve	12
<i>Finkey Ferenc</i> r. taghoz üdvözlő beszéd	314—315
<i>Fraknói-jutalom</i> . Jelentés a — tárgyában	141—149
<i>P. Gulácsy Irén</i> «Fekete völgyének» c. műve a Péczely- jutalmat kapja. Lásd <i>Péczely-jutalom</i> alatt!	
<i>Hajnal István</i> l. taghoz üdvözlő beszéd	185—186
<i>Hegedüs István</i> -alapítvány ügyrendje	73
«Hitel». <i>Berzeviczy Albert</i> megnyitó beszéde a — megjele- nésének centenáriumán tartott ünnepi ülésen	278—281
<i>Horthy Miklós</i> . <i>Berzeviczy Albert</i> ünnepi beszéde nagybányai vitéz — Ö Főméltóságának Magyarország kormányzójává történt megválasztása tizedik évfordulója alkalmából	284—285
<i>Horváth János</i> : <i>Szász Károly</i> emlékezete	196—219
<i>Inhaltsverzeichnis</i>	102, 189, 273, 363
<i>Igazgató-Tanács</i> tagjai	188
<i>Jelentés az akadémiai választásokról</i>	187—188
— a <i>Chorin Ferenc</i> -alapítvány 1928. évi kamatainak oda- ítéléséről	126—132
— az 1929. évi <i>Darányi Ignác-jutalomról</i>	149—150
— a <i>Franknói-jutalomról</i>	141—149
— a <i>Kazinczy Gábor és neje Váradi Szabó Anna-jutalom</i> odaítéléséről	151
— «a konjunktúra-elmélet alapjai, a konjunktúra-kutatás mó- szerei és eddigi eredményeinek bírálata.» c. pálya- munkákról	237—250
— a <i>Kornfeld Zsigmond</i> -alapítvány 1928. évi kamatainak odaítéléséről	132—135
— a <i>Könyvtár</i> állapotáról	14—25
— a <i>Marczibányi-pályázatról</i>	235—237
— az 1929. évi <i>Nagyjutalom</i> és a <i>Marczibányi-mellékjutalom</i> odaítélése tárgyában	119—126
— a <i>Péczely-jutalomról</i>	135—140
— a <i>Sámuel—Kölber-jutalomdíjról</i>	126
— a <i>Székesfehérváros</i> adományából hirdetett irodalomtörténeti jutalomról	71—72
— a <i>Történelmi Bizottság</i> működéséről	13—14
— a <i>Vojnits-érem</i> odaítélése tárgyában	59—71
<i>Jókai</i> siremlékének felavatásán <i>Berzeviczy Albert</i> beszéde .	219—221
<i>Káán Károly</i> «Magyar Alföld» c. műve a <i>Kornfeld Zsigmond</i> - jutalmat kapja	132—135
<i>Kautz Gyula</i> . <i>Berzeviczy Albert</i> megnyitó beszéde néhai — születésének centenáriuma alkalmával	281—283
<i>Kazinczy Gábor és neje, Váradi Szabó Anna</i> -alapítvány. Jelentés a — kamataiból kiadható jutalom odaítélése tárgyában	151
<i>Knieszsa István</i> «A magyar helyesírás a tatárjárásig» c. érte- kezése a <i>Sámuel—Kölber-jutalmat</i> kapja	126

A konjunktura-elmélet alapjai, a konjunktura-kutatás módszerei és eddigi eredményeinek híralata. Jelentés — c. pályamunkákról	237—250
Kornfeld Zsigmond-alapítvány. Jelentés a — kamatainak odaítéléséről	132—135
Kornis Gyula «A magyar művelődés eszményei» c. műve a Marczibányi-mellékjutalmat kapja	119—126
Korzenszky Eleonóra. Jelentés a «Sylloge Tacticorum Graecorum» számára végzett anyaggyűjtésről	176—180, 300—309
Kozma Andor: Eötvös Loránd. (Vers)	115—119
Kozma Béla költői munkásságáért a Kazinczy Gábor és neje, Váradai Szabó Anna-jutalmat kapja	151
Költségvetés az 1929. év január—június, július—december és az 1929. év december—1930. év június hónapjaira	26—31, 260—265, 321—326
Költségvetés-tervezet. Pótlások az Akadémia költségvetésének tervezetéhez az 1929—1931. években	31—37
Könyvtár. Jelentés a — állapotáról	14—25
Kutató Bizottság	37—59
Lehr Albert. Császár Elemér beszéde — síremlékének leplezése alkalmából	270—272
Levelezés magyar tudományos munkák szabad terjeszthetése érdekében	316
Ligeti Lajos első és második jelentése mongolországi kutató útjáról	172—176, 255—259
Lukinich Imre «A szatmári béke története és okirattára» c. műve a Fraknoi-jutalmat kapja. Lásd <i>Fraknoi-jutalom</i> alatt!	
Marczibányi-mellékjutalom. Jelentés a — odaítélése tárgyában	119—126
Marczibányi-pályázat. Jelentés a — tárgyában	235—237
Nagyjutalom. Jelentés a — odaítélése tárgyában	119—126
Némethy Géza osztályelnök üdvözlő beszédei	180—185
Onasander-kéziratok.	
Lásd: Korzenszky Eleonóra: Jelentés a «Sylloge Tacticorum Graecorum» számára végzett anyaggyűjtésről.	
Pauler Ákos «Bevezetés a filozófiába» és «Logika» c. műveiért a Nagyjutalmat kapja	119—126
Péczei-jutalom. Jelentés és a — tárgyában	135—140
Pekár Dezső: A Bárány Eötvös Loránd Geofizikai Intézet tízéves tudományos működése	163—172
Pénztári számadás	75—85, 327—337
Pintér Jenő r. taghoz üdvözlő beszéd	183—185
Pleidell Ambrus «A nyugatra irányuló magyar külkereskedelem a középkorban» c. műve a Darányi Ignác-jutalmat kapja. Lásd <i>Darányi Ignác-jutalom</i> alatt!	
Rákosi Jenő. Berzeviczy Albert megemlékezése — elhunytáról	5—6
Sámuel—Kölber-jutalomdíj. Jelentés a — odaítélése tárgyában	126
Sommaire	103, 190, 275, 364—365
A Soproni Erdőmérnöki Főiskola Növénytan Intézetének jelentése alföldi ákácfasítási kísérleteiről	297
Staud Lajos I. taghoz üdvözlő beszéd	309—310
id. Szász Károly. Berzeviczy Albert megnyitó beszéde az Akadémia ünnepi ülésén — születésének centenáriuma alkalmából	193—195

	Oldal
<i>Szász Károly</i> emlékezete. Irta: <i>Horváth János</i>	196—219
<i>Székesfőváros</i> adományából hirdetett irodalomtörténeti <i>jutalom</i> . Jelentés a — tárgyában	71—72
<i>Szentpétery Imre</i> : IV. Béla király néhány oklevelének kritikai mértéka	287—289
<i>Szentpétery Imre</i> r. taghoz üdvözlő beszéd	311—312
<i>Szinnyei Ferenc</i> . Novella és regényirodalmunk az abszolutiz- mus korának elején	152 154
<i>Szinnyei Ferenc</i> r. taghoz üdvözlő beszéd	181—183
id. <i>Szinnyei József</i> . <i>Berzeviczy Albert</i> megnyitó beszéde — születésének centenáriuma alkalmával	285
<i>Szótári Bizottság</i> munkássága	10—12
<i>Tanítók</i> . Az Akadémia által kitüntetett, ill. a vallás- és közok- tatásügyi miniszter úrnak elismerésre ajánlott —	73—74, 316
<i>Történelmi Bizottság</i> Jelentés a — működéséről	13—14
<i>Ügyrend. Hegedüs István</i> alapítvány ügyrendje	73
— <i>Weiss Fülöp</i> alapítvány ügyrendje	297—300
<i>Ülések</i> . Az 1928-ban tartott —	8 10
<i>Vargha István</i> «A konjunktura-elmélet alapjai, a konjunktura- kutatás módszerei és eddigi eredményeinek bírálata» c. pályamunka kidolgozásával megbízatásra ajánltatik	237—250
<i>Varga Gyula</i> . <i>Berzeviczy Albert</i> beszéde — ravatalánál	105—107
<i>Gróf Vigyázó Ferenc</i> utca	6—7
<i>Gróf Vigyázó vagyon</i> . <i>Előirányzat</i> a két — bevételeiről és kiadásairól 1929 július 1—december 31-ig és 1930 január 1—június 30-ig	266—269, 338—341
<i>Gróf Vigyázó vagyon</i> . <i>Előirányzat</i> a két — kezelésénél alkal- mazottak illetményeiről 1930 január—júniusig	342
— A két — nál alkalmazottak illetményei 1929-ben	357
— A két — hoz tartozó értékpapírok jegyzéke	354—356
— A két — hoz tartozó földbirtokok bérbeadása 1921—1926. években	360
— A két — hoz tartozó földbirtokok és értékpapírok felvétele a vagyonkimutatásokba	360 III. alatt
— kimutatása 1928 végén és jövedelmei 1928 július 29-től december 31-ig	87—100
— kimutatása 1929 végén és jövedelmei 1929 január 1-től december 31-ig	343—361
— Megjegyzések a — nak vagyon- és jövedelem-kimutatásához	357—361
— A bojári gróf Vigyázó Ferenc végrendeletében foglalt meghagyások	359—360
— A két — nak az örökható ur elhunytakor nem volt sem kimutatása, sem leltára	357—358
— A két — ellen indított örökösödési perek	358
— Egyesség az örökösödési perekben	358
— A két — ból 1928-ban és 1929-ben kifizetett tartozások	94—95, 346
— A két — t terhelő tartozások 1930 márciusban	359
<i>Vojnits-érem</i> . Jelentés a — odaítélés tárgyában	59—71
<i>Weiss Fülöp</i> alapítvány ügyrendje	297—300
<i>Zilahy Lajos</i> «A tábornok» c. színművéért a <i>Vojnits-érmet</i> kapja	59—71

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

Szerkeszti: BALOGH JENŐ.

XL. KÖTET.

1929 január—március

1—3. FÜZET.

I. Az Akadémia belső tagjai.

Elnökség.

Berzeviczy Albert, ig. és t. t., elnök
Vargha Gyula, t. t., másodelnök
Balogh Jenő, r. t., főtitkár.

Igazgató-Tanács.

Az Igazgató-Tanács választottjai:

József főherceg, t. t.
Gr. Apponyi Albert, t. t.
Hg. Batthyány-Strattmann
László, t. t.
Gr. Károlyi Gyula
Szmrecsányi Lajos
Ilosvay Lajos, t. t.
Gr. Széchenyi Emil
Gr. Teleki Pál, t. t.
Popovics Sándor, t. t.
Gr. Zichy János
Gr. Mailáth József

12. Serédi Jusztinián

Az Akadémia választottjai:

Br. Wlassics Gyula, t. t.
Br. Forster Gyula, t. t.
Pauer Imre, t. t.
Gr. Andrássy Gyula, r. t.
Concha Győző, r. t.
Fröhlich Izidor, r. t.
Herczeg Ferenc, t. t.
Szinnyei József, r. t.
Gr. Klebelsberg Kunó, t. t.
Csánki Dezső, r. t.
11. Fináczy Ernő, r. t.

Tiszteleti tagok.

I. osztály.

Herczeg Ferenc, ig. t.
Kozma Andor
Hubay Jenő
Vargha Gyula, másodelnök

Ravasz László
Szaboleska Mihály
7. Badics Ferenc.

II. osztály.

Gr. Apponyi Albert, ig. t.
Br. Forster Gyula, ig. t.
Berzeviczy Albert, ig. t., elnök
Pauer Imre, ig. t.
Br. Wlassics Gyula, ig. t.

Gr. Klebelsberg Kunó, ig. t.
Károlyi Árpád
Popovics Sándor, ig. t.
9. Gróf Bethlen István.

III. osztály.

Lenárd Fülöp	Koburg Ferdinánd
József főherceg, ig. t.	Gr. Teleki Pál, ig. t.
Hg. Batthyány-Strattmann	Bláthy Ottó
László, ig. t.	7. Hosszay Lajos, ig. t.

A rendes és levelező tagok alosztályok szerint csoportosítva.

I. Nyelv- és széptudományi osztály.

A) Nyelvtudományi alosztály.

<i>Rendes tagok:</i>	Bleyer Jakab
Szinnyei József, ig. t., osztálytitkár	Láng Nándor
Munkácsi Bernát	Vikár Béla
Némethy Géza, osztályelnök	Schmidt József
Melich János	Darkó Jenő
Petz Gedeon	Horger Antal
Gombocz Zoltán	Mészöly Gedeon
Zolnai Gyula	Förster Aurél
8. Vári Rezső.	Németh Gyula
	Husztai József
	Kmoskó Mihály
<i>Levelező tagok:</i>	Schmidt Henrik
Kunos Ignác	Jakubovich Emil
Gyomlay Gyula	Gr. Zichy István
Pápay József	Csüry Bálint
Tolnai Vilmos	20. Klemm Antal.

B) Széptudományi alosztály.

<i>Rendes tagok:</i>	Viszota Gyula
Négyesy László	Horváth János
Csengery János	Vargha Damján
Császár Elemér	Solymossy Sándor
Voinovich Géza	Papp Ferenc
Dézi Lajos	Zlinszky Aladár
Horváth Cyrill	Szász Károly
Szinnyei Ferenc	Thienemann Tivadar
8. Pintér Jenő.	Petrovics Elek
	Kéky Lajos
	Jakab Ödön
<i>Levelező tagok:</i>	Zsigmond Ferenc
Pekár Gyula	Bajza József
Divald Kornél	17. Baros Gyula.
Ambrus Zoltán	

II. A bölcséleti, társadalmi és történeti tudományok osztálya.

A) Bölcséleti és társadalmi alosztály.

<i>Rendes tagok:</i>	Schneller István
Concha Győző, ig. t.	Illés József
Földes Béla	Fellner Frigyes
Gr. Andrássy Gyula, ig. t.	Kovács Alajos
Gaal Jenő	Hegedüs Loránt
Balogh Jenő, főtitkár	Heller Farkas
Kováts Gyula	Erekly István
Pauler Ákos	Kolosváry Bálint
Thirring Gusztáv	Czettler Jenő
Bernát István	Dékány István
10. Kornis Gyula.	Holub József
	Kováts Ferenc
<i>Levelező tagok:</i>	Kenéz Béla
Grosschmid Béni	Moór Gyula
Reiner János	Schütz Antal
Balogh Artúr	Laky Dezső
Finkey Ferenc	Bartók György
Polner Ödön	Navrátil Ákos
Angyal Pál	Tomcsányi Móric
Jankovich Béla	27. Vinkler János.

B) Történettudományi alosztály.

<i>Rendes tagok:</i>	Hodinka Antal
Csánki Dezső, ig. t., osztály- elnök	Varjú Elemér
Szádeczky-Kardoss Lajos	Jancsó Benedek
Fináczy Ernő, ig. t., osztály- titkár	Szentpétery Imre
Angyal Dávid	Hóman Bálint
Kollányi Ferenc	Pilch Jenő
Takáts Sándor	Lukinich Imre
Domanovszky Sándor	Eckhart Ferenc
monori Wertheimer Ede	Iványi Béla
Áldásy Antal	Hekler Antal
10. Kuzsinszky Bálint.	Ge evich Tibor
	Marzsar Imre
	Gombos Ferenc Albin
	Szekfü Gyula
	Dedek Crescens Lajos
<i>Levelező tagok:</i>	Bella Lajos
Marczali Henrik	Gyalóka Jenő
Komáromy András	Bruckner Győző
Erdélyi László	Tóth Zoltán
Sebestyén Gyula	Heinlein István
Mahler Ede	Nagy Miklós
Hornyánszky Gyula	Főgel József
Barabás Samu	30. Hajnal István.

III. Matematikai és természettudományi osztály.

A) Matematikai és fizikai alosztály.

<i>Rendes tagok :</i>	Bodola Lajos
Fröhlich Izidor, ig. t., oszt.-titkár	Buchböck Gusztáv
Rados Gusztáv	Klupathy Jenő
Kövesligethy Radó	Wittmann Ferenc
Farkas Gyula	Fejér Lipót
Kürschák József	Br. Harkányi Béla
Tangl Károly	Riesz Frigyes
Winkler Lajos	Steiner Lajos
Szarvasy Imre	Oltay Károly
'Sigmund Elek	Rybár István
Zemplén Géza	Konek Frigyes
11. Zelovich Kornél.	Pogány Béla
	Szily Kálmán
	Mikola Sándor
<i>Levelező tagok :</i>	Pekár Dezső
Balló Mátyás	Gróh Gyula
Zipernowszky Károly	Ortvay Rudolf
Bugarszky István	Fröhlich Pál
Hoor-Tempis Mór	Kandó Kálmán
Schlesinger Lajos	Möller István
	26. Császár Elemér.

B) Természettudományi alosztály.

<i>Rendes tagok :</i>	Kenyeres Balázs
Horváth Géza, oszt.-elnök	Marek József
Lenhossék Mihály	Magyary-Kossa Gyula
Mágoesy-Dietz Sándor	Zahlbruckner Sándor
Méhely Lajos	Vitális István
Istvánffy Gyula	Cholnoky Jenő
Hutýra Ferenc	Papp Károly
Zimányi Károly	Vámossy Zoltán
Preiszig Hugó	Zimmermann Ágoston
Mauritz Béla	Kerpely Kálmán
Schaffer Károly	Vendl Aladár
Degen Árpád	Verebely Tibor
12. Br. Nopcsa Ferenc.	Bókay János
	Gelei József
<i>Levelező tagok :</i>	Jakabházy Zsigmond
Hollós László	Kaán Károly
Tuzson János	Csiki Ernő
Entz Géza	Manninger Rezső
Buday Kálmán	Rozlozsnik Pál
Böckh Hugó	Scherffel Aladár
Pályi Móric	28. Orsós Ferenc.
Filarszky Nándor	

Az elnökletem alatt álló M. Tud. Akadémia az alólirott napon tartott összes ülésében indítványomra egyhangúlag elhatározta, hogy megkeresést intéz a tekintetes Székesfővárosi Közmunkatanácshoz aziránt, méltóztassék előkelőbb utcáink valamelyikét gróf Vigyázó Ferencről elnevezni.

Akadémiánkat ennél a határozatánál kegyeletének és hálájának élénk érzésén felül az a cél is vezette, hogy késő évszázadokban is fővárosunk akkori lakosai megemlékezzenek a nemes gondolkozású férfiról, aki magas társadalmi állása és nagy vagyona mellett is szerény visszavonultságban töltötte életét és úgy akarta, hogy csak halála után tudja meg a nemzet, hogy ez elköltözött hazafi a magyar műveltségnek és tudománynak milyen lánglelkű, áldozatkész apostola volt.

Tisztelettel kérem a Tekintetes Tanácsot, szíveskedjék teendő intézkedéséről annak idején a M. Tud. Akadémiát is értesíteni.

Budapesten, a M. Tud. Akadémia 1928. október 1-én tartott üléséből.

Hazafias üdvözlettel

Berzeviczy Albert s k.

a M. Tud. Akadémia elnöke.

A Fővárosi Közmunkák Tanácsának válasza:

13012/1928.

2. A Magyar Tudományos Akadémiának

Budapest.

Hazafias megértéssel fogadtuk az 1928. évi október 1-én tartott üléséből 1497/1928. sz. a. kelt előterjesztését, amelyben néhai bojári gróf Vigyázó Ferencről, a magyar műveltség és tudomány áldozatkész apostoláról, Budapest valamelyik előkelőbb utcájának elnevezését kérte.

Van szerencsénk tisztelettel értesíteni, hogy az Akadémia közvetlen közelében a Ferenc József-térbe torkoló V. ker. Béla-utcát «Gróf Vigyázó Ferenc-utca»-nak neveztük el és egyidejűen kértük a székesfőváros tanácsát, hogy az elnevezés gyakorlati alkalmazása iránt mielőbb intézkedni szíveskedjék.

Kelt Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsának 1929. évi február hó 19-én tartott üléséből.

Rakovszky Iván s k.

elnök.

IV. A M. Tud. Akadémia munkássága 1928-ban.

a) Az 1928-ban tartott ülések.

I. osztály.

Január 2. Harsányi István (mint vendég): Kazinczy Ferenc Levelezésének XXII. kötete. — Január 30. Melich János r. t.: Hang- és alak-tani adalékok. — Február 27. Solymossy Sándor l. t.: A «Vasorrú bába» és mitikus rokonai. — Március 19. Kmoskó Mihály l. t.: Muham-med-i — Aufi perzsa író anekdota gyűjteményének az északi népekre vonatkozó előadása, különös tekintettel a pogány magyarok történetére. — Május 7. 1. Bajza József l. t.: Horvát éposz Kálmán királyról. (Székfoglaló.) — 2. Vikár Béla l. t.: Lafontaine összes meséi. — Június 11. Csüry Bálint l. t.: Erintkezésen alapuló jelentésváltozás. (Székfoglaló.) — Október 29. Baros Gyula l. t.: Az irodalmi hagyomány élettereje. (Székfoglaló.) — November 19. Németh Gyula l. t.: A magyar törzsrendszer.

II. osztály.

Január 16. Bartók György l. t.: A rendszer filozófiai vizsgálata. (Székfoglaló.) — Február 6. Tóth Zoltán l. t.: A német koronázási formula kard-insignája. (Székfoglaló.) — Március 5. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök: Az októberi diploma előzményei. («Az abszolutizmus kora Magyarországon» c. mű III. kötetének részlete.) — Április 16. Bernát István r. t.: A szociáldemokrácia a háború óta. (Székfoglaló.) — Május 14. Haraszti Emil (mint vendég): A magyar és külföldi zenetörténeti kapcsolatok a XVI. században. — Június 18. Bártfai Szabó László (mint vendég): Gróf Széchenyi István emlékiratai. Október 15. Tomcsányi Móric l. t.: Rendészeti-közigazgatás-bírói jogvédelem. (Székfoglaló.) — November 5. 1. Nagy Miklós l. t.: A Ghyezyek a XVI.-ik század történetében. (Székfoglaló.) 2. Illés József l. t.: Egy újonnan felfedezett Szt. István freskó a Vatikánban és a magyar király apostoli joga. (Bemutató.) — December 3. 1. Vinkler János l. t.: Az igazság a polgári perben. (Székfoglaló.) 2. Angyal Pál l. t.: A rendtörvény néhány fogalmáról. (Bemutató.)

III. osztály.

Január 9. Ortway Rudolf l. t. székfoglalója: Bevezetés az anyag korpusziskuláris elméletébe. Első rész. (I. Kinetikus gázelmélet. II. Statisztikai mechanika. III. A Quantum-elmélet alapvonalai.) — Február 13. 1. Rados Gusztáv r. t.: Az Euler-féle lineáris differenciál-egyenletről. 2. 'Sigmond Elek r. t. bemutatja: A magyarországi szikések és ezek megjavítási módjaik című, akadémiai pályadíjat nyert munkájának angol nyelvű: Hungarian Alkali Soils and Methods of their Reclamation című fordítását, melyet a Californiai egyetem Berkeleyben adott ki. 3. Zimmermann Ágoston l. t.: A musculus pronator teres összehasonlító anatómiájához. 4. Mauthner Nándor vendég részéről: a) Az acylgyök vándorlása az acetilidimethylpyrogallolnál. b) A dioxymenthylen gyűrű szétbontása. Előterjeszti Illosvay Lajos r. t. — Március 12. Zemplén Géza r. t.: a) «A Karrer-féle Cellulról, II. rész.» b) A «solanin szerkezete.» 2. Cholnoky Jenő l. t.: «Lefolyástalan tavak sorsa.» 3. Kövessy Ferenc vendég részéről: «Az élőlények fejlődése szabályosságának a magyarázata.» Előterjeszti Mágocsy-Dietz Sándor r. t. — 4. Varga József vendég részéről:

«Eocén szén hidrogenézise.» Előterjeszti: Szarvasy Imre r. t. 5. Báró Andreánszky Gábor vendég részéről: «Növényföldrajzi tanulmányút Szicília szigetén 1926 májusában.» Előterjeszti: Tuzson János l. t. — Április 23. 1. Manninger Rezső l. t. székfoglalója:» A paratyphusbacilluszok systematikája, különös tekintettel a supestifer-csoportra». 2. Konek Frigyes l. t.: a) «Wöhler Frigyes emlékének.» b) Újabb kísérletek a szintetikus lokálanészítékek terén.» 3. Pogány Béla l. t. és Schmid Rezső vendég részéről: «Az NO sávós színkép harmadik pozitív csoportjának Zeeman-effektusáról» és ezzel kapcsolatban 3a. Schmid Rezső vendég részéről: «Az NO sávós színkép harmadik pozitív sávjáról,» előterjeszti: Pogány Béla l. t. 4. Fehér Dániel és Sommer Géza vendégek részéről: «Az erdőtälaj lélekzése, különös tekintettel ennek mikrobiológiai vonatkozásaira,» előterjeszti: Mágocsy-Dietz Sándor r. t. 5. Szabó József vendég részéről: «A fog extractios-seb gyógyulása,» előterjeszti: Kenyeres Balázs l. t. 6. Kutassy Endre vendég részéről: «Triászkorú faunák a Béli- és Bihar hegységéből,» előterjeszti: Pálffy Móric l. t. — Június 4. 1. Mauthner Nándor vendég részéről: a) «Egy új gallusaldehyd szintézise,» b) «A dialkylresorcinekkel végzett ketonszintézisekről.» Előterjeszti: Ilosvay Lajos r. t. 2. Zechmeister László és Rom Pál vendégek részéről «Szerves vegyületek redukálása magnezium és methyalkohol segítségével.» Előterjeszti: Ilosvay Lajos r. t. 3. Zechmeister László, Cholnoky László és Vrabély Vera vendégek részéről: Újabb vizsgálatok a paprika festékről.» Előterjeszti: Ilosvay Lajos r. t. 4. Klug Lipót vendég részéről: «Kúpszeletek seregei két konfokális kúpszelettel való viszonylatban.» Előterjeszti: Rados Gusztáv r. t. 5. Kövessy Ferenc vendég részéről: a) «Az élőlények fejlődésénél szereplő csillapított rezgőmozgás együttthatói a biológiai viszonyok szerint változnak.» b) Az élőlények fejlődésénél szereplő csillapított rezgőmozgás együttthatóinak biofizikai magyarázatáról.» Előterjeszti: Mágocsy-Dietz Sándor r. t. 6. Nagy József vendég részéről: «Mennyiben változik a kristályrácsok állandója?» Előterjeszti: Pogány Béla l. t. — Október 8. 1. Méhely Lajos r. t.: «A legfőbb fajbélég.» 2. Mauritz Béla r. t.: «Újabb phillipszit-lelőhelyek a Balaton-felvidék bazaltjaiban.» 3. Zemplén Géza r. t.: a) «Cellóbióz tartalmú bázisokról.» b) «A Lävoglükózán oxidálása.» c) «Megjegyzések a Pictet-féle állítólagos nádcukor szintéziséről.» 4. Gaertner Károly vendég részéről: «A faszen és néhány hazai ásványi, különösen barnaszén gyuláshőmérsékletének meghatározása.» Előterjeszti: Ilosvay Lajos t. t. 5. Greguss Pál vendég részéről: «A Melandrium album pollentömlőinek hosszúsága és a nemiség determinációja.» Előterjeszti: Mágocsy-Dietz Sándor r. t. 6. Zsivny Viktor vendég részéről: «Kenyérgérgű andezitbomba.» Előterjeszti: Zimányi Károly r. t. 7. Wigner Jenő vendég részéről: «Összetett rendszerek sztatistikája az új kvantum-mechanika szerint.» Előterjeszti: Ortway Rudolf l. t. — November 12. 1. Putnoky László vendég részéről: «Két abszorbeálható gáz levegő-elegye abszorpciójának időbeli lefolyása.» Előterjeszti: Ilosvay Lajos ig. és t. t. 2. Fehér Dániel és Varga Lajos vendégek részéről: Vizsgálatok az erdőtälaj Protozoa-faunájáról.» Előterjeszti: Mágocsy-Dietz Sándor r. t. 3. Gózonny Lajos és Hoffenreich Ferenc vendégek részéről: «Kísérletek a Haemolysin tiszta előállítására savókból.» Előterjeszti: Preisz Hugó r. t. — December 10. 1. Rados Gusztáv r. t.: «Egy determináns-tétel általánosítása.» 2. Mauritz Béla r. t. és Harwood H. F. vendég részéről (London): «A balatoni Szent György hegy bazalt köze.» 3. Fehér Dániel vendég részéről: «Vizsgálatok az erdőtälaj biológiai tevékenységének időszaki változásairól.» Előterjeszti: Mágocsy-Dietz Sándor r. t.

Rendkívüli összes ülés.

Április 30. Az új főkönyvtárnok úr választása.

Elegyes ülés.

Május 18. Elnök és másodelnök választása.

Összes ülés.

Január 23. 1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr javaslata a hercegprimás úr üdvözlése tárgyában. 2. Kolosváry Bálint l. t.: «Farkas Lajos l. t. emlékezete.» — Február 20. 1. Szász Károly l. t.: Jelentés a Vojnits-érem odaítélése tárgyában. 2. Kaán Károly l. t.: A M. Tud. Akadémia és az erdőgazdasági tudományok. (Centenáris előadás.) — Március 26. 1. Báró Forster Gyula ig. és t. t.: A M. Tud. Akadémia és a műemlékek védelme. (Centenáris előadás.) — Április 30. 1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr átadja az Akadémia jutalmát Gál István és Kemenes Bálint igazgató-tanító uraknak. 2. Sigmond Elek r. t.: A M. Tud. Akadémia és a mezőgazdasági tudományok. (Centenáris előadás.) — Május 21. 1. Horváth János l. t.: Riedl Frigyes l. t. emlékezete. — Június 18. 1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megemlékezése a Dürer-centenáriumról. 2. Pálffy Móric l. t.: Koch Antal r. t. emlékezete. Október 1. 1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megnyitó beszéde és javaslatai néhai gróf Vigyázó Ferenc úr emlékének megőrkítése tárgyában. 2. Megemlékezés Ballagi Aladár r. t. és Nagy Ferenc r. t. elhunytáról. — Október 22. 1. Vendl Aladár l. t.: Id. Lóczy Lajos t. t. emlékezete. 2. Magyar Géza r. t. és Pastor Lajos k. t. elhunyt. November 26. Bernát István r. t.: György Endre r. t. emlékezete.

LXXXVIII. ünnepélyes közülés.

Május 20. 1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök: A háború és a békekötés hatása tudományra és irodalomra. 2. Balogh Jenő főtitkár: Akadémiánk történetéhez. 3. Herczeg Ferenc t. t.: Mikszáth Kálmán t. t. emlékezete. 4. Ravasz László t. t.: Pál Athénben. (Székfoglaló.)

b) A Szótári Bizottság munkássága 1928-ban.

A Szótári Bizottság 30 esztendővel ezelőtt 1898-ban alakult meg. Ügyrendje szerint feladata a magyar nyelv szókincsének gyűjtése, szótári feldolgozása és kiadása. Ezen az általános feladaton belül működése körébe tartozik elsősorban a magyar nyelv Nagy Szótárának szerkesztése, folytonos javítása és új kiadása.

A Bizottság mindjárt működése kezdetén elkészítette első előadójá, Zolnai Gyula javaslata alapján az új Nagy Szótár általános tervét. E terv szerint a Magyar Tudományos Akadémia új Nagy Szótára a magyar nyelv összes szókincsének történeti alapon készült, tudományos szótára kíván lenni. Emellett az egyetemes célja mellett azonban főfeladata a mai irodalmi és művelt társalgási nyelvnek, illetőleg az újabb klasszikus irodalmi nyelvhasználatnak kidomborítása. E valóban nagy feladatnak a megoldására a szótár terve szerint föl kell használni a Nyelvtörténeti Szótárban összehordott és a Nyelvtörténeti Szótár kiegészítésére közzétett nyelvtörténeti anyagot, föl kell dolgozni a nyelvújítás óta napjainkig terjedő irodalmat, az élő nyelvet, főképp a művelt társalgás nyelvét s a népnyelv egész kincsét, föl kell venni a szótárba a művészetek, a tudományok és mesterségek magyar műszavait és kifejezéseit, továbbá a szólásokon kívül

a közmondásokat is; az idegen szók közül csak a meghonosodottak kerülhetnek bele a szótárba, a tulajdonnevek közül mint címszók csupán a keresztnévek vehetők föl, ezek közül is csak a meghonosodottak, a helynevek mellőzendők, de a magyar szókból képzetteknek legrégebb adatai az illető köznevek alatt esetleg idézhetők.

A Bizottság ennek a tervnek a szempontjai szerint megindította a magyar szókincs rendszeres gyűjtését és az elmúlt három évtized alatt földolgoztatta főként a XVIII. század közepétől a XIX. század utolsó negyedéig az irodalmi munkák legjavát. Arról, hogy minden magyar nyomtatványt földolgoztasson, már eleve lemondott a szótár általános terve is, elsősorban a legnevezetesebb írók műveit jelölve meg a szótár forrásául. A XIX. század nagymennyiségű könyvtermésének teljes földolgozása nem is járt volna megfelelő tudományos eredménnyel. Az erős megválogatás után földolgozásra kerülő munkák nagy száma miatt így is csak nagyon lassú lépésekkel haladhat a gyűjtés. Az irodalmi művekből nyert adatokon kívül értékes gyűjteményei vannak a Bizottságnak a nép nyelvéből, a mindennapi beszédből és rendszeres megfigyelés alapján a hírlapirodalomból. A XIX. század elejéig kiaknázta a Bizottság a szakirodalom majdnem minden nevezetesebb munkáját is. A már jót előrehaladt gyűjtés folytatásául föl kell még dolgoztatni a XIX. század utolsó negyedétől megjelent kiválóbb irodalmi műveket s a múlt század elejétől megjelent nagyobb jelentőségű folyóiratokat és a tudományokat, művészeteket, foglalkozásokat képviselő szakmunkákat.

A szótári adatgyűjtés költségeit a Bizottság a megalakulásától kezdve évenként kiutalt államsegélyből, az Akadémia évi hozzájárulásából s ezenkívül 1913-tól kezdve a Semsey-alap kamatából fizette. Az államsegélyen kívül a vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1911-től kezdve két középiskolai tanárt bocsátott rendelkezésére a Bizottságnak, majd pedig az évi államsegély helyett 1923-tól kezdve 12 középiskolai tanárt rendelt be a szótári munka végzésére, egyéssen vagy részben fölmentve őket iskolai teendőik alól. A berendelt tanárok száma 1927-től tanárhiány miatt kilencre szállt le. Az 1928/29. iskolai évre a következő tanárokat rendelte be a szótári adatgyűjtés folytatására a minisztérium (57.186 és 60.600—1928. V. ü. o.):

a) teljes heti óraszám alól való fölmentéssel Horváth Endrét, Rézler Gyulát, Földessy Gyulát, Karácsony Sándort és Hajdu Jánost, b) fél heti óraszám alól való fölmentéssel Sági Istvánt, Putnoky Imrét, Fögel Sándort és Szentmihályi Gyulát. A gyűjtők közül Putnoky Imre és Sági István a feldolgozandó munkák kiválogatását, a gyűjtések felülvizsgálását és rendezését is végezték.

Az utóbbi években az iskolai teendőik alól fölmentett, a szótári adatgyűjtésért külön tiszteletdíjban nem részesülő tanárokon kívül költség hiánya miatt csak egy-két gyűjtőt tudott a Bizottság foglalkoztatni. A berendelt gyűjtők munkáját az előadó és a régi tapasztalt gyűjtők közvetlen érintkezéssel irányítják. Az ilyen gyűjtés sokkal tökéletesebb, mint annak a munkája, aki csak írásban kaphat utasítást, fölvilágosítást. Mivel azonban nagyobb számú gyűjtőt a minisztérium nem bocsáthat rendelkezésre a Bizottságnak, a munka gyorsítása érdekében kívánatos külső gyűjtők foglalkoztatása is. Ebben az évben a berendelt gyűjtőkön kívül Zolnai Gyula, Tolnai Vilmos és Nagy József Béla szolgáltatott be szótári adatokat.

A gyűjtés kezdettől fogva az Akadémia bizottsági termében, az u. n. patkós szobában történt, a szótári anyag pedig a bizottsági terem előszobájában és a belőle nyíló kis raktárban volt olyan zsúfoltan elhelyezve, hogy a régebbi gyűjtésekhez csak nagyon nehezen lehetett hozzáférni. Az igazgatótanács 1928-ban kiutalt a Bizottságnak az Arany János-u.

1. sz. bérház földszintjén két termet, amelyeket megfelelő átalakítás és berendezés után május havában el is foglalt a Bizottság. Az új helyiségekben áttekinthető és könnyen hozzáférhető elhelyezésben együtt van az egész szótári gyűjtés. Ugyanott elegendő hely van az adatok rendezésére is.

Az adatgyűjtés számadatai az utolsó négy esztendőben a következők (az 1899—1924. évi adatokat l. Akad. Ért. 1925. 10. 1.):

1925-ben 14 gyűjtő 79 munkából gyűjtött ...	46.035 adatot,
1926-ban 15 gyűjtő 68 munkából gyűjtött ...	54.590 adatot,
1927-ben 13 gyűjtő 63 munkából gyűjtött ...	61.560 adatot,
1928-ban 13 gyűjtő 46 munkából gyűjtött ...	66.615 adatot,

A gyűjtés kezdetétől feldolgoztatott a Bizottság 3464 művet. A gyűjtött adatok összes száma 2,780.710.

A Nagy Szótár előkészítésének költsége 1898-tól 1928-ig 214,248.63 pengő. Ebből a Bizottságnak 1898-tól 1922-ig kiutalt államsegély 90,406.62 pengő, a M. T. Akadémia hozzájárulása pedig 123,842.01 pengő.

Budapest, 1929. január 14-én.

Gombocz Zoltán.
előadó.

c) A Filozófiai Bizottság munkássága a múlt évben és legközelebbi munkaterve.

I. A Filozófiai Bizottság minden félévben átlag egy-egy kötetet óhajt közrebocsátani egy *sorozatos* kiadványban; címe: «Az Akadémia Filozófiai Könyvtára. Kiadja a M. Tud. Akadémia Filozófiai Bizottsága.» Részben filozófiai klasszikusok fordítása, részben magyar szerzők munkáinak közrebocsátása a célja.

A Bizottság $\frac{1}{2}$ évi munkája után már abban a helyzetben van, hogy folyó évtől kezdve három mű kerülhet nyomdába:

1. Leibniz: Nouveaux Essays sur l'entendement humain c. műve, Rácz Lajos fordításában Várkonyi Hildebrand revíziója alatt.
2. Bergson: L'évolution créatrice c. műve, Rácz Lajos fordításában, Nagy József revíziójával.
3. Bartók György Kant erkölcsfilozófiájáról írt, akadémiai pályadíjat nyert műve.

II. A következő évek kiadványait biztosítandó, a Bizottság megbízásokat adott

1. Aristoteles metafizikájának fordítására Nagy Józsefnek.
2. Aristoteles Nikomachosi Ethikájának fordítására Szabó Miklósnak.
3. Bergson: Matière et mémoire-jának fordítására Dienes Valériának.

Továbbá a beérkezett bírálatok után kiadja a Bizottság b. Brandenstein Béla rendszeres esztétikai munkáját.

III. A Bizottság a M. T. Akadémia egykori folyóiratának: az Athenaeumnak s a Filoz. Társaság Közleményeinek egyesített utódának: a jelenlegi Athenaeumnak kiadására segélyként félévi 1000 P-t szavazott meg.

Budapest, 1929. jan. 21.

Dr. Pauler Ákos
a Filoz. Bizottság elnöke.

d) Jelentés a történelmi bizottság működéséről
az 1928. évben.

A bizottságot az elmúlt esztendőben súlyos veszteség érte nagyérdemű tagjának, Ballagi Aladárnak elhunytával, aki a bizottságnak évtizedek óta tagja volt s akinek munkái egy része, így utolsó nagy műve XII. Károly svéd király magyarországi tartózkodásáról, a bizottság kiadásában látott volt napvilágot. Vele a bizottság egyik legrégebb tagja kötődött el az élők sorából, kinek emlékét kegyelettel fogjuk megőrizni.

Az 1928. évben az akadémiai bizottságok megbízatása lejárván, a Történelmi Bizottság május 23 án újra alakult. Elnökké újból Csánki Dezső, előadóvá Áldásy Antal választott meg.

A bizottság az elmúlt esztendőben négy ülést tartott, melyeken a folyó ügyeknek és az Akadémia által hozzá áttett kérdéseknek elintézésével foglalkozott. Ezek között szerepelt a Fraknói Vilmos nevére szóló jutalomdíj kiírása, valamint a síremlékéhez való hozzájárulás kérdése, továbbá a néhai Darányi Ignác és a néhai Kara Győzőné nevére szóló alapítványok ügyrendje, melyeket a főtítkár úr szövegzésében a bizottság letárgyalva, azokhoz hozzájárult.

A bizottság a főtítkár úrnak a néhai gróf Vigyázó Ferenc hagyományával kapcsolatban tett felszólítására a szeptember hó 20-án tartott üléséből részletes előterjesztést tett az Akadémia elnökségének, illetve az igazgató-tanácsnak a bizottság jövőbeni programjára nézve. Az előterjesztés mindenekelőtt felsorolta azokat a munkákat, melyeket a bizottság az elmúlt években — egyikét-másikat még a háború előtt — kiadásra elfogadott, de amelyek közzétételét a súlyos pénzügyi viszonyok megakadályozták. Az előterjesztés továbbá kiterjeszkedett azokra a megbízatásokra is, melyeket a bizottság régebben adott, de amelyek eddig befejezést nem nyertek, úgy hogy ezek elkészülte egyhamar nem várható. A már elfogadott, sajtókész munkák közül a bizottság az 1929. év első felére az Anjoukori Okmánytár VIII. kötetére és a Szerb Repertorium II. kötete I. felére kérte a megfelelő összeg előirányzását azok kiadása céljából, valamint kérte a Történeti Szemle íveinek nagyobb mérvű felemelését is. A bizottság továbbá másolásokra és levéltári kutatások támogatására nagyobb összeg beállítását kérte a költségvetésbe, nemkülönben egyes, évek óta állandó tételeknek némi felemelését.

A bizottságnak 1928. évi költségvetésébe felvett tudományos kiadványok közül a *Történeti Szemle* 14 iv terjedelemben megjelent. Az *Árpád-kori kir. oklevelek regestái* I. kötete 3. füzete nyomdai akadályok miatt nem jelenhetett meg, de megjelenése most már rövid időn belül várható.

A *Történeti Bibliographia* anyagának rendezését és kiegészítését Lukinich Imre bizottsági tag az elmúlt évben is folytatta és az I. füzet kéziratának elkészülte az év folyamán várható. Szentpétery Imre tagtársunk pedig a *Regesták* 3. füzetének korrekturája mellett *Oklevéltárának* korrekturáját is tovább folytatta.

Az Országos közszéki törzskönyv bizottságban a bizottság részére fentartott tagsági helyre — mely Ballagi Aladár elhunytával megüresedett — a bizottság Lukinich Imrét küldte ki.

A bizottság rendes kiadásai az 1928. évben 9697 P 72 fillért tettek ki, melyre nézve megjegyzendő, hogy az Árpád-kori regesták 3. füzetének nyomdai költségeire kiutalás még nem történt.

Kelt a bizottságnak 1929. évi január hó 31-én tartott üléséből.

Áldásy Antal

biz. elöadó.

e) Jelentés a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának 1928. évi állapotáról.

I.

A könyvtár személyzetének munkássága az 1928. évben főképpen a könyvanyag katalogizálására irányult. Fokozott munkával elértük, hogy az új gyarapodást feldolgoztuk s azonfölül körülbelül ugyanannyi könyvet vettünk föl a földolgozatlan anyagból. Nagy gondot fordítottunk a katalógusok használhatóságára s e célból tetemesen gyarapítottuk az utaló-lapok számát. Jelentékeny összeget fordítottunk a könyvek, főként külföldi tudományos művek beköttetésére; reméljük, hogy így néhány esztendő alatt az állomány nagyobb részét könnyebben kezelhető állapotba juttatjuk.

A rend és a tisztaság érdekében újból fölállítottuk a ruhatárt is.

A közönség főként délután használta a könyvtárt, de akadémiai tagok és más kutatók délelőtt is sűrűn látogatták.

Nyitva a könyvtár 248 napon volt, mivel július és augusztus hóban a fűtőberendezés átalakítása és a szoká-

sos nyári takarítás miatt az olvasóterem zárva volt. Egyes kutatóknak azonban még így is rendelkezésükre állottak a belső helyiségek, s a könyvkölcsönzésben szintén nem volt fönnekadás.

A könyvtár személyzetében az a változás történt, hogy *Szinnyei József* ig. és r. t., helyettes főkönyvtárnokot az április 30-i összes ülés egyhangú ajánlatára a gróf Teleki-nemzetség alapító-ága május 1-én főkönyvtárnokká nevezte ki.

II. A könyvtár kiadásai.

	P	f
Irodaszerek	201	04
Könyvkötés és katalógustokok	1,959	69
Beszerzés	6,301	09
Kisegítő erők és hivatalos időn kívüli munkálatok díjazása	2,440	—
Altisztek délutáni szolgálata és a ruhatár kezelése	127	—
Takarítás	240	—
Összesen :	11,268	82

III. A könyvtár gyarapodása.

A gyarapodás módja	Darabszám
Nyomdai köteles példány	4,700
Hatóságok, intézetek, tudományos társaságok, egyesü- letek stb. kiadványai	1,950
A főtktkári hivatal útján	83
Magánosok ajándéka	467
Vétel útján	44
Kégl Sándor-könyvtár	185
Összesen :	7,429

A *kézirattár* gyarapodása az év folyamán 132 köteg. Ebből Sir Stein Aurél ajándéka 26 köteg (Stein Aurél kéz-

iratai), Horthy István ajándéka 8 köteg (Horthy István fényképfölvételei és a Horthy-családra vonatkozó iratok), özv. Krausz Jakabné ajándéka 1 köteg (Krausz Jakab különféle műveinek kézírata), Széchenyi Bertalan gróf ajándéka 5 köteg (országgyűlési iratok 1825—1848, Széchenyi István gróf följegyzései, megyei iratok stb.); vétel: Szily Kálmánnak 2, Aranyinak és Mikszáthnak 1—1 eredeti levele.

A *Széchenyi-Múzeum* gyarapodása: 5 kötet, 25 hírlap-szám, 4 kézirat, 2 érem és 1 kis szobor. összesen 37 darab.

Köteles példányokat a következő nyomdavállalatok küldtek be:

a) *Budapestiek*: Apostol; Athenaeum; Attila; Barcza József; Bethánia; Bethlen Gábor; Bichler J.; Biró Miklós; Budapesti Hírlap; Centrum; Első kőbányai ny.; Erdély; Európa; Élet; Fébé; Fővárosi; Franklin; Globus; Hangya házinyomda; Heinrich József; Held; Hollóssy János ny.; Hornyánszky Viktor; Hungária; Jakab ny.; Jókai ny.; ifj. Kellner Ernő; Kertész József; K. M. Egyetemi Nyomda; Korvin testvérek; Közlekedési; Kunossy grafikai int.; Légrády testvérek; M. Földrajzi Intézet; M. K. Államnyomda; M. K. Áll. Térképészeti Intézet; M. Nemzeti Bank nyomdája; M. Távirati Iroda házinyomdája; May r.-t.; Neuwald Illés; Orsz. Községi Központi Nyomda; Pallas; Pápai Ernő; Pátria; Pesti Könyvny. R.-T.; Pesti Lloyd Társulat; Posner; Radó Izor; Révai Testvérek; Sárkány-ny.; Stádium; Stephaneum; Sylvester; Székesfővárosi Házinyomda; Szent László-ny.; Szénásy Béla ny.; Tabódy Árpád; Thália-Kultura ny.; Tolnai; Turul; Ujságüzem; Vallásos Iratok Nemzetközi Nyomdája; Viktória-ny.; Világosság; Weiss L. és Fia; Welker J.; Wodianer-ny.

b) *Vidékiek*: *Aszód*: Petőfi-ny. *Balassagyarmat*: Kondor Sándor. *Cegléd*: Sárík Gyula, Sebők Béla. *Debrecen*: Debrecen sz. kir. város és a tiszántúli ref. egyházkerület könyvnyomdavállalata; Hegedüs és Sándor; Magyar Nemzeti Könyv- és Lapkiadóvállalat; Tisza István tudományegyetemi nyomda. *Eger*: Egri nyomda; Egri érseki liceumi nyomda. *Esztergom*: Buzárovits Gusztáv; Laiszky János. *Gyoma*: Kner Izidor. *Győr*: Gross Gusztáv; Győregyházmegyei Alap könyvsajtója; Győri Hírlap nyomdavállalat. *Gyula*: Dobay János; Leopold Sándor. *Hódmezővásárhely*: Törekvés-ny. *Kalocsa*: Árpád r.-t. *Karcag*: Kertész József; Klein Mór. *Kecskemét*: Hungária ny.; Petőfi-nyomda. *Keszthely*: Mérei Ignác. *Magyaróvár*: Mosonvármegye. *Miskolc*: Magyar Jövő; Miskolci könyvny. r.-t.; Szelényi ny. *Mohács*: Rosenthal Márk.

Nyíregyháza: Jóba Elek. *Pápa*: Ref. főiskolai nyomda. *Pécs*: Dunántúl könyvkiadó és nyomda r.-t. egyetemi nyomdája; Pécsi irodalmi és könyvnyomda r.-t. *Püspökladány*: Deutsch Dávid. *Rákospalota*: Don Bosco-nyomda. *Salgótarján*: Végh Kálmán. *Sárospatak*: Ref. főiskolai nyomda. *Siklós*: Siklós-Drávavölgyi könyvny. *Sopron*: Székely és társa. *Szeged*: Délmagyarország ny.: Hirlapkiadó és nyomdavállalat r.-t.; Juhász István; Schwarcz Jenő; Városi Nyomda és Könyvkiadó; Zachariás György «Mars» nyomdája. *Szekszárd*: Kaszás Sándor; Molnár-féle nyomda. *Székesfehérvár*: Debreczeni István; Pannónia ny.; Vörösmarty-ny. *Szentgotthárd*: Wellisch Béla; Németh Vilmos. *Szolnok*: Róth Dezső. *Szombathely*: Dunántúli nyomdavállalat. *Tata*: Hesz és Végh. *Tóváros*: Lindenberg A. *Vác*: Fegyintézeti nyomda; Kapisztrán-nyomda. *Veszprém*: Egyházmegyei könyvnyomda.

Kiadványaikat megküldték a következő hatóságok, intézetek, tudományos társaságok, egyesületek, múzeumok, könyvtárak és szerkesztőségek:

a) *Hazaiak*: *Budapest*: Athenaeum szerk.: Bibliográfiai Központ; Budapest székesfőváros statisztikai hivatala; Budapesti Földrendési Obszervatórium; Európai gyógynövény-érdekeltségek II. nemzetközi kongresszusa; Ferenc József Orsz. Rabbiképző Intézet; Hercegprimási hivatal; Ipari balesetek és foglalkozási betegségek V. nemzetközi nagygyűlése; Lengyel követség; M. kir. Földtani Intézet; M. Kir. Hadtörténeti Levéltár; M. Kir. Központi Statisztikai Hivatal; M. Kir. Orsz. Meteorológiai és Földmágnassági Intézet; M. Kir. Technológiai és Anyagvizsgáló Intézethez kapcsolt tüzelőszerkísérleti állomás; M. N. Múzeum; M. Revíziós Liga; M. Statisztikai Társaság; Magyar-zsidó Szemle; Mexikói konzulátus; Német birodalmi követség; Népjóléti Minisztérium; Orsz. m. kir. képzőművészeti főiskola; Orsz. m. kir. vízipítési igazgatóság; Orsz. mezőgazdasági kamara; Pázmány Péter-tudományegyetem rektori és bülcészetkari dékáni hivatala; Pénzügyintézeti Központ; Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete. *Debrecen*: Tisza István-tudományegyetem; Debreceni Tisza István Tudományos Társaság. *Szeged*: Kir. Magy. Ferenc József-tudományegyetem növénytani intézete. *Tihany*: Tihanyi Biológiai Állomás. *Vác*: Váci Múzeumegyesület.

b) *Elcsatolt területiek és külföldiek*: *Amszterdam*: Koninklijke Akademie van Wetenschappen; Société mathématique; Wiskundig Genootschap. *Athén*: Akademia Athenon; Athena szerk. *Baltimore*: The Johns Hopkins University.

Batavia (Jáva): Kon. Magnetisch en Meteorologisch Observatorium. *Bázel*: Naturforschende Gesellschaft in Basel. *Bécs*: Akademie der Wissenschaften, Geologische Bundesanstalt; Universitäts-Bibliothek; Verein für Geschichte der Stadt Wien; Zoolog.-Botanische Gesellschaft. *Belgrád*: Srpska Kraljevska Akademija Nauka. *Berkeley* (California): University of California. *Berlin*: Archiv f. slavische Philologie szerk.; Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte; Berliner Tierschutzverein; Bibliographie der Socialwissenschaften szerk.; Forschungsinstitut für Geschichte der Naturwissenschaften in Berlin; Kaiser Wilhelm Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften; Physikalisch-technische Reichsanstalt; Preussische Akademie der Wissenschaften; Seminar für orientalische Sprachen; Ungarisches Institut. *Bergen*: Bergens Museum. *Bern*: Bibliothek der Schweizerischen Naturforschenden Gesellschaft. *Boroszló*: Schlesischer Altertumsverein; Sternwarte; Verein für Geschichte Schlesiens. *Boston*: American Academy of Arts and Sciences. *Brünn*: Moravski Archaeologicki Klub; Université Masaryk. *Brüsszel*: Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux Arts de Belgique; Société Royale de Botanique de Belgique. *Bukarest*: Académie Roumaine. *Calcutta*: Asiatic Society of Bengal; Government of India. *Cambridge* (U. S. A.): The Museum of Comparative Zoology at Harvard College. *Capetown*: Royal Observatory, Cape of Good Hope. *Charbin*: Society for scientific investigation of Manchouria. *Charkow*: Ukrainisches Psychoneurologisches Staatsinstitut; Ukrainisches Marx- und Lenin-Institut. *Chicago*: The John Crerar Library. *Cincinnati*: Cincinnati Museum Association; Lloyd Library and Museum. *Columbia* (U. S. A.): University of Missouri. *Csernovic*: Universitatea. *Danzig*: Naturforschende Gesellschaft in Danzig. *De Bilt*: Kon. Nederlandsch Meteorologisch Institut. *Drezda*: Sächsischer Altertumsverein. *Dublin*: Royal Irish Academy. *Edinburg*: Geological Survey of Scotland; Royal Society of Edinburgh. *Erlangen*: Friedrich-Alexanders-Universität. *Frankfurt a. M.*: Senckenbergische Naturforschende Gesellschaft. *Fukuoka* (Japán): The Kyushu Imperial University. *Genf*: Internationaler Verband gegen die III. Internationale; Permanent bureau of the intern. entente against the III. International; Société de Physique et d'Histoire Naturelle de Genève; Société des Nations. *Génua*: Società Entomologica Italiana. *Giessen*: Hessische Ludwigs-Universität. *Gorki*: Belaruskaja Dsjarzsauaja Akademija Celskaja Gaspadarski.

Görlitz: Oberlausitzische Gesellschaft der Wissenschaft. *Göttinga*: Gesellschaft der Wissenschaften. *Grác*: Karl-Franzens-Universität. *Greenwich*: Royal Observatory. *Grenoble*: Société scientifique du Dauphiné à Grenoble. *Halle*: Kaiserl. deutsche Akademie der Naturforscher zu Halle; Kant-Gesellschaft. *Hamburg*: Mathem. Seminar der Hamburgischen Universität. *Hága*: Bijdragen vor vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde szerk.; Bureau intern. de la Cour Permanente de Justice Intern.; Koninklijke Bibliotheek. *Heidelberg*: Badische Landessternwarte zu Heidelberg (Königstuhl). *Helsinki*: Commission géologique de Finlande; Finnische Altertumsgesellschaft; Merentutkimuslaitos (Institut für Meeresforschung); Societas pro fauna et flora Fennica; Suomalainen Tiedekatemia; Suomalaisen Kirjallisuuden Seura; Suomalais-ugrilainen Seura; Suomen Geologinen Toimikunta; Suomen Maantieteellinen Seura; Suomen Muinaismuistoyhdistys; Suomen Tiedeseura; Tilastollinen päätoimisto. *Indianapolis* (U. S. A.): Indiana Academy of Science. *Jassy*: Université. *Jeruzsálem*: Jewish National and University Library. *Kiev*: Société des naturalistes de Kiev; Ukrainiska Akademija Nauk. *Kolozsvár*: Magyar Unitárius Irodalmi Társaság. *Kopenhága*: Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. *Krakkó*: Polska Akademia Umiejętnosci. *Kyōto* (Japán); Kyōto Imp. University. *La Plata* (Argentina): Universidad Nacional de La Plata. *Leyden*: Rijks Museum van Oudheden. *Lipscse*: Deutsche Morgenländische Gesellschaft; Sächsische Akademie der Wissenschaften. *London*: Central Asian Society; Department of scientific and industrial research; Geological Survey of Great Britain; Medical Research Council; Royal Society. *Luxemburg-Clausen*: Section historique de l'Institut G. D. de Luxembourg. *Lyon*: Université de Lyon. *Lwów*: Institut National Ossoliński; Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika; Towarzystwo Naukowe. *Madison* (U. S. A.): Wisconsin Academy of Sciences, Arts and Letters. *Madras*: Government. *Mexikó*: Secretaria de Hacienda y Crédito Público. *Moszkva*: Naučno-issledovatel'skij Zoologij Institut; Revue Zoologique szerk.; II. Congress of Zoologists, Anatomists and Histologists of U. S. S. R.; Société des amis des sciences naturelles d'anthropologie et d'ethnographie; Vsesojuznae obščestvo kulturnoj svyazi s zagranicej (U. S. S. R. Society of Cultural Relations). *München*: Bayerische Akademie der Wissenschaften; Geographische Gesellschaft in München; Münchener Tierchutzverein. *Münster*: Verein für Geschichte und Altertumskunde Westfalens. *Nagoya* (Japán): The Aichi University.

Nagyszében: Siebenbürgischer Verein für Naturwissenschaften zu Hermannstadt. *Nápoly*: Società di Napoli. *Neuchâtel*: Université. *New York*: American Mathematical Society; New York Academy of Sciences. *Nürnberg*: Germanisches Nationalmuseum. *Párizs*: Bureau intern. des poids et mesures; Institut de France, Académie des Sciences; Institut intern. de Coopération Intellectuelle. *Philadelphia*: Academy of Natural Sciences of Philadelphia; American Philosophical Society; Linguistic Society of America; University of Pennsylvania. *Prága*: Česká Akademie věd a umění; Deutsche Universität; Deutscher Naturwissenschaftlich-medizinischer Verein für Böhmen «Lotos»; Král. Česká Společnost Nauk; Masarykova Akademie Práce; Mykologia szerk.; Národní Museum; Společnost Entomologická; Sternwarte der Deutschen Universität in Prag. *Rangoon*: Archaeological Survey of Burma. *Reichenberg*: Anstalt für Sudetendeutsche Heimatforschung. *Róma*: Institut intern. d'agriculture; R. Accademia Nazionale dei Lincei; Specola Vaticana. *St. Louis*: Missouri Botanical Garden. *San Diego* (Calif., U. S. A.): The San Diego Society of Natural History. *San Francisco*: California Academy of Sciences. *Sendai* (Japan): The Saito Gratitude Foundation. *Sodankylä*: Magnetisches Observatorium der Finnischen Akademie der Wissenschaften. *Stockholm*: Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien; Sveriges Geologiska Undersökning; Sveriges Öffentliga Bibliotek. *Strasbourg*: Institut de Physiologie. *Stuttgart*: Technische Hochschule; Verein für Vaterländische Naturkunde in Württemberg. *Szaratov*: Egyetem. *Szentpétervár*: Akadémija Nauk Sojuza Sovetskich Socialističeskich Respublik; Russkoe Geografičeskoe Obščestvo. *Szófia*: Bulgarska Akadémija na Naukité; Bibliothèque Nationale. *Szverdlovsk* (Jekaterinburg): Société ouralienne des amis des sciences naturelles. *Tartu* (Dorpat): Eesti Kirjandusi Selts; E. W. Tartu Ülikool; Gelehrte Esthnische Gesellschaft. *Taskent*: Sredne-Aziatskij Gosudarstvennyj Universitet. *Tokyo*: Association for the publication of the Ku-Chou-Pien; Chemical Society of Japan; Imperial University of Tokyo; National Research Council; Physico-mathematical Society of Japan; The Institut of Physical and Chemical Research; The Young East szerk. *Turku* (Åbo): Turun Suomalainen Yliopisto. *Uccle*: Observatoire Royale de Belgique. *Uppsala*: Kungl. Universitetets Bibliotek; Statens meteorologisk-hydrografiska Anstalt. *Urbana* (U.S.A.): University of Illinois. *Varsó*: Comité d'organisation de la

conférence des états de l'Europe orientale et du monde slave; Egyetemi könyvtár: Fundamenta Mathematicae szerk.; Societas Botanicorum Poloniae; Towarzystwo Naukowe Warszawskie. *Velence*: R. Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti. *Victoria* (B. C. Canada): Dominion Astrophysical Observatory. *Washington*: American Council of Learned Societies: Bureau of American Ethnology: Bureau of the Public Health Service: Carnegie endowment for intern. peace; National Academy of Sciences: Smithsonian Institution; U. S. Geological Survey; U. S. National Museum; U. S. Naval Observatory; U. S. Public Health Service. *Woods Hole* (Mass., U.S.A.): Marine Biological Laboratory. *Zágráb*: Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti. *Zürich*: Naturforschende Gesellschaft in Zürich: Schweizerischer Landesausschuss des Internationalen Verbandes gegen die III. Internationale.

Adományaikkal a következő magánosok gyarapították a könyvtár állományát: Agyagási Károly (Marosvásárhely), Adám László, Aldrich J. M. (Washington), Atee W. L. (Wash.), Barbarin P. (Párizs), Bassler R. S. (Wash.), Berczeller L. (Bécs), Berényi János gróf, Berry Edward (Wash.), Berzevicsy Albert (7 db), Bevilacqua Béla, Bénéchevitch V. (Szentpétervár), Borsoss Imre (Nagyilonda), Boschma H. (Wash.), Börndal Viggo (Koppenhága), Bún Samu (Nagykanizsa), Canu F. (Wash.), Cooke C. W. (Wash.), Cook O. F. (Wash.), Cushman J. (Wash.), Csekey István (Tartu), Daday András, Dollinger Béla, Eckhardt Sándor, Edvi Illés Gyula, Ernst Z., Ewing H. E. (Wash.), Feldhaus F. M. (Berlin), Ferenczi Miklós, Folson J. W. (Wash.), Foshag W. F. (Wash.), Gerland E. (Homburg v. d. H.), Gilmore Ch. W. (Wash.), Glaser Aladár, Gombó István (Genf), Goldziher Károly, Hay O. P. (Wash.), Hess A. (Wash.), Holmes Grace B. (Wash.), Hough W. (Wash.), Horthy István (305 db), Horváth Barna, Hrdlička A. (Wash.), Inger Abdullah Szulejman (Nagyvárad), Jankovics Marcell (Pozsony), Juhász Kálmán (Nagyszentpéter), Karl Lajos, Klimits Lajos (Pozsony), Kovács Alajos, özv. Krausz Jakabné (25 db), Krieger H. W. (Wash.), Kubacska A., Linton Edwin (Wash.), Looms H. F. (Wash.), Loveridge A. (Wash.), Madarassy László, Malloch J. R. (Wash.), Merck E. Chemische Fabrik (Darmstadt), Merrill G. P. (Wash.), Muika F. (Bukarest), Nagy Sándor, Nilsson G. (Koppenhága), Nörlund N. G. (Koppenhága), Orient Gyula (Kolozsvár), Pagany S. (Mauer b. Wien), Pálóczi Edgár, Pázmány Zoltán, Pechány Adolf, Petronievics Br. (Belgrád), Poppe N. N.

(Szentpétervár), Price E. W. (Wash), Radó Antal, Rass Károly (Kolozsvár), Rathbun M. J. (Wash.), Rexa Dezső (8 db), Rudnay Béla, Sastri C. N. (Madras), Sattler Jenő, Schaffer Károly, Schaus W. (Wash.), Schumann R. (Bécs), Schwartz B. (Wash.), Seiwel H. R. (Wash.), Setälä E. N. (Helsinki), Shrubsole Stanley (Oxford), Smith E. E. (New York), Soós Elemér, Starcev G. (Szentpétervár), Stein Aurél (Srinagar), Stejneger Leonhard (Wash.), Szabó József, Szabolcsi Bence, Szerviczky Margit, Szilágyi Géza, Szoboszlav Sándor, Ullstein-Verlag (Berlin), Vikár Béla, Weiss Emil, Wichmann Yrjö (Helsinki), Wiklund K. B. (Uppsala), Wells Gabriel (New York), Zerkowitz A. (Párizs).

IV.

A könyvtár olvasótermi és kölcsönzési forgalmát külön részletező táblázatos kimutatások tüntetik föl. Az adatoknak az 1927. évekkel való összehasonlításánál tekintetbe veendő, hogy a könyvtár július és augusztus hóban az olvasóteremben folyó munkálatok miatt kevésbé volt használható.

Az olvasóterem forgalma volt:

É v	Rendes látogatók száma	Hány ízben?	Használt kötetek száma
1927	334	4,675	20,336
1928	255	4,001	17,270

A könyvkölcsönzési forgalom:

Év	Kölcsönzők száma	Kivett kötetek száma
1927	2,487	6,364
1928	2,554	6,366

A kéziratár anyagából az év folyamán 116 kutató 172 köteget használt 510 ízben.

A Széchenyi-Múzeumot 2,115, a Vörösmarty-szobát 3,740, a Goethe-szobát 1,544 látogató kereste föl.

1928-ban a könyvtár a következő könyvtárakkal és intézetekkel érintkezett könyvek és kéziratok kölcsönzése ügyében:

Bécs: Haus-, Hof- und Staatsarchiv; Magyar Történeti Intézet. *Budapest*: Eötvös-kollégium; Földtani Intézet; M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár; M. Kir. Külügyminisztérium; M. N. Múzeum Orsz. Széchenyi-Könyvtára; M. N. Múzeum Történeti Osztálya; Budapesti Német Követség; Népegészségügyi Múzeum; Országgyűlési Könyvtár; Orsz. Könyvforgalmi és Bibliografiai Központ; Országos Levéltár; Pázmány Péter Tudományegyetem Könyvtára; *Brüsszel*: Bibliothèque Royale de Belgique. *Cassel*: Landesbibliothek. *Debrecen*: Ref. kollégiumi nagykönyvtár; Tisza István Tudományegyetem Könyvtára. *Eger*: Cisz. r. Szent Bernát gimnázium; Érseki Joglyceum. *Heidelberg*: Universitäts-Bibliothek. *Köln*: Jüdische Sonderschau der Pressa. *Miskolc*: Ev. Jogakadémia. *München*: Bayerische Staatsbibliothek. *Nagykőrös*: Ref. tanítóképzőintézet. *Nyíregyháza*: Evang. reál-gimnázium. *Pannonhalma*: Szent Benedek-rend központi főkönyvtára. *Pécs*: Erzsébet Tudományegyetem Könyvtára. *Pozsony*: Knihovna University Komenského. *Prága*: Archiv Pražského Hradu. *Sárospatak*: Ref. főiskolai könyvtár. *Szeged*: Ferenc József Tudományegyetem Könyvtára. *Trencsén-templői* fürdőigazgatóság. *Zágráb*: Délszláv Tudományos Akadémia.

Budapest, 1929. évi március hó 1-én.

Szinnyei József

ig. és r. t., főkönyvtárnok.

I. táblázat. Kimutatás az olvasóterem rendes látogatóinak foglalkozásáról.

	1928.	1927.
Hittudományi hallgató	—	4
Joghallgató	10	11
Orvostanhallgató	—	12
Bölcsészeti hallgató és tanárjelölt	76	74
Műegyetemi hallgató	7	11
Közgazdasági kari hallgató	3	6
Más főiskolai hallgató	6	8
Közép- és szakiskolai tanuló	48	80
Lelkész	2	4
Magánzó és háztartásbeli	5	3
Köztisztviselő	26	30
Hírlapíró	2	3
Író	3	—
Tanár	20	35
Tanító	3	3
Ügyvéd	4	8
Orvos	4	3
Mérnök	8	5
Katonatiszt	6	4
Művész	3	3
Vegyész	2	3
Gyógyszerész	3	1
Magántisztviselő	14	16
Összesen	255	334

II. táblázat. Kimutatás az akadémiai könyvtár olvasótermének forgalmáról.

Hónap	Olvasók száma		Használt kötetek száma	
	1928.	1927.	1928.	1927.
Január	430	460	1962	2030
Február	478	597	2162	2505
Március	507	575	2462	2098
Április	470	480	1648	2018
Május	370	502	1738	2548
Június	219	310	1125	1312
Július	—	175	—	722
Augusztus	—	65	—	245
Szeptember	212	310	818	1512
Október	480	359	1850	1532
November	530	460	2100	2130
December	305	382	1405	1682
Összesen	4001	4675	17270	20386

III. táblázat. Kimutatás az akadémiai könyvtár kölcsönzési forgalmáról.

Hónap	Kölcsönzők száma		Kivett kötetek száma	
	1928.	1927.	1928.	1927.
Január	281	196	702	588
Február	262	198	655	485
Március	276	263	690	658
Április	202	160	505	400
Május	176	184	440	460
Június	176	230	422	575
Július	120	138	300	305
Augusztus	—	60	—	218
Szeptember	191	310	478	775
Október	340	237	850	592
November	305	270	762	673
December	225	241	562	603
Összesen	2554	2487	6366	6364

V. A M. Tud. Akadémia halottjai 1928-ban:

Rejtő Sándor r. t.	meghalt 1928. február 4-én
Gróf Dessewffy Aurél ig. t.	« « március 28-án
Ballagi Aladár r. t.	« « június 21-én
Nagy Ferenc r. t.	« « szeptember 8-án
Pastor Lajos k. t.	« « szeptember
Magyary Géza r. t.	« « október 9-én.

VI. Költségvetés *

az 1929. év január—június hónapjaira.

A)

I. Az <i>Akadémiai Értesítő</i> (1929. évf. 1. és 2. füzet)	3.000 P
II. <i>Almanach 1929-re</i>	900 «
III. A <i>Budapesti Szemle</i> január—június füzeleinek írói tiszteletdíjaira	5.400 «
IV. Hozzájárulás a <i>Budapesti Szemle</i> jan.—jún. havi füzeleinek nyomdai kiállításához	2.000 «
V. A <i>Magyar Etymologiai Szótár</i> következő füzetére és írói tiszteletdíjaira	8.000 «
VI. Tagajánlások kinyomatására	400 «
Összesen	19.700 P

A) Az I. osztály és bizottságai.

a) I. osztály.

1. Értekezések és emlékbeszédek kinyomatására	1.600 P
2. Ezek írói tiszteletdíjára	800 «
3. Bírálati díjakra	1.300 «
4. Segély a Körösi Csoma-Archivumban megjelenő <i>Mittelür-kischer Wortschatz</i> kiadási költségeihez (ujabb részlet)	500 «
Összesen	4.200 P

b) Nyelvtudományi Bizottság.

1. A <i>Nyelvtudományi Közlemények</i> következő füzetére	4.200 P
2. Tolnai Vilmos l. t. « <i>A Nyelvújítás</i> » c. m. nyomdai kiállítására (különlenyomat a « <i>Nyelvtudomány kézikönyvéből</i> »)	400 «
3. Munkácsi Bernát r. t.: <i>Vogel Szótárának</i> előmunkálataihoz segély	400 «
4. Az előadó úr tiszteletdíjára	400 «
5. Bizottsági apróbb költségekre	100 «
Összesen	5.500 P

* Elfogadta az összes ülés 1928 dec. 17-én és az Igazgató Tanács 1929 jan. 22-én.

c) Classica Philologiai Bizottság.

1. Csengery János r. t. <i>Pindaros Magyarul</i> c. fordítása nyomdai kiállítására és fordítási tiszteletdíjára...	5.800 P
2. A Classica Philologia Kézikönyvének bírálati tiszteletdíjaira	300 „
3. A bizottság külön kiadványára...	800 „
4. Az előadó úr tiszteletdíja	400 „
5. Bizottsági apróbb költségekre	40 „
Összesen	7.340 P

d) Irodalomtörténeti Bizottság.

1. Az <i>Irodalomtörténeti Közlemények</i> 1929. évf. első félévi két füzetének nyomdai kiállítására	4.000 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	400 „
3. Bizottsági apróbb költségekre	40 „
Összesen	4.440 P

Az I. osztály és bizottságai összesen 21.480 P

B) A II. osztály és bizottságai.

a) II. osztály.

1. Értekezések és Emlékbeszédek kinyomatására	1.600 P
2. Ezek írói tiszteletdíjára	800 „
3. Bírálati díjakra és postaköltségekre	400 „
Összesen	2.800 P

b) Filozófiai Bizottság.

1. Filozófiai kiadványokra első részletül	5.000 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	400 „
3. Apróbb bizottsági költségekre	50 „
Összesen	5.450 P

c) Történelmi Bizottság.

1. Szentpétery Imre I. t.: <i>Az Árpádházi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke</i> c. munka I. kötet 3. (befejező) füzetének nyomdai kiállítására és írói tiszteletdíjára	8.000 P
2. A <i>Történeti Bibliografia</i> előmunkálataira (8-ik részlet)	1.600 „
3. <i>Hunyadiak kora</i> c. m. folytatásához levéltári kutatásokra és <i>Magyarország történeti földrajza</i> a Hunyadiak korá- ban c. m. következő kötetének nyomdai kiállítására részletül	2.000 „
4. A <i>Történeti Szemle</i> XIV. kötetének első felére (nyomdai költségek, írói és szerkesztői t. díjak)	3.000 „
5. A Lukinich Imre I. t. szerkesztésében megjelenő <i>Keleteurópai Történettudományi Szemle</i> («Bulletin d'Information») költ- ségeire (harmadik részlet)	500 „
6. Az előadó úr tiszteletdíja	400 „
7. Bizottsági apróbb költségekre és a bizottsági iratok részére szekrény beszerzésére	300 „
Összesen	15.800 P

d) Hadtörténelmi Bizottság.

1. Hozzájárulás a <i>Hadtörténelmi Közlemények</i> 1929. évf. I. és II. füzetéhez	1.600 P
2. József főherceg tábornagy ig. és t. t. úr Ö Fensége « <i>A világ-háború, amilyennek én láttam</i> » c. műve III. kötetére:	
a) Nyomdai költségekre	11.600 «
b) Szerzői tiszteletdíjak	4.000 «
c) A térképek készítéséért Rubint Dezső altábornagy úr részére	1.600 «
d) A II. kötet térképeinek készítéséért ugyancsak Rubint altábornagy úr részére utólagos tiszteletdíj	1.600 «
e) A II. és III. kötet térképeiért kh.	25.000 «
f) Az előadó úr tiszteletdíja	400 «
Összesen	45.800 P

e) Nemzetgazdasági Bizottság.

1. A <i>Közgazdasági Szemle</i> segélye	3.000 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	400 «
3. Bizottsági apróbb költségekre	100 «
Összesen	3.500 P

f) Archaeologiai Bizottság.

1. Az <i>Archaeologiai Értesítő</i> XI. III. kötetének nyomdai előállítására, továbbá szerkesztői és írói tiszteletdíjaira (első félévi részlet)	4.000 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	400 «
3. Bizottsági apróbb költségekre	40 «
Összesen	4.440 P

A II. osztály és bizottságai összesen 77.790 P

C) A III. osztály és Bizottsága.

a) III. osztály.

1. A <i>Matematikai és Természettudományi Értesítő</i> 1929. évfolyamának nyomdai kiállítására, a belőle készülő különlenyomatokra és az írói tiszteletdíjakra (első részlet)	8.000 P
2. <i>Mathematische und Naturwissenschaftliche Berichte aus Ungarn</i> következő kötetére	3.000 «
3. Emlékbeszédekre és írói tiszteletdíjakra	600 «
4. Bírálati díjakra és postaköltségekre	200 «
Összesen	11.800 P

b) Matematikai és Természettudományi Bizottság.

1. Két kiadvány (Bókay János l. t. « <i>Transparentia vizsgálatok hydrokephalusos koponyákon</i> » és Filárszky Nándor l. t. « <i>A sejtmegosztódás</i> » c. értekezése) nyomdai költségeire és írói tiszteletdíjaira	2.000 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	400 «
Összesen	2.400 P

A III. osztály és bizottsága összesen 14.200 P

Külön kiadvány.

1. Gróf Tisza István Beszédei I. kötetének nyomdai kiállítására	4.000 P
(A munka nyomdai költségei a korábbi kötetek vételarából fedezhetők lesznek.)	
2. A Berthelot Marcelin-centenarium ünnepi előadásainak nyomdai költségeire	1.000 „
Az I—III. osztály tudományos kiadványaira és a külön kiadványokra összesen	118.470 „

Szótári Bizottság.

1. Adatgyűjtésre	1.000 P
2. Dologi kiadásokra	600 „
3. Az előadó úr tiszteletdíja	400 „
Összesen	2.000 P

Könyvtár.

Folyóiratok kiegészítésére, legszükségesebb kötések költségeire és egyéb legszükségesebb kiadásokra	4.000 P
Fraknói Vilmos ig. és t. t. síremlékére	5.000 „
A «Revue des Études Hongroises» részére 1929-ra	3.200 „
A Revue de Hongrie segélyére	1.000 „
Az «Ungarische Jahrbücher» évi segélyére	3.000 „
A Szechenyi-Múzeum gyarapítására	500 „
Akadémiai kiadványok szétküldésének költségeire körülbelül	1.600 „
Nagygyűlési jutalomdíjakra	6.400 „
Nagygyűlési előadás tiszteletdíjára	800 „
A Coopération Intellectuelle költségeire körülbelül	1.000 „
International Research Council költségeihez évi hozzájárulás	150 „
Évi hozzájárulás az Union Académique Internationale költségeihez kb.	1.600 „
Összesen	19.250 P
Összes tudományos kiadásokra kb.	168.420 P

Személyzeti kiadások.

Főtátrkári fizetés	1 P
A főkönyvtárnok úr tiszteletdíja (Jan.—Jún. hónapokra)	2.000 „
A főkönyvtárnok úr lakbére	1.000 „
A főtitkári irodaszemélyzetnek (Br. Brandenstein dr. tiszteletdíja, továbbá a napidíjas és a gépirónó fizetése félévre)	1.700 „
Összesen	4.701 P

Tiszteletdíjak félévre.

A három osztálytitkár úrnak egyenként 1.000 pengő, összesen	3.000 P
Dr. Bánszky János ügyész	800 „
Dudás Kálmán építész	800 „
Dr. Badics László könyvelésért	800 „
Altisztek családjainak gyógykezelésére	800 „
Összesen	6.200 p

Nyugdíjak.

Az Akadémia régebb alkalmazottainak nyugdíjára és az időnként előterjesztett kérelmek alapján rendkívüli segélyekre, valamint a felemelt lakbérek alapján félévi segélyekre... 14.000 P

Nyugdíjat kap: Jónás Károly nyug. gondnok három személy után. Dr. Trócsányi Zoltán nyug. irodaigazgató két személy után.

Özv. Tiringner Béláné, a Könyvkiadó Hiv. vezetőjének özvegye két személy után.

Özv. Borovszky Samuné irodaigazgató özvegye egy személy után. Ezenfelül minden nyugdíjas részére megszavaztatott tüzelőanyag és Jónás Károly ny. gondnok a bérház I. emeletén természetben kap lakást (3 utcai szoba és egy udvari helyiség, valamint mellékhelyiségek).

Jónás Károly két gyermekének nevelésére félévi 320 pengőt kap.

Pados István kapus özvegye a bérházban ingyen lakást, világítást és tüzelőanyagot kap.

Személyzeti kiadások végösszege 24.901 P

Újévkor szokásos ajándékokra (az iroda személyzete, altisztek, postások, kézbesítők) 2.000 P

Rendes dologi kiadások félévre.

Fűtőanyagra 3.000 P

Villamos világításra (az Akadémia palotája és a bérház lépcsőháza) 2.000 „

Vízdíj a palotában és a bérházban együtt 1.000 „

Kéményseprőnek 408 „

Ülési meghívók előállítására és borítékokra 120 „

Telefondíj 200 „

Postadíjakra kb. 450 „

Irodai kiadásokra kb. 500 „

Kézbesítő altisztek villamos költsége kb. 400 „

Adókra kb. 13.000 „

Illeték-egyenérték 50 „

Tűzkárbiztosítási díj 1.250 „

Összesen kb. 22.378 P

Rendkívüli dologi kiadásokra és beruházásokra.

1. Az Akadémia palotájában lift berendezésére... 16.000 P

2. Az Akadémia palotájában a legszükségesebb szerelési, tatarozási és egyéb előre nem látható azonnali javítást kívánó munkákra 2.000 „

3. A bérházban levő hivatalos főkönyvtárnoki lakás rendbehozására 8.000 „

4. Széphalom községben a Kazinczy-ingatlanok gondozására 2.000 „

Összesen 28.000 P

Összes kiadásokra kb. 245.699 P

Bevételek.

1. Államsegély 60.000 P

2. Házbérjővedelem kb. 21.590 „

3. Könyvek eladásából kb. 4.000 „

4. Az Igazgató-Tanács határozata alapján a (Gróf Vigyázó-vagyon jövedelméből felhasználható	60.000 P
Összesen kb.	145.590 P

Pénztári maradvány 1928 december 31-én	1.820 P
Rendelkezésre áll kb.	147.410 «
Előrelátható hiány kb.	100.000 «

VII. Pótlások a M. Tud. Akadémia költségve- tésének tervezetéhez az 1929–1931. években.

(Jegyzék a M. Tud. Akadémiához a t. osztályok és bizottságok részéről beérkezett javaslatokról, továbbá a segélyezés végett beadott kérvényekről és különböző, az osztályokon kívül beérkezett indítványokról.)

Tartalékolni kell a Kazinczy Ferenc halálának centenariuma alkalmából kiadandó tanulmány írói tiszteletdíjára és nyomdai költségeire	3.000 P
Tartalékolni kell Fraknói Vilmos ig. és t. t. úr síremlékéhez hozzájárulás gyanánt	5.000 «
Tartalékolni kell a magyar költők és írók műveiből készítendő francia nyelvű Anthologia előkészítésére és megindítására	5.000 «
Összesen	13.000 P

A) Az I. osztály és bizottságai.

a) I. osztály.

A <i>Körösi-Csoma Archivum</i> kiadása költségeihez hozzájárulásul (Ebben a folyóiratban kellene közzétenni E. Denison Ross k. t. londoni tanárnak 1928. április 13-án Akadémiánkban felolvasott tanulmányát.)	2.000 P
Szász Béla úrnak, a Kisfaludy Társaság tagjának <i>Edda</i> fordítása kiadására segély	3.500 «
Összesen	5.500 P

b) Nyelvtudományi Bizottság.

1. A <i>Magyar Nyelvtudomány Kézikönyvének</i> következő füzetére: <i>Horger Antal</i> : « <i>Magyar nyelvjárások</i> » c. m. nyomdai kiállítására és írói tiszteletdíjára	7.300 P
2. A « <i>Magyar Nyelv</i> » c. folyóirat segélyére	1.500 «
3. <i>Klemm Antal</i> : I. t. «Történeti Mondattan» c. műve befeje- zésére (írói t. díj és nyomdai költségek)	5.200 «
4. A <i>Nyelvtudomány Kézikönyvének</i> 1929-ben elkészülő későbbi füzeteire (nyomdai költség és írói t. díj)	7.600 «
Összesen	21.600 P

A későbbi félévekben el fognak készülni:

5. *Mészöly Gedeon* I. t. «*A Bécsi Codex*» c. munkájának II.,
befejező része
6. *Moravcsik Gyula*: «*A bizanci források török és magyar
tulajdonneveinek szótára*» c. m.

7. Németh Gyula l. t.: «Az oszmánli elemek» és «A régi magyar írás» c. munkái
8. Pápay József l. t.: *Osztják szótára* (30 ív)
9. Sági István: «A magyar nyelv tudomány története»
10. Vargha Danján l. t.: «Az Új Nyelvemléktár» I. és II. k. c. m. (amely kódexeink forrásjegyzékét és a latin eredetit tartalmazza).

Az eddig megállapítható összeg kb. 21.600 P

c) Classica Philologiai Bizottság:

Szidarovszky János tanár: «Görög és latin hangtan és alak- tan» c. műve nyomdaköltségei és szerzői t. díja	5.000 «
Husztli József l. t.: «Janus Pannonius» c. műve	5.000 «
Összesen	10.000 P

d) Irodalomtörténeti kiadványok:

I. Az <i>Irodalomtörténeti Közlemények</i> ívszáma 32-re emel- tessék. Félévi előirányzat volna	3.600 «
II. A <i>Régi Magyar Költők Tárának</i> nyolcadik kötete (erre beérkezett Báró Kornfeld Móric és Ruszt József urak adományából 4500 P), hiányzik kb.	2.000 «
III. A <i>Kazinczy-Levelezés</i> XXII. kötetéhez név- és tárgymutató készíthető	5.000 «
IV. Készen van <i>Badics Ferenc</i> t. t.: Gyöngyösi István összes műveinek III. kötete	5.400 «
Az eddig megállapítható összeg	16.000 P

Ezenfelül V. Egyéb irodalomtörténeti javaslatok:

1. A centenarium alkalmából tervbe volna veendő Kazinczy Ferenc összes műveinek kiadása a *Levelezés*en felül.
2. *Arany János Múzeum megindítása*. Ez a kiadvány kizárólag Arany Jánossal és a vele kapcsolatos irodalommal foglalkoznék.
3. A magyar nép számára egy *Magyar Irodalmi Könyvtár* megindítása.
4. Irodalomtörténeti monografiák megírása. E sorozatban közzétehetőek volnának a következők:
A magyar drámai irodalom története 1867-től kezdve.
Az irodalomtudomány mai állása és módszerei.
A magyar irodalmi nyelv.
A magyar költői nyelv.
Magyar verstörténet.
5. Kíváncsok lenne elkészíteni a magyar irodalom évrendi bibliográfiáját a Szabó Károly-féle *Régi Magyar Könyvtár* mintájára 1711-től 1848-ig.
6. A *Régi Magyar Könyvtár* folytatása. (Első füzet lehetne Bessenyei György: «*Tarimenés utazása*» c. regénye.)
7. Id. Szinnyei József: *Magyar Írók* c. művének pótkötetekben folytatása.
8. Kazinczy Ferenc *életrajzá*nak II. kötete.
9. Badics Ferenc t. t.: «*Gyöngyösi István életrajza*» c. műve.
10. Riedl Frigyes: *Magyar Irodalomtörténete* egyetemi előadások alapján.
11. Kemény Zsigmond hírlapi cikkei.
12. Salamon Ferenc kritikái.
13. Gyulai Pál kiadatlan dolgozatai.

14. Greguss Ágost cikkei és kritikái.
15. Nagy Magyar Tudományos Irodalomtörténet megindítása több szak-
férfi közreműködésével.
16. A Kisfaludy-Társaság égisze alatt megindult, de abban maradt *Nem-
zeti Könyvtárhoz* hasonló kiadvány megindítása.
17. A megszállott területeken őrzött kiadatlan irodalmi termékek (ének-
gyűjtemények, költői művek stb.) lemásoltatása.
18. Nagyobb történelmi jelentőségű kéziratok leltározása és katalogusba
foglалása.
19. Egy új magyar énektár megindítása. A kéziratok énekes könyvek
anyagának közzétételével.
20. Ligeti Lajos Mongóliában végzendő kutatásaira segélyt
kér 6.000 P
- Az I. osztály és bizottságai köréből eddig megállapítható
összegek 59.100 P

B) II. osztály és bizottságai.

a) II. osztály.

- Buza László *«A kisebbségek jogi helyzete a békeszerződések
és más nemzetközi egyezmények értelmében»* c. munka
nyomdai költségeire és tiszteletdíjára 5.000 P

b) Filozófiai Bizottság.

- Leibnitz: *Nouveaux Essays* fordítása Rácz Lajostól
Aristoteles metafizikájának fordítása Nagy Józseftől
Aristoteles Nikomachosi Ethikájának fordítása Szabó Miklóstól
-
- Összesen 15.000 P
- Egyéb filozófiai kiadványokra 2.000 P

c) Történelmi Bizottság.

1. A magyar Történelmi Társulat óhaja alapján a II. osztály javasolta,
hogy Akadémiánk is járuljon hozzá *gróf Széchenyi István összes
munkáinak* következő kötetei kiadási költségeihez.
2. *Szentpétery Imre* I. t. *«Az Árpád-házi királyok oklevelei-
nek Regestái»* (Az I. k. mutatója és II. kötet előmun-
kálataira) 2.000 P
3. *A Történelmi Bibliografia* előmunkálataira (9. és köv. rész-
letek) félévi 2.000 «
4. *A Hunyadiak kora* levéltári kutatásokra félévi 2.000 «
5. *A Történelmi Szemle* nyomdaköltségeire írói és szerkesztői
t. díjaira, félévi 3.000 «
6. Másolatokra és levéltári kutatásokra félévi 3.000 «
7. *A Kelet-európai Történettudományi Szemle* költségeire (4. és
köv. félévi részletek) 500 «
8. *Az Anjou-kori Okmánytár* VIII. kötetére és a *Margalits-
féle Szerb Repertorium* II. kötetének I. és II. felére 30.000 «
9. *Károlyi Árpád* t. t.: *«Magyar országgyűlési emlékek»*
c. műve újabb kötetére
10. *Veres József* ny. bányai igazgató: *«Az alsómagyarországi fő-
bányagrófság 1848—49-ben»* c. műve. (Kézirata bírálat
végett Károlyi Árpád t. t. úrnál van)

11. Bírálattal van *Horváth Jenő* egyet. tanárnak *Blackwell*-ről szóló műve és két régi, nagyobb terjedelmű emlékbeszéd *Thaly Kálmán*-ról és *Mommsen Tivadar*-ról...

Az eddig megállapítható összeg 42.500 P

d) Hadtörténelmi Bizottság.

1. *A Hadtörténelmi Közlemények*-hez az Akadémia hozzájárulása félévi 2.000 P
2. József főherceg tábornagy ig. és t. t. úr Ö Fensége: «*A világháború*» c. műve IV. és következő kötetekre, mellékleteire és a térképek készítéséért megállapítható tiszteletdíjai kötetenként kb. 44.000 «
3. Dr. *Szendrei János*: A magyar címer és a magyar hadilobogó című mű kiadására, ábrákkal 30.000 P
4. *Lukinich Imre*: Pálffy István érsekújvári főkapitány levelezése 1625—1644-ig 5.000 «
5. Egyéb hadtörténelmi kiadványokra félévi

Összesen 51.000 P

e) Nemzetgazdasági Bizottság.

1. *A Közgazdasági Szemle* segélye félévenként 5.000 P
2. *A Közgazdasági Lexikon* előmunkálataira félévi 7.000 «
3. *A Gazdaságtörténeti Szemle* újbóli megindítására félévi 2.000 «
4. *A Közgazdasági Tudományok Magyar Kézikönyve* c. sorozat készítésére félévi 2.000 «
5. *Thirring Gusztáv* r. t. műve: 1787. évi népszámlálás feldolgozása. (Magyar Közgazdasági Könyvtár I. kötet.) 3.000 «
6. *A Magyar Statisztikai Társaság* segélyére 1.000 «

Összesen 20.000 P

Földes Béla r. t. úr ajánlja a *Közgazdasági Évkönyv* angol kiadása részére segély kiutalását 4.000 P

Ezenfelül kiadható lesz:

Papp Dezső: «*Magyarország társadalompolitikája a világháború alatt*» c. műve a Carnegie-alapítvány segélyének beérkezése esetén

Eddig megállapítható összeg 24.000 P

f) Archeologiai Bizottság.

1. *Hóman Bálint* l. t., a Magy. Nemzeti Múzeum főigazgatója tizetesen indokolt, terjedelmes beadványban őskori, római kori és népvándorláskori kutatások támogatására nagyobb összegű segély előirányzását javasolja, félévi 20.000 P
2. Az Archeologiai Értesítő nyomdai előállítására, továbbá szerkesztői és írói tiszteletdíjakra, félévi 4.000 «

Összesen 24.000 P

A Római Magyar Történeti Intézet Bizottsága segélyt kér (félévre) 10.000 P

Egyéb kérelmek:

1. Báró Miske Kálmán, a Vas megyei Múzeum igazgatója, a Velem-Szent-Vidi őstelepre vonatkozó prae-historikus kutatások céljaira a Vas megyei Múzeum részére kér	3.000 P
2. A Magyar Numizmatikai Társulat kéri a <i>Corpus Nummorum Hungariae</i> c. mű további kötetének kiadását; továbbá a kötetek rajzainak elkészítése céljából, esetleg több évre elosztva, nagyobb összeget, végre az említett mű I. és II. kötetei újbóli kiadására segélyt	
Eddig megállapítható összeg	3.000 P
A II. osztály és bizottságai részére eddig megállapítható összeg	176.500 P

C) A III. osztály és Bizottsága.

a) III. osztály.

1. A <i>Mat. és Természettud. Értesítőnek</i> nagyobb terjedelmű kiadására félévi	10.000 P
2. A <i>Math. u. Naturwissenschaftliche Berichte aus Ungarn</i> kötetenként	3.500 „
3. Báró Eötvös Lóránt összes munkái kiadására félévi	2.000 P
4. Báró Eötvös Lóránt torzios ingájának elkészítése a müncheni fizikai múzeum számára, egyszersmindenkorra	10.000 „
Összesen	25.500 P

b) A Matematikai és Természettudományi Bizottság

köréből előadott kérelmeket ismerteti a III. osztály bizottsági javaslata (l. alább VIII/6. (hat) alatt 48—53. lap).

Keleti Bizottság:

1. <i>Dégen Arpád</i> r. t.: « <i>Flóra Velebitica</i> » c. műve nyomdai kiállítására és t. díjára (első részlet)...	10.000 P
2. <i>Sebess Gyula</i> tanárnak Romániáról írt műve kiadására kb.	5.000 P
3. Tartalékolni kell <i>Csopey László</i> : Bolgár-Magyar Szótárának t. díjára és nyomdai költségeire bizonyos összeget	
Eddig megállapítható összesen	15.000 P

Külön kiadvány gyanánt.

Az 1928-ban tartott Nemzetközi Népművészeti Kongresszusra Gróf Zichy István l. t., továbbá Bartók Béla, Györfy István és Visky Károly urak által beküldött vélemények magyar szövegének kiadására kb. 1.500 P
 A Szótári Bizottság részére 4.800 P
 Tartalékolni kell minden félévben megfelelő összeget a Könyvkiadó Vállalat kötetére
 E vállalatban előkészületben vannak: *Négyesy László* r. t. úr esztétikai és irodalomtörténeti értekezéseinek gyűjteménye.
Haraszi Emil: Beethoven és Magyarország.

Egyéb javaslatok, illetőleg kérelmek:

- a) Az Alföldkutató Bizottság részére évi állandó segélyt kérnek. E bizottság munkájáról elsősorban a szegedi egyet. tanárai adnak majd felvilágosítást.
- b) Javasoltatott a Vigyázó-vagyon jövedelméből a középiskolai helyettes tanárok állandó segélyezése.
- c) *Cholnoky Jenő* l. t. keletászi utazásának tudományos eredményeit óhajtja feldolgozni. A mű terjedelme kb. 40 nyomtatott ív, kb. 1000 rajzzal, köztük 60 fényképről készült klisével. Kíváncsok volna néhány kisebb méretű térkép is. A mű első része a Jang-ce Kiang deltavidékét, a II. rész a kínai nagy alföldet tárgyalja, a III. rész a Huai-san hegységet ismerteti, a IV. rész a mongol pusztákkal és az észak-kínai Alpokkal foglalkozik, az V. rész Mandzsuriát, a VI. rész a kínai műveltség eredetét tárgyalja, a VII. rész a deszikkáció kérdését tisztázza. Költsége ma még nem előirányozható.
- d) *Gratz Gusztáv* úr a hamburgi Institut für Auswärtige Politik és a «British Institute of International Affairs» mintájára egy külpolitikával foglalkozó magyar tudományos intézet felállítására kér segélyt.
- e) *A Falu Szövetség* [Bodor Aladár egyetemi magántanár és Gerlőczy Zsigmond egyetemi tanár] «Nyitott könyv» címmel megjelenő közegészségügyi kiadványához kér segélyt.
- f) *Földes Béla* r. t. a londoni egyetem mellett magyar tanszék szervezését és ehhez állandó segélyt javasol.
- g) A III. osztály *Bölyei-díj* címén 10.000 P és *B. Eitvös Loránd-díj* címén 10.000 P kitűzését javasolja.
- h) *A Magyar Barlangkutatók* félévi 2.000 P-t és folyóiratuk fenntartására állandó évi segélyt kérnek.
- i) Paikert Alajos javasolja, adjon az Akadémia öt kiváló fiatal tudós részére évjáradékot a gróf Vigyázó-vagyonból, később pedig néhány kiváló előregedett tudósra menhelyet vagy életjáradékot.
- j) Hírlapi úton sürgették Bartók Béla, Kodály Zoltán, Lajtha László, Molnár Antal és Vikár Béla urak *Nagy Magyar Népdalgyűjteményének* az Akadémia által kiadását.
- k) *A Zenei Szemle* c. folyóirat (főszerkesztő Járosy Dezső, Temesvár) évi segélyt kér.
- l) Palmer Kálmán *Endrődi Sándor-síremlékére* kér egyszersmindenkorra segélyt.
- m) Dalmady Ödön, *Dalmady Győző összes költeményeit*, özv. *Fülöp Aronné* pedig néhai férjének költeményeit kéri kiadatni.
- n) *Köszegi László* tanár egy vezérkönyv kiadását kéri a magyar tanárság számára. E munkában a legjelentősebb magyar képzőművészeti értékekre óhajtja irányítani a magyar és külföldi szakértők és a nagyközönség figyelmét. A dolgozat bíráló végett Négyesy László r. t. úrnál van.
- o) *Dr. Homay Gula* egy «Központi tudományos nyilvántartó és tájékoztató intézet» felállítását javasolja.
- p) Kíváncsok volna az egyetemek *Irodalomtörténeti Szemináriumainak* állandó segélyezése könyvadalománkon kívül pénzzsegéllyel is.

- q) Sürgették az «*Ál-Shakespeare-i drámák*» című sorozatos kiadvány folytatását is.
- r) *Kherndl Antal* r. t. tankönyve II. kötetének és mellékleteinek kiadási költségeire segélyt kértek. Ez az összeg még meg nem határozható.
- s) *Budai Kálmán* kir. fővegyszer: A magyar búza mezőgazdasági, malom- és pékipari szempontból c. munka II. kötetének nyomdai költségeire néhány száz pengő segélyt kér.
- sz) *Zemplén Géza* r. t.: Kutatások a szénhidrátok csoportjában műszer- és anyagköltségre 15.000 P segélyt kér.
- t) *Szily Kálmán* l. t.: *Kherndl Antal*: A tartók grafosztatikája c. munka II. kötetének kiadását kéri.
- u) *Hollós László* l. t. Megbízást kér «*Szekszárd vidékének gombái*» c. munka megírására.
- v) *Rybár István* l. t. Röntgenspektrográfok, kvarcspektrográf és nagyobb elektromágnes beszerzésére 20.000 P-t kér.
- x) *Pogány Béla* l. t. Konkávrács berendezésének beszerzésére kér 16.000 P-t.

Könyvtár.

A legközelebbi félévben nagyobb összeget kell fordítani *gr. Vigyázó Ferenc* úr nagy terjedelmű könyvtárának a M. Tud. Akadémiában leendő elhelyezése költségeire. Erre nézve külön előirányzat készül.

Ezenfelül félévenként kellene tartalékolni kb. 5000 P-t az 1918. óta csónkán maradt akadémiai folyóiratok kiegészítésére és a könyvek folytatólagos kötésére.

Budapest, 1929. jan. 7.

VIII. A Magyarország területén végzendő tudományos kutatások támogatása kérdésében véleményadás végett Bizottság kiküldése és e Bizottság tárgyalásai és javaslatai.

1. Az 1928. nov. 28-án tartott összes ülés abban a reményben, hogy az Akadémia pénzügyi helyzete egynehány év múlva kedvezőbbé válik és így az Akadémiának módjában lesz tudományos kutatások támogatására is jelentékeny összegeket előirányozni, e kérdésben véleményadás és javaslat-tétel végett *Vargha Gyula* t. t. másodelnök elnöklete alatt Bizottságot küldött ki.

E Bizottság tagjai az I. osztályból *Gombocz Zoltán* r., *Horváth János* és *gróf Zichy István* l. tt.; a II. osztályból *Pauler Akos* r., *Hóman Bálint*, *Lukinich Imre*, *Kovács Alajos*, *Hekler Antal*, *Heller Farkas* és *Kolosváry Bálint* l. tt.; a III. osztályból *gróf Teleki Pál* és *Hosray Lajos* ig. és t. t., *Tangl Károly* r. t., *Szily Kálmán*, *Kálmán Károly* és *Manninger Rezső* l. t.

Az egyetemek részéről a Bizottság tagjai: Debrecenből *Láng Nándor* és *Orsós Ferenc* l. tt.; Szegedről *Erekly István* l. tt. és *Kogutovics Károly* egyetemi tanár; Pécsről *Thiene-*

mann Tivadar l. t. és Zechmeister László egyetemi tanár. Az összes ülés felkérte az osztálytitkárokat és a főtitkárt, hogy ezzel a bizottsággal állandó érintkezésben maradjanak; a Bizottságot pedig felhívta, hogy javaslatait 1929 április végéig terjessze elő.

2. Vargha Gyula t. t. másodelnök úr megnyitó beszéde a Bizottságnak 1929 január 7-én tartott első ülésén.

Igen tisztelt Bizottság!

Van szerencsém üdvözölni megjelent tisztelt tagtársaimat. Boldogult gróf Vigyázó Ferencnek erős hazafiérsztől sugalt nagylelkű hagyománya lehetővé teszi, hogy Akadémiánk tetemesen kibővitse eddigi munkakörét. Az anyagi erőnek az a gazdag forrása, melyet a nagy hagyomány teremt, ma még nem buzog kellőleg. A két nagy örökösödési per Akadémiánkat erősen korlátozza a jövedelem felhasználásában. A mainál szélesebb mező művelése csak attól az időponttól kezdődhetik, midőn Akadémiánk elvitathatatlanul végérvényesen élvezetébe léphet a Vigyázó-javak egész complexumának.

De az időt addig sem szabad elvesztegetnünk, igen jól felhasználhatjuk az előkészületekre, hogy annak idején jól leszűrt elvek s alaposan kidolgozott tervek alapján foghassunk a munkához. A novemberi összes ülés teljes egyértelműséggel elhatározta, hogy Akadémiánk munkakörét egy új nagy ággal kell kibővítenünk, a tudományos kutatások iránításával, felkarolásával és támogatásával.

Az emberiségnek szellemi és anyagi téren azt a bámulatos haladását, melynek tanúi vagyunk, az emberész megállást nem ismerő előretörésének, a kutatásoknak köszönhetjük. Nemcsak a föld kebelében rejlő kincsek feltárását köszönhetjük ennek, hanem a tudomány annyi vívmányát, a természeti erők rejtelseinek megismerését s az emberiség szolgálatába való kényszerítését is.

Szinte beláthatatlanul széles mező ez. A kutatásoktól első sorban hazánk anyagi és szellemi erejének gyarapítását s népünk egészséges fejlődésének előmozdítását várjuk; de bele kell kapcsolódnunk az emberiség egyetemes kultúr-munkájába is. Bár anyagi eszközeink korlátozottak, a magyar faj Istentől nyert tehetsége lehetővé teszi, hogy a tudományos kutatások tekintetében a legelől haladó nemzetek sorába küzdjük fel magunkat. Már a múltban is vannak erre felemelő példák.

Akadémiánk egyetemes jellege, mely szinte a tudományegyetem fogalmát meríti ki, lehetővé teszi, hogy ne egyetlen térre korlátozzuk munkásságunkat. Kutatnunk kell nyelvünk még föl nem derített titkait. A magyar népléleknek is vannak még ki nem aknázott kincsei. Hazánk történetének sok része vár még megvilágításra. A népegészség és szociális kérdések problémái is hangosan zörgetnek. Még mindig nem tudjuk, hogy csonka hazánk nem rejt-e kebelében oly ásványi kincseket, melyekre jobban rászorulunk mint valaha. Östermelésünk szomjasan várja az útmutatást százféle irányban s az ipar terén mily haladást várhatunk a műszaki tehetségek zsenijétől. De mennyi feladat van, ami ha nem hajt is közvetlen hasznót, de a kultúrnemzetek sorában tisztos helyet biztosíthat. Ilyenek a régészeti kutatások az őskortól kezdve, a barbár- és római koron s a népvándorlás korán át le egészen nemzetünk újabb koráig.

Csak futólag, kiragadt példákkal kívántam érinteni feladatunk körét s annak nagyon is szétágazó voltát. Bizottságunk, úgy vélem, akkor ér el sikeres eredményt, ha Akadémiánk osztályai szerint külön-külön folytatja munkáját s csak a leszűrt eredményeket hozza a Bizottság plénuma elé, hogy az viszont az Akadémia plénuma elé terjessze azt.

A novemberi összes ülés e Bizottság elé utalta az Akadémiához az utolsó hónapokban kiadványok tárgyában, illetőleg segélyezés iránt beérkezett összes javaslatokat és kérelmeket. Bizottságunknak ezekről is véleményt kell mondania. Javaslataánál azonban tekintettel kell lenni arra, hogy a decemberi összes ülésen az az óhaj nyilvánult, hogy a meglevő Bizottságokon kívül külön jogtudományi, külön művészeti és külön képzőművészeti osztály alakíttassék s e Bizottságok részére megfelelő összeget kellene tartalékolni.

Az elnök úr Ő excellenciája továbbá arról is értesíti Bizottságunkat, hogy a vidéki egyetemek tanárai több irányban már is tudományos kutatásokat indítottak meg s ezek munkásságát is óhajtandó belekapcsolni Bizottságunk munkájába. A vidéki egyetemek meghívandó tagjai mint a Bizottság segédtagjai vennének részt tanácskozásainkban.

3. A Bizottság hosszabb, érdemleges vita alapján egyhangúlag a következő határozatot hozta:

I. A másodelnök úr javaslatainak megfelelően az Akadémiához augusztustól december közepéig érkezett összes kérelmeket tárgyalás és szakszerű javaslattétel végett három

Albizottságnak osztja ki az I—III. osztályok szerint szétválasztva.

II. Az Albizottságok által kidolgozandó szakszerű vélemények vissza fognak kerülni a nagy Bizottsághoz, amely javaslatait az ügyrend által előírt módzatok szerint az állandó Bizottságok útján terjeszti majd az Akadémia összes ülése és az Igazgató-Tanács elé.

III. A Bizottság tagjai egyetértének abban, hogy minden kutatásra irányuló óhajt és minden kéziratot előleges bírálat alá kell bocsátani és az Akadémia intézményeket, illetőleg szervezeteket és egyéneket csak abban az esetben támogat, hogyha e tárgyban bírálat alapján kedvező javaslat érkezett a Bizottsághoz.

IV. A Bizottság feladata a kérelmek megfelelő selectioja, különösen a sorrend és a sürgősség megállapítása, továbbá az osztályok közötti érintkezés könnyebbé tétele és a szóbeli tárgyalások révén az ügyeknek gyorsabb elintézése.

V. Az Albizottságok működésével párhuzamosan az Akadémia törekszik általános tájékoztatást, később pedig tüzetes adatokat szerezni a Magyarország területén jelenleg végzett kutatásokról, valamint a bevégezett kutatások eredményéről is.

VI. A Bizottság tagjai egyetértének abban is, hogy mihelyt az Akadémia pénzügyi helyzete ezt évek mulva meg fogja engedni, a kutatások támogatásán felül kívánatos lesz előirányozni bizonyos összeget a bevégezett kutatások eredményeinek közzétételére is.

4. A három Albizottságot a főtitkár 1929 január 8-án 222. sz. a. kelt iratával a következőkről tájékoztatta:

I. *A kutatás tárgyában előterjesztett kérelmek pénzügyi háttere.*

A gróf Vigyázó Ferenc úrnak 1921. és 1923. években kelt két végrendelete alapján a M. Tud. Akadémia tulajdonába jutott vagyon jövedelmét a *legközelebbi félév*ekben a hagyatéki terhek és az örökhagyó úr ellen már megindított 33 pernek, valamint a hagyatéki leltározásnak és becselési eljárásnak költségei jelentékenyen igénybe veszik.

Az 1928 december 30-án kelt, most előttünk fekvő utolsó vagyonkimutatás szerint a hagyatéki készpénzállománya 1.072.944.— P

volt ugyan, de a nm. Igazgató-Tanács határozata alapján decemberben kifizetendő volt Péteri Ferenc és Vályi Lajos ügyvéd uraknak 1922—1928-ig, különösen a nagy perekben végzett ügyvédi munkásságuk utólagos díjazása fejében 150.000 — P:
továbbá kifizetettek a hagyományok és pedig tőkében 85.929.63 P
kamatokban 1.331.54 P

Ezzel szemben azonban *három hagyományos* úr már most bejelentette, hogy a pengőértékben kifizetett összegeket *nem* fogadja el, hanem az 1921-ben rendelt hagyománynak magasabb értékelésére tart igényt és pedig fejenként 240.000 pengőt követelnek.

A hagyatéki vagyon állagához tartozó épületek nagyon rossz karban vétettek át. Így pld. sürgős tatarozás volt szükséges azért, mert a vácrátóti kastély és kert az örökhagyó úr végrendelete értelmében «sértetlenül fenntartandók és öregbítendők, az épületek elpusztulás esetében pótlandók». A vácrátóti két üvegház (amelyek az ottani kertészet számára szükségesek) az építész és mérnök urak ellenőrzése mellett helyreállítottak és ennek költsége eddig 15.580.12 P.

Hasonló javítások elkerülhetetlenek lesznek más épületeken, illetőleg kastélyokon is.

Az örökhagyó úr ellen indított örökösödési perben eddig csak az anyai vagyon becslésének számlája mutattatott be. A három becslési szakértő (Reichenbach. Geylhofer, Kovács Sándor) 160.000 P
becslési díjat számított fel s ebből a bíróság 120.000 P-t állapított meg: hátra van még a sokkal *nagyobb* atyai vagyon becslésének költségjegyzéke.

Az örökhagyó úr ellen folyamatban volt és ezidő szerint is az Akadémia ellen folytatott 33 perben részben *igen nagy* összegeket követelnek a felperesek és a két örökösödési perben báró Harkányi János és György, továbbá gróf Bolza Pál urak nyilván követelni fogják az örökhagyó úr halála napjától élvezett jövedelem megfelelő részének visszatérítését is.

Ezenfelül fizetni kell a jövedelemből az igen nagy közadókat és egyéb (pl. ármentesítési és hasonló) köztartozásokat, továbbá a két ügyvéd, a gazdasági szakértő, a mérnök, az újonnan alkalmazandó *erdőmérnök* és a gazdasági alkalmazottak fizetését. Ki kell majd egyenlíteni a gróf Vigyázó Ferenc úr könyvtárának, valamint a gróf

Vigyázó-család tulajdonában volt ingóságok átszállításának költségeit is.

Ezekből a m. t. Bizottság meggyőződést szerezhet arról, hogy a nm. Igazgató-Tanács csak a köteles elővigyázat értelmében járt el, mikor egyelőre, legalább is az örökösödési perek befejeztéig és a még később bejelentendő, de *már előre jelzett* ügyvédi stb. követelések kiegyenlítéséig az összes jövedelmet nem engedte tudományos célokra felhasználni, hanem *további intézkedésig egész évre* ... 120.000 P-t szavazott meg tudományos célokra.

II. Az 1929. év II. felének előirányzata :

Az 1928. évi december 17-én tartott összes ülés megszavazta az 1929. év I. felének költségvetését, mely kb. ... 99.000— P hiánnyal zárul. E hiányból leszámítandó ... 4.000— P amely a gróf Tisza István Összes Munkái kinyomtatására tartalékkolt összegből fedezhető lesz ;

továbbá a «gróf Vigyázó Sándorné-alapítvány» jövedelmének 40%-ából (*a nemzeti célra fordítandó összegből*) felhasználható lesz a

<i>Magyar Etymologiai Szótár</i> következő füzetére	8 000 P ;
a fennmaradó kb.	87.000 P
<i>hiány</i> azonban az 1929 július 1-től 1930 június végéig a gróf Vigyázó-vagyon jövedelméből felhasználható	120.000 P-
ből lesz fedezendő, minekfolytán egyéb akadémiai célokra csak	33.000 P
marad.	

5. A Bizottság II. osztálybeli tagjainak javaslatai.

A M. Tud. Akadémia kutatások tárgyában kiküldött Bizottságának II. osztálybeli tagjai, kiegészítve magukat az osztály tagjai közül Domanovszky Sándor és Kornis Gyula r. tag urakkal s az érintkező tudományszakot képviselő gr. Teleki Pál és gr. Zichy István biz. tag urakkal, 1929. évi január hó 16-án értekezletre gyűlvén össze, elhatározzák, hogy a teljes Bizottság elé az itt következő határozati javaslatot terjesztik elfogadás és az elfogadott javaslatnak az osztályok, illetőleg az összes ülés előtt leendő képviselése végett.

Az értekezlet mindenekelőtt megállapítja, hogy a gróf Vigyázó Ferenc-féle vagyonnak a végrendelet értelme sze-

rint tudományos kutatásokra felhasználható jövedelmeként — az 1929. évben — a folyamatban levő perekre s a hagyaték átvételével, illetőleg a vagyon kezelésével járó költségekre tekintettel, a M. Tud. Akadémiának mindössze 120.000 pengő áll rendelkezésére.

Megállapítja továbbá, hogy ezt a 120.000 pengőt, mely a vagyon állagához mérten várható jövedelemnek távolról sem felel meg, de viszont növekedésére is *csak a hagyaték végleges rendezése és a vagyonkezelés újjászervezése* utáni időkből lehet számítani, a M. Tud. Akadémia 1929. évre szóló költségvetésének deficitje következtében *máris 87.000 pengő terheli*. Úgyhogy a nagynevű örökhagyó nemes intencióit a felhasználás legelső esztendejében 1929 december hó végéig mindössze csak 33.000 pengő maradvány szolgálhatja s hogy ez az összeg is a Fraknoi-féle síremlékre lekötött 5.000 pengő első részletének kifizetésével 30.000 pengőre redukálódik.

Ez az aránylag csekély összeg lehetetlenné teszi, hogy a M. Tud. Akadémia a gróf Vigyázó-féle vagyon jövedelmének tudományos célokra való felhasználása tekintetében egyelőre, sőt a *legközelebbi évek során is*, a nagyközönségnek, sőt a kevésbé tájékozott tudományos köröknek is szinte túlcsigázott várakozásait kielégíthesse. Ennek igazolásául eleget mondhat az a Tekintetes Akadémia t. tagjainak kézbesített jegyzék, mely a megvalósítás céljából bejelentett igények, kívánalmak és konkrét javaslatok számszerű végösszegét *a ma rendelkezésre álló fedezet tízszeresénél is nagyobb*nak tünteti fel.

Ily körülmények között az értekezlet úgy véli, hogy a benyújtott igen nagyszámú igénylésnek egyenként való, bár még oly gondos átvizsgálásával, a leginkább honorálandónak tetsző tervek elfogadásra ajánlásával és a felhasználható 30.000 pengő szükségképi szétforgácsolásával nemcsak hálátlan és sok támadási felületet nyújtó munkát végezne, de egyben voltaképeni feladatának sem tehetne lelkiismerete szerint eleget.

Erre való tekintettel és figyelembevételét az, hogy az igények jegyzékében számos és merőben átmeneti jellegű olyan kívánság foglaltatik (egyes művek kiadása, segélyek emelése, egyszeri segélyek engedélyezése), amely kívánalmak természetüknél fogva nem feltételeznek huzamos időn át tartó, programszerű megvalósítást, hanem egyetlen aktszal kielégíthetők, sőt egyikük-másikuk az Akadémia rendes költségvetésében megfelelőbben volna biztosítható:

*a végrendelet intencióinak, a közvélemény várakozásának és a tudományosság érdekeinek is inkább az felel meg, hogy a most felhasználható csekély összeg ne többféle cél között osztás-
sék meg, elaprózottan, hanem minél kevesebb, osztályonként
legfeljebb egy-egy tudománykutató tervezeten koncentráltsassék.*

*Első konkrét javaslatként így azt vagyunk bátrak aján-
lani, hogy a legelső esztendőben a rendelkezésre álló 30.000
pengő az I. osztályban ethnographiai és folklorisztikai, a II.
osztályban régészeti, a III. osztályban pedig az osztály hatá-
rozata szerinti tudományos kutatás részére állapíttassék meg.
Az összes többi igények kielégítése iránti határozat pedig
egyelőre, erről az évről halasztassék el.*

Ezt a javaslatot úgy tekintjük, mint amelyet a kény-
szerhelyzet parancsol ránk, azzal és azért, mert a Vigyázó-
vagyon első évi 120.000 pengő jövedelmének igen tekinté-
lyes részét a Tekintetes Akadémia rendes költségvetésében
mutatkozó 87.000 pengős deficit felemészti.

A jövőre nézve azonban annál fontosabbnak és követ-
kezményeiben messze kihatónak tekintjük abbéli javaslatunkat,
mely szerint kimondani méltóztassék, hogy

A) Az 1930/31. költségvetési évtől kezdve a Tekintetes
Akadémia rendes évi költségvetése a Vigyázó-alapítvány előtti
fedezeti forrásaival, valamint személyi és dologi szükségleteivel
(ideszámítva a folyóiratok, időszaki közlemények fenntartá-
sára szükséges tételeket, átmeneti jellegű egyszeri segélye-
ket, a szoros értelemben vett tudományos kutatás köréből
kikülöníthető feladatok megoldását stb.) a *Vigyázó-vagyon*
költségvetésétől élesen elválasztassék, hogy utóbbi teljes egészé-
ben és kizárólag az alapítás intencióinak megfelelően legyen
felhasználható, — magához vonva önként érthetőleg a Tekin-
tetes Akadémia eddigi rendes költségvetéséből az ott netalán
fedezetet nem nyerő, de szintén a szorosan vett tudományos
kutatás jellegével bíró s programszerűen megvalósítandó
szükségleti tételeket is.

B) Az eképen *különválasztott és költségvetésileg külön
kezelendő Vigyázó-vagyon* mindenkori jövedelmének nagyobb
része (cca 70%) az osztályok programszerűen és fokozatosan
fejlesztendő és megvalósítandó tudományos kutatási munkás-
ságára és a munka évekre, ha kell, évtizedekre szóló biztosítá-
sára fordítandó, értve ily munkák alatt természetesen az
önálló kutatás eredményeként jelentkező művek kiadását is.
A jövedelem kisebbik része viszont (cca 30%) — az osztá-
lyok közti egyenlő megosztás mellett — az *egy aktuálisan
megvalósítható kívánságnak* honorálására szolgálna (egyes és

megjelenésükkel befejezett művek kiadása, egyszersmindenkorra szóló segélyek, pályadíjak stb.), mely vonatkozásban a Vigyázó-vagyon bizonyos értelemben a Tekintetes Akadémia rendes évi költségvetésében biztosított és tág értelemben szintén tudományos kutatások eredményeit értékesítő feladatok teljesítésével parallel hivatást szolgálna s annak hathatós kiegészítését és támogatását jelentené, amint-hogy az idei költségvetésben is a Vigyázó-alap jövedelmeiből 87,000 plusz 3000 pengő (90.000 pengő) ily célra fordítatik.

Mindez természetesen nem érinthetné a Vigyázó-vagyon azon részének jövedelmét, illetőleg e jövedelem felhasználását, mely jövedelem kifejezetten «nemzeti» célokra és nem tudományos kutatásokra nyert lekötést és így különleges rendelkezésének, a fentiekre való tekintet nélkül megfelelő.

C) Tisztelettel javasoljuk továbbá, hogy az előbbi B) pontban említett és messze előretekintő organikus munkaterv kidolgozására *méltóztassék az egyes osztályok kiküldött-eiből egy lehetőleg kis számból álló programkészítő bizottságot javaslattétel céljából kiküldeni*, illetőleg ezzel a feladattal a kutatások tárgyában alakított nagybizottságot felhatalmazni.

D) Az Albizottság elbírálása alá bocsátott kívánalmak tekintetében — a fent körülírt elvek alapján s a II. osztály körébe tartozó kívánalmakra szorítkozva — tisztelettel javasoljuk, hogy

1. Fraknói Vilmos ig. és t. t. síremlékére folyó évben a Vigyázó-alap 120.000 pengő jövedelméből hasitassék ki 3000 pengő s a jövő évben a hátralevő 2000 pengő;

2. a Magyar Történelmi Társulat kiadásában megjelenő gróf Széchenyi István összes munkái című sorozat támogatása, — a magyar történeti bibliografia, a Közgazdasági Lexikon, az 1787. évi népszámlálás adatainak Thirring Gusztáv r. t. által leendő feldolgozása, a Corpus Nummorum Hungariae további kiadása 1930/31. évtől kezdődően a B) pont értelmében kutatási célokra fordítandó (cca 70%) összeg terhére, programszerű kutatómunka keretében nyerjenek elintézészt;

ugyancsak e keretben, azonban az ethnologiai és régészeti kutatások céljaira fentebb már e évben is kiutalni javasolt összegek terhére nyerjenek elintézészt a Magyar Nemzeti Múzeum és a Vas megyei Múzeum által régészeti célokra bejelentett kívánalmak s a Bartók—Kodály-féle magyar népdalgyűjtemény kiadása, illetőleg támogatása.

3. a Közgazdasági Évkönyv angol kiadása részére kért segély, a középiskolai helyettes tanárok állandó segélyezése, a Faluszövetség «*Nyitott Könyv*» című népművelő kiadásának támogatása, Paikert Alajos tudósmenhely felállítására irányuló javaslata, Kőszegi László művészeti vezérkönyvének kiadása, az egyetemi irodalomtörténeti szemináriumnak támogatása s a londoni magyar tanszék felállítása és segélyezése *nem* tartozván az akadémiai feladatkör keretébe, eleve elutasíttassanak;

a Dalmady Győző költeményeinek kiadására vonatkozó javaslat a Kisfaludy Társasághoz, a tudományos nyilvántartó és tájékoztató intézet felállítására vonatkozó javaslat pedig az Akadémia szociográfiai intézetéhez volnának átteendők;

az ál-Shakespearei drámák kiadásának folytatása, a magyar tudomány szempontjából jelentősége nem lévén, elutasíttassék;

4. Gratz Gusztávnak külpolitikai intézet felállítására, illetőleg támogatására vonatkozó javaslata a B) pont utolsó bekezdésében említett nemzeti célokra rendelkezésre álló hitel keretében bíraltassék el;

5. a II. osztály és bizottságai cím alatt felsorolt összes többi kívánalmak, továbbá Chólnoky Jenő művének kiadása, a magyar barlangkutatók segélyezése, Endrődi Sándor síremléke, a Zenei Szemle támogatása és a III. osztály által javasolt pályadíjak kitűzése az 1930/31. évtől kezdődően a rendes költségvetés keretében, illetőleg a B) pont értelmében a Vigyázó-alapból e rendes költségvetés kiegészítésére, illetőleg egyszeri segélyezésekre fordítandó (cca 30%) költségvetési összeg keretében bíraltassanak el és teljesíttessenek;

ugyane keretben oldassanak meg a Keleti Bizottság és Külön Kiadványok címe alatt felsorolt kívánalmak;

6. az Alföld-kutatással foglalkozó különféle intézmények kívánalmai egységes és tervszerű program alapján s a szaktudományok kutatási céljaira fordítandó összegek keretében nyerjenek elbírálást és támogatást.

A kutatóbizottság II. osztályú albizottságának 1929. évi január 16-án tartott értekezletéből.

6. Jegyzőkönyv

a M. Tud. Akadémia III. osztályából kiküldött albizottságnak 1929. febr. 8-án tartott üléséről.

Jelen voltak: Ilosvay Lajos ig. és t. tag, Fröhlich Izidor ig. és r. t., Tangl Károly r., Szily Kálmán és Kaán Károly l. tagok.

Távolmaradásukat kimentették: Manninger Rezső l. t., Zechmeister László egyetemi ny. tanár a pécsi egyetem képviselőjében.

Az albizottság elnöki és jegyzői tisztét ellátja Ilosvay Lajos; *jegyzőkönyvhiteljesítők: Fröhlich Izidor és Szily Kálmán.*

Az albizottság mai feladata, hogy mérlegelve az 1929. év február 8-ig kifejezett óhajításokat, javaslatot tegyen az Akadémia összes üléséből kiküldött bizottságnak arra nézve, hogy f. évben, a Vigyázó-vagyon jövedelmének az osztályok rendelkezésére álló része miként volna legmértányosabban felhasználható.

A főtitkár úr tájékoztatása szerint kb. 30.000 P áll az Akadémia mindhárom osztályának rendelkezésére, következőleg: az albizottság javaslata ennek az összegnek legfeljebb harmadára, azaz: 10.000 pengőre terjedhet ki. Érteődik, hogy nyilatkozhat az előterjesztett óhajok sorrendjéről, sürgősségéről és mellőzhetőségéről is. Az áttekintés megkönnyítése végett Ilosvay Lajos felolvassa 8 csoportba foglalva, az eddig beérkezett javaslatokat, indítványokat és kéréseket és azoknál, amelyek megfordultak az osztály-ülésem, közli az osztály véleményét is.

A Vigyázó-vagyon jövedelmének terhére a M. Tud. Akadémiához közvetlenül vagy közvetve beterjesztett indítványok, kérések.

- I. Az Akadémia feladatától távolabb eső indítványok.
- II. A legnagyobb magyar természetbúvár, *Eötvös Loránd* emlékének megörökítésére tett indítványok.
- III. Több évre terjedő, költségesebb kutatások vagy előtanulmányok.
- IV. Rövid idő alatt, kevesebb költséggel elvégezhető kutatások.
- V. Nagyobb munkák kiadásának támogatása.
- VI. Értekezések, kisebb tanulmányok kiadásának támogatása.
- VII. Egyesületek, társulatok állandó segélyezése.
- VIII. Irodalmi adatgyűjtés támogatása.

I. Az Akadémia feladatától távolabb eső indítványok.

1. *Simond Elek* r. t. indítványozza egy állami jellegű *talajtani intézet* felállítását, melyre hazánkban, mint földművelő országban, feltétlenül szükség volna.

Az osztály véleménye szerint ilyen intézetet a mezőgazdasági egyesületeknek és szövetkezeteknek kellene létesíteni.

2. *Zimmermann Lajos* budapesti ügyvéd, *Nagyszabású kultúrpalota* építését javasolja, melyben összes, székházzal nem bíró tudományos egyesületeink, társulataink elégséges helyiséget, felszerelést találnának, melyben különböző méretű előadótermek mellett egy nagy díszterem is volna. Ezeknek az egyesületeknek boldogulását elősegítené a Vigyázó-alap jövedelme azáltal is, hogy nyomtatványainak költségét fedezné. Ez kifejezné a nemzet kegyeletét is a nagy alapító iránt.

Mint hogy ilyen nagyméretű terv az osztály működése terén kívül esik, az osztály nem érzi magát illetékesnek vele foglalkozni.

II. A legnagyobb magyar természetbúvár, br. Eötvös Loránd emlékének megörökítésére tett indítványok.

1. *Br. Eötvös Loránd* emlékének megörökítésére szolgálna a müncheni Deutsches Museum-ban örökös kiállításra átadva:

a) az Eötvös-féle torziós inga első, mérésre alkalmas alakjának másolata,

b) az Eötvös-féle torziós ingának Eötvöstől módosított, ma használatos alakja. A másolatokat a Süss-féle gyár készítené el: áruk volna 10.000 P és most 5000 pengőt kellene kifizetni.

2. Indítványozták (Fröhlich Izidor ig. és r. t., Ortway Rudolf l. t.), hogy az Akadémia létesítsen egy *br. Eötvös Loránd* nevét viselő tudományos nemzetközi díjalapot, melyből az Akadémia minden ötödik évben 10.000 pengővel jutalmazna bármily nemzetbeli tudóst, aki ebben az időközben, a fizikai tudományok terén legfontosabb haladást jelentő kutatásával tünt ki.

III. Több évre terjedő, költségesebb kutatások vagy előtanulmányok.

1. *Gelei József* l. t. *A magyarországi örvényférgek monographiájának* megírásához szükséges előtanulmányok

végzésére kér 10 éven át, évenként 4000 P segélyt s kéri az elkészült mű kiadási költségeinek biztosítását.

2. Gelei József l. t. ajánlkozik Apáthy István *Hirundinea* című monographiája töredékének sajtó alá rendezésére. Az előkészítés tiszteletdíjaként, maga részére kér — két éven át — 5000—5000 pengőt. a «Zeitschrift für Morphologie und Ökologie der Tiere» című folyóirat szerkesztősége részére, a színes ábrák nyomtatásának költségeire kér 1500 Márka (kb. 2040 P) hozzájárulást.

Minthogy az Osztály ilyen nagy összegeket több évre nem köthet le, az ajánlatokat nem fogadhatja el.

3. Horváth Géza r. t. a III. osztály elnöke 4000 pengőt kér, hogy a *Magyar Birodalom Hemiptera Faunája* című munkáját befejezhesse. Az Akadémia ennek a munkának megírásával még 1917-ben bízta meg s csak most kínálgat alkalom arra, hogy kéziratát az újabb vizsgálati módszerek felhasználásával kiegészíthesse.

Az Osztály a kérést teljesíti azzal az észrevétellel, hogy az összeget 1929-ben és 1930-ban, 2—2 ezer pengő részletben folyósíttatja.

4. Pogány Béla l. t. Spektroszkopiai kutatásaihoz nagy konkávrcs berendezés költségeire 16.000 pengőt kér. A Természettudományi Kongresszus végrehajtó bizottsága — a nagy igénybevétel következtében — ezt az összeget már nem utalhatta ki.

Az Osztály a kérés teljesítéséhez hozzájárult.

5. Rybár István l. t. A Röntgen- és az ibolyántúli sugárzás tanulmányozására szükséges műszerek beszerzésére 20.000 pengőt kér.

Az Osztály a kérés teljesítéséhez hozzájárult.

6. Zemlén Géza r. t. A szénhidrátok csoportjában megkezdett kutatásainak folytatására kér 15.000 pengőt. Anyagot és eszközt kell beszereznie. Az összeg kiutalványozását négy részletben kéri: 1929-re kér 3000 pengőt. a következő három évre 4—4 ezret.

Az Osztály a kérés teljesítéséhez hozzájárult.

7. Kogutovicz Károly egyetemi ny. r. tanár Szegeden, «Magyarország tájainak oknyomozó leírása» című munkájához kéri az Akadémia támogatását. A munkát 8 kötetre tervezte Egy-egy kötet 20 ívet tartalmazna quart alakban s mindeniket kb. 150 szöveggép diszitené. Maga és 12 munkatársa részére kér évi 4000 pengő hozzájárulást addig, amíg a Dunántúlt és a Kisalföldet, a Nagy Magyar Álföldet és

Budapestet, a Felföldeket és Erdélyt a kitűzött terv szerint átkutatja. Erre kb. 4 év elégséges.

Az Osztály még nem foglalkozott ezzel a kéréssel.

IV. Rövid idő alatt, kevesebb költséggel elvégezhető kutatások.

1. *Konek Frigyes* l. t.

a) *Gyógyszer-synthesisekre* kér 1000 pengőt;

b) *Vitamin és hasonló anyagok vizsgálatára* 3000 pengőt.

Az egész összeget részben anyag, részben eszközök beszerzésére fordítja.

Az Osztály hozzájárul a támogatáshoz, de egyelőre csak a kisebbik összeg kiutalványozásához nyújt reményt.

2. *Fehér Dániel* bányamérnöki és erdőmérnöki főiskolai tanár Sopronban. Az Akadémia segítségét kéri, hogy 1929-ben, 5 hónapon át, az *alföldi homokos területen* a magyar erdőgazdaság egyik legégetőbb és legsürgősebb feladatát: az *akácfaival való erdősítés lehetőségét* tanulmányozza. A költségeket 2320 pengőben állapította meg.

Kérése az Osztályban még nem fordulhatott elő, mert bemutatása csak 1929. február 8-án történt: de az albizottság az Alföld befásításának gazdasági és éghajlati jelentőségéhez mérten, tüzetesen foglalkozott Fehér Dániel beadványával.

V. Nagyobb munkák kiadásának támogatása.

1. *Cholnoky Jenő* l. t. Keletázsiai utazásának kiadásához kér segítséget. A mű 40 nyomtatott ív lenne, kb. 1000 rajzzal és 50–60 fénykép után készült képpel.

Az Osztály tagjainak véleménye szerint Cholnoky munkájának kiadására hiányzik a fedezet.

2. *Filárszky Nándor* l. t. sürgeti már 7 év óta kész botanikai munkájának kiadását.

Az Osztály törekszik beilleszteni az 1929-ik évi költségvetésbe.

3. *Dégen Árpád* r. t. *«Flora Velebitica»* című több kötetes munkájának nyomdai kiállítására nagyobb (ma még meg nem határozható) összeg volna szükséges.

4. *Hollós László* l. t. Megbízást kér arra, hogy 1911-től mostanáig Tolna vármegyében gyűjtött 1302-féle gombagyűjteményének felhasználásával megírja *«Szekszárd vidékének gombái»* című munkáját.

Az Osztály kijelenti, hogy Hollós Lázló kéziratát megbízás nélkül is elkészítheti és beküldheti. A kézirat beküldése után fog foglalkozni az Osztály a kiadással.

5. *Szily Kálmán* l. t. segítséget kér az Akadémiától, hogy néhai *Kherndl Antal* r. t. *Grafosztalika* című munkája II-ik kötete megjelentethető legyen. E kötet ábráit a M. Tud. Akadémia már évekkal ezelőtt kifizette; de a Magy. Mérnök- és Építész-Egylet mint kiadó, vagyónát elveszítette és a kiadást nem folytathatta.

Az Osztály felkéri *Szily Kálmán* l. t.-ot, hogy hozzávetőleges költségvetést készíttetve, tájékoztassa az Akadémiát a várt összeg nagyságáról.

6. *'Sigmund Elek* r. t. megbízást kér egy nagyobb szabású *talajtani* munka megírására és fedezetet kíván biztosítani a kézirat kiadására. Mellékeli a munka tervezetét s beküldi a Bevezető-t 30 gépirásos oldalon.

A tervezetet és a szövegrészt az Osztály utasítására küldötte be s várja a további intézkedést.

7. *Szeged polgármestere: dr. Somogyi Szilveszter*, mint a *Szegedi Alföldkutató Bizottság* elnöke és *Kogutovics Károly* egyetemi ny. r. tanár Szegeden, mint a Bizottság ügyvezető alelnöke, a Bizottság részére félévenként 5000 P állandó segélyt kérnek kizárólag a kéziratok kinyomatására.

Az albizottság ebben az ügyben akkor dönt, amikor a jelenleg működő három Alföldkutató Bizottság, a munka egységesítésére nézve, egymásközt valami megállapodásra jut.

8. *Herczeg Árpád* klinikai tanársegéd a bőr- és nemikórtani klinikán, Budapesten. *Manardus Jánosról*, II. Ulászló és II. Lajos udvari orvosáról írt munkájának kiadásához 580 P segélyt kér.

Az albizottság a segély megadását javasolja.

9. *Jávorka Sándor* M. N. Múzeumi osztályigazgató. «*A Magyar Flóra Képekben*» «*Iconographia ad Floram Hungaricam*» című munkája kiadásához kér hozzájárulást.

Az Osztály örömmel támogatná e mű megjelenését, ha anyagi ereje megengedné.

10. *Budai Kálmán* volt kir. fővegyész. «*A magyar búza mezőgazdasági, malom- és pékipari szempontból*» című munkája második kötetének kiadásához néhány száz pengő hozzájárulást kér, hogy a papiros költségeit fedezhesse.

Az Osztály, a rendelkezésre álló összeg csekély volta miatt, nem járul a támogatáshoz.

VI. Értekezések, kisebb tanulmányok kiadásának támogatása.

1. Bókay János l. t. «*Transparentia-vizsgálatok hydrocephalusos koponyákon*» című tanulmányának kiadását kéri az Akadémiától, minthogy ilyen mű kiadására nem találkozik kiadó. Terjedelme kb. 70 nyomtatott negyedrélt lap és 75 szöveg közötti ábra.

Az Osztály kiadását elhatározta.

2. Méhely Lajos r. t. igényt jelentett be olyan összegre, amely «*A species generis Hyloniscus*» című munkájának kiadását fedezheti. Két nyelven kívánja megjelentetni. A magyar szöveg két nyomtatott ív, ugyanannyi a német is és hozzátartozik még 9 tábla rajzzal.

Az Osztály a kiadás egyik módját abban látná, hogy a magyar szöveg a Math. és Természett. Értesítőben, a német szöveg a Math. u. Naturw. Berichtében jelenjék meg; azután a két szöveg egymás mellett, egy példány táblával, egy borítékban legyen összefűzve.

VII. Egyesületek, társulatok állandó segélyezése.

Nagyobb segélykérés.

1. A «*Budapesti barlangkutató egyesület*» kér egyszerűsmindenkorra 2000 P segélyt, hogy kiadhassa az 1927-ben Budapesten tartott német és magyar barlangkutatók kongresszusa alkalmával összegyűlt dolgozatokat. Továbbá kér évenként 4000 pengőt folyóiratának fenntartására.

Az Osztály, tekintettel a rendelkezésre álló összeg csekély voltára, a segélyezést nem javasolja.

2. A «*Magyar Adria Egyesület*» kéri az Akadémiát: vállalja el a magyar tengerkutató bizottság közleményeinek kiadását magyar nyelven, valamint felváltva német, olasz és angol nyelven is. Közleményei színvonalának megítélésére beküldte a VI-ik füzetet.

Az albizottság, tekintettel a rendelkezésre álló összeg csekély voltára, a kiadás terhét nem vállalhatja el.

3. Az Országos Közegészségi Egyesület 1928-ban kiadta «*Nyitott könyv*» címmel, népszerűen megírva, az ember egészségéről tudnivalók értékes gyűjteményét. Az Egyesület támogatást kér az Akadémiától, hogy a Nyitott könyvet a nép széles rétegében való terjeszthetőség végett sokszorosíttathassa.

Az Osztály ezzel a kéréssel még nem foglalkozott. Az albizottság a kérés teljesítését, a rendelkezésre álló összeg csekélyisége miatt, nem javasolhatja.

4. *A Kir. Magy. Természettudományi Társulat* választmánya nevében az albizottság elnöke kéri az Akadémiát, hogy a Természettudományi Társulat könyvkiadó vállalatát jövőben nagyobb összeggel támogassa. — E kérés előterjesztésének egyik oka az, hogy a papiros és a nyomdaárak folytonosan emelkednek, másik oka az, hogy a Társulatlak nemcsak népszerűsítő, hanem tudományos tárgyalású munkákat is kellene kiadni, ha azt akarjuk, hogy az idegen nyelvekben járatlan magyar szakember ismereteiben nagy hiányok ne támadjanak. Ilyen kettős feladat megoldása pénzálldozat nélkül lehetetlen. Ezt idáig csak a Természettudományi Társulat hozta meg, miről eléggé tanuskodik az, hogy számolva a magyar közönség csekély anyagi terhet bíró képességével, a könyvkiadóvállalat tagdíját, 1875-től maig, számottevő módon nem emelte.

Ez a kérés az Osztályban még nem fordult elő. Az albizottság, fedezet híján, a támogatás nagyságáról nem nyilatkozik.

VIII. Adatgyűjtések segélyezése.

Dr. Szathmáry László a budapesti kereskedelmi Akadémia tanára, aki 1928-ban a «Magyar Alkemisták» című munkájával vonta magára a figyelmet, segítséget kér adatgyűjtéséhez. Kutatja, hogy Magyarországon hol és milyen chemiai ismeretek találhatók, amelyek nemzetközi vonatkozásban is értékesek. Ezekre támaszkodva írná meg a magyar vegyészek történetét 1850-ig.

Velem 22 fejezet címét közölte. Néhányat ide írok: Volta végignézi, miként állítja elő Ruprecht az aranychloridot. Magyar kémikusok harca az «utálatos ördögfészekkel». A hálás tanítvány megmenti az utókor részére egy kémiai előadás tárgyát, mely a selmecbányai Akadémián 1785-ben hangzott el. A világhírű magyar kohász (Born Ignác). A világ első nemzetközi kémiai kongresszusa Magyarországon 1786-ban és annak hatása. Stb. Főleg levéltárakban végzendő kutatásokra kér 1000—1000 pengőt évente, két évig.

Az albizottság a kérés teljesítését javasolja.

Határozatok.

Az indítványok és óhajtasok megismerése után az albizottság, *mellőzve az Akadémia feladatával kapcsolatba nem hozható talajtani intézet létesítésére és kultúrpalota építésére vonatkozó indítványokat*, a következő megállapodásokra jutott:

1. Javasolja az Akadémiának, hogy a III-ik Osztály tagjainak, vagy más kutatónak, ha kutatásuk megindítása országos tudományos vagy gazdasági érdek, a rendelkezésre álló összegből és esetleges megtakarításokból, az 1929-ik évben, sorrend szerint a következő támogatásokat nyujtsa:

1. Fehér Dánielnek	1.500,
2. Horváth Géának	2000,
3. Pogány Bélának	3.500,
4. Rybár Istvánnak	3.500,
5. Zemplén Géának	2.500,
6. Konek Frigyesnek	1.000,
7. Herczeg Árpádnak	580,

összesen ... 14.580 pengőt.

2. Minthogy a közölt csoportban felsorolt *Fehér Dániel és Herczeg Árpád* bejelentett igénye kielégítést talál, az 1930-ik évben rendelkezésre álló összegből sorrend és a támogatás mértéke szerint, a következők részesüljenek segítségben először:

1. Horváth Géza	2.000,
2. Pogány Béla	4.500,
3. Rybár István	4.500,
4. Zemplén Géza	4.500,
5. Konek Frigyes	3.000,

összesen ... 18.500 pengőben.

Megjegyzés. Megismertetése annak, hogy Magyarországon a 18. és 19. században a chemiai ismeretek milyen fokon állottak, a külföld tájékoztatása miatt fontos, ezért kívánatos, hogy *dr. Szathmáry László* is adatgyűjtését már *1929-ben megkezdje és 1930-ban be is fejezze.*

3. Tekintve, hogy *Horváth Géza* és *Konek Frigyes* támogatása 1930-ban megszűnik, 1931-től kezdve, az évenként rendelkezésre álló összegből első sorban *Pogány Béla, Rybár István* és *Zemplén Géza* részesülnek évente 4000—4000 pengőben mindaddig, amíg előterjesztett óhajtasuk teljesül.

Pogány Béla és Zemplén Géza igénye megszűnik 1932-ben, a Rybár Istváné 1933-ban.

4. A br. Eötvös Loránd emlékének megörökítésére tett indítványok végrehajtása akkor kerül sorra, amikor a Vigyázó-vagyon jövedelme elég fedezetet nyújt.

5. Az albizottság véleménye szerint Bókay János, Transparentia stb., Méhely Lajos «Species generis Hyloniscus» tanulmányának, továbbá Filárszky Nándor botanikai munkájának kézírata kinyomatható a III. osztály Math. és Természettudományi Bizottság költségvetésének keretében is; ennek megállapíthatása végett a bizottság sürgősen összehívandó.

6. Az albizottság felkérte Szily Kálmán bizottsági tagot, hogy hozzávetőleges költségvetést szerezve be, szíveskedjék az albizottságot tájékoztatni arról, hogy a néhai Kherndl Antal Grafosztatikája II-ik kötetének kiadása mennyibe fog kerülni.

7. Az albizottság 'Symond Eleknek lehetővé teszi a tervezett talajtani munka megírását: de a mű kiadásával csak a kézirat beérkezése után foglalkozhat.

8. Hollós László értesítendő arról, hogy «Szekszárd vidékének gombái» című munkáját megbízás nélkül is megírhatja. A kiadással az Akadémia akkor fog foglalkozni, amikor kéziratát beküldötte.

9. Bármennyire szerette volna is az albizottság a tudományos munkaalmakat szaporítani és egyes tudósok kész munkájának kiadását elősegíteni: mégis kénytelen volt az óhajtasok kielégítésében kiválasztásokat gyakorolni, először azért, mert szükségét látta, hogy eddig csaknem tétlenségre kárhoztatott munkaterületeken idézzon elő élénkebb mozgalmat; másodszor azért, mert tapasztalván, hogy a Vigyázó-alap jövedelméből most még mily kis összeg áll az Akadémia rendelkezésére, óvakodott olyan óhajtasokat ajánlani az Akadémiának, amelyek nagyobb összegeket, évekig tartanak lekötve és tartózkodott attól is, hogy minden kisebb összeg ajánlásával, a hasonló kérések számát szaporítsa.

Kizárólag ezeknek a megfontolásoknak tulajdonítható, hogy az albizottság az idén nem ajánlotta:

a) elfogadásra Gelei József két tervét,

b) a Cholnoky Jenő és Dégen Árpád munkájának kiadását, valamint Jávorka Sándor a «Magyar Flóra képekben» című munkája kiadásának segélyezését,

c) négy tudományos egyesület, illetőleg társulat segélyezését, — és végre

d) *Budai Kálmán* kérésének teljesítését.

10. Az albizottság függőben tartotta javaslatát *Kogutovicz Károly* és a *Szegedi Alföldkutató Bizottság* kérésére nézve.

Kelt Budapesten, 1929. február 8-án.

Ilosray Lajos s. k.
elnök-jegyző.

Hitelesítők:

Dr. Szily Kálmán.

Fröhlich Izidor ig. és r. t.

7. A Kutató Bizottság I. osztálybeli tagjainak javaslata.

Tisztelettel jelentjük, hogy több tagtársunkkal folytatott megbeszélés után Szinnyi József ig. és r. t. részvételével 1929. március 2-án értekezletet tartottunk.

A) Megállapítottuk egyetértésünket a következő, elvi jelentőségű tételekre nézve:

1. A «kutatás» fogalma, értéke és időszerűsége szaktudományonként más- és másféle lehet. Egyoldalúság lenne minden szaktudomány számára egyaránt a «kutatást» tűzni ki legaktuálisabb feladatnak s minden szaktudománytól elsősorban hosszú lejáratú «kutatási» munkatervet várni.

2. Ezzel szemben minden szaktudomány ki tud jelölni bizonyos közszükségleteket, általánosan érzett hiányokat a maga területén, s készíthet ez alapon munkatervet a maga számára. De ily munkaterv sem igényelheti a rendelkezésre álló egész összeget. Vannak u. i. előre nem látható, de mindig várt és remélt egyéni kezdemények, melyek problémát fedeznek fel és oldanak meg ott is, ahol más olyat nem talált, s melyek sokszor hatékonyabban viszik előre a tudományt, mint testületileg megállapított tömeg-programok végrehajtása.

Né készíttessenek tehát hosszú időre szóló, merev munkatervek, hanem időről-időre állapíttassanak meg a leg-sürgősebb közszükségletek s mindenkor legyen tartalék egyéni kezdemények támogatására is.

3. Oly kész művek kiadása, melyek rég érzett szükségletet elégítenek ki, sürgősebb legyen a még csak megrendelt munkák támogatásánál. Oly munkák támogatása pedig, melyek személytől függnék, mert más azt a feladatot nem képes elvégezni, s mert a személlyel együtt művének még anyaga is veszendőbe mehet: minden másnál sürgősebbnek tekintessék.

4. Az Osztályok joga legyen annak a meghatározása, hogy a Kutató Bizottság által sürgősnek elismert feladatok közül melyek kerüljenek nyomban kivitelre.

5. Ha az Akadémia külső személynek, testületnek vagy intézetnek juttat támogatást valamely általuk javasolt munka elvégzésére, a segélyösszeggel való rendelkezésnek s az eredmények elbírálásának jogát magának tartsa fenn.

B) A Kutató Bizottság II. osztálybeli tagjainak javaslatát, amennyiben a felsorolt tételekkel megegyeznek, helyeseljük, így különösen a rendelkezésre álló összegnek az Osztályok közt lehetőleg egyenlő szétosztására vonatkozót.

Nem helyeseljük azonban a maga merevségében azt a javaslatukat, mely szerint az Akadémia rendes évi költségvetése *élesen* elválasztandó volna a Vigyázó-vagyon költségvetésétől. Akadémiánk eredeti célkitűzése u. i. egyáltalán nem változott meg a Vigyázó-hagyaték elfogadásával s kizárólag tőle függ, hogy eredeti rendeltetését mi módon látja legcélszerűbben teljesíthetőnek anyagi eszközei gyarapodásával.

Azt sem tartanók helyesnek kötelezőleg kimondani, hogy a Vigyázó-vagyon jövedelmének nagyobb része (kb. 70%-a) hosszú lejáratú kutatási munkásságra, kisebb része pedig (kb. 30%-a) egyszeri aktussal megvalósítható kívánalmak honorálására fordíttassék. Nemcsak azért, mert ez fentebbi 1. és 2. tételünkbe foglalt alapelveinkkel ellentétnék, hanem azért is elleneznők II. osztálybeli t. társainknak ezt a javaslatát, mert semmi tekintetben sem tartjuk tanácsosnak előre megkötni az Akadémia kezét s korlátozni abbéli szabadságát, hogy az aktuális kívánalmakat mindig az egykorú viszonyok, szükségletek és lehetőségek számon tartásával mérlegelhesse.

Ugyane javaslatnak az I. osztály munkaprogramjára vonatkozó részét saját alábbi javaslatunkban vesszük figyelembe.

C) Az I. osztály körébe tartozó, eddig felmerült s magunk által is kiegészített kívánalmak közül a legsürgősebben méltánylandókat a következőkben van szerencsénk saját javaslatunkként előterjeszteni. Kérjük, méltóztassék ez egész feladat-kör időszerűségét, illetőleg sürgős voltát kimondani, de az I. Osztályra bízni annak megállapítását, hogy a felsorolandók közül — fenti tételeink értelmében — melyeket, juttasson nyomban kivitelre.

Kivánalmaink a következőképen csoportosíthatók:

1. *Bibliográfia*, ami u. i. nemcsak minden további kutatásnak, hanem minden tudományos munkának előfeltétele. Sürgős volna:

a Szabó Károly-féle R. M. Könyvtár megújított kiadása;

a Szinnyei-féle Magyar Írókhoz pótkötetek kiadása; kéziratok bibliográfiája (legalább a XVI. század végéig menőleg; külön a magyar nyelvűeké, külön a latin s külön az egyéb nyelvűeké).

2. *Anyagmentés és feltárás*: Lappangó nyelv- és szövegmaradványok felkutatása hazai és külföldi könyv- és levéltárakban rendezendő kutatások támogatásával;

népnyelvi és népzenei anyag gyűjtése és kiadása esetleg az Alföldkutató Bizottság bevonásával (így kívánnók értelmezni a B) pontban méltatott javaslat minket illető részét);

az elszakított területen maradt kéziratok anyag lemásoltatása, vagy kiadása.

3. *Anyaggyűjtemények*: Félbenmaradt gyűjtemények folytatása:

Az «Uj Nyelvemléktár» folytatása,

a R. M. Költők Tára folytatása,

a R. M. Könyvtár (a Heinrich-féle) folytatása.

Az Oklevélszótár megújított kiadása; egyelőre az Árpádkori rész, mely Jakubovich Emilnél kb. 1200-ig már kész is.

Új gyűjtemények megindítása:

Ének-tár;

Magyarországi latin költők tára.

4. *Elhanyagolt területek következetes átvizsgálása*. Ide tartoznék elsősorban a hazai latin nyelvű irodalmi anyag.

5. Centrális jelentőségű írók *Összes Műveinek* kiadása. Elsősorban ilyen lenne Kazinczy eredeti munkáinak összegyűjtése.

6. Különböző csoportokba tartozó, már kész művek kiadása, *személyhez kötött* készülő művek befejeztetése. Ilyenek:

Badics Ferenc: Gyöngyösi életrajza;

Csűry Bálint: A szamosháti nyelvjárás monográfiája;

Dézsai Lajos: A XVI. és XVII. század irodalma;

Moravcsik Gyula: Bizánci források magyar és török személyneveinek szótára;

Munkácsi Bernát: Vogul szótára;

Pápay József: Osztják szótára és Osztják népkölt. gyűjteménye.

7. *Közönségnevelés* szempontjából: a magyar irodalom remekműveinek eljuttatása a néphez egyszerű, olcsó füzetekben, megfelelő kiválogatással, vagyis egy

«*Irodalmi Könyvtár a magyar nép számára*» c. sorozat megindítása. Ez nem sokba kerülne s az egész tudományos program lassú végrehajtása mellett folytonosan gyarapítható volna.

Tisztelettel javasoljuk:

a) Méltóztassék felkérni a főtítkár urat, hogy a legutóbbi pontunkba foglalt terv megvalósítására tegye meg a szükséges lépéseket;

b) méltóztassék rábízni az I. osztályra, hogy a gróf Vigyázó-féle jövedelemből neki első ízben kiutalandó összeget a felsoroltak közül azon egy vagy két mű kiadására használja fel, melyek kiadását nemcsak sürgősnek, hanem nyomban megvalósíthatónak ítéli; másfelől pedig tetszése szerint választhassa meg, hogy az esetleg még fentmaradó összegből mely, már folyamatban lévő munkákat kíván támogatni, vagy mely munkákat kíván megindítani.

Budapest, 1929. március 4.

Horváth János l. t.

Gombocz Zoltán r. t.

IX. Egyéb bizottsági jelentések.

1. Jelentés a Vojnits-érem odaítélése tárgyában.

A M. Tud. Akadémia 1929 február 25-iki összes ülésén felolvasta
Kéky Lajos l. tag.

Tekintetes Akadémia!

Az 1929. évi Vojnits-érem odaítélésére kiküldött bizottság Császár Elemér r. és Szász Károly s Kéky Lajos l. tagból állott. A bizottság figyelemmel kísérte az 1928. év folyamán a főváros színházaiban bemutatott eredeti magyar drámai műveket, melyeknek sora a következő:

- Fazekas Imre: *Trojka*. Magyar Színház, febr. 3.
Csathó Kálmán: *Lilla*. Nemzeti Színház, febr. 10.
Ifj. Hegedüs Sándor: *Bakony*. Kamara Színház, febr. 11.
Molnár Ferenc: *Olympia*. Magyar Színház, márc. 2.
Móricz Zsigmond: *Üri muri*. Vigszínház, márc. 3.
Zilahy Lajos: *Szibéria*. Nemzeti Színház, márc. 16.

Török Rezső: *A meztelen ember*. Belvárosi Színház, ápr. 13.

Szenes Béla—Nóti Károly: *A házibarát*. Vigszínház, jún. 6.

Bús Fekete László: *A sánta kutya*. Belvárosi Színház, jún.

Thury Lajos: *A ma asszonya*. Budapesti Színészek Szövetségének irodalmi bemutató előadása. Új Színház, jún. 16.

Egyed Zoltán: *Az égő szoknya*. Magyar Színház, szept. 8.

Erdős Renée: *A kettőnk asszonya*. Budai Színkör, szept. 13.

Faragó Sándor: *Bérkaszárnya*. Új Színház, okt. 5.

Bárd Oszkár: *Taposómalom*. Fáklya, irod. és kultúrvállalat kamarajátéka. Új Színház, okt. 7.

Orbók Atilla: *Fiacskám*. Új Színház, okt. 20.

Vitéz Miklós: *A túlbuzgó fiatalember*. Kamara Színház, nov. 3.

Fodor László: *Bölcsődal*. Vigszínház, nov. 3.

Földes Imre: *Tüzek az éjszakában*. Új Színház, nov. 3.

Zilahy Lajos: *A tábornok*. Nemzeti Színház, nov. 9.

Zágon István: *Szegény lányt nem lehet elvenni*. Belvárosi Színház, nov. 9.

Lakatos László: *Pajtásházasság*. Magyar Színház, nov. 30.

Móricz Zsigmond: *Nem élhetek muzsikaszó nélkül*. Kamara Színház, dec. 8.

Hevesi Sándor: *Az amazon*. Belvárosi Színház, dec. 14.

Gárdonyi Géza—Emőd Tamás—Török Rezső: *Ida regénye*. Magyar Színház, dec. 29.

Bemutatásra került tehát 24 darab s ezek eléggé arányosan oszlottak meg az egyes színházak között.

A bizottság megbízatása arra irányul, hogy e fölött a termés fölött bíráló szemlét tartson, belőle a figyelemre méltóbbakat kiemelje s az irodalmi becs és színpadi siker tekintetében legkiválóbbat a kitüntetésre ajánlja. Ennek a feladatnak a következőkben van szerencsénk eleget tenni.

Általánosságban a termés az előző évhez viszonyítva nemcsak számban mutat emelkedést, hanem értékben is. A közönség mintha kezdene nagyobb megértést tanusítani az írók komolyabb mondanivalója iránt is. Ez még nem jelenti azt, hogy a magyar élet nagy problémái nyernek költői tolmácsolást színpadjainkon a maguk keservesen eszméltető mivoltukban. Ezeknek még költőik sem érkeztek el s a magyar élet kérdései még csak a legkönnyedebb s legkevésbé nyugtalanító formában foglalkoztatják közönsé-

güinket. Ennek nagy átlaga csak mulatni akar s nem követeli meg az írótól, hogy súlyosabb mondanivalója is legyen számára. Inkább a közelmúlt vonzza, mint a jelen s annak jellemzetes figuráit látja legszívesebben a színpadon. Ez a cigányozó, mulatós világ inkább az élet gondjait feledtető, mint valóban művészi hatásával nyeri meg a maga közönségét. Jól esik egypár órára visszaálmodnia magát abba a világba, melynek jóléte és nyugalma, derűje és vígsága kedves emlékek révén még ott él lelkében. A «régi jó idők» talán sohasem vonzották annyi joggal az embereket, mint ma.

Még mindig jellemző a regényekből írt drámák kelendősége. Csathó Kálmánon kívül Móricz Zsigmond mindkét darabját regényből írta, sőt sor került a drámaiságnak teljes híján levő Gárdonyi egyik leginkább szabadjára eresztett kompozíciójú regényének dramatizálására is. Ez a divat alighanem kapcsolatban van a dráma válságának egyik jelenségével: szerkezeti meglazulásával. A dráma tömör, koncentrált szerkezete helyett szétterülő, epikus kompozíciók jelennek meg a színpadon s igen ritka az olyan szerző, akinek keze biztosan és keményen tudja tartani a drámai cselekvény összefonódó szálait. Sajnos, ez körülbelül azt is bizonyítja, hogy aligha van ma a drámának lényegével összhangzó, igazi mondanivalója, mert hisz ahhoz az igazi, a dráma lényegéhez illő formát is megtalálná.

Még egy feltűnő vonás ötlik szemünkbe: néhány darabnak meglepő egyezése. Nem az olyan, témabeli rokonságra gondolunk, amilyent főként *Az amazonra* vonatkozólag hoztak fel kritikusi, hanem egyidőben színrekerült daraboknak nemcsak témában, hanem elgondolásban, sőt megírásban is nagyon szembetűnő hasonlóságára. Ezt a rokonságot mutatja a *Trojka és Szibéria*, a *Fiacskúm* és a *Bölcsődal*.

Ami az egyes darabokat illeti, ezeknek egy részéről kevés a mondanivalónk. Vannak köztük, melyek nem is lépnek föl komolyabb irodalmi igénnyel. Ilyen Szenes—Nótinak *A házi barátja* s Bús Fekete Lászlónak *A sánta kutyája*. Az előbbi jellemzetes nyári darab, a pesti közönség egy részének szája-íze szerint, semmitmondó bohózáti cselekvés fonalára aggatott csevegésekből, viccekből s egészen felszínesen rajzolt, él nélkül karikírozott alakokból szerkesztve össze. Az utóbbi egy francia detektívregényből minden költőiségre való törekvés teljes kizárásával van összeférfelve.

A színpadi siker reménye nélkül, mint irodalmi vállalkozások bemutatója került színre Thúry Lajosnak *A ma*

asszonya s Bárd Oszkárnak *Taposómalom* című darabja. Az előbbi rokonszenves témájú, dialogusaiban írói készségre valló, de drámai élet és igazság szempontjából kezdetleges kísérlet; az utóbbinak vérszegény meséje egészen elvész beteglelkű szereplőinek zavaros mondanivalói közt. Teljesen kiforratlan kezdőnek naturalista és neoexpressionista modorosságok közt tévedező, izetlenségekkel és izléstelenségekkel eredetieskedő munkája Faragó Sándor *Bérkaszárnya* című tragikomédiája. Teljesen drámaiatlan Erdős Renée színpadi kísérlete, *A kettőnk asszonya*, mely az alkotó művészet s a női hivatás közt vergődő asszonyi lélek küzdelmét vinné színpadra, de formában zavaros és bizonytalan s mindent elönt benne a párbeszédekre tördelt bölcsekedő szóáradat.

Több színpadi ügyességnek adja bizonyosságát egy másik csoport. Török Rezső *Meztelen embere* három felvonásos színjátékká nyújtott kabaré-darab. Meséje nagyon érezteti a kieseltség kiábrándító hatását s telve van szerkezeti ügyetlenséggel és lélektani képtelenséggel is. Alakjai papirosfigurák: a kabaré parasztjai, — amilyenek a városi ember elképzeli a népet — s léha városi alakok, — amilyenek a nép gondolja a pesti urat. Maga a cselekvény egyáltalán nem újszerű, azok a sallangok pedig, amelyekkel fel van cifrázva, egészen ócskák. A darab hangulata nemcsak hogy nem egységes, hanem zavarbaejtő módon váltakozik érzelmes és komikus közt s feleslegesen sok benne a vaskosság és nyersség. Egyed Zoltánnak műfajilag meghatározhatatlan darabja, *Az égő szoknya*, tehetséges ember munkája, de darabjában nem becsülte meg eléggé tehetségét s csak hatni akart, az eszközkben való válogatás nélkül. Darabja túlsúfolt, zürzavaros, egyes részeiben furcsa keveréke a szenzációhajszoló boulevard-drámák fogásainak, a kabarémódornak s a mozistílusnak. Lakatos László «szerelmi komédia»-ja, a *Pajtásházasság* szatíra akar lenni, a modern nő, a mai divatos szerelmi «erkölcs», a két nem hazug és léha viszonya ellen, de a szerző nagyon emlékeztet bennünket arra a vevőre, akinek igazában nagyon tetszik az a portéka, amelyet szemszúrásra nagyon ócsárol. Az egész darabon át különben csak egy célja vonul végig következetesen a szerzőnek, minden egyéb hadilábon áll ezzel a nyárspolgári erénnyel: szellemeskedni, sziporkázni s maliciákat mondani a gyöngébb nemre. Mindegy az is, ha a szellemeskedés néha kényszeredett s a rakéták csak sustorognak, de nem robbannak.

A színpadi mesterkedésen felül bizonyos irodalmiságra való törekvés révén lép egy fokkal feljebb a daraboknak következő csoportja. Az évnek egyetlen egyfelvonásos darabja, ifj. Hegedüs Sándor *Bakonya* egészen novellai tárgyú, de van benne egypár érdekesen felvázolt alak s meleg liraiságot árasztó jelenet s van az egészben bizonyos színpadi feszültség, amelyet azonban nem old fel a végén s így a darabot kissé befejezetlennek és formátlannak érezzük. Fazekas Imre *Trojkája* ügyes színpadi mesterember munkája. Tételét világosan exponálja, jeleneteit ügyes színpadi érzékkel sorakoztatja, tud alakokat formálni s hangulatot kelteni, de cselekvénye nincs szervesen felépítve, nem a jellemekből folyik s különösen nagy szervi hibája a befejezés. Drámában, különösen a katasztrófa előidézésében nem szabad szerepet juttatni a véletlennek s a megoldást pénzfelvetés útján történő sorshúzásra bízni. A darab exotikus környezete a Szakhalin szigetére deportált orosz politikai foglyok tábora a Kerenszkij-forradalom idején s ennek életéből tud egypár érdekes jelenetet rajzolni, de környezet és tárgy nem forr össze egymással szervesen és művészi igazsággal.

Orbók Attila darabja, a *Fiacskám*, nagyobb elmélyedésre is alkalmasnak tetsző vígjátéki ötleten épül fel: mint ránt vissza az öngyilkosság széléről egy odacsempészett gyermek egy, az élet mohó élvezése után sivárrá fásult agglégényt. Szerzője azonban témájából finomabb vígjáték helyett vaskos bohózatot gyúrt, melyben valósággal bolondos kavarodás támad egy csecsemő körül. Ezeknek a szinte groteszkül mulatságos jeleneteknek viharos gyorsasággal kellene kergetniük egymást, de nem peregnek eléggé gyorsan s nem kapcsolódnak eléggé egymásba. Úgy látszik, a darab az utolsó simítások nélkül, szinte vázlatosan került színre; meg akarta előzni Fodor Lászlónak hasonló tárgyú *Bölcsődalát*. Ennek is a gyermek áll középpontjában, de a bölcső himnusza helyett inkább azt az érzést kelti, amelyel ma gondol a gyermekáldásra a házasodástól felő férfi s a gyermektől irtózó nő. Alakjaiból és történetéből nem válik meggyőzővé az, amit az író el akar érni s legfeljebb azzal végezzük számvetésünket az előadás befejeztével, hogy ebben a gyermekszeretetről írt darabban mennyi híg szentimentalizmus, mennyi olcsó vicc és fölényeskedő banalitás után érjük meg azt, hogy a szülők hozzáédesedjenek a tulajdon gyermekükhöz. A tehetséges szerzőnek nem tartozik sikerültebb művei közé; a bohózat felé ferdül benne

minden: a valószerűtlen mese, az egészen elnagyolt jellemrajz s az összefüzetlen szerkezet.

Hasonlókép a nyárspolgári érzelmességhez szól első-sorban Zágon Istvánnak *Szegény lányt nem lehet elvenni* című darabja. Jellemzetesen kabaré-ötletből három hosszú felvonássá nyújtott történet ez, melyet hiánytalanul bele lehetett volna szorítani egy felvonásba is. Így, bár sok kedvesség van mókázásában, mégis gyakran érezzük üresnek és mesterkéltnek s bármennyire rokonszenves is célzata, ennek sűrű és bőbeszédű kitergetése vezércikk gyanánt harsog le a színpadról.

Nézőit és bírálóit egyaránt zavarba hozta Hevesi Sándor darabja, *Az amazon*. Nemcsak egy szerencsétlen inspirációnak, egy kevésbé sikerült darabnak csalódását keltette, hanem szinte rejtély gyanánt tűnt fel, hogyan tévedhet a maga munkájára vonatkozólag ilyen mértékben egy kitűnő színpadismerő s dramaturgiailag annyira művelt, tehetséges író, több sikerült darab szerzője. Talán legvíszakszában érint a darabban s egyáltalán nem szolgál különös büszkeségünkre, hogy a darabnak Párisban szélhámoskodó művészpárja magyaráz. Nem hat ránk valami megnyugtatóan az a színpadra tétel sem, amellyé Gárdonyinak egyik kevésbé sikerült munkáját, az *Ida regényét* dramatizálta két ismert nevű kabaré-író, Emőd Tamás és Török Rezső. Az igénytelen, sok helyen egészen naiv történetet s a nem egyszer elrajzolt vagy üres alakokat az átdolgozók olyan leleményekkel egészítették ki, amelyek teljesen elütnek Gárdonyi felfogásától és hangjától. Az az érzésünk, hogy Gárdonyi igen határozottan és élénken tiltakozott volna ez ellen a színpadi próbálkozás ellen.

Az év terméséből nyolc darabot emel ki vagy elmélyedőbb írói törekvésük vagy nagyobb színpadi sikerük. Csathó Kálmán *Lillája* az írónak *Földiekkel játszó égi tünemény* című regényéből van dramatizálva. Ez meg is érzik a drámán, szerkezete egészen regényszerű, nem tömöríti össze, inkább széttergeti az eseményeket. A darab középpontjában Lilla áll, Csokonai halhatatlan szerelme. Sajátságosan kétlelkű lénynek képzelte el az író, ki az ábrándozás óráin eszmények után sóvárog, meg tudja szeretni a többiektől kinevetett Csokonait; de egyébkor erős elszántsággal fogózik bele a valóságba s szakít Csokonaival, mikor látja, hogy a javíthatatlan délibábkergetőből sohasem lesz férjnek való rendes ember. Ezt a felfogást azonban nem tudta következetesen keresztülvinni az író. Lilla ép akkor fordul el Csokonaitól,

mikor ez teljesíti kívánságát s rendes ember akar lenni. Egyébként gyöngéd, finom rajza az írói tudatosságnak is szép példája: az író nem emelte ki benne erősen polgáriasságát és józanságát, mert hisz ezzel érdektelenné tette volna, de érzelmességgel sem hatotta át kelleténél nagyobb mértékben, mert hisz ezzel meghamisította volna. Lelkének mintegy passzív szenvedésében van az az ereje, mellyel el tudja hitetni, hogy ő nem oka Csokonai boldogtalanságának. Sőt mintha erre kelleténél nagyobb szabadságot is adna neki az író s ő nagyon is felhasználná az alkalmat az irodalomtörténet adatainak korrigálására. Kevésbé sikerült Csokonai alakja. Össze akarta benne zsúfolni az író mindazt, ami él róla a hagyományban: a kóbor peregrinus maradhatatlanságát épügy, mint a művelt poeta becsvágyát, a szerelmes érzelmességét épügy, mint a vándordiák mámorgergető könnyelműségét. Konvencionális alak lett belőle, akiből nem igen ütközik ki a géniusznak magasba szárnyalása. Egyébként a két szerelmesnek lélekben való egymáshozfűzése sem sikerült; csak szép szavakat mondanak egymásnak, de azt nem érezzük, hogy egyik csakugyan a végzetévé vált a másiknak. A sovány cselekvényű darab túl van zsúfolva epizódokkal s fölösleges figurákkal; de kitűnő abban, ami mindig erőssége Csathónak: a környezetrajzban. Az akkori Komárom életének eleven, elmés, költői jeleneteit vázolja élénk, egészen azonban nem tartozik a szerző kiválóbb alkotásai közé.

Molnár Ferenc *Olympiája* szerzőjét ismét a borotvaélen táncoló technika s az elmésen cikázó és pattogó dialógus mesterének mutatja, de kiábrándító, sőt visszatetsző hatással volt mindabban, ami a drámának lelke s hatásának legértékesebb tényezője. Egész meséje egy ötletre van alapozva s trükkökre felépítve, amelyek azonban lényegükben egyik bírálójának szellemes észrevétele szerint az írónak apró megfélekedzései. Ha nem feledkezik meg az író arról, hogy egy hercegasszony nem parasztozza le azt, aki hosszabb flirtölés után megkéri a kezét: nincs darab. Ha nem feledkezik meg arról, hogy egy huszártiszt egy nő szerelmét nem zsarolja ki ilyen becstelen csalással: nincs darab. Ha nem feledkezik meg arról, hogy egy csendőralezredes nem ül fel oly könnyen egy telefonbeszélgetésnek: nincs darab. Folytatni is lehetne ezt, de ennyi is mutatja, milyen erős lábon áll a darab lélektani indokolása. Visszatetszést keltett a darab alantas szelleme. Az egész egy magyar huszárkapitány csúnya zsarolási trükkje körül fordul meg, mellyel egy

hercegnőtől egy pásztorórát erőszakol ki. Miért kellett ehhez éppen magyar kapitány, holott a darab egyáltalán nem magyar tárgyú, nem is játszik magyar földön s a snájdígságnak ez a módja inkább illenék egy kereskedelmi ügynökhöz. Az író minden valószínűség szerint az amerikai közönségnek szánta ezeket az élelapi figurákat s állította közéjük az exotikus magyar katonatisztet. Egyik-másik drámaírónk jóvoltából, kik magyar szélhámosokat exportálnak, lassankint bizonyos etikai exotikum is tapad hírünkhöz. Az amerikai közönség talán a demokrácia győzelme gyanánt nevezheti meg a gőgös hercegasszonyok megalázását, mi ebben a vonatkozásban legfeljebb csak a magyar úr csúnya megcsúfolását érezhetjük ki belőle. Nem tudunk elképzelni magyar huszártisztet, aki minden úri becsületnek ilyen arculesapásával zsarolna meg egy nőt s hozzá még az apja barátjának, egy táborszernagynak s a császár hadsegédének leányát. S nem tudjuk elhinni, hogy udvari körök hölgyei tetteikben ennyire hitványak, beszédmódjukban ennyire közönségesek.

Valójában bohózat Vitéz Miklósnak *A túlbuzgó fiatal ember* című «vidám történet»-e is. Színpadi sikerét a címszerepében nyújtott kitűnő színészi ábrázoláson kívül főként az magyarázza, hogy a közönség hálásan fogadja, ha a szerző alkalmat ad a nevetésre. Ezen a darabon sokat nevetnek nézői, bár nincs benne igazi vidámság. Sovány meséje azon az ötleten épül fel, hogy akad olyan csuda-ember is, aki fejtelen mohósággal tör sorsának javítására s folytonosan bakot lő, mindenkivel meggyűlik a baja, de olyan képtelen szerencséje van, hogy minden baklövése javára válik. Kár, hogy ötletét nem mélyítette el az író annak a példázására, hogy az életben való boldogulás egészen logikátlan valami, nem a tehetségnek és munkának a jutalma, hanem annak jut osztályrészeül, kiben meggyannak a boldogulni tudásnak kiismerhetetlen adományai. Így finomabb vígjáték lehetett volna belőle s nem kellett volna sovány meséjét bohózatossal fogásokkal s bohózatossan groteszk alakokkal nyújtania. Az egész darabnak kevés kapcsolata van az élettel; nincs sok az irodalommal sem.

Kisebb színházban ugyan, de mégis legtöbb előadást ért az összes magyar darabok közül Földes Imrének *Tűzek az éjszakában* című drámája. Nagy színpadi sikerében legjelentékenyebb része kétségtelenül annak van, hogy irreudenta darab, egy megszállt területen a maga életéért s a magyar szóért a megszállók brutális üldözése közt vergődve

küzdő magyar színtársulat tragédiáját viszi színpadra, de úgy, hogy az egész elszakított magyarság tragédiája sir ki belőle. Az első kérdés, mely a darabbal szemben jogosan fölvethető, az, hogy hazafias célzata és aktualitása nem érvényesül-e hatásvadászóan a művészi igazság, ízlés és mértéktartás rovására; csak külsőséges eszközökkel hat-e vagy belső igazságával is meg tudja-e fogni a szíveket. Az kétségtelen, hogy a hatáskeltés külső eszközeit nem vetette meg a szerző, de efajta jeleneteit enyhíti bizonyos mértékig az, hogy színészek a szereplőik, kiknek életformái teátrálisabbak, világuk kissé hangosabb másokénál. S a darab legéltetőbb alakjában, a sorstól elkínzott sűgóban mintegy életre kel a darabnak minden magyar lelket megindító, fájdalmasan keserű igazsága. Talán lehetett volna a darabban halkabb szavúvá, mélyebbbről felszakadóvá tenni ezt az igazságot, hatása akkor bizonyára még megrázóbb lett volna, de az író nemes célzata felől így sem hagy bennünket kétségben. Hogy a hatáskeltésnek ehhez a költőibb módjához is ért az író, bizonyosága azok a jelenetei, melyekben az elitelt színészek búcsuzkodnak földönfutóvá lett övéiktől. Ezek minden póz és szavalás nélkül többet mondanak el a magyar kálváriáról s inkább éreztetik a költőt, mint mozgalmasabb jelenetei. Ezek, különösen izgalmas külsőségekben kicsattanó hangosságú felvonásvégei inkább a gyakorlott, számító drámaíróra vallanak.

Két darabbal is szerepel Móríc Zsigmond, ki gyakori sikertelenségei ellenére is kitartó állhatatossággal küzd a színpadi érvényesülésért. Egyik, az *Úri muri*, nem váltotta be színpadon a hozzáfűzött reményeket, a másik, a *Nem élhetek muzsikaszó nélkül*, várakozáson felül is bevált. Mind a kettő újabb bizonyosága annak, hogy Móríc tehetsége egészen epikai s teljességgel híján van a drámaíró leglényegesebb adományainak. Nehézkesen és otthoniatlanul mozog a színpadon. Mindegyik darabja inkább csak képek, életképszerű jelenetek sorozata s nemcsak a dráma lüktető élete, eleven sodra hiányzik belőlük, hanem igen sokszor még a jelenetek is megállnak s szinte mozdulatlanok maradnak. Nemcsak hogy drámai jellemrajzról nem lehet szó bennük, hanem következetesen rajzolt jellemeket sem igen találunk. Majdnem csupa duhaj, léha embert visz színpadra s ez legalább is egyoldalúság. Az *Úri muri* kunsági történet, amelynek főeseménye a végeredmény szerint egy váltóaláírás kizsárolása, valójában pedig az, ami körül Mórícznak minden munkája megfordul: a házastársak kibékíthetetlen

ellenérzése, ádáz harca egymás ellen. Sok minden más kavargat e föseemény körül, zűrzavárosan s legkülönösebb hatással a magyar világ reformálásának vezércikk-szólamokban kiharsogó tendenciája. S ennek apostola egy olyan alak, aki duhajságban nem marad el pajtásai mögött, nagy gazdasági reformjai felé váltókon lovagol s ezeket feleségével akarja aláíratni, kit lelkiismeretfurdalás nélkül csal meg egy sumás leánnyal. Az egészhez csapott happy and nemcsak nagyon stilszerűtlenül, a hangulatnak bántó megtörésével végzi a darabot, hanem hűvös kételyt ébreszt a magyar életnek a darabban lépten-nyomon felhangzó s minden panaszával a tragikus felé feszülő bírálatának komolysága felől is.

A *Nem elhetek muzsikaszó nélkül* mintegy szelídebbre hangolva, nyírségi környezetben visz színpadra egy másik úri murit, amelyet szintén a férj szilajsága s az asszony makacssága zülleszt el hetekig tartó cigányozással. Cselekvénye ennek sincs, ez sem dráma, de határozottan rokonszenvesebb az *Úri murinál*, nemcsak derős hangulata, hanem vezércikk-szólamoktól való mentessége miatt is. A drámaírónak minden komolyabb, művészi törekvése fölöslegessé válik olyan darabban, melynek vezetőgondolata a férj szélszélyes követelése feleségétől: kérj bocsánatot, amiért komisz voltam hozzád — s csakugyan erre kell megtörnie az asszonykának. Egészen valószínűtlen a darab vége is. Ki hiszi el ennek a basának, hogy azután már csakugyan megélhet muzsikaszó nélkül is? Az egészen sovány novellai tárgyat az író olyan epizódokkal töldja meg, amelyek csak a színpad mostanában leginkább bevált kellékeinek tárából kerültek elé: egy kis kabarézás, a démonkodó, érzéki menyecske s az öregasszonyok háztartásának furcsaságai. Közülök az utóbbit szinte az unalomig kiaknázza. Egy süket vénkisasszony tévesztett hallomásainak két felvonáson át erőltetése legalább is leleménybeli szegénységre vall. A darab tónusában vannak egészen fölösleges nyerseségek, különösen a szerelmi gyöngédség kedveskedő kifejezései közé vágott durva szavak. A darabnak érdeme azonban jó magyar levegője s őszinte, egészséges vidámsága. Ez s főképen a kitűnő előadás magyarázza nagy sikerét.

Zilahy Lajosnak, drámaírodalmunk legnagyobb ígéretenek is két darabja esik erre az esztendőre. Sok fényes adománya mellett neki is az a legnagyobb fogyatkozása, hogy még nem jutott el teljesen a dráma felépítésének nagy művészetéhez, cselekvényfejlesztése regényszerű s mondanivalóit

még nem tudja teljes tudatossággal a lényegesre koncentrálni. Mind a két darabja nemzedékünk legnagyobb élményéhez, a világháborúhoz fűződik. A *Szibéria* a hadifogolytémának azt a változatát viszi színpadra, hogy a rab katona végkép ott marad fogsága helyén, oda köti egy új szerelem. A darab környezetrajzának azzal ad nagyobb változatosságot, hogy magyar hadifoglyait deportált orosz fegyencek közt szerepelteti. Első felvonása, melyben a szerencsétleneknek ez a világa feltárul előttünk a színpadon, oly mélységesen igaz, szomorúságában annyira lelkünk mélyéig megindító s megírásában annyira művészi, hogy a magyar irodalomnak legszebb és legmeghatóbb alkotásai közé tartozik. Kitűnően exponál egy szerelmi történetet is. Egy egyszerű orosz leányba beleszeret két fogoly tiszt, akik már otthon is vetélytársak voltak; ebből az összeütközésből azonban nem fejlődik igazi harc. Nem is látunk bele tisztán a vetélytársak lelkébe. Nem tudjuk, hogy a tépelődő és töprengő csakugyan idegeinek áldozata-e vagy csak új szerelem után fut, a keményebb igazat mond-e vagy gyöngédségből hazudik. Mikor szembenállanak egymással, akkor se robban ki összeütközésük, egyikük akkor is csak szenved, a másik akkor is csak titkolózik. Annyit látunk, hogy az erősebb egy nagylelkű gesztussal kitér a harc elől s mikor döntésre kerül a sor, helyesebben: mikor a megoldást már az induló hajó sürgeti, akkor is a leány oldja meg a csomót, ő határoz a tisztek sorsa felől, nem ők maguk, nem azok a lélektani előzmények, melyeknek egyetlen lehetséges következményét szoktuk várni a végben. Amint az író kiereszti kezéből a cselekvény fonalát, megáll a darab, majd epizódok árasztják el, melyek között igen szépek és szívhezszólóak vannak, a nélkül, hogy szerves részeivé válnának a drámának. E fogyasztása mellett sok értékes vonás emeli drámáját: pompás színpadismerete, biztossága a környezet-ábrázolásban, lélekrajzoló művészete s meleg líraisága és gyöngédsége.

Több tekintetben határozott emelkedést mutat Zilahy másik drámája, *A tábornok*. Ez a világháborúhoz Zilahynak egy kedvelt témáját kapcsolja: annak az asszonyi léleknek rajzát, amelyben hamvadozva még él a régi szerelem a férj iránt, de már diadalmas birokra kél ezzel egy újabb szerelem egy másik férfi iránt. A női szív harca ez a front mögött: harc a hűség érzése s a boldogság vágya közt. Darabjában éppen a lövészárokból szenvedő férj iránt érzett aggódó szerelem viszi a nőt a másik férfi közelébe, ki szerelmet ébreszt az asszonyban maga iránt. Ennek a rajza

volna a dráma legfontosabb feladata, de — s ez a dráma legnagyobb fogyatkozása — ezt elejti az író. Nem látjuk, hogyan fejlődik az asszony és a tábornok szerelme s nem érezzük ez új szerelem lélektani szükségyszerűségét. Mi is csak akkor értesülünk az asszony szerelméről, mikor ő a tábornok vallomása után ráeszmél. Csak mint előkészítetlen fordulat s befejezett tény áll előttünk, hogy az a nő, kit három héttel azelőtt férje iránt érzett szerelme hajtott a legelszántabb lépésre, most már a tábornokba szerelmes és a zordon tábornok, ki addig a nőt nem tartja a férjhez méltó embernek, fölig szerelmessé lesz egy csöndes, egyszerű kis asszonykába. Ez az egész változás csak mintegy a drámán kívül, két felvonás közt folyik le s ezzel az író megkerüli a lélektani problémát, elejti az asszony lelki küzdelmének rajzát, vívódását férje iránt érzett hűsége s támadó új szerelme között. Ezzel az indokolásnak bizonyos határozatlanságai is kapcsolatosak. Nem látjuk tisztán, miért marad Judit a kórházban, — az-e a szándéka, hogy magába bolondítja a tábornokot s így menti meg férjét. Ennek ugyan egész passzív lénye ellentmond, de a kérdés mégis fölmerül. Miért megy vissza a tábornok a frontra: tisztára katonai célja van-e vagy a férjet akarja-e rábírni a válásra? A lélektani elmélyítésnek egy érdekes módját, melyet pedig egy nyilatkozatában pedzett az író, itt is elejti: a tábornok lelki küzdelmét, hogy haza küldje-e a frontról a férjet. Ha haza küldi: elvesztheti az asszonyt: ha nem küldi haza: áldozatul dobhatja vele szemben védtelen vetélytársát. E helyett egy lövészárók-jelenetben állítja szembe egymással a két férfit s drámai összeütközés helyett valósággal pózban látjuk mindegyiket. A férj féltékeny gyűlölködéssel rögtön revolvert szegez a tábornokra, ez túlzott gavallériával tagadja le a merényletet, mire a férj önként rohan a halálba, pedig már szabadságolva van. Halála deus ex machinaként oldja meg a csomót. Az elképzelhető megoldások közül éppen ez a legkevésbé drámai. Mennyivel érdekesebb elképzelnünk akár azt, hogy a tábornok esik el s a férj tér vissza, kitől lélekben már eltávolodott az asszony, akár azt, hogy mind a kettő visszatér. Zilahy nagy művészi erejét bizonyítja, hogy még így is igaz költőiséget lehel záró jelenete s mélységes emberi érzésből fakadóknak érezzük szavait és teljes odaadással tárjuk ki előttük szívünket.

Egyáltalán még e kifogások is a dráma kiválósága mellett szólnak; tartalmasságát bizonyítja, hogy gondolatokat, ellenvetéseket, lehetőségeket ver fel lelkünkben. Nagy

ereje Zilahynak, hogy lélektani elmélyítés nélkül is ébren tudja tartani a darab egész folyamán át érdeklődésünket a hősök sorsa iránt. Környezetrajzát finom, valószerű vonások teszik élettel teljessé. Cselekvényét jellemzetes epizódalakokkal élénkíti, akik bizonyos, a hely és történet komolyságával összhangba jutó diszkrét humort játszanak bele a nyugtalanító képekbe. Szerkezet tekintetében is haladást mutat: tudatos törekvést a részleteken való uralkodásra, egységesebb felépítésre. Legmagasabbra ebben a darabjában emelkedik. Hatását tiszta, nemes, költői eszközökkel éri el. Bizonyára egyetlen nézője se távozott a színházból mélységes megindulás nélkül, amelynek keltésében sokkal nagyobb része van a szerző szívének, mint a gyötrelmes multból a darab által felkavart emlékeknek.

Habozás nélkül benne látjuk az év legkitűnőbb alkotását, melynek költői kiválóságát megérdemelt színpadi siker koronázta. A bizottság ez alkalommal abban a kedvező helyzetben volt, hogy két munkát is ajánlhatna kitüntetésre s mindkettő egy szerző műve. Ha *A tábornok* nem esnék bele ebbe az esztendőbe, a *Szibériát* is nyugodt lélekkel hozhatuk volna javaslatba. Így azonban egyhangulag azt kéri a bizottság, hogy az idei Vojnits-éremmel Zilahy Lajosnak *A tábornok* című színművét méltóztassék kitüntetni.

Budapesten, 1929. február 25.

Császár Elemér r. tag,

biz. elnök.

Szász Károly l. tag,

biz. tag.

Kéký Lajos l. tag,

biz. előadó.

2. Jelentés a székesfőváros adományából hirdetett irodalomtörténeti jutalomról.

A székesfőváros adományából a Magyar Tudományos Akadémia 1928. szeptember 30-iki határidővel a következő pályatételt tűzte ki:

Ötven év Buda és Pest irodalmi életéből, 1780—1830.

A kitűzött tételre három pályamunka érkezett be:

1. szám. Jelige: Bonae artes a Sigismundo... 254 lap, negyedréti.

2. szám. Jelige: 1928. Három füzetben 75 lap ívrét.

3. szám. Jelige nélkül. 38 lap, nyolcadrétű nyomtatvány.

A beérkezett pályamunkák bírálatára a M. Tud. Akadémia Császár Elemér, Pintér Jenő és Papp Ferenc tagokból álló bizottságot küldte ki.

Az 1. számú pályamunka gazdag anyaggyűjtés eredménye, de feldolgozása meglehetősen zavaros, stílusa nem olvasásra való. A szerző nem tudja adatgyűjtését világosan elrendezni. Mondatai szinte erőltetten zsúfoltak, nem egyszer bosszantóan magyartalanok, sőt érthetetlenek. Előszava pl. így indul meg: «A következő kísérlet alig szerepelhet az Akadémia pályázatán másként, mint vázlat és részleges kidolgozás helyett. Mégis inkább az egész anyagnak bármily hevenyészett összefoglalásához fogtam, mert ez teljesebben mutathatja meg az anyaggyűjtés eddigi állását és hogy mikép látom a viszonyok összefüggését és fejlődését.» Akármilyen hasznos anyagot szed össze valaki, a feldolgozás gyarlósága megakadályozza az akadémiai jutalom odaitélését. A pályázónak elég gondatlan a hivatkozási módja is az egyes lapok alján. A 147. lap jegyzetében pl. mindössze ennyit ír: V. ö. Ferenczy, A magyar hírlapirodalom története. A 150. lapon: V. ö. Gárdonyi, Magyar Könyvszemle. 1927. Ha majd a szerző újból egybeállítja és világosan elrendezi anyagát s ha stílusát könnyebbé és érthetőbbé teszi, bizonyára elismerést arat munkájával.

A 2. számú pályamű széthulló vázlatok sorozata. Itt-ott még fogalmazása is kezdetleges. Inkább mutatvány a kézirat: részlet a tervezett monografiából.

A 3. számú pályamunka szerzője ír a legvilágosabban, de ez a szerző azzal, hogy nyomtatott munkát nyújtott be, nevét is ismertté tette, ha mindjárt el is távolította a nyomtatványról a névjelzést. Ebben a részben a kitűzött tétel történeti előzményeivel foglalkozik, a főváros irodalmi életének mozzanatait gyűjti egybe 1686—1780. A másik két pályamunka zavaros elrendezésével és gyötrelmes mondat-szövésével szemben meg kell említeni ennek a szerzőnek logikus gondolkodását és egyszerű stílusát.

E pályatétel kapcsán legyen szabad felvetnem azt a gondolatot, hogy az akadémiai pályázók kivétel nélkül köteleztessenek írógép használatára. Az 1. számú pályamunka olyan szemrontó írásmű, hogy elolvasása huzamos időt kívánt, mert egyfolytában csak egy-egy kis részletét lehetett kibetűzni.

A kiküldött bizottság egyhangú javaslata az, hogy a pályatételre kitűzött jutalmat ne adja ki a Magyar Tudományos Akadémia.

<i>Császár Elemér</i> r. t.	<i>Papp Ferenc</i> l. t.	<i>Pintér Jenő</i> r. t.
elnök.	biz. tag.	előadó.

X. A Hegedüs István-alapítvány ügyrendje.*

Hegedüs István-pályadíj.

1. Hegedüs Loránt l. t. a részére az 1929. évi nagygyűlésen odaitélt Kónyi-Manó-jutalmat (1800 P) az Akadémiának ajándékozta vissza, hogy ez összeg tőkésítették és mint «Hegedüs István-alapítvány kezeltessék, 5 évenként összegyűjtött kamataiból pedig az I. osztály egy-egy «Hegedüs István-pályadíjat» tűzzön ki, lehetőleg olyan esztétikai értékezés jutalmazására, «amely összefüggésben van a boldogult nagy eszményeinek és a szépnek szeretetével, amire oly óriási szükség van és amely oly bőségesen megvolt Hegedüs Istvánban».

2. Az I. osztály javaslata alapján a Hegedüs István-pályadíj csak tízévenként adandó ki; minden tízéves ciklusban az alapítvány első ötévi kamatai a tőke növelésére fordítandók, s csak második ötévi kamatai használandók fel jutalmazásra.

3. Pályamunkának tekintetik minden, a tízéves ciklusban önállóan vagy folyóiratban, magyar nyelven megjelent, tudományos értékű mű, mely az alapítvány céljainak és szellemének megfelel, s melyről a bíráló bizottságnak tudomása van.

4. Bírálókul az I. osztály háromtagú bizottságot küld ki.

5. A pályadíj csak az esetben adatik ki, ha a bizottság talál oly művet, amely méltó a jutalomra: ellenkező esetben a pályadíj összege is az alapítvány növelésére fordítatik.

XI. A M. Tud. Akadémia által a Báró Wodianer-alap kamatainak felhasználásával az 1928—1929. években kitüntett, ill. a M. Tud. Akadémia által a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak elismerésre ajánlott elemi iskolai tanítók.

I. A M. Tud. Akadémia kitüntette:

Az 1928. évben: *Gál István* rinyaszentkirályi ref. elemi iskolai igazgató-tanítót és

* *Elfogadta* az 1929. február 25-én tartott összes ülés.

Kemenes Bülint szombathelyi községi elemi iskolai igazgató-tanítót;

az 1929. évben: *Keresztes Vencel* diósgyőri vasgyári felügyelő igazgató-tanítót és

Berkényi Károly zólyomi, majd pesterzsébeti állami igazgató-tanítót.

II. A vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak elismerésre ajánlottak:

Az 1928. évben: *Kotucs János* bábolnapusztai állami elemi iskolai igazgató-tanító,

Kastély Miklós erdőbényei ref. elemi iskolai tanító,

Walter Ádám cikói róm. kath. elemi iskolai káator-tanító és

Balassa Kálmán veszprémi ref. elemi iskolai igazgató-tanító.

Az 1929. évben: *Dobák István* kiskunfélegyházai róm. kath. és

Neményi Károly esztergomi községi igazgató-tanító.

XII.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
PÉNZTÁRI SZÁMADÁSA 1928-RÓL

Tartozik

A Magy. Tud. Akadémia veszteség- és

		Pengő	Pengő
<i>I. Személyi kiadások :</i>			
1	a) Főkönyvtárnok és osztálytitkáruk fizetése; ügyészi, könyvvezetői, építész és orvosi tiszteletdíjak és egyéb személyzeti kiadások	17.290·32	
	b) Nyugdíjak és jutalmak	16.004·—	33.294·32
<i>II. Dologi kiadások :</i>			
2	Az akadémiai épületek fenntartására, javítására fordított költségek ...	34.222·20	
3	Irodai és egyéb kiadások	2.322·29	
4	Adó	5.663·80	
5	Előre nem látott kiadások	7.822·42	
6	Rendkívüli kiadások :		
	Kazinczy-ingatlanok karbantartása 2.615·26		
	Vörösmarty-szoba átalakítása és berendezése 2.390·—		
	Széchenyi-múzeum gyarapítása 950·—		
	Nagygyűlés 1.279·80		
	Vegyesek (fűtőanyag, stb.) 4.520·84	11.755·90	61.786·61
<i>III. Tudományos kiadások :</i>			
7	Akadémiai Értesítő	3.285·50	
8	Budapesti Szemle	12.560·—	
9	I. osztály és bizottságai	18.257·82	
10	II. „ „ „	50.915·69	
11	III. „ „ „	19.102·02	
12	Könyvkiadó bizottság kiadványai ...	8.682·61	
13	Szótári bizottság	3.837·20	
14	Külön kiadványok	14.192·88	
15	Tudományos társulatok, továbbá az «Ungarische Jahrbücher» és a «Revue des études Hongroises» segélye	9.063·17	
16	Könyvtári kiadások	16.993·99	
17	Pályamunkák jutalombíjai	8.365·—	165.255·88
			260.336·81

Budapest, 1928

A Magyar Tudományos Akadémia

MAGYAR FÖLD-

Koós Zoltán s. k.

A c t i v u m	Értékpapírok értéke	
	1928 dec. 31-iki árfolyamok	pengőben
Értékpapírok.		
<i>I. Az Akadémia értékpapirjai:</i>		
K 92.000 n. é. Magyar földh. int. zlglevél		7·36
K 4.000 n. é. Egyes. bpesti fűv. tkp. zlg.		—·32
K 1.900 n. é. 4% nostr. m. koronajáradék		—·15
K 7.000 n. é. 4% m. földteherm. kötv.		—·56
K 200 n. é. Kisbirt. Orsz. Földhitelint. záloglevél		—·02
K 21.000 n. é. Kisbirt. Orsz. Földhitelint. alap. okirat		1.050·—
K 1.210.000 n. é. 6% m. hadikölcsön		96·80
K 833.200 n. é. 5½% m. hadikölcsön		66·64
K 200.000 n. é. Magyar mezőgazd. szöv. alapítói üzletrész		540·—
K 2.400 n. é. Tiszaszab. sorsjegy, 1 magy., 1 osztrák vöröskereszt sorsjegy		—·19
32 drb. Pesti hazai l. takptár részvény	218·—	6.976·—
8 drb. Első budapesti gőzmalom részvény	36·—	288·—
12 drb. Belvárosi takarékpéntár részvény	82·—	984·—
10 drb. Magyar nemzeti bank részvény	234·90	2.349·—
108 drb. Magyar tudom. társ. sajtóvállalata részvény		1·—
		12.360·04
<i>II. Az alapítványok értékpapirjai:</i>		
Gróf Andrássy Dénes alapítvány:		
K 108.000 n. é. 4% nost. m. korona- járadék		8·64
Czintula Mihály alapítvány:		
K 20.000 n. é. 6% m. hadikölcsön		1·60
Özv. Fejes Jánosné alapítvány:		
K 200 n. é. m. földh. int. záloglevél		—·02
Fabriczy Sámuel alapítvány:		
K 4.400 n. é. 4% m. földh. int. zlg.		—·36
K 208.200 n. é. 4% m. földh. int. zlg.		16·66
9 drb. Bosod miskolci gőzmalom részv.	34·50	310·50
3 drb. Farbenindustrie részv. M 1.600		5.790·88
2 drb. Deutsche Bank részvény M 200		467·16
Schwarzer Lajos alapítvány:		
K 11.500 4% konv. osztr. járadék		—·92
K 100 4·2% osztr. járadék		—·01
Átvitel		6.596·75

A c t i v u m	Értékpapírok értéke	
	1928 dec. 31-iki árfolyamok	pengőben
Áthozat		6.596·75
Fraknói Vilmos alapítvány:		
K 22.000 n. é. 4% m. földh. zgl. ...		1·76
K 3.400 n. é. 4% m. földh. szab. zgl. ...		—·27
K 4.000 n. é. 4% szab. zgl.		—·32
Fraknói Vilmos akadémiai letét:		
K 100.000 magyar hadikölcsön		8·—
dr. Ortway Tivadar alapítvány:		
K 30.000 földh. int. zgl.		2·40
K 10.000 magyar hadikölcsön		—·80
id. Pekár Imre alapítvány:		
K 100.000 5% Angol m. bank járadék- jegy		8·—
Báró Podmaniczky Gézáne alapítvány:		
K 100.000 5% Angol m. bank járadék- jegy		8·—
Udvardy Cherna János jub. alapítvány:		
K 2.400 m. hadikölcsön		—·19
Feridun ösztöndíj alapítvány:		
K 75.800 n. é. magyar földh. int. zgl. ...		6·06
Feridun alapítv. akadémiai rész:		
K 30.000 m. földh. int. zglevel		2·40
Román Ferenc alapítvány:		
4 drb Bereg-munkácsi bank rv. à 300 čk ...		127·48
Báró Kornfeld Zsigmond alapítvány:		
137¼ drb Magyar Nemzeti Bank rv. ...	234·90	32.240·02
Chorin Ferenc alapítvány:		
329 drb Magyar Nemzeti Bank rv. ...	234·90	77.282·10
Serbán János alapítvány:		
20 drb Magyar Nemzeti Bank rv.	234·90	4.698·—
Kazinczy Gábor és neje alapítvány:		
27 drb Magyar Nemzeti Bank rv.	234·90	6.342·30
Unghváry László alapítvány:		
64 11/25 drb Magyar Általános Hitel- bank rv.	83·70	5.393·63
40 drb P. M. Keresk. Bank rv.	118·—	4.720·—
Átvitel		137.438·48

A c t i v u m	Értékpapírok értéke	
	1928 dec. 31-iki árfolyamok	pengőben
Áthozat... ..		137.438·48
Unghváry László alapítvány:		
8 drb Pesti Hazai I. tkp. rv.	218·—	1.744·—
26 drb Rimamurányi rv.	92·60	2.407·60
60 drb Osztrák-magyar államvasút rv.	39·—	2.340·—
Hangya alapítvány:		
Hangya üzletrész... ..		1.396·50
Összesen		145.326·58
Együtt		157.686·62

A könyvelésért:

Dr. Badics László s. k.

Budapest, 1928 december 31-én.

A Magyar Tudományos Akadémia vagyonának kezelője:

MAGYAR FÖLDHITELINTÉZET

Koós Zoltán s. k.

Kelemen s. k.

Alapítványok és azok kamatai 1928 december 31-én.

I. Alapítványok, melyek készpénzben és értékpapirokban vannak elhelyezve.

	Tőke P	Kamat P
Gróf Andrássy Dénes alapítványa	8·64	
Czintula Mihály alapítványa	1·60	
özv. Fejes Jánosné alapítványa	—·02	
Fabriczy Sámuel alapítványa	6.585·56	507·05
Schwarzer Lajos alapítványa	—·93	
Fraknói Vilmos alapítványa (Akadémiai rész)	8·—	
Fraknói Vilmos alapítványa	2·35	
dr. Ortway Tivadar alapítványa	3·20	
id. Pekár Imre alapítványa	8·—	
Báró Podmaniczky Gézáné alapítványa	8·—	
Udvardi Cherna János alapítványa	—·19	
Feridun ösztöndíj alapítványa	6·06	
Feridun Kiamil Zadé bej hagyománya (Akad. rész)	2·40	
Román Ferenc alapítványa	127·48	
Báró Kornfeld Zsigmond alapítvány	34.092·02	63·23
Chorin Ferenc alapítvány	77.282·10	129·84
Serbán János alapítvány	4.698·—	800·49
Kazinczy Gábor és neje alapítványa	8.195·72	921·34
Unghváry László alapítványa	16.605·23	3.629·55
Hangya alapítványa	1.448·—	

II. Alapítványok kizárólag készpénzben elhelyezve.

Wellisch Alfréd alapítvány	1.600·—	585·17
Pesti M. Keresk. Bank gr. Széchenyi István alapítv.	8.000·—	1.113·62
Kónyi Manó alapítvány	10.000·—	2.363·46
Halmos Izor alapítvány	2.272·86	
Makfalvy Géza alapítvány	80·—	35·34
Jékey László alapítvány	80·—	
Somóssy Béla alapítvány	80·—	65·25
Európai árupodgyász r.-t. «Rákosi Jenő» alapítv.	80·—	44·12
Benedek Sándor alapítvány	400·—	247·—
Szemző István alapítvány	1.393·49	737·07
Kugler Mihály-féle «Rákosi Jenő» alapítvány	80·—	19·75
Nyiregyházi takarékpénztár alapítvány	800·—	159·27
Darányi Ignác alapítvány	1.000·—	
Csernoch János alapítvány	1.500·—	
Kara Gyözőné baloghi Palcsó Mária alapítvány	1.000·—	
Értéküket veszített alapítványok kiegészítésére szánt összegek	7.751·85	
Több alapítvány közös kamatszámllája		2.047·78
Összesen	185.201·70	13.469·33

Budapest, 1928 december 31.

A könyvelésért:

Dr. Badics László s. k.

A Magyar Tudományos Akadémia vagyonának kezelője:

MAGYAR FÖLDHITELINTÉZET

Koós Zoltán s. k.

Kelemen s. k.

III. A Magyar Tud. Akadémiánál korábban tett alapítványok.

	Korona
Bésán József	80.000'—
Bobács János és neje	99.370'—
Borbély István	49.950'—
Bródy Zsigmond	40.000'—
Bulyovszky Gyula	4.000'—
Bük László	14.000'—
Herceg Czartoriczky	7.472'23
Dóra Szilárd	4.000'—
Duka Tivadar	2.000'—
Edl-Holczer	32.000'—
Egyesült bpesti fűv. takarékpénztár	8.000'—
Dr. Elischer Gyula «Goethe-alap»	4.000'—
Első magy. ált. bizt. társ.	22.000'—
Farkas István	4.000'—
Gróf Festetics László	21.000'—
Flór Ferenc és neje	40.000'—
Forster János emlékére Forster Gyula által tett alapítv.	24.000'—
Forster Gyula második alapítványa Scitovszky János emlékére	30.000'—
Galgóczy Károly	3.260'68
Gorove László és István	22.000'—
Herbert Victor	10.000'—
Hollós László	2.199'24
Dr. Hosszu Nándor	150.000'—
Ipolyi Arnold	26.837'—
Kanizsay Károly	2.800'—
Gróf Karátsonyi Guidó	63.000'—
Kautz Gyula	4.000'—
Kóczán Ferenc	28.000'—
Körösy József	8.000'—
Kovács Ferenc	20.023'61
Gróf Kuun Géza	16.747'34
Léderer Béla	10.000'—
Lehr Albert	2.000'—
Lévay Henrik	20.000'—
Lukács Móric	40.000'—
Marczibányi	8.400'—
Gróf Nádasdy Ferenc	10.500'—
Oltványi Pál	2.400'—
Ornody Vilmos	10.000'—
Ordódy István	6.313'52
Ráth György	8.755'20
Rosenberg Alfréd	50.214'—
Rózsay József	8.400'—
Rökk Szilárd	20.000'—
Reguly-alapítvány	5.831'04
Péczy József	10.500'—
Pollák Jakab	12.000'—
Sámuel—Kölber	12.100'—
Schossberger Zsigmond	20.000'—
Schreiber Ignác «Kautz Gyula» emlékalap	10.000'—

Átvitel ... 1,110.073'86

	Korona
Áthozat ...	1,110.073·86
Semsey Andor ...	200.000·—
Székely kivándorlási alap ...	49.678·93
Szilágyi István ...	4.000·—
Szitányi-Ulmann Testvérek ...	10.000·—
Szmrecsányi Lajos ...	10.000·—
Szőnyi Pál ...	60.000·—
Sztróckay Lujza ...	10.000·—
gróf Teleki József — ...	24.000·—
Tcmory Anasztáz ...	20.000·—
Ullmann Imre és testvérei ...	6.000·—
Vályi Gyula ...	10.000·—
Vigyázó Sándor ...	81.900·—
Vitéz alap ...	2.100·—
özv. Voinits Tivadarné ...	20.000·—
Wahrmann Mór ...	20.000·—
báró Wodianer Albert ...	58.400·—
Összesen ...	1,696.152·79

A könyvelésért :

Dr. Badics László s. k.

Budapest, 1928 december 31.

A Magyar Tudományos Akadémia vagyonának kezelője :

MAGYAR FÖLDHITELINTÉZET

Koós Zoltán s. k.

Kelemen s. k.

XIII.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
TULAJDONÁBAN LEVŐ

GRÓF VIGYÁZÓ-VAGYON

KIMUTATÁSA 1928 VÉGÉN

ÉS

JÖVEDELMEI 1928 JUL. 29-TÓL DEC. 31-IG.

Activum A Magy. Tud. Akadémia tulajdonában levő gróf

		Pengő	Pengő
1	Készpénzkövetelések:		
	a) A Pesti Magyar Kereskedelmi Banknál	494.976 ⁹⁶	
	b) A Pesti Hazai Első Tak. Egyesületnél	352.481 ³⁰	
	c) A Magyar Földhitelintézetnél	66.394 [—]	
	Összesen	913.852 ²⁶	
	Dr. Vályi Lajos ügyvéd úrnál elszámolásra	9.055 ⁵⁵	922.907 ⁸¹
2	Követelések külföldi pénznemekben:		
	a) A Pesti Magyar Kereskedelmi Banknál		
	cseh korona 9210	1.561 ⁹⁵	
	osztr. Schilling 2294	1.853 ⁴⁴	
	b) A Pesti Hazai Első Tak. Egyesületnél		
	cseh korona 600 —	101 ⁵⁸	3.516 ⁹⁷
3	Értékpapírok:		
	a) gróf Vigyázó Sándor-féle vagyon (A Pesti		
	Magy. Keresk. Bank letétjében)	828.767 ³³	
	b) gróf Vigyázó Sándorné-féle vagyon (A Pesti		
	Hazai Első Tkptr. letétjében)	396.731 ²⁴	
	c) gróf Vigyázó Ferenc-féle vagyon (A Magyar		
	Földhitelintézet letétjében)	341.185 ⁷⁷	1.566.684 ³⁴
4	Ingatlanok:		
	a) gróf Vigyázó Sándor-féle vagyon cca		
	15123 k. hold és 594 □-öl	14.734.400 [—]	
	b) gróf Vigyázó Sándorné-féle vagyon cca		
	4329 k. hold és 521 □-öl	4.685.400 [—]	
	c) gróf Vigyázó Ferenc-féle vagyon cca 4277		
	k. hold és 1191 □-öl	5.047.100 [—]	
	Összesen	24.466.900 [—]	
	d) gróf Vigyázó Sándor-féle vagyon		
	VII., Károly-körút 1. szám alatti ház (évi		
	alapbére ar. k. 79500)	1.100.000 [—]	
	V. Nádor-utca 20. szám alatti bérház (évi		
	alapbére ar. k. 75802)	900.000 [—]	26.466 ⁹⁰⁰
5	Hátralékos jövedelmek:		
	a) Be nem váltott értékpapír szelvények	7.800 [—]	
	b) El nem számolt folyószámlakamatok	1.329 ³³	
	c) Házbérhátralék	2.491 ⁹⁵	
	d) Haszonbérhátralék:		
	Vácrátót 222 q búza à 24 ³⁰	5.394 ⁶⁰	
	Bátya 226 ⁴² q búza à 24 ³⁰	5.502 [—]	
	Rákoskeresztúr	5.700 [—]	28.217 ⁸⁸
6	1929. évre előre kifizetett évjáradékok:		1.010 [—]
			28.989.237 [—]

Budapest, 1928.

Kiadások. A gróf Vigyázó Sándor és Ferenc-vagyon

	Pengő	Pengő
1 <i>Költségek.</i>		
A gr. Vigyázó Sándor-vagyon után		
Jövedelmi és vagyonadók	30.182-75	
Közjegyzői és perköltség	3.933-—	
Kegydíj	211-—	
Ügyvédi készkiadások	2.147-12	
Bankköltség	475-36	
Adományok	350-50	
Szalkszentmárton (földreform szak- értői díj)	1.091-04	
Kisberki gazdaság kiadásai	1.757-71	
Különféle költségek	1.033-71	
Személyzeti illetmények :		
Dr. Péteri Ferenc ügyvéd P 17.400-—		
Dr. Vályi Lajos ügyvéd „ 9.900-—		
Garzó József mérnök „ 3.630-—		
Vácrátóti gazdasági alkal- mazottak	509-82	
	31.439-82	72.602-01
A gr. Vigyázó Ferenc-vagyon után		
Gyógykezeltetési és temetkezési költségek	24.036-04	
Életjáradék fejében	10.000-—	
Jövedelem- és vagyonadó	10.292-03	
Biztosítási díjak	695-62	
Bankköltség	101-46	
Ügyvédi készkiadások	1.060-97	
Rákoskeresztúri gazdaság kiadásai	1.930-—	
Különféle költség	1.077-98	
Személyzeti illetmények		
Gerényi Jakab	P 4.549-50	
Steidl Jenő	„ 3.326-40	
Rákoskeresztúri gazdasági alkalmazottak	1.338-15	
	9.214-05	58.408-15
2 <i>Tiszta jövedelem</i>		103.057-85
		234.068-01

Budapest, 1928.

jövedelmei 1928. júl. 29-től dec. 31-ig.

Bevételek.

		Pengő	Pengő
1	Folyószámlakamatok		
	a) gr. Vigyázó Sándor-vagyon után	14.612 ³⁰	
	b) gr. Vigyázó Ferenc-vagyon után	525 ²⁷	15.137 ⁵⁷
2	Értékpapir jövedelem A függelék alatt kimutatott egész évi jövedelemből 1923. július 29-től december 31-ig eső rész:		
	a) gr. Vigyázó Sándor-vagyon után	18.282 ²⁴	
	b) gr. Vigyázó Ferenc-vagyon után	6.803 ⁵⁵	25.085 ⁷⁹
3	Ingatlanok jövedelme		
	a) gr. Vigyázó Sándor-vagyon után		
	Nagyberki-Mosdós haszonbér	7.531 ²⁰	
	Vácrátót „	5.394 ⁶⁰	
	Szalkszentmárton „	56.144.—	
	Prónayfalva (Kötönypuszta) haszonbér	4.793 ¹⁸	
	Harta Bojár haszonbér	9.698 ⁰⁵	
	Harta Mikla „	5.138 ⁹⁰	
	Kisberki malombér	232.—	
	Csabony erdőgazdaság bevétele	1.255 ⁵⁵	90.187 ⁴⁸
	b) gr. Vigyázó Ferenc-vagyon után		
	Abony (Epstein-féle bérlet) haszonbér	7.192 ⁶⁰	
	Abony (kis haszonbérlek) „	1.386 ⁶⁶	
	Abony lakbér „	104.—	
	Tószeg-Paládics „	13.500.—	
	Újkécske „	2.363 ⁶⁰	
	Úszód (Nánapuszta) „	3.064 ⁴⁵	
	Bátya „	1.618 ⁶²	
	Bátya (kis haszonbérlek) haszonbér hátralékokkal együtt	20.771 ²⁴	
	Bátya réthaszonbér	3.241 ⁹⁴	
	Bátya zátonyjövedelem	9.230 ⁵³	
	Bátya házigazdaság jövedelme	2.080.—	
	Rákoskeresztúr (nagyret) haszonbér	4.487 ¹⁰	68.990 ⁷⁴
4	Házjövedelem (gr. Vigyázó Sándor-vagyon)		
	Károly-körúti ház:		
	befolyt bér és kés. kamat P 39.354 ¹⁶		
	levonva házáadó P 17.717 ⁴⁷		
	„ fenntart.		
	költség „ 8.933 ⁸² „ 26.651 ²⁹	12.702 ⁸⁷	
	Nádor-utcai ház:		
	befolyt bér és kés. kamat P 36.574 ⁶⁵		
	levonva házáadó P 12.502 ²³		
	„ fenntart.		
	költség „ 2.108 ⁸⁶ „ 14.611 ⁰⁹	21.963 ⁵⁶	34.666 ⁴³
			234.068 ⁰¹

december hó 31-én.

A könyvelésért:
Várady György s. k.

Függelék.

A «Tartaléktőke»-számla részletezése.

		Pengő	Pengő
	<i>Bevételek.</i>		
1	Az 1928. évi július hó 29-én fennálló készpénzkövetelések:		
	a) A Pesti Magyar Keresk. Banknál	490.420-97	
	b) A Pesti hazai első tak.-pénzt. egyesületn.	268.343-43	
	c) A Magyar Földhitelintézetnél	27.365-71	
	d) Dr. Péteri Ferenc ügyvéd úrnál	2.644-60	
	Összesen	788.774-71	
2	Az 1928. évi július hó 29-én fennálló követelések külföldi pénznemekben:		
	a) A Pesti Magyar Keresk. Banknál cs. k. 8667 és o. S. 2243-80	3.282-91	
	b) A Pesti hazai első takarékpénzt. egyesületnél cs. k. 600	101-58	
	c) Dr. Péteri Ferenc ügyvéd úrnál o. S. 4951-97	3.981-38	
3	Folyószámla kamatok 1928. július 1—29-ig:		
	a) Pesti Magyar Keresk. Bank	2.198-77	
	b) Pesti hazai első takarékp. egyesület	1.225-36	
	c) Magyar Földhitelintézet	180-44	
4	Lakbérhátralék	288.777-88	
5	Értékpapírhozvédelem hátralék:		
	a) gr. Vigyázó Sándor vagyonból	6.690-71	
	b) gr. Vigyázó Sándorné vagyonból	216-24	
6	Haszonbérhátralék:		
	a) Vecsés (Ferihegy)	25.332-03	
	b) Bácsa	3.883-38	
	c) Rákospesztur	1.300-—	
	d) Abony	405-72	
7	Vahl Géza peresített haszonbértartozására befolyt törlesztés	188-—	
8	Rákospesztur, bérlő által megtérített tűzbiztosítási díj	1.000-—	
9	Bérlők zárgondnokolt ingóságok eladásából befolyt	421-—	
10	Abonyi házhelyek vételár részlete	15.219-86	1,143.179-97
	<i>Kiadások.</i>		
1	Készpénzhagyományok kiegyenlítése	84.929-63	
2	Gróf Vigyázó Ferenc személyi kiadásai	534-60	
3	Dr. Nyáry Béla ügyvédi költségének kiegyenlítése	7.219-96	
4	Dr. Dorozhy Ervin ügyvédi költségének kiegyenlítése	1.500-—	
	Átvitel	94.184-19	1,143.179-97

		Pengő	Pengő
	Áthozat	94.184.19	1.143.179.97
5	Dr. Péteri Ferenc és Vályi Lajos ügyvédek nek régi ügyvédi költségeik kiegyenlítésére	150.000.—	
6	Dr. Bucsányi Gyula orvos követelésének ki- kiegyenlítése	334.—	
7	Dr. Nagy Elek perben bírói letét:		
	a) gr. Vigyázó Sándor ügyben	15.095.98	
	b) gr. Vigyázó Sándorné ügyben	961.86	
8	Nádor-utcai ház tatarozása és fenntartási költsége	20.117.01	
9	Vácrátót üvegházi munkák	12.542.62	
10	Csabonyi építkezés költsége	21.314.—	
11	Csabony, Gaál K. kocsis baleset miatti peres igényeinek kiegyenlítése	10.000.—	
12	Abony, munkabérhátralék kiegyenlítése	550.—	
13	Adók (1928. július 29-ike előtti időre)	50.536.44	
14	Átvitel az «Értékpapir jövedelem» számlákra (a befolyt szelvényhozadékból f. é. július 29—dec. 31-ig eső rész):		
	a) gr. Vigyázó Sándor-vagyonból	17.084.13	
	b) gr. Vigyázó Sándorné-vagyonból	8.176.19	
	c) gr. Vigyázó Ferenc-vagyonból	6.632.67	407.529.09
	Egyenleg 1928. december 31-én		735.650.88

Függelék

a gróf Vigyázó Sándor-féle vagyonhoz tartozó érték-
papirok és azok 1928. évi jövedelme.

Megnevezés	Érték pengő	Szelvény- jövedelem pengő
64.400 K n. é. 4 ⁰ / ₀ -os magyar kor. jár.	515	
575.000 K n. é. Hadikölcsönkötv. különféle ...	46—	
487.500.000 K n. é. Az 1924. VI. t.-c. alapján kib. járadék	25.350—	1.950—
1.060.000 K n. é. Magy. földhit. int. szab. és talajj. zlglev.	8480	
124.200 K n. é. Magyar agrár és jár. bank 4 ¹ / ₂ ⁰ / ₀ os talajj. zlglev.	10—	
78.000 K n. é. Pesti magy. keresk. bank közs. kötvény	624	
3.000 K n. é. Osztr. Magyar Bank zlglev.	—24	
17.400 ck n. é. Buschterader vasut els. kötv.	2.95104	5902
8.000 K n. é. Franz Josef-Bahn els. kötv.	—64	
62.800 K n. é. Kais. Ferdinand-Nordbahn els. kötv. K 100 = ck. 2070 = ck. 12.99960	2.19693	
16.000 M n. é. 4 ⁰ / ₀ -os Südbahn els. kötv.	130	
504 drb 25.200 P n. é. Magy. Ált. Hitelbank rv.	42.53760	2.765—
10 drb 400 P n. é. Magy. Jelz. Hitelbank rv.	400—	2980
6000 drb 300.000 P n. é. Pesti Magy. Ker. Bank rv.	709.800—	36.000—
50 drb 500 P n. é. Dunavecsei Tkp. rv.	1.000—	9850
6 drb 600 P n. é. Első Magy. Ált. Biztosító Tár- saság rv.	4.920—	8980
200 drb 4.000 P n. é. Transdanubia gőzmalom rv.	1.000—	
336 drb 3.360 P n. é. Stephaneum-nyomda rv.	6.14880	67080
210 drb 10.500 P n. é. Ganz-féle villamossági rv.	27.510—	83990
162 drb 4.84380 S n. é. Osztrák fegyvergyár (Steyrwerke) rv.	3.91379	39063
80 drb 3.200 ar. fr. Duna-Száva-Adria vasút rv.	88480	
Összesen	828.76733	42.89295

Függelék

a gróf Vigyázó Sándorné-féle vagyonhoz tartozó érték-
papirok és azok 1928. évi jövedelme.

Megnevezés	Érték pengő	Szelvény- jövedelem pengő
1.003.000 K n. é. Magy. földhit. int. 4 ^o / _o -os talajj. zlglev.	80·24	
100 drb 5.000 P n. é. Magy. Ált. Hitelbank rv.	8.440·—	550·—
50 drb 2.500 P n. é. Földhitelbank rv.	3.025·—	300·—
18 drb 720 P n. é. Hazai Bank rv.	1.089·—	81·—
93 drb 4.650 P n. é. Pesti Magy. Ker. Bank rv.	11.001·90	558·—
1.400 drb 140.000 P n. é. Pesti Hazai Első Takp. rv.	301.000·—	16.800·—
40 drb 2.000 P n. é. Első Budapesti Gőzmalom rv.	1.460·—	100·—
4 drb 48 P n. é. Concordia gőzmalom rv.	44·—	
30 drb 1.500 P n. é. Borsod-miskolci gőzmalom rv.	1.080·—	90·—
12 drb 720 P n. é. Beocsini cementgyári unio rv.	2.808·—	120·—
25 drb 5.000 Ck n. é. Magnesitipar rv.	4.750·—	177·45
37 drb 1.110 P n. é. Salgótarjáni kőszénbánya rv.	2.534·50	129·50
2 drb 100 P n. é. Ganz-Danubius rv.	319·—	12·—
58 drb 2.900 P n. é. Ganz villamossági rv.	7.598·—	232·—
50 drb 750 P n. é. Kühne mezőgazd. gépgyár rv.	600·—	50·—
6 drb 60 P n. é. Magyar ált. gépgyár rv.	51·60	
20 drb 1.000 P n. é. Magy. fém- és lámpaárugyár rv.	4.740·—	120·—
100 drb 5.000 P n. é. Rimamurányi-salgótarjáni vasmű rv.	10.430·—	600·—
125 drb 3.750 Din. n. é. Slavonia faipar rv.	125·—	
50 drb 10.000 Lei n. é. Zabolai faipar rv.	13·—	
25 drb 1.250 P n. é. Magy. gázizzófény rv. (Auer)	2.050·—	75·—
62 drb 2.480 P n. é. Egyesült izzó rv.	6.448·—	297·60
75 drb 3.000 P n. é. Első magy. részv. serfőzde rv.	11.550·—	360·—
30 drb 1.200 P n. é. Fővárosi serfőző rv.	2.550·—	60·—
12 drb 600 P n. é. Gschwindt-féle szeszgyár rv.	2.136·—	96·—
6 ⁵ / ₁₀ drb 650 P n. é. Krausz-Moskovitz szeszgy. rv.	734·50	52·—
15 drb 300 P n. é. Flora stearingyár rv.	307·50	15·—
76 drb 1.520 P n. é. Magyar ruggyantagyár rv.	9.766·—	228·—
Összesen	396.731·24	21.103·55

Függelék

a gróf Vigyázó Ferenc-féle vagyonhoz tartozó érték-
papirok és azok 1928. évi jövedelme.

Megnevezés	Érték pengő	Szelvény- jövedelem pengő
1,020.000 K n. é. Magy. hadikölcsön kötvények	81·60	
11.000 Frt. n. é. Magy. aranyjárdék kötvény	1·76	
202.000 K n. é. Pesti hazai első tpt. zlglev.	16·16	
48.000 K n. é. Kishirtokosok orsz. földhit. zlglev.	3·84	
14.000 K n. é. Kais. Ferdinand Nordbahn 4 ⁰ / ₀ els. kötv. K 100 = ck 20.70 ck 3780—	641·09	
1.158·54 P n. é. Magy. földhitelint. alapítv. okirat	1.158·54	58—
1100 drb 55.000 P n. é. Pesti magy. ker. bank részv.	130.130—	6.583·50
6 ² / ₅ drb 256 P n. é. Hazai bank r.-t. rv.	387·20	26·90
129 drb 12.900 P n. é. Pesti Hazai Első Tkp. Egy. rv.	27.735—	1.544·13
66 drb 6.600 K n. é. Pesti Hazai Első nyer. kötv.	—52	
25 drb 1.500 P n. é. Beocsini cementgyári unio rv.	5.850—	250—
75 drb 2.250 P n. é. Salgótarjáni kőszénbánya rv.	5.137·50	262·50
80 drb 16.000 P n. é. Magy. Ált. Kőszénbánya rv.	64.400—	2.400—
100 drb 10.000 P n. é. Urikány zsilvölgyi kőszén rv.	15.100—	1.000—
30 drb 450 P n. é. Kühne Mezőgazd. gépgyár rv.	360—	30—
105 drb 5250 P n. é. Ganz és társa Danubius rv.	16.747·50	630—
154 drb 7.700 P n. é. Ganz-féle villamosági rv.	20.174—	616—
22 drb 2.200 sv. fr. n. é. Union des Usines Nesic rv.	2.679·33	170·88
75 drb 750 P n. é. Magy. Keletitengerhajóz. rv.	1.590—	37·50
293 ¹ / ₂ 14.675 S n. é. Osztr. Magy. Államvasut rv.	12.032·20	824·88
31 54/5 drb 42.343·40 S n. é. Kais. Ferdinand Nord- bahn rv.	34.213·47	1.418·69
6 1/5 drb 3.224 S n. é. Kais. Ferdinand Nord- bahn élvezeti rv.	2.604·99	105·21
62 drb 12.400 K n. é. Pusztatenyő—Kunszent- márton h. é. v. törzsrészv. és élv. jegy	1—	
40 drb 840 K n. é. Központi sajtóvállalat rv.	—07	
80 P n. é. «Hangya» szövetkezeti üzletrész	80—	4—
Összesen	341.185·77	15.962·19

Megjegyzések

a gróf Vigyázó-vagyonnak vagyon- és jövedelemkimutatásához.

I. A földbirtokok értékelése véglegesen akkor fog megtörténni, ha egy teljes gazdasági évnek valóságos jövedelme alapján újabb pontos adatok lesznek szerezhetők.

Az 1928. évre vonatkozólag a bevételek valóságos összege nehezen volt megállapítható, mert bizonyos ingatlanoknál (a rákoskeresztúri és bátyai földbirtokok) az örökhagyó úr életében fennmaradt hátralékos tartozások részben csak az 1928. év második felében folytak be.

Egyébként az örökhagyó úr ellen még 1926-ban megindított két örökösödési perben a becslési eljárás az anyai vagyonra nézve 1928 őszén, az atyai vagyonra nézve pedig a múlt év december havában befejeztetett és annak eredménye alapján az ingatlanok újabb végleges értékelése csak később lesz közzétehető.

Részben özv. gróf Vigyázó Sándorné, szül. báró Podmaniczky Zsuzsanna úrnő, részben gróf Vigyázó Ferenc emlékére a M. Tud. Akadémia a gróf Vigyázó-vagyon 1928. évi jövedelméből egyszersmindenkorra szociális, illetőleg jótékonyági célokra a következő összeget használta fel:

Vargha Gyula t. t. másodelnök úr kezdeményezésére az Akadémia a szalkszentmártoni és csabonyi gazdaságban levő összes gazdasági alkalmazottak 14 éven aluli gyermekeinek karácsony alkalmából ruhát, illetőleg csizmát vagy cipőt ajándékozott.

Az Igazgató-Tanács által megszavazott ez az adomány a következő költségbe került:

1929 január 8-án átadottak a szalkszentmártoni gazdasági alkalmazottaknak ruhaneműek	3.520 P 10 f. ért.
a csabonyi gazdasági alkalmazottaknak	343 „ 60 „ „
Az 1929 február 18-ra elkészült csizmák ára	980 „ — „ „
a csabonyi gazdaságban	200 „ — „ volt
Összesen	5.043 P 70 f.

Összesen felruháztatott 213 gyermek.

II. Néhai gróf Vigyázó Ferenc úr minden év végén különböző jótékonyági célokra nagyobb összegeket szokott adományozni. Az ő emlékezetére az Igazgató-Tanács 481/1929. V. sz. alatt egyszersmindenkorra a következő adományokat szavazta meg:

a rákoskereszturi róm. kat. egyháznak	---	---	600 P
a " ev. egyháznak	---	---	600 "
az Országos Stefánia Szövetség rákoskereszturi helyicsoportjának	---	---	600 "
a kormányzóne Ó Főméltósága által kezdeményezett gyermekruháztatási akció részére gróf Ráday Gedeonné úrnő ivén	---	---	500 "
a vecsési ev. egyháznak	---	---	200 "
a Vakokat Gyámolító Egyesületnek	---	---	100 "
a Keresztény Szociális Gyermekvédő Szervezetnek	---	---	100 "
a Stefánia szegény-gyermekekórháznak	---	---	50 "
a József főherceg Szanatorium Egyesületnek	---	---	50 "
a Klotild Szeretetház Egyesületnek	---	---	50 "

XIV. A M. Tud. Akadémia újabb kiadványai.

(Az előző kiadványok jegyzékét lásd Akad. Ért. XXXIX. k. 441. f. 210. l.)

Adatok a M. Tud. Akadémia és a XIX. század első felének történetéhez. 2. füzet. Lásd: Bártfai Szabó László.

Akadémiai Értesítő XXXIX. kötet 441. füzet. 1928. aug.—dec. Ára 3— P.

A M. Tud. Akadémia első évszázada II. kötet. 1—344 lap. Ára 20— P. (Ugyane kiadvány I. kötetének ára 30— P.)

Bártfai Szabó László: Gróf Széchenyi István levele a M. Tud. Akadémiához 1858-ban. Ára 5— P.

Bartók György: A rendszer filozófiai vizsgálata. 1—45 lap. Ára 2·40 P.

Berthelot Marcelin centenáriuma alkalmából a M. Tud. Akadémián tartott elnöki megnyitó beszéd és ünnepi előadások. 1—39 lap. Ára 2— P.

Concha Győző ig. és r. t.: Hatvan év tudományos mozgalmi között I. kötet. 1—645 lap, Ára 16— P.

Csengery János: Pindaros magyarul. 1—440 lap. Ára 24— P.

Emlékbeszédék XX. köt. 9. sz. — I. Vendl Aladár.

Hadtörténelmi Közlemények (német melléklettel) XXX. évf. I. füzet. 1929. 1—131 lap. 2— P.

Közgazdasági Szemle LII. évf. 73. köt. 12. szám. 841—916 lap.

Rúcz Lajos: Rousseau élete és művei II. kötet. 1—292 lap. Ára 7— P.

Vendl Aladár l. t.: Id. Lóczy Lajos emlékezete (Emlékbeszédék, XX. kötet 9. sz.) Ára 1— P.

**XV. A M. Tud. Akadémiának felajánlott adományok és
alapítványok folytatólagos jegyzéke.**

(Lásd Akad. Ért. XXXIX. k. 440. f. 210—211. lapján.)

Győr szabad királyi város adománya az elértéktelenedett alapítványok tőkéjének kiegészítéséül 1929-ben, IV. részlet . . .	800 P
N. N. visszaajándékozott tiszteletdíj	400 „

XVI. INHALTSVERZEICHNIS.

	Seite
I. Die inneren Mitglieder der Akademie	1
II. Erinnerungsrede des Präsidenten Albert von Berzeviczy anlässlich des Todes des Dir.- und Ehrenmitglieds Eugen Rákosi, in der am 25. Februar 1929 gehaltenen Gesamtsitzung.	5
III. Schriftwechsel mit Bezug auf die «Graf Franz Vigyázó Strasse»	6
IV. Die Tätigkeit der Ungarischen Akademie der Wissenschaften in 1928:	
a) Die in 1928 gehaltenen Sitzungen	8
b) Die Tätigkeit des Wörterbuch-Ausschusses	10
c) Tätigkeit und nächstes Arbeitsprogramm des Philosophischen Ausschusses.	12
d) Tätigkeit des Geschichtswissenschaftlichen Ausschusses	13
e) Bericht über den Zustand der Bibliothek der Akademie in 1928.	14
V. Die Toten der Ungarischen Akademie der Wissenschaften in 1928	26
VI. Kostenanschlag für Januar—Juni 1929.	26
VII. Ergänzungen zu dem Kostenanschlag der Ungarischen Akademie der Wissenschaften in den Jahren 1929—1931	31
VIII. Verhandlungen und Anträge des zur Organisierung von Forschungen ausgesandten Ausschusses.	
1. Die Aussendung des Ausschusses.	37
2. Eröffnungsrede des zweiten Präsidenten Julius Vargha	38
3. Die Beschlüsse des Ausschusses in der ersten Sitzung	39
4. Der finanzielle Hintergrund der Ansuchen	40
5. Anträge der aus der II. Klasse ausgesandten Mitglieder	42
6. Anträge der aus der III. Klasse ausgesandten Mitglieder	47
7. Anträge der aus der I. Klasse ausgesandten Mitglieder	56
IX. Sonstige Ausschussberichte:	
1. Bericht über die Zuerkennung des Vojnits-Preises.	59
2. Bericht über den literarhistorischen Preis	71
X. Geschäftsordnung der Stefan Hegedüs-Stiftung	73
XI. Verzeichnis der von der Akademie mit dem Wodianer-Preis ausgezeichneten, sowie der dem Minister für Kultus- und Unterricht zwecks Auszeichnung vorgeschlagenen Volksschullehrer	73
XII. Kassenbericht der Ungarischen Akademie der Wissenschaften von 1928	76
XIII. Zusammenstellung des Graf Vigyázó-Vermögens und seiner Einnahmen vom 29. Juli bis zum 31. Dezember 1929	88
XIV. Neuausgaben der Ungarischen Akademie der Wissenschaften	100
XV. Fortgesetztes Verzeichnis der Stiftungen und Schenkungen an die Ungarische Akademie der Wissenschaften	101
XVI. Deutsches Inhaltsverzeichnis	102
XVII. Französisches Inhaltsverzeichnis	103
XVIII. Englischcs Inhaltsverzeichnis	104

XVII. SOMMAIRE.

	Page
I. Membres internes de l'Académie	1
II. Discours de M. A. de Berzeviczy, président de l'Académie, à l'occasion du décès de E. Rákosi, m. h. (séance plénière, le 25 février 1929)	5
III. La correspondance concernant «la rue Fr. Vigyázó»	6
IV. Travaux de l'Académie en 1928 :	
a) Les séances tenues en 1928	8
b) La commission du Dictionnaire	10
c) Travaux et projets de la Commission de Philosophie	12
d) Travaux de la Commission Historique	13
e) La bibliothèque de l'Académie en 1928	14
V. Membres décédés de l'Académie en 1928	26
VI. Budget de l'Académie (première moitié de l'année 1928)	26
VII. Suppléments au budget de l'Académie (1929—31).	31
VIII. Travaux et propositions de la Commission de Recherches :	
1. Délégation de membres de la Commission	37
2. Discours d'ouverture de M. J. Vargha, vice-président de l'Académie	38
3. Décisions de la première séance	39
4. La base financière des projets	40
5. Propositions de la Commission de la 2 ^e Classe	42
6. Propositions de la Commission de la 3 ^e Classe	47
7. Propositions de la Commission de la 1 ^e Classe	56
IX. Rapports des Commissions :	
1. La plaquette Vojnits	59
2. Le prix d'histoire littéraire	71
X. Statuts de la Fondation Etienne Hegedüs	73
XI. Liste des instituteurs lauréats de l'Académie, liste des instituteurs recommandés au Ministère de l'Instruction Publique	73
XII. Compte de trésorerie pour l'exercice 1928	76
XIII. État du Fonds Vigyázó du 29 juillet au 31 décembre 1928	88
XIV. Publications récentes de l'Académie (v. Ak. Ért. 1928, p. 210)	100
XV. Liste des dons (suite)	101
XVI. Traduction allemande du Sommaire	102
XVII. Traduction française du Sommaire	103
XVIII. Traduction anglaise du Sommaire	104

XVIII. CONTENTS.

	Page
I. Ordinary members of the Academy	1
II. President Albert de Berzeviczy's speech held in commemoration of the death of Eugene Rákosi, Director and hon. member of the Academy, on the general meeting of the Academy (25th February 1929)	5
III. Correspondence relating to the naming of a street after Count Francis Vigyázó	6
IV. Activities of the Hungarian Academy of Sciences in 1928:	
a) meeting held in 1928	8
b) work of the Dictionary Committee	10
c) work of the Philosophy Committee	12
d) work of the History Committee	13
e) report on the condition of the Academy Library in 1928	14
V. The deceased of the Hung. Acad. of Sciences in 1928	26
VI. Estimates for the first half of the year 1929	26
VII. Supplement to the budget of the Hung. Acad. of Sciences for the Period 1923-1929	31
VIII. Conferences and proposals of the Committee delegated for purposes of Research:	
1. Delegation of the Committee	37
2. Opening address delivered by Mr. Julius Vargha, Vice President	38
3. Resolutions passed on the first meeting of the Committee	39
4. Financial side of the petitions	40
5. Proposals made by the members of the 2nd Section	42
6. Proposals made by the members of the 3rd Section	47
7. Proposals made by the members of the 1st Section	56
IX. Other Committee-Reports:	
1. Report on the awarding of the Vojnits commemorative medal	59
2. Report on the Litterature award	71
X. Order of business of the Stephen Hegedüs foundation	73
XI. List of elementary-school teachers recommended for approbation to the minister of public instruction	73
XII. Cash account of the Hung. Acad. of Sciences for the year 1928	76
XIII. Account given of the Count Vigyázó property and the revenues of same for the period 29th July to 31st December 1928.	88
XIV. New publications of the Hung. Acad. of Sciences (see page 210 of the Academy Report for 1928)	100
XV. List of donations (continued — for the previous list see pages 210 and 211, Volume XXXIV. of the Academy Report)	101
XVI. German translation of the table of contents	102
XVII. French translation of the table of contents	103
XVIII. English translation of the table of contents	104

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

Szerkeszti: BALOGH JENŐ.

XL. KÖTET.

1929. április—május

4—5. FÜZET.

VARGHA GYULA.

I. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr beszéde az Akadémia oszlopcsarnokában Vargha Gyula t. t. másodelnök ravatalánál 1929. május 4-én.

Tisztelt gyászoló gyülekezet!

Ennek a csarnoknak az oszlopai közül azóta a 64 év óta, mióta az Akadémia palotája áll, a nemzet a maga jeleseinek szinte beláthatatlan sorát kíserte örök nyugalomra. Kevesen voltak mégis közöttük, kiket az Akadémia annyira a maga halottjainak tekinthetett, mint az, kinek ravatalát ma álljuk körül.

Vargha Gyula nemcsak munkása és egyik vezére volt az Akadémiának, de szinte áldozatává is lett, mert utolsó betegsége elfajulását előmozdította az az önmagáról megfélelmező buzgalom, mellyel szenvedő állapotában is igyekezett az Akadémiára nézve fontos tanácskozásban résztvenni.

Az Akadémia gyászában testvérileg osztozik a Kisfaludy-Társaság. Mindkettőnek másodelnöke s a Kisfaludy-Társaságnak legrégibb tagja volt, szeretettel csüngött mindkettőn, szembetűnő meglepődésére szolgált a díszes állás, melyet mindkettő ráruházott, nem sejtve, hogy az csak így rövid időre szól. És mindkettőnek fájdalma tolmácsolására engem rendelt a sors, ki elnöktársa voltam mindkét helyen, kortársa vagyok s ki már szülőhelyén, Káván kötöttem vele barátságot, mely kitartott ime a sírig.

Ami Vargha Gyula életpályáján általános tiszteletet és szinte csodálatot keltett, az jellemének szilárd és hajthatatlan egysége mellett szellemének bámulatos sokoldalúsága volt.

Költő volt mindenekelőtt, még pedig a legjavából, bár költészetével nem lépett korán a nyilvánosság elé, de annál

tovább maradt hű a múzsához, sőt aggkorában a közélettől való visszavonultsága csendjében, falusi magányában dús másodvirágzását értük meg mindig lelkes, mindig tiszta és nemes költészetének. A hivatalos pálya, melyre korán lépett, ránézve a tudományos pályát is jelentette, mert feladatává lett a statisztikai tudomány elveit a gyakorlati közigazgatásban alkalmazni és viszont a gyakorlati tapasztalat eredményeit a tudományban is értékesíteni. Mindkét irányú tevékenysége a legnagyobb elismerést aratta s felvitte őt hivatali pályáján egész az államtitkárságig, melyet a képviselőséggel is összekötött. Tudományos statisztikai munkáit Akadémiánk éppúgy, mint költészetét a legnagyobb kitüntetésre méltatta.

De kitűnő volt ő mindenben, amihez fogott. Mikor Bosznia elfoglalása idejében a mozgósítás őt is, mint tartalékos tiszteet harcterre szólította, kitűnő katonának bizonyult, s mikor öreg napjaira pusztai birtokára vonult vissza, a magyar föld szeretete szorgalmas gazdává tette s itt úgy beletanult a gazdálkodásba, hogy mikor Akadémiánk egy nemes örökhagyó akaratából kiterjedt birtokok urává lett, tapasztalataival, tanácsaival megbecsülhetetlen szolgálatot tett nekünk.

Mint költő, Vargha Gyula lankadatlan, de alkut nem ismerő híve maradt a hagyományoknak s különösen azoknak a nemes formáknak s tiszta ideáloknak, melyeket költészetünkben legkifejezöbben Arany János képvisel. Gyakran lobbant nemes haragra az új irányok ellen, mikor azokat a hagyományoktól, a forma kultuszától a nemzeti vagy a vallásos érzéstől elszakadni látta. Költészete, mely különben is majdnem kizárólag a líra területén mozgott, szubjektív volt és megfelelt összhangzatos emberi egyéniségének, amelyben a férfiúi szilárdság az önzetlen hazafiúi hévvel, a család szeretete a baráti hűséggel egyesült.

Emlékszem, hogy mikor több mint tíz évvel ezelőtt ránk szakadt a legnagyobb nemzeti katasztrófa, melyet történelmünk felmutathat, Vargha Gyula mély búval idézgette Tompa szavait: «A vén lelke örömmel eltelik, hogy nem kell élni már sok ideig». A gondviselés mégis adott neki még 10 esztendő t s ha ezalatt sok keserűséget éltünk is át mindnyájan s ha ma is gondterhesek napjaink, azt hiszem, Vargha Gyula lelke nagyobb megnyugvással hagyta el most porhüvelyét, mint hagyta volna el akkor, mert látta, hogy nemzete megmenekült a végpusztulástól s ha ezt a 10 évet így átélte, jövője felől többé nem kell kétségbeesnünk.

Ez a gondolat enyhítse nyugalmadat drága barátunk, kinek élete, munkássága példaként fog tudományunk és irodalmunk váltakozó nemzedékei előtt ragyogni.

Isten veled!

II. A M. Tud. Akadémia LXXXIX. ünnepélyes közülése.

1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megnyitó beszéde.

A két Eötvös.

A sorshatalmak tartós frigyet látszottak kötni Akadémiánk és az Eötvös bárók nemzetsége között. Munkáságunknak most már száz évre telető idejéből nyolcvan-két éven át előbb az egyik, majd a másik Eötvös működése és neve szolgált javára és díszére tudós Társaságunknak.

Báró Eötvös Józsefet az Akadémia már 1835-ben, tehát huszonkét éves korában, drámai és műfordítói zsengei alapján választotta meg levelező-tagjává. Az előlegezett bizalom dúsan gyümölcsözött: pár évvel később a *Karthausi* megalapította az Eötvös regényírói hírnevét, melyet azután működése a publicisztika, a jog- és államtudományok terén új fénnel övezett, amelynek sugarai a külföldre is kihatottak. Irodalmi munkássága arányában emelkedett állása az Akadémiában is: már 1839-ben tiszteleti tag lett, mikor — az elnyomatás idejében — Széchenyi, betegsége miatt visszavonult, 1855-ben másodelnökké s a gróf Dessewffy Emil halála után 1866-ban elnökké választott; az is maradt 1871 februáriusában bekövetkezett haláláig.

Eötvös Józsefet Akadémiánk különös joggal vallhatta a magáénak mindig, már ama buzgalomnál fogva is, mellyel ő Társaságunk iránti kötelességeit mindvégig szinte példaszerűen teljesítette. Ez a példás buzgalom annál inkább érdemli meg megemlékezésünket, minél ritkább jelenség újabb korszakunkban a közügyek tág terén elfoglalt férfiaknál. Eötvös, elkezdve levelező-tagságán, minden minőségében fáradhatatlan volt az Akadémia dolgai körül, az ülési teendőkön kívül bíráló jelentéseivel, irodalmunk gyöngyei közé sorolható emlékbeszédekkel és elnöki szónoklataival sokszorosan örökítette meg magát évlapjainkon.

Halála után csak két éven át hiányzott névlajstromunkban az Eötvös-név. 1873-ban már ismét megjelenik: viselője a nagy Eötvös József fia, Loránt, már akkor — huszonöt éves korában — az elméleti fizika rendes tanára a budapesti egyetemen. Atyjától örökölte az Akadémia iránti szeretetet is, mely nemcsak a saját szorgalmában nyilvánult meg, amellyel tudományos munkásságáról intézetünknek is mindig beszámolt, hanem megnyilvánult — mint viszonzott szeretet és bizalom — 1883-ban rendes taggá s 1889-ben az Akadémia elnökévé lett megválasztatásában. Csak rajta mult, hogy a legnagyobb dísz, melyet neki nyujthattunk, nem tartotta meg — úgy mint atyja — haláláig; a minden erejét igénybe vevő nagy tudományos problémák, melyek élete végéig elfoglalták, 1905-ben lemondásra indították; de helyet foglalt igazgató-tanácsunkban és élénken érdeklődött mindvégig az Akadémia belső élete iránt.

A két Eötvös alakja, amint egymást Akadémiánk elnöki székében föl váltják, egész közéleti és irodalmi munkásságuk alapjára helyezve s egymáshoz való viszonyukban is megvilágítva, nemzeti kultúránk történetének egyik legvonzóbb, legérdekesebb képét nyújtja. Csábít az alkalom, hogy mai ünnepi ülésünk megnyitójaképpen megkíséreljem megvázolni ezt a képet.

Báró Eötvös József kétségekívül egyike volt a legátfogóbb, legegyetemesebb magyar szellemeknek. Mint lírikus is megnyerő, a böleselkedő, történelmi és irányregényben korszakot alkot. Kivált Szalayval való benső barátsága a jogtudományok felé is vonzza s főképp büntetőügyi problémákkal foglalkozik. Nagyhatású publicisztikai működése, hírneve korán helyet ad neki az első felelős magyar minisztériumban s a kezdődő forradalom füledt levegőjében, mikor minden kockán áll, higgadt megfontolást igénylő tanügyi reformok alkotását kell megkísérelnie.

Érzékeny, gyöngéd lelke irtózott a forradalom zajától, erőszakosságaitól és vérengzéseitől; külföldre költözik családjával s ott, a haza sorsán bánkódva, az önkéntes számkivetés magányában és tétlenségében mélyreható tanulmány tárgyává teszi a kort felforgató politikai eszméket. Így születik meg magyar és német nyelven legnagyobb irodalmi műve, a XIX. század uralkodó eszméiről szóló, mely majdnem nagyobb hatást aratott a külföldön, mint hazájában s ritka példája annak, hogy a poli-

tika is megtermékenyítheti a tudományt. Az elméjének elemző élével megállapított igazságok legnagyobb része ma is megtartotta érvényét s éppen napjaink hozták meg legesattanósabb bizonyítékát annak, hogy a nemzeti eszme egyoldalú érvényesítése halomra dönti úgy az egyenlőség, mint a szabadság elvét; de másrészt az a bizakodása Eötvösnek, hogy a nemzetiségi elv már túllépte hatása csúspontját s a jövőben csökkenő erővel fog érvényesülni, csalódásnak bizonyult.

Habár kora fiatalságától fogva mindig a szabadelvű eszmék hevítették s az elnyomásnak és önkényuralomnak nyílt ellensége volt, az abszolutizmus hosszú uralmának lehetősége Magyarországon elcsüggesztette s az ötvenes évek folyamán oly német röpiratokat közölt, melyek bizonyos közeledést mutattak az összbírodalmi eszméhez és a magyar konzervatívek törekvéseihez s csökkentették népszerűségét az országban.

Azonban Ausztriának olaszországi elvesztett háborúja meghozván a Bach bukását s az abszolút rendszer esődjét, a nagy nemzeti ébredés magával ragadja Eötvöst is és most már föltétlenül csatlakozva Deákhhoz, megalkuvás nélkül a 48-iki törvények alapjára helyezkedik. Fiatalkori mereven centralista elveiből is engedvén, most már jobban megérti s lelkesen ünnepli őt a magyar közönség.

A 61-iki rövidéletű országgyűlés Eötvöst is rövid, de fényes parlamenti szerepléshez juttatja; a provizórium beálltával azonban megint csak a publicisztika tere áll rendelkezésére. Most leginkább a nemzetiségi kérdés foglalkoztatja, melynek azt a megoldását igyekszik előkészíteni, amelyet azután 1868-ban főképp tőle sugalmazva törvénybe is iktat az országgyűlés. Eötvös liberalizmusát a nemzetiségi kérdésben — mely azonban határozottan visszautasított minden föderalisztikus alakulást — kétségkívül nemes eszményi, némileg optimisztikus felfogás sugalmazta; a csalódás kisebb súllyal nehezedett reá, nagyobb a későbbi nemzedékekre.

Fontos szerepet játszott Eötvös a kiegyezést előkészítő ú. n. hatvanhetes bizottságban s mikor a létrejött kiegyezés alapján 1867 februáriusában kineveztetett a második magyar felelős és parlamentáris minisztérium, mint a megosztatlan közvélemény jelöltje foglalta el újra a vallás- és közoktatásügyi miniszteri széket. Négy évre terjedő minisztersége alatt óriási munkát végzett; alap-

vető törvényeink egész sora hirdeti az ő vezető vagy legalább irányító közreműködését s e mellett behatóan foglalkozott oly vallásügyi és iskolai reformokkal is, melyekre vonatkozó tervei, kezdései és javaslatai rövidre szabott életidejében már tényekké és törvényekké nem válhattak. Megfeszített tevékenysége, alkotó ereje talált elismerést, de találkozott félreértéssel és gánccsal is és ő — kivált második minisztersége elején — gyakran nyilatkozott keserőséggel a nehézségek felől, melyeket nem is mindig az ellenzék gördített útjába.

Báró Eötvös József, aki a képzelhető leggyöngédebb családapája volt, megérhette azt az örömet, hogy több leányán kívül 1848-ban egy fia is született s azt gondosan fölnevelhette egészen huszonhárom éves koráig, amikor annak fényes tehetségei atyja kívánságával megegyező pályáján már érvényesültek s az atyai szív büszke és boldog reményeket vihetett le magával a sírba.

Levelezése fiával, melynek eredetije ma nagy részben elveszettnek tekinthető, de Morvay Győző másolataiban meg van őrizve, mindkét Eötvös jellemére s főképp egymáshoz való viszonyukra nézve megbecsülhetetlen anyagot tartalmaz, éppúgy, mint az ifjabb Eötvösnek atyjához intézett levelei, melyeket a nagy tudós leányai kegyeletesen őriznek.

Mint országosan ünnepelt s a külföldön is ismert kiváló férfiú fiának, ki azonfölül érezte, hogy tehetsége őt magát is nagy feladatokra képesíti, az ifjabb Eötvös korán jött tudatára hivatásának. Egy, valószínűleg 17 éves korában, távollevő atyjához intézett levél fogalmazványa már világosan elárulja ezt a hivatásérzést.

„Az ambíció s a kötelességérzet, mely nemesak egy privilegizált nemzet, hanem az egész emberiség irányában köt le, velem született, e két indulatot kielégíteni, és pedig kielégíteni úgy, hogy a mellett egyéni függetlenségemet megtartsam, életcélom; s legalább eddig úgy találtam, hogy annak leginkább akkor felelhetek meg, ha a tudományos pályára lépek.“ Az iránt is tisztában van már, hogy a természettudományokat kell választania s hogy ezek tanulmányozása végett külföldi egyetemekre kell mennie.

Szinte megdöbbenett ebben a zsenge korban a, talán inkább csak ösztönszerű, korai fölismerése a kitűzendő életprogramnak, melyhez némi fiatalkori ingadozások után mindvégig hű marad.

Hogy az atya e korai érettséggel számolt s arra épített, mutatja, hogy már 16 éves fiának arról ír, hogy ő — az atya — nagy föltevésekkel lépett az életbe, melyek, ha még nagy részökben most sem teljesültek, föltevésai maradnak s végső lehelleltéig törekvésének céljai. Már akkor kérdezősködés nélkül meg van győződve róla, hogy fia a vizsgálat alkalmával, melyet le kellett tennie, „magához méltóan állotta ki a próbát“.

Két évvel később arra figyelmezteti fiát, hogy a név, mely rá száll, „tisztá marad s ha Isten segít, talán fényes lesz, de annak, ki azt örökli, sem kényelmet, sem fényes állást nem biztosít“. Boldognak csak önválasztotta pályán érezhetjük magunkat s ezért, ha fia tisztán a tudománynak akar élni s a természet jobban vonzza, mint az emberek, nem ellenzi választását; saját pályája rögzesebb volt, semhogya sajnálnia lehetne, ha fia mást választ. De kétféle mégis, hogy fia 17 éves korában képes legyen jövője felett véglegesen határozni s mert maga is, ki kizárólag az irodalomnak és tudománynak kívánt élni, szinte akarata ellenére belesodródott a politikába, elragadtatta magát a gondolatától, hogy nemzetének s az emberiségnek nagy szolgálatokat tehet e téren, nem tudja, vajjon a dicsőség gondolata, mint minden nemesebb kedélyre, fiára is nem fogja-e gyakorolni hatalmát? Ezért óhajtja, hogy meg ne fossa magát a közszereplés lehetőségétől s végezze el jogi tanulmányait, mielőtt a külföldön a természettudományoknak szentelné magát.

„Nem úgy szólok veled, — írja az atya — mint más apák gyermekeikkel. Érettebb vagy, mint korod, a Mindenható nagy tehetségekkel áldott meg s ami ennél fontosabb, nemes kedéllyel; mint barát a baráthoz szólok veled s nem parancsolni, de meggyőzni akarlak.“

A meggyőzés nem egészen sikerült, Loránt már 1867 őszén búcsút mondott egészen a jogi tanulmányoknak s atyja beleegyezésével Heidelbergbe ment a híres Bunsen vezetése alatt főképp vegytant tanulni. Bár tehát korán függetlenítette magát bizonyos tekintetben az atyai tanácstól, azért tovább is rajongó tisztelettel és csodálattal nézi atyjának most már egész nagyságában kibontakozó tevékenységét. Hetenkint ír neki s igyekszik követni tanácsát; mohón olvassa beszédeit a lapokban, irodalmi műveit német fordításban megismerteti Heidelberg kiválóságaiival; boldog, hogy atyja elérte célját, melyért egész életében fáradozott, alkotmányt szerzett a nemzetnek!

Csodálja megfeszített, de eredményes tevékenységét, ez buzdítja, bátorítja őt, a fiút is, ki magának szemrehányást vél tehetni „ifjúkori hanyagságáért“, de most már „derekasan dolgozni akar.“

Az atya leveleit mindenekfölött az egyetlen fia iránti határtalan szeretet melegíti át; nem vak, de látó. böles szeretet az, mely látja a hibát, a veszélyt is, az ellen küzd, nem parancsoló vagy tiltó, inkább tanácsadó és meggyőző modorban. Fiát szinte költői hajlamra valló természet-mádása korán viszi Svájcba, a Rajnához, a tengerre, az olasz tavakhoz. Eötvös nem titkolja nyugtalan-ságát, mikor utólag megtudja, hogy a 18 éves ifjú meg-mászta a Monte-Rosát, később is visszatartani igyekszik őt a veszedelmes havasi turisztikától. Mikor később Loránt egy északsarki expedícióban akar résztvenni s ez ellen az atya tiltakozik, nyíltan bevallja, hogy ezt szeretetből, féltésből is teszi, de vannak rá más, komoly okai is.

Loránt már 1868-ban elhatározván, hogy a vegytan helyett a fizikát választja szaktárgyául, atyja aggálva ellenére elhagyja Heidelberget s Königsbergbe megy át. Itt csalódás éri, elkedvetlenedik, évközben el akarja hagyni Königsbergét s ekkor merül fel a sarki utazás gondolata. József, aki ellenezte Königsbergét, most marasztalja fiát; fél, hogy hírnevének fog ártani, ha a félév végét sem várja be, inti, hogy sarki expedíciók helyett tegye le a doktorátust, melyre majd a tanárság szempont-jából szüksége lesz.

Most győz az atya, a fiú lelki válsága hamar elmúlik s kettejük nézetei találkoznak a természettudományok dicsőítésében, azok nagy jövőjének, még a politikára való hatásuknak is elismerésében. A fiú nézetei kissé radikálisabbak, ő a természettudományok feladatát főleg a dogmák megdöntésében látja s vitatkozik atyjával, ki egyetemi törvényjavaslatában helyet adott a hittudományi karoknak. Azért az atya mégis világosan látja fiában az Eötvösök családi hibáját, — mint mondja — a költői hajlamot, mely az élet elhatározásaiban túlságos hatalmat enged a képzeletnek. A haladó korrall és a közeledő — válással mind bensőbb lesz a viszony atya és fiú között, mind teljesebb az egyetértés; az atya epedve várja vissza, elébe megy s egyik utolsó levelébe ezt a vallomást foglalja: „Szeresd ezentúl is, mint eddig, azt, ki a nagy világon bizonyosan legjobb barátod volt és fog maradni míg csak él“.

Eötvös Loránt még magával vihette életútjára atyjának azt a tanítását, hogy ha kitűnő, ha nagy ember akar lenni, akarnia kell tudni és nemcsak akarni, hanem magának parancsolni és engedelmeskedni is. Megtanulta tőle azt is, hogy „ha van gyönyör a világon, azt csak a tudomány és a szeretet adja” s hogy „minden munka erősít és neveli is képességünket s ez a fődolog”.

Atyjának lelki rokona maradt nemcsak a tudomány és munka szeretetében, hanem idealizmusában is, s költői hajlama mellett, melyet tudományos munkásságában is megnyilatkozni látunk, elméjének csodás elemző erejében; csakhogy míg ez az elemző erő az idősb Eötvösnél az emberi és társadalmi viszonyok legbonyolultabb problémáinak fölfejtésében nyilvánult meg, az ifjabb tehetségében a természet titkaiba való behatolás s azok világos felismerése vált szinte csodaszerűvé. Atyja tanítása nyilvánul meg abban is, hogy már serdülő korában úgy vélekedett, hogy alkotmányunk visszaszerzésére azért van szükség, hogy a műveltségben való haladásunkat biztosítsuk.

Eötvös Loránt tehát mindenkép sokat köszönhetett atyjának és volt oka megsíratni őt, mikor 23 éves korában a halál megfosztotta őt tőle. Már akkor Pesten volt és készült a tanárságra. Nem föltételezhetjük, hogy Lorándot pályáján csak egy lépéssel is visszavetette volna atyja halála; ellenkezőleg valószínűnek kell tartanunk, hogy ha Eötvös József életben és hivatalában marad, az ő gyöngéd lelkét feszélyezte volna saját fia gyors előmenetelében közreműködni; míg így a nagy férfiú korai halála feletti közrészvét szinte megkövetelte nagytehetségű egyetlen fiának gyors érvényesülését. Eötvös Loránd, bár csak atyja halála évében, 1871-ben szerezte meg a magántanári képesítést, már 1872-ben rendes tanára lett az elméleti fizikának s ezt a tanszéket három évvel később cserélte föl a kísérleti fizikáéval.

Tudományos munkásságának értékével és jelentőségével még a gyűlés keretében szakemberek fognak foglalkozni. Én csak néhány jellemző vonását tudományos pályájának és rövid politikai szereplésének akarom itt megrögzíteni.

Eötvösünknek éppen akadémiai elnöki beszédei mutatják, hogy ő tudta a tudományt népszerű, sőt vonzó, szinte költői módon is tárgyalni, főképp azért, hogy neki híveket, barátokat szerezzen. Nem helyezkedett tudomá-

nyában soha az „odi profanum vulgus et arceo“ fennhéjázó álláspontjára. De senki komolyabban, bensőbben, odaadóbban és önzetlenebbül nem azonosította magát a tudomány szolgálatával, mint ő. Neki ez az istentisztelet egy neme volt. Egy elnöki beszédjében szépen mondta, hogy „a tudomány, mint féltékeny kedves, csak annak homlokára nyomja csókját, ki minden percét neki szentelte“. Mikor az, amitől atyja féltette, bekövetkezett s a politika őt rövid időre meghódította s miniszterséget kellett vállalnia, akkor is nyíltan vallotta, hogy erre csak azért határozta el magát, mert ebben az állásban is a tudomány érdekét remélte szolgálhatni, s az alatt a félév alatt is, míg a miniszteri székhöz volt kötve, tudott a tanárképzés, tehát közvetve a tudomány érdekében maradandót alkotni, az Eötvös-kollégium életbehívása által. Neki bizonyára inkább öröme, mint bánata, a politika sikamlós talaja csakhamar meghozta a felszabadulást s a visszatérhetést a kizárólag tudományos munkához.

Csak aki így beleélte magát a tudomány művelésébe, csak az volt képes oly csodás folyamatossággal, következetességgel és céltudatossággal oldani meg azt a feladatot, mely reá várt. A capillaritás, a hajcsővesség törvényének különösen a folyadékok felületi feszültségében való megnyilatkozása volt első vizsgálatainak és kísérleteinek tárgya. Már ezen a téren is sikerült a természeti jelenségeknek egy új törvényére mutatni rá, mely az ő nevéhez fűződött. A jelenségeknek ez a köre vezette rá a nehézség, a gravitáció problémájának tanulmányozására, melynek céljaira egy új eszközt teremtett, az Eötvös-féle torziós ingát, amely egészen új távlatokat nyitott meg a geofizikai, geodéziai és geológiai kutatások és megállapítások számára. A nehézség kutatásai közben munkássága körébe kellett vonnia a földmágnességet is, amelynek megfigyelésére nézve szintén korszakosakká váltak kiszámításai. Így aztán a földben rejtőző hasznos anyagok, különösen olajneműek fölfedezésének előmozdítása által kutatásai óriási gyakorlati jelentőséget is nyertek. Ma három világrészben folynak kutatások az ő eszközével, az ő útmutatása szerint, nagy részben tanítványai közbejöttével s az ünnepelt Einstein relativitási elmélete bizonyos tekintetben az Eötvös megállapításaiban bírja támpontját.

És a tudós, kit különösen élete utolsó szakában a hír világszerte szárnyaira emelt, mindvégig magyar hazafi

maradt. Ő hazája dicsőségét kereste csak a maga fáradozásai sikerében. Azt tartotta, hogy „ha igazi tudósok és — ami kell — jó magyarok akarunk lenni, akkor a tudomány zászlaját oly magasra kell emelnünk, hogy azt hazánk határán túl is megláthassák és megadhassák neki az illő tiszteletet . . . Igazán diadalünnep akkor lesz, amikor a magyar tudomány haladását meg fogja látni és gazdagodásnak fogja tekinteni az egész világ“.

És midőn ez beteljesedett az ő fáradozása, az ő érdeme által, valóban hazájára háramlik a kötelesség, hogy az Eötvös munkájának ma még nagyobb részben kiadatlan eredményeit az egész művelt világ számára hozzáférhetőkké és felhasználhatókká tegye.

E ponton, midőn végére érek fejtegetésemnek, még egyszer vissza kell térnem az atya és fiú eszményien szép, gondviselészerű viszonyára.

Eötvös Loránt akadémiai székfoglalójában bevalotta, hogy atyja nevét legnagyobb öröklött kincsének tekinti, mely folyton arra inti őt, hogy reá munkája által érdemessé váljék. Ezt a fogadalmat pazarul teljesítette; a fényes atyai névre új, nem kisebb fényt hozott. És íme, beteljesedett az, amit az atya alig egy évvel halála előtt, a költő és a bölcs jóstehetségével akkor biztatásképpen írt fiának, hogy ha ő néha csügged is munkájában, azzal vigasztalja magát, hogy — úgymond — „Te majd folytatni fogod művemet és így a magyar kultúrának és tudományosságnak megalapítása, ha nem is az én, legalább kettőnk nevéhez lesz kötve, kollektív dicsőségünk lesz!“...

Ez a kettős csillagzat, mely a Nagymagyarország egét bevilágította, nem csökkenő fénnel ragyog a mi ez idő szerint megkisebbedett hazánk fölött is, mint hirdetője a nagy multnak és vezetője egy újabb nagyság zárandokainak. E két név elmúlhatatlan emlékének ihletében üdvözlöm a megjelenteket s nyitom meg az Akadémia 89-ik ünnepi közülését.

2. Eötvös Loránd.

Eötvös Loránd, a legnagyobb
A legdicsőebb lélek-ember,
Akinek fenkölt fénykörébe,
Egyszerű életem diszéül,
Szabad utam volt énnekem —
Eötvös Loránd, a végtelenség

Örök törvényeit megértő
Világra szóló nagy tudós,
Bevégzé földi küldetését
S a Végtelenbe visszatért.

Hogy küldetésben járt e földön
Fenséges lelki hős gyanánt,
A testi léttel nem törődve,
Szent borzalommal láttam én.
A nagy kaszás már rég lesett rá,
Kegyetlen kinnal rég gyötörte,
De ő a rémmel szembe nézve,
Nyugodtan, büszkén, jajtalan,
Tovább rajzolta mindhalálig
S be is fejezte köreit.
Pár nappal a halál előtt,
Mikor már elhülő tagokkal
Olyan volt mint egy szép halott,
Halált lenéző lángeszével
Még a legújabb alkotását
Vizsgálta át gondos szigorral,
S finom, fehér meggyült kezében
Nem reszketett a papíros.

Az én szívem, az reszketett
És hangtalan sirt és kesergett,
Reménytelen búval bucsúzva
A teste romján is hatalmas
Nagy lélektől, mely távozik.
S a félhomályban ülve némán,
Szemembe könny gyűlt, hogy ne nézzem
A holtra való alakot,
Hanem a szép emlékezés
Ködfátyolán át újra lássam
Azt a remek nagyúri daliát,
A diszes férfit, aki volt.

Magasvér hófehér lován,
Amelyen annyiszor csodáltam,
Láttam megint őt látományul:
Úgy ült nyeregben e professzor,
Oly biztos, könnyű gráciával,
Akár egy régi mesébéli
Gyönyörű, kedves, jó király.

— Ez Úr!...Ez úr minden ízében!
Ujjongta szívem, így ha láttam,
Kinek évszázak távolában
Minden előde, őse úr volt
S kiben az ősi úriasság
Tökéletessé finomult.

Majd tűnt e kép s új látományul
Láttam megint emlékeimben,
Mint rég, töretlen ép erősnek
Azt a nemes, mély, nagy professzort,
A tudós bölcsét, aki volt.

Csodás tudósi műhelyében,
Sok-sok rejtelmes szerkezet közt,
A főúri daliás lovasnak
Gondokba mélyedt mása járt-kelt,
Megállt, figyelt, eszmélt, leült, —
Előtte furcsa betűszámok
Nyüzsögtek és finom kezétől
Mind szaporábban halmozódtak
A kiterített íveken.
Szép homlokát a gondolat
Rajzása szinte fénybevonta;
Lelkes szeme tekintetével
Titokzatos nagy Kháoszoknak
Titkába látszott látni ő.
— Úr itt is, a szellemvilágban!
Ujjongta szívem, így ha láttam,
Magasra vivó, mélybe néző,
Hatalmas, hódító nagyúr,
Kit iskolás korlátokon már
Felül emelt a géniusz.

Mikor halálos ágya mellett
Emlékezésem visszahozta
A multból mindakét alakját:
A vérbeli, s a szellemével
Magasra lendült nagyurat —
Megértém, hogy halált kicsínyel
Az ilyen kétszeres nagyúr.

Megmérte őt és hódolattal
Méltatja már a földkerekség

Sok felmagasló nagy tudósa:
«Közöttünk nála nincs nagyobb. —»
S amit zajos *heüreka* nélkül
E nagyság gondolt és talált ki,
Az nem marad csak zártkörű
Tudós-mulatság, szép kísérlet,
Nem könyv-igazság, holt betű;
Az áttör az eleven élet
Szünetlen döngő műhelyébe,
Mint meglepő nagy új valóság,
Mint a mind magasabbra vívó
Emberiség dolgos kezének
Hatalmas, hasznos eszköze.
S ha mérni fogják mérlegével
A földnek mágneses erőit
S e révén a beláthatatlan
Mély halmazok titkába lesnek
S kitárnak rejtett kincseket —
S ha majd a megrakott hajókon,
Más-más világ-irányba tartva,
Szelik a zúgó oceánt
S megfejtik az ő tételével
A szüntelen súlyváltozásnak
Rejtelmes új törvényeit:
Eötvös neve épp úgy fog élni,
Mint él ma Archimédeszé.
Pedig már akkor hol leszünk mi!
Minő feledség fogja fedni
Az árva kis fajt, a miénket,
Amelyből ő is származott!
Mily zürzavarba elmerült múlt
Lesz már a sok, ma nagyhatalmú
Akármi többi nemzet is!...
S hány, most világ-bámulta költő,
Próféta, hős, művész, király
Híres nevének nem lesz akkor
Már többé híre-hamva sem,
Mikor még emlegetni fogják,
Sűrűbben, mint ma itt e honban,
A nagy tudós, Eötvös nevét.

S ah!.. én e ritka nagy dicsőnek,
Nem is tudom mint érdemelttem,
Sok éven át mély tisztelettel

S kimondhatatlan szeretettel
 Meg-megszoríthatám kezét.
 Láthattam őt négyszem-között,
 Magas szféráiból leszállva,
 Nemesszívű, hű, résztvevő
 Nagylelkű legjobb emberül.
 Egy dobra nem vert tiszta szép ügy
 Gondjában osztozott velem
 S számomra így a gond öröm lett,
 Mert ez nyitotta meg szemem,
 Hogy lássam azt a legjobb szívű,
 Legemberségesebb nagy embert,
 Akit csak láttam valaha.

Még láttam a halotti ágyon —
 Mily szép, nyugodt, nemes szobor!
 S még látom-e valamikor?...
 Ki tudja ezt?... De látni vágyom.

Kozma Andor.

III. Bizottsági jelentések.

1. Jelentés az 1929. évi Nagyjutalom és a Marczibányi-mellékjutalom odaítélése tárgyában.

A M. Tud. Akadémia a jelen évben az 1920—28. évkörben megjelent magyar filozófiai munkákat tünteti ki a fenti jutalmakkal. A javaslatételre kiküldött bizottság Fináczy Ernő o. titkár elnöklete alatt tüzetesen átvizsgálta a nevezett évkör filozófiai termését, örömmel látta s kiemelni óhajtja is, hogy a jutalmazandó munkák kiválasztása tekintetében kivételesen könnyű a helyzete, miután két szerzőnek írói működése nagy mértékben kiemelkedik azon évkörben is, amelyben egyúttal megállapíthatjuk a filozófiai tudományoknak újabban öröndetes fejlődését, több nagyobb terjedelmű rendszerező munkának, valamint több jeles részlettanulmány-nak megjelenését. A bizottság tisztelettel azon javaslatot terjeszti a tek. Akadémia II. osztálya, illetve nagygyűlésre elé, hogy

1. a Nagyjutalmat *Pauler Ákos* r. tag «Bevezetés a filozófiába» (Budapest, 1920. 2. kiadás 1921. 319 lap) és «Logika. Az igazság elmélete.» (Budapest, 1925. 248 lap) című műveinek;

2. a Marczibányi mellékjuttalmat pedig *Kornis Gyula* r. tag «A magyar művelődés eszményei» (Budapest, 1927. I. kötet XXIII + 607 l. II. kötet, X + 650 l.) c. művének méltóztassék odaitélni.

I. Különböző korok nagy filozófiai áramlataiban való részvétel hazánk filozófusai számára túlnyomó részben a külföldön kimerülődő módszeres irányok avagy rendszerek többé-kevésbé önálló átvételét s továbbalakítását jelentette. Filozófiai kulturánk, ha évszázadokra tekinthet is vissza, nem volt oly mély s egyben széleskörű, hogy önálló jellegű s amellett európai mérethez képest kimagasló vezető rendszerek teremhettek volna magyar földön. Voltak egyes termékeny és jeles gondolkodóink, kik elmélkedésüknek jelentős pontjain, mint Böhm Károly axiológiájában, az európai gondolatfejlődést megelőzték; avagy akik problémafeltevésük tisztaságában, valamint rendszerük kiépítésében figyelemre-méltó munkát végeztek. Mégis hiányzott a legutóbbi időkig oly gondolkodónk, aki egy bizonyos alapkiindulásban az európai fejlődés élére került. Pauler Ákos munkássága az első, melyről elmondhatjuk, hogy rendszere egész alkatában s kiindulása mély átgondoltságában először mutatkozott hivatottnak arra, hogy vezérszempontokat s tüzetes eredményeket szolgáltatson az egyetemes európai filozófiai kultúra számára. (Ezzel kapcsolatban regisztráljuk azt is, hogy fenti két műve: «Grundlagen der Philosophie». 1925. Berlin, Walter de Gruyter és «Logik. Versuch einer Theorie der Wahrheit». 1929. Berlin. U. o. 291 l. címen a külföldi szakkörök számára immár hozzáférhetővé vált.)

Mikor a M. Tud. Akadémia 1920-ban Pauler egyik logikai dolgozatát a Marczibányi-mellékjuttalommal tüntette ki, már látható volt (lásd Akad. Értesítő. 1920. 361–5. füz. 29. l.), «hogy egy egységes gondolatrendszer biztos körvonalai bontakoznak ki.» Mindamellett — ugyanez évben — meglepetésként állott előttünk az a bámulatosan kidolgozott rendszer, mely felépítettségének tisztaságában, következetességének meglepő energiájában, a filozófiatörténet probléma-anyagával szemben határozott állásfoglalásában, sőt a rendszer minden izéig egységes átgondoltságában kiválik a korabeli «Bevezetés»-ekben körvonalozott rendszerek közül. E szerény cím nem fedí a tartalmat, benne több évtizedes intenzív fejlődés végső akkordja, összhangzó és teljes rendszerépitmény rejlik, mely a logikai alapelvek fundamentumán a legmélyebb probléma-rétegekig hatol. E műnek nemcsak szerves tartozéka, hanem középponti tartó szerke-

zete az öt évvel később közrebocsátott «Logika». A két mű egybetartozó egész, s mint ilyent, együtt véli jutalmazandónak a bizottság.

A hagyományos logikai kutatás fölé épült a külföldi irodalomban mintegy két évtizede a «tisztá logika» gondolata, mely azonban határozott jellegű programmon túl máig nem emelkedik. Pauler logikája az első, mely teljes és kidolgozott tiszta logikát ad elő, s amely a sokáig uralkodó ál-logikai irányzatot, a pszichologizmust nemcsak programjában, hanem egész birtokállományában kiszorítja, s ezentúl megmutatja az utat, hogy a tiszta logika tiszta érvényességi szempontjai alapján mikép válnak igazolhatókká a logikán kívüli filozófiai diszciplinák is. Pauler rendszerét metafizikába kihangzó logizmusnak mondhatjuk, s ezzel a rendszerrel a világkép csodálatos egysége, magasztosan tömör egybefüggése tárul szemeink elé. Ösforrása ezen felfogásnak az összefüggés elve (principium cohaerentiae), mely kettős szerepű, miután a logikai összefüggés és a reális-ontológiai összefüggés közös töből fakadnak. A világ logikus elme számára csak mint racionalizálható rendszer és egység képzelhető el; mindenek fölött állván a dolog logikai fogalma, s a «dolog» egyaránt lehet érvényesség, mint létező is, ha minden igazság egyazon rendszer tagja, ha minden mindennel összefügg, egyazon rendszer tagja minden reális dolog is. Az eddigi kutatás csak részben és tökéletlenül ismerte fel a logikai alapelveket, az azonosság, az összefüggés és osztályozás elveit; szerző bemutatja, hogy a hármas alapelv érvénye minő, eddigelé el nem gondolt körökig terjed, hogy egyszerre táplálja a logikát, de a metafizikát is, valamint több más filozófiai disciplinát, s a lehető reformoknak hatalmas perspektívája szinte szembeszökő.

Mindenekelőtt lehetetlen minden szubjektivista álláspont, valamint illetéktelenül terpeszkedő pozitívizmus, mely a logikai kutatást eleve helytelen útvonalra terelte. A múlt századnak második felében uralkodó pozitívizmus speciálisan a logikában, mint «pszichologizmus» erősen érezte a hatását. A logikai kutatás programja a *gondolkodás* folyamatainak s összefüggéseinek vizsgálatává szűkült, Pauler a logikát az *igazság* elméletévé avatja, feltárva a hagyományos gondolkodástan látszólagos rendszeressége mögött alig észrevehető — anarchiának tényeit és következményeit, s már nem a fogalom, az ítélet és következtetés, hanem az örökké érvényes tartalmak s összefüggések: a «logizma», a tétel és a szillogizmus képezik vizsgálatá tárgyait, mely vizsgálatok a kül-

földi logikusok, mint Bolzano, tanaihoz képest is meglepő világosságot érnek el. Alig lehetséges a rendszer-architektónika egyes elemeire itt rámutatnunk, inkább stílusára nézve hozunk felszínre egyes, sajátos mozzanatokat.

Az igazság és a létezés viszonyát szerző lényegileg párhuzamosságban látja, amennyiben a létező világ minden mozzanatának, illetve történéseinek megfelel valaminő igazság, s e szerint a világ változását meghatározó *oksági* kapcsolatoknak az igazságok terén a *rációk* szerint való kapcsolat felel meg. Nagy architektónikai érzéke emeli szerzőt a meglepő következmények egész sorára. Az igazságtárgyaknak három osztálya — a létező dolgok, relációk és osztályok — jelentkeznek az igazságtartalom és igazságtárgy viszonyában (az érvényesség terén) a subsistentia, objektívum és ráció mozzanataiban. Hasonlóképp jellegzetesek a logikai alapelvek korolláriumai: a sorozatszerűség, a rendszerbe tartozás s az egyenlőség korolláriumai, amiknek tudományelméleti alkalmazása bizonyítéka szerző termékeny fantáziájának, valamint rendszerező vénájának. Az igazság szerkezetéből kifolyólag minden tudománynak problémája az elemek, viszonyok és osztályok problémája, továbbá a keletkezés-elműlés, az abszolútum, a rend s az analógia kérdései. Alig lehetséges rámutatnunk, hogy pl. a logizmák felosztása tárgy, tartalom, kör szerint, a logizmaviszonyok kérdése terén stb. hány ponton csillan fel szerző éles elméje, mely a legkitűnőbb skolasztikusok mély tanulmányát nem kevésbé mutatja, mint a modern logika és matematika körében végzett tanulmányait; ugyanezt látjuk a tételről szóló tanításaiban, hol a tételviszonyok elmélete különös eredetiséggel kapja meg a mai olvasót. Pauler tiszta logikájának szubtilis kérdései oly, bensőleg átélt életformában bontakoznak ki előttünk, amelyek megcáfolják a «száraz» és «formális» logikáról fennálló közszólásokat, s közel viszik az olvasót az igazi tudományszeretethez, a platon *«eros»*-nak spontán átsugárzásához.

A hagyományos logika immár, mint az igazság elméletén nyugvó «alkalmazott» logika szerepel, s e kijártabb útvonalon sem látjuk szerző szellemét nyugodni. A gondolkodástani szokások, technikai normatívumok mögött mindenütt a magasabb problémákra emeli fel az olvasót, ki sok olyat fedez fel, elég legyen csak az indukció tárgyalására utalnunk, ami a logikai tudományra, illetve ezen túl a gyakorlati kutatás módszertanára nézve is jelentős, tisztázó erejű indítás lehet.

Ma még alig látható át, minő horderejűvé válhatnak Pauler tanításai az ethika, az esztétika s az — egyelőre vázlatosan előadott — dinamikus jellegű metafizika számára. A «Bevezetés»-ben egy új filozófiai tudományágnak, az «ideológiának» körvonalai láthatók, hol a fenomenológia, a reláció-elmélet, a kategória- és az értékelmélet eredeti szempontok alapján nyernek összefüggést.

A filozófia legvirágzóbb koraiban találunk példát arra az eleven problémalátásra, invencióra, a 19. századnak különösen a második felével szemben olyannyira új, gazdag rendszeralkotó hitre, a filozófiatörténeti problémaállomány főkérdéseinek intenzív megélésére, arra a dialektikai vénára, mely — általában — Pauler műveiben élénk tárul. Korunknak hol gerinctelen, hol fellengző szubjektivista álláspontjaival, s mindent részleteredményekké tördelő specializmusával szemben az örök érvényesség objektív, megdönthetetlen és időtlen világa igazi, szilárd hitű hordozóját találja Pauler elméjében s bizonyára nem közömbös írásmódjának sajátos jellege sem, melynek főjellemvonásai az igazság iránti maradéktalan hódolat, meggyőződést és meggyőzést lehelő világos stílusa, formulázásainak velős tömörsége és klasszikus nyugalma, nemesen arisztokratikus őszintesége, s az igazság fényétől átittasult finom melegsége. Az a módszer, melyet a filozófia legfőbb és legsajátosabb módszerének nevez, a redukció; ennek mélyreható, minden előfeltevés legvégéig határáig nyomuló heve egyesül az előhaladásban nemcsak módszeresen, de hittel is építő kutatónak, s az egységes rendszerben látó elmének magasrendű vonásaival. Ha a fejlődő filozófiai tudomány idők multán nem is fogja minden egyes eredményét, rendszerének minden részletét továbbkutatásában alapul venni, mindenkor el fogja ismerni, hogy *így* filozofálni, teljes lélekkel az igazolás kultuszának élni mindig valódi filozófiát jelent, s a mindenség egységének *ilyen* egységben-látása az emberi gondolatnak legmaradandóbb értékei közé tartozik. A bizottság tisztelettel javasolja, hogy méltóztassék a Nagyjutalmat Pauler Ákos fenti, két, egybetartozó munkájának odaítélni.

II. Kornis Gyula kutatói tevékenységének javarészét a pszichológiai tudományok kiépítésének szentelte. Az 1920-as években fordult egyre inkább összpontosultan a kultúr- és történetfilozófia felé. «Történetfilozófia» című műve (A Magy. Történettudomány Kézikönyve. I. 1. köt. 1924. 226 l.) a ma rendszeres irányban kialakuló történetfilozófiai irodalom legátgondoltabban rendszeres alkotása; természetes tovább-

építése értékelméleti irányban volt várható. Nemzetünk háború utáni válsága terelte Kornis figyelmét egyre intenzívebben a kultúra értékeinek vizsgálata felé, s úgy elméleti — kultúrfilozófiai, — valamint alkalmazott — kultúrpolitikai — téren kellett megtalálnia a kultúrértékek terén való állásfoglalása alapjait. Ezzel egyidejűleg Kornis problémájává tette amaz, ép a magyarság jelen helyzetéhez, valamint világhelyzetéhez és történeti sorsához képest mindenkor elsőrangú jelentőségű kérdést: mikép élnek a kultúreszmék sajátos magyar talajon, mikép foglal állást a magyar kultúrtermő akarata a haladottabb nemzetek kultúreszméivel szemben, mit hogyan tesz magáévá, minő művelődési egységgé törekszik formálni önmagát, mint kultúrahordozó alanyt. E kérdés korántsem ment tárgyi és módszerbeli bonyolultságtól.

Egy közösség önkifejtő intenciója szoros összefüggésben van sajátos szellemi alkatával, ebben egyúttal tükröződnek a szellem örök emberi vonásai is, valamint az illető kor struktúrája. A magyarság szellemének ilyirányú komplex kibontakozási formáiban, a művelődési eszményekben s megvalósító organizatórius eszközeiben találja fel Kornis a maga sajátos problémakörét, amelyben az avatott pszichológus, valamint a történet- és kultúrfilozófus szempontjai szerencsén találkoznak. A jelenségek, cselekvések és eszmények külső nyilvánulata csak kutatási eszközszámba megy, a főcél a mindenkori benső dinamikus tényezőknek objektivációkból való kinyomozása, a kollektív szellem életformáinak felderítése, amely feladat megoldása egyben a társadalom szerkezeti analizisét is feltételezi. Mit tart egy kor értéknek; miben látja egy nemzet a maga értékeit, mik miért lesznek uralkodó életideálok — e kérdések szerzőt szükségképp kettős irányban foglalkoztatták: történelmi és axiológiai síkban.

Nagy munkája: «A magyar művelődés eszményei» a felkutatott történeti anyagnak nem pusztán valóságalemként való kezelése, hanem egyben értékelméleti, azaz kritikai mérlegelése is s messze túlterjed szokásos iskolaszervezeti-történeti szemponton. Mikor a kultúraátadás sajátos közegeinek, az iskolázás rendszerének kialakulását a 18. század végétől kezdve vizsgálja, oly téren mozog, amely ép szellemi életműködések rekonstruálása szempontjából a legnehezebben ragadható meg; ez a tér szükségképpen forrásszegény s a szerzőnek a soha meg nem eredt forrásközeg mögé kell tekintenie. Kornis kitartó és nagy körültekintéssel járó adat-

gyűjtő munkát végzett, melynek a magyar szellem történelme nagy hasznát látja. Hasonlókép termékeny a műben feltalálható, történetileg fellépő kultúreszményeket érintő, értékelő elbírálás, amely már az előbbin túlterjedő feladat, kultúrfilozófiai állásfoglalást hordoz. A racionalista élet-eszmény, a felvilágosodott abszolútizmus, majd a nemzeti művelődés-eszmény, a deákos-magyaros kultúra küzdelme, a rendi társadalom arisztokratikus kultúrája, a férfi és a női kultúreszmény, a protestáns és katolikus művelődési eszmények, a nemzetiségi autonomista eszmények, a neohumanizmus életideálja, később a liberális szabadság-eszmény, végül a természettudományi-technikai életberendezés eszménye oly gazdag történeti komplexumban tárultak — alig egy századon belül — a kutató elé, s a talaj vagy nem volt még, vagy egyenetlenül megmunkálva, hogy ezen, merőben újszerű — sokszor a «kultúrpolitikai» szempont új voltában rejlő — nehézségek legyőzése árán csak igen jeles kvalitásokkal rendelkező kutató tudott maradandó értéket alkotni.

Kornis, mint nagy munkájának már arányai mutatják, hosszú és intenzív ártértékelő munka közepett találta magát, s működése gerincét az értékelési lehetőségek gondos számbavételében és kiegyensúlyozásában kereste. E téren kétségtelen úttörő munkát végzett. Valóban sajátos, történeti öntudatot hordozó értékrendszer, mint «alkalmazott» axiológia van munkája mélyén. Fejtegetéseiben nem a hideg okfejtés, hanem a minden emberi értéket mélyen átértő szimpatetikus kongenialitás s a korok törekvéseinek meleg tárgyalása az uralkodó jellemvonások; nyugodt ítélete, «történeti igazságszolgáltatása» történeti öneszméletének erejét, s gazdag elme fogékony variabilitását tükrözteti ki. Ha az «adat-szerűsége» túl számbavesszük, minő feladat az ily ártértékelés, fokozottan ráeszmélünk arra, hogy itt — az értékfilozófia talaján — kevéssé beszélhetünk a kutatás uralkodó, imperszonális jellegéről. Az értékideálok «értéktáblázata» sokkal mélyebb kapcsolatban van az író személyiségével, annak múltja- és jelenével, s jövőképzeteivel. A mű így módon nem marad hangtalan a magyar művelődés jelenével szemben, kihangzanak belőle kultúrpolitikai mementók, «történeti kultúrerzék» követelése, de egyben ezen történeti öntudatra, s kontinuitásérzésekre építő aktív, országos kultúrarakat sürgetése is.

A magyar művelődés eszményei című mű tehát nemcsak gazdag történeti tartalmával, nemcsak értékelő attitűdjének kihangzó erejével, hanem a mögötte álló, s meg-

nyilvánuló személyiség plasztikus és harmonikus alkatában is oly mű, mely joggal számíthat arra, hogy a magyar kulturális öntudat kialakításában kiemelkedő szerepre hivatott. Tisztelettel előterjesztjük azon javaslatunkat, hogy a M. Tud. Akadémia a Marczibányi-mellékjutalommal Kornis: A magyar művelődés eszményei című művét kitüntetni méltóztassék.

Dékány István

1. tag, előadó.

Schütz Antal

1. tag.

Fináczy Ernő r. t.

a bizottság elnöke.

Bartók György

1. tag.

2. Jelentés a Sámuel-Kölber-jutalomdíjról.

A díj odaítélése ügyében kiküldött bizottság egyhangúlag azt javasolja, hogy az idei Sámuel—Kölber-díj Kniezsa István dr. „A magyar helyesírás a tatárjárásig“ (a M. Nyelvtud. Társ. kiadványai XXV. 1928.) c. értekezésének ítéltesse oda.

A szerző azt vizsgálja, hogy latinbetűs emlékeink írói az ómagyar nyelv hangjait milyen betűalakokkal jelölték. A tatárjárásig minden összefüggő nyelvemléket, szórványemléket és hiteles, eredetiben ránk maradt oklevelet feldolgozott, lehetőség szerint eredetiből vagy hasonmásról. Értekezése nagyon gondos, módszeres munka, amely nemcsak a magyar helyesírástörténet, hanem közvetve a magyar hangtörténet szempontjából is értékes, azért a jutalmat teljes mértékben megérdemli.

Szinnyei József ig. és r. t.

elnök.

Melich János r. t.

Petz Gedeon r. t.

Gombocz Zoltán r. t.

előadó.

3. Jelentés a Chorin Ferenc-alapítvány 1928. évi kamatainak odaítéléséről.

A Dr. Chorin Ferenc-alapítvány ügyrendje értelmében a tisztelettel alulírott bizottság az 1928. év folyamán megjelent művek közül van hivatva kiválasztani a jutalomra méltó munkát. Az ügyrend II. szakasza értelmében elsősorban a magyar közgazdasággal kapcsolatos tudo-

mányágak körében írt mű jutalmazására fordítható a tőke jövedelme, amennyiben pedig a jutalomra érdemes ilyen közgazdasági mű az illető évben nincs, olyan államtudományi munka javadalmazására, amely tudományos vagy irodalmi jelentőségénél fogva jutalomra méltó. Noha a díj megosztása az ügyrend értelmében jogilag kizárva nincs, a bizottság abból a felfogásból indult ki, hogy — mint az előző években — ezúttal is a díj osztatlan marad és mindenkor nagyjelentőségű irodalmi művek jutalmazására szolgáljon.

A javaslatot előterjesztő bizottság tagjainak munkái elvi szempontból figyelembe nem jönnek.

A bizottság szemlét tartva az 1928. év folyamán megjelent közgazdasági jellegű művek felett, mindenekelőtt megállapítja, hogy a díj odaítélésénél nem minden közgazdasági munka jöhet tekintetbe, hanem csak „a magyar közgazdasággal kapcsolatos“ tudományágak körében írt munka. Nyilvánvaló, hogy az alapítvány e rendelkezéssel a hazai közgazdaságra vonatkozó tudományos munkásságot kívánja előmozdítani, szemben az általános vagy külföldi közgazdasági problémákkal.

Ennélfogva az 1928. év folyamán megjelent közgazdasági jellegű munkák közül nem vehető figyelembe dr. *gróf Teleki István*: „A szövetségi mozgalom sorsa Szovjet-Oroszországban“ című nagyobbterjedelmű (404 old.) műve, amely merőben külföldi közgazdasági problémát tárgyal széleskörű előtanulmányok és az e tárgyra vonatkozó terjedelmes, főleg német és francia szakirodalom lelkiismeretes felhasználásával. Mint nem a magyar közgazdasággal kapcsolatos, hanem általános valutapolitikai természetű munka, nem jöhet tekintetbe dr. *Domány Gyula* szorgalmas közgazdasági írónknak: „A valuta-rendszerek elmélete“ c. elég széleskörű bel- és külföldi irodalmi tanulmányra támaszkodó nagyobbterjedelmű (190 lap) munkája sem.

A magyar vonatkozású közgazdasági természetű munkák egész sora nem tarthat igényt tudományos szempontból elismerésre. Az értékesebb munkák mindegyikére sem terjeszkedhetik ki a bizottság. Dr. *Hajdu József*: „A forgalmi adózás jelen állása Magyarországon“ című 152 oldalra terjedő munkája a legnépszerűtlenebb, de a legnagyobb hozadékat szolgáltató adónemmel foglalkozik. Hasznos munka, mely úgy elméleti, mint gyakorlati szempontból iparkodik megvilágítani a forgalmi adó kérdé-

sét, de az adó hatását nem elemzi az áralakulásra, nem foglalkozik az adó áthárításának problémájával sem. *Dr. Bodroghy József*: „A magyar pénzügyi jog” c. műve (315 oldal) noha nem mellőzi a pénzügyi tudományi fejtegetéseket, de főképen jogi természetű munka, mely az érvényben levő pénzügyi jogot teljes egészében feldolgozza és ismerteti.

Alföldi Antal: „A budapesti pénzintézetek története napjainkig.” A kérdést szorgalommal gyűjtött adatok alapján dolgozza fel, mely az újabb fejleményekről igyekszik képet adni. Elsőrendű forrásokból merít és találóan ítéli meg a helyzeteket. A teendők megítélésénél azonban csak a felmerült reformeszmék regisztrálására szorítkozik. Ugyanebben a tárgykörben mozog, de az egész ország összes pénzintézeteire, tehát szélesebb körre terjeszti ki vizsgálódásait *dr. Szádeczky Kardoss Tibor*: „A magyarországi pénzintézetek fejlődése” c. nagyobb (212 lap) tanulmánya. E tanulmány az idevágó irodalom és statisztikai anyag körütekintő felhasználása mellett, figyelemreméltó kísérletet jelent a pénzintézetek érdekelt-segeinek statisztikai megvilágítására, aminek fokozott jelentősége van Magyarországon, ahol az ipar fejlődése nagyrészen a hitelintézetek közreműködésére vezethető vissza. Az ipari vállalatok túlnyomó része a pénzintézetek ellenőrzése alá került azáltal, hogy a részvények nagy része azok tárcájában van. A pénzintézetek titkos tartalékainak statisztikája is érdekes fejezete a tanulmánynak, de a dolog természeténél fogva az ilyen kísérlet mindig meddő marad és a problémát nem meríti ki, mert a titkos tartalékkal szemben megváltozott adópolitikára sem terjed ki. Az elismerést azonban e munkától elvitatni nem lehet. Nagy figyelmet érdemel az a rendkívül értékes kiadványsorozat, mely: „Statisztikai közlemények” címen Budapest székesfőváros statisztikai hivatala igazgatójának, Illyefalvi J. Lajosnak szerkesztésében az 1928. évben is folytatódott. A kiadványsorozat 1. száma gyanánt — *dr. Melly József* tollából — „Budapest rákhalandósága” jelent meg. A második kötetet is *Melly* írta: „Az öngyilkosság Budapesten és az európai nagyvárosokban” címen. A harmadik kötetet *dr. Farkasfalvi Sándor* írta: „Budapest gyáripára az 1921—26. években.” A negyedik kötet szerzője *dr. Bene Lajos*, akinek a munkája „Budapest iparosai” címen jelent meg. A szép sorozatból is kiemelkedik *dr. Melly József* munkája a rákhalandóságról, mely-

nek jelentőségét az a körülmény fokozza, hogy népiünk halandóságában — épp úgy, mint a külföldön is — a rák-halálozás egyre nagyobb arányban szerepel. Széles körű irodalmi forrásokra támaszkodva dolgozza fel ez a munka a főváros rákhalandóságát az 1874—1926. évek anyaga alapján, mindenkor a kérdés nemzetközi vonatkozásait is érintve. A tanulmány érdeme, hogy a probléma tárgyalásába szerző beleszövi a pathológiai szempontokat is.

Dr. Kepes Ernő: „Az aranyvaluta összeomlása és a szanálás illúziója“ c. munkáját azzal küldte be az Akadémiának, hogy e munkájával a megfelelő pályatételekre pályázni kíván. Szerző eredetiséget hajszoló fejtegetései azt bizonyítják, hogy a közgazdaságtan tantételeinél nincs mindenben tisztában. Az aranyat (a pénzt) és a tőkét összezavarja. Ennek következtében arra a tarthatatlan következtetésre jut, hogy passzív fizetési mérleg mellett nem képzőhetik tőke, hanem fokozódó nyomorúság áll be. Szerző szerint a háborúban elveszett a közép-európai országok tőkéje az utolsó fillérig. A belső takarékoságnak nem tulajdonít jelentőséget; takarékoskodás alatt elsősorban a külföldre való költekezés korlátozását érti. Az ország takarékosága egyet jelent a behozatal minél fokozottabb korlátozásával, az autarchiára való törekvéssel. Nagyon zavarosak eszméi a jegybank lényegéről is. Fejtegetései az ú. n. szanálásról nem maradnak a tudomány területén. A revízióval kapcsolatos fejtegetései — noha helyel-közzel talpraesett megjegyzései is vannak — szertelenek, csapongók. Sürgeti a Népszövetségből való kilépést, a külföldi tőkével folytatott termelés megszüntetését, a jegybank helyett megint a jegyintézet felállítását és az aranyat, mint általános értékmérőnek és csereeszköznek detronizálását. Az a körülmény, hogy az arany értéke maga is változó, a tudomány által régóta ismert tény és újabban Irving Fisher az index-valuta eszméjét vetette fel az arany-valuta helyébe. Eltekintve attól, hogy ennek megvalósítása leküzdhetetlen gyakorlati nehézségekbe ütköznék, a változatlan értékmérő problémáját ez sem oldhatná meg. A tárgyalt munka tudományos szempontból figyelembe nem jöhet.

Szemlénket lezárva, megállapítjuk, hogy olyan, a magyar közgazdasággal kapcsolatos tudományágak körében írt és az 1928. év folyamán megjelent művet, mely erre a jutalomra érdemes, a bizottság nem talált.

Az államtudományi szakirodalom terén azonban eseményszámba ment jelentőségénél fogva *Concha Győzőnek* a M. Tud. Akadémia kiadásában: „Hatvan év tudományos mozgalmai között” címen 645 oldal terjedelemben megjelent műve, amely összegyűjtött értekezéseinek és bírálatainak I. kötetét foglalja magában. Szinte páratlan az az elismerés, amelyben a tudományos szakbírálat már eddig is e kiváló gyűjteményes művet részesíté. *Concha Győző* hat évtizedre terjedő tanári és tudományos működésével árasztotta szellemi kincseit nemzedékek közé, irányító befolyást gyakorolva azok tudományos gondolkozására, fejlődésére és a tudománynak szentelt élete példájával nevelte tanítványait, a legszélesebb látókörből fakadt tanításai iránt való lelkes tiszteletre. Azok is, akik a történelmi materializmus alapján állva, *Concha Győzőnek* mindenkor egyetemes szempontokat érvényesítő tanításait félreismerve, ultrakonzervatívnek, sőt, azokat meg nem értve, reakciónak hirdettek, osztatlanul elismerték tudományos meggyőződésének tisztaságát, mely nála hitté magasztosult. Innen ereje, mellyel tanítványaira hatott. Tudományt művelni csak egyetemes szempontok érvényesítésével lehet és ez legfőbb sajátossága *Concha Győző* tudományos egyéniségének.

Maradandó értékű alkotásainak csak egy része az, amelyet a múlt év folyamán megjelent kötet összefoglal, hirdetve a magyar tudomány magas színvonalát nemzetközi viszonylatban is. E kötetben megjelent 18 nagyobb értekezés és bírálat *Concha Győző* egész tudományos egyéniségének hű tükre. Ezekben az értékes tanulmányokban leszűrt eredmények olyan igazságok, amelyek életerejüket ma is megőrizték. Ha egyik-másik értekezésben tárgyalt probléma aktualitását elvesztette is, a következtetések nem meghaladtak évtizedek után sem. Az elavult keretben az igazi, komoly alkotás értéke csorbitatlan marad. Így első értekezése, mely 1869-ben látott napvilágot, az Európában akkor fennállott municipiális rendszereket ismerteti a különböző országok szerint, a magyar önkormányzati szervekre is kiterjeszkedve, de az önkormányzat mibenlétére és jogosultságára vonatkozó vizsgálódásaiból levont következtetései, megállapításai ma is érvényesek gyanánt jelentkeznek. *Concha* tanítása szerint az önkormányzat a kizárólag helyi érdekű ügyek igazgatásával kezdődik; az autonómia azonban lényegileg nem csak a helyi, hanem az állami közigazgatási ügyeknek is inté-

zése. Kormányzati centralizáció és önkormányzat nem zárja ki egymást. Az egyoldalú centralizációt — mely az egyéni részesülést az önkormányzatban kizárná — a kommunizmus praxisának nevezi, mely évtizedek előtti ki-jelentése ma fokozott jelentőséggel bír. Érdekes az is, hogy amit *Concha Győző* már 1869-ben tanított, nevezetesen, hogy a helyhatósági adók legigazságosabban az ingatlanokon, mint a helyi élet állandó alapján nyughatnak, azt évtizedek után a Németbirodalom megvalósította, átengedvén a hozadéki adókat (föld-, házadó) az autonóm testületeknek.

Remek beköszöntő előadása a kolozsvári tudományegyetemen — mint többi értekezései — telítve vannak mély gondolatokkal, termékenyítő eszmegazdagsággal, életteljes igazságokkal, mert vizsgálódásainál mindig az örök emberit tartja szem előtt. Az állam — *Concha Győző* tanítása szerint — az emberért van, az emberek összességéért. Az állam azonban külön érdekek alapján tagozódó osztályok egyes tagjaiból áll és ez osztályok mindegyike hatalomra törekszik, hogy érdekeit érvényesítse és saját osztályérdekét uralkodóvá tegye s eltérítve az államot eredeti céljától, az osztályérdek szolgálatába hajtsa s így a közjó elválnak a hatalomtól s ezt gyűlöltté teszi. Az államtan feladata megtalálni a helyes határvonalat, hogy az állam ne jusson egyes osztályok hatalmába. Az ember rendeltetése, hogy egyéniségét kifejtse s így az állam célja is abban áll, hogy az ember egyéniségének kifejtésén munkálkodjék és minthogy az állam minden emberért egyformán van, célja minden ember érdekének előmozdítása, azaz a közjó, a közérdek. E magas szempontokra rámutatni különösen napjainkban, amikor az állam egyre mélyebben nyúl minden egyes egyénnek és ezzel a népnek is életébe, fontosabb, mint valaha. A modern gazdasági és társadalmi fejlődés és alakulás, az állam és a többi közületi kötelekek közigazgatási feladatait nem sejtett módon fokozta. Az utolsó évtizedekben, de különösen a háború után az állam és önkormányzati testületek gazdasági és társadalmi hivatásáról a nézetek alaposan megváltoztak. Egyre inkább érvényesült az a felfogás, mely kedvezett az aktív állami társadalom és gazdaságpolitikának, mely új feladatoknak megfelelően fejlődött a közigazgatás technikai teljesítőképesség is. Az állami tevékenység terjeszkedése egyre több magán érdekem emel közérdekké. A közjog uralmát egyre inkább terjeszti ki olyan életviszo-

nyokra, amelyek előbb merőben magánjogok által szabályoztattak. Ez az egyre növekvő állami omnipotentia mindjobban utalja az egyeseket az államra, de az államot is az egyesekre. Így lett az állam és polgárai között a kölcsönhatás egyre változatosabb és bensőbb, mint valaha. Az államhatalom birtokába jutott uralkodó társadalomtól egyre inkább függőségi viszonyba kerülő egyesek mind kevésbbé lesznek képesek magasabb rendeltetésük kifejtésére. Az államszocializmus felé irányuló eme nem kívánatos fejlődéssel szemben, a nagy magyar tudós írásaiba mélyedni szükségesebb, mint bármikor, mert okulva az ott feltárt tanításokon, látható a helyes út, amely a nemzet boldogulására vezet.

Concha Győzőnek ez a műve önmagában is oly értékes és annyira nagyjelentőségű, hogy a bizottság osztatlan meggyőződéssel tartja azt, e nagy díjra méltónak. De amidőn a bizottság tisztelettel javasolja, hogy a M. Tud. Akadémia a Chorin Ferenc-alapítvány 1928. évi kamatját osztatlanul ítélje oda *Concha Győző*: „Hatvan év tudományos mozgalmi között“ c. munkájának, ezzel egyben *Concha Győzőnek* maradandó értékű, nagyszerű, egész munkásságát kívánja elismerni és a hála koszorújával is övezni.

Budapest, 1928 április 18.

Gaál Jenő r. t.

a Nemzetgazdasági Bizottság elnöke.

Fellner Frigyes l. t. és *Laky Dezső* l. t.

a bizottság elöadói.

Báró Wlassics Gyula ig. és t. t., *Popovics Sándor* ig. és t. t.

Zelovich Kornél r. t. és *Kaán Károly* l. t.

a bizottság tagjai.

4. Jelentés a Báró Kornfeld Zsigmond-alapítvány 1928. évi kamatainak odaítéléséről.

Tekintetes Akadémia!

A Báró Kornfeld Zsigmond-alapítvány múlt évi kamatainak (2000 P) odaítélésére kiküldött bizottság ez alapítvány ügyrendje (Akadémiai Értesítő, XXXV. k. 202—203 lap) alapján abban a szerencsés helyzetben van, hogy javaslata nincs bizonyos tudományoszakokhoz kötve, ha-

nem a bizottság „az előző 3 évben megjelent olyan műnek jutalmazását ajánlhatja, amely tudományos jelentőségénél fogva a jutalomra méltónak mutatkozik.“

Bizottságunk az előző évkörben megjelent több érdekes és kiváló munka között válogathatott, azonban egyhangú javaslatának megtételénél azt a már néhai kitűnő főtitkárunk, Arany János által 64 év előtt (A. M. Tud. Akadémia Évkönyvei, XIV. k. 12. lapja) hangsúlyozott igazságot tartotta szem előtt, hogy Akadémiáknak nemzeti feladata kutatni és tüzetesen megismerni hazánk földjét s e megismerés által szolgálni a haladást és a magyar nép jövőjét.

A Bizottság tehát olyan munkát ajánl jutalmazásra, amely a magyar föld és a magyar nép érdekeit és felvirágoztatását tűzte ki nemes céljául.

Ilyen munka Kaán Károly l. t.-nak Akadémiánk kiadásában 1927-ben megjelent „A Magyar Alföld“ c. 351 lapra terjedő gazdaságpolitikai tanulmánya.

Ez a mű mindjárt megjelenésekor a szakférfiak körében élénk érdeklődést keltett és különböző tudományos folyóiratainkban is tüzetes megbeszélés tárgya volt.

A tanulmány hét fejezetben feldolgozza az utóbbi évtizedek alatt megjelent, e tárgyra vonatkozó összes tudományos munkák eredményeit is, de különösen gazdaságtörténeti és történeti tekintetben önálló kutatások alapján eddig fel nem használt adatokat tartalmaz.

A szerző céljául tűzte ki, hogy felderítse és méltassa mindazokat a feladatokat, amelyeket a magyar Alföld okszerű berendezése és jövőbeli boldogulása érdekében meg kell oldani, továbbá, hogy a kormánynak tájékoztatást adjon és az Alföldön működő hatóságoknak és szakférfiaknak szakértő tanácsokkal álljon segítségére.

Kaán Károlynak nagy érdeme, hogy felkutatta a Legnagyobb Magyarának az alföldi gazdasági problémákra vonatkozó tételeit és ezeknek szem előtt tartásával vizsgálja az Alföldnek gazdasági és kulturális viszonyait és iparkodik a helyes fejlődés irányelveit megállapítani.

A szerző a régmúltban, az Alföld eredeti képén kezdi fejtegetéseit és iparkodik magyarázatát adni az alföldi természetes táj megváltozásának, különösen a szikesek terjedésének és a futóhomok nagy károsításainak.

Gazdaságtörténeti fejtegetéseiben érdekesen tünteti fel különösen a XVI. és XVII. századbeli nagy állatgazdaságnak és állatkereskedelemnek hatásait, különösen sok helyet szentelve az erdőirtás káros következményeinek és megállapítva, mik voltak az alföldi talaj rontásának okai.

Történeti szempontból jelentősek a könyvnek azok a részei, amelyek a török hódoltság pusztításait, a nagy központok kialakulását és az elpusztult régi falvak lakóinak a városok melletti területekre elhelyezkedését tárgyalja.

Foglalkozik a szerző az újraterelítéssel és a nagy adománybirtokok keletkezésével is. Szomorú képet ad az Alföld egy részén divó, földet zsaroló népszokásokról, foglalkozik a forgalmi eszközökkel, különösen a hajózási és öntözősatornákkal, a vasutak és utak kérdésével és a kifejlesztéseket gátló okokkal, javaslatokat tesz arra nézve, mikép kellene az Alföldet tüzelőanyaggal ellátni, végül összefoglalja a tanulmány eredményeit és megállapítja azokat a módozatokat, amelyekkel az Alföldnek gazdasági és művelődési fejlődése elérhető volna.

Fontosak a szerzőnek ama fejtegetései, amelyekben Széchenyi terveiből kiindulva, az öntözés kérdését tárgyalja és hangsúlyozza, hogy a vízi és kulturmérnöki munkákat kapcsolatba kell hozni az erdőmérnöki, illetőleg erdősítési munkákkal.

Igazat kell adni a szerzőnek abban a megállapításában, hogy a jobb jövőnek előfeltétele az, hogy az építő munkától távol maradjon a politikai befolyás, ne érvényesülhessen az egyéni önzés és a magánérdek, hanem az Alföld felvirágzását munkáló kormányzati és egyéni tevékenységben az erre hivatottak az egységes, nagy nemzeti érdekeket tartsák szem előtt.

Gróf Teleki Pál ig. és t. t., tisztelt társunknak helyes megállapítása szerint (Földrajzi Közlemények, LV. k., 254. lap) ez a tanulmány egy „tapasztalatokban gazdag, munkás életnek leszűrt gondolatait” fejti ki, amelyeket az érdemes szerző a természetbarátnak és a hazánk során aggódó magyar embernek lelkesedésével írt meg.

Mindezek alapján azt az egyhangú javaslatot tesszük a Tekintetes Akadémiának, méltóztassék a f. évi

báró Kornfeld Zsigmond-jutalmat Kaán Károly l. t.-nak fennebb ismertetett érdemes munkájáért odaítélni.

Budapest, 1929 április 20.

Báró Wlassics Gyula

a bizottság elnöke.

Popovics Sándor ig. és t. t.

Fináczy Ernő r. t.

Szinnyei József r. t.

Fröhlich Izidor r. t.

a bizottság tagjai.

5. Jelentés a Péczely-jutalomról.

A Péczely-jutalommal, Akadémiánk ügyrendjének 127. §-a szerint, ezúttal az 1927. és 1928. évben megjelent regények közül a legérdemesebb történeti tárgyt kell kitüntetnünk, vagy ha e két év történeti regényei között jutalomra méltó nem akad, akkor a magyar társadalom életéből merítő regények közül kell kiválasztani a legértékesebbet. A multban nem egyszer volt kénytelen a bizottság ehhez az utóbbi megoldáshoz folyamodni, de újabban a történelmi regény terén olyan örvendetes a föllendülés, hogy a bizottságok már az évek hosszú sora óta mindig találtak jutalomra érdemes történeti regényt. Az ez évi bizottság elé is olyan nagy számmal kerültek történeti regények, közöttük figyelemreméltóak is, hogy tagjainak — Herczeg Ferenc t. t. elnök, Szabolcska Mihály t. t. és alólírott jelentéstevő — nem kellett ügyet vetniök a társadalmi regényekre, noha olyan számottevő munkák jelentek meg ebben a bienumban, mint Herczegtől *A Lánszky-motor* és *A milói Venus karja*, Csathó Kálmán hatalmas trilogiája a *Leányok, anyák, nagyanyák*, Zilahy Lajostól a *Két fogoly*, Babits Mihálytól a *Halálfiái*, Kosztolányi Dezső *Édes Annája*, Móricz Zsigmond *Uri murija*, Kassák Lajostól *Egy ember élete*.

A bizottság így pusztán a magyar tárgyú történeti regényeken tartott szemlét. Vagy harminc művet átvizsgálva, a következő kilencet méltónak ítélte a fölemlítésre: Darnay Kálmán, *Testőrszerelmek*; Dormándy László, *Sólyommadár*; P. Gulácsy Irén, *Fekete völegények*; Gyallay Domokos, *Vaskenyéren*; Krúdy Gyula, *Mohács*; Makkay Sándor, *Ördög-szekér*; Somfay Margit, *Vénus jegyében*; Tabéry Géza, *Szarvasbika*; Váczi József, *Pusztai harangszó*.^{*} Egy vagy

^{*} Mértékadó helyről fölhívták a bizottság figyelmét Werner Gyula *Pipacsszínű dolmányára*. Erről az év jelzése nélkül megjelent regényről azonban már 1926 őszén közöltek ismertetést lapjaink, így nem esik bele az 1927—1928-as évkörbe.

más értékes vonás mindegyikben akad. Az egyik hőseinek lelki életét tárja föl meggyőző belső igazsággal, a másik színes képet fest arról a korról, amelybe cselekvényét állítja; van amely a történet vagy irodalomtörténet nagyjait igazi emberi valójukban tudja bemutatni, s van, amely igen jól érezteti a történeti levegőt, azonkívül a legtöbb olyan író-készséggel van dolgozva, hogy az szerzőjük hivatottságának kétségtelen bizonyossága. Erdemeiket azonban rendszerint organikus fogyatkozások gyöngítik. Hol olyan laza a regény szerkezete, amilyent még ez a kevésbbé követelő műfaj sem bír meg, hol meg a terjengős előadás teszi fárasztóvá vagy éppen művésziatlenné; az egyik színtelen, a másik túlságosan színes — amabból a jellemző erő, emeből a valószerűség hiányzik. Sőt olyan lelkiismeretlen regény is akad közöttük, Krúdy Gyula *Mohácsa*, amely bűnös kézzel sárba ránt minden magyar értéket: a Nyugat ellenséges érzelmű krónikásai nem festettek olyan visszataszító képet a «barbár» honfoglalókról, mint Krúdy a XVI. század magyar urairól. Makkai Sándor *Ördögszekere* jogot formálhatna, hogy komolyan számba vegyűk, de a regény erkölcsi világa nem a mienk, s Akadémiánk már ismételten állást foglalt, épen a Péczely-jutalommal kapcsolatban az ellen, hogy akadémiái koszorút juttassunk olyan műnek, amely sérti az erkölcsi érzéket. Annál szívesebben sorsára hagyjuk ezúttal Makkai regényét, mert a másik két erdélyi írónak, Gyallay Domokosnak és P. Gulácsy Irénnek művei, a *Vaskenyéren* és a *Fekete völgyek* esztétikai tekintetben is bátran fölvehetik vele a versenyt, sőt ez az utóbbi értékesebb is nála.

A két mű közül az előbbi, a XVIII. század elején, Rákóczi szabadságharcának kirobbanása idején, a torockóiak és székelyek földjén lepergő *Vaskenyéren* harmonikusabb; de bármilyen szoros szállal fűzi költött cselekvényét, három derék magyar vállalkozását, a históriához, mégsem olyan történeti, másfelől meséje kisszerűbb és sok hitelt követel maga számára, — noha ügyes kézzel leplezi a cselekvény gyöngé pontjait. Ezen a ponton Gyallay Jókai tanítványa s nem méltatlan tanítványa. Tőle tanulta az elbeszélés legnagyobb titkát, az érdekkeltés művészetét. A cselekvényt különálló, de mégis szorosan egymásba fűzött jelenetekből alkotja meg — mindegyik egy-egy mozgalmas, színes kép, mindegyik hatásos. Képelete persze nem vetekszik mesteréével, de jobban számot vet a lélektan törvényeivel. A *Vaskenyéren* fordulatosságában, csillogásában nem mérhető össze az *Egy az Isten*-nel — nyilván ez a Jókai-regény volt az öntudatlan ihletője

— de a torockói unitáriusoknak ez a második eposza is vonzó és nemes alkotás.

Méreteiben nagyobbszabású, elgondolásában, fölépítésében nagyobbyszerű s igazi történeti regény P. Gulácsy Irén háromkötetes munkája, a *Fekete völgyek*. Mi az értéke és jelentősége ennek a regénynek, azt megkísértjük alább meghatározni, előbb azonban meg kell állapítanunk azt a tényt, hogy *Az elsodort falu* óta (1919) nem jelent meg magyar regény, amely akkora hullámokat vert volna irodalmi életünkben, mint P. Gulácsy Irénnek ez a műve, s *Az élet kapuja* óta (1920) nem fogadott regényt a közönség olyan tetszéssel s a kritika olyan magasztalással, mint a *Fekete völgyeket*. A M. Tud. Akadémia ítéletét nem teszi függővé sem a «nép», sem az «augurok» véleményétől — mindegyikét könnyen befolyásolják külső, esetleges tényezők, a pillanatnyi hangulat, a divat, a körülmények kedvező összejártsága; az azonban eleve bizonyos, hogy jelentékeny alkotásnak kell lennie, ha ennyire föllekesítette a kritikusokat és megmozgatta a tömegeket, ha mindenütt beszélnek róla, komoly, magas színvonalú folyóiratokban és boulevardlapokban, kaszinókban és szalónokban, s mindenütt dicsérik, férfiak és nők, öregek és fiatalok egyaránt.

A regény méltó is a dicséretre, sőt még a M. Tud. Akadémia koszorújára is, de nem hallgathatom el, hogy azokon a fogvatkozásokon kívül, amelyekért bőven találunk kárpótlást a regény szépségeiben, van két olyan véte, — nem szervi baj egyik sem — amelyekre nincs mentség. Az egyik a bevezető fejezetek torz stilusa. A szerző, úgy látszik, megirigyelte azt a dicsőséget, amelyet Szabó Dezső magának az olvasó közönség bizonyos köreiben szerzett, s mikor megindítja regényét, elhalmozza mindenféle Szabó Dezső-s stílvirággal: az ismeretlen s ép azért rosszhangzású táj-
szavak halmazával, mesterkéltn, erőltetett szavakkal és kifejezésekkel, keresett képekkel — egyéniséget akart belevinni stílusába s helyette bántó modorosságba tévedt. Szerencsére csakhamar megunta a stílusnak ezt a megrontását, vagy jobb belátásra tért, s amint bemelegedett az elbeszélésbe, sutba dobta ezeket a cifra, de torz stíl-képleteket. A másik véte a regénynek egyik legművészebb mozzanatát bélyegzi meg. Szathmáry György püspököt, a király kancellárját, mint a királyné szerelmesét vezeti elénk s II. Lajos királyunk születését annak az éjjelnek tudja be, amelyet a kancellár a királynénál töltött. Elíserem, hogy nagyon finoman, tapintatos kézzel dolgozik az író, inkább csak sej-

tetve az esetet, a történeteket meg épen szándékos homállyal leplezve; elismerem, hogy kitűnő pszichológiával érteti meg a szerző, hogy tudott a tiszta, fehérlelkű asszony meghajolni a püspök szuggesztív erejű akarata előtt: de hiába nyilvánul ebben a két jelenetben igazi íróművészet, meg kell bélyegeznünk mint történelmi falsumot, s annál súlyosabban, mert a történetnek erre a meghamisítására nem volt szükség, ennek az indítéknak a regény szerkezetében nincs szerepe. Az első vétkétől megtisztult a regény, a második bár súlyos, de csak kisiklás — együtt sem jogosítanak föl arra, hogy megtagadjuk a jutalmat ettől a hatalmas regénytől.

A *Fekete völgyek* valóban nemcsak külső arányaiban hatalmas mű, hanem koncepciójában és megalkotásában is. Nagyszabású és komoly, a magyar történelmi regény legnagyobb mesterének, Kemény Zsigmondnak szellemében elgondolva. Igazi történelmi regénynek neveztem az imént, s joggal. Nemcsak s nem is elsősorban azért, mert szerzője a történelmi kútfők alapos átbúvárlása után írta meg, hanem azért, mert költött meséje minden szálával a magyar törtériből sarjadt ki: újraéled benne a múlt szelleme s híven tükröződik a XVI. század első felének világa.

Életet varázsolni a történet adataiba, melyeket elszáritottak és fakóvá színtelenítettek a rájuk nehezedő századok: nagy érdem, egyaránt bizonyosága az író rekonstruáló és elevenítő fantáziájának, de megjelenítő erejének is. Sőt P. Gulácsi Irén még nagyobbat mert: a cselekvény két hőseül ismert, vagy épen történelmi szerepű történelmi alakokat választott — amaz Cibak Imre erdélyi vajda, emez Tomori Pál, a mohácsi ütközet mártíra. Nem történelmi háttér előtt lejátszódó mesét ad tehát, hanem maga a történelmi alakul át regénnyé s a *Fekete völgyek* épaunyira történelem, mint költészet.

Épaunyira — vagy még inkább! A regényben nem a két hős tragikus szerelme vonja magára elsősorban érdeklődésünket, bár mind a kettő megrázó: Cibak Imrét áldozatul dobja szerelmese, Szapolyai Borbála, hogy lengyel királyné lehessen; Tomori menyasszonyát halálra perzseli esküvéje napján az égő szövétnektől meggyulladt ruhája. Fekete csuhát ölt magára Cibak is, Tomori is, fekete völgyekké lesznek — de ez a regényben csak epizód. Az igazi mese más, sőt a regény hőse is más: a nemzet. Ami mint főcselekvény állandóan izgalomban tartja figyelmünket, az a nemzet sorsa a rákosi országgyűléstől (1505) Cibak

Imre haláláig (1534). A regény valójában egy darab magyar história — nem azzal a követeléssel elbeszélve, hogy benne a mult hű fotografiáját keressük, hanem, hogy az események érdekes beállításával és színes rajzával képzeletünkre hasson. Céljában és eszközeiben legnagyobb rokonságot Tolsztoj *Háború és béke*-jével tart, de a regényes elemet még jobban háttérbe szorítja, mint a nagy orosz regény.

Ebből a szempontból kell a regényt néznünk. Az nem fontos tehát, hogy az író a történeti igazságtól itt-ott tudatosan eltér, hol kevésbbé, hol jobban, hiszen még a szakember is fáradságos munkával tud nyomukra jutni; az sem baj, — noha, el lehetett volna kerülni — hogy helyenként modernül csengő szólamokkal (ratifikálni, bravúr, legitimizmus) zökkent ki a történeti hangulatból s anakronisztikusan a XX. század ideológiáját tulajdonítja a XVI. század embereinek — Szapolyait p. o. a turanizmus gondolata vezeti a törökhöz! A regény hatása nem ezeken a sarkokon fordul meg. A lényeg az, hogy a szerző a történelmet, nemzetünk életének két évtizedét, mint egy nagy költői képet állítja szemünk elé, s az minden elemével, rajzával is, a rajta eláradó hangulattal is megragad. Való, hogy hatásának eleveőbb tényezői a részletek, mintsem az egész harmóniája, de ez természetes, szinte elkerülhetetlenül együtt jár a regény sajátos tárgyával. Az a föladat ugyanis, amelyre P. Gulácsi Irén vállalkozott, eleve szinte lehetetlenné teszi a minden tekintetben művészi megoldást. Egy, időben oly sokáig húzódó, térben annyira szerteágazó folyamatot, mint a magyarság életének három évtizede, a sorsdöntő mozzanatok egész sorát szerves egésszé forrasztani és művészileg kikerekíteni nem lehet. A *Fekete völgyek* nemcsak formátlan, — ez regénynél nem baj — hanem erősebb egység nélküli halmaz a különböző hősökhöz kapcsolódó, vagy a nemzet sorsát elhatároló eseményeknek, közöttük gyakran imbolyog a figyelem s néha még a koncepció egyetlen igazi művészi követelménye, az érdek egysége is elhomályosodik. Ez azonban, amint egyfelől gyöngesége a regénynek, másfelől gazdagon buzgó forrása az erőnek is. Ezek a szertehulló elemek, a regény egyes fordulata, önmagukban tekintve nemcsak érdekesek, a figyelmet lenyűgözzök, hanem lélektanilag igazak és művésziek is. Drámai eleveenséggel, rendszerint párbeszédbe foglalva peregnék le, nem *elbeszélések*, hanem *jelenetek*, kiélezve, hogy minél csatásanóbbak, minél jellemzőbbek legyenek, oly beszédeselek, mintha képek volnának, festő ecsetjével papírra varázsolva. Kitűnőek, de néha túlságosan rikitóra színezet-

tek a történeti jelenetek, s még művészeibbek a költöttek. Cibak Imre és Tomori találkozása p. o. az esztergomi ferences kolostorban C. F. Meyer történeti rajzait juttatja eszünkbe!

Ugyanezt a kétarcúságot látjuk a két uralkodó, II. Lajos és Szapolyai alakján is. Történetileg igazak-e úgy, amint bemutatja, most nem kutatjuk, mint emberek érdekesek. A gyermek király szavaiból és tetteiből nem fejlik ki következetes lelki egység, de az egyes jelenetekben rendszerint híven reagál a pillanatnyi motívumokra. Szapolyai élesen megrajzolt alak, de a regény folyamán kettéhasad: a korábbi trónkövetelő és a későbbi király nem egyazon embernek két változata, hanem két külön karakter; külön nézve mindegyik igaz lélektanilag, de a kettőt harmoniába hozni nem sikerült a szerzőnek. Harmonikusabbak a nőalakjai, a démoniak és a szendék egyaránt, amazoknak az erőt, emezeknek a bájít igazi művészi toll adta meg. Még nagyobb érték az előtérben álló két hős, Cibak és Tomori. Profiljuk határozott: ez a két alak márványból van kifaragva. Nem Michelangelo módján, fűnséges realizmussal, inkább Canova idealizált szobraira emlékeztetnek. Egyéniségüknek egy-egy durvább vonását a művészi hatás kedvéért szebbre, nemezebbre cserélte a szerző. De megvan bennük az, amit Canovánál hiába keresünk, az erő, s a belőlük kifejtett vagy beléjük vitt karakter nagyszerűségével mindkettő megkap. Művészi az író a tömegek rajzában is. Érti a módját, mint kell megmozgatni az emberek százait, ezreit, ismeri a kollektív léleknek sajátos nyilvánulásait, amelyeket nem lehet az egyéni lelkek puszta summációjával megfejteni, s életet visz a regényíró számára olyan nehezen kiformalható csatajelenetekbe is.

A *Fekete völgyének* nem az, aminek rajongói vélik: a legnagyobb modern magyar regény. De hibáiban is jelentékeny alkotás, az utolsó éveknek kétségkívül legértékesebb regénye, minden ízében komoly, művészi munka, gondolatokat ébreszt minden olvasójában. A Péczely-jutalomra nemcsak relative érdemes, mint a két utolsó esztendő legkiválóbb alkotása, hanem érdemes abszolúte is, s a bizottság úgy érzi: teljes joggal kéri számára Akadémiánktól a Péczely-díj koszorúját.

Szabolcska Mihály
t. tag.

Herczey Ferenc
t. tag, elnök.

Császár Elemér
r. tag, előadó.

6. Jelentés a Fraknói-jutalomról.

Tekintetes Akadémia!

Az Akadémiai Értesítő múlt évi folyamában (146. lap) első ízben kiírt Fraknói Vilmos-jutalom töltételei — amelyek szerint a Tek. Akadémia által elhunyt nagynevű történetírónk emlékére kitűzött 1000 pengő díj az 1924—28. években megjelent *legjobb történettudományi munkának* ítélendő oda — nehéz feladat elé állították az alólírt és a Tek. Akadémia által javaslattételre felhívott bizottságot. Minthogy a kitűzött határidőig a jutalomra igényt tartó munka nem érkezett be, a fönntemlített négy esztendő történeti irodalmának részletes áttekintéséhez kellett hozzálátnunk.

Azonban már a megjelölt időközben önállóan megjelent történeti műveknek legelső, futólagos áttekintéséből is kitűnt, hogy e négy esztendő nem kis terjedelmű történetirodalmi terméséből, a különböző tárgyú, terjedelmű és értékű munkák és kiadványok sokaságából nem egy, hanem több olyan kiváló mű emelkedik ki, amelyekkel szemben valamely abszolút összehasonlító mérték alkalmazása és a jutalomtétel szószerint vett értelmében rangsorba való helyezésük úgyszólván lehetetlen.

E jellemzésünket bizonyos fokig megerősíti és igazolja magának a Tek. Akadémiának az a ténye is, hogy a szóban forgó művek közül egyik vagy másik jutalomdíjával már nem egyet kitüntetett. Ebből az utóbbi körülményből alólíroztak a magunk feladata tekintetében azt a következtetést voltunk bátrak levonni, hogy az 1000 pengős Fraknói-díjra oly művet hozzunk a Tek. Akadémiának javaslatba, amely jutalomban még nem részesült. A kiválasztást célzó, alább ismertetett eljárásunkban tehát, illetőleg javaslatunk megtételénél több kiváló értékű, de már jutalommal kitüntetett történettudományi műtől eltekintettünk.

Amennyiben e legelsőnek kitűzött kiválasztási szempontunk helyeslésre számíthat, úgy szabad volt, úgy hisszük, további eljárásunkban is alkalmaznunk és figyelembe vennünk még más, de természetesen csupán oly szempontokat, amelyek ugyan a jutalomdíj rövid pályázati szövegében nem foglaltatnak kifejezetten, de a kitűzésnél közreműködő intenciókkal legjobb meggyőződésünk szerint összhangban állanak.

Mindenekelőtt a kegyelet érzésétől vezetve kerestünk a nevezett évek történetirodalmában oly műveket, amelyek vagy tárgyuknál fogva, vagy valami más tekintetben a jutalomdíj elnevezésében is megörökített emlékü nagy történetírónk munkásságával, személyével és gondolkörével kapcsolatba hozhatók.

Három munkát vélünk e szempontból megemlíthetőnek. Bölcsey Ödönnek *Capistranoi Szent János élete és kora* c. három kötetes munkáját az 1925. évi akadémiai Nagyjutalomról szóló jelentés (Akad. Értesítő, 1925. 151. lap) úgy jellemzi, mint hosszú évek lelkiismeretes kutatásainak gyümölcsét, amely nem csupán a hazai, de az egyetemes történelemnek is értékes gyarapodását jelenti. — Hazai történetünk egy fontos részletére, a Mátyás király győzelmes hadjárataiban szereplő fegyveres erő keletkezésére és katonai összetételére derített új világot a forrásanyag kimerítő revíziója alapján Tóth Zoltán *Mátyás király idegen zsoldos serege* c. munkájában, melyet a Tek. Akadémia a Lévy-díjjal jutalmazott. — Nem a Hunyadiak korából, Fraknói Vilmos legkedvesebb, nagy sikerrel művelt munkaterületéről, meríti ugyan tárgyát Karácsonyi János *Szent Ferenc rendjének története Magyarországon 1711-ig* c. két kötetes munkája, de szerzőjének személyét, a magyar katolikus egyházzal és ennek történetével való kapcsolatát tekintve az egyháztörténetíró Fraknói alakjával, emlékével és munkásságával jogosan kapcsolatba hozható. A folyó év elején történetírásunk nagy veszteségére elhunyt kiváló történetíróknak, Karácsonyi Jánosnak ezt a legutolsó nagyszabású munkáját, illetőleg annak első kötetét a Tek. Akadémia a Forster-Seitovszky-alapítvány jutalomdíjával tüntette ki.

Egy másik szerzetesrendnek, a johannitáknak magyarországi történetét Reissig Ede írta meg, illetőleg e tárgykörbe tartozó, három évtizeden át folytatott kutatásainak eredményét és ezen idő alatt megjelent tanulmányait *A jeruzsálemi Szent János-lovagrend Magyarországon* c. műve I. részében foglalta össze. — Juhász Kálmán *Hajdani monostorok a csanádi egyházmegyében* címen a Maros-Tiszaköz régi egyházi és települési viszonyainak ismeretéhez nyújtott becses új adatokat. — Buzgón munkálkodtak a szóbanforgó időszakban protestáns egyháztörténetíróink is. A nyugati magyar ev. egyház történetének szorgalmas buvára, Payr Sándor a dunántuli evang. egyházkerület történetét dolgozta fel. Révész Imre hason-

nevű nagyatyjának, Debrecen híres papjának életrajzát adta ki. *Faragó Bálint* a mezőtúri ref. egyház (1530—1917), *Tóth Endre* a pápai ref. egyházmegye történetét írták meg.

Egyháztörténeti irodalmunk e termékei tartalmukkal jórészen átnyúlnak már a helytörténet mezejére is, amely a szóbanforgó években szintén nem maradt műveletlenül. Alkalmi indítékul szolgált e téren történetírásunk számára az 1872. évi XXXVI. t.-c.-nek és evvel Buda, Óbuda és Pest városok közigazgatási egyesítésének 50 éves fordulója, amellyel kapcsolatban két hivatalos jellegű kiadvány látott napvilágot. Az egyik azóta elhunyt jeles történettudósunknak, *Ballagi Aladárnak* nagyarányú könyvészeti összeállítása (Buda és Pest a világirodalomban), a másik *Gárdonyi Albertnek*, székesfővárosunk története egyik legalaposabb ismerőjének *Ötven esztendő Budapest székesfőváros történetéből* c. munkája. Ez ünnepi kiadványokhoz csatlakoznak *Kádár Jolán A pesti és budai német színészet története 1812—1847 és Isoz Kálmán Buda és Pest zenei művelődése (1686—1873) I. kötet* c. művei, amelyek szintén a jubileum körüli időben készültek, illetve jelentek meg. Mindakét nagy szorgalommal készült, alapos monografiát tudományos irodalmunk teljes elismeréssel fogadta. — Több munkával szerepel még helytörténeti irodalmunkban Debrecen városa is, oly dolgozatokkal, amelyek többnyire a föllendülő egyetemi tanulmányokkal állanak kapcsolatban. A Tisza István Tudományos Társaság kiadásában jelent meg *Zoltai Lajos Telepítések, egyházas és egyházatlan falvak Debrecen város mai határa és külső birtokai területén a XI—XV. századokban* c. kisebb terjedelmű, de becses népesedéstörténeti eredményeket tartalmazó munkája, valamint ugyanitt jelent meg, főleg a Debrecenbe került levéltári anyag felhasználásával, *Iványi Bélától Göncz szabadalmass város történetének* érdekes monografiája, — Gréb Gyula (német nyelven) *Nagyglomnic* község, Herbert János *Jászárokszállás*, Málnási Ödön *Hajduszoboszló* történetét írták meg.

A művelődési és gazdasági történetnek a városok életével jellegzetesen rokon tárgykörét egyébként is szép számú kisebb-nagyobb tanulmány és önálló munka képviseli időszakunkban, bár részben, — amint ez nem ismeretlen jelenség — oly szerzőktől, akiknek az illető intézmény körében való gyakorlati tájékozottságát a szükség-

ges történetírói és kutatói iskolázottság kevésbbé egészíti ki. Örvendetes kivétel e tekintetben *Henney Vilmosnak* *A magyar posta története* c. műve, mely aránylag szerény témája körében főleg a XVI—XVIII. századokra vonatkozó részeivel a köztörténet buvárának is becses anyagot nyújt. — Szakavatott szerzők (*Irányi Béla, Gárdonyi Albert, Czákó Elemér*) írták meg a 350 éves múltjára visszatekintő Kir. Magyar Egyetemi Nyomda jubiláris történetét. Elsősorban nem a történetírás mezején működő kiváló tudósunknak, *Kornis Gyulának* köszönjük *A magyar művelődés eszményei*-nek két tekintélyes kötetét, amelyeket — iskolaügyünk 1777 és 1848 közé eső fejlődésének széles szellemtörténeti alapon való megvilágítását — tudományos irodalmunk egyik díszének tekintheti.

Két jelentősebb munkával gyarapodott családtörténeti irodalmunk. *Bártfai Szabó László* a III. kötettel befejezte a *Széchenyiek* történetét, *Lukinich Imre* pedig a *Bethlen-család* részletes történetét írta meg. Mindkét mű tülemelkedik a szorosabban vett családtörténet keretén. Az előbbi a M. Tud. Akadémia alapítójáról szóló részével, utóbbi főleg a XVII. századot tárgyaló fejezeteivel kortörténetté szélesedik.

Attérve nemzeti történetünk egyes korszakaira, a magyar középkor történetének irodalmából a már eddig említett műveken kívül mindenekelőtt *Hóman Bálint* két tanulmányát (*A magyar hún-hagyomány és hún-monda* és *A Szent László korabeli Gesta Ungarorum*) idézzük. Mindkettőben érvényesülnek szerzőjük jólismert történetírói kvalitásai: előszeretete a sok vita ellenére sem tisztázott problémák iránt, amelyeknek honyodalmaít époly finom kritikai elmeéllel bogozza ki, mint aminő ötletes és céltudatos konstruktív erővel tör megoldásukra. A *Gesta Ungarorum* középkori krónikáinknak teljesen új családfáját rajzolja meg s ugyanakkor egyik becses excursiójában műfaji jellegükre is új világot derít. — Nagyobb közönségnek szánt kiadványsorozatban (*Szent István-Könyvek*) jelent meg *Karácsonyi János Szent László király élete* c. kisebb műve, amelynek szövege mögött azonban évtizedek mélyenjáró forrástanulmányai rejlenek. — A magyar középkor és újkor fordulójának egyik nevezetes mozzanatát, Corpus Jurisunknak létrejöttét eredeti levéltári kutatások alapján tisztázta *Irányi Béla Mossóczy Zakariás és a magyar Corpus Juris keletkezése*

c. munkájában. — Fáradhatatlan tollal gyarapította széleskörű levéltári ismereteken alapuló és másfelől vonzó írásművészettel előadott kor- és jellemrajzait *Takáts Sándor*, a törökvilág viszonyainak és életének jeles ismerője. Szakembereknek és művelt érdeklődőknek egyaránt élvezetes újabb kötetei: *A török hódoltság korából*; *A magyar múlt tarlójáról*; *Magyar nagyasszonyok*; *Emlékezzünk eleinkről és Régi magyar kapitányok és generálisok*. — Két történetírónk, ú. m. *Szekfű Gyula* (*Történetpolitikai tanulmányok*) és *Angyal Dávid* (*Szakaszok Magyarországon újabb történetéből*) külön kötetben több jeles tanulmányt és szépen megírt essay-t gyűjtött össze. Szekfű Gyula tanulmányai főleg történetfilozófiai vonatkozású témákkal, mint a faj problémájával foglalkoznak, Angyal Dávid kötetének magvát Széchényi lelki-világát finoman elemző kutatások alkotják. — Legkimagaslóbb eseménye a XIX. századról szóló történetirodalomunknak *Berzeviczy Albert* *Az abszolútizmus kora Magyarországon* c. nagy művének folytatása. Az Akadémia Nagyjutalmát nyert első kötet eseményeit a második 1853-tól 1859-ig folytatja tovább, míg a kötet következő fejezetei a Bach-korszak évtizedének gazdasági, társadalmi és művelődési viszonyairól nyújtanak színgazdag leírást. A forrásanyagba való beható elmélyedés, magas színvonalú államférfiúi tekintet, tárgyilagosan történetírói és formájában is kiesiszolt előadás alkotják ennek a kötetnek is jelességeit. — A közelmúlt háborús és forradalmi eseményeinek földolgozásához katonai részről több munka és szakszerű tanulmány járult hozzá. Kiemelkednek közöttük *József főherceg* Öfenségeinek naplója, amelynek rendkívül becses anyagot tartalmazó kötetei *A világ-háború, amelyennek én láttam* címmel Akadémiánk kiadásában jelentek meg és *Breit József* *A magyarországi 1918/19-ik évi forradalmi mozgalmak és a vörösháború története* c. munkája, melynek első része a Károlyi-korszak, a második pedig a proletárdiktatura kikiáltásától az oláhok támadásáig eltelt időszak történetét hivatalos adatok alapján, lelkiismeretes pontossággal és részletességgel írja meg.

Két „történeti hosszmetesz” is látott napvilágot időszakunkban. *Eckhardt Ferenc* *Bevezetés a magyar történelembe* címen nemzetünk fejlődéséről rövid, de megbízható áttekintést írt, melyet többi között hasznos irodalmi függeléke is jó kézikönyvvé tesz, francia fordítása pedig

nemzeti propagandának ügyét szolgálja. — Üttörő munka *Szádeczky Kardoss Lajosnak*, a székely történetírás specialistájának tollából *A székely nemzet története és alkotmánya* c. mű, amely a székelység viszonyaira és sorsára vonatkozó ismereteinket kimerítő teljességgel foglalja össze.

Változatos és sokoldalú témákat öleltek föl — mint látjuk — történeti feldolgozásaink a most lefolyt négy esztendő alatt. A folyóiratokban közzétett tanulmányokat és gyűjteményes, többszerzőjű műveket, a tudománynpszerűsítő dolgozatokat és kézikönyveket, végül világtörténeti tárggyú, ezúttal is szerényebb körű tudományos munkásságunkat nem is tekintve, — alig van korszaka nemzetünk történetének, amelynek teljesebb megismerésében ez évek alatt nem gyarapodtunk volna. Mindazonáltal, úgy hisszük, már nagyvonalú, csak a legkimagaslóbb mozzanatok ismertető beszámolóinkból is szembe-tűnik, hogy az ismertetett időszakban, más évek történetirodalmához képest, aránylag kevesebb számú nagyobb lélegzetű feldolgozás látott napvilágot, illetve, amennyiben ilyeneket említettünk, jórésztük már korábban megkezdett többkötetes művek folytatása. Több jeles történetírónk szemlénkben csak kisebb terjedelmű tanulmányokkal szerepel.

Magyarozatát találjuk e jelenségnek, ha az 1924/28-as évek történetirodalmának egy oly csoportját, a forráskiadványokat és tudományos anyagpublikációkat vesszük szemügyre, amely épen ezekben az években történetirodalmunk munkásainak java erejét foglalkoztatta és amelyre — illetőleg elsősorban egyik legújabb, ebbe a körbe tartozó nagyszabású vállalatunkra — épen a fenti okból szükségesnek tartjuk külön is felhívni e helyen a Tek. Akadémia figyelmét.

Mindenekelőtt meg kell jegyeznünk, hogy régebbi, vagy legalább is még a világháború előtt kezdeményezett forrásgyűjteményeink közül is sikerült újabban többet is továbbfolytatni. A *Monumenta Ecclesiae Strigoniensis* *Deák Crescens Lajos*, *Teleki Mihály levelezése Gergely Sámuel*, a *Monumenta Hungariae Heraldica* *Aldásy Antal* szerkesztésében gyarapodtak újabb értékes kötetekkel. Vitéz *Házi Jenő* Sopron város középkori történetére vonatkozólag tett közzé ismét nagybecsű oklevélangyot. Különösen nagyértékű munkát végzett *Szentpétery Imre*, midőn újabb füzetét adta ki *Az Árpád-házi*

királyok okleveleinek kritikai jegyzéke c. munkája első kötetének, amely most már 1270-ig terjedő tartalmával és ennek mintaszerű feldolgozásával e kor történetíróinak nélkülözhetetlen és kiváló segédkönyve lett.

Amíg azonban a felsorolt kiadványokban csupán egyes, bár egymagukban is kiválóan becses kötetekről van szó, jóval nagyobb számú, úgy terjedelme, mint belső súlya tekintetében imponáló kötetsorozattal szerepel időszakunkban a Magyar Történelmi Társulat kiadásában *Magyarország Újabbkori Történetének forrásai* (Fontes Historiae Hungaricae aevi recentioris) címen megjelenő nagyarányú publikáció, amelynek megindítása közismerten tudományunk újabb életében egyik legfontosabb eseményül tekinthető. A magyar történetírás örök hálája kíséri gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter úrnak azt a kezdeményezését, amellyel még 1916-ban a Magyar Történelmi Társulat elnöki székéből egy 1687-től 1848-ig terjedő nagyarányú forráskiadvány szerkesztésének eszméjét fölvetette, majd kivitelét, anyagi föltételeinek megteremtését és a munkálat megszervezését fáradhatatlan gondozásába vette. A kivitel folyamán egyébként a régi Magyarország alapvető jelentőségű korszakát földérítő és az idevonatkozó bécsi levéltári anyag hozzáférhetővé tételével is mind nagyobb fontosságúvá lett vállalat eredeti programja kiszélesült. — Kiterjesztetett a török korszakra és másfelől a szabadságharc utáni évekre is, azonkívül gondjaiba vette a vállalat gróf Széchenyi István műveinek újabb, teljes és kritikai kiadását, amihez Akadémiánk is sietett segédkezést nyújtani. Gróf Széchenyi István döblingi irodalmi hagyatékának első két kötetével indult meg a *Fontes* kiadványsorozata még 1921—22-ben, amit azután az 1924—28. évek munkája összesen 17 újabb, többnyire nagyterjedelmű kötettel gyarapított. Nem lehet feladatunk e helyen érdemlegesen ismertetni e köteteket, amelyek egyfelől új és becses forrásanyagot tartalmaznak, másfelől a közlést kiegészítő hatalmas bevezetésekkel a szoros értelmében vett anyagközlő munkák típusán messze fölülemelkednek. Az alábbiakban csupán felsoroljuk, tárgyi időrendben, a vállalatnak időszakunkra tartozó köteteit. *Lukinich Imre* a gyűjteménynek *Magyarország Törökkori Történetének Forrásai* c. testvérvállalatában *Auer János Ferdinánd* pozsonyi polgárnak a Héttoronyban írt naplóját tette közzé. Ugyanő egy másik kötetben *a szatmári béke* megkötésének történetét a teljes idevágó forrásanyag

alapján kimerítően feldolgozta. Az alólírt bizottság előadója *Farádi Vörös Ignác Visszaemlékezései az 1788—1821. évekből* címen egy kisebb terjedelme mellett is értékes régi emlékiratot közölt. Teljesen új világot vetett II. Lipót és I. Ferenc uralkodásának egyes szakaszaira *Mályusz Elemér Sándor Lipót főherceg iratai* c. kötete, míg nádori utódának, *József főhercegnek* iratait, illetőleg ezek anyagának első kötetét gondos szerkesztésben *Domanovszky Sándor* tette közzé. A magyar történet egyik kardnális problémájának helyes megismeréséhez visznek közelebb *Szekfű Gyulának Iratok a magyar államnyelvi kérdésnek történetéhez 1790—1848* és *Miskolczy Gyulának A horvát-kérdés története és irományai a rendi állam korában* (I. és II. rész) c. kötetei, amelyeknek anyagát szintén nagybecsű és tüzetes történeti tanulmányok vezetik be. A szabadságharc korába tartoznak *Beniczky Lajos bánvárvidéki kormánybiztos és honvédezredes Visszaemlékezési és jelentései*, amelyeket *Steier Lajos* közölt és dolgozott fel. Végül az abszolutizmus és a kiegyezés korába ér a vállalat három kötete: a törökországi *Kossuth-emigrációra* vonatkozó iratok, *Hajnal István* 27 ívre terjedő bevezető tanulmányával, *Falk Miksa és Kecskeméthy Aurél elkobzott levelezése*, amelynek bevezetésében *Angyal Dávid* az 50-es évek hírlapirodalmának kimerítő történetét írta meg és *Csengery Antalnak* a szabadságharc leveretése utáni időből, valamint a kiegyezés korából fennmaradt levelezése és iratai, amelyek elé *id. báró Wlassics Gyula* írt bevezető tanulmányt.

Tek. Akadémia! Az imént ismertetett tudományos vállalat nagy jelentőségét tekintette az alólírott bizottság, amidőn a Fraknói-díjjal annak egyik kötetét véli megjutalmazandónak. Újabb tudományos életünk egyik legnagyobb válsága idején keltette életre a *Fontes* kiadványsorozatát nagyérdemű kezdeményezője, munkaalkalmat, a buvárkodásra lehetőséget teremtve történetíróink számára s ezzel élesztve és fenntartva tudományos lelkesedésüket, amelynek életerejét ma már 19 tekintélyes kötet igazolja. Létrejöttének külső körülményeit úgy, mint belső súlyát tekintve, a *Fontes* vállalatát tudományunk történetében előkelő hely illeti meg.

Mint a fenti felsorolásból látható, a letelt négy esztendő folyamán két kötet kiadásával is vett részt a vállalat munkájában és ezenkívül egy harmadik kötet anyagának közrebocsátásában is sokat fáradozott *Lukinich Imre*,

együk legbuzgóbb és legszorgalmasabb történetírónk. *A szatmári béke története és okirattára* c. munkájának már neve is híven megjelöli, amit magában foglal: nemcsak kimerítő teljességű, sőt az emigránsoknak a békekötés utáni történetét illetőleg a kitűzött kereten túlmenő forrásanyagot, de ezenkívül a békekötés történetének oly megírását, amely egyfelől az előkészítő események minden részletére és mozzanatára kiterjed, másfelől azonban a korszakalkotó békemű megalkotásánál szereplő tényezőkre, egyéniségükre és eljárásuknak indító okaira is új világot vet. Bár történetünk e nevezetes, de egyoldalú forrásból ismert eseménye eddig is nagy érdeklődésben részesült, mindazonáltal gróf Pálffy Jánosnak, gróf Károlyi Sándornak és a bécsi udvar fő vezető tényezőinek alakja és szerepe, hivatalos iratok és levelezések alapján, csak most áll igazán hű, pontos és elfogulatlan történeti előadásban szemeink előtt. Ra kell mutatnunk emellett arra a termékenységre is, amely Lukinich Imre történetírói munkásságát általában véve és kezdettől fogva jellemzi. A szóbanforgó időszakban a *Fontes* két kötetén, egy harmadik kötet kiadásában való jelentékeny részvételén kívül a Bethlen-család történetéről szóló terjedelmes kötet, számos tanulmány és több gyűjteményes munka jelent meg tollából, illetőleg szerkesztésében. Munkásságának e széles arányai mellett minden művét és tanulmányát a lelkiismeretesen alapos kutatás, kiforrott módszer és tárgyilagos történetírói készség egyaránt jellemzik. Ezekre a vonásokra volt tekintettel az alólirott bizottság, midőn a Fraknóidíjjal való kitüntetésre szótöbbséggel *Lukinich Imre A szatmári béke története és okirattára* c. művét hozza a Tek. Akadémiának javaslatba.

Budapest, 1929 április 22.

Csánki Dezső r. t.

Kollányi Ferenc r. t.

biz. elnök.

Madzsar Imre l. t.

előadó.

7. Jelentés az 1929. évi Darányi Ignác-jutalomról.

Tekintetes Akadémia!

Néhai Darányi Ignác t. t. alapítványából folyó évben az 1923—1928. évkörben megjelent gazdaságtörténeti értekezések legjelesbike részesítendő 1000 pengő jutalomban

Szemlét tartva ez évkör gazdaságtörténeti termelése felett, meg kell állapítanunk, hogy bár gazdaságtudományi folyóirataink számos kisebb tanulmányt közöltek a gazdaságtörténet köréből, irodalmunk gyarapodása e körben nem volt jelentős. Címe szerint legkiemelkedőbbnek ígérkezett Kazal Zsigmond: A magyar mezőgazdaság története a honfoglalás előtti időktől az újabb korig c., 1927-ben megjelent munkája. Sajnos, a mű tartalma nem felel meg az ígéretnek, mert a szerző az újabb történeti irodalom és a kútforrásanyag ismerete nélkül, jobbjára csak Wenczel jólismert adataira támaszkodva írta meg művét. Munkáját így a jutalom kiadásánál számba nem vehetjük.

Miskolczy István középkori kereskedelem-története (1926) viszont a legújabb eredmények felhasználásával s az anyag teljes ismeretével készült, de a nagyközönség igényeit szemmel tartó népszerű feldolgozásmódja miatt nem jöhet e helyen tekintetbe. E két összefoglaló gazdaságtörténeti munkán kívül több részlettanulmány jelent meg s közülük Hornyik János posztumusz műve Keeskémét város gazdasági fejlődéséről, Grünwald Béla értekezése Széchenyi magánhitelügyi koncepciójának szellemi és gazdasági előzményeiről és következményeiről és Fekete Nagy Antal „Magyar—dalmát kereskedelem“ című értekezése módszeres feldolgozásukkal és széleskörű tárgyi ismeretükkel komoly figyelemre és dícséretre érdemesek. Különösen kiválik a fiatalabb historikus nemzedék tagjainak munkálatai közül Pleidell Ambrus: A nyugatra irányuló magyar külkereskedelem a középkorban, 1925. címmel a Budavári Tudományos Társaság kiadásában megjelent kis monográfiája. A források alapos ismeretén és mélyreható taglalásán felépült jeles tanulmány a középkori magyar kereskedelem-történet több alapvető problémáját oldja meg s ezáltal egészen új világításba helyezi nyugati külkereskedelmünk képét. A fiatal szerző tudományos képességeire igen jó világot vető dolgozat minden elismerést megérdemel s ezért tisztelettel javasoljuk, méltóztassék a Darányi-jutalommal ez évben dr. Pleidell Ambrus e művét kitüntetni.

Budapest, 1929 április 16.

Kováts Ferenc l. t. *Gaal Jenő* r. t. *Hóman Bálint* l. t.

biz. tag.

biz. elnök.

biz. tag, előadó.

IV. Kivonatok az osztályüléseken bemutatott értekezésekből.

1. Novella- és regényirodalmunk az abszolutizmus korának elején.

(Kivonat *Szinnyei Ferenc* r. tagnak 1921. január 7-én tartott székfoglaló értekezéséből.)

Novella- és regényirodalmunk a szabadságharcig c. két-kötetes monografiámról (I. 1925., II. 1926.) az írott és élőszóval elmondott számos bírálat egyértelműen megállapította, hogy hasznos irodalomtörténeti forrásmunka.

Sokan arra is buzdítottak, hogy folytassam s írjam meg a magyar novellának és regénynek legalább abszolutizmus-korabeli történetét.

Sokáig haboztam, hogy hozzáfogjak-e ehhez az új munkához, mert megdöbbenett a feldolgozandó anyag óriási nagysága.

A megelőző, 1818—1848-ig terjedő korszak körülbelül kétezer novellára s több mint harminc regényre terjedő anyagának felkutatása, módszeres feldolgozása és rendszerbe foglalása elég nagy munka volt, de ez szinte eltörpül a következő korszak anyagának teljes áttekintéséhez mérve.

Gondoljuk el, míg pl. 1845-ben csak 3 szépirodalmi lap, 2 almanach s 5 önálló munka jelent meg, 1855-ben már 7 szépirodalmi lapunk s 27 önálló (többnyire többkötetes) munkánk van, 1860-ban pedig szépirodalmi lapjaink száma már 13-ra emelkedik. Ha még azt is figyelembe vesszük, hogy a szabadságharc előtti politikai lapjaink még alig közöltek regényt vagy novellát, az abszolutizmus korában azonban a folyton szaporodó napilapok majdnem minden számukban adtak ilyeneket, csak így lehet némi fogalmunk az áttekintendő prózai elbeszélések óriási tömegéről. 1850–1867-ig hozzávetőleges számításom szerint csak a szépirodalmi lapoknak 250 évfolyamát kell a feldolgozónak végigolvasnia.

Már ebből a néhány adatból is kitűnik, hogy az anyagnak olyan teljes feldolgozása, mint az fentebb említett munkámban történt, lehetetlen. De nem is szükséges. A szabadságharcig terjedő korszak novella- és regényirodalmunknak kezdő kora, mondhatnók, ifjúkora volt, amikor még a jelentéktelenebb munkák figyelembevételét is indokolták tették bizonyos műfajtörténeti vagy szellemtörténeti szempontok.

Ebben a korszakban, melynek feldolgozását meg akarjuk kísértetni, szépprózai elbeszélésünk már olyan magas színvonalra emelkedett, hogy a műkedvelők, a kis tehetségű vagy egészen tehetségtelen írók munkáinak tárgyalása fölöslegessé válik. Ezzel természetesen nem azt akarjuk mondani, hogy csak a legnagyobbaknak, vagy legalább is nevesebbeknek munkáira leszünk figyelemmel, mert így monografiánk hézagossá válnék s nem adna teljes képet a két műfaj fejlődéséről.

A feldolgozónak azért át kell tekintenie az egész anyagot, még pedig jelentőségéhez mért figyelemmel, vagyis az anyag egészen jelentéktelen részét nem szükséges tüzetesen átvizsgálnia. Így jelentékeny tehertől szabadul, de még mindig rendkívül nagy regény- és novellatömeget kell nemcsak elolvasnia, hanem kritikailag és tudományosan feldolgoznia. A feldolgozás és rendszerbefoglalás munkájában természetesen a legóvatosabb takarékossgal kell eljárnia, hogy a tömérdek részlet ellenére is áttekinthető képet tudjon adni. Az adatok százait sokszor csak egy-két mondatba kell tömören összefoglalnia.

Mindezeket megfontolva mégis hozzáfogtam ehhez a fárasztó és hálátlan munkához az Isten akaratára bízva annak eldöntését, hogy lesz-e elég erőm a befejezéséhez.

Eddig az 1849 végétől 1852-ig terjedő három év anyagát dolgoztam fel, mely ebben az átmenti korszakban még nem olyan nagy (mindössze hatodfélszáz novella és hét regény), hogy ezúttal még minden részletet ne vehettem volna figyelembe.

Ebben a tanulmányban egy kis áttekintést óhajtok adni eddig gyűjtött anyagomról, s azt akarom bemutatni, hogy novella- és regényirodalmunk milyen átalakuláson és fejlődésen ment át közvetlenül a szabadságharcra következő években. Meg akarom állapítani, hogy milyenek az összekötő szálak az előbbi korszak és az abszolutizmus szépprózája között, hogy a régebbi írók közül kik haladtak tovább a régi nyomokon, kik fejlődtek, s milyen új tehetségek tűntek fel, általában, hogy mi újat alkottak íróink tartalmi és formai tekintetben.

Tanulmányom a következő fejezetekre oszlik: I. A szellemi élet megindulása. II. A szabadságharc novella- és regényirodalmunkban. III. Az abszolutizmus novella- és regényirodalmunkban (ezekben az új témaköröket és milieurauszak vizsgálok). IV. A lélekrajzi regény és novella. V. A romantikusok. VI. A humoristák. Ezek a fejezetek nem tekint-

hetők úgy mint egykor megírandó összefoglaló munkámnak már kész első fejezetei, hiszen a korszak egész anyagának feldolgozásakor ezeknek részint meg kell rövidülniök, részint más kapcsolatokba kerülniök. Céлом ezúttal csak az, hogy — mint mondtam — eddigi kutatásaim eredményeiről tájékoztassam a szakembereket. Ennek s esetleg hasonló, később adandó kisebb összefoglalásaimnak az lesz a haszna, hogy, ha tervezett munkámat nem tudnám befejezni, gyűjtött anyagom s ezen alapuló új eredményeim nem fognak egészen kárba veszni az irodalomtörténet számára.

Ezután bemutatja a II. fejezet elejét és végét, a IV. fejezetből a Bérczy Károlyról s az V. fejezetből a Jókai hatásáról szóló részt.

2. A Habsburg-Lotharingiai ház családi törvényei.

Felolvasta *Eckhart Ferenc* l. t. a M. Tudományos Akadémia II. osztályának 1929. febr. 11-én tartott ülésében.

Azon jogviszonyok, melyek a Habsburg-Lotharingiai családon belül érvényesültek, a német Fürstenrecht-re vezethetők vissza. A német főnemesi családokban a XII. századtól kezdve bizonyos autonómia fejlődik ki, melynek jogi alanya az illető család, mint *universitas*. Ez az autonómia azon szükségletből fakadt, hogy a főnemesi családoknak fénye és ezzel tekintélye is megmaradjon. Az autonómia alapján, mely a XVI. században már általános volt, minden fejedelmi család külön jogot fejlesztett ki. A házi törvényekkel gyakorolt autonómia a volt birodalmi rendi családokat a régi német birodalom megszűnte után is megillette. A mediatizált családokra vonatkozólag ezt az 1815. évi Bundesakte külön el is ismerte. 1806 után kezdődik meg a házi törvények kodifikációja és csaknem az összes német uralkodó családok összefoglalják jogszokásaikat. A nagyobak közül először a bajor alkotott magának statutumot, mely a későbbieknek sok esetben mintaképül szolgált. Bajorországot követte Württemberg, Hannover, Szászország és utoljára, 1839-ben Ausztria.

A német uralkodó családok példája ugyanis nem maradt hatás nélkül Ferenc császár- és királyra sem. Élete alkonyán, eltekintve nagyfokú bürokratikus hajlamaitól, főleg fiára és örökösére, a gyengeelméjű Ferdinándra való tekintettel, akarta családja jogi viszonyait, minden kétséget kizáró módon rendezni. 1829 március 28-án kéziratot intézett Metternich államkancellárhoz, melyben felszólította, hogy mivel a

császári családnak nincsen határozott és következetes házi törvénye és mindeddig csak bizonyos kérdésekre vonatkozólag állanak fenn egyes, gyakran ellenmondó intézkedések, meghagyja a kancellárnak, hogy széleskörű házi törvényt szerkesztessen és terjesszen elé, mégpedig az osztrák monarchia különböző tartományainak, így Magyarország és Erdély alkotmányának kellő figyelembevételével. Elrendelte továbbá, hogy az új házi törvény ne csak a ház fejének és tagjainak egymáshoz való viszonyát jelölje meg szabatosan, hanem intézkedjék a trónöröklés rendjéről, azonkívül az uralkodó család tagjainak házasságáról, nagykorúságáról, apanage-áról és kiházásításáról is. Ferenc tehát arra gondolt, hogy az új házi törvény kodifikálásakor az uralkodó családnak német és más forrásokból eredő szokásait a magyar és erdélyi törvények intézkedéseivel összhangba hozza. Ismerve a magyar rendek hajthatatlanságát, melyet közjogi kérdésekben mindig tanusítottak, óvakodni akart attól, hogy a házi törvénnyel újabb nézeteltérésekre adjon alkalmat, hisz ezzel fia helyzetét még jobban megnehezítette volna.

1830 májusában Ferenc megsürgette Metternichnél a házi törvény megszerkesztését, hivatkozva a küszöbön álló magyar országgyűlésre, melyen Ferdinándot magyar királlyá szándékozott megkoronáztatni. A koronázás ugyanis az első lépést jelentette abban az irányban, hogy Ferdinánd átvegye az egész birodalom s így a ház feletti uralmat is. Metternich csak jó két hónap múlva tette meg jelentését és azzal mentegette a késedelmet, hogy alapos munkát akar végeztetni, amely hosszabb levéltári kutatásokat igényel. Azután a házi törvény megszerkesztésére bizottság kiküldését javasolta, melynek tagjai, miután a császár a javaslatot elfogadta, gróf Reviczky Ádám magyar udvari kancellár, gróf Taaffe Lajos az osztrák legfelsőbb bíróság elnöke és ugyanezen bíróságnak egyik udvari tanácsosa lettek. A bizottság jegyzőjévé Gervay Sebestyént, a Staatskonferenz jegyzőjét tették meg. Ez utóbbi foglalta tollba a házi törvény első fogalmazványát.

A munka azonban a császár kívánsága ellenére sehogyszem haladt előre. Ferenc újabb sürgetésére Metternich Reviczkyre hivatkozott, mint aki véleményének késedelmes elkészítésével megakadályozza a tervezet létrejöttét. Reviczky szóbeli sürgetésre végre benyújtotta memorandumát, melyből kiderül, hogy nagy zavarban volt a «Hausgesetz» tervezett intézkedései miatt. Szerinte, ha az uralkodó azt akarja, hogy az intézkedések törvényerővel bírjanak, az

csak országgyűlés útján volna lehetséges. Erre pedig sem az uralkodó, sem Metternich nem gondolt. Reviczky szerint feltétlenül szükséges az országgyűlés hozzájárulása a tervezett házi törvény azon intézkedéseihez, melyek az uralkodó nagykorúságára, a kiskorú uralkodó gyámjára és az ország kormányzására vonatkoznak, azután azon pontokhoz, melyek a családtagok nagykorúsága és házassága ügyében intézkednek. A gyámság kérdésében ugyanis a házi törvénynek világosan ellentmondott az 1485. évi nádori törvény, melynek második és harmadik cikke a nádort tette meg Magyarországon a kiskorú uralkodó gyámjának és az ország kormányzójának. A magyar kancellár szerint szó sem lehetett arról, hogy a rendek ezt a törvényt, mely szöges ellentétben állott az egész birodalom egységes kormányzásával, megváltoztassák. Mit tegyen hát a király a házi törvény ügyében? Reviczky-nél a közjogi és a politikai megfontolások összeütközésbe kerültek egymással. Közjogi szempontból több intézkedést az országgyűlés elé viendőnek tartott, de politikai szempontból azon meggyőződésének adott kifejezést memorandumában, hogy veszélyes volna «ezekben az izgalmas időkben» a házi törvényt bármilyen formában a rendekkel megtárgyaltatni. Felvetette azért azt a gondolatot, hogy tulajdonképpen felesleges a házi törvényben olyan államjogi viszonyokat szabályozni, melyek régen el vannak törvényes formában intézve. Minden újabb intézkedés inkább meggyengítné, mint erősítné az eddigi törvények erejét. Sokkal okosabb volna a szükséges magánjogi intézkedéseket családi statutum segítségével megtenni. Reviczky a magyar közjogi felfogásból kiindulva, különbséget tesz «házi törvény» és «családi statutum» közt. Törvény szerinte csak az, amit az országgyűlés elfogadott, míg statutumot minden autonóm testület adhat magának.

Metternich e nézetek hatása alatt szintén azon meggyőződésre jutott, hogy felesleges a házi törvénynek széles alapokra való fektetése. Javaslatot terjesztett tehát Ferenc elé, hogy tekintettel a «világ mozgalmas állapotára», okosabb volna bizonyos kérdéseket a házi törvényből teljesen kihagyni. Ezek közé sorolta az államkancellár mindazt, ami a monarchia egységére, feloszthatatlanságára, a trónöröklés rendjére, az uralkodó és a családtagok címére és címerére vonatkozik. A kényes természetű kérdésekhez tartozik szerinte a kiskorú uralkodó gyámjának és a birodalmi kormányzónak megállapítása is. A magyar nádornak ugyanis nem lehet döntő szerepet juttatni ebben a vonatkozásban,

viszont a nádor jogainak mellőzése a magyar rendeket izgatná fel. Azt javasolta tehát Metternich az uralkodónak, hogy célszerűbb lenne mindenre kiterjeszkedő házi törvény helyett csak olyan családi statutumra szorítkozni, mely a családfő és az uralkodóház többi tagjai közötti viszonyt szabályozza. Ferenc a javaslatot elfogadta és elrendelte, hogy a készülő statutumba foglalják bele a családi alap (Familienversorgungsfonds) már hosszabb idő óta tárgyalt ügyét is.

Metternich és a kiküldött bizottság tehát kisebb felelősséggel járó munka előtt állott. Közjogi vonatkozásokat elkerülő családi statutumot kellett szerkeszteniük. Ez lehetetlen volt, mivel minden olyan kodifikáció, mely az uralkodó-család ügyeit rendezi, kell, hogy egyik vagy másik szempontból közjogi vonatkozású legyen. A családtagok házasságának kérdése például szorosan összefügg a trónöröklésre való jogosultsággal. A német Fürstenrecht nem is ismer különbséget Hausgesetz és Familienstatut között. Családi törvényeket, melyek a trónöröklés rendjéről, a kiskorúság idejében való kormányzásról, tehát közjogi kérdésekről intézkednek, egyszersmind házi törvénynek, máskor családi törvénynek, avagy családi statutmunkának is nevezték.

Már a statutum vázának tárgyalásánál meg kellett Metternichnek változtatni Radvizky véleményének hatása alatt keletkezett nézeteit. Általános volt a bizottságban az a kívánság, hogy az új statutumban feltűnő hiány volna a trónörökös nagykorúságáról és a gyámságról való intézkedés mellőzése. Abban állapodtak meg tehát az előkészítő tanácskozáson, hogy a statutumba ugyan felvesznek intézkedést, mely szerint az uralkodónak jogában áll a kiskorú trónörökös részére gyámot kirendelni, de egyszersmind elkerülik a régensség kérdésében való rendelkezést. Ezzel az eljárással nézetük szerint kiküszöbölték annak szükségét, hogy a magyar kancellárt megkérdezzék a statutum intézkedései felől.

Ferenc élete utolsó napjaiban hiába sürgette a kancellárnál kedvenc tervének megvalósítását, a Vormärz ismert csigalassúságú adminisztrációja nem engedte meg, hogy megérje a családi statutum elkészültét. 1837 február 4-én végre V. Ferdinánd elé került a «Familienstatut» szövege. A szakértők és az uralkodó kívánságára a javaslatot a nagykorú főhercegek is megkapták véleményadás végett. Valamennyien beküldték megjegyzéseiket. Különös figyelmet érdemel ezek közül József főherceg nádor véleménye, mivel szembehelyezkedik Radvizky nézeteivel. A nádor

nem volt megelégedve azzal, hogy a javaslat 10. pontjában csak az volt kimondva, hogy az uralkodónak módjában áll kiskorú örököse részére gyámot rendelni. Szerinte szükséges arról az esetről is gondoskodni, ha az uralkodó végrendekezés nélkül hagyott hátra kiskorú örököst. Ha ily előzetes gondoskodás nem történnék, az uralkodó halála után a családi viszonyokban és az államgépezet működésében zavarok állhatnának elő. Ezeknek megakadályozására a nádor oly intézkedés felvételét ajánlotta, mely szerint, ha az uralkodó kiskorú trónörököst hagy hátra és nem gondoskodott gyámról, akkor ezt a tisztet az uralkodóház azon nagykorú tagja tölti be, aki az elhunyt leszármazóinak halála esetében az örökösödési rend szerint a trónöröklésre hivatva volna. A nádor javaslatának megismerése után Metternich azt ajánlotta Ferdinándnak, hogy a főherceg-nádort fel kell szólítani, hogy fejtse ki részletesen nézeteit, nem ütközik-e a magyar közjogba az a pont, melyet a régensségre vonatkozólag ajánlott, hisz épp a magyar nádorra való tekintettel akarták a főherceg javasolta intézkedést elhagyni.

Metternich levélben fordult József nádorhoz, melyre az terjedelmes memorandumot küldött be. Ez mutatja, hogy a sokat meggyanusított főherceg családjának leg-hívebb fia volt, aki a nádori jogoknál előbbre helyezte az összbirodalmi érdekeket. Meggyőződése az volt, hogy a gyámság és régensség kérdését világosan meg kell oldani, ha az uralkodócsalád tagjai között a jövőben minden elképzelhető viszálynak elejét akarják venni. Szerinte az 1485. törvények, eltekintve az eredetiségükhöz fűződő kéte-lyektől, nem értelmezhetők másképen, mint hogy csak azon esetekre vonatkoznak, ha az utolsó uralkodó halála előtt nem intézkedett s így a trónörököst, valamint az országot védelem és gondozás nélkül hagyta. A dolgok természetéből is következik, hogy oly szoros országkapcsolatban, minő az osztrák császárság, az összállam céljával és javával nem egyeztethető össze, hogy annak egyes részeiben külön gyám-ságok és kormányzóságok álljanak fenn és ne *egy* gyám vezesse az ügyeket. A nádor véleménye tehát az volt, hogy Magyarország törvényei, miként azt hosszasan kifejti, nem állnak útjában annak, hogy a családi statutum ebben a kérdésben határozott intézkedést tegyen. Megkönnyíti ezt nézete szerint az is, hogy az új statutum nem kerül nyilvánosság elé. Ezt a nádor a magyarországi politikai viszonyokra utalva helyezte és a titokban tartást több okkal támogatta. A nádor véleményéből megtudjuk tehát, hogy a

családi törvény titokban tartásának egyik legfőbb oka épp a kiskorú király gyámjáról való rendelkezés volt. József nádor nézeteinek hatása alatt így került bele a családi statútumba ugyanaz a rendelkezés, amely miatt nem alkották meg a házi törvényt. A különbség csak az volt a létre nem jött házi törvény és létrejött családi statútum között, hogy az utóbbit illetőleg mással mint a birodalmi egység álláspontján levő nádorral nem tárgyaltak. Az tehát magyar befolyástól mentes maradt.

1839. február 3-án írta alá Ferdinánd az ünnepélyes okiratot, melyet az uralkodóház levéltárában helyeztek el.

A családi statútum hatvanegy pontja hat fejezetben van csoportosítva. Az első öt a családfő jogait és a családtagok vele szemben fennálló kötelességeit tartalmazza. A hatodik a családtagok jogairól szól. A bevezetés megokolja a családi törvény létrejöttét. Az egyre jobban elágazó császári háznak az állam javától el nem választható virágzása, valamint a családban fennálló egyetértés megszilárdítása megkívánják az írásbeli és tradicionális jogszokások maradandó összefoglalását.

Az első fejezet szerint az uralkodóház áll a császárból, mint annak fejből, feleségéből, uralkodó elődjének esetleg még élő özvegyeiből, a főhercegekből és a főhercegnőkből, akik az uralkodótól, vagy a közös ősszüleik, Mária Terézia és I. Ferenc római császár fiainak egyikétől rangszerű (*standesgemäss*), a mindenkori családfő által jóváhagyott házasságból apai ágon származnak le. A «*standesgemäss*» kifejezés tulajdonképen egyértelmű az «*ebenbürtig*» kifejezéssel. Hogy mely családok tagjaival köthet valamely főherceg olyan házasságot, hogy az abból származó utódok trónöröklésre képesek legyenek, ez a házi törvényben nincs megállapítva. Hogy mely családok egyenrangúak, azt csak akkor állapították meg, mikor Ferenc Ferdinánd házasságkötése előtt Ferenc József minden kétséget kizáróan biztosítani akarta azt, hogy a trónörökös morganatikus neje és ezen házasságból származó utódai ne lehessenek az uralkodó ház tagjai. Az erről szóló okmány, mely a család összes nagykorú férfitagjainak és külön kiemelten Ferenc Ferdinándnak hozzájárulásával készült, 1900. június 12-én kelt és a családi statútum első fejezetének 1. pontjához fűzött, azt magyarázó pótlék.

A második pont szerint a császárt nemcsak a szuverénitás és a családtagok feletti bíraskodás illeti meg, hanem különös felügyelet joga is, mely a gyámságokra, gondnok-

ságokra és a házasságokra terjed ki, de a családtagok egyéb olyan viszonyaira és cselekményeire is, melyek az uralkodóház méltóságára, nyugalma, rendjére és jólétére befolyással lehetnek.

A statutum második fejezetének van a legtöbb közjogi vonatkozása, amennyiben a nagykorúságról, gyámságról és gondnokságról intézkedik. A mindenkori uralkodó közvetlenül trónutódlásra hivatott fiának nagykorúságát a házi törvény a betöltött 16. évben állapította meg. (5. §.) A többi főhercegek és főhercegnők húsz éves korukban lesznek nagykorúak. A nagykorúság következményei részben közjogi, részben magánjogi természetűek. Az előbbiekhöz tartoznak a trónralépés joga a gyámság alatt álló szuverén számára és a trónörökösnél trónüresedés esetében, a főhercegeknél pedig a külön udvartartás joga. A magánjogi következmények részben a polgári törvényekből folynak: a jogi cselekvőképesség, részben különlegesen: az eltartásra és az apanagera vonatkozó igény.

A tizedik pont a kiskorú uralkodó gyámjáról intézkedik oly módon, mint a nádor kívánta volt. Hozzáteve azonban, hogy abban az esetben, ha a gyámságra hivatott családtag maga is szuverén, nem lehet gyám.

A többi családtagok gyámságára vonatkozólag szintén az atyai rendelkezés irányadó, de érvényességükhöz a mindenkori szuverén megerősítése is szükséges.

A statutum harmadik fejezete a család házassági jogáról szól. A családtagok legnagyobb magánjogi korlátozása az, hogy a családfő beleegyezése nélkül nem köthetnek házasságot. Az uralkodó beleegyezése nélkül kötött házasság a 17. pont szerint semmis. A házastársnak és a házasságból eredő gyermekeknek nemcsak a családhoz való tartozásból eredő jogokra nem ad az ily házasság igényeket, hanem a házasság más jogi következményeit sem vonja maga után. Az ily házasságból eredő gyermekek tehát törvénytelenek. A balkézre kötött, vagyis morgantikus, azaz nem egyenrangú házasságok is csak a családfő beleegyezésével érvényesek.

A negyedik, a legrövidebb fejezet csak azt állapítja meg, hogy a családfőnek néhány más vonatkozásban is, így a nevelés kérdésében és az udvartartás berendezésében felügyeleti joga van.

Az ötödik fejezet a bíraskodás kérdésében intézkedik. Az uralkodó a legfőbb bírói hatalmat családjá felett fenntartotta magának. A család tagjai nem tartoznak a közön-

séges bíróságok elé. Az első fórum rájuk nézve a főudvarnagyi hivatal, a második az alsóausztriai felebbviteli törvényszék, a harmadik az osztrák legfelsőbb bíróság. Ha a ház tagjai között keletkezik polgári per, a feleknek döntőbírákban kell megegyezni s azokat a családfőnek megerősítés végett bejelenteni. Ha a bírák személyében nem tudnak megállapodni, a családfő határozza meg azokat.

A családtagok cselekvőképességének korlátozása az is, hogy nem szabad valamely családtag végrendeletét kihirdetni, vagy végrehajtására vonatkozólag lépéseket tenni mielőtt azt a mindenkori szuverén jóvá nem hagyta. Birói keresetet a család tagjai csak a főudvarnagyi bírósághoz adhatnak be. Erről a fórumról nem lehet szerződésileg lemondani. Ingatlanok ügyében a családtagok ellen beadott keresetek az általános birói fórum elé tartoznak.

A családi statutum legterjedelmesebb fejezete a családtagok vagyoni viszonyairól intézkedik. A család minden tagja szerezhethet magánvagyonot, amely fölött szabadon rendelkezik az általános polgári törvények szerint, melyek csak az uralkodót nem kötik magánvagyonáról való rendelkezésében. Végrendeleti intézkedés hiányában úgy az uralkodó, mint az egyes családtagok magánvagyonában a polgári törvények szerinti öröklés áll be, azzal a különbséggel, hogy csak a férfiág örököl, míg a nők és utódaik csak akkor, ha a férfiág kihalt. Mindaddig, amíg férfiág van, a nőknek csak megfelelő hozomány jár és kiházásításra van igényük, a házasság kötéseig pedig rangszerű eltartásra.

A magánvagyonnal szemben áll a Mária Terézia által alapított családi alap. A családi alap rendeltetése abból áll, hogy azon összegeket fedezze, melyeket az uralkodó, aki az alap kezelője, az állampénztárból fizetendő ellátási összegeken felül az erre rászoruló családtagoknak megállapít és kiutal. Hogy az alap meg tudjon felelni azoknak az igényeknek, melyeket az egyre jobban kiterjedő család tagjai emelhetnek vele szemben, a tőkéhez nyúlni nem szabad, hanem csak a kamatok egyharmadát kell ágak szerint azon családtagok közt szétosztani, kiknek erre joguk van, vagyis II. Lipót leszármazottjai közt. A kamatok kétharmadát a családfő belátása szerint rendkívüli segélyek alakjában lehet kiosztani. Azt az összeget, melyet erre a célra nem használnak fel, a tőkéhez kell csatolni.

A főhercegek és főhercegnők az állammal szemben anyagi igényeket támaszthatnak. Ezek az igények azon

felfogásból erednek, hogy mivel a családfő az egyes tartományokból alakult hitbizomány ura, ő és örökösei, a hitbizomány későbbi urai tartoznak a család többi tagjainak ellátásáról gondoskodni. Ez egyrészt ellenszolgáltatás azért, hogy az elsőszülöttek ága az egész birodalmat örökli, másrészt pedig kárpótlás, illetőleg ellensúly azon magánjogi korlátozásokért, melynek az elsőszülöttel szemben a családtagok alá vannak vetve.

A családtagokról, igényeik pénzbeli kielégítéséről először II. Ferdinánd 1621. évi végrendelete gondoskodott, mely örök időkre elrendelte az elsőszülöttségi osztatlan öröklést. A végrendelező meghagyta, hogy legidősebb fia és annak örökösei minden fivérüknek évi 45.000 forint járadékot fizessenek és mindegyiknek adjanak egy-egy uradalmat székhely gyanánt. A lányoknak 50.000 forint hozományt és 25.000 forint értékű berendezést állapított meg.

A család leányainak évi járadékáról először Mária Terézia 1754. április 3-án kelt végrendelete intézkedik, mely elrendeli, hogy a királynő örököse minden leánytestvérének míg férjhez nem megy, vagy kolostorba nem lép, évi 24.000 forintot fizessen és azonkívül kapjanak a főhercegnők az udvarnál lakást, konyhát, pincét, világítást vagy ehelyett külön 12.000 forintot. Férjhezmenés esetében 100.000 forint hozomány és 25.000 forint berendezési költség jár nekik.

A házitörvény első formáját készítő bizottság még úgy vélekedett, hogy a főhercegeket nem illeti meg az apanage, ha megfelelő birtokaik vannak. A főhercegek 1838-ban József nádor vezetése alatt memorandumban fordultak az uralkodóhoz és el is érték céljukat. V. Ferdinánd megállapította, hogy a családtagok vagyonának semmi befolyása nem lehet az állammal szemben emelhető igényeikre.

A statutum megállapítja, hogy az állam kötelessége nemcsak az uralkodóról és a trónörökösről, hanem a család összes tagjairól is gondoskodni. Az uralkodó fivérei és fiai évi 75.000 forint, leányai és nővérei 42.000 forint apanaget, a többi főhercegek 45.000 forintot, a főhercegnők meg 20.000 forintot kapnak, amiből udvari és háztartási kiadásaitak tartoznak fedezni. Az apanageok fizetésének kötelezettsége megszűnik 1. ha a család valamely ága olyan maradandó dotációt kapott, hogy abból az egyes tagok apanageát lehet fedezni; 2. ha valamely főhercegről az egyház, vagy az állam rangjának megfelelő módon gondoskodott, de nemcsak fizetés alakjában; 3. főhercegnőknél a férjhezmenetelkor; 4. az apanaget élvező halálával.

Intézkedik továbbá a statutum a főhercegek és főhercegnők udvartartásának berendezési költségeiről, a főhercegnők hozományáról és kelengyéről, a főhercegeknek házasodása alkalmából fizetendő összegekről.

A családi törvények az összbírodalmi eszmekörből sarjadtak ki. Készítőinek közjogi felfogása az állam egységén alapszik. A statutumban az uralkodó családdal mindig az állam áll szemben, mely nem más, mint az egységes monarchia. A magyar államiság teljes elismeréséig a családi autonómiának szabályait a központi abszolutizmus az egységesnek vett állammal szemben korlátlanul érvényesítette. 1867 után sem szűnt meg a statutum élő jog forrása lenni az uralkodó családon belül, de közjogi vonatkozásban többé nem lehetett rendelkezéseit másként érvényre juttatni, mint törvényhozási úton. Így történt ez, mikor Ferenc Ferdinánd morganatikus házasságának megkötése előtt kiadott nyilatkozatát törvénybe foglalták. (1900:XXIV. t.-c.) Az autonómiából folyó szabálygyűjtemény most már nem lehetett más, mint az uralkodó család belső ügye.

3. A Bárá Eötvös Loránd Geofizikai Intézet tízéves tudományos működése.

(Kivonat *Pekár Dezső* 1. tagnak 1929 március 18-án tartott székfoglaló értekezéséből.)

Tekintetes Akadémia!

Most, amikor először lépek itt az előadásztalhoz, első szavam a köszönet és a hála azért a kitüntető megtisztelésért, amelyben Akadémiánk részesített, amidőn 1922-ben levelező tagjának megválasztott. Úgy érzem azonban, hogy ez az elismerés nem annyira saját személyemnek, hanem inkább különleges tudományos munkakörömnek, a nagy Eötvös Loránd hagyatékának szolt. Éppen ezért kettőzött kötelességemnek ismerem, hogy ezt tudományos működésemmel előbbre vigyem és ily módon e kitüntetést kiérdemeljem.

Csupán három hét választ el annak a napnak tíz éves évfordulójától, amikor kiváló mesterem *bárá Eötvös Loránd* elköltözött az élők sorából. Átfogó gondolataival és zseniális alkotásaival örökéletűvé tette nevét a fizika tudományában. Különös előszeretettel főleg három nagy problémával foglalkozott, a *kapillaritással* és *úgyszólván* állandóan a *gravitációval* és *földmágnességgel*. Gravitációs kutatásait 1907 óta a magyar kormány tetemes évi támogatásban részesítette s

ezzel alapját vetette egy az egyetemtől független geofizikai intézetnek. Halála után az intézményt a kultuszlárcától a pénzügyminisztérium vette át, ahol az mint *Báró Eötvös Loránd Geofizikai Intézet* a bányakutatói osztály keretében működik. Amint azt az átadást foganatosító miniszteri rendelet külön kiemelte, az intézetnek a gyakorlati jellegű mérések végzésén kívül továbbra is elsőrendű kötelessége maradt Eötvös gravitációs kutatásainak tudományos folytatása és továbbfejlesztése. Az intézet vezetésével engem bíztak meg, mint aki már 1893 óta Eötvös oldalán működtem és mint régi munkatársa, kezdettől fogva vezettem a szabadban folyó összes méréseket. Én magam az intézet felelősségteljes hivatásának tudatában, valamint saját meggyőződésem szerint is mindenkor kiváló súlyt helyeztem arra, hogy működésünk a tudományos követelményeknek minden tekintetben megfeleljen. És most az első tíz év elteltével engedje meg a tekintetes Akadémia, hogy az Eötvös Intézet széleskörű tudományos működéséről rövid foglatban beszámoljak.

Eötvös tudományos munkásságának megfelelően első sorban *tovább folytattuk torziós inga méréseinket hazánkban*. Igaz, hogy e mérések többnyire már bizonyos gyakorlati célt is szolgáltak, de azokat mindenkor a legmesszebbmenő tudományos pontossággal végeztük. Ily módon pontos és értékes tudományos adatokkal gazdagítottuk a föld gravitációs erőterének részletes megismerését, amelyek alkalmasak arra, hogy azokat bármely tudományos geodéziai, avagy geofizikai vonatkozásában felhasználhassuk, amint az ily fajta munkálatok jelenleg folyamatban is vannak.

Mellőzve a méréseinkre vonatkozó részletes adatokat, csupán a következőket említem. Sajnos, 1919-ben a vörös uralom és a román megszállás miatt nem mérhettünk, sőt eszközeinket el kellett rejtenünk a tervbe vett elrekvirálás elől. 1920-ban első sorban Tokodon, a *Magyar Általános Köszénbánya Részvénytársulat* területén végeztünk méréseket, amikor is a föld alatti vetődéseket igyekeztünk kimutatni. Tudományos szempontból nagyon érdekes volt e kérdés kísérleti megvizsgálása, mert elméletileg e feladát megoldására a torziós inga kiválóan alkalmasnak ígérkezik. Ugyancsak 1920-ban, tovább folytattuk petroleum- és földgázkutató méréseinket, amelyekkel földalatti antiklinálisokat, illetőleg dómokat igyekeztünk kimutatni Hajduszoboszló és Makó környékén.

Az 1921–23. években a nehéz gazdasági viszonyok dacára azért folytathattuk méréseinket nagyobb mérvben,

mert erre az időtartamra a magyar kormány az *Anglo-Persian Oil Company Ltd.*, illetve a *D'Arcy Exploration Company Ltd.*-del földgáz- és olajkutatási szerződést kötött és az ennek megfelelőleg alakult *Hungarian Oil Syndicate Ltd.* részére a geofizikai kutatásokat vezetésem alatt az Eötvös Intézet végezte, amelyeknek összes költségeit természetesen az angolok fedezték. Közbejött nehézségek miatt, sajnos, 1924-ben a szabadban nem végezhattunk méréseket 1925-től kezdve azonban ismét minden évben több hónapon át folytattuk ily irányú munkálatainkat. Mult év tavaszán a *Salgótarjáni Kőszénbánya Részvénytársulat* dorogi bányájában 250 méterre a felszín alatt végeztünk eredményes torziós inga méréseket, a szénét környező triasz mészkőben lévő üregek kimutatására, amelyeken keresztül a vízbetörés a bányászatot állandóan veszélyezteti.

Végeredményben az 1901—28. években hazánkban végzett méréseinkkel 9684 Km² területen földünk gravitációs erőterét teljes részletességgel megismertük, továbbá 1214 Km hosszú vonalon abba tájékoztató bepillantást nyertünk. Dicsek-vés nélkül mondhatjuk tehát, hogy *sehol a világon nincs más ország, ahol ily nagy területre kiterjedő ily részletes és pontos gravitációs felmérések volnának.* A tudományos anyag oly óriási, hogy annak közlése a legtömörőbb módon, nagy quart alakban 9 vaskos kötetet fog kitenni. A külföld ismételten érdeklődik az eredmények iránt és így elsőrendű kötelességünk arról gondoskodni, hogy ezek tényleg meg is jelenjenek. Akadémiánk már régebben tervbe vette báró Eötvös Loránd műveinek kiadását, amit haladéktalanul meg is kell indítanunk. Ennek kapcsán kerülhetne azután sor a halála után végzett mérések közlésére is. Annyival is inkább időszerű e kérdés, mert a kormány legújabban elhatározta, hogy Magyarország belép az *Union Géodésique et Géophysique Internationale*-ba, amelynek kongresszusain e speciálisan magyar munkálatokról okvetlenül be kell számolnunk.

Méréseink gyakorlati eredményeinek tárgyalása tulajdonképpen nem tartozik jelen előadásom keretébe. Éppen ezért erről, dacára az ismételt nagy érdeklődésnek, csupán pár szót óhajtok szólani. Arra a fő kérdésre, hogy a Magyar Alföldön a geofizikailag előnyösnek mutatkozó pontokon feltárható-e földgáz avagy petroleum, egyelőre nem felelhetünk, minthogy a torziós inga mérések eredményei alapján ezideig tulajdonképpen, vagyis *a geofizikusok ajánlatára egy mélyfúrás sem történt.* A hortobágyi gravitációs minimum

elmosódó és szétterült képe ugyanis már eleve nem a geologusoktól feltételezett sótest, hanem egy nagy lapos mélyedés mellett szólt, amint azt a végzett fúrás igazolta is. Hajduszoboszló környékére a torziós inga mérések terelték rá a figyelmet, mert ott a földalatti rétegek közelebb jutnak a felszínhez. A tényleges fúrópontokat azonban nem a geofizikailag megállapítható helyen, nem a Vervölgyön tűzték ki, hanem más geológiai módszerrel meghatározott távoli pontokon. A Baján végzett fúrás kitűzésénél geofizikai méréseink eredményeit egyáltalán nem vették figyelembe. A többi alföldi fúrópont pedig oly helyeken fekszik, ahol vagy egyáltalában nem vgezünk torziós inga méréseket, avagy csak akkor, amikor ott a fúrás már régen folyamatban volt.

A torziós inga méréseket előnyösen egészítik ki a *nehézségi erő értékének és irányának úgynevezett abszolút meghatározásai*, amelyek a régebbi szokásos módszerekkel történnek. Éppen ezért még maga Eötvös az e célra szükséges műszereket is beszerezte és e munkálatok végzésével Oltay Károlyt bízta meg, aki az utóbbi tíz év alatt is több ilyfajta mérést végzett részünkre.

Az Eötvös Intézet a külföld felkérésére ugyancsak több ízben végzett torziós inga méréseket. Így az angol kormány legnagyobb olajvállalata a *Burmah Oil Company Ltd.* megbízásából három ízben mértünk Indiában. Mégpedig 1923—24 telén személyes vezetésem alatt elsősorban Renner János, valamint Karuna Kumar Das és Jugal Behari Lal hindu asszisztenseim közreműködésével Khairpur benszültött állam dzsüngeljeiben, továbbá 1925—26 telén vezetésem mellett ugyancsak elsősorban Renner, továbbá Das, valamint Hem Chandra Banerjea segítségével Upper-Assam őserdőiben Digboi-Tinsukia környékén csupa benszültöttből álló expedíciókkal dolgoztunk. Ezután az angolok utasításaim szerint itt Budapesten berendezkedtek a mérések végzésére. Első alkalommal azonban 1927—28 telén még Szecsődy Miklós geofizikusom vezetése alatt dolgoztak és a megfigyelésekben W. Singleton és H. J. Hayman angolok, továbbá Das és Banerjea hindu asszisztensek működtek közre. Ezenkívül 1927 és 1928 nyarán a *Francia Köztársaság Ministère des Travaux Publics*-je közvetlen felkérésére a Puy-de-Dôme département-ban a limagnei síkságon végeztünk torziós inga méréseket, amely munkálatokat vezetésem mellett elsősorban Renner János, kívül első alkalommal Jakab Imre, második esetben pedig Oszlaczky Szilárd végezte. Ily módon úgy Indiában, valamint Franciaországban elég tekintélyes területeket mértünk felgravitációs

eszközeinkkel. Jóllehet mindezen külföldi mérések petroleum-kutatás céljából történtek, azokat mindenkor a hazaiakhoz hasonlóan a legmesszebbmenő tudományos pontossággal végeztük. Ily módon tehát a gravitációs erőteret oly területeken ismerhettük meg teljes részletességgel, ahol az különben nem lett volna módunkban. Egyúttal ezen, az ittenitől lényegesen eltérő viszonyok között végzett munkálatokból sok tanulságos és hasznos tapasztalatot merítettünk.

Amint az Eötvös életében is szokásos volt, a gravitációs mérésekkel párhuzamosan *földmágneses méréseket* is végeztünk, továbbá egyes érdekesnek mutakozó területeket e szempontból külön részletesen kidolgoztunk. Újabban e munkálatoknál is a gyakorlati cél ugyancsak előtérbe került és így a *Magyar Kir. Allami Vas-, Acél- és Gépgyárak központi igazgatóságának* felkérésére 1922 és 1926-ban külön vasérckutatósi célzattal Borsodmegyében végeztünk relatív mágneses méréseket. Mágneses méréseinkkel a kérdéses területeket mindenkor oly sűrűn behálóztuk, hogy ott a mágneses zavar összes részletei előtűnjenek. Így szükséghez képest előfordult, hogy egymástól csak néhány méter távol fekvő pontokon végeztük megfigyeléseinket. Eppen ezért *ily tervszerűen részletes mágneses felvételeket a külföldön nem igen találunk*. Ez értékes tudományos anyag kiadása a legtömörebb módon kb. 5 vaskos kötetet fog igénybe venni. Annyival is inkább mielőbb közölnünk kell ezen, a külföld részéről ismételtlen keresett adatokat, mert az utóbbi 35 év alatt hazánkban ezenkívül semmiféle más földmágneses mérés nem történt. Külföldön végzett torziós inga méréseinkkel kapcsolatban ugyancsak több mágneses megfigyelést végeztünk, dacára annak, hogy ez nem tartozott a megbízatásunkban vállalt feladatok közé.

Gravitációs és földmágneses méréseinken kívül különböző *laboratóriumi kísérletek* folytak a *torziós ingák tökéletesítése* céljából, hogy ily módon oly eszközöket konstruálhassunk, amelyek a szabadban folyó munkálatok összes követelményeinek a legmesszebbmenőleg megfelelnek. Még Eötvös életében ugyanis azt a szinte csodálatos tapasztalatot tettük, hogy a mechanikustól egyforma gonddal és pontossággal készített és a laboratóriumban egyformán jönnek mutakozó torziós ingák a szabadban nagyon eltérőleg viselkedtek és a külső zavaró hatásokkal szemben igen különböző mértékben érzékenyek. Megtörtént, hogy az észlelések megismétlésekor némelyik ingánál a leolvasások oly nagy eltérése-

ket mutattak, hogy az eszköz teljesen megbizhatatlannak és szinte használhatatlannak bizonyult.

Én magam még régebben hosszas kísérleteket végeztem e kérdésre vonatkozólag, amelyek eredményeit már 1915-ben közzé is tettem. Első sorban azt igyekeztem kimutatni, hogy az eszközöknek micsoda szerkezeti különbségei okozzák ez eltéréseket, további célokat pedig természetesen az képezte, hogy az eszközökön oly módosításokat végezzek, amelyek folytán azok a külső zavaró, főleg a hőmérsékleti hatásokra érzéketlenek legyenek. Végeredményben sikerült az eszközök megjavításának kérdését megoldanom, amivel évek hosszú során át hiába próbálkoztunk. Kimutattam ugyanis, hogy a gyors hőmérséklet változáskor eszközeinkben káros légáramlások jönnek létre, hogy ezeket az eszköz belsejében (a lelógó cső torkolatában és a középső szekrényben) elhelyezett kellő alakú felületekkel előnyösen irányíthatjuk, s ezzel az eszközt megjavíthatjuk. Együttal megállapítottam azt a nélkülözhetetlen kísérleti eljárást, amellyel eszközeinket a laboratóriumban egyénileg megvizsgálhatjuk és megállapíthatjuk, hogy azok a szabadban gyors temperatura változás esetén mily fokban nyújtanak biztos adatokat és elkerülhetjük azon gyakran előfordult meglepetést, hogy a laboratóriumban kitűnőnek ígérkező eszköz a szabadban nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Ily módon azután sikerült is teljesen kifogástalan eszközöket szerkesztenünk.

Lépésről lépésre haladva eleintén a szabadban jól bevált *nagyobb méretű Eötvös-féle eszköz tökéletesítésével* foglalkoztunk, amelyben a torziós rúd hossza 40 cm. Minthogy azonban a méréseket nem egyszer rossz, úttalan területeken kell végeznünk, rövidesen a könnyen szállítható *kisebb méretű eszközök szerkesztésére* tértünk át. E célra Eötvösnek 1908. évi azon modelljéből indultunk ki, amelyben a torziós rúd hossza 20 cm. Ez az eszköz eredeti állapotában még meg lehetős tökéletlen volt, úgyhogy pl. Indiában csak megfelelő pótburkolatok alkalmazásával nyerhettünk vele megbízható leolvasásokat. Éppen ezért ezt az eszközt teljesen át kellett konstruálnunk. Az *új kis eszköz* kitűnően bevált és a szabadban való mérések legmesszebb menő követelményeit kielégíti. Mindenestől két kis ládába csomagolva könnyen szállítható, szükség esetén a kulik hátukon vihetik. Felállítása és kezelése végtelenül egyszerű. Szerkezete egyáltalán nem kényes, a rázkódást jól bírja, hosszú vasúti szállítás után is minden újabb szabályozás nélkül, közvet-

lenül észlelhetünk vele stb. Az eszköz ismertetésében vagy húszt különböző szerkezeti előnyre mutathattam rá a külföldi gyártmányokkal szemben. Végül ami a legfontosabb, az eszköz gyors hőmérséklet változások esetén is jó és megbízható leolvasásokat nyújt. Ezt úgy a saját méréseinkben szerzett tapasztalatok, valamint a külföldiek elismerő értesítései is igazolják. A külföldön ugyanis eszközeinkkel kizárólag nappal mérnek, amikor pl. a londoni Oertling cég eszköze az angolok saját közlése szerint teljesen használhatatlan.

Természetesen ezt a kis típusú eszközt is folytonosan tökéletesítettük és egy-egy új sorozat gyártásakor mindig újabb javításokat vezettünk be. Magukat az eszközöket a budapesti *Süss Nándor Precíziós-Mechanikai és Optikai Intézet R. T.* gyártja, azonban a belső lengő szerkezetet, a tulajdonképeni torziós ingát mi állítjuk egybe. E célra a torziós drótokat mi magunk készítjük. A kellően egybeállított eszközök mindenkor egyénileg megvizsgáljuk és az előzőkben tárgyalt felületek empirikus változtatásával megjavítjuk, vagyis a külső zavaró hatásokkal szemben érzéketlenné tesszük. Végül a műszer állandóit és formuláit meghatározzuk, hogy az a mérésekre közvetlenül használható legyen. Megelégedéssel jelenthetem, hogy eszközeink már kiállották a gyakorlati élet tűzpróbáját, amint azt szerte a nagyvilágon Japán és Indiától Amerikáig, Európától Afrikáig 65 dbb használatban levő *«Original Eötvös Made in Hungary»* bizonyítja.

Eötvös 1908-ban egy még kisebb típusú torziós ingát is szerkesztett, amelyben a torziós ingarúd hossza csak 10 cm volt. Minthogy úgy elméletileg, mint tapasztalatilag igazolt tény, hogy a méretek csökkentésével a gyors hőmérsékletváltozás és az egyéb külső zavaró hatások befolyása aránytalanul megnagyobbodik, eszköztét egészében még két rézhengerbe zárta és vízáramoltatásra való spirális csővel vette körül. Dacára e túlzott védelemnek az eszköz teljesen hasznavehetetlennek bizonyult. Akkor még az eszköz belsejében elhelyezett felületek javító hatása nem volt ismeretes. Különben is Eötvös ezt nem tartotta az igazi megoldásnak, és ezért később sem kísérelték meg e kis műszert ezúton megjavítani. Eötvös tulajdonképen egy olyan kis eszközt akart szerkeszteni, amely már eredetileg jó, amelyben tehát káros légáramlások alig jönnek létre, nem pedig egy olyan rossz eszközt, amelynek óriási járását utólagosan a betett felületek hajlítgatásával, forgatásával avagy tologatásával kiküszöböljük. Ha mindjárt a saját módszeremről is van szó, el kell ismernem e felfogás helyességét. Azonban az

eszközök egész során tett tapasztalataim alapján az a meggyőződés, hogy a kérdés Eötvös óhaja szerint egyáltalában nem oldható meg és így kénytelenek vagyunk e szükség megoldáshoz folyamodni. Már a forgalomban lévő kis eszközünknel elég nagy az a járás, amit utólagosan kell kiküszöbölnünk. Eppen ezért nem tartottam észszerűnek egy még kisebb és természetesen rosszabb eszköz szerkesztését, ahol aránytalanul nagyobb az a tényleges hiba, amit utólag kell megjavítanunk. Annyival is inkább feleslegesnek tartottam ezt, mert immár harminc év óta állandóan és a legkülönbözőbb viszonyok között végzett torziós inga méréseim alapján nyugodtan állíthatom, hogy az eszköz méreteinek további csökkentése a mérések szempontjából semmi előnyt sem jelent. A német eszközökben még most is 40 cm a torziós rúd hossza, ennek dacára a legrosszabb terepviszonyok között is nagy mértékben használják. A mi kis eszközünk már félakkora és egész könnyen szállítható, mérete és súlya eltörpül a sok minden egyéb mérési felszerelés mellett. Hiszen maga az észlelő sátor, amelyben a műszert eső és szél ellen védve felállítjuk, nagyobb ballaszt, mint az eszköz maga. Ehhez jön a sok minden személyi holmi, ami éppen úttalan és kultívatlan területeken igen tekintélyes. Így Upper Assam őserdőiben expedicióm kb. 110 benszülttől állott, 28 sátorban táboroztunk, továbbá 12 elefántunk és 12 szarvasmarhánk volt. Van-e itt értelme 10—20 cm-rel csökkenteni a legfontosabb műszer, a torziós inga méreteit és ezzel veszélyeztetni annak megbízhatóságát. Mindezeket megfontolva azon elhatározásra jutottam, hogy e forgalomban lévő kis eszközünkön kívül, egy még kisebbet nem konstruáltam.

A németek és angolok lényegében a mi torziós ingáink alapján szerkesztették meg eszközeiket, általában véve azonban azt a külső változtatást vezették be, hogy a vizuális, távcsöves észlelés helyett az automatikus regisztrálást alkalmazták. Eötvös, amint azt cikkeiben is kifejezte, nem volt a regisztrálás híve. E módszer ugyanis a szabadban való méréseknél sok hátránnyal jár, amint azt egyébként Amerikából nyert értesüléseink is igazolják. Eppen ezért mi magunk megmaradtunk az eredeti Eötvös-féle berendezés, a vizuális észlelés mellett. Úgy ezen, valamint eszközeink szerkesztésének egyéb kérdéseivel a *Zeitschrift für Instrumentenkunde*ben megjelent cikkeimben* részletesen foglalkoztam.

* *Die bei Feldmessungen angewendete Drehwaage des Baron Roland v. Eötvös*, Z. Instrumentenkunde 42, 173—178 (1922); *Die Anwend-*

Az Eötvös Intézet tradíciójához híven fenntartotta összeköttetéseit a külföld megfelelő szakembereivel, akik közül az utóbbi tíz év alatt is többen keresték fel intézetünket, hogy itt az Eötvös-féle módszert és a torziós inga használatát elsajátítsák. Külföldi tanítványaink szerte a nagy világban dolgoznak eszközeinkkel és pedig elsősorban petroleum után kutatnak velük. Különösen nagymértékben folynak e munkálatok Amerikában, Texas kiterjedt síkságain, Mexicóban és legújabban Venezuelában. Volt tanítványunk a Houstonban működő geofizikus Donald C. Barton *«Applied Geophysical Methods in America»* című cikke alapján közölhetem, hogy Texas és Louisianában az utóbbi pár év alatt a geofizikai módszerekkel több olajat találtak, mint előzőleg évtizedeken keresztül, s hogy e kutatásokban elég nagy mértékben használják torziós ingáinkat, a melyeken kívül csak a német Askania Werke eszközei vannak nagy mértékben elterjedve, a más fajta német és az angol gyártmányok azonban egyáltalán nincsenek használatban.

A külföld nagy érdeklődését mutatja, hogy Londonban a *South Kensingtoni Science Museum*ban 1920 óta egy eredeti Eötvös inga ki van állítva. Legújabban pedig kérésükre egy sorozat fényképet küldöttem, amelyek a torziós inga fokozatos fejlődését, valamint Eötvös gravitációs kutatásaiban használt egyéb műszereket tüntetik elő. E képek egy részét egy német cikkemben* is közöltem. A *müncheneri Deutsches Museum* ugyancsak ki szeretné állítani Eötvös eszközeit, azonban az erre szükséges összeget mindeztideig nem sikerült előteremteni. Talán éppen Akadémiánk kegyes támogatásával sikerülni fog a kérdést megoldani.

Végül őszintén meg kell vallanom, hogy sok minden tervemet nem valósíthattam meg, több fontos és sürgős kívánságnak nem tehettem eleget. Nyugodt lelkiismerettel mondhatom azonban, hogy ez nem rajtunk, hanem a mostoha körülményeken mulott. Hiszen az előzőkben ismertetett munkálatokat is csak a legnagyobb erőfeszítéssel végezhetjük el. A háború után az intézet amúgy is kevés, csupán három tagból álló személyzetét csakhamar egyetlen egyre áspasztották. Külföldi méréseinket csak úgy végezhetjük el,

barkeit der Eötvösschen Drehwage im Felde. Z. Instrumentenkunde **43**, 187—195 (1923); *Die Entwicklung, Empfindlichkeit und Verlässlichkeit der Eötvösschen Original-Drehwagen.* Z. Instrumentenkunde **45**, 486—493 (1925).

* *Die Entwicklung der Eötvösschen Originaldrehwagen.* Die Naturwissenschaften. Band **16**, Seite 1079—1088. Berlin, 1928.

hogy más intézmények méltányolva e működésünk nagy magyar kulturális jelentőségét, alkalmazottaikat lekötelező szívesseggel ideiglenesen rendelkezésemre bocsátották. A méresek költségein kívül más tudományos vizsgálatokra alig jut valami. Az intézet jelenleg szűkösen, mint vendég a budapesti tudomány egyetem Kísérleti Fizikai Intézetének épületében van elhelyezve. Az itt rendelkezésre álló helyiségek a legszükségesebb munkálatok elvégzésére sem elegendők. Egyes műszereink és felszerelési tárgyaink ideiglenesen másutt vannak elraktározva. Eppen ezért igen nagy horderejű *Klebensberg Kuno* gróf kultuszminiszter úr Ó Exellenciájának az a szándéka, hogy a *Báró Eötvös Loránd Fizikai Intézet* részére egy megfelelő új épületet emeltessen. Addig is azonban, amíg e nemes terv megvalósul, legalább a legégetőbb szükségletekről kellene gondoskodni, hogy az intézet nem csak magyar, de internacionális vonatkozásban is nagy jelentőségű hivatásának kellően megfelelhessen.

V. Ligeti Lajos első jelentése mongolországi kutató útjáról.*

Peking, 1929 február 28.

A pekingi mongolok legnagyobbbrészt lámatemplomokban élnek, ahová igen fiatalon kerülnek Belsőmongoliából rendszerint a qarčinok és čačarok közül. Nyelvüket az új környezetben is megtartják, a mellett kínaiul tökéletesen megtanulnak, vannak, akik kínai iskolában kínaiul tanítanak. Irodalmi mongol nyelvi ismereteik ezzel szemben szegényesek. Mongolul írni nem tudnak olvasni is csak annyit és úgy, amennyit a vallási szertartások megkövetelnek, melyek nyelve néhol, mint pl. a *Yung ho kung*-ban, mongol. Érteni azonban egészen még így sem értik a gépiesen ledarált szent szövegeket.

A pekingi lámakolostoroknak nincsen kizárólagosan mongol jellegük. Papjaik sorában nagy számmal találunk nemcsak kínaiakat, de tibetieket is, ezenfelül a szertartásokban a tibeti nyelvnek a mongol rovására mindinkább nagyobb szerepe van.

* *Ligeti Lajos* orientalista 1928. őszén a m. kultuszminisztérium támogatásával hosszabb tanulmányútra indult Mongolországba. A fiatal magyar kutató főcélja a lámakolostorokban őrzött kéziratok és xylographiák tüzetes tanulmányozása s minél nagyobb számban leendő megszerzése, másodsorban néprajzi és régészeti bűvárlatok.

Tanulmányútja irányelveiről Ligeti a *Magyar Nyelv* XXIV. (1928) 265—270. l. nyujt tájékoztatást.

A kolostorok mindegyikében találunk kisebb-nagyobb könyvgyűjteményt, mely legtöbbször kizárólag kánonikus szövegekből áll. *Yung ho kung*, a legfontosabb lámatemplom könyvtára, ha ugyan szabad ezt a nevet adni a templomban minden rendszer nélkül egymásra halmozott könyvcsomónak, csak tibeti xylográfokból áll, eltekintve egyetlen négynyelvű szövegtől, melyben a mongol is előfordul. A gyűjtemény legértékesebb darabja a tibeti Tanjur és Kanjur, azonban mindakettő jóformán használhatatlan, annyira össze van keverve. A Tanjurnak még a tartalomjegyzéke is hiányzik, a Kanjurban való eligazodást legalább valamennyire megkönnyíti az index. A Kanjur 108 kötetes u. n. vörös kiadás (vörös színű festékekkel nyomtatták), beosztása az eddig katalógusokban leírt példányokétól lényegesen eltér, e mellett azonos a párizsi Bibliothèque Nationale egyik példányával. A *Yung ho kung* könyveiről, szertartási tárgyairól (mongol vagy tibeti névvel együtt) pontos jegyzékem van. Egy másik lámatemplom, a *Mahākāla miao* könyvtárának magva egy 118 kötetes mongol nyelvű nyomtatott vörös Kanjur, melynek egy 114 kötetes csonka példánya Párizsban látható s egy másik teljes példányát Urgában őrzik. A *Mahākāla miao*-ban ezenfelül számos kéziratot láttam, köztük nem egyet mandzsu nyelven. A másik két lámatemplom, a *Sung tsu se* és a falakon kívül fekvő *Huang se* az Élő Buddhának volt egy ideig tartózkodási helye.

A pekingi és peking-vidéki lámaista hívők és lámakolostorok számára a könyveket két lámaista nyomda gyártja és árusítja. Ezeken kívül működik egy világi mongol nyomda is, a *Mongγol bičig-ün qoriy-a*, melynek kiadványai különleges figyelmet érdemelnek.

A sino-mongol lexicographiai munkák egyik legértékesebbike a mongol ábécé szerint rendezett két kötetes *Mongγol nangkiyad üsüg-ün toli bičig*, mely voltaképen új kiadása a tíz kötetes *Mong wen tse tien*-nek, mely szintén modern kiadás, de ez a gyenge litográfiai termék meg sem közelíti a mozgó mongol és kínai írásjegyekkel nyomtatott, tartalom- és hibajegyzékkel ellátott munkát. Hasonlóképen értékes a tárgyi csoportok szerint rendezett, szintén két kötetes mongol-kínai szótár, a *Mongγol udq-a-yin jüyil qobiyaγsan toli bičig*. Új kiadása jelent meg az ismert *Se t'i ts'ing wen kien* című négynyelvű szótárnak, de a kopott falemezekről már csak közepes levonatot tudtak adni. Valamivel jobb az az öt nyelvű szótár, mely Buddha ezer nevét

tartalmazza s amelyet nemrégiben adott ki Weller ilyen pekingi eredeti után.

A fontosabb tibeti-mongol szótárak mind megtalálhatók. Sajnos, az annyira fontos s amellet ritka *Mkhas pa'i 'byun gnas* falemezei már olyan rossz állapotban vannak, hogy a szótárnak egyetlen olvasható oldala sincsen. Ezzel szemben a Tao-kuang idejéből való és az eddigi irodalomban ismeretlen *Brda yig min don gsal bar byed pa'i zla ba'i 'od suan* igen szép és talán a leghasználhatóbb tibeti-mongol szótár.

Az egyetlen mongol nyelvű félig-meddig nyelvtannak nevezhető munkának, a *Jirüken-ü tolti*-nak igen érdekes példányára akadtam, u. i. nemcsak a *t* és *d*, hanem pl. a *ke* és *ge* között is különbséget tesz. A mongol helyesírással foglalkozik az egyes nyelvtani kategóriákat sorra véve, a szintén Tao-kuang idejéből való *Mong'ol üsüg-ün yosun-i sayitur nomla'san kelen-ü čimeg*. A lantsa, tibeti és mongol írás összehasonlító táblázatait adja az *Ege-ig üsüg kiged geyigülügči üsüg-üd orusiba*. Jelentékenyebb a *Rgya dkar nag rgya ser ka smi ra bal bod hor gyi yi ge* (etc.), mely több mint húsz, nagyobbára a szanszkrit és tibeti íráson alapuló ábécét közöl tibeti magyarázatokkal. Érdekes mutatványt találunk benne a mongol *'phags-pa* írásból is (sajnos ábécé nélkül) és a 18° oldalon egy 32 ismeretlen, kínaira emlékeztető írásjegyből álló szemelvényt. Kotwicz a Rocznik Orientalistyczny egyik legutóbbi kötetében a kitaj írásról írott megjegyzéseiben, úgy gondolom, ugyanezt a szöveget fényképen közölte és kitaj írásnak minősítette. Annyi mindenestre bizonyos, hogy ez a 32 ismeretlen írásjegy a kitaj-dzsürcsi-tangut írás csoport valamelyikéhez tartozik.

A történeti szövegek közül a leghecsesebb talán a *Yeke yuwan ulus-un mandu'san törü-yin köke sudur* 12 fejezetben Čingis khánról és a legrégibb mongol történetről A *Činggis qa'yan-u čedig* két különböző szöveget foglal magába. Az első, mely a végén olvasható colophon szerint a *Qad-un ündüsün qoriyang'ui altan tobči neretü sudur* nevet viseli, a mongolok történetét tárgyalja egészen a XVII. századig. A második rész minden különösebb cím nélkül a Činggis-cyklussal foglalkozik. Ugyanebbe a csoportba tartozik a *Činggis boryda-yin durasqal-un tegübüri*. A kitaj történetet tárgyaló *Liyoo ulus-un eki adaγ-un kereg-i temdeglegsən šastir* és a dzsürcsik történetét magában foglaló *Altan ulus-un eki adaγ-un kereg-i temdeglegsən šastir* kínaiból való fordítás.

A mongol nyomtatványok túlnyomórészt, száz közül kilencevenöt, buddhista kánonikus szövegeknek rendszerint tibetiből, nagy ritkán kinaiból készült fordításai. Ehhez hozzávehetjük annak a néhány buddhista szentnek az életrajzát, legendáját, akik közül a legnépszerűbbek Milaraspa, Padmasambhava és Bcoŋkapa. Ha végigtekintünk a tibeti és mongol buddhista szövegeken, szembeszökő, hogy mennyire nem változott a középpázsiai buddhista hívők ízlése hosszú századok alatt sem. Nagyjában ma is ugyanazok a legismertebb és legolvasottabb szövegek (pl. *Altan gerel*, *Üliger-ün dalai*), mint amelyeknek töredékei különböző eleddig alig ismert, vagy teljesen ismeretlen nyelveken a különböző középpázsiai expedíciók során előkerültek.

Pekingi tartózkodásom alatt két uigur kéziratnak a fényképmásolatához jutottam. A két kézirat Urumči vidékéről került vétel útján az egyik pekingi nyilvános könyvtár birtokába, melynek igazgatója lekötelező módon megajándékozott a kéziratoknak 14 lapot kitevő fényképmásolatával és az egyik kézirat hátlapján olvasható kínai szövegnek a másolatával, valamint a kéziratok közlési jogával. Az egyiket, a hosszabbikat egy hosszú tekercsre ragasztották fel, miáltal a másik oldal kínai szövege ugyan elvesztett, de legalább az uigur szöveget további rongálódástól megóvták. A másik töredék, nagyobb betűkkel egy más kéz írása, viszonylag jó állapotban van, s a hátlap kínai szövege hozzáférhető. Mindkettő egy-egy buddhista sūtra töredéke.

Hozzájutottam egy szép példány sino-török szótárhoz is, melynek egy erősen megrongálódott, csonka példányát Párizsban láttam, amelyet Pelliot középpázsiai útjáról hozott haza s ma a Bibliothèque Nationale Fonds Pelliotjában őrzik. A szótár tárgyi csoportok szerint van rendezve s az arab írásos török szavakat kínai átírás és jelentés-magyarázat kíséri.

Beszereztem néhány klisé-levonatot a Ker által felfedezett és a Bulletin Catholique de Pékinben közölt egyik kitaj feliratról, melyek jóval olvashatóbbak, mint magában a Bulletinben megjelent másolat.

Egy másik felirat-levonatom egy jade-tárgyról készült, melyet az egyik kitaj főváros (öt volt) romjaiban találtak s amely az alján 11 ismeretlen, szintén kínaira emlékeztető, meglehetősen durva, de éles vonalú írásjegyet tartalmaz. A jade-edény belső oldalán K'ien-lung magyarázata olvasható kínai nyelven, aki az egyes írásjegyeket régi kínai

jegyekkel próbálja megfejteni. A Ker-féle levonat segítségével, mely tudvalevőleg az egyetlen komoly kitaj írásos emlék, minden nehézség nélkül azonnal sikerült megállapítani, hogy a két írás teljesen azonos.

Meg kell emlékeznünk a pekingi sino-arab kiadványokról is, melyekkel annak idején Broomhall, Deveria, Vissière és mások foglalkoztak. Az általuk adott bibliográfia ma erősen kiegészítésre szorul (a *Li pai se* mellett egy könyvkereskedés kizárólag ezeket a könyveket árúsítja), erre a munkára azonban nem vállalkozhattam, meg kellett elégednem három arab-kinai szójegyzékkel.

Ligeti Lajos.

VI. Jelentés

az 1928 novemberétől 1929 januárig Münchenben, Nürnbergben és Párisban a «*Sylloge Tacticorum Graecorum*» számára végzett anyaggyűjtésről.

Kitűzött feladatomnak megfelelően Onasander, Aelianus, Sextus Julius Africanus, Ps.-Nicephorus Phocas De velitatione bellica-jának és Marcus Graecus Liber Igniumja kéziratait vizsgáltam át, melyeket a müncheni Staatsbibliothekben és a párisi Bibliothèque Nationaleban őriznek. Teljesen kollacionáltam a Parisinus 2442 gr.-t, mely a stratégikus és poliorketikus munkák egyik főkézirata s a X—XI. században készült, a többi XV—XVII. századbéli kéziratokból pedig bő szemelvényeket vettem, hogy hovatartozásukat meg lehessen állapítani. Onasandert illetőleg — melynek kézirati anyagát már régebben összegyűjtöttem — ezt már el is tudtam végezni, a többi auctornál — nevezetesen Aelianus és Sextus Julius Africanusnál — ez azonban csak a firenzei főkézirat, a Med. Laur. LV., 4 collatioja után lesz lehetséges.

A müncheni kéziratok közül Onasandert tartalmazzák a 268 gr és 342 gr; Nicephorus Phocas-t és Sextus Julius Africanust a 195 gr, csak Sextus Julius Africanust a 166 gr, Aelianust a 244 gr és 104 gr. Marcus Graecusnak itt három kézirata van: a Monacensis 267 lat és 224 lat és 197 lat. A görög kéziratok mind a XVI. századból valók, a 268, 342 és 166 számúak Andreas Darmarios másolásai.

Az Onasander kéziratokban biztosan fel lehet ismerni a Schwebeltől kiadásában felhasznált codexeket; még pedig a 268 gr a Bavaricus (Köchly kiadásában E) s a 342 gr a Nagelianus (Köchlynél N). A 195 gr a Vaticanus 1164 gr másolata, mely a poliorketikusokon kívül tartalmazza:

fol 97^r—133^v S. Jul. Africanust

fol 134^r—155^v a Thevenot-tól kiadott tractatust; ὁπως χρῆται τῇ τῆς πολιορκουμένης πόλεως στρατηγὸν πρὸς τὴν πολιορκίαν ἀντιτάττεσθαι. (Vett. Math. pg. 317—330.)

fol. 156^r—178^v: περὶ τοῦ πῶς δεῖ ἀγαπᾶσθαι παρὰ τοῦ ὑποχειρίου λαοῦ fejezet, mely a παρεμβολαὶ ἐκ τῶν στρατηγικῶν πράξεων tractatus 2. fejezete.

fol. 197^r—203^r Incertus scriptor byz. saec. X ed Vári. (Nem értem, hogy Fr. Boll ezt miért nem találta meg, cf. ed. pg. XVI.)

fol. 203^v—206^v tractatus: ταῦτα μὲν οὖν τὴν σὴν ἐνδοξότατα -- ἐξελεῖν κατὰ τῶν ἐχθρῶν.

fol. 207^r—368^r Leonis Tactica.

fol. 370^r—402^v Nicephori De velitatione bellica.

fol. 403^r— végig Leonis tactt. VI—XI, XIV/cf. ed. Varianae pg. XVII.)

Az Aelianus és Sextus Julius Africanus kéziratok rossz XVI. századbeli másolatok.

Marcus Graecus két kézirata csonka; a Monac. 267 lat. (melyben fol. 88^v—89^v van meg a Liber ignium) és a 224 lat. fol. 292^r—292^v); csak a XV. századból való 197 lat. (fol. 74^r—75^r) teljes. Valamennyinek a szövege igen sok helyen eltér a Hoefertől kiadott szövegtől, mely a Paris. 7156 lat. és 7158 lat-on alapul.

Jähns (Geschichte der Kriegswissenschaften. München, Leipzig 1889. I. pg 156—158) szerint Marcus Graecusnak Nürnbergben is van kézirata a Germanisches Museum könyvtárában. Itt is, meg a Stadtbibliothekben minden hadi és pyrotechnikára vonatkozó kéziratot megnéztem, de a Liber igniumnak semmi nyomára sem akadtam. Jähns tévedésének magyarázatát abban látom, hogy az egyik müncheni codexben (a 197 lat.ban) a sokféle tractatus között van a Nürnbergre vonatkozó is és így gondolhattott ő egy nürnbergi kézíratra.

A párisi Bibliothèque Nationaleban van a poliorketikus és strategikus írók említett egyik főkézirata a Parisinus 2442 gr. Ez fol. 1^r—23^v tartalmazza Aelianust, 24^r—43^r Onasandert és 43^r—55^v Ps-Maurikios I. és II. könyvét (pg 17—78. ed. Scheffer.) Onasandert és Aelianust Köchly számára Huntziker annakidején kollacionálta, de mint az előre látható volt, nagyon sok hibával; az Aelianus scholionokat pedig alig tudta elolvasni. Oldfather Onasander kiadásában átvette P olvasásait Köchlytől, természetesen az összes hibákkal. Az újabb collatio pontos olvasásai alapján most már

könnyebb megállapítani, hogy melyek az ebből származó fiatalabb kéziratok, másrészt minden kétség nélkül azonosítani lehet a Paris. 2442 gr-t Rigaltius «*Veteres Membranae*»-jával, amelynek alapján ő kiadását készítette. Ugyancsak erre a kéziraatra mennek vissza a Darmarios-féle másolatok.

Andreas Darmarios Onasander kéziratai közül a két münchenin kívül (Monacensis 268 gr és 342 gr) ismerem az Ambrosianus 563 (N 196 sup) és ennek másolatát az Ambrosianus 905 (C 265 inf)-ben pótlólag adott Onasandert, a Palatinus 414 gr-t; feltétlenül Darmarios kézirat volt a Rigaltiustól felhasznált «*Liber Recentior*», mellyel minden apróságban is egyezik a Taurinensis XLIX. b. V. 29 Tőle való még az Onasandert tartalmazó Cantabrigiensis coll. Ss. Trinit. 1038, a zaragossai Pilar könyvtárban levő 2609. és a madridi Palais Royal-ban levő 48. számú kézirat; valószínűnek tartom; hogy ő másolta még a Bodleianus misc. 199-et (1573-ból) és az Escorialensis ψ -IV-5-t.

Hogy a fiatalabb kéziratok ilyen nagy száma egy másolótól való, ez megmagyarázza azt a sok singularis olvasást, amely a három régi főkézirat egyikében sem található meg, ellenben ezekben a fiatalabb másolatokban csaknem azonos formában nyilvánul meg, gyakran igen rossz, értelmetlen változatokban, sűrű lacunákkal; mindez azonban jól illik Darmarios másolóhi hírnevéhez (cf Graux: *Essai sur les origines du fonds grec de l'Escuriat*. Paris 1880. pg 350, vagy L. Schmidt: *A. Darmarios a Zentralblatt f. Bibl. w. III*) 1886 (pg 135 kk.) s így talán az ilyenfajta olvasásokat mint Darmarios coniecturáit kell elkönyvelni.

Coniectura számba mennek a Parisinus 2443 és 2523 gr singularis olvasásai is, mely codexeket Angelus Vergetius másolta. Míg Darmarios csak a Paris. 2442 hagyományán áll, Vergetius már ismeri a Med.-Laur LV, 4 hagyományát a Paris 2522 közvetítésével, mely a Laur.-nak másolata. Ebben a codexben a marginalis jegyzetekben határozottan felismertem Vergetius kézírását: itt a Med.-Laurentianus szövegét kíséri a Paris. 2442, ill. a Darmarios-féle szövegből vett variáns lectionokkal. Vergetius saját másolásainál mindkét hagyományt tekintetbe veszi, sőt konjiciál is. Az ő másolásának terméke kellett, hogy legyen a Rigaltiusnál szereplő codex Morellanus, sőt nagyon valószínűnek tartom, hogy ez azonos a Paris. 2523-mal.

A többi Onasander kézirat mind vagy a Med.-Laur. LV, 4 másolata (mint a Paris. 2522 és 2446 gr), vagy a Vaticanus 1164-é (Paris 2445, gr). A Paris. 1774 gr egy

Darmarios kézirat másolatának látszik. A fiatalabb kéziratok viszonya a főkéziratokhoz a következő:

Med.-Laur. LV, 4 Vatic. 1164 gr Paris. 2442 gr

Angelus Vergetius

A. Darmarios

A párisi Aelianus kéziratok — az egy 2446 gr-on kívül, mely a Med.-Laur. LV, 4-re visszamenő Bernensis 97 gr másolata — mind (vagyis a Paris. 1774, 2443, 2444, 2445, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2540, suppl. 21 és Coislinianus 336) az úgynevezett párisi recensiot tartalmazzák, vagyis a XXXVI. fejezettől a XLVIII. fejezetig terjedő részt még néhány függelék fejezettel a Paris. 2442, ill. testvérkézirata a Vaticanus 1164 gr szerinti változatban adják. Azt, hogy a Paris. 2442 gr és a Vaticanus 1164 gr milyen viszonyban vannak egymással, majd csak az utóbbi pontos collatiója után lehet megállapítani.

Sextus Julius Africanus *κατοί*-ja megvan a Paris. 2437, 2439, 2441, 2445. 2446 gr —, a suppl. 26 és suppl. 1165 gr codexekben. A Paris. 2522 nem tartalmazza ezt az auctort, — mint azt Omont a katalógusban állítja — hanem a VI. századbeli byzanci Anonymust (ed. Köchly 1855.), mely tudvalevőleg sok azonos fejezetet tartalmaz ezzel. Ezek közül a kéziratok közül a 2446 gr-on kívül a többi a Paris.-Vatic. hagyományt látszik követni. A Paris. 6251. lat. is tartalmazná a katalógus szerint auctorunkat, azonban ez is a kéziratban helytelenül adott cím miatt, csak tévedés. Az első fejezet ugyanis: *περί τοῦ πῶς δεῖ ἀγαπᾶσθαι πρὸς τοῦ ὑποχειρίου λαοῦ* vagyis a fentemlitett *παρεχβολαὶ ἐκ τῶν στρατηγικῶν πράξεων* második fejezete. Ezután következik még az ezt követő 9 fejezet. A *περί στραμῶν καὶ μέτρων*-ból megmaradt néhány fejezet meg van a Paris. 2191, 2192 és 2193 gr-ban. A Paris. 2603 gr fol. 321^v—345^v-ig Omont szerint tartalmazza: *Geoponicorum capita et prognostica varia ex Africano, Democrito, Didymo, Florentino etc.* Ezek között Sextus Julius Africanustól van 11 fejezet.

Ps.-Maurikiost a Paris. 2442 gr-on kívül megtaláljuk a Paris. 2445 gr-ban; Urbikios neve alatt pedig a 2446, 2529 és 3107 gr-ban. A Paris. 2533 gr nem ad szöveget, hanem csak jegyzeteket a byzanci paraphrazist tartalmazó Ambrosianus 905 (C 265 inf.)-ből.

Nikephoros Phokas de velitatione bellica-ját C. B. Hase a Paris. 2437 gr-ból adta ki, amely egyike a legrosszabb kéziratoknak. Ezenkívül meg van még a szintén XVI. századból való 2445 gr és suppl. 26 gr-ban is.

Olaszországi tanulmányaim főfeladata lesz a két főkézirat, t. i. a Med.-Laurentianus LV, 4 és Vaticanus 1164 gr, azután a Ps.-Leo Inedita Tactica ját tartalmazó Med.-Laurentianus LXXV, 6. kollacionálása, melyek a szöveg-megállapításra elsörendű fontossággal bírnak; a többi kézirat hovatartozásának kérdésében csak ezek után lehet érdemleges megállapodásra jutni.

Róma, 1929. február 25.

Dr. Korzenszky Eleonóra.

VII. Némethy Géza osztályelnök üdvözlő beszédei az I. osztályban tartott székfoglalók alkalmából.

I. Baros Gyula I. taghoz 1928 október 29-én.

Székfoglalód elhangzása után örömmel iktatlak be Akadémiánk teljes jogú levelező tagjai közé Téged, a magyar irodalomtörténet régi, termékeny és érdemes munkását.

Tudósi működésedet a családi könyv- és levéltárak átkutatásával kezded, ahonnan régi és érdekes kéziratok énekeskönyveink tartalmát hoztad napfényre. Ebbe a körbe esik a *Radványi-verseskönyvek* kitűnő kiadása, amellyel először tüntél fel, valamint Szolga Mihály diáriuma verses anyagának ismertetése és a Rimay János szerelmi lírájáról szóló nagyobb tanulmányod.

Ugyancsak a családi levéltárakban folytatott kutatásaidból indultak ki a testőrírókkal foglalkozó tanulmányaid, amelyek folyamán értékes adalékokat szolgáltatál főleg Baresay és Báróczy írói működésének megismeréséhez. Különösen elmerültél Kazinczy korának irodalmi mozgalmába s így vetted meg az alapját annak a jeles tanulmánynak, amely *Festetics György a magyar irodalomban* címen a Kisfaludy-Társaság pályázata díjszerűt nyert.

Egészen különös szeretettel és fáradságos utána járással kutattad továbbá a jelesebb magyar költők nép szerűségének nyomait magában az irodalomban és az utókorra tett nagy hatásukban. Ide vágnak *Petőfi a magyar költők lantján*, valamint *Petőfi és a külföldi költők*

című értekezéseid és hasonló módon nyomoztad Gvadányi, Jókai és Madách szerepét az irodalmi utókorban.

Ide tartozik végre mai székfoglalód is az irodalmi hagyomány életerejéről, melynél aktuálisabb tárgyat a mostani időben nem is választhattál volna, mert hiszen még ma is ott garázdálkodnak irodalmunk berkeiben azok a képtelenül önhitt titánkodók, akik lenézéssel beszélnek -- és itt szó szerint idézek -- „értéktelen régi irodalmunkról”; akik felejtetni és felejtetni akarják a multat, vagyis azt, hogy magyar irodalom se tegnap óta van, hanem gyökereivel a messze multba nyúlik vissza s immár annak is több mint másfélszáz esztendeje, hogy, éppen a Te kedves testőreid fellépte óta, tudatos és megszakítatlan fejlesztés tárgya; akik össze akarnak törni minden hagyományos formát, hogy helyébe állítsák a legféktelenebb egyéni önkényt s akikről bátran elmondhatjuk Arany János szavaival: mindenféle díbdáb hancúzik a Parnasszuson mezítláb. Ha ezek valaha végleges daldalra jutnának, azt érnék el vele, hogy a magyar irodalmat saját hazájában hazátlanná tennék.

E kárhozatos irányzat ellen küzdesz Te, kedves új társunk! és én biztosíthatlak arról, hogy ebben a nemes küzdelemben a mi tudós testületünk régibb tagjai közl csak támogatókra fogsz találni.

II. Szinnyei Ferenc r. taghoz 1929 január 7-én.

Székfoglalód megtartása után a legnagyobb örömmel üdvözöllek osztályunk nevében, mint Akadémiánknak immár teljes jogú rendes tagját, mint a magyar irodalomtörténet tudományának nagy szorgalmú és nagy érdemű munkását.

A Te irodalmi működésed a tervszerű tudományos célkitűzésnek iskolai példája. Ifjúságotól fogva egy célt szolgált speciális és analitikus munkásságod, amely végre egy nagy szintézisben csúcsosodott ki, egy monumentális műben, a *Novella- és regényirodalmunk a szabadságharcig* című kétkötetes monográfiában, ahol a tizenharmadik század második felétől fogva 1848-ig teljes és hű képét adtad prózai szépirodalmunk fejlődésének.

E munkának egyhangú elismeréssel hódolt az irodalomtörténészek kritikája, de most engedd meg, hogy én egy vén filologus-szív melegével fejezzem ki irántad való elismerésemet, mert én ebből a munkából első sorban

azt látom, milyen igaz filologus vagy Te, mikor annyi szeretettel és türelemmel tudod méltatni s mented meg a feledéstől régibb szépirodalmunk még oly jelentékteleneknek látszó termékeit is, mintha csak a filológiának azt a meghatározását akarnád igazolni, amit egy régibb latin munkámban magam adtam a következő szavakkal: „Non id solum opus est generi humano, ut novis semper inventis ditetur cognitionis thesaurus, sed etiam summo opere cavendum, ne quid, quod semel inventum est, temporum iniuria nobis eripiatur obruaturque iniqua oblivione. Quare inventa est nostra ars, *philologia*, quae est vere *ars non obliviscendi*, tamquam memoria generis humani.“

Igen, ez a filologia, a *nemfelejtés nagy művészete*, az emberiség emlékező tehetsége és mnemotechnikája, az a tudomány, amely gondoskodik, hogy egy szemernyi abból el ne vesszen, amit ember valaha gondolt és érzett: és ez a kultúra legnagyobb biztosítója, mert hiszen minden kultúra hanyatlása ott kezdődik, ahol a feledés, a szellem sivatagának ez a szörnyű futóhomokja, amely Madách szerint eltemeti a piramisokat. Ez a mi tudományunk, mindnyájunké, akik ebben az osztályban ülünk, az a gyönyörű művészet, melyet Te, kedves társunk! egy életen keresztül mesteri módon űztél.

De ez a mai szép napunk nemcsak a tudomány ünnepe, hanem a mi családi ünnepünk is. Hiszen Te egy olyan tudós dinasztia tagja vagy, amely eltörölhetetlen nyomokat hagy maga után Akadémiánk és tudományunk történetében. Még nem is olyan régen itt ült közöttünk egy szeretetre méltó aggastyán, akinél a magyar könyvet senki jobban nem szerette, aki a magyar nyomtatványok leglívebb kinstárnoka volt, mindnyájunk kedves Szinyeyi bácsija, idősb Szinnyi József, a Te édes atyád, ez a szerencsés ember, akinek a jó sors megadta azt, aminél nagyobb tudósnak nem adhat, hogy óriási munkáját, amelyen évtizedekig dolgozott, késő vénségében annyira befejezhette, hogy a magyar írók nagy lexikonának utolsó füzeté az ő elköltözése után egészen rövid idővel már napvilágot láthatott. Ő egy szép és hosszú élet végén elkerülte a nagyot akaró tudósok annyiszor ismétlődő tragikumát, a töredékben maradáást. Áldás emlékére!

Itt ül mellettem testvérbátyád, ifjabb Szinnyi József, a magyar nyelvtudomány atyamestere, a mi kedves osztálytitkárunk és jelenleg Akadémiánk nagy

érdemű főkönyvtárnoka is; és itt ülsz most már rendes tagjaink sorában Te is, mint a legnagyobb tudományos kitüntetés birtokosa, aki munkásságodat ott kezdted, ahol testvérbátyád elhagyta, aki tudvalevőleg kora ifjúságában szintén magyar irodalomtörténeti kutatással foglalkozott.

Nem nagy öröm-e hát a mi tudós lelkiünknek, ha azt látjuk, hogy egy tudós családban a vérség kötelékei összefonódnak a szellemi kapcsolatokkal s hogy a tudományban is ily fényes példán bizonyul be a mi Berzsényink mondása: *Csak sást nemzenek a sasok*, amit az ő nagy mintaképe, az életbölcesség felülmulhatatlan poétája, Horatius, az ő lapidáris tömörségével így fejezett ki: *Fortes creantur fortibus et bonis*.

III. Pintér Jenő r. taghoz 1929 február 4-én.

Székfoglalód meghallgatása után, amelynek kegyetes tartalma, a boldogult Váczy Jánosról való megemlékezés, mindnyájunk szívét jól eső érzéssel töltötte el, lelkes örömmel üdvözöllek immár Akadémiánk teljes jogú rendes tagjai sorában, a legnagyobb tudományos kitüntetés birtokában Téged, a magyar irodalomtörténet korszakos jelentőségű mesterét.

Kora ifjúságodtól fogva egy nagy tudományos cél szolgálatába állítottad vas következetességgel és az élet örömeiről való áldozatos lemondással egész erődet, hogy megírjad a magyar irodalomtörténetnek olyan nagyszabású és oly teljességű kézikönyvét, amely már hallhatatlan Toldyink szeme előtt lebegett, de aminővel a legújabb időkig nem rendelkezünk. Hat kötetre osztottad az óriási anyagot és 1913-ig ki is adtál belőle négy tekintélyes kötetet a legrégibb időktől fogva Kazinczy haláláig, melyeket az Arany János haláláig terjedő ötödik és hatodik kötetrel akarták kiegészíteni.

Közbejött nagy katasztrófánk, a világháború, amely annyi széppel és naggyal együtt a Te eredeti tervedet is romba döntötte. De, mihelyt a viszonyok kissé javultak, vállalkoztál a Sisyphus kínos munkájára és 1921-ben sikerült is két hatalmas kötetben kiadnod *A magyar irodalom történetének kézikönyvét*, ahol már egészet adtál, mert eljutottál a tizenkilencedik és a huszadik század mesgyéjéig. Legújabbban pedig, megint két nagy kötetben, népszerűbb módon és kitűnően kiválogatott illusztrációk

kíséretében dolgoztad fel az anyagot s eljutottál úgyszólván a mai napig. Most már joggal mondhatod, hogy hiánytalan munkát végeztél, titáni munkát, aránylag fiatal korban; hiszen Te, boldog ember! még máig sem érted el az ötvenedik esztendőt, olyan időt, amikor mi, hiú tudós emberek, még egészen fiataloknak tartjuk és érezzük magunkat.

Meg fogod bocsátani nekem, aki a tudományban mindent a klasszikus filologus szemével, majdnem azt mondhatnám, a klasszicista *sacro egoismo*-jával nézek, ha Téged Schanz-cal, a néhai felejtethetlen würzburgi tanárral hasonlítlak össze, aki megírta nekünk olyan terjedelemben és olyan teljességgel a római irodalomtörténet nagy kézikönyvét, amelyet idáig még nem látott a világ, mindenütt pontosan regisztrálva az eddig végzett munkát és kijelölve a további kutatás irányait. Én tehát a magam szempontjából nem tudok Neked nagyobb dicsérettel adózni, mint amikor azt mondom, hogy Te vagy a magyar Schanz, mert hasonló emberfeletti munkát hasonló sikerrel végeztél, s már a neved is, mint az övé, fogalomná vált: hiszen a római irodalom történetét ma Schanznak, a magyarét Pintérnek hívják.

Meghatottság fog el, valahányszor e két hatalmas mű vaskos köteteit könyvespolcomon egymás mellett állani látom. Ez nem két könyv, mondom ilyenkor magamban, hanem két élet, a tudománynak a maga egészében minden fenntartás nélkül fölláldozott élet. Ezekből tanulom meg nagy lelkiépülésemre, hogy az igaz tudós nem az a Faust, akít folyton gyötör a kínos probléma, érdekes-e a tudományért fölláldozni az életet, a tudásfa bármily kíváncsatos gyümölcseért a rövid földi lét egész édenkertjét, hanem az igaz tudós harmonikus lelkű antik böles, aki azt vallja a stoikusokkal, hogy az élet, a pusztá henye élet nem lehet legfőbb javunk. Ha pedig ezek a régi bölcsek, akik az ember legfőbb javának, a lélek értelmi és erkölcsi tökéletességét, a *virtust* tartották, ezt a jelmondatot választották maguknak, amely szerint tudtak élni és, ha kellett, halni is: *Honeste vivere necesse est, vivere non est necesse*; s ha egy bátor hajós nép, a hollandus, amelynek mindene a tenger, de amelynek a tudomány terén szerzett érdemei sem maradnak el a hajózás terén elért sikerei mögött, a stoikusok e mondását utánózva, ma is büszkén írja hajói zászlajára: *Navigare necesse est, vivere non est necesse*; akkor mi, tudósok,

akik a tudományunk nélkül élni sem tudnánk, választ-hatnánk-e magunknak méltóbb jelmondatot, mint ezt, amely éppen a Te, romokon építő, példás tudósi életednek, Kedves Társunk! legfőbb tanulsága: *Litteris studere necesse est, vivere non est necesse.*

VIII. Csánki Dezső ig. és r. t. osztályelnök üdvözlő beszéde Hajnal István l. t. székfoglalója alkalmából.

Tisztelt Tagtárs Úr!

A mohácsi vészre, ezeréves történetünket derékban szelő ezen végzetes eseményre következő szomorú két évszázadnak mintegy közepére esik a T. Tagtárs úr által most tárgyalt időszak. Bár a XVII század elején nyugodni látszanak a fejlemények, a szünetlen gyötrődés mégis nyilvánvaló, s különösen a terület, a főhatalom és a vallás kinzó, szinte elválaszthatatlanul összebonyolódott kérdéseiből táplálkozik.

A terület kérdése a török foglalásokból s Erdélynek a tulajdonképeni Magyarországtól történt különválásából, — a főhatalomé, a Németországban is imperiummal bíró Habsburg-családnak és az erdélyi fejedelmeknek kettévált magyar uralmából, — a vallásé az immár egy évszázados felekezeti alakulásból ered, mely utóbbi a boldogtalan Európát és vele Magyarországot területét is egy emberöltő harminc esztendejére a megújuló harcok vagy ép a pusztulás színterévé változtatta.

E vergődő korszak egyik magyar vezéralakjáról emlékezünk e pillanatban, aki két más kortársával együtt fénypont az uralkodó zürzavar homályában.

Kemény János erdélyi fejedelem, a következő félévszázadban szerkesztett önéletírásában, bár érzi az elválasztó ellentéteket, örömmel mutat rá e három *nagynak* nevezett reprezentáns alakra. E reprezentánsok a homályból ép most fényesen kiemelkedő: Esterházy Miklós, nádor, Pázmány Péter, esztergomi érsek, és Bethlen Gábor, erdélyi fejedelem. Mindhárom az erős akarattal párosult egyéni képességek, a vallásos meggyőződéssel egyesült politikai tudás, s az európai műveltséggel pallérozott magyar érzés megtestesülése. S akik — sajnos — mint ellentétes áramlatok és uralkodó eszmék képviselői, nyilvánvaló nagy képességeiket és hazaszeretetüket mégsem bírják *egységesen* a magyar közérdek szolgálatába állítani.

A terület kérdésében a törökkel szemben való lehető megértés egyesíti, az imperium és vallás ügyében való szembefordulás azonban többé-kevésbé elválasztja a XVII. századi magyar közélet e csodálatos vezéralakjait. Kimagasló egyéniségük és közéleti működésük azért mégis magára vonja már az egykorúak s aztán a közvetlen következő kor bámulatát.

S midőn csodálatunkat mi késő utódok is kifejezzük, a tudománynak objektív kutatásra szánt e csarnokában elválaszthatjuk-e ebbeli véleményünket — hiszen «historia est magistra vitae» — attól a forró óhajításunktól, vajha mai hivatott nagyjaink és a közvélemény, a terület, a főhatalom és a vallásfelekezetek többé-kevésbé — sajnos — még ma is fesztítő kérdéseiben, könyörtelen ellenségektől figyeltetve, egyetlen magyar gondolatban és akaratban egyesüljenek.

Tisztelt Tagtársunk! Székfoglalóját megtartotta. Örömmel üdvözlöm ez alkalommal s osztályelnöki tiszteből kifolyólag a Magyar Tudományos Akadémia teljes jogú tagjai sorába iktatom.

Meg fogjuk keresni az elnökséget, hogy tisztelt Tagtárs úrnak a tagsági oklevelet állíttassa ki és küldje meg. Abban a meggyőződésben vagyok, hogy munkássága ezután is hasznára és dicsére lesz a tudománynak, Akadémiánknak és a közügynek. Isten adjon ehhez Önnek továbbra is lelkes kedvet, erőt és egészséget.

IX. A M. Tud. Akadémia újabb kiadványai.

(Az előző kiadványok jegyzékét lásd az Akadémiai Értesítő XL. kötele 442. füzetének 100. old.-án.)

Akadémiai Értesítő XL. kötet, 442. füzet. 1929. január—március. Ára 2 P 50 f.

Bornát István r. t.: György Endre r. t. emlékezete. (Emlékbeszédek XX. k. 12. sz.) 1—36 lap. Ára 1 P.

Bókay János l. t.: Transparentia vizsgálatok hydrocephalusos gyermekeken. 1—44 lap. Ára 2 P.

Csüry Bálint l. t.: Érintkezésen alapuló névátvitel. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből, XXIV. k. 12. sz.) 1—57 lap. Ára 2 P.

Fellner Frigyes l. t.: Csonka-Magyarország nemzeti vagyona. 1—95. l. Ára 4 P.

Hadtörténelmi Közlemények XXX. évf. 2 f. 1—124 lap. Ára 2 P.
Illés József l. t.: Kolosváry Sándor l. t. emlékezete. (Emlékbeszédek XX. k. 11. sz. 1—15 lap) Ára 1 P.

Irodalomtörténeti Közlemények XXXIX. évf. I. füzet. 1—128. lap. Ára 4 P.

Közgazdasági Szemle LIII. évf. 74. k. 1. sz. 1—84 lap. Ára 3 P.

Közgazdasági Szemle LIII. évf. 74. k. 2. sz. 85—176 lap. Ára 3 P.
Pintér Jenő r. t.: Váczy János l. t. emlékezete. 1—13 l. (Emlékbeszédék XX. kötet 10. sz.) Ára 1 P.

Tomesányi Móric l. t.: Rendészet-közigazgatás-bírói jogvédelem. (Értekezések a filozófiai és társadalmi tudományok köréből. III. k. 7. sz.) 1—31 lap. Székfoglaló értekezés. Ára 1 P.

Vinkler János l. t.: Az igazság a polgári perben. 1—18. lap. Ára 1 P. (Értekezések a filozófiai és társadalmi tudományok köréből. III. k. 6. sz.)

Voinovich Géza r. t.: Arany János életrajza. 1—253 lap. Ára 5 P.

X. A M. Tud. Akadémiának felajánlott adományok és alapítványok folytatólagos jegyzéke.

(Az előző adományjegyzéket lásd az Akad. Ért. XL. k. 442 f. 101. lapján.)

Adomány:

N. N. az 1929. évi Darányi-jutalom kiegészítésére. 240 P

XI. Jelentés az akadémiai választásokról.

Az 1929. évi LXXXIX. nagygyűlési összes ülésen (május 10-én), valamint az ugyanezen a napon tartott elegyes ülésen megválasztottak:

Másodelnököknek :

Herczeg Ferenc t. t.

Igazgató tagnak :

Gr. Zichy Gyula, kalocsai érsek Ilosvay Lajos t. t. és
az Igazgató-Tanács választottja. Popovics Sándor t. t.
a M. Tud. Akadémia választottjai.

Az I. osztályba :

Külső tagnak :

Heisenberg Ágost, müncheni egyetemi tanár, a byzantinológia művelője és

Schwartz Ede, a bajor tudományos akadémia elnöke, a klasszikus filológia művelője.

A II. osztályba :

Rendes tagnak az A) alosztályba :

Finkey Ferenc l. t.

Levelező tagnak az A) alosztályba:

Balás Károly, egyetemi tanár, közgazda,
Staud Lajos, kuriai nyug. tanácselnök, jogtudományi író.

Rendes tagnak a B) alosztályba:

Hóman Bálint l. t. Szentpétery Imre l. t.

Külső tagnak:

Kutrzeba Szaniszló, krakkói egyetemi tanár, a krakkói
lengyel Tudományos Akadémia főtitkára, az alkotmány- és
jogtörténelem művelője.

A III. osztályba:

Levelező tagnak a B) alosztályba:

Szentpétery Zsigmond, egyetemi tanár, geologus.

XII. Az Igazgató-Tanács tagjai 1929. májusban.

Az Igazgató-Tanács választottjai:

József főherceg t. t.
Gr. Apponyi Albert t. t.
Hg. Batthyány-Stratt-
mann László t. t.
Gr. Károlyi Gyula
Szmrecsányi Lajos
Gr. Széchenyi Emil
Gr. Teleki Pál t. t.
Gr. Zichy János
Gr. Mailáth József
Serédi Jusztinián
11. Gr. Zichy Gyula

Az Akadémia választottjai:

Br. Wlassics Gyula t. t.
Br. Forster Gyula t. t.
Pauer Imre t. t.
Gr. Andrássy Gyula r. t.
Concha Győző r. t.
Hosvay Lajos t. t.
Fröhlich Izidor r. t.
Szinnyei József r. t.
Gr. Klebelsberg Kunó t. t.
Popovics Sándor t. t.
Csánki Dezső r. t.
12. Fináczy Ernő r. t.

XIII. INHALTSVERZEICHNIS.

	Seite
I. <i>Julius Vargha</i> . Rede des Präsidenten Albert von Berzeviczy an der Bahre des zweiten Präsidenten und Ehrenmitglieds Julius Vargha am 4-ten Mai 1929.	105
II. LXXXIX-ste feierliche Generalversammlung der Ungarischen Akademie der Wissenschaften:	
1. Eröffnungsrede des Präsidenten Albert von Berzeviczy: Die beiden Eötvös	107
2. Andor Kozma: Roland Eötvös (Gedicht)	115
III. Ausschussberichte:	
1. Bericht über den Grossen Preis und den Marczibányi-Preis	119
2. Bericht über den Samuel-Kölber-Preis	126
3. Bericht über den Franz Chorin-Preis	126
4. Bericht über den Baron Sigmund Kornfeld-Preis	132
5. Bericht über den Péczely-Preis	135
6. Bericht über den Wilhelm Fraknói-Preis	141
7. Bericht über den Ignaz Darányi-Preis	149
8. Bericht über den Gabriel Kazinczy-Preis	151
IV. Auszüge aus den in den Klassensitzungen vorgetragenen Abhandlungen:	
1. Franz Szinnyi o. M.: Die Ungarische Novellen- und Romanliteratur zu Anfang des Zeitalters des Absolutismus.	152
2. Franz Eckhart korr. M.: Die Familiengesetze des Hauses Habsburg-Lothringen	154
3. Desider Pekár korr. M.: Die zehnjährige wissenschaftliche Tätigkeit des Baron Roland Eötvös-Geophysischen Instituts	163
V. Erster Bericht Ludwig Ligeti's über seine mongolische Forschungsreise	172
VI. Bericht über das für die Sylloge Tacticorum Graecorum in München, Nürnberg und Paris gesammelte Material	176
VII. Begrüßungsreden des Klassenvorstands Géza Némethy anlässlich der in der I. Klasse gehaltenen Antrittsvorträge:	
1. An Julius Baros korr. M. (29. Okt. 1928)	180
2. An Franz Szinnyi o. M. (7. Jan. 1929)	181
3. An Eugen Pintér o. M. (4. Febr. 1929)	183
VIII. Begrüßungsrede des Klassenvorstands Desider Csánki, Dir. und o. M. anlässlich des Antrittsvortrags von Stefan Hajnal korr. M.	185
IX. Neuausgaben der Ungarischen Akademie der Wissenschaften	186
X. Schenkungen und Stiftungen an die Ungarische Akademie der Wissenschaften	187
XI. Ergebnis der akademischen Wahlen in 1929	187
XII. Die Mitglieder des Direktionsrates im Mai 1929	188
XIII. Deutsches Inhaltsverzeichnis	189
XIV. Französisches Inhaltsverzeichnis	190
XV. Englischs Inhaltsverzeichnis	191

XIV. SOMMAIRE.

	Page
I. <i>Jules Vargha</i> . Discours prononcé par M. A. de Berzeviczy, président de l'Académie aux funérailles de J. Vargha, vice-président de l'Académie (le 4 mai 1929)	105
II. LXXXIX ^e séance solennelle de l'Académie Hongroise :	
1. Discours d'ouverture de M. A. de Berzeviczy : Les deux Eötvös	107
2. A. Kozma : Loránd Eötvös (poésio)	115
III. Rapports de Commissions :	
1. Rapports sur le Grand Prix et le prix Marczibányi	119
2. Rapport sur le prix Samuel—Kölber	126
3. Rapport sur le prix Fr. Chorin	126
4. Rapport sur le prix b. Kornfeld	132
5. Rapport sur le prix Péczely	135
6. Rapport sur le prix Fraknoi	141
7. Rapport sur le prix I. Darányi	149
8. Rapport sur le prix G. Kazinczy	151
IV. Extraits des mémoires présentés à l'Académie :	
1. Fr. Szinnyi : La nouvelle et le roman au commencement de l'époque de l'absolutisme	152
2. Fr. Eckhardt : Les lois de famille de la maison Habsbourg-Lorraine	154
3. D. Pekár : L'activité scientifique de l'Institut de Géophysique Eötvös	163
V. L. Ligeti : Premier rapport sur son expédition scientifique en Mongolie	172
VI. Rapport sur l'édition du <i>Sylloge Tacticorum Graecorum</i> . Recherches à Munich, Nuremberg et à Paris	176
VII. Discours de réception de M. G. Némethy, président de la première classe de l'Académie :	
1. à J. Baros m. c. (le 29 octobre 1928)	180
2. à Fr. Szinnyi m. o. (le 7 janvier 1929)	181
3. à E. Pintér m. o. (le 4 février 1929)	183
VIII. Discours de réception de M. D. Csánki, président de la 2 ^e classe de l'Académie à M. E. Hajnal m. c.	185
IX. Publications récentes de l'Académie	186
X. Dons et fondations	187
XI. Résultats des élections en 1929	187
XII. Les membres du Conseil de l'Académie au mois de mai 1929	188
XIII—XV. Tradition allemande, française et anglaise du Sommaire	189-191

XV. CONTENTS.

	Page
I. <i>Julius Vargha</i> . President Albert de Berzeviczy's speech at the bier of the late Julius Vargha, Vice-President of the Academy, on the 4 th May 1929	105
II. LXXXIX. General Assembly of the Hungarian Academy of Sciences :	
1. Opening address on «The two Eötvös» delivered by President Albert de Berzeviczy	107
2. «Roland Eötvös», a poem, by Andrew Kozma	115
III. Committee reports :	
1. Report on the Grand Prix and on the Marczibányi supplementary prize	119
2. Report on the Sámuel-Kölber prize	126
3. Report on the Francis Chorin prize	126
4. Report on the baron Sigismund Kornfeld prize	132
5. Report on the Péczely prize	135
6. Report on the William Fraknói prize	141
7. Report on the Ignatius Darányi prize	149
8. Report on the prize to be disbursed out of the foundation of Gabriel Kazinczy and his wife	151
IV. Extracts from the dissertations held at the division meetings :	
1. Francis Szinnyei: Hungarian works of fiction (stories and novels) at the beginning of the absolutist regime	152
2. Francis Eckhart: «The family statutes of the Habsburg-Lotharingian dynasty.»	154
3. Desiderius Pekár: 10 years of scientific work by the baron Roland Eötvös Geophysical Institute	163
V. Louis Szigeti's first report on his expedition to Mongolia	172
VI. Report on the material collected in Munich, Nuremberg and Paris for the publication: «Sylloge Tacticorum Graecorum»	176
VII. Addresses of welcome delivered by Division President, Mr. Géza Némethy on the occasion of the inaugural speeches made in the first Division :	
I. to Mr. Julius Baros, corr. member, on the 29 th October 1928	180
II. to Mr. Francis Szinnyei, ord. member, on the 7 th January 1929	181
III. to Mr. Eugene Pintér, ord. member, on the 4 th February 1929	183
VIII. Complimentary speech made by Mr. Desiderius Csánki, Director and ord. member, on the occasion of Mr. Stephen Hajnal, corr. member's inaugural address	185
IX. Latest publications of the Hungarian Academy of Sciences	186
X. Foundations and donations	187
XI. The results of the Academy elections of the year 1929	187
XII. List of the members of the Board of Administration in the month of May, 1929.	188
XIII—XV. German, French and English translation of the table of contents	189-191

Pallas részvénytársaság nyomdája Budapest, V., Honvéd-u. 10.
Felelős vezető : Tiringér Károly, műszaki igazgató.

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

Szerkeszti: BALOGH JENŐ.

XL. KÖTET.

1929. június–szeptember

6–9. FÜZET.

I. A M. Tud. Akadémia ünnepi ülése
egykori másodelnöke, id. Szász Károly ig.
és t. t. születésének századik évfordulója
alkalmából 1929 június 16-án.

1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr
megnyitó beszéde.

Tek. Akadémia, tisztelt ünneplő Közönség!

Az Akadémia elhatározta, hogy volt másodelnöke és egyik legmunkásabb tagja, néhai Szász Károly születésének a tegnapi napra esett századik évfordulóját külön ünnepi megemlékezéssel fogja megülni. Kötelezett erre huszonnég év előtt elhunyt nagynevű tagtársunk kiválósága az általa megmunkált irodalmi területeknek majdnem valamennyijén, de különösen költői és talán leginkább műfordítói jelentősége.

Amidőn elnöki minőségemben nekem van szerencsém ezt az ünnepélyt megnyitni s a kegyeletes érzelmek hatása alatt itt megjelenteket üdvözölni, úgy érzem, mintha e szerepem régi személyes vonatkozások visszfénye volna. Életutam a Szász Károlyéval többször találkozott, reám nézve mindig jelentős pillanatokban.

Amidőn őt a dunamelléki református egyházmegye püspökévé választotta, helyét a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban, a felsőbb oktatási osztály élén én foglaltam el. Mintha atyámtól — ki képviselőtársa volt — örököltem volna barátságát, meleg jóindulattal készítette elő utamat, s vezetett be — úgyszólván — hivatalomba. Mikor a Kisfaludy-Társaság ezelőtt harminc évvel tagjává választott, a lemondott Gyulai Pál helyett Szász Károly másodelnök volt az, ki az ünnepi ülésen megtartott székfoglalóm után üdvözölt és taggá felavatott. S mikor kevéssel később ő hanyatló egészsége miatt a másodelnökségtől visszavonult, ebben az állásban is én lettem az utódja.

Hálásan és büszkén vallom, hogy nemcsak azok közé tartozom, akik Szász Károly életében közelebről ismerték,

hanem azok közé is, kik magukat barátainak tekinthették. Őt barátul vallhatni pedig nagybecsű adománya volt az életnek, nemcsak személyének kiválósága, hanem méginkább szeretetreméltósága miatt.

Valami ritka nyájas derű ömlött el az ő egyéniségén, bármily férfias, határozott, szinte parancsoló természetnek látszott egyébként. Ezt a derűt szívének nemes jósága sugározta ki, amely minden lobbanékony-sága mellett sem tudott soká haragudni, s amely nem ismert irigységet és féltékenységet, amely csak csodáló szeretettel tudott azokra nézni, akik mint pályatársai őt egyben másban túlhaladták, csak a ragaszkodó barátságban nem tudták túlhaladni.

Ez a derű azonban annak a csodálatos harmóniának a kifejezője is volt, melybe egyéniségében mozgalmas, gazdag és mindenkifölött munkás életének összes benyomásai és ráhatásai összeolvadtak. Úgy látszott, mintha életének megpróbáltatásai csak arra valók lettek volna, hogy lelkét meg-edzzék a munkára s az élet bölcs élvezetére, mintha a fájdalom, melyeket átértzett, csak lelkének költői világát lettek volna hivatva gazdagítani, s a nemes örömök befogadására képesebbé tenni. Élete azért volt oly gazdag, mert — mint Beöthy Zsolt helyesen rámutatott — amit valaha megszeretett, attól végkép elszakadni sohasem birt; amit valaha megszerzett, azzal mindvégig használni akart.

Lelkének így gazdagsága mellett is megőrzött összhangja, de egyensúlya magyarázója roppant munkásságának. Ebben a tekintetben szinte példátlanul áll, kivált ha munkásságának változatosságát nézzük. Tanár és pap, hivatalnok és képviselő, tudós és költő, prózáíró és mesés készségű versíró: csak így volt képes akkora munkafeladatot végezni és irodalmunkat oly óriási méreteken gyarapítani. Ehhez járul, hogy nála a befogadóképesség egyenes arányban állott az alkotóval; nem tudjuk, receptív, vagy produktív munkáját csodáljuk-e inkább, ha elgondoljuk, hogy csak mint műfordítónak hány legkülönbözőbb író szellemi világába kellett behatolnia, sőt ebben otthonossá válnia. Páratlan világirodalmi műveltsége s ezáltal kifinomult ízlése talán legfontosabb tényezője irodalmi szerepének, mert elmondhatjuk, hogy ő gazdagította legtöbb értékes idegen irodalmi elemmel saját irodalmunk eszme- és formavilágát.

Azonban az ő jelentőségét nem meríti ki a közvetítés és átültetésnek pusztá ténye. Ennek a szerepnek valóban hasznos és jó betöltésére éppen az ő költői egyéniségére volt szükség; arra a «röpke fogékonyságra», mely szinte szomjú-

hozta a legkülönbözőbb irodalmi hatásokat, mert azok fel-
dolgozásában tudományos formakészségével mesternek érezte
magát, s amely csodálatos megértési és alkalmazkodási képes-
séggel tudott hasonlulni, hozzáhangolódni ahhoz a költői egyé-
niséghez, amelynek hatása őt megragadta.

Ha így talán hajlandók is vagyunk életművének gazdag
tárházában műfordítói tevékenységét helyezni a legmagasabb
polcra, ez nem kisebbitése önálló költészete becsének. Neki
éppen az volt a sorsa, hogy a legnagyobbak barátságában,
azok hatása alatt nőtt fel, azokkal futotta be pályája leg-
nagyobb részét, s végül túlélte őket. Így biztosítva maradt
neki a legjobb példa, a legnemesebb befolyás és hatás, a
versenyben a legmagasabb mértékre való törekvés, csak éppen
az elsőség volt az, amelyet tiszta lelke kész örömmel áldozott
fel a legjobbak barátságának oltárán. Egyéniségének értéke
hozta magával, hogy ott is, ahol nem volt első, becseset
alkotott, s méltó pályatársa maradt azoknak a legnagyobb-
baknak.

Mint lírikus, főképp a fiatal Szász Károly áll előttünk;
később mindinkább a műfordítás veszi őt igénybe. Értelmes,
beszédes költő, aki saját hangjával keltegeti érzelmeit, hogy
azokat kibeszélhesse. Fájdalmán megérzik, hogy vigasztalódni
fog, de örömen is, hogy könnyen fog helyet adni a bűnnek.
Ha így a mélység hiányzik is nála, a világirodalom reme-
kein művelődött tehetsége a mérték és ízlés ellen sohasem
vét. Könnyen gördülő versekben énekelte meg gyermekkori
emlékeit, első felesége, a költői lelkű Iduna betegségét és
halálát, régi és új szerelmét, bánatát és életkedvét. Maga
mondja verseiről: «Amit láttam, éltem, írtam, rímbe szedve
íme itt van».

Elbeszélő költészetének némely darabja, mint például
«Salamon», király-mondakörünk maradandó értéke, mely
legjobb epikai műveink mértékét megközelíti.

Egyébiránt mai ünnepi ülésünk keretében illetékes
meltatást fog találni Szász Károlynak úgy költői, mint
műfordítói jelentősége. E bevezető szavakban csak hangot
akartam adni annak az irodalmi közvéleménynek, mely az
ő műveit száz évvel születése és huszonnég évvel halála
után nemzetünk szellemi kincsesházának nagy és állandó
értékei közé helyezi. És ezzel átadom a szót Horváth János
tagtársamnak.

2. Szász Károly emlékezete.

Írta: Horváth János l. t.

Vajjon mi az emberi nagyság mértéke s kiket illet meg holtuk után az emlékezés hálaünnepé?

Csak az-e a nagy és halhatatlan, ki maradandó műveket hagyott maga után, vagy az is, ki szívvel-lélekkel hozzá volt nőve korához és, bár abban sem tartozott a legnagyobbak közé, energiát képviselt, mely még elnévteledve is tovább él a kor eredmény-összegében?

Szász Károly kétségkívül azok közé tartozik, kiket, mert hatottak s megértették századukat, «nagyoknak mond a krónika», bár «nem szülék az új fogalmakat». Igen: a *krónika*! Mert időben oly messzire vetődtünk már tőle és korától, oly messzire saját korábbi énüinktől, hogy önnön egykori élményeink is úgy bolyganak emlékezetünkben, mintha valamely rég elhalt krónikás közleményeiből olvastuk volna valaha. Közénk és Szász Károly kora közé a történet ásott árkokat, emelt torlaszokat, erőszakosan is elválasztva a visszavágyót s biztatva a gyarló feledékenységet. De aki nem hagyja magát, aki semmi áron sem hajlandó elszakadni lelki gyökereitől, aki az emlékezésben az öntudat forrásait óhajtja felfakasztani, az szoktatja szemét, vizsgál, tanul, míg csak újra át nem éli az azelőttöt. S akkor a romokon túl, melyek közt botorkál, felragyog előtte egy fényes korszak képe — «Munkában élt az ember, mint a hangya: Küzdött a kéz, a szellem működött, Lángolt a gondos ész, a szív remélt» — s e nagy korszak ragyogásától megvilágítva, mintegy megnöjtetve látja kiemelkedni művei tengeréből Szász Károly mély tiszteletre méltó alakját: a munka hőseként.

Ha művei jegyzékét fel akarnám olvasni, ha tevékenysége területei közül csak egyet is kimerítőbben méltatnék, leperegne vele ez ünnepi óra. Ha valamelyikünk az utolsó betűig el akarná olvasni, amit írt és kiadott, hosszú hónapokon, tán éveken át nem fogyna ki az olvasnivalóból s hírlap- és folyóiratkötetek százait verhetné fel közkönyvtárainkban. Nagy kortársai közül termékenységre alig valaki, sokoldalúságra egy sem múlta fölül. Oly páratlan testi-lelki egészség benyomását teszi reánk, mely nem ismeri a kifáradás szüneteit s mely pihenni is csak munkálkodva tud. Ily szünet nélkül való szellemi munkához azonban nemcsak képességek szükségesek; erős, nemes becsvágy is kell hozzá,

meg gyermetegül bizodalmas hit a munka értékében; hit, melyet egy pillanatra sem képes megkísérteni a kételkedés. Klasszikus korunk nagyjainál e tekintetben ő szerencsésebb volt. Azok tetteirejét, kivált 48/49 után, valami kegyetlen józanság bénította meg: kétely önmagukban, illuziótlan nézése embernek, sorsnak, jövőnek; nagy kötelességérzetük fenntartotta ugyan őket, tudtak küzdeni a siker hite, a remény kecsegtetése nélkül (Az ember tragédiája is küzdeésre hív fel, bár tanulságaival lehangolt), de hiányzott belőlük az önbizalom csüggedetlen, örök fiatalsága, mi Szász Károlyt a halál pitvaráig egy lendülettel lelkesítette át. «Imádkozzál és dolgozzál!»: neki nem jelszava, hanem életmódja volt.

Már barátai s kortársai nem győzték csodálni rendkívüli munkabírást s megkérdezték tőle, hol veszi az időt annyi mindenre? «Az idő beosztása, minden óra felhasználása s mindig teljes odaadás annak, amin épen dolgozom: ime a titok megfejtése» — felelte Szász Károly. «Reggel újságokat olvasok, délelőtt 9-től 2 óráig a hivatalé, a nap többi része, olykor este 11-ig, tovább semmi esetre, az irodalomé s irodalmi társaságoké, ülések s bizottságoké; a téli szakban hetenként háromszor színház, majdnem egyetlen szórakozásom s mindenek fölötti élvezetem. Lefekvés után egy-két óra, az ágyban, olvasás. Így van beosztva napom».*

Vessük fel a kérdést s ne féljünk, hogy megzavarjuk vele a kegyelet ünnepét: mit ért a roppant munka, melyet a 76 éves korában meghalt Szász Károly földi vándorlása végeztével maga után hagyott?

* * *

Ő maga nyugodt öntudattal ugyan, de szerényen és józanul ítélte meg irodalmi művei értékét; saját költészete területén a színezésben, részletezésben érezte magát leg-erősebbnek s méltán; eredeti költeményeinél — «aránylag legalább» — érdemesebb munkának tartotta műfordításait; «drámái kísérleteimmal — úgymond — nincs mit dicsekedni... a színpad tűzpróbáját nem igen állták ki. Valamivel több szerencsém volt az éposz terén». Műveivel szemben nem volt elfogult; a komoly bírálat nemcsak meggyőzte, hanem hatott is rá. Egyik tragédiáját, Attila halálát, mely 1888-ban a Kőczán-jutalomra sikerrel pályázott, a pályabíró Gyulai megjegyzései alapján gondosan kijavítva tette

* Vas. Ujs. 1882. 52. sz.

közzé nyomtatásban. Arany János nagy bírálatát Trencsén: Csák c. költői beszélyéről köszönettel fogadta, sőt a Szépirodalmi Figyelőben, melynek állandó munkatársa volt, e bírálat kíséretéül Nyílt levelet intézett Aranyhoz, minőt megbírált nem igen szokott írni bírálójához. Abban egyebek közt így szól: «Megbecsülhetlen barátságod és bizalmad új jelét adtad akkor, midőn ez ismertetést, mielőtt sajtó alá menne, azon kijelentéssel közléd velem, hogyha azt igazságtalannak, túlszigorúnak tartom, később vagy kiadatlan hagyni. Első gondolatom volt olvasatlanul küldeni vissza, mert igazságszeretetedben ép oly határtalanul bizom, mint ítélőtehetségedben... És megvallom, egyedül a kíváncsiság nem engedé ez első gondolat mellett megmaradnom. Jól tettem. Most azon megnyugvással bocsátom vissza kéziratodat, hogy művetem igazságosan ítélted meg, és én neked sok hálával tartozom a tanúságokért, miket nyújtottál... Add, kérlek, bírálatodat, amint van; engem érdemem fölött megtiszteltél azzal, hogy művetem méltónak tartod arra, hogy általános — s legmagasb mértéket alkalmazz reá.»

A kritikai morál klasszikus tiszteletbentartásának szép példája ez, egyszersmind vonzó bizonyítéka Szász Károly egészséges önismeretének.

Hát mi, annyi év multával, hogy ítéljük meg őt? Olvassuk-e még műveit?

Azt mindenki tudja róla, hogy a magyar műfordításnak első mestere volt s különösen nagyobb műfordításai: a Nibelung-ének, Molière, Shakespeare több darabja és Dante forognak máig közkezen, részben újabb fordítások ellenében is nélkülözhetetlenül. A kisebbek közül leginkább Poe híres Hollója fordításáról tudják, hogy Szász Károly remeke. Tudják, hogy kétkötetes könyvet írt a világirodalom nagy époszairól s tanulmányokat Schillerről, Horatiusról, Az ember tragédiájáról. Tudják, hogy írt nagyobb elbeszélő költeményeket, egyebek közt egy Salamon címűt, írt drámai műveket s hogy mindezekkel gyakran nyert akadémiai pályadíjat. Tudják végül, hogy írt lírai költeményeket és balladákat is; ez utóbbiak közül iskola és anthológiák révén ismerik a Bánfi Dénes csókját s talán A herceg sólymát; lírai darabjai közül az iskola jóvoltából könyv nélkül is tudják a «Hírt se hallok már felőled, Erdős, völgyes szép hazám!» kezdetű szép dalt, az iskolai szemelvények közt olvasták az Angyal és ördög-öt; emlékeznek egy-egy szerencsés kezdőstrófájára, minő A magyar zene című költeményé:

Hallod, hallod a hegedűt!
Oh, hogy sír, hogy kesereg!
Négy kis húrbán ennyi bánat
Nem is tudom, hogy fér meg!

— vagy minő az Iduna címűé, mely különben is egyik legszebb költeménye:

Ne kapd föl nevét kósza hír
Adj néki nyugtot néma sír!
Fedezd be árnnyal, zöld berek!
Felejtsetek el, emberek!

S talán lesz még olyan, ki a nyolecvanas-kilencvenes években dedós-majálison énekelte e kis dal első s utolsó szakát, máig sem sejtve, hogy Szász Károly írta:

Kicsi fülemile dalol,
Elrejtőzve, ki tudja hol?
Nem hallja más, csak én hallom
S szívem elmereng a dalon.

Fekszem a zöld fűbe hanyatt,
Rengő bokor árnya alatt;
A madár mind egyre dalol,
Kihallik a bokor alól.

S amint szertehordja a szél,
Szívemben is visszhangja kél,
Szívem kellő közepében:
Olyan búsan, olyan szépen!

Azt énekli az a madár:
Egyszer van az életben nyár,
S mikor eltöltöd a nyarat,
Csak a százaz lombja marad.

Az iskolázott magyarság átlaga körülbelül ennyit tud ma Szász Károlyról s ennyit ismer tőle. Leginkább a műfordítóról van tudomása s a világirodalom tudósáról: vagyis a *tolmácsoló* költőről és tudósról; *eredeti* költői alkotásainak azonban már csak némi törmelékgyöngyeit ismeri.

Aki Szász Károly valódi értékét ez átlag-emlékezet útmutatásai szerint ítélné meg, kétségkívül megcsalná önmagát. Egy tekintetben azonban helyes e korai utókor vallomása, mert annak az emlékét őrizte meg, ami Szász Károly tehetségének legegységibb jellemzője volt.

Páratlan formai fogékonysága s forma-közvetítő készsége u. i. leginkább műfordításaiban érvényesült s tanulmányaiiban látta el magát megfelelő tárgyi támasztékkal.

Ő nem spontán, teremtvő költői tehetség volt, hanem a legfogékonyabb irodalom-impresszionisták egyike. Benne u. i. az irodalom, a költészet benyomásai csaknem mélyebbre hatoltak s hatékonyabban ihlették alkotásra, mint az életéi. Betelni nem tudó gyönyörködéssel járta a magyaron kívül az egész művelt világ, nyugat és napkelet költészetének virágos mezőit s irodalommal telítettsége szakadatlan kiáradásra készítette. Egész élete irodalommal van átítatva: csupa-merő irodalomélvezés és irodalomszerzés minden napja, zsenge ifjúságától élte alkonyáig. Az irodalmiság ösztöne kevés írónkat hatotta át ily ellenállhatatlan életerő módjára s amellet ily egészséges, ily életrevaló, minden félszeg, ábrándos, beteges, vagy épen dekadens mellékiztől ép oly tisztán és mentesen, mint a túltudatosság kényességeitől. Ily irányú tehetség történeti jelentőségre emelkedhet, ha, mint Kazinczy, a fejlődésnek formái megújításra hajlandó kezdeti szakában idegen műveltségi formák meghonosításával érvényesül, de akkor is, ha, mint Szász Károly, a fejlődés tetőpontján, egy már klasszikussá kiforrott nemzeti ízlés megnyilatkozásait sokasítja az irodalom minden ágában, az idegent pedig immár nem követi, hanem kiegészítésül a nemzetihez, bekebelezi klasszikus korának műveltségi elemei közé. Nemzeti klasszicizmusunk u. i., bár eljutott az autonóm irodalmiság megvalósításához, korántsem zárkózott el európai társaitól, melyek segítségével e magaslatra felemelkedett; sőt minden előző korszaknál igazabban értelmezte s becsülte az ú. n. európaiságot, immár nem egy-egy idegen (legkivált a német) irodalom egyoldalú követéseként fogva fel azt, hanem az európai műveltség minden nemzeti változatában a maga egyenrangú, vagy még többre tartott társát méltányolva és tüntetve ki megbecsülésével. Klasszicizmusunk ez európai, e világirodalmi műveltségi liberalizmusának lett mintegy tulajdon emlőin nevelt végrehajtója és közvetítő szerve Szász Károly, e nagy fogékonyságú «irodalom-ember», a maga nagy korának, irodalmunk legnagyobb korának ez ezerkezü, kifáradhatatlan, csudálatraméltó «mindenese».

* * *

Az irodalomba, csaknem úgy mondhatni, beleszületett s jó csillaga úgy vezette élete folyását, hogy a nagy korszak leendő jeleiseivel igen korán sorra barátai viszonyba került. A nagyhírű tudós, kiváló irodalmi műveltségű és költői hajlamú apa családi tűzhelye volt egyszersmind az ő irodalom-szeretetének első ébresztője s majdani irodalmi kapcsolatainak

is ügyengetője. Még csak ötödik évében járt, mikor atyjának, az első nagynevű Szász Károlynak tanári és baráti keze alól elindult fényes közéleti pályájára a klasszikus korszak egyik legnagyobbra hivatott lángelméje, vezéralakja: az akkor már 20 éves Br. Kemény Zsigmond; elindult a hála mély és teljes érzetével, mely később itt, Akadémiánkban e megható szavakkal tett vallomást magáról az örökkévalóság számára: «Vajon miért ne higgyem én is, hogy miután szemem bezárul, tetemem szétmállik, fejfámat ledönti az idő, még találkozni fog, bár kevés, vagy talán egyetlenegy, ki irodalmi fáradozásaim iránt érdeklél, viseltetvén, érdeket kíván azok iránt gerjeszteni. Akarom tehát, tudják meg azon kevesek, tudja meg az az egyetlen, hogy Szász Károly volt, ki engem az irodalomra buzdított és előkészített, s hogy én az egész világban neki köszönök legtöbbet.»

Még a nagyenyedi kollégiumban ismerkedett meg Szász Károly a nála vagy négy évvel idősebb Salamon Ferencsel, atyja egyik jóbarátjának, a dévai esperesnek a fiával, a leendő jeles kritikussal, essai- és történetíróval, kit kritikai erélyben meghaladhatott más a nagy korszak fiai közül, de akinél józanabbul, bölcsebben és elemibb világossággal senki sem alkalmazta klasszikus izlésünk esztétikai és erkölcsi alapelveit.

Nagyenyedi keletű Mentovich Ferencsel való barátsága is. Atyja nagyon szerette ezt a jeles tanítványát s 1837-ben magához vette házi nevelőül Károly mellé. A házi nevelő, tudjuk, a verselés tudományában is első mestere lett neki.

1845-től fogva Kolozsvárt folytatva tanulmányait, ott kötött csakhamar sirigtartó barátságot Gyulai Pállal, kinek már akkorára verse is jelent meg az Athenaeumban s verse és novellája a Regélő Pesti Divatlapban. Ez a barátság, amennyire Gyulainak 47-ben hozzáintézett leveleiből megítélhetni, úgyszólván irodalmi szövetkezés volt. Szász Károly népre-gérgyát közöl Gyulaival. Gyulai a novella elméletét fejtegeti neki s hogy baráti viszonyukat egyszersmindkorra tisztázza, kiköti a kritika kölcsönös szabadságát egymással szemben, mert az embert a litterátortól mindenkép el akarja választani. Kolozsvárt ismerkedett meg Szilágyi Sándorral is, ki a szabadságharcot követő aléltág idején az irodalmi élet oly leleményes, fürge és kitartó élesztgetőjének bizonyult.

Atyja 48-ban a Vallás- és Közoktatásügyi minisztériumba államtitkárrá nevezetvén ki, Pestre jött vele, az egyetemre; 49. jan. 1-én, a kormány Debrecenbe költözvén át, atyjával együtt ő is odament minisztériumi fogal-

mazonak, majd beállt pionírnak a honvédséghez. Pesten s Debrecenben ismerkedett meg Vörösmartyval, Petőfivel és Jókaival; a két első ösztönözte az angol nyelv tanulására, Petőfittől egy angol nyelvtant is kapott s hozzá Moore Tamás költeményeit, melyekből nemsokára oly sokat s oly szépen magyarra fordított.

1850 tavaszán Bejébe került nevelőnek a Szentmiklóssy-családhoz. A bejei paróchián még ki sem hült ekkorára Tompa Mihály tűzhelye, kit Kelemérre választottak meg papnak. Közel voltak egymáshoz s jó barátok lettek. Tompa biztatására s «példáján lelkesedve» végezte el magánúton a theológiát, le is tette a papi vizsgát, de egyelőre nem fogadta el a felajánlott káplánságot, hanem 1851 őszén Nagykőrösre ment tanárnak s ott másfél éven át, mint kartárs, mindennapos közelségébe jutott a legnagyobbnak, Arany Jánosnak, kinek különben ő tette lehetővé Nagykőrösre megválasztását, átmenvén a számtani tanszékre az irodalmi helyett. «Gümörben lakám másfél évig — írja hívó levelében Aranynek (51 okt. 11.) — s a Tompávali ismeretség, utóbb barátság legédesebb emlékeim közé tartozik; mily szép kárpótlás lenne nekem Tompa helyett Aranyt nyerni!» Megnyerte s ezzel vált teljessé klasszikus barátainak koszorúja. Itt találta Mentovichot is s ide jött a következő évben Ács Zsigmond, a Shakespeare-fordító. Ily férfiak társaságában nagyobb munkásságra érzé ösztönözve magát, verselt, tankönyveket írt s megkezdte műfordítói pályáját Moore Tamás költeményeivel.

Első nejét, a hulló csillag emlékeztű, kedves Idunát — «Egész teste fájdalom volt, Egész lelke szeretet» — elveszítvén, nem volt maradása a neki immár oly szomorú helyen s Kecskemétre ment át tanárnak; ott mindössze egy évig maradt, mert, hogy özvegy édesanyját s három öccsét magához vehesse, elfogadta a nagyobb jövedelemmel biztató kézdí-vásárhelyi lelkipásztorságot. Szerencsére csak rövid időre szakadt ki barátai s az «irodalmi világ» közelségéből, mert 57 tavaszán Künszentmiklóstra választották meg papnak (ott vette el Bibó Antoniát 1858-ban), majd 63-ban Szabad-szállásra. Ismét feljárhatott Pestre s személyesen érintkezhetett író barátaival, kivált mióta 58 végén az Akadémia, 60 nyarán a Kisfaludy-Társaság is tagjává, 65-ben pedig képviselővé választotta a fülöpszállási kerület. Időközben Pest ismét s hovatovább még nagyobb mértékben azáz lett, ami volt már a szabadságharc előtt: az irodalmi élet központjává; sorra visszatértek a katasztrófa után szétrebbent

írók s hovatovább ide vonult fel a magyar klasszicizmus derékhada Csengery Antal, Kemény Zsigmond és egyideig Kazinczy Gábor köré s egyengette a Pestre jövetel útját vidéken rekedt segéderőinek. Jókai már 1850 eleje óta itt volt, 1855-ben került fel Salamon Ferenc, 1860 őszére Arany János, 1862 nyarára Gyulai Pál, 1867 végleg visszahozta Pestre Szilágyi Sándort s ugyanez évben hívta fel minisztériumába osztálytanácsosnak Szász Károlyt br. Eötvös József. Így Tompa Mihály és Léway József kivételével együtt volt Pesten a klasszikus csoport egész baráti köre, közel egyszersmind a korszak ember- és magyar-ideáljához, Deák Ferenchez.

Szász Károly innen fogva csak 72—73-ban hagyta el a fővárost, Halasra költözvén, mint jászkúnsági tanfelügyelő; 73 végén Trefort visszahívta a minisztériumba s ettől fogva haláláig, teljes 32 éven át itt élt, nemcsak az országnak, hanem az irodalomnak is szék- és fővárosában. 1884-ben püspökké választatván, megvált a minisztériumtól, melyben előbb a nemkatholikus vallásügyeket, később a felső- s részben a középoktatás ügyét is intézte, 76 óta miniszteri tanácsosi rangban. Ugyanez évben, 76-ban, mint szaktudós is befutott az őt méltán megillető központi helyre: magántanár lett az egyetemen s 8 féléven át a világirodalom nagy époszairól, a francia klasszikus drámaírókról, az Arthur-mondakőréről és Tennyson király-idylljeiről tartott előadást.

Pályája fényes csillagokéval került érintkezésbe még felmenő útján s mire felért a tetőre, kiderült, hogy azokéval együtt az ő költészetének szeliden, de folyvást lobogó tüze is *egy* csillag-rendszerbe tartozik.

* * *

Költészete, nem szólva a szinte még gyermekkoriról melyben mások hatása könnyen érthető, nemcsak vonzalmi — szerelem, szülőföld, haza, család — tárgykörével, hanem stílusával is lépten-nyomon nagy költőtársaira emlékeztet, különösen Petőfira a líraiakban, Aranyra az epikában. Idővel, körülbelül a hatvanas évektől fogva, ritkulnak lírai költészetében a reminescentia-részletek és saját modorában megállapodva, ama nagyok egy lelki rokonának tetszik, kit emberi tulajdonságai természetből fogva utalnak hasonló költői hangra, modorra. Egyébként is másféle s történetileg is más jelentőségű hatások ezek, mint a megelőző korokéi voltak. Itt már *magyar* klasszikusok a lenyűgöző, a megigéző minták. Megváltoztak az idők; a fejlődés megérett

korszakába jutott el irodalmunk, voltak már saját napjai és csillagjai. Még olyan határozott egyéniség, mint Gyulai Pál sem vonhatta s nem is akarta kivonni magát a legnagyobbak hatása alól. Ez nem utánzás, hanem irodalmi korszerűség: a klasszikus magyar költészet lelkével, szavaival és formáival él, lehel, gondolkodik és érez e korban mindenki, aki el nem maradt a fejlődés folyamán. Eszmék, képek, szavak, dallamok, nyelvi és gondolatformák áradnak szét, válnak közkinccsé s nem mindig és kivétel nélkül a nagyobbaktól a kisebbek felé, hanem olykor megfordítva is. Nemcsak Petőfi és Arany hatottak kölcsönösen egymásra s csaknem valamennyi kortársukra; Tompa is hatott Petőfire s ha nem csalódom, Szász Károly Széchenyi-ódája is... az Aranyéra. Nem Aranyhoz mérve, csak viszonyítva, e példán jól felismerhetjük Szász Károly költői tehetségének némely jellemző oldalait.

Ihlete mintegy folytonos készenlétben van s benyomást, alkalmat, eszmét, témát üstökön ragadva, érlelés nélkül rögtönöz, mikor Arany hónapokon keresztül vívódik tárgyával, haboz, tépelődik, míg anyaga, a forrongás nyugtalanságai között saját törvényét megtalálva, egynemű s bevégzett egészszé ki nem kristályosul. Gondolatmenet, szerkezet, súly- és színezés-arányok, forma és nyelv: mind kitüntetik e különbség következményeit. Szász Károly rögtöniségében van valami lírailag nyugtalanító, sőt felajzó erő, mely még csaknem ösztöni állapotában szót kér s lényegét megvillantva tovaröppen új associatiók rajzai után. Arany veszteglő, érlelő ihletével szemben az övét a mozgás, a folytonos továbbmenés szükségérzete jellemzi, közvetlen formaérzéke és serény nyelvi készsége pedig sürgeti. Innen a fel-felragyogó, de elégsé ki nem aknázott gondolat- és képlelemények verseiben. Innen az ő sokszor valóban szép, mert még önkénytelenül fakadó költeménykezdetei, vagy megfordítva, egyenetlen lebegés közben olykori szerencsés felszárnyalásai, erőre kapásai. Innen epikus és drámai műveinek nem egyszer a sikeres kivitelt eleve elgáncsoló, hosszabb melengetéssel ki nem próbált tárgyválasztásai, nem hibátlan szerkezetei. Innen sikere a könnyű modort szerető dalban, vagy a kisebb terjedelmű költői beszélynék abban a változatában, mely, mint *A visszatért* című, gyors futamban, egy pillanatnyi ellankadás nélkül, fölényes könnyűséggel pergeti le a maga egyszerű, szép, kedves történetét. Ezért leggyakoribb sugalmazója a mindenkor kéznél levő s önmagáról folyvást vallomást tenni kész családi szeretet érzése. Ezért

fogad el könnyen pályázatok vagy ünnepi alkalmak által kijelölt költői feladatokat s főképp ezért volt képes oly tömördeket dolgozni a műfordítás terén, mely készen adta át kifejezési ösztönének a már költőileg kielégtelt anyagot.

Ami a kifejezést, a formát illeti, annak ő mindenkor jeles művésze volt. Stilus-érzéke szinte alkotó erőszámba megy. Könnyű associatióval, anyagszerző, példázatos vagy értelmező képzelettel, sorozatos viszonyításokkal bármely kezdetet stilszerűleg, zökkenő nélkül tud folytatni, majd nyomatékosan lezárni. Compositióban vannak nála hézagok, törések, fölöslegek: hangnem, modor rendszerint egységes, egynemű. Idegen stilust nemcsak fogékonyan megérzeni, hanem önállóan reprodukálni is tud; így egy bizonyos Béranger-modor dallamlendületét, chansonszerű fordulatosságát, clair-obscur páthosját egy igen korai, még 1849-iki költeményében (Csaták emléke).

Oly lírai állapot az övé, mely óhajtja a ritmusos beszédet s ki is elégül általa, anélkül, hogy élményeit elmélyítené, a benyomás különleges voltát specifikusan tükrözné. Tárgytól fogalomhoz, egyestől általánoshoz, egyszerűtől megszokotthoz, konkrétól eszményihez szívesebben siklik át, mint viszont. Külföldi útján csaknem többet foglalkozik megszokott otthona emlékeivel, mint új benyomásaival. A párizsi Notre-Dame-ban írt költeményét kis híján bármely templomban megírhatta volna, a milánói temetőben írottak helyesen adott csak «Temetőben» címet.

Az ő költészete nem pusztán lélektani kénytelenség; ész, műérzék, ízlés, alkotás becsvágya: erősen részt vesznek sugalmazásában. Nem annyira önkénytelenül megnyilatkoztatja, mint inkább közli, vagy jellemzi érzéseit. Könnyen tudja változtatni is; aktuális lírai állapotából fictive könnyen vissza tud helyezkedni egy korábbiba s jelen és múlt ellendarabjaiból alkotni meg a költeményt. Vannak azonban tartós, nagy érzései s köztük első helyen a családi szeretetét, mely költeményforrásnak, associationak, ellentétező záradéknak egyaránt sűrűn szerepel verseiben. Egész lelkét egy bensőséges szűk kör nyájas megvilágítójának óhajtaná tudni; hírnél, illés lángszekerénél, északi fénynél, üstökösnél többre becsülve a pásztortűz s az otthoni lámpa szerény fény-szerepét:

Légy vidámító pásztortűz
Zöld szőlőhegy oldalán;
Vagy légy lámpa, a családi
Boldogságnak asztalán.

Zimankós téli időben szeret szívet, szobát bezárni a hideg világ elől s a szeretet nyájas tüzésénél melegedni; hű nője oldalán, együtt vénülni meg vele: idylli boldogság neki; nem várja vendégül Zeüszet, hogy új ifjúságot adjon, hűségéért elég neki a sírban is «ő vele» maradni:

Ha elvégzők a napi munkát,
Egymást ölelve még — ehon!
Örökzöld fákká változunk át,
Mint Baucis és Philemon.

Egyszerű, nemes, nyájas, bölcs érzések az övéi, melyek ellenkezés nélkül ömlenek át síma, szép formába s nemcsak megbíráják, hanem szeretik az észszerű felfogást. Tőprengés, nyugtalan önszemlélet, mardosó kétely, szenvedélyes gúny és harag: mindaz, mi formát s összhangot zavarna: nem az ő eleme. Övé ellenben az a lírikum, melynek harmonikus állandóságában ész és kedély, mélán vagy derülten, folyvást egyetért. Övé a részvét szép babonája, mely egy virágot se tud letörni, mióta a kis Ilonka meghalt. Övé a szeretet, mely a fájdalomat egészen magára vállalja:

Ha szívünk osztozni úgy tud,
Ahogy magam akarom:
Minden öröm csak neked jut,
Nekem minden fájdalom.

Övé a kímélet, mely Iduna emlékét még a hír fuvaltatától is óva rejtegeti; övé *az* a férfiaság, mely inkább maga sír, mintsem siralmat okozzon:

Hadd legyek a legutolsó
Akit elföd a koporsó.
Hadd sirassam magam végig
Éltem minden üdvösségit!

Hogy mikor mind sírba vittem
Akiket szerettem itten:
Ne maradjon aztán senki
Ki engem sírva vigyen ki!

Az embert... ismeri! Gyűlölet, irigység az ő szívét is megvérezte; de nem vezeti a megtorlás vágya: az ő paizsa szeretet. Báiban c. költeményének szigora az emberek megítélésében: kivétel számba megy. Még a gúny fegyverével sem él; szatirairására csak pályázat s talán Gyulai példája ösztönözte 1868-ban, mikor u. i. A gavallér-politiku-

sok c. terjedelmesebb költeményével a Kisfaludy-Társaság pályadíját nyerte el. Abban az egyben is, szatirikustól igazán meglepő módon, egyszerre csak önmaga ellen szegezi a gúnyt:

Szóval: senkinek nem elég — *ami*,
 Másban kíván kitűnni, fényleni,
 Sikert vadász, s ha egyben nem lelél,
 Magát mohóan osztja száz felé,
 S oly *frakciók* végetlen sora lesz:
 Miknek sommája sosincs *egy egész*.
 Magamra is, ki ezt így megírák,
 Kétségbesésig talál szatírák.

Általában hiányzott belőle minden elfogultság. Túlzást legfeljebb boldogsága rajzaiban ha találunk. Még hazaszeretete, ez egyik leghevülenebb sugalmazója sem ragadja szónoki fellengésekre s elsietett ítéletekre. Mintegy félévvel a világosi fegyverletétel után, 21 éves korában, Görgey Arthur címen verset küld Szilágyi Sándor vállalatába a következő sorok kíséretében: «Ez az idezárt vers nézetteddel s az egész világgal, mely G. felett pálcát tört, ellenkező. De azt, barátom, el kell ismerned, hogy bíró sem te, sem én, egyedül a história lehet. Azért megvárom tőled, hogy... kiadod, hogy legyen egy szavazat a szerencsétlen, de nagy ember mellett is». Szász Károly, kit a felületesség visszhangnál egyébnek alig tud elképzelni, ezúttal első szó volt, kiáltó szó, egyelőre a pusztában; de a história, melyre Görgey ügyében alighanem ő hivatkozott először, lassan-lassan elküldözgette reá a maga visszhangjait. Vajjon mi bírta rá, hogy az «egész világ nézetével» ily bátran szembe szálljon? — Jól mondta Szilágyi Sándor, ki pedig még ekkor maga is más nézeten volt: szíve és esze.

Szász Károly a hazafiak azon legjobb válfajához tartozott, mely nemcsak szívvel, hanem ésszel is szereti és becsüli a hazát. Költészetében úgynevezett «alkalmi ódái» tanúsítják ezt. Amitől sokan annyira vonakodnak, ő a magyar műveltség bármely ünnepén kész volt hódolni a nagyság előtt, mert hétköznapijaiban is ódai lelkesültséggel csodált s a tudós szemével mért meg minden érdemet, mely a nemzeti történetet gazdagította. Valóságos verses emlékbeszédek, költői essaik az ő ünnepi ódái, érzés és tanulmány többnyire szerencsés szövetkezésének termékei.

Sokszor mily emlékezetes erővel bélyegzi ki bennük hőse lényegét! Toldy Ferencre gondolva, melyikünknek nem jutnak eszébe egyúttal az ő szép sorai:

Te nem daloltál, mint a költő,
 Ki önszívbe nézni hagy;
 De általad zeng annyi öltő,
 Ki századok tolmácsa vagy.

Vagy ki ne érezné méltóképen kifejezettnek Deák Ferenc emberi nagyságát ebben a képben:

Az egyszerűség volt az ő nagysága!
 Mint pyramis, Egyiptom homokába'
 Széles talapján dísz nélkül tömör,
 De csúcsa tiszta, éles, égbe tör.

E kép azonban nemcsak láttat: mély gondolatot rejt és fejt ki legottan magából. «Négyezer évre is kikél a búza», mit a piramis öble rejt; termő erejét el nem veszítve, képes dús kalászosokkal borítani el a Nilus völgyét: így, melyet Deák vívott ki,

Él a jog is, s bár sors tiporna rajt',
 Élő magúl örökre újra hajt!

Nem jól fognók fel Szász Károly költői jellemét, ha ilyenmű költeményeinek aránylag nagy számát az alkalom parancsszavából magyaráznók. Nem az alkalmat, hanem a *tárgyat* ragadta ő meg mohón, ihletre folyvást szomjasan. Saját érzelmi köre nem láthatta el elegendő spontán anyaggal s ezért szívesen fogadott minden ösztönzést, mely élményei másik országából, a tudomány, a történelem, a műveltség tárházából kínált költői alakításra alkalmas tárgyakat. Azok szilárdabb táplálékot nyújtottak az ő alapjában lírai kedélyének és képzeletének, huzamosabban megtartották az ihlettség állapotában s értelmét és műösztönét egyaránt foglalkoztatták. Ez a magyarázata annak is, hogy ő, ki természeténél fogva első sorban és igazán lírikus volt, oly fáradhatatlanul és oly nagyarányúlag munkálkodott az epika s a drámai költészet területén, az előbbin egyúttal Arany János példájából, az utóbbin többnyire pályázatok alkalmiságából merítve ösztönzést.

Már a negyvenes években, 17—18 éves korában kísérletet tett mindakettőben, de míg az epikában onnan fogva mintegy 25 éven át meglehetősen állandósággal működött, drámát utóbb csak a hatvanas években s a nyolcvanas évek végén írt, de alig egy-kettőt pályázaton kívül. A 60-as években a budapesti s a kolozsvári Nemzeti Színház egy-egy vígjáték-pályázatán vett részt (Apám felesége; Helene), majd vígjátékkal s tragédiával a Teleki- (Erős szer hat) és

Karácsonyi-pályázaton (Zrinyi Miklós; Fráter György; Politikus asszonyok), a nyolcvanas évek végén egyszer a Karácsonyi- s kétszer a Kóczán-pályázaton (Bölcs Salamon; Attila halála; István vezér). Nem pályázatra készült a 60-as évekbeli Heródes (történeti tragédia) s a talán korábbi Csák Máté. A pályázatok alkalmával igen jeles kritikuskok (nem egyszer maga Gyulai Pál) jelölték ki drámái fogyatkozásait: a komikai ér hiányát, a jól feltalált tragikái összeütközés nem kielégítő megoldását, a jellemfejllesztés, a motiváció hibáit. Vannak szép részletei, olvasva jól ható párbeszédei és jelenetei, költői nyelvében (mert szerette versben írni a drámát) hatékony, erőteljes, bravúros szakaszok, egyik-másik darabja a színpadon is megállta a helyét, de összes irodalmi munkásságából a drámait morzsolta szét leghamarább az idő. A színházba járás, mint magától hallottuk, neki «majdnem egyetlen szórakozása s mindenkifölötti élvezete volt»; a színpad azonban minden kritikuskok közt a legkíméletlenebb s irgalmatlanul megvonja a határt az élőző dramaturg s a drámaíró között. Egyik, manapság még leginkább emlegetett darabjáról, a Bölcs Salamonról, maga elismeri kritika és közönség ítéletének igazságát, de reméli, hogy műve «ha nem is drámai, de bizonyos költői értékkel mégis bírhat». S ebben színművei többségére nézve eltalálta az igazat.

Az epikában tagadhatatlanul szerencsésebb volt. Itt a részletek lírai szépsége, a nyelv varázsa jobban feledtetik a conceptio gyöngéit; a történet érdeke, színek, képek, hangulatok változatossága önmagában is könnyebben kielégít, mint a színpadon. De ezenkívül, amit a drámában nélkülöznie kellett, itt korszerű remekei ragyogtak előtte a műfaj stílusának: Aranyéi; s epikánk általában gazdagabb és érettebb stílváltozatokkal járt előtte, mint drámai irodalmunk. De meg az epikus költő bizvást subjectivebb lehet a drámáinál, tárgyával hangulatibb közösségbe léphet s a tárgyi támasztékot oly örömet fogadó Szász Károly itt nemcsak tárgyat, nemcsak, mint alkalmi ódáiban, intenzívebb ihletet, hanem saját élményeinél regényesebb, képzeletizgatóbb világot talált. Altalában a mi klasszicizmusunkban sok a romantikus elem nemcsak Petőfi, vagy épen Jókai költészetében, hanem Kemény Zsigmondéban, Aranyéban, Madáchéban is. Efféle tárgyi romantika Szász Károlytól sem volt idegen, nemcsak a már magyar előzményekre is támaszkodható Byron-szerű modorban, melynek érdekes példái a Hedvig (1856), a Losárdi Zsuzsánna (1867), meg a

Jolán c. költői elbeszélés (1875), hanem a Petőfi—Arany-féle magyar modorban is, hazai történeti és mondai tárgyak feldolgozásában. Ezeket ő «történeti költői beszély»-eknek minősíti (Trencsényi Csák, 1861; Zrinyi a költő, 1863), vagy «regényes hősköltemény»-nek (Álmos, 1867), vagy «történeti költemény»-nek (Salamon; nyomtatásban 1878), azzal is jelezve a műfaji korlátoktól nem feszélyezett, szabadabb mozgás szándékát. Mindezeket részletes történeti tanulmányok alapján s az adatok kelleténél teljesebb felhasználásával írta s amit Arany Trencsényi Csákról állapít meg, bizonyos túlsúfoltság tudnivalókban, személyekben, eseményekben: általában jellemzi őket. Trencsényi Csák épen nem a legsikerültebbek közé tartozik, de Arany abban is dicséri némely részletek festői, lírai szépségét, másoknak magukkal ragadó drámai hatását s egyes nagyobb részeknek, vagy egész énekeknek hatályos eposzi vagy drámai alkotását s általában a költői szólam erejét, leírások, képek gazdagságát, vagy a versnemek különféle választékos szerkesztését. Szép sikere volt Álmos-ával az 1867-iki, de még inkább Salamon-jával az 1874-iki Nádasdy-pályázaton. Ez utóbbival Beöthy Zsolt szép szavai szerint «föléje emelkedett az idők árjának»: a végzet lebűvölő hatalmát éreztető conceptiója, a lovagvilág ragyogó színekkel és jellemző erővel festett képei, a krónikás, ódon zamat és naiv báj, melyből nem zökkenti ki sem a festések pompája, sem a drámai jelenetek heve, meg néhány részlete (Salamon zárandoklása, Géza vezeklése, Bátor Opos vége), melyek «az egész magyar történeti epika legszebb lapjai közé tartoznak»: oly kiválóságok, melyeknél fogva Szász Károly ezzel a művével emelkedett Aranyhoz legközelebb.

* * *

Eredeti műveivel a költészet minden ágában igyekezett kivenni részét a nagy korszak munkájából, jeles kortársak sugalmait után indulva, ahol tehetett, hiányokat önállóan pótolva, hol olyanokra talált. Egy nagy zenekar egyik tagjának tűnik fel, ki több hangszeren tud s hajlandó a szükséghez képest játszani, nem a feltűnést keresve, hanem ízlést s összhangot szolgálva, költői fogékonysággal és tudós hozzáértéssel egyszersmind.

Sehol sem nyílt azonban művész és tudós hajlamainak oly mindkettőt egyszerre kielégítő pálya, mint a műfordítás terén. Ha egy-egy idegen költővel, a világirodalom egy-egy remekművével időnként ihletett társalkodásra elvonult, rend-

szerint nemcsak műfordítással, hanem egy-egy szép tanulmánnyal is megajándékozta irodalmunkat. Klasszikus korunk vezérelméi nem szűntek meg hangoztatni a világirodalmi, különösen a nyugattal való szellemi közlekedés szükségét és fontosságát; gyakorlatilag is remek példákkal jártak elől; folyóirataik, kivált a Budapesti Szemle s népszerűsítő apródja, az Olcsó Könyvtár, mindenkor örömet közöltek jeles műfordítást. Másfelől programjuk volt a tudomány eredményeinek szép formában való népszerűsítése; innen buzgalmuk a magyar essai-irodalom felvirágoztatása körül. Műfordítás és essai: eszközök voltak ama nagy összeegyeztető törekvés számára, mely e korszak nagyjainak annyira szívében feküdt, eszközök — közelebbről megjelölve — a magyarság és európaiság, a művészet és tudomány összeegyeztetése számára. A közönség nevelése egyetlenegy irodalmi korunknak sem volt olyannyira lelkiismereti ügye, mint e legdicsebbnek, mely mikor maga képes volt költészet és műveltség legtisztább magaslataiba felszárnyni, nem szűnt meg gondoskodni arról, hogy közönsége is követhesse. Nem ismerte azt a nyegleséget, mely megvet műfordítást és népszerűsítő essait, nem azt az önkéntességet, mely inkább beletörődnék a nagy tömegek műveletlenül-hagyásába, semhogy testvéri szeretettel leereszkedjék hozzájuk.

A testvéri szeretet e kötelességét Szász Károly páratlan odaadással teljesítette. A nagy korszak szellemében s tehetsége rendkívüli hajlékonyságához képest szívesen kereste a legváltozatosabb feladatokat; fordított valóban szívéhez nőtt költőket, minő Moore; fordított klasszikusaink által divatba hozottakat, minők Béranger, Heine, vagy Burns; fordított tőlünk szellemben s modorban távolabb állókat, minő V. Hugo; fordított nálunk is rég tisztelt, de őszintén meghonosodni soha sem tudott klasszikust, minő Goethe; fordított, már hagyományszerű vonzalomból: Horatiust; fordított egészen újszerűt s formai nehézségével mintegy versenyre kihívót: Poe-t; vállalt irodalompaedagógiai feladatot, a Nibelungenlied fordítását, kitartóan dacolva avatag részletek unalmaival; vállalt egész lelket, minden részletével ihletett congenialitást igénylő, igazi költői s egyúttal tudós feladatot: Shakespeare és Dante fordítását — és még több mást. E sokoldalúság, e szabad szellem megfelelt klasszicizmusunk önállóságának, mely tanulni ugyan kész volt mindenkítől, utánozni azonban, *egy*től színeztetni magát már nem volt hajlandó.

Szász Károlyról, mint mondtam, mindenki tudja, hogy műfordításaival szerzett legnagyobb érdemet. Sajnos, épen ezen a téren lettünk iránta leghálátlanabbak; vagy nem olvassuk műfordításait, vagy nem értjük valódi érdemét. Ki kell mondanunk ezzel szemben, hogy műfordításai szerves része a magyar klasszikus irodalomnak s kivált «Kisebb műfordításai» három kötetét úgy kellene újabb, meg újabb kiadásokban felszínen és forgalomban tartanunk, mint tulajdon nagy költőinket, mert velök együtt a magyar nyelv művészet klasszikus diszei közé tartozik.

Nehéz volna még csak futólag is felidézni a költői egyéniségeknek, izlésváltozatoknak, gondolatformáknak, hangnemeknek, ritmusalakoknak azt a végtelen változatát, mi e három kötetből zeng, bűg, dalol felénk. Mégis merítsünk belőle valamit, hiszen ép e «kisebbek» kritikai méltánylatát nélkülöztük eddig leginkább.

Mindenekelőtt Szász Károly bámulatos könnyűsége tűnik fel az alkalmazkodni tudásban. Erőltetésnek semmi nyoma: ritmus és nyelvalak már születve egybevágtatásában. Ügynevezett licentiákkal fölöttébb ritkán él s ha igen, izléssel és tapintatosan. A kifejezés nehézsége miatt sem ritmusból, sem hangnemből ki nem zökken; kényes rímhelyzetekben villámgyors leleménnyel segít magán, a kényszerültség izetlen nyomai nélkül. Szókincse gazdag; szinonimák, rokonszólamok tömegestül állnak rendelkezésére; ha irodalmi szóhasználat kudarcot vallana, odapattan helyére a népi. ha a mai nem illik oda, kitölti helyét teltebb zendülettel, zökkenés és kirívás nélkül, a régies. Kikényszerített rím, szó erőszakos kurtítása alig fordul elő s ha igen, rendszerint egy-egy költeményben csoportosan, melyet — mint Victor Hugo némely darabját — inkább csak a teljesség kedvéért fordított le. Altalában azzal a gazdag, régiből, népiből is táplált nyelvkinccsel él, mely klasszikusainké, s mely minden elemét az élőbeszéd természetes ízébe olvasztotta be. Nyelve bizonyos lágyabb nemből a legszebb folyamatú s oly természetesen zendül, mint eredeti versben. Egyebek közt Burns-fordításában találni e szempontból remek részleteket s aki olvasta «Az égbe szállt Marihoz» című költeményt, az nem felejtethi hangjának fuvalomszerű, szelid mélaságát. Némely versalakok, ritmus-nemek patthozzásra csábító természetűt nem ragadja el; így különösen az anapaetusnak nyelvünkben könnyen lelketlen skandalásra ösztönző ritmusát tudja nagy művészettel mintegy elrejtetni a lágyan folyó beszéd szelidebb hullámai alá. Mintha

Madáchoz követné: «A művészetnek is legfőbb tökélye, Hogy úgy elbú, hogy észre nem veszik».

E művészi tapintatossága teszi képessé bizonyos játékos könnyedségnek is «kelleténél se több, se kevesebb»-mértékű, észrevehető ugyan, de nem fitogtatott üzésére. Mily ügyes természetességgel fordítja Burns egy kis versét, mely folyvást, csaknem minden sorában egyetlenegy nyomatékos szót variál («Senkinek») s annak makacs hangoztatásával egész humoros alakrajzot vetít ki elénk! Általában finoman felfogja az eredetiekben a variált ismétlésnek hangzatilag s lélektanilag egyaránt szuggesztív varázsát és mesteri áttételekkel tudja hasonló hatásra formálni saját sorait. Moore egy szép költeményének magyarjában, mely az Úrhoz szól, az imádság felszállását e sorok érzékeltetik ismételt szók egyre gazdagodó líraiságával:

S felszáll titokban és hallgatva hozzád.
Uram, hallgatva, hozzád.
Tisztán, forrón, hallgatva, hozzád.

Tennyson Várákózó-jában olvassuk ezt a szép szakot:

Lány hajnali szellő támad,
A hold, a szerelem csillaga, fenn,
Sápad, közeledtin urának,
Lány kék-selyem ágyán, a hajnal-egen,
Közeledtin a napnak, urának,
Már sápad, alél szelíden.

Hát Heine kis dalára az efféle finomságok élvezői közül ki ne emlékeznék:

Szívemre kezecskéd', lánykám, ide tedd:
Benn hallod-e, érzed-e, úgy mi ketyeg?
Egy ács lakik itt, gonosz ács, ide benn.
Folyvást a koporsóm' ácsolja nekem.

Ácsol, kalapácsol, nap-éjjelen át,
És nem hagy alunnom, nyugtot sohsem ad.
Végezd be, sietve, jó ács csatarád',
Hadd alhatom el mentől hamarább!

Van valami hipnotizáló e hangjátékban, kivált ha huzamosan folyik, vagy következetesen visszatér, mint Longfellow Lábasórá-jának a refrainjében:

Mindörökké — soha többé!
Soha többé — mindörökké!

ami tudvalevőleg az óra ketyegését utánozza emberi hanggal s lop bele, *sír* bele emberi értelmet.

A hanggal való e varázslatos, megigéző játéknak: *költészetnek* azonban Szász Károly híres Poe-fordítása, A holló, a koronája. Csaknem hallucinatív, ijesztő következetességgel suhog felénk, ostromol, önt el, mint valami babonás baljóslat, azonos rímek egész serege, mignem, dermedt várakozásunkba belekáróg e rimzuhatag rettegett értelme: «soha-soha-sohasem!» Ha van műfordítás, melyet *saját* remekünknek mondhatunk, Szász Károly e felülmúlhatatlan műve kétségkívül az.

Azt hiszem, e finom, ez alkotó hangfogékonyságban egyik legfőbb ösztönzőjét ismerhetjük fel eredeti költészetének is. Lelke ezüstharang volt, mely folyvást szólni, zengeni sovárgott s holtig nem únt meg szólni, zengeni.

De nemcsak a hang az övé e műfordításokban. Van a költeménynek belső alakja is, mi a nyelvi kifejezésnek bizonyos sejtető, színező és arányosító támogatása nélkül nem érvényesülhet. Ne véljük, hogy ha egy idegen verset híven magyarra fordítottunk, már belső formáját, súlyrendszerét is áthoztuk egyúttal. Lefordíthattuk minden porcikáját s mégis elvesztette belső arányait, billeg, nincs súlypontja, szája tátva marad, fordulatai elmosódtak, vagy csikorognak, stílusában semmi hangulat, vagy más, mint eredetijében. Hány úgynevezett hű fordítás nem mutat ily szánalmas képet! Szász Károly hűsége nem szóhoz, nem röghöz kötött; megenged magának bizonyos szabadságot, de csak azért, hogy a lényegét, a mű összhatását, miben a belső formának s a stílushangulatnak legnagyobb része van, annál hívebben zengje ki. Különösen a költeményvég határozott alakításában figyelhető meg hozzáértése. Kiválóan érti a záradék nyomatékosítását s ez az érzéke teszi különösen alkalmassá Victor Hugó fordítására, kinek költeményei — még az elbeszélők is — elsősorban a Légendes des Siècles-beliek — miránk gyakran egy-egy óriási előkészületekkel dolgozó epigramma-monstrum benyomását teszik. «Az ***-i templomban» című hosszabb költemény, egy hölgyhöz szólva, ekként zárul:

Oh légy mint a madár, mely töredékeny ágon
Dalogat vidoran, —
S mikor az ág recseg, ő akkor is dalol még,
Tudván: hogy szárnya van.

A *szárnya van*: az egész gondolat lelke, nagy nyomatékkal érvényesül a legvégső ütemben. Biztosan tartja a fonalt Victor Hugó pathetikus nagy körmondataiban; de

nemcsak e teatrális duzzasztásban állja a versenyt eredetijével, hanem s még jobban, őszintébb odaadással, az elégikus esengések, az ábrándos, méla vágyak hosszan elszövéző szép dallamaiban, miről gyönyörű Moore-fordításai tanuskodnak. A sok szépet hadd képviselje itt az alábbi egy dal. Ennek két versszaka lélektanilag véve mindössze két mondat: a vágy és elképzelés egy-egy hosszan elgyönyörködő nagy lírai mondata, melyek mindegyike, huzamosan elringatózva a ritmus lebegésén, oly szép, oly teljes nyomatékkal áll meg a maga révpártjánál.

Oh volna mienk bár egy enyhe szigetke,
A kék ocean közepébe kivetve;
Hol zöld bokor és fa virágosan áll,
S zsong mindig a méhe virágainál.
Hol mennyei kéjjel
Múlat a nap sugara,
S csak fátyol az éjjel
A nap arcaira . . .
Hol maga a létel, a lehelet üdv,
Minőket az élet nem ád egyebütt.

Hő s tiszta a szív ott, mint maga az ég,
Ott a szerelemnek aranykora még.
A balzsamos léggel, a nappali fény
Támasztana szép nyárt szívünk fenekén.
A szerelem lombkint
Új volna örökké;
És hű a remény, mint
Virághoz a méh.
Fényes nap az élet, kék ég a kedély,
S úgy jó a halál ránk, mint szent szelid éj.

Lehetetlen nem érezni e szép dalban lélek és zendület együtt-lüktetését, a belső forma halmozással haladó rendszerének az eredetivel versenyző szívbőlfakadtságát.

De számtalan szép, terjedelmesebb költeményt is idézhetnénk, melyben költünk az igaz ihlet tévedhetetlenségével tartja végig a hangnemet, követi az eredetinek lelki fordulatait és belső hangsúlyait. Moore «Szent énekei» közül kivált az elsőnek nemes bensőségű, zsoltáros hangja, Vigny Kürt-je, Lamartine, Longfellow csaknem minden, általa lefordított darabja bizonyítja újra meg újra előttünk, hogy műfordításaiban nem a részletek tördelőző, hanem a belső forma és hangnem gyökeres hűsége e műfordítások valódi jellege, érdeme, szépsége. S mily tapintattal tudja e tekintetben is fékezni magát, túlszínezéstől, rikító stilizálástól óvni költeményei egészét és részleteit. Sohasem dolgozza

ki fitogtatva a vers egyéni jellemét egy-egy részleten; gyöngédséget nem olvadoztat, bájt nem szépelegtet, erőt nem harsogtat; magában véve is megható történetet nem aknáz ki rikató stílussal, hanem, az eredetihez ekkor is híven, egyszerű, áttetsző, csaknem prózailag természetes nyelven, congenialis stílhűséggel fordít. Talán nem kell mondanom, hogy ez utóbbi megjegyzéssel a Heten vagyunk-ra célzok, mely az igénytelen kifejezés végletén épp oly kiváló remeke költőnknek, mint A holló a tulsó végleten. Említett belső hűségére csak egy csöppnyi példa, mely sem alakban, sem szó- és fogalom-anyagában nem egészen hű az eredetihez, de lélekben, hangulatban, összhatásban, *ihletben* annál hívebb: Goethe híres kis dalának ez altató szépségű magyarja:

Völgyen, mezőn
Csönd ünnepel.
A fatetőn
Szél nem lehel.
Fű sem hajol,
Bokrában szűnnyad a madár...
— Várj, nem sokára már
Te is megnyughatol.

Az ihlet-hűség fogalmával immár a műfordító szubjektivitását világíthatjuk meg, azt a belső részvételét a költemény újraszülésében, amely nélkül a műfordítás iskolai leckévé alacsonyodnék le. Méltán mondja «Kisebb műfordításait», mikor 1872-ben három kötetbe összegyűjtve kiadta, «huszonhatéves írói pályája legkedvesb emlékeinek». Neki valóban gyönyörök forrása volt e nagy költőkkel foglalkozás, s velők ihletben való ölelkezést jelentett a műfordítás. Érzelmet, gondolatot, költői kifejezést, miket bennök talált, nemcsak megfigyelt, megérezett, hanem hevülten átélt, mindenestül lelkébe szívott fel.

«Míg lelkök lelkemen átrezge» — írja Szép-élet c. költeményében —

Míg lelkök lelkemen átrezge,
Mint húrokon a hangfutam:
Erem tágult, megkétszerezve
Éreztem általok magam'.
Mit ők gondoltak, érezének,
Én érezém, én gondolám,
S ajkamon kiömlött az ének,
Mint belehelt hang, fuvolás,

Megható jele e szubjektív átolvadásnak az a néhány szép sor, melyben Walter Scottnak egy Haza c. költemény-

részletét Caledoniáról Erdélyre költi át, a maga személyes vágyait is átöntvén bele;

Oh hadd ügyelgjek partján a Marosnak,
Bár agg léptem tántorgva roskad :
Szívjam a Retyezát szelít,
Fuvalma zord bár, nem szelid ;
Fejem az Ünökőre hajtsam,
S feledve, s haldokolva, lassan,
Végző dalom' ott, ott sóhajtsam !

Benső lírai részvételében kell egyik magyarázatát látnunk annak, hogy leginkább a komoly, elgondolkoztató, szelíd, lágy, ábrándos költemények, Moore, Longfellow, Vigny, Lamartine fordítása sikerül neki. Azokhoz van eredendően hozzá hangolva. Bár a játszi nemben is vannak bravúros áttételei, valódibb eleme a komoly; bár magvas tömötségre is képes, tágabb köntösben szabadabban mozog, elbeszélésben kifáradhatatlan, s mi egyébként nem sajátja, a könnyed gúnyoros hangot Heine románc- és legenda-féléiben (Tannhäuser) kitűnően megtalálja, mindenesetre jobban, mint epigrammszerkezetű filigrán szatíráiban. Hogy bizonyos kísérteties vagy exotikus regényesség izgalomhangulatába mennyire bele tudja élni magát, azt nemcsak A holló, hanem Heine Hastingsi csatateré, s V. Hugo Fátyola fordításában is megmutatta, mely utóbbi egyszersmind a belső forma theatrális hangsúlyai tekintetében is egyik legremekebb hűségű reprodukciója. De az effajta, a hatásra tudatosan számító regényesség eltalálása inkább a műértő bravúrja nála. Van azonban egy másnemű, lélekemelő, fenséges romantikumnak is példája az ő szép gyűjteményében, éppen legelső darabja, Moore keleti regéje: «A paradicsom és a Peri». Ez a magasrendű regényesség, melyben mennyei ragyogás és keleti kép-bujaság, tiszta mély értelem és tündéri légiesség, mese és valóság oly varázslatos hatásra egyesül: valódibb ihletője neki és lelkibb sajátja ama másiknál. Ezért tud vele oly bizvást magasra repülni s szép, bágyadt, fényből és szomorúságból olvasztott hangulatoknak, bús-ragyogású szemléleteknek oly nyelven kifejezést adni, mely hol Vörösmarty, hol Petőfi remekléseire (kivált a Tündéralom-ra) emlékeztet.

Mint látni, leginkább oly egyéniségek és stílnemek megszólaltatása sikerült neki, minőkhöz hasonló, rokonok saját klasszikus költészetünkben is díszlettek. Ő a mi nagyjainktól tanult mesteri hangfogásokat s az általuk kijátszott hegedűn szólaltatott meg idegen remekműveket. Vannak azonban remekművek, melyek oly elválaszthatatlanul hozzá

vannak kötve a maguk eredendő hangszeréhez, nemzeti nyelvükhöz, hogy más nyelvre veszteségek nélkül át nem játszhatók. Ilyen, kisebb mértékben, Byron, kinek szaggatott, izgatott modora az angol nyelv különleges strukturájából s hangzatából kifejtve, a mi nyelvünkön világossabbá s folyamatosabbá válik önmagánál s elveszíti nyugtalan, éles lüktetéseit. De még ilyenebb V. Hugo, kinek szóba-áradó liraisága, színpadias retorikája oly könnyen flatus vocis-szá látszik ürülni, ha a francia nyelvben magában rejlő fuvalló energiáitól megfosztatik. Szász Károly nagy művészete, beszédhatalma kudarcot ezúttal sem vallott, de a lehetetlent, az idegen nyelv saját zengzetének pótlását, ő sem tehetett meg. Mihelyt azonban Victor Hugo verse akár lírai színezetben (mint szép elégiáival), akár tárgya szerint (a gyermek iránti vonzalmával, emberi részvételével) közelebb áll a mi megszokásunkhoz, Szász Károly lantján is melegebben, őszintébb egyetértéssel zengenek a hazai hurok.

* * *

De ki győzné kimeríteni a tengert? Ki tudna méltán szólni a figyelem elfárasztása nélkül egy rövid órában mindarról, mit Szász Károly irt, tett és alkotott? Ki tudna röviden s mégis jellemző világossággal szólni nemcsak azon jeles tanulmányairól, mik műfordításaival egy töről fakadtak, de főképp azokról, melyeket folyóiratainkban és hírlapjainkban száz számra tett közzé, kiváló költőinket s remekműveinket méltató essai-iról, emlékbeszédeiről, életrajzi cikkelyeiről, fontos esztétikai problémákat megvitató értekezéseiről, bírálatairól, ismeretterjesztő cikkeiről, kézi könyveiről, melyek közt a versszavalást tárgyaló oly különös figyelmet érdemelne, — s mindezekon felül még nagyszámú regény — s általában prózai fordításairól? Ki bírná vele a versenyt még csak képzeletben is, hogy nyomon kövesse munkás életét az irodalomtól a közélet más területeire, melyen mint közoktatásügyünk egyik vezéralakja, majd mint egyházának hű fia teljesített buzgó szolgálatot. Én csak a költőt igyekeztem szívvel megértetni, felidézni szép emlékezetét, s igazolni a «krónikát», az irodalomtörténetet, mely őt a nagyok sorában említi. De mondjunk ki még legalább annyit, hogy ő egyike volt és marad legkiválóbb prózaíróinknak. Az értekező és essai-stilusban az ő nagy kortársai közt lehet találni súlyosabbat, erőlesebbet, szűkszavúbbat, tömörebbet, vagy áttetszőbb nyugalmút. De a kurzív magyar beszédnek, mely könnyen, világosan, az élet

fesztelenségével pereg, mely átmegy a gondolat minden fázisán s értet, de nem fáraszt; mely magyaráz pedantéria nélkül, elvont dolgokat otthonos könnyűséggel, idegen iz nélkül kifejez; mely tudós és igénytelen, fúrge és tartalmas, szakszerű és mégis közvetlen, hangzatában pedig mindenkor ép és talpraesett: jelesebb művészt alig találhatni nála.

Bár csupán egyik oldaláról megvilágítva, így tűnik fel emlékezetünkben egyre vonzóbban az ünnepezt férfiú erőteljes, istenáldotta nagy tehetsége. Nem kívánt hírt, dicsőséget; címért, rangért, vezérszerepért nem esengett, nem tülekedett; de igenis ott volt mindenütt, ahol dolgozni, ahol a magyar műveltséget ésszel, szívvel, önzetlenül szolgálni lehet. A legnagyobbakkal hiú versenyre kelni nem iparkodott, de igenis követte vezérfényüket s ott járt nyomukban, körükben, mint nagy példájuktól áhítatra gerjedt munkatársuk, alázattal s lankadatlanul vetve, aratva ő velük.

Kérdem, mint ő egy költeménye végén, melyben ötven évvel ezelőtt dolgoz, igénytelen, de az ihlet gyönyöreitől megaranyozott életpályáján szerény öntudattal végigpillantott; kérdem, abban a meggyőződésben, hogy mindnyájan igennel felelünk reá; kérdem, mélyen megilletődve: «Hát nem a legszebb élet ez?»

II. Berzeviczy Albert ig. és t. t. úr a M. Tud. Akadémia és a Kisfaludy-Társaság elnökének beszéde Jókai síremlékének felavatásán 1929 június 2-án.

Tisztelt ünneplő gyülekezet!

A Gondviselés elég hosszú élettel ajándékozott meg, hogy átélve, szemlélve a Jókai tüneményes költői pályáját, annak delelőpontjától a sírig, még megérjem egy negyedszázadon át késett sírontúli megdicsőülésének e napját. Midőn e pálya szemléletének emlékeit idézem föl, nem magamról beszélek; beszélek arról a nemzedékről, amellyel felnőttem, amely a Jókai dicsőségének és elhunytának tanuja volt s amelynek egyik utolsó hírmondója gyanánt koszorúzom meg ma e sírt.

Annak a nemzedéknek gyermekképzeletét a Jókai elbeszélései gyújtották lánggra; annak az Új földesúr, a Magyar nábob, Kárpáthy Zoltán voltak regényideáljai; az a Jókai képzeletének fáradhatatlan szárnyain járta be a kerek világot, a múltat, a jelent s az elképzelt jövőt. S mikor a politika, mely korán ragadta magá-

hoz Jókait, élemedettebb korában tépdelni kezdte költői babérjait, mi állottuk őt körül nem csökkenő csodálattal és szeretettel, sokan mint képviselőtársai, atyai barátságának birtokosai. Ott álltunk, lelkesedve nemcsak azon, amit tolla írt, azon is, amit szózatossájkáról hallottunk: azt a remek szónoklatát, amellyel barátja, Petőfi, szobrát felavatta, azt az emlékezetes pohárköszöntőjét, melyet a színpadról megváló neje búcsúlakomáján mondott, amikor kettejüket a sivatagban állva maradt, néha megszólaló Memnonszobrokhoz hasonlította. És hallottuk azt a csodás varázsú emlékbeszédet, amelyet az Akadémiában a boldogtalan Rudolf trónörökös felett tartott: fantazmagória volt az, maga is ilyennek érezte, de a leg-ragyogóbb költészet, melynek dicsfényével árasztotta el a legsötétebb tragikumot. Így emelt ő költészetének büv-körébe mindent, amihez nyult.

És a sors úgy akarta, hogy amikor e fényes pálya véget ért, amikor egy nemzet leste dobogó szívvel a költő ajkáról ellebbenő utolsó sóhaját, én, mint akkori közoktatásügyi miniszter, voltam hivatva őt, mint a nemzet halottját kísérni ki ebbe a sírba s indítani meg a kegyelet művét emlékének megörökítésére. S aki a Jókai géniusza iránti hódolatban mindig magam mögött véltem érezni a nemzetet, akkor a halhatatlanság küszöbét átlépő költő iránti tartozásunk leróvásában először érezttem elhagyatva magamat. Más esetekben a sajtó egyetlen szózata elég volt előteremteni az anyagi eszközöket síremlék és szobor számára, Jókainak várnia kellett! Egy hosszú gyűjtési akciónak, melyet nagy politikai változások s egy rettenetes nemzeti katasztrófa tarkítottak meg ismételve, lett eredménye végül a nyolc év előtt leleplezett szobor, melynek költségét legnagyobbbrészt a magyar tanuló ifjúság filléreiből szedtük össze. Az adakozók úgy kívánták, hogy előbb álljon a szobor, csak azután keríthettük sorát a síremléknek. Egy, e tekintetben nálam szerencsésebb utódomnak volt fenntartva az érdem, hogy a mire társadalmunk gyengének bizonyult, annak a tartozásnak leróvását mint a nemzet mandátariususa teljesítse.

Most itt állunk a kész síremlék előtt, melynek gyűrűalakja példázni látszik az örökkévalóságot: a Jókai halhatatlanságát, míg köveinek az idővel dacolni hivatott szilárdsága az ő költői alkotásainak maradandóságát hirdeti. Én hiszek az ő halhatatlanságában, hiszek

az ő alkotása maradandóságában! Mint ahogy sírját a forduló évszak mindig új tavasz pompájával fogja környezni, úgy fog alkotásainak szeretete minden nemzedékkel megújulni. Mert Jókai az ifjúság költője volt, a magyar ifjúságé s az a nemzedék, amely megszűnnék lelkesedni azért, amit ő írt, vagy nem volna fiatal, vagy nem volna magyar!

Másnak képzelte Jókai imádott hazája sorsát, melynek jövő nagyságát annyiszor lefestette előttünk! Hiszen ő mondta, hogy a magyar nemzet dicsősége fölötti büszke örömeiben a Petőfi ércszobra izzóvá lesz és világolni fog az éjszakában. Mi nem hiszünk a sors mostohaságának állandóságában, mi a költő ihletes jövődölésének beteljesedésében hiszünk. És ha lesz — amint hogy bizonyára lesz — számunkra feltámadás, annak a feltámadásnak a hallelujája be fog hatolni e sírnak mélyébe és föl fogja deríteni a költő síri álmát!

2. Berzeviczy Albert elnök úr elnöki megemlékezése a M. Tud. Akadémiának 1929 június 17-iki összes ülésén gróf Andrássy Gyula ig. és r. t. elhunytáról.

Tekintetes Akadémia!

Mély megilletődésse jelentem, hogy igazgató- és rendesl tagtársunk, gróf Andrássy Gyula, e hó 11-én elhunyt. Halála országszerte, sőt hazánk határain túl is fájdalmas megdöbbenést keltett, habár a boldogult már néhány év óta majdnem teljesen visszavonult a nyilvános élettől. Visszavonulása ellenére mindnyájan éreztük, hogy mit bírtunk és mit veszítettünk benne.

Gróf Andrássy Gyula azok közé a ritka egyéniségek közé tartozott, akiknek jelentőségét az öröklött nagy név alig növelhette, annyira kimagaslott még politikai ellenfeleitől is elismert rendkívüli természeti adományai, a közpályára való képzettsége és hivatottsága, valamint tiszta és előkelő jellemtulajdonai által.

Elvesztése annál fájdalmasabb, mert, bár hosszú parlamenti pályát futott be s ismételve helyet foglalt a kormánypadokon is, az utóbbi évek alatti visszavonultságát senki véglegesnek nem tekintette s mindnyájan hittük, hogy ő a közélettől és a közélet tőle még sokat várhat.

Fényes tehetségét már kora fiatalságától gondosan kiművelvén, egyike volt hazánkban a politikailag leg-

iskolázottabb, a legszélesebb látkörű, leggazdagabb ismeretekkel rendelkező fejeknek. Politikai képzettsége mély történelmi és közjogi tudásban gyökerezett s Akadémiánkhoz való hozzátartozása nemcsak államférfiúi jelentőségén és parlamenti szónoki szerepén, hanem főkép azon a fényes irodalmi működésen alapult, mely a publicisztikát a tudományos felfogás és ítélet magasságaiba emelve, neki Akadémiánk nagyjutalmának babérját szerezte meg s irodalmunkban maradandó, diszes helyet biztosít.

Főműve: *A magyar állam fönmaradásának és alkotmányos szabadságának okai*, bár sajnálatosan befejezetlen, meglevő három kötetében, melyek elseje 28 évvel ezelőtt, harmadika 18 évvel ezelőtt jelent meg, alapvető jelentőséggel bír, mint a magyar történelemnek politikai, jogtörténeti és történetbölcseleti mélyreható és a legmagasabb szempontokra emelkedő elemzése. Egyúttal — kivált első részében — a legfigyelemreméltóbb kísérlet a magyar történelmi fejlődés európai beállítására, főkép annak a középkor folyamában az angol történelmi párhuzamok világításában való megjelenítése által. Andrássyt konzervatív felfogása mégis nagy elfogultanságra képesíti e művében s ennek köszönhetjük egyes történelmi tényeknek és alakoknak az igazságot legjobban megközelítő jellemzését. Műve utolsó része már majdnem egészen jogtörténeti jellegű s bár fejtegetései nem érnek a Pragmatica Sanctióig, az előzmények biztos megítélése megbízható eligazodást nyújt bizonyos osztrák közjogi tanokkal szemben.

Andrássy egyik főtörekvése e művében: nemzete valódi jellemének megismerése, miközben szépen és nemesen jut érvényre csüggedetlen hite a magyar nemzet történelmi hivatásában. «Más népek fejlődése — írja ő — a dicsőség ragyogóbb csúspontjait, a politikai eredmények fénylőbb korszakait tünteti fel, mint a miénk. De egyik sem tesz túl rajtunk a nemzeti érzés mértékében és állandóságában. És sehol sem fakadt az érzésből szívósabb munka, állhatatosabb kitartás, becsesebb, mert nehezebben kivívható eredmény; sehol sem párosult ez az érzés több politikai belátással és föllobbanó vérünk mellett is higgadtabb megfontolással, mint nálunk».

Reméljük, hogy Andrássynak ez a megállapítása meg fogja őrizni érvényét nemzetünk legújabbkori nagy katasztrófája után is és sötét jelenünkől biztató világot fog vetni jövőnk útjára.

III. Adatok az Akadémia történetéhez és jövő munkaterveink.

Irta: Balogh Jenő főtitkár.¹

Tekintetes Akadémia!
Mélyen tisztelt Közönség!

I.

A legközelebbi években a főtitkár több alkalmat és bő anyagot fog találni arra, hogy ünnepi üléseinken megújítsa Akadémiánknak egyik szép hagyományát: újból felidézze halhatatlan alapítónknak nemes emlékezetét.

Most száz éve már végbement a lelki átalakulásnak egyik csodálatos példája, amelyet gróf Széchenyi István élete felmutat, a fiatal huszárcapitányból a tudományok művelője és államférfi lett.

Éppen száz év előtt készült

... «a lét és nemlét közti határon
Egekbe nyúló hármas pyramid»²

elseje, a «*Hitel*», amelynek hatása alatt, amint Arany János gyönyörű ódájában énekelte,

«A nemzet él, a nemzet összeretlen,
Átfut szívéen a nemlét iszonya,»

s abból az országból, amely félszázadon át elmaradt a nyugati államoknak akkor már bekövetkezett fejlődésétől, keletkezett az új Magyarország. Nem feledjük: ez a könyv adta meg az első lökést arra, hogy a lényegileg középkorias jellegű *rendi* ország új állammá alakuljon át!

Gondolataink ma is odaszállanak Csonkamagyarország nyugati határára, a cenki sírbolthoz és halóporaiban is áldjuk azt a Legnagyobbat, aki — mint minden igazi nagyság — messze túl az elmúláson, sarkesillag gyanánt irányt mutat és egy század távlatában is *követőket állít* maga után.

II.

Több mint kilenc évtizeddel Akadémiánk alapítása után, de az akkori nagy tettnek *szuggesztív hatása alatt bojár*i gróf Vígyszó Sándor 1919 február 15-én alkotott végrendeletében

¹ Felolvasta az 1929 május 12-én tartott ünnepi közülésen.

² *Arany János*: Széchenyi emlékezete.

(8. pont) — kifejezetten hivatkozva éppen *Széchenyinek* korszakos munkásságára — úgy intézkedett, hogy «egész vagyontát a magyar nemzeti művelődés szolgálatába kívánja állítani és ezt a célt *első magyar tudományos intézetünk útján*» véli leginkább elérhetőnek.

Az első örökhagyónak öt túlélő fia, a nemes gondolkodású, hazafias érzésű, de szerencsétlen sorsú férfit, *gróf Vigyázó Ferenc* tudósnek indult, azonban szülei iránt érzett tiszteletreméltó kegyeletből kénytelen volt évtizedeken át egy nagy vagyon kezelésének, azután pedig az akkor már megkezdett földreform elleni védekezésnek összes gondjait vállalni.

Ő csak *atyjának* irányítását követte, amikor 1921 május 6-án kelt első és édesanyja, *báró Podmaniczky Zsuzsanna* úrnő óhajának tett eleget, amikor 1923 október 25-én készített második végrendeletében mind atyai ágon örökölt vagyonának, mind az anyjától reá szállott vagyonnak örökösül Akadémiánkat rendelte.

A gróf úrnak a mult év nyarán bekövetkezett hirtelen halála Akadémiánkra nehéz feladatokat háritott, mert az örökhagyó úr után 33 per és igen sok tartozás maradt, a vagyonról pedig *semmi kimutatás* nem állt rendelkezésre.

Még ma is — hálás kegyelettel említve fel Akadémiánk mult évi történetének ezt a legjelentősebb eseményét — türelmet kell kérnünk mind t. tagtársainktól, mind a nagyközönségtől: szíveskedjenek bevárni, amíg legfőbb kormányzó hatóságunk, az Igazgató-Tanács elhárítja az örökhagyó úr váratlan elhunytá következtében beállott nagy nehézségeket, illetőleg míg az igen jelentékeny hagyatéki *terhek* tisztáztatnak, különösen pedig amíg az *1926-ban* gr. Vigyázó Ferenc úr féltestvérei és sógora által indított nagy örökösödési perek akár egyesség útján, akár (ha ez nem sikerül) később más módon befejeztetnek és ezután majd a vagyon kezelésének költségeit nagy mértékben csökkenteni lehet.

Addig is Akadémiánk igen nagy köszönettel tartozik boldogult kiváló másodelnökünk, *Vargha Gyula* t. t. emlékének, aki annyit fáradozott ez ügyekben és *Popovics Sándor* ig. és t. t. úrnak, utóbbinak főleg pénzügyi és gazdasági kérdésekben adott szakszerű tanácsaiért, de azért is, hogy bölcs irányítása mellett sikerült a Magyar Nemzeti Bank egyik derék tisztviselőjének, *Várady György* főellenőr úrnak közreműködésével az *egész* gróf Vigyázó-vagyon állagát az eddig alkalmazott ügyvéd és egyéb tisztviselő urak által beküldött

adatok alapján megállapítani, amiről hivatalos folyóiratunkban a nagyközönséget is kimerítően tájékoztattuk.

Az Igazgató-Tanácsunk által ez ügyek intézésére alakított Jogi és Gazdasági Bizottság megállapította azt is, hogy az örökhagyó úr ellen halála *előtt több mint két évvel* indított nagy örökösödési perekben a felperesek olyan *köteles-részre jogosított* leszármazók, akiknek az Akadémia az egész gróf Vigyázó-vagyon állagából akár egyesség útján, akár, ha az egyesség nem sikerül, majd évek múlva bírói ítélet alapján okvetlenül köteles lesz igen jelentékeny részt kiadni, ami által a gróf Vigyázó Ferenc úr halálakor az ő kezelésében volt vagyon *nagy mértékben csökkenni fog*.

Csak később, ezeknek az örökösödési pereknek befejezésekor lesz tehát biztos az, hogy *milyen* ingatlanok és *minő egyéb* értékek maradnak majd a M. Tud. Akadémia mint végrendeleti örökös tulajdonában.

Ezenfelül eltekintve a hagyatéki eljárás rendes költségeitől, a M. Tud. Akadémia, mint örökös kénytelen lesz *igen jelentékeny eljárási*, illetőleg *perköltségeket* viselni az örökség megnyitakor már folyamatban levő 33 perben. Csak egy adatot említek. A bíróság által már az örökhagyó úr életében az örökösödési perekben kirendelt becslési szakértők *több mint félmillió pengő szakértői díjat* számítottak fel.

Ezenfelül nyolc ügyvéd,* továbbá orvos urak és más egyéb hitelezők nagy összetre menő követeléseket jelentettek be, vagy per útján érvényesítették a M. Tud. Akadémia ellen. A pénzügyi hatóságok a hagyaték ellen 250.000 P «*vagyonváltság-haszonbér*» behajtása iránt intézkedtek. Még 1926. és 1927. évre visszamenőleg fizetendők némely köztartozások, különösen nagy összetre menő vagyon- és jövedelmi *adók*, amelyek az egész vagyont terhelik. A gróf Vigyázó Ferenc úr által szüleitől örökölt két vagyon után sincs még kifizetve az örökösödési illeték.

Mindezeknek a hagyatéki terheknek az összege magasan túlhaladja az örökség megnyitakor rendelkezésre maradt készpénzt és az értékpapírok eladásából várható összeget.

Akadémiánkra nagyon kellemetlen, hogy e tartozásoknak végső összegét most sem lehet biztosra venni, mert

* Ezek közül a gróf Vigyázó Ferenc úr halálakor működött két ügyvéd úr 150.000, Kovács István úr 61.150 pengő ügyvédi tiszteletdíjat az Akadémiától már megkapott; van azonban még felszámított, de kifizetetlen 219.000 P ügyvédi követelés és peresített más ügyvédi követelések is.

a f. év tavaszán is egyesek újabb követeléseket jelentettek be.

Feltűnően csökkent a nagy vagyon *jövedelmezőséget* az a sajnos körülmény, hogy gróf Vigyázó Ferenc úr a földbirtokok legnagyobb részét *búza-*, illetőleg *rozshaszonbérben* és pedig meglepően olcsón, évek hosszú sorára adta bérbe,* végre, hogy a termények árai az utolsó években igen leszálltak.

Igazgató-Tanácsunk mindent el fog követni arra, hogy az örökösödési perek befejezése után az Akadémiának tulajdonában maradó vagyonnak jövedelmezősége a gróf Vigyázó Ferenc úr által kötött haszonbérleti szerződések lejártával megfelelően emeltessék és hogy ez a jövedelem a még *túl magas* kezelési költségeknek igen jelentékeny csökkentésével az örökhiagyó úr szeme előtt lebegett nagy nemzeti művelődési célokra legyen teljes egészében felhasználható.

III.

Amint remélhető volt, hogy Akadémiánk pénzügyi helyzete néhány év múlva számbavehetőleg kedvezőbbé válik, összes üléseink két irányban tettek intézkedéseket.

Egyik óhajunk és törekvésünk arra irányult, hogy egyes olyan szaktudományok, továbbá a képzőművészet és zeneművészet terén, amelyekre nézve tagtársaink az utóbbi évtizedekben nem fejtettek ki nagyobb tevékenységet, Akadémiánk új munkatervet dolgozhasson ki s a remélt és óhajtott egyéni kezdeményezések mellett, amelyeket *semmiképen sem szeretnénk háttérbe szorítani*, ezeken a tereken is nagyobb erővel és szélesebb keretben indulhasson meg a munka.

Május 8-án tartott nagygyűlési összes ülésünk elhatározta több új bizottság szervezését. Ezidőszent már kezdeményező intézkedéseket tettünk arra, hogy megalakíttassék a *néprajzi és folklórisztikai*, a *jogtudományi*, továbbá külön *zeneművészeti* és külön *képzőművészeti* bizottság. A három osztály már felszólítást kapott arra, hogy tagjaik sorából ezekbe a bizottságokba egyes t. társainkat kijelöljék, a bizottságok feladata lesz elnököt, előadót és segédtagokat választani és azután kidolgozni az illető bizottság végleges ügyrendjét és munkatervét.

Emellett óhajunk és szilárd törekvésünk, hogy társaink minél többször és minél behatóbban foglalkozzanak korunk

* *Katasztrális holdanként* Ujkécskén 17, Hartamiklán 18, Vác-rátóton 30, Prónayfalván 37 kg. búzát fizet a haszonbérlő.

legnagyobb problémájának, a nagy társadalmi kérdésnek részleteivel, különösen *szociálpolitikai* feladatokkal.

Ezzel párhuzamosan törekedtünk arra, hogy Akadémiánk a jövőben minél többet tehessen a legszigorúbb értelemben vett *tudományos kutatások* előmozdítására.

Amikor erre iparkodunk, egy pillanatra sem feledkezünk meg *a múlt érdemeiről*.

Akadémiánk mindig nemzeti feladatául tekintette és amig hivatásának magaslátán lesz, mindig fogja is tekinteni azt, hogy *a tudományos kutatás útján megismerje hazánkat*, ennek összes természeti, etnografiai és nyelvi viszonyait, különösen pedig népét és múltját.

Az a két terjedelmes és nagyjelentőségű kötet (*Az Akadémia első évszázada* I. k. 461 lap és II. k. 343 lap), amelyeket Társaságunknak első évszázadában kifejtett munkásságáról az utóbbi években közzétettünk, behatóan tárgyalja Akadémiánk tagjainak kutató tevékenységét is.

Jól tudjuk, hogy *jelenlegi tagtársaink* is, de azok is, akik, fájdalom, már nincsenek az élők sorában, évtizedek hosszú során éppen *a kutatások terén is* megbecsülhetetlen értékű munkásságot fejtettek ki és közülük sokaknak nevét évszázadok múlva is hálás kegyelettel fogják említeni.

Ebben a tekintetben is elsősorban *néhai kitűnő elnökönkre* gondolok, akinek nemes emlékezetét mai ünnepi ülésünkön felújítjuk.

Eppen ma van *28 esztendeje* annak, hogy *Báró Eötvös Loránd* ennél az asztalnál tartott elnöki megnyitó beszédében (közölte az Akadémiai Értesítő XII. k., 1901. évf., 267. és köv. lapjain) nekünk, tagtársainak büszke örömeire feltárta előttünk korszakos *geofizikai kutatásainak* első eredményeit. Beszámolt arról, hogy több mint 10 évi munka és javítgatás után megállapodottnak mondhatja módszerét, mert az kiállta a tűzpróbát «a Gellérthegy tövében, a Svábhegy tetején és a befagyott Balatonon is», ahol a nagy fizikus 30 különböző állomáson végzett méréseket. Költői lendülettel hangoztatta azt a tervét is, hogy «az aranykalászkokat termő, a magyar nemzetet éltető alföldi rónaságon» óhajtana még hasonló kutatásokat végezni. «Amig rajta járok, — úgymond — amig kenyerét eszem, az Alföldre nézve szeretnék még feleletet kapni.» (Idézett elnöki beszéd, 269. lap.)

Néhai kitűnő elnökünk mellett maradandó értékű kutatásokat végzett sok más magyar tudós is.

Igy a *nyelvtudományok* terén Reguly Antal, a két Hunfalvy, Szinnyi József, Munkácsi Bernát és többen mások.

A *természettudományok* terén az orvosoknak, fizikusoknak egész hosszú sora, a *szellemi tudományok* terén pedig igen sokan, akik közül alább csak néhányat említhetek. Hálás kegyelettel gondolok Hajnik Imre rendes tagra, a budapesti tudomány-egyetem nagynevű professzorára, aki több mint negyedszázadon át minden nyarat azzal töltött, hogy az összes magyar levéltárakat átkutatta és e kutatásainak eredménye alapján lett a magyar jogtörténetnek egyik alapvető munkása, ezen az alapon írta meg *«A magyar igazságügyi szervezet és perjog történetét»* tárgyaló jelentős munkáját és gyűjtötte össze az anyagot a magyar magánjog történetének megírásához is, amelyben őt, sajnos, időelőtt bekövetkezett halála gátolta meg.

Történettudósaink közül nagyérdemű *elnökünk* évtizedek óta végez tudományos kutatásokat hazai és külföldi levéltárakban; kivüle Angyal Dávid, Csánki Dezső, Dománovszky Sándor, Bárány Forster Gyula, Károlyi Árpád, Lukinich Imre, Szekfü Gyula, Szentpétery Imre t. társaink és sokan mások behatóan kutatták át Nagymagyarország és a külföld levéltárainak gazdag tudományos anyagát és kutatásaikkal is megörökítették nevüket a magyar tudományosság évkönyveiben.

S ismét más térre menve át, örömmel említem fel t. társunk s egyúttal a British Academy kitűnő tagja, *Stein Aurél* k. t. úr nevét, akit ma körünkben is üdvözölhetünk mint régi barátot és állandó jóakarónkat s aki a távol keleten, legbensőbb Ázsiában végzett, majd *Nagy Sándor nyomdokain az Indusig* folytatott, világszerte ismert tudományos kutatásaival, — amelyeknek eredményeit angol nyelven is közzétette —, szülővárosának: Budapestnek és Akadémiánknak is dicsőséget szerzett s aki e tárgyról okt. ben Akadémiánk ülésén is előadást fog tartani.

Amikor a régi kutatásokra hálával gondolva, nyomatékosan emeljük ki *a multnak* nagy és hervadhatatlan érdemeit, ezen a téren is iparkodunk előre vinni Akadémiánk jövő munkásságát. Ezért sietett Társaságunk már a múlt év őszén 21 tagú bizottságot kiküldeni, amelynek feladata volt az újabb tudományos kutatások munkatervének kidolgozása.

E bizottság néhai kiváló másodelnökünk, *Vargha Gyula* t. t. elnöke alatt 1929 január 7-én kezdte meg munkásságát és a három albizottságnak alapos jelentését az Aka-

démiai Értesítő XL. kötetének 442. száma 37—59. lapjain tettük közzé. Mindnyájunk lelkének fájdalmát újíttja fel az, hogy a Bizottság lelkes és buzgó elnökének, szeretett, kedves barátunknak hosszú betegsége és elhunytá meghíúsította e Kutató Bizottság végleges jelentésének elkészültét.

Az Albizottságoknak máris közzétett munkálataihoz és javaslataihoz most már hozzászólhat a magyar tudományosságnak minden hivatott művelője.

Összes ülésünk és Igazgató-Tanácsunk a folyó évben legelső sorban archaeologiai, fizikai és mezőgazdasági kutatásokra bocsátott rendelkezésre jelentékeny összegeket. Az archaeologiai ásatások a Magyar Nemzeti Múzeum tisztviselőinek közreműködésével, de Archaeologiai Bizottságunk irányítása mellett mindenekelőtt a miskolci Avason, továbbá Szőny mellett Brigetiban és Mosonszentpéteren végeztetnek.

Pogány Béla l. t. *spectroscopiai* kutatások végzésére kapott segélyt; ezenfelül a hivatott szakférfiak sürgősen szükségesnek tartották, hogy az alföldi homokos területeken a magyar erdőgazdaság egyik legsürgősebb feladata: az *akác-fával való erdősítés lehetősége* tanulmányoztassék.

A következő években az Akadémia a pénzügyi lehetőséghez képest különösen az *etnográfiai* kutatásokra óhajt nagyobb összeget rendelkezésre bocsátani.

IV.

Folyó évi nagygyűlésünk is több kiváló magyar tudós iránt fejezhette ki elismerését.

Amikor a Nagyjutalmat Pauler Ákos r. t.-nak ítéltük oda, kegyelettel emlékezünk meg arról a Magyarországon oly ritka tényről, hogy ugyanannak a kiváló családnak három tagja: a nagyatya, Pauler Tivadar, a büntetőjognak alapvető, tudós művelője, egykori másodelnökünk, az apa, Pauler Gyula, a kitűnő történetíró, II. osztályunk volt elnöke s a legutóbbi évtizedekben a harmadik nemzedék, a filozófus, annyi elévülhetetlen érdemet szereztek a magyar tudományosság körül. Pauler Ákos t. társunknak meg kell köszönni azt is, hogy mint a filozófiának legkiválóbb magyar művelője, egyik nagyszabású művét (*Logik, Versuch einer Theorie der Wahrheit*, Berlin, 1929. 291 lap) legújabban német nyelven is közzétette.

A Marczibányi-mellékjutalmat Kornis Gyula r. t. kapta «A magyar művelődés eszményei» c. kétkötetes munkájával,

amely tudományos irodalmunknak hosszú időn át egyik kiváló terméke marad.

Államtudományi irodalmunknak nestora, *Concha* Győző ig. és r. t., akit a Gondviselés abban a kegyben részesített, hogy 60 éven át csaknem évről-évre nagybecsű tanulmányokkal és ezek közt több nagyterjedelmű munkával is gazdagíthatta a magyar irodalmat, a mult évben teljes friss szellemi egészségben összegyűjthette hat évtized alatt megjelent *jeles értekezéseit*, amelyeknek I. kötete Akadémiánk kiadásában hagyta el a sajtót.

Az e tárgyban kiküldött bizottság, amelynek tagjai régi, kitűnő oszlopos társaink, így Gaal Jenő r. t., a Nemzetgazdasági Bizottság elnöke, Báró Wlassics Gyula és Popovics Sándor ig. és tt. és mások, előadói pedig Fellner Frigyes és Laky Dezső voltak, valamint társadalomtudományi osztályunk egyhangulag abban a véleményben voltak, hogy az Akadémia babérágát *Concha* Győző hosszú, nagyszerű, egész tudományos életének hálás elismerése gyanánt kell átadni érdemes társunknak.

Ő a Nagyjutalmat már 3 évtized előtt kapta, most meghatva újítjuk meg nagyrabecsülésünk és szeretetünk kifejezését a tudós iránt, akinek 5—6 évtized alatt írt értekezései is bizonyítják, hogy már ifjú korában is mély és önálló gondolkozó volt, aki a hazai, de egyúttal az angol, francia, olasz és német államtudományi irodalmat is párját ritkító alapossggal ismerte s aki minden dolgozatában a tudományt törekedett előbbre vinni.

A Báró Kornfeld Zsigmond-jutalmat *Kaán* Károly l. t.-nak íteltük oda «*A Magyar Alföld*» c. gazdaságpolitikai tanulmányáért, amelyet e kiváló természetbarát és lelkes, hazafias magyar ember abból a nemes célból írt meg, hogy tüzetesen megismertesse az Alföld viszonyait és azok javításával szolgálja a magyar föld és nép érdekeit és a nemzet felvirágoztatását.

Az irodalom és költészet iránt becsülésünket fejezte ki Akadémiánk akkor, amidőn a Péczely József regényjutalmat a «*Fekete vőlegények*» c. kiváló regényért, amely hivatott társaink ítélete szerint az utolsó éveknek kétségkívül legértékesebb regénye, *Pálfyné, Gulácsy Irénnek*;

a Kazinczy Gábor és neje Várady Szabó Anna úrnő alapítványából kiadható jutalmat pedig kézdiszentléleki és papi *Kozma Béla* író görög tárgyú lírai verses regényének adta, amely utóbbit még boldogult másodelnökünk fedezett fel és tartott jutalmazásra méltónak.

Időhiány miatt ma csak érinthetem, hogy a Sámuel-Kölber-jutalomdíjat *Dr. Knieza István* fiatal nyelvész «*A magyar helyesírás a tatárjárásig*» c. értekezéseért, a Fraknoi Vilmos-jutalmat *Lukinich Imre* l. t. «*A szatmári béke története és okirattára*» c. művéért, a *Darányi Ignác*-jutalmat pedig *Pleidell Ambrus* alleveltárnok «*A nyugatra irányuló magyar külkereskedelem a középkorban*» c. monografiájáért kapta.

V.

Ezt a nagygyűlésünket a mély gyász érzésével kezdtük meg és teljes tudatában vagyunk annak, hogy az egész lefolyt esztendő, amelyre visszatekintünk, a szenvedett súlyos veszteségek következtében az utolsó éveknek egyik legszomorúbb esztendeje.

Több elköltözött tagtársunk a magyar szellemi életnek régi, oszlopos, kitűnő munkása volt, akinek helyét Társaságunkban is nehéz, vagy lehetetlen lesz pótolni.

Ballagi Aladár r. t. a tudomány szeretetét már fiatal korában megtanulta jeles atyjának, Akadémiánk egyik, az első években választott tagjának házában. Főleg az egyetemes és a magyar történelem, valamint az irodalomtörténet-írás, nyelvtörténet és etnográfia terén évtizedek során át önálló kutató munkásságot fejtett ki. Hosszú időt töltött külföldi levéltárakban is. E kutató munkásság eredményeinek közzétételénél teljes mértékben érvényesítette szenvedélyes és harcos egyéniségét. Lehettek túlzásai vagy tévedései, de mindig az igazság keresésének olthatatlan tűzével dolgozott és ha később megváltoztatta is nézetét, akkor, amikor valamely véleményt írásba foglalt, mindig tiszta és teljes meggyőződését fejezte ki.

Történeti, irodalomtörténeti és néprajzi monográfiái, melyek közül az utolsót, amely a *XII. Károly svéd király utazását* tárgyalta, Akadémiánk adta ki, maradandó becsek.

Nagy Ferenc r. t. kora fiatalságától fogva a jogtudomány több ágának, különösen a hiteltörvényeknek és a polgári perjognak szorgalmas művelője volt, a jogi oktatás terén pedig közel félszázadon át élvezetes, szabatos és világos előadásai által a jogásznemzedékek egész sorának tanításával szerzett maradandó érdemeket.

A kereskedelmi és a váltójogról írott két rendszeres nagy munkája számos kiadásban, nemcsak mint tankönyv, hanem mint forrásmunka is nagy elterjedtségnek örvendett.

Magyary Géza r. t. igazi *vérbeli* tudós, lelkiismeretes, kitűnő tanár, nagy műveltségű férfi és a szó legnemesebb értelmében vett «igaz magyar hazafi» volt.

Habár irodalmi munkásságát elsősorban a polgári per-jog és a nemzetközi jog, valamint a hiteltörvények terén fejtette ki, érdeklődése és munkássága kiterjedt tudományos életünknek számos más terére is. Jeles perjogi rendszeres nagy munkáján felül különösen a jogi monografiák egész sorát köszönjük az ő fáradhatatlan buzgalmának. Akadémiánk iránt kötelességeit a legbuzgóbban teljesítette azzal is, hogy különböző tudományos tanácskozmányokon képviselte Társaságunkat. A Szent István Akadémia, a Magyar Jogász-egylet és a Felsőoktatásügyi Egyesület is oszlopos munká-sukat vesztették el az ő időelőtti elköltöztetésével.

Eletének utolsó tizedében szörnyen lesújtotta őt hazánk összeomlása, amely egyúttal elszakította őt attól a derék kultúrvárostól, Nagyszombattól, amelyben gyermek- és ifjú-korának boldog éveit töltötte. Kedves barátunk ekkor bizo-nyította be, hogy az ő csöndes, hallgatólag, sokban a szerzetes egyéniségére emlékeztető, nemes lelkében mennyire benne élt a magyar haza iránti legigazabb hűség és szeretet érzése. Ettől az időtől fogva az őt jellemző lelkiismeretes-séggel foglalkozott különösen nemzetközi jogi tanulmányok-kal és bizva az *igazság* nagy erejében, tudományos munkákkal iparkodott előre vinni a magyar igazság ügyét. Különösen a kisebbségi peres eljárás kérdésével és a nemzetközi bírósággal, illetőleg a nemzetközi döntőbíráskodással foglalkozott. Véleményes jelentéseit és javaslatait a népszövetségi ligák, illetőleg külföldi tudományos egyesületek ülése számára nagy nyelvismereteivel francia és angol nyelven is kidolgozta, a kisebbségi peres eljárás reformjáról külföldi tudományos értekezleteken előadást tartott és külföldi folyóiratokban is több cikket, valamint idegen nyelven jeles monográfiákat is tett közzé.

Már gyengélkedve Stockholmba utazott, hogy egy nemzetközi tudományos fórum előtt képviselje a magyar tudományosság ügyét. Ezzel az önfeláldozó buzgóságával siettette betegségét, amely mindnyájunk őszinte fájdalmára Akadémiánkat, az Egyetemet és a többi tudós társaságot is megfosztotta attól, hogy az ő nagy képességeitől, rendkívüli széleskörű tudásától és páratlan buzgalmától várt további munkálkodást kifejthesse.

Karácsonyi János r. t. egyénisége újabb felemelő pél-dáját adja annak, hogy a magyar nép széles rétegeinek

egyes tagjai a műveltségnek mily magas ormaira emelkedhetnek és a tudományos pályán is minő jelentékeny eredményeket érhetnek el. Egyházának és hazájának hű fia volt egész életében. Az utolsó nyolc év alatt tisztelettel és szeretettel köszöntöttük őt nagygyűléseinken, mint az elszakított magyarságnak egyik vezérférfiát, akit kötelességtudása és Akadémiánk iránti nagy szeretete az utolsó évtizedben is gyakran elhozott közénk. Kora fiatalságától fogva lankadatlanul folytatta történettudományi kutatásait és egy egész kis könyvtárra menő nagyszámú becses munkát hagyott maga után, melyek közül az egyik utolsót, a *Szent Ferenc-rend története Magyarországon* c. két kötetes nagy művét Akadémiánk adhatta ki.

Akadémiánk évtizedek során mindent megadott *Rákosi Jenőnek*, ami csak tőle tellett. Igazgató és tiszteleti tagjainak fényes sorába emelte. Neki ítélte oda publicisztikai legnagyobb jutalmát. Éveken át az ő nevérol elnevezett alapítványokat osztott ki és még életében lépéseket tett az iránt, hogy a székesfőváros egyik utcáját róla nevezzék el. Elhunytakor mégis Akadémiánk maradt az ő adója.

A kiváló költőt, a regény- és drámaíró, a műfordítót, az esztétikust s az irodalomtörténet művelőjét, valamint általában a közélet munkását erre hivatott tagtársunk fogja majd méltatni. Ez a *nemzeti* Akadémia elköltözött kitünő Nesztorunknak, mint publicistának elsősorban a tízes magyar érzésért és azért hálás, hogy 62 évre terjedő, csodálatos munkásságában mindig a magyar faj iránti szeretete és a magyarság jövőjébe vetett rendíthetetlen hite vezette őt. Amikor közel 10 év előtt neki is része volt a sanyargatás és a megkísérlett terrorisztikus üldözés nehézségeiben — amelyeket különben a stoikus bölc nyugalmával könnyen tűrt, — ugyanakkor összeomlott fölötte mindaz, amit eszmény gyanánt tisztelt és meghíusult minden remény, amelynek beteltéért félszázad munkájával dolgozott. Rákosi Jenő akkor sem roskadt össze, nem hagyta abba a küzdelmet s ámbár közel volt már a patriárkák korához, rendületlenül dolgozott tovább az ország felemelkedéséért. Ez az ő publicisztikai hite és lelkesedése legyen a magyar hírlapirodalom munkásainak késő évszázadokon is mintaképe.

Az utolsó év elköltözöttei közül sokat nem tudnak majd hosszú időn át pótolni azok, akiket későbbi nagygyűlések helyükre választanak, de különösen pótolhatatlan legszeretettebb barátunknak és másodelnökünknek, *Vargha Gyulá-*

nak Akadémiánk iránt mindenkor érzett ragaszkodása és évtizedek óta kifejtett önzetlen, nemes buzgólkodása.

Ő, mint gyermekifjú még járt Arany Jánosnál, a legnagyobb főtitkárnál s azután évtizedeken át congenialiter együtt munkálkodott Gyulai Pállal és a többi nagyokkal. Az utolsó évtizedben a kötészet mellett éppen Akadémiánk és a Kisfaludy-Társaság iránt tanusított legnagyobb érdeklődést. Amióta pedig gróf Széchenyi István székébe emeltük, teljes odaadással, munkaerejének megfeszítésével szolgálta Társaságunkat különösen abból a célból is, hogy a gróf Vigyázó-vagyonok öröklésével ránk szakadt súlyos feladatokat minél nagyobb sikerrel meg lehessen oldani. Hiába kérték őt hozzátartozói, — akikhez különben oly meleg szeretettel ragaszkodott, — hiába kértük mi is, löbi kedves birtokáról beteg, lázasan is be-beutazott a fővárosba, hogy tanácskozásainkon részt vehessen. Ennek a kötelességtudásnak lett azután áldozata is.

Akik Vargha Gyulát ismerték és *együttal* szerették, sajnó fájdalommal, de büszke örömmel is fognak mindenkor visszagondolni arra, hogy ő a magyar faj nemes és szép tulajdonságainak egyik legnemesebb megtestesülése volt.

Sokoldalú és rendkívüli tehetségét mutatja, hogy kitűnő tudós és együttal csodálatraméltó költő, jeles gazda és hosszú közéleti pályáján kiváló hivatalnok is volt. Mindent megtanult és mindenre emlékezett. Legjelesebb költőinket és íróinkat éppúgy ismerte, mint a közgazdasági tudományok és a statisztika nagy művelőit és a magyar földnek minden termékét. Fanatikusan szerette magyar fáját és hazáját s mivel a vates tehetségével előre látta a ránk váró megpróbáltatások súlyát, évtizedeken át gyötrődött a nemzet jövője felett. Amikor azonban ránk szakadt a katasztrófa, mély értelmével és hazaszeretetének erejével volt vigasztalónk, aki előre látta a jobb jövő bekövetkezését is.

Az ő tudományos munkáját külön ünnepi ülésünkön hivatott munkatársak az ő nagy egyéniségéhez méltóan ismertetni fogják.

Én csak azt emelem ki, hogy nagyrabecsült és szívünk-ből gyászolt barátunk *mindenekfelett* kitűnő költő volt:

«A lelkesek leglelkesebbje,
Poéta nép legkedvesebbje
A dalhoz és virághoz értő,
Magasabb szellemrendben élő»,*

* Bárd Miklós verse. *Újabb költemények*. 1925. 32 lap.

akinek egynehány költeménye a legnagyobbak legszebb versei mellett megmarad majd késő évszázadokon át is, aminthogy összegyűjtött költeménykötetei, kivált az utolsó évtizedekben megjelentek, költészetünknek legnemesebb és leghazafiasabb termékei lesznek mindenkor.

De Vargha Gyula kedves barátunk életének egész nemes példaadásán felül még egyre tanított bennünket. Ő is, mint a Legnagyobb Magyar, «megszerette pusztuló fáját», különösen a magyar falunak azokat a rokonszenves, halkszavú lakóit, akikről ő énekelte:

«Arat már, mikor a harmat születik,
Hajnali harmattól estszürkületig»,

akikkel a legtermészetesebben, a legközvetlenebbül tudott érintkezni, s akikkel oly magyaros barátsággal szorított kezet. Temetésekor meghatva láttuk, hogy a magyar népnek széles rétegei az ő érzéseit legbensőbben viszonzták. Az a tapasztalat, hogy népünk mennyire megszereti és meggyászolja azt a jeles tudóst és költőt, aki őket barátságával megtisztelte, hasonló érdeklődésre, közeledésre és érintkezésre kötelezi Társaságunk tagjait a jövő évtizedekben is.

Foháskodjunk, — mert emberi erő ilyet egymagában el nem végezhet, — adja Isten, hogy ez a nemzeti Akadémia összességében is, egyes tagjaiban is szolgálja világ fogytaig mindenben a tudomány érdekeit, de egyúttal nemzeti hivatásának teljes tudatában munkálkodjék mindig a magyar nép széles rétegeinek haladásán és előbbrevitelén is.

Akkor leszünk méltók halhatatlan alapítónkhoz, aki «milliókra költötte dús élte kincsét».

IV. Bizottsági jelentések.

1. Jelentés a Marczibányi-pályázatról.

A Marczibányi-pályatételre a kitűzött határidőig (1928 szept. 30., l. Ak. Ért. XXXVII., 141.) egy pályamunka érkezett be. Címe: *A magyar igekötők a XV. sz. végéig*; jeligéje: «A régi biztos alapon, de tovább».

A pályamunka sajátos benyomást tesz; mintha két ember írta volna. Egy legalább némileg tájékozódott nyelvész, aki különösen néhány XV. századi nyelvelmélünkéből szorgalmasan összegyűjtötte az igekötők fejlődésére vonatkozó adatokat s aki a régibb magyar nyelvészeti irodalomban nem egészen járatlan. Másfelől egy álmódó etimológus,

aki Horvát Istvánt megszegyenítő délibábossággal fejtegeti igeikötőink alapszavának eredetét és rokonságát.

Persze az egyes igeikötők alaki és jelentéstani fejlődését szemléltető adatgyűjtemény sem teljes vagy rendszeres. A szerző, úgy látszik, nem ismeri legrégibb emlékeink közül az Ómagyar Máriasíralmat (vö. *kyniuhhad* ÖMS. 8), a Königsbergi Töredék Szalagjait (vö. 31. l.: «a Königsbergi Töredékben meg éppen nyoma sincs igeikötőnek»); a főszövegben nem, de a szalagokon éppen alaktani szempontból igen fontos adatokat találunk: *ele mulha...*, *mege turie*, *mege lel...sse*, *.ege turied*, *ele menuen*), a Besztercei és a Schlägli szójegyzéket, a Sermones Dominicalet (amelyben Szilády a budapesti és a németújvári glosszákat együtt adta ki); másodkézből vagy nem jó kiadásból idéz (pl. a Váradi Regestrum 168. lapjáról a Nyelvtörténeti Szótár nyomán idézi az *eladás* szót: «De equi sui *eladas*, venditio.» Az eredetiben ez van: de *equizuhada*, Karácsonyi sz. *equi fidejusio*: az 1055.-i oklevél adatait a Codex Diplomaticus után idézi v. Jerney után, pl. *monorau Kukurea*, az eredetiben *monarau bukurea* stb. stb.). Nem látjuk nyomát annak sem, hogy a Nyelvőr, Magyar Nyelv, Keleti Szemle, Nyelvészeti Füzetekben a m. igeikötők alaki és jelentéstani fejlődésével foglalkozó számos cikket a szerző ismerné vagy felhasználta volna.

Hogy a szerző a szófejtésben milyen elveket követ, annak jellemzésére elég lesz két rövid idézetet ideiktatnunk:

«a-*len* (nyomósító rag) a *lenni* ige gyökerével azonos... Aztán azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hiába minden tagadás az igazság ellen, hogy ugyanez a gyökere a ném. *-lein* képzőnek, a gör. *λεων*-lat *leo(nis)* szónak, mely alapjában' létezőt, lényt' jelent, éppen mint a magyar *lány* és *lián* (kúszó növény) elnevezés vagy a *len* és *légy* (musca) szavunk is.» 77. l. — «A tör. *jene*, *jeni* éppen olyan viszonyban van a m. *jő*, *jön*, .. *gyöngye*.. *zsenge* és *jó* szavakkal, mint a m. *még* igeikötő családja a m. *méggy* igével, vagy a magyar *még* igeikötővel rokon jelentésű ném. *ge-* praefixum az angol *go*, ném. *gehen* igével (Vö. még ang. *new*, lat. *novus* kapcsolátát a m. *nő* (ige és főnév) és *nyű* (újszülött légy, kukac) szavakkal, amelyek a *jő*, *jön* igével szintén rokonok.» 158. l.

A szerző is tudja, hogy a szófejtésnek ez a furcsa módja, amely a legkülönbözőbb nyelvek szavait rokonítja, eltér a szokottól. A szerző a nyelvek ősi közösségének a híve. «A nyelvtudomány alapvető, legfontosabb kérdéseihez még csak hozzászólni sem vagyunk képesek számottevő

sikerrel, ha a közös alapot csupán csökönyös elvből kirúgjuk lábunk alól. A ragok, képzők, igekötők... oly ősi elemei nyelvünknek, hogy ezekkel eredményesen csakis úgy foglalkozhatunk, ha legalább elvben nem tagadjuk meg az ősi közösség lehetőségét» (224). A nyelvek ősi közössége csakugyan lehetséges feltevés, de ha komolyan számbavehető nyelvész foglalkozott ezzel a kérdéssel (pl. Trombetti), az nem hagyott figyelmen kívül általános ismert történeti és nyelvi tényeket, hanem a nyelvtörténeti kutatások szilárd talajára próbálta felépíteni hipotézisét.

A jutalom kiadását nem javasoljuk.

Melich János r. tag.

Szinnyei József ig. és r. tag.

Gombocz Zoltán r. tag

előadó.

2. Jelentés «a konjunktura-elmélet alapjai, a konjunktura-kutatás módszerei és eddigi eredményeinek bírálata» c. pályamunkákról.

Az I. sz. pályamunka két részben kívánja a kitűzött pályakérdést megoldani. Az első rész bevezetésül a konjunkturaelmélet iránti érdeklődés oly hirtelen előtérbe lépésének indokaival foglalkozik, majd a gazdasági sors, a tőke, a tőkésedés, a gazdasági konjunkturák okai és az eddigi konjunktura-elméletek bírálata című fejezetekben, melyeket saját felfogásának az előtérben álló elméletekkel kritikai szembeállítás és végső megállapítások egészítenek ki, tervezi a konjunktura-elmélet alapvető kérdéseinek előadását.

A tervezet emez alapvető része a konjunktura lényegét sok tekintetben helyesen fogja fel. Erősen kidomborítja a kapitalizmussal és a piac alapvető tényeivel való összefüggéseit. Helyes úton jár akkor is, midőn az állótőke gyarapodásával hozza összefüggésbe a folyamatot. A gazdasági fellendülés lényegét abban keresi, hogy a forgótőkékké állótőkékké alakulnak át, mi a termelést addig fokozza, míg az állótőkéképződés forgótőke hiányában megakad. Ekkor szerinte nyilvánvaló lesz a túltermelés, a hitel továbbfeszítése is lehetetlenné válik, mivel azután a válság bekövetkezik. Midőn pályázó az állótőke és a forgótőke viszonyát veszi magyarázata kiindulási pontjául, ezzel nem jár ugyan új úton, de a folyamat magyarázatában kétségtelenül új szempontokat is érint.

A tervezet aránylag rövidebben foglalkozik a konjunktúra-problema nehezebb részével, a gazdasági életnek a depresszióból kiemelkedésével. Főképp a gazdasági élet tökéletesedését, a vállalatok gazdaságosabbá tételét tekinti a kiemelkedés okának. E fejezet kissé egyoldalúnak látszik azért, mert úgyszólván csak a termelés oldaláról tekinti a kérdést és a jövedelemeloszlásnak erősen beleszóló tényezőit kevésbé méltatja figyelemre. Egyébként a konjunktúraalakulás lélektani tényezőit, melyeknek pedig kétségtelenül jelentékeny szerepük van a gazdasági hullámzások felidézésében, a fellendülés és a depresszió magyarázatánál egyaránt elhanyagolja.

Amennyiben a tervezetből megítélhető, a pályázó az eddigi konjunktúra elméleti irodalmat elég alaposan tanulmányozta. Saját felfogásának igazolása közben, de az eddigi elméletek bírálatának szentelt fejezetben is nem *egy jó ítéletről és elmélyedésről tanuskodó megjegyzést tesz.*

A tervezet elméleti része és a kidolgozott fejezet, mely e részből van véve, (a töke) azonban azt a benyomást keltik, hogy *a szerző közgazdaságelméleti alapképzettsége nem elég átjáró;* mintha inkább csak a konjunktúra-elmélettel kapcsolatban és egyenesen e problémára beállítva hatolt volna be a közgazdaságtan elméletébe. Ez a körülmény vezet aztán oda, hogy könnyen hajlik egyes az irodalomban többé-kevésbé túlhaladott elméletek túlbecsülésére; így p. o. a Say-féle *théorie des débouchés* fontos alaptételként szerepel magyarázatában. Máskor, mint a kidolgozott fejezetben teszi, szélesen magyaráz dolgokat, melyek ma már megglehetősen elfogadott tételeken alapulnak; így a járadék-*el* általánosítása, melyre «a töke» címet kidolgozottan benyújtott fejezetében sokat épít a pályázó és melyet ott bőven fejteget, már régóta alkalmazásban van. A pályázó legalább is nem árulja el *kidolgozott fejezetében azt, hogy az általa alkalmazott tudományos elvek egész tudományos hátterével tisztában van.* Irodalmi vonatkozások a kidolgozott fejezetben hiányzanak. Azt sem tartja pályázó szükségesnek kidolgozott fejezetében, hogy ott, ahol egyes fogalmakat az általánosan elfogadott felfogástól eltérően alkalmaz, vagy legalább is még egyes irányokban vitatott fogalmakkal dolgozik, csak rá is mutasson arra, hogy az övétől eltérő felfogásokkal is számolni kell. Így p. o. a vállalkozói nyereséget kizárólag a járadék-*el* segítségével magyarázza. E felfogása teljesen egyezik *F. A. Walker* felfogásával, mellyel szemben azonban nem egy észrevétel tehető. A pályázó azonban sem nem

hivatkozik Walkerre, sem nem számol azzal, hogy a vállalkozói nyereség e magyarázatával szemben kifogások merülhetnek fel. Altalában *kidolgozott fejezetében az apodiktikus formulázásokra való hajlama erősen előtérbe lép, mely bonyolultabb, számos tényezőtől függő jelenségeknél könnyen elhanyagolja a problema bonyolult voltát.*

E jelentékeny hiányok ellenére is el kell ismerni, hogy tervezete és megoldási kísérlete is tudományos képességről tesz tanuságot. Az egész magyarázat egyvonalú és következetes.

Tervezetének második részét, mely a konjunktura-kutatás módszereivel foglalkozik, a konjunktura-hullámok időtartamára vonatkozó vizsgálatok ismertetésével vezeti be, majd a konjunktura-barometerekre tér át, sorra ismertetve a fontosabb módszereket. Ezután a konjunktura-kutatás szervezetét kívánja tárgyalni a fontosabb országokban és az eddig alkalmazott módszerek bírálatával fejezné be munkáját. Bírálatába oly szempontot visz be, mely kivált magyar szempontból igen megszívlelendő, t. i. a mezőgazdaság jelenségeinek nagyobb fokú bekapcsolását hangsúlyozza. *A tervezet eme része is elárulja, hogy a konjunkturakutatás módszereivel a szerző foglalkozott és határozott nézetei vannak e tekintetben is.*

A II. sz. pályamunka az anyagot négy részre osztja. Az első rész bevezetésül az újabb közgazdaságtani irányokat, a konjunktura-elmélet megismerési értékét és a konjunktura-prognózis problémáját tárgyalja. E részt a pályázó már ki is dolgozta.

A másik részben a konjunktura-változások elmélete foglalna helyet. A normálisnak a közgazdasági elméletben alkalmazott fogalmából kiindulva a válságelméleteken keresztül kíván előrehaladni a konjunktura-változások elméletének ismertetéséhez. Majd quantatív közgazdaságtan címen nyilván a mennyiségi viszonyoknak a közgazdaságban játszott szerepével és a matematikai közgazdaságtannal, a közgazdasági egyensúly szempontjával, azután a gazdasági élet szervezeti felépítésével és az e felépítésben végbemenő változásokkal, majd továbbfűzve e gondolatokat az irányvonalmozgásokkal, az idényszerű változásokkal, a hosszú konjunktura-hullámokkal, konjunktura-változásokkal és az általános és specialis konjunktura-mozgalmakkal kíván foglalkozni.

A harmadik részt a konjunktura-kutatási módszerek ismertetésének óhajtja szentelni. Sorra akarja venni a valószínűség számítási elméletét és közgazdasági empirikus valószínűségeket, az idényindexszámítást, az irányvonalszá-

mitást, a konjunkturális alakulás meghatározását, a korrelációs számítást és a részleges korrelációs számítást.

A negyedik részt végül a gyakorlati konjunktura-kutatás kérdéseinek, mint a konjunktura-kutatási szervezetek ismertetésének, a konjunktura-kutatás gyakorlati törekvései és eredményei vizsgálatának, a piaci megfigyelés, az üzemmegfigyelés kérdéseinek kívánja szentelni.

E tervezetet egybevetve az I. számú tervezettel határozottan rendszerezesebb felépítést mutat. Különösen a konjunktura-kutatás módszereiről szóló részben tűnik ez ki erősen, ahol az alkalmazható eszközök lényegéből alkotja meg tárgyalási rendszerét. De az egész tervezeten meglátszik, hogy tudományos problémák megragadásához szokott pályázótól származik.

Csupán a tervezet első része nem látszik szerencsésnek. Kétségtelenül helyesen lehet a konjunktura-problémába az olvasót az újabb közgazdaságtani irányok ismertetésével bevezetni, mert az újabb irányzatok, mint egyrészt a deduktív kutatásnak statisztikai ténybeli kutatásokkal való kiegészítése, másrészt a szélesebb alapokra helyezett pszichológiai kutatási irány a gazdasági helyzetváltozásokat éppen úgy az érdeklődés homlokterébe tolják, miként a statikai szemszögnek újabban a dinamikai nézőponttal való helyettesítése. A konjunktura-elmélet megismerési értéke és a konjunktura-prognózis kérdései azonban kevésbé valók a bevezetésbe. Az első talán a második rész végén, a másodikat pedig a negyedik részben lehetne célszerűbben elhelyezni.

A tervezet azonban ez irányban könnyen módosítható. Nagyobb baj, hogy a pályázó ezt a bevezetésnek szánt fejezetet dolgozta ki és csatolta pályázatához. Eltekintve ugyanis attól, hogy felépítésében sem egész megfelelő e rész, kidolgozása ugyancsak hiányos és legkevesebbé is alkalmas arra, hogy belőle ismerjük meg a szerző képességét a kitűzött feladata megoldása szempontjából.

Annyi mindenesetre kitűnik e kidolgozott fejezetből, hogy igen képzett, tudományos gondolkodáshoz szokott és alapos irodalmi felkészültséggel bíró pályázóról van szó. A kidolgozás azonban, melyet nyújt, éppenséggel nem kifogástalan. Feladatát a szerző elnagyolta és a benyújtott fejezet azt a benyomást kelti, mintha bizonyos fölényességgel látott volna munkához inkább arra ügyelve, hogy subtilisabb és legújabb problémákat érintse, mintsem arra, hogy jól átgondolt kidolgozást nyújtson.

Kétségtelenül igen magas színvonalon álló fejtegetéseivel több vonatkozásban nem érthetnek egyet. A konjunktura-

elmélet és a «közönséges gazdaságtani elmélet» vagy mint máshol mondja «a hagyományos közgazdaságtan» között a pályázó bizonyos ellentétet lát, t. i. akkor, ha a konjunktura-elmélet nem tisztán heuristikus elvként lesz kezelve. Ez nézetem szerint téves. Először is a közgazdaságtan elmélete magában foglalja a konjunktura-elméletet mint egyik fejezetét, mely mihelyt egyszer a gazdasági helyzetváltozások törvényszerű fellépése észleltetett vagy pedig fennforgónak tételezhetik fel, e jelenség okait igyekszik megmagyarázni. Bár Németországban valóban vitatják azt, van-e jogosultsága az önálló konjunktura-elméletnek, nem látható be, miért és hogyan állhatna a konjunktura-elmélet a közgazdaságtani elméleten kívül. A pályázó megállapítását mely szerint a konjunktura-elméletnek, csak mint heuristikus elvnek volna jogosultsága (15. old.), nem fogadhatom el azért, mert magától értetődőnek tartom, hogy a konjunkturaelmélet a tudomány mai állása mellett szükségszerűen egyik fejezete a közgazdaságtan elméletének. Nem láthatom be, miért szünnék meg ezáltal konjunktura-elméletté lenni (u. o.). A konjunktura-elmélet a kapitalistikus gazdasági helyzetváltozások magyarázata, tehát nem is képzelhető — ha a közgazdaságtan és a konjunktura-problema feladatait helyesen értelmezzük, — másképpen mint a közgazdaságtan egyik fejezeteként. Azon kívül nem állhat. Legfeljebb, mint *Löwe* bizonyítani igyekezett (v. ö. *Weltwirtschaftsliches Archiv* 24. kötet. 1926. a 165—197. oldalon), oly alapot kívánhat e magyarázat mely a közgazdaságtan eddigi alapszempontjaival bizonyos ellentétbe kerülhet. De ily szempontot elvileg az elmélet bármely fejezete felidézhetne, mely esetben természetesen az elmélet eddigi szempontjainak felülvizsgálása válnék szükségessé. Hogy a konjunktura-kutatás szempontjából a konjunktura-elméletnek heuristikus értéke van, ez teljesen igaz. De ez más lapra tartozik és más tereken is előfordulhat.

A konjunktura-elmélet éppen úgy csak az alapösszefüggéseket derítheti fel, mint az elméleti közgazdaságtan bármely más része. A valóságnak pontos lerajzolása épp oly kevésbé lehet feladata, mint az elmélet bármely más részének. Ez az elmélet feladatából és lényegéből folyik. Beállítása szükségszerűen nem történeti, hanem mindig a lényeges tényezők kiemeléséből, tehát a valóság folyton változó tényezőiből az esetlegesek vagy csak kevésbé fontosak elhanyagolásából áll elő.

Abban feltétlenül igaza van a pályázónak, hogy a konjunktura-elmélet, mihelyt ennél messzebbmenő célt tűz

és nem a konjunkturák tipikus folyamatát, hanem a tényleg végbemenő konjunktura-hullámzások leírását és magyarázatát kívánja nyújtani, megszűnik az elméleti közgazdaságtan része lenni. De az elmélet számára az ily fejtegetések csak mint kutatási anyag jöhetnek számba és nem tartoznak többé az igazi elmélet körébe, tehát nem is konjunktura-elméletek a szó valódi értelmében. Az ily konjunktura-magyarázat tehát, ha magát elméletnek is nevezi, nem elmélet többé. A pályázó azonban nem erre az eredményre jut, hanem az ily beállítást is elfogadja elméletnek, bár csak heurisztikus eszköz gyanánt.

A II. fejezetre vonatkozólag tett eme megjegyzéseim után helyesnek vélem a III. fejezetre vonatkozólag, mely elég kényes kérdést, a konjunktura-prognosis kérdését tárgyalja, kiemelni, hogy itt nézetem szerint pályázó a helyes nézőpontot teljes mértékben eltalálta.

Összefoglalva az összes szempontokat, a két pályázó tervezetét és kidolgozott fejezetét összehasonlítva, a II. sz. pályamunkának szerzője látszik a pályázatban kilátásba helyezett megbízás teljesítésére alkalmasabbnak.

Főképen azért, mert határozottan rendszeresebb és átfogóbb az elméleti alapképzettsége. Tervezete, eltekintve rendszeresebb felépítésétől, inkább is felel meg a pályázat céljának, mely a konjunktura-elméletnek és konjunktura-kutatásnak mai tudásunk rendszerébe való beállítását kívánja a kiírt szövegből is kitetszőleg, míg az I. sz. pályamunka e helyett a konjunktura-cyklusra vonatkozó saját nézetei kifejtésére helyezi a fősúlyt.

Azonban a II. sz. pályamunka szerzőjének sem vélem a megbízást feltétel nélkül megadhatónak. A pályázat feltételeként ugyanis egy teljesen kidolgozott fejezet benyújtása is követeltetett. E feltételnek nézetem szerint a fent előadottak értelmében a II. sz. pályázó nem felelt meg a kívánt mértékben. Tekintettel tervezetének nagyjában megfelelő voltára, valamint a tervezetéből kitűnő képességeire, *tisztelettel javaslom, hogy a benyújtandó fejezet kidolgozására felévi határidő adassék neki. Amennyiben ez időn belül megfelelően kidolgozva nyújtaná be munkájának valamely fejezetét, javaslom, hogy a bírálók véleménye alapján a megbízatás a II. sz. pályázónak kiadassék.*

Budapest, 1929 április 15-én.

Heller Farkas I. t.

Tekintetes Akadémia!

«A konjunktura-elmélet alapjai, a konjunktura-kutatás módszerei és eddigi eredményeinek bírálata» címmel a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank Gróf Széchenyi István-alapítványa két évi kamatainak felhasználásával hirdetett 2000 P-ös nyílt pályázatra két pályamunka érkezett be. *A két pályázó egyike sem vette figyelembe a pályázat nyílt voltát. Dolgozataikat mind a ketten jelige alatt adták be. Az első számú pályamunka szerzője «Economia vitae magistra», a második számúé «Savoir c'est prévoir» jeligével küldte be dolgozatát. Hírlapi felhívásra az első számú pályamunka benyújtója gyanánt Gazda Károly úr jelentkezett (Vörösmarty-tér 2.), a másik pályamunka szerzője, ha nem is jelentkezett, ismerős bíráló előtt. Ez Dr. Varga István úr, a Magyar Gazdaságkutató Intézet igazgatója (VIII., Erzsébet-körút 39.).*

A pályázat feltételei szerint a pályázó a dolgozat tervrajzát és annak egy kidolgozott fejezetét volt köteles benyújtani.

Az első számú dolgozat szerzője igen részletes tervrajzot ad, melyet legtöbb helyütt a kidolgozandó szöveg rövid vázlata is megvilágít. E szerint tervezett munkájának bevezetésében azzal kíván foglalkozni, hogy mi okozza a konjunkturák indító okai iránt az utóbbi időben megnyilvánuló, feltűnő élénk érdeklődést. Ennek úgy gyakorlati, mint tudományos okait keresi. A munka Első része a következő fejezeteket foglalná magában: 1. A gazdasági sors. 2. A tőke. 3. A tőkésedés. 4. A gazdasági konjunkturák okai és pedig közelebbről *a)* a gazdasági krízisek okai, *b)* a gazdasági fellendülések okai. 5. Az eddigi konjunktura-elméletek bírálata és pedig *a)* az endogén-okokat megállapító válságelméletek, *b)* az exogén-okokon alapuló válságelméletek, *c)* a magyar konjunktura-elméletek. 6. A fent kimutatott elméletek antikritikai biztosítása. 7. Végző megállapítások. A munka Második része a konjunktura-kutatás eddigi módszereinek ismertetésével és bírálatával foglalkoznék a következő fejezetekben: 1. A konjunktura-hullámmozgás időtartamára irányuló kutatások. 2. A hosszú időtartamú konjunktura-hullámzások. 3. Rövid időszaki (szezon) ár-hullámzások. 4. A barométer-grafikonok általános jellemzése. 5. Az amerikai konjunktura-kutatás módszerei. 6. A francia konjunktura-kutatás szervezete. 7. Az angol konjunktura-kutatás szervezete. 8. A német konjunktura-kutatás. 9. A konjunktura-kutatás eddigi módszereinek bírálata.

Ez a tervezet, az Első rész három első fejezetétől eltekintve, eléggé jól csoportosítja azt az anyagot, amelyet pályázónak a pályázat előírása szerint vizsgálnia kell. A tervezetnek az is érdeme, hogy benne pályázó, az egyszerű tartalomjegyzéken túlmenőleg, a leendő szövegnek bizonyos mérvű tartalmi vázlatát is adja. De ez az eljárás-mód tárja fel egyúttal *a dolgozat egyik legnagyobb gyengéjét is, azt, hogy pályázó feladatának anyagát nem ismeri kellőképpen, vagy legalább is azt, hogy pályázó a különböző kérdésekre nézve ismereteit nem tárja egyenlő bőséggel az olvasó elé.* E tekintetben több a kifogásolni való a tervezet második, mint első részében. Persze az első részben tantörténetileg kidolgozott anyaggal áll szemben pályázó, így könnyebben adhatott itt teljesebben ható vázlatot. De ebben a részben is olvashatunk nem egy olyan megjegyzést, mely jelentősen lefokozza reményünket, hogy pályázó jól tudná kitölteni a nem helytelenül megvont kereteket. Dolgozata 11. oldalán pl. egy szerényebb igényű magyar munkáról ezt mondja: «...alapos kompiláció, lényegileg invenció nélkül. Az első tudományos értelemben vett nagyobbbszabású konjunktura-elmélet irodalmunkban.» És ezt a magában véve is mázsás ellenmondást az után írja le, hogy előbb Heller tagtársunk elméletét említette.

A pályamunka legnagyobb hibája azonban nem az ilyen felületességben rejlik. Eredeti baja, hogy nem annak készült, aminek pályázó a pályázat alkalmával ötletszerűleg szánta. Pályázónak egy sajátos tőkeelmélete már régebben kész. Ez a tőkeelmélet különösen a tőkeképződés menetét vizsgálja, de egyben — legalább pályázó szerint — konjunktura-elméletté is lesz. Pályázó a dolgozatához fűzött közlés szerint ezt az elméletet egyik kiváló külföldi konjunktura-theoretikusnak is előadta, akit annak helyességéről sikerült is meggyőznie, holott ez a theoretikus, köztudomásúlag, más felfogásnak a híve. Tisztelettel alulírott nem osztja Aftalion elméletét, — mert róla van szó — de nem tud egyet érteni a konjunkturák magyarázata tekintetében pályázóval sem. Sőt tőkeelméletnek sem hajlandó elfogadni pályázó fejtegetéseit. A tőke közgazdasági szerepét és képződését nem lehet akként magyarázni, hogy bizonyos fogalmakat, melyek a közgazdaságtanban rendkívül vitásak — így az álló- és forgótőke mivolta, magáról a tőke fogalmáról nem is szólva —, egyszerűen adottaknak, vagy csak egyértelműen magyarázhatónak tekintsünk. A tervezetből kitetsző elmélet mint tőkeelmélet fölöttebb vitatható, mint konjunktura-elmélet pedig helyt-

álló volta első sorban attól függ, hogy miként ítélünk fölötte mint tökeelmélet fölött.

Pályázó ezt a tökeelméletet dolgozza ki abban a fejezetben, melyet a pályatétel előírása szerint dolgozatához mellékelnie kell. Ezzel a fejezettel azonban, sajnos, semmit sem kapunk abból, amit a pályázat feltételei szerint a próbafejezetnek nyújtania kellene. Pályázónak minden esetre csak érdemül tudatnék be, ha a pályázat előírásán túlmenve, egy új, használhatóbb elméletet is mutatna be az eddig ismert konjunktura elméletek bírálata kapcsán. Próbafejezetében azonban jobb szerettük volna pl. a meglévő elméletek behatárát, bírálatát, semmint egy olyan elmélet kifejtését látni, mely csak erőltetetten hozható összefüggésbe a konjunktura-problémával. Pályázó dolgozatában a meglévő gombhoz, ez az ő tökeelmélete, akar kabátot varrni. A kabátból azonban a dolgozatban nem láttunk eleget.

Pályázó a próbaként benyújtott fejezetben, de abban a csak vázlatban közölt fejezetében is, mely tervezete szerint a próbafejezetet megelőzné (Bevezetés, I. fejezet), *nem csekély irodalmi ismeretnek adja tanujelét. Bizonyosságot tesz arról is, hogy elmélyedve tud gondolkozni. A problémára koncentrálni magát azonban nem tudja.* A bevezetés első fejezetében («A gazdasági sors») vázolt filozófiai gondolatok csak úgy nem tartoznak problémájához, mint a kidolgozott fejezet legnagyobb része. Hiszen ez utóbbiban egy univerzális közgazdaságtani elméletet kíván adni. Bírálat tárgyává tenni ezt, túlhaladná feladatunk körét. Csak annyit jegyzünk meg róla, hogy sok igaz is van benne, de ezek általánosan ismert igazságok.

Pályázó egyáltalán nem árulja el, hogy statisztikai hajlandósága volna és hogy elméleti, illetve módszertani statisztikai ismereteknek volna birtokában. Pedig az eléje írt probléma olyan, melyhez csak jelentős statisztikai felkészültséggel lehet hozzányulni. Tervezete nem mutatja, hogy a pályázó azokkal a módszerekkel tisztában volna, melyekkel a konjunktura-kutatás dolgozik. Amit ő e tekintetben tervezete második részében ad, külsőség és a felszínen marad, a lényegét nem vizsgálja. *Mindezek alapján nem tartanám indokoltnak, hogy pályázó a pályamunka kidolgozásával megbízassék.*

Szerencsésebb dolgozat a második számú pályamunka, melynek szerzőjére nem volt nehéz bírálónak ráismerni. Habár az illető a közzétett felhívás után sem nevezte meg magát. Ez dr. Varga István a budapesti Kereskedelmi és Iparkamara kebelében alakult Magyar Gazdaságkutató Inté-

zet egyik szervezője és ez idő szerint igazgatója. Dr. Vargának már nem egy, komolyabb igényű, éppen a konjunktura-kutatást érintő, statisztikai tanulmánya jelent meg német és angol nyelvű szaklapokban is, amelyek közül csak az újabbakat említem: Der Erkenntniswert der Konjunkturtheorie. Der Oesterreichische Volkswirt, 1928. 9. szám. Die Zusammenarbeit der mitteleuropäischen Konjunkturforschungsinstitute. Aus einem Vortrag, gehalten auf der Mitteleuropäischen Wirtschaftstagung in Wien, 4. Mai, 1928., Mitteilungen des Verbandes österreichischer Banken und Bankiers, 10. évfolyam, 5/6. szám., An Expression for the Assymetrical Tendency of Frequency-distributions. Journal of the American Statistical Association. March, 1928. Ha a dolgozatok rövidebb lélekzetűek is, magukon viselik annak nyomát, hogy *szerzőjük elmélyedve tud gondolkozni* és hogy a tollhoz akkor nyúl, ha csakugyan van mondanivalója. Hosszabb amerikai tartózkodása is jó alkalmul szolgált Dr. Vargának arra, hogy a modern konjunktura-kutatás elméleti kérdéseivel és gyakorlati lehetőségével megismerkedjék. E tanulmányút hatása a benyújtott pályamunkatervezeten is meglátszik.

Szerző a benyújtott terv szerint négy részben kíván az eléje tűzött kérdéssel foglalkozni. Az első résznek «A konjunktura-elmélet alapjai» címet adja, a második rész. «A konjunktura-változások elméleté»-vel foglalkoznék, a harmadikban következnek «A konjunktura-kutatási módszerek ismertetése — ezt szerző írja így —, végül a negyedik rész. «A gyakorlati konjunktura-kutatás»-sal ismertetné meg az olvasót.

Az Első rész három, rövid fejezetben, egy kis bevezetés után, az újabb közgazdaságtani irányzatokkal, aztán a konjunktura-elmélet megismerési értékével, — ez is pályázó kifejezése, — végül a konjunktura-prognózis problémájával foglalkoznék. Illetve — úgy mondhatjuk — foglalkozik, mert ezt a részt szerző kidolgozva nyújtotta be.

A Második részben pályázó konjunktura-elméletet szándékszik nyújtani, még pedig a következő felirású fejezetekben. A normális fogalma a közgazdaságtanban. A válság-elméletek dogmatörténete. A konjunktura-változások elméletének dogmatörténete. A kvantatív közgazdaságtan. A gazdasági szervezet strukturája és a strukturaváltozások. Irányvonalmozgások. Idényszerű változások. Hosszú konjunktura-hullámok. A konjunktura-változások. Általános és speciális konjunktura-mozgalmak.

A Harmadik rész tervezett hat fejezete a konjunktura-kutatás használatos módszereivel akarja az olvasót megismertetni. Itt pályázó a valószínűségszámítási elemekkel és a közgazdasági empirikus valószínűségekkel, majd az idényindex-számítással, aztán az irányvonal-számítással, a konjunkturális alakulás meghatározásával és a standard-egység számításával, nemkülönben a korrelációs számítással és a részleges korreláció számításával óhajt foglalkozni.

A Negyedik rész, négy fejezetben, a gyakorlati konjunktura-kutatás kérdéseivel foglalkoznék. Itt lenne szó a konjunktura-kutatás szervezeteiről, a konjunktura-kutatás gyakorlati törekvéseiről és eredményeiről, a piaci megfigyelésről és az üzemmegfigyelésről.

A tervezet három, érdemleges része igen helyesen csoportosítja a vizsgálandó kérdéseket akként, hogy azoknak fejtegetésével a pályázó az eleje tett tételre — a konjunktura-elmélet alapjai, a konjunktura-kutatás módszerei és eddigi eredményeinek bírálata, — jól megfelelhessen. A konjunktura-elméletnek és a konjunktura-kutatásnak tárgyalásra érdemes, minden jelentősebb kérdése jól megvilágítható abban a rendszerben, melyet pályázó elénk tár. *Szóval a keretek jól vannak megrajzolva. A kérdés csak az, hogy pályázó miként fogja azokat tartalommal megtölteni. E tekintetben mutatoul a probafejezet szolgálna, melyet pályázónak a pályázat feltételei értelmében kidolgozottan kell benyújtania. E körül van kifogásolni valónk. Pályázó itt látszólag többet, tényleg azonban kevesebbet nyújt, mint amennyit a pályázat tőle követel. Többet, mert egy helyett három fejezetet ad kidolgozva, (igaz, hogy ez a kidolgozás — szerző szerint is — csak vázlatos; kevesebbet, mert a kidolgozott, három fejezet nem a munka derékanyagából, hanem a bevezetésből való. Ebből a bevezetésbeli három fejezetből nem lehet feltétlenül arra következtetni, ami pedig céljuk volna, t. i. hogy pályázó jól ki fogja-e tudni, vagy akarni dolgozni az egész munkálatot.*

Az Első rész ugyanis, mely «A konjunktura-elmélet alapjai» címet viseli, egy, hat gépirásos oldalú fejezetben tulajdonképen az amerikai közgazdaságtan újabb és legújabb fejlődését ismerteti. Itt látszik legerősebben a fentemlített tanulmányútnak hatása szerzőre. Arról beszél itt, hogy az idősebb Clark idejétől miként fejlődik ki és alakul át az amerikai közgazdaságtan a mai «behaviorizmus»-ig és «institucionalizmus»-ig. Bármennyire röviden mondja is el itt mondanivalóját, mégis fölösleges munkát végez vele. A két

említett amerikai irányzatnak vajmi kevés köze van a konjunktura-elmülethez és a konjunktura-kutatáshoz. Ha több van, mint amennyire azt alúlírott látja, ez pályázó dolgozatából nem tűnik ki. Helyes ebben a fejezetben, amit pályázó a dinamikai álláspont fokozatos érvényesüléséről a közgazdaságtani kutatásban mond. Erről bátran sokkal többet is beszélhetne. Éppen így többet mondhatna már itt a Bevezetésben is a statisztikai közgazdaságtani irányzatról, amellyel indul meg tulajdonképpen Amerikában a konjunktura-elmélet újabb formája.

Az Első rész második fejezete a konjunktura-elmélet megismerési értékéről szól kilenc gépíráson oldalon. A címben előforduló kifejezés, amely szolgái fordítása a német Erkenntniswert-nek, nem eléggé világos. Jobb volna tudományos értéknek mondani. Ez a fejezet különben jórészt szözszerinti fordítása az előbb említett, Der Oesterreichische Volkswirt c. lapban megjelent kis tanulmánynak. (Egyebeken kívül erről kellett szerzőre ráismerni.) E fejezetben először is a konjunktura-elnevezés, a konjunktura fogalma magyarázódik. Amit pályázó itt tantörténetileg ad, távolról sem teljes. A kritikája sem tökéletes. Minden esetre nagyon célszerű volna, ha a konjunktura fogalmának magyarázata közben vizsgálata körébe belevonná a konjunktura fogalmával kapcsolatban e tüneménynek feltétlenül egyik legjellemzőbb vonását, azt t. i., hogy a konjunktura mindig a gazdálkodótól független, általa nem befolyásolható mozzanat, amint ezt pl. e sorok írója már több, mint 20 évvel ezelőtt megírta és ahogy azt a német konjunktura-irodalom egyik legjobb fejű munkása, *Röpke*, mostanában is mondja. Pályázó ismeri és idézi ezt a szerzőt, de azt idézetében nem veszi észre, hogy éppen ez a lényeges *Röpke* fogalommeghatározásában. A fejezet aztán a konjunktura-kutatás céljával foglalkozik. Persze itt a konjunktura-kutatás közelebbi célját érti (a távolabbiról majd a harmadik fejezetben lesz szó). Ez a közelebbi cél, pályázó szerint, abban áll, hogy «a gazdasági élet valóságos állapotát, viszonyait és összefüggéseit főként induktív és részben empirikus eljárások segítségével megvizsgálja». Pályázó ezt célnak mondja, holott ez tényleg feladat. De ha ez a feladata a konjunktura-kutatásnak, mi feladat marad akkor a közgazdaságtan számára? Lehet, hogy a feladatkör ilyenén megállapításában pályázónak igaz van. Ha a konjunktura-irodalom özönét nézzük, tényleg felmerülhet a gondolat, hogy egyáltalán érdekelhet-e ma minket a közgazdaságtanon belül más kérdés is a konjunktura-

problémán kívül? Nem olvad-e fel magától minden közgazdasági kérdés a konjunktura-problémában? Ha igen, úgy pályázónak az előbbi megállapításával igaza van. Nem akarok a kérdésre itt megfelelni. Lássuk, hogy birkózik meg vele a pályázó. Csak azt kívánnám megemlíteni, hogy az előttünk fekvő fejezetben a felvetett kérdést nem oldotta meg.

E fejezet további részeiben pályázó a konjunktura-kutatás további ismeretelméleti alapjaival foglalkozik. Lehetőséges-e konjunktura-kutatás konjunktura-elmélet nélkül? Ez a kérdés vetődik fel előtte természetesen. És éppen ilyen magától értetődőleg hangzik a felelet: szó sincs róla! Az elméletnek pedig pályázó szerint mindig monisztikusnak, vagyis a hullámozást előidéző, egyetlen okra rámutatónak kell lennie. Ez is igaz, legalább így tudjuk ezt régóta minden elméletéről. De akkor minden konjunktura-elmélet hamis, mert egészen nyilvánvaló, hogy a gazdasági életben bekövetkező minden változás, tehát a konjunktura-hullámé is, nagyon sok, egyszerre ható, összetett ok eredménye. Így azonban nincs különbség közgazdaságtani és konjunktura-elmélet között. Legfeljebb, hogy a hagyományos közgazdaságtan a reakciós jelenségekkel egyenként foglalkozik, a konjunktura-elméletnek pedig a reakciós jelenségeknek egy reakciós sorban való összefűzöttségét kell megmutatnia. A bíráló szívesebben vette volna, ha pályázó mindezeket a gondolatokat sokkal mélyrehatóbban és részletesebben és mindenek fölött rendszeresebben, nem ennyire csak odadobva, fejtette volna ki.

A tervezet Első részének harmadik fejezete azt a kérdést vizsgálja, hogy lehet-e komolyan konjunktura-prognózisról beszélni. A Gazdaságkutató Intézet vezetője ezt a kérdést természetesen igenlően dönti el. Ámde szerény és rokon-szenves formában. A 7 gépirásos oldalnyi fejezet rendszeresebben és tökéletesebben van kidolgozva, mint az első kettő. De azért erre a fejezetre is áll az, amit a pályázó dolgozatának tartalomjegyzéke, tehát az egész pályamunka legnyersebb vázlata után következőleg, mindjárt megemlít. T. i., hogy ez a fejezet is csak vázlat. Ő vázlatnak kívánja mind a három bemutatott fejezetet tekinteni, amely vázlatot még majd csak később fog jobban kidolgozni. Kár, hogy ezt máris nem tette meg, pedig kötelessége lett volna. Azzal, hogy megemlíti a bővebb kidolgozás szempontjait és azzal, hogy ezek a szempontok jók, még nem tett eleget az eléje írt feladatnak.

Pályázó kettős hibát követett el. Nem a dolgozata érdemi részébe vágó fejezetet dolgozott ki és a benyújtott

fejezeteket sem dolgozta ki — saját megállapítása szerint sem — tökéletesen. *Ezzel szemben áll az, hogy tervezete egészen jó és hogy képességeit más munkáiból előnyösen ismerjük. Azt vagyok bátor tehát ajánlani, bízva meg a tekintetes Akadémia pályázót a munka kidolgozásával. De a megbízás megadását tegye attól függővé, hogy a pályázó a tekintetes Akadémia által megállapítandó záros határidőn belül nyújtsa be a tervezete szerinti munka második vagy harmadik részének valamely fejezetét a pályázó szerint is teljesen kidolgozott és befejezett nyomdakész állapotban. Ez a fejezet pedig a bírálóknak hozzászólás végett ismét adassék ki.*

Navratil Akos 1. t.

3. A Gróf Vigyázó Sándor és Ferenc-vagyon jövedelmének felhasználásával végzett archaeologiai ásatások eredményei.

I. A M. Tud. Akadémia Igazgató-Tanácsa az 1929. évi költségvetési tervezetnek tárgyalása alkalmával április 6-án tartott ülésében (jegyzőkönyv D. II. sz. alatt) elhatározta, hogy «A Magyar Nemzeti Múzeum tisztviselőinek közreműködésével, de az Akadémia Archaeologiai Bizottságának irányítása mellett végzendő ásatásokra a f. évben legfeljebb 10.000 P, azaz tízezer pengőt szavaz meg».

Az Igazgató-Tanács kikötötte, hogy «a kiadandó munkák címlapján, illetőleg az ásatások eredményeinek közzététele alkalmával fel kell tüntetni, hogy ezek a kutatások a M. Tud. Akadémia által rendelkezésre bocsátott segély felhasználásával történtek».

II. Az Akadémia által 1929 április 16-án folyósított első (2.000 P-s) ásatási segély felhasználásáról a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Osztályának igazgatója a következő irattal értesítette az Archaeologiai Bizottságot.

Tekintetes Archaeologiai Bizottság!

A Magyar Tudományos Akadémia által a gr. Vigyázó-vagyon jövedelméből kilátásba helyezett ásatási segélyből eddig folyósított 2.000 pengőt a következőleg használtuk fel:

Hillebrand Jenő a miskolci Avason felszínre jött újabb leletek nyomán kezdett kutatást, amelynek eredménye egy *campignien műhelytelep* fölfedezése volt, az ásatás gazdag és jellemző leletanyagot szolgáltatott, ami annál inkább fontos, mert a mesolithikum eddig Magyarországon hiteles lelettel egyáltalán nem volt képviselve.

Paulovics István *Brigetioban* (Szőny) összesen 80 sirt tárt fel, a síroknak több mint harmada II. és III. századi érmekkel van datálva, a sírokban lelt gazdag és változatos *keramia*, egyéb hazai keramikai leletek datálása szempontjából ennél fogva felbecsülhetetlen értékkel bír, mert hiszen eddig ebből a korból Pannoniában nem nyílt alkalom összefüggő sírmező feltárására.

Fettich Nándor az 1880 körüli időben Péter Ágoston által 152 sír feltárása után abbahagyott *mosonszentpéteri* temető folytatását kereste meg kutató árkokkal és mivel a kutatás sikerre vezetett, további 21 sirt tárt fel, kiválik a sírok sorából bronz mellékleteinek gazdagságával a 8:17 sír. A régészeti leletekhez méltó az anthropologiai eredmény is, amelyet a sírok szolgáltattak.

A fenti ásatások a már kiutalt 2.000 pengőt fölemésztették, amiért is tisztelettel kérjük a további összegek folyósítását; a végleges elszámolásunkat az eljáró tisztviselők útziszámláinak hivatalos jóváhagyása után fogjuk bemutatni. Úgy a miskolci, mint a brigetioi és mosonszentpéteri ásatások folytatása folyamatban van.

E mellett a közeli napokban, f. hó 24-én kellene megindulni a sátoraljaujhelyi őstelepen Tompa Ferenc vezetésével tervbe vett ásatásnak és a hegyomlás miatt csaknem teljesen megsemmisült felsődobszai Kárhegy kultúrrétegei kutatásának is.

Ezzel az ásatással csaknem egyidőben kellene a Paulovics István és Szalay Ákos vezetése alatt tervbe vett pentelei castrum kutatásának megindulnia, feltéve, ha megrendelt műszereink arra az időre megérkeznek.

Kíváncsok volna e mellett a galgahévízi régibb középkori és a Mikla-pusztai (Pestm.) honfoglaláskori temetők kutatása.

Budapest, 1929 június 13-án.

Márton Lajos

a Magyar Nemzeti Múzeum
Régészeti Osztályának igazgatója.

V. A M. Tud. Akadémia jutalomtételei 1929-ben.

1.

A M. Tud. Akadémia 1896 október 5-én tartott összes ülésén elhatározta, hogy bármikor is fog Széchenyi Istvánnak az ő nevéhez és működéséhez méltó életrajza akár kéziratban, akár kinyomtatva be-

nyújtani, ennek szerzője jutalomban fog részesülni. E jutalomdíj összege 3000 pengő.

A pályaművek megbírálásában egy az Akadémia három osztályából kiküldött öttagú bizottság előterjesztése alapján a nagygyűlés dönt. E bizottság elnöke a II. osztály elnöke vagy akadályoztatása esetén valamely ilyenül megválasztott tiszteleti tagja, tagjai közül kettőt a II., egyet-egyet az I. és III. osztály választ. A jutalom odaítélése vagy ki nem adása iránti véleményes jelentést a bizottsági tagok egyike szerkeszti és terjeszti elő a nagygyűlésen.

2.

A M. Tud. Akadémia saját bevételeiből (az id. Báró Wodianer Albert alapítvány kamatainak felhasználásával) fejenként 500–500 pengő jutalmat tűz ki Magyarország bármely népiskolájában működő két legértemesebb néptanítónak, tekintet nélkül az iskolafenntartó jellegére.

A jutalmat az Akadémia 1930 márciusi összes ülésén ítéli oda. A jutalmazottaknak a jutalmat az Albert napját követő áprilisi összes ülésen az Akadémia elnöke adja át.

E jutalomra az Akadémiához kérvényt nem lehet beadni, mert csak a tanfelügyelőkől a közoktatásügyi minisztérium útján beérkezett jelentések szolgálhatnak a döntés alapjául.

3.

Kazinczy Gábor nyug. kúriai bíró és neje Várady Szabó Anna alapítványának évi kamatait (ezidőszereint kerek összegben 400 pengő) az Akadémia olyan érdemes tudós, illetőleg író vagy művész munkásságának megjutalmazására tűzi ki, aki hosszabb időn át kiváló munkásságot fejtett ki olyan tudományzakma terén, vagy olyan irodalmi, illetőleg művészeti téren, melynek jövedelme nincs arányban a végzett szellemi munkának belső értékével.

Az Akadémia a jutalmat a nagygyűlés második napján ítéli oda.

A jutalomra jelentkezés a folyamódó munkásságának feltüntetésével 1929 december 31-ig küldendő be a Főtitkári Hivatalba. Ha a jutalomra érdemes író vagy művész a kitűzött határidő előtt jelentkezne e jutalom elnyerése végett, az Akadémia sürgősség esetén összes ülésben is kiadhatja a jutalmat.

Az I. osztályból.

I. Új jutalomtételek.

4.

Az özv. Vojnits Tivadarné-jutalomra (a M. Tud. Akadémia Vojnits-érme) az 1929. évben Budapesten előadott irodalmi becsű és a színpadon sikert aratott magyar eredeti tragédiák, vígjátékok és népszínművek pályáznak. Bármely más jutalmat nyert színmű nem jön tekintetbe.

A jutalom az 1930. évi februári összes ülésben fog odaítélni.

5.

Az 1929-ben megjelent nyelvtudományi értekezések legjelesbike a M. Tud. Akadémia bevételeiből és a Sámuel Alajos (Kölber)-alapítvány kamatainak felhasználásával 200 pengő jutalomban fog részesülni. A jutalom odaítélése a nagygyűlésen fog kihirdettetni.

E pályázatban résztvesznek az összes 1929-ben megjelent értekezések, amelyekről a bírálóknak tudomásuk van.

A II. osztályból.

Új jutalomtétellek.

6.

Az 1930. évi akadémiai Nagyjutalom (2000 pengő) és a Marczibányi-mellékjutalom (800 pengő), valamint a Kautz Gyula-mellékjutalom (1000 pengő) az 1921—1929. évkörben megjelent *társadalomtudományi* munkák legjobbjainak lévén odaítélendő, az Akadémia figyelmezteti az ily munkák szerzőit, hogy műveiket 1929 december 31-ig a Főtitkári Hivatalba küldjék be, feljegyezvén röviden, amit munkájuk kiváló vonásának tartanak. Azonban e figyelmeztetésnek korántsem az az értelme, mintha a be nem küldött munka, amelyről a tagoknak tudomásuk van, nem pályázhatna; sőt, ha ez az Akadémia kiadásában jelent meg vagy ha könyvtárába már beküldetett, hivatkozás történhetik arra, hogy a szerző a beküldött munkával pályázni kíván.

7.

A Salgótarjáni Köszénbánya r.-t. által elhunyt elnökének, Dr. Chorin Ferencnek emlékére tett 40.000 pengős alapítvány 1929. évi kamata a jövő évi nagygyűlésen elsősorban a magyar *közgazdasággal* kapcsolatos tudományágak körében 1929-ben megjelent munkának, amennyiben pedig a kiküldött bizottság a jutalomra érdemes ilyen közgazdasági művet nem találna, olyan *államtudományi* munka jutalmazására lesz felhasználható, amely tudományos jelentőségénél fogva erre a jutalomra méltó.

Ennélfogva az Akadémia felszólítja mindazokat, akik a Chorin Ferenc-jutalomra igényt tartanak, hogy munkájukat 1929 december 31-ig a Főtitkári Hivatalhoz címezve küldjék be. Ez a figyelmeztetés azonban nem zárja ki azt, hogy olyan be nem küldött munka, melyről a kiküldendő bíráló bizottság tagjainak tudomásuk lesz, szintén pályázhassék.

A jutalmat az 1930 május havában tartandó nagygyűlés fogja odaítélni.

8.

(Nyílt pályázat.)

Ismertetni kell tudományos és publicistikus politikai irodalmunkat 1800—1847-ig bezárólag. (Gróf Széchenyi István és Kossuth Lajos irodalmi működésének kikapcsolásával.)

Kíváncsítik elsősorban a külön kötetben, vagy füzetben megjelent munkáknak és iratoknak, úgyszintén a gyűjteményekben, folyóiratokban, gyűlési naplókban és időszakos lapokban közzétett munkáknak bibliografiája, még pedig a magyar nyelvűeké mellett a latin és más élő nyelvűeké is.

A bibliografiai anyag pontos leltározása alapján ki kell fejteni ennek az irodalomnak tudományos, politikai és szellemi-történeti jelentőségét, viszonyítva az előbbi századvégi irodalomhoz.

Az 1800—1847-ig megjelent tudományos és publicistikus politikai munkák jegyzéke megtekinthető a M. Tud. Akadémia főtitkári hivatalában (V., Akadémia-utca 2., I. em.) köznapokon délelőtt 9, délután 1 óra között.

A pályamunka jutalma az *ifj. bojári Vigyázó Sándor* emlékére tett alapítvány kamatainak felhasználásával, ezeket a M. Tud. Akadémia bevételeiből kiegészítve 3000, azaz háromezer pengő.

A munka tervrajza valamely kidolgozott fejezet kíséretében 1930. december 31-ig küldendő be a M. Tud. Akadémia főtitkári hivatalába.

A legjobb tervrajz beküldője a mű megírására záros határidővel megbízást kap.

A jutalom újabb bírálat után csak önálló becsű, teljesen kész munkának adatik ki.

9.

A Wahrmann Mór érem

az 1930. évi nagygyűlés alkalmával az utolsó hat évben (1924–29.) a kereskedelem terén akár a tudomány előbbrevitele, akár a gyakorlati tudományok, szervezetek, vagy szervezetek és intézmények fejlesztése és felvirágoztatása szempontjából az illető évkörben legnagyobb érdemeket szerzett magyar állampolgárnak lévén odaitéendő: felszólíttatnak mindazok, akik a jutalomra igényt tartanak, hogy az említett ciklusba tartozó munkájukat vagy találmányuk leírását, vagy egyéb érdemeiket stb. ez év végéig (1929. december 31-ig) a főtitkári hivatalhoz küldjék be. E figyelemzés azonban korántsem zárja ki azt, hogy az e téren szerzett érdem, amelyről az akadémiai tagoknak tudomásuk van, ne jutalmaztathassék.

10.

«Buda ostroma 1849-ben».

Jutalma Budapest székesfőváros adományából 1000, azaz egyezer pengő.

A munka tervrajza valamely kidolgozott fejezet kíséretében 1930. február 28-ig küldendő be a M. Tud. Akadémia Főtitkári Hivatalához.

A legjobb tervrajz szerzője záros határidővel megbízást kap a mű megírására. A jutalmat újabb bírálat után csak abszolút értékű, — önálló forráskutatáson és forráskritikán alapuló — teljesen kész munka kaphatja.

II. Már hirdetett jutalomtételek.

11.

(Nyílt pályázat.)

«A magyar földbirtokjog alapelvei, történeti kialakulásukban és különös figyelemmel a legújabb törvényhozási eredményekre.»

Jutalma Győr sz. kir. város alapítványa kamatainak felhasználásával ezeket kiegészítve a M. Tud. Akadémia bevételeiből 2000 pengő.

A munka tervrajza valamely kidolgozott fejezet kíséretében 1930. december 31-ig küldendő a M. Tud. Akadémia Főtitkári Hivatalához.

A legjobb tervrajz beküldője a mű megírására záros határidővel megbízást kap.

A jutalom újabb bírálat után csak önálló becsű teljesen kész munkának adatik ki.

12.

«Fejtsék ki a főkegyúri jog jogalapja, tartalma és a magyar közjog idevágó szabályai.

Ismeretlni kell a magyar király főkegyúri joga körül Mária Terézia kora óta kialakult gyakorlatot»

Jutalma Molnár Kálmán egyetemi tanár adományából 1000 pengő.

Határnap 1929 szeptember 30.

A jutalom csak abszolút becsű munkának adatik ki.

13.

(Nyílt pályázat.)

Az 1708 augusztus 3-án vívott trencsényi csata részletes leírása hiteles adatok alapján.

Jutalma a M. kir. Hadtörténelmi Levéltár adományából 400 P, azaz négyszáz pengő.

A munka tervrajzát, valamely teljesen kidolgozott fejezet kíséretében, 1929 szeptember 30-áig kell a Magyar Tudományos Akadémia Főtitkári Hivatalához beküldeni.

A legjobb tervrajz és fejezet szerzője záros határidővel megbízást kap a mű megírására. A jutalmat, újabb bírálat után, csak abszolút értékű — mélyreható önálló forráskutatáson és részletes forráskritikán alapuló — teljesen kész munka kaphatja.

A pályadíjnyertes dolgozat a Hadtörténelmi Közleményekben jelenik meg s nyomtatott ivenként 80 pengő tiszteletdíjban is részesül.

A részletekre vonatkozóan Pilch Jenő ny. ezredes, a M. Tud. Akadémia Hadtörténelmi Bizottságának előadója (Budapest, IV. Váci-u. 38. Tiszti Kaszinó könyvtára), továbbá a Hadtörténelmi Közlemények szerkesztője ad bővebb felvilágosítást.

14.

(Nyílt pályázat.)

A konjunktúra-elmélet alapjai, a konjunktúra-kutatás módszerei és eddigi eredményeinek bírálata.

Jutalma a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank Gróf Széchenyi István alapítványa két évi kamatainak felhasználásával 2000 pengő.

A munka tervrajza valamely kidolgozott fejezet kíséretében 1930. december 31-ig küldendő be a M. Tud. Akadémia Főtitkári Hivatalához. A legjobb tervrajz beküldője a mű megírására záros határidővel megbízást kap. A jutalom újabb bírálat után csak a teljesen kész és jutalmazásra érdemes munkának adatik ki.

A III. osztályból.

Már hirdetett jutalomtétel.

15.

Budapest Székesfőváros technikai jutalomtétele.

«Fejtsenek ki az útburkolás legjelentősebb feladatai, tekintettel a nagy városok fejlődő forgalmára és különösen figyelembe véve a székesfővárosi viszonyokat.»

Jutalma Budapest székesfőváros adományából 1000 pengő. Határnap 1929 december 31.

A jutalom csak önálló, tudományos becsű munkának adatik ki.

VI. Ligeti Lajos második jelentése mongolországi kutató útjáról.*

Kuku khoto, 1929 május 1.

A tümed-mongoloknál.

A tümed¹-mongolok ma pusztulóban vannak. A nagy tümed síkságon, a Huang-ho északkeleti felső kanyarulatánál, a síkságot északról határoló Ts'ing šan hegységben

* Az első jelentést közölte az Ak. Ért. 443. f. 172—176. l.

¹ Olvasd *t'umet*.

még élnek tümedek, de nyelvüket már alig tudják, régi szokásaikat többé nem ismerik. A tümed *wang* régen elvesztette királyi hatalmát jelképező királyi pecsétét. A kínai közigazgatás, kínai nyelv, kínai szokások kérlelhetetlen hódítók.

A tümed sikság a történeti kor kezdetétől fogva sokat beszéltet magáról. Erre futottak azok az utak, melyek az északi barbárokat Šan-siba s onnan Kína belsejébe vezették. *Tou-man* és *Mao-tun* hún fejedelmek csapatait számtalanszor látjuk hódító szándékkal erre végigvonulni. A «sárga szél», a mindent betemető homok nem hagyta emléket erről a rég letűnt időről. Itt-ott látni egy magányos tumulust, a néphit azt tartja, hogy az *Tšao kiün* hercegnőnek, a hún fejedelem kínai feleségének a sírja. Feng tš'eng és l'ao t'ou között nem egy, de legalább három ilyen halmot ismerünk. Köztük van-e az igazi? Amikor a húnok eltűnnek erről a vidékről, egy török-fajta nép, a to-pa rendezkedik be helyükön, bámulatos középpázsiai civilizációt hozva magával. Valamivel délkeletebbre, Ta t'ung fu közelében, máig sértetlenül állnak uralkodók sírjai, máig láthatók Yün-kang barlangjai, a buddhista művészetnek oly gazdag és eredeti emlékeivel a Kr. u. V. századból, melyeket Kinában azóta sem tudtak sem felülmúlni, sem megközelíteni.

Mongolokról azonban sokáig nincsen szó. Úgy látszik, jóval Činggis után telepedtek ide a tümedek, csakúgy, mint az oiradok Alašan vidékére. Történetüknek egyetlen kimagasló mozzanata van: *Altan qayan* uralkodása, amelyhez viszont az egész mongolság történetében egyetemes jelentőségű esemény fűződik. Ez az esemény a reformált buddhizmusnak a felvétele, mely azóta a buddhizmusnak a mongolok közt egyetlen ismeretes formája.

Barsu Bolodnak, Ordos fejedelmének halála után idősebbik fia örökölte a fejedelmi méltóságát, illetőleg *jinong* címét, a fiatalabbik pedig Tümedet kapta örökségül. Ez a fiatalabbik fiú Altan qayan volt, aki diadalmas hadjárataival csakhamar kellemetlen szomszédja lett a körülötte lakó törzseknek, sőt magának Kinának is. 1552-ben az oiradok ellen vezetett megsemmisítő győzelemmel végződő hadjáratot, 1571-ben a kínai császár wang címmel és királyi pecséttel volt kénytelen magának békét vásárolni. Végül 1573-ban történt az a következményeiben nagyjelentőségű tibeti hadjárat, melyből nagyszámú fogollyal tért vissza. A foglyok közt több tibeti s egyéb Amdo-vidéki buddhista pap volt, akik körül három *šira uiŋur* szerzetesnek a nevét is fel-

jegyezte a történelem. Ez a három láma Altan qayan a lamaizmusnak egy új szektájára térítette, melyet éppen akkoriban alapított Bcoñ kha pa. Altan qayan vakbuzgó proselytának mutatkozott. Egész sereg új törvényt adott ki az új vallás szellemében az új rend védelmére s a régi babonák üldözésére. Meghívta a dalai lámát, aki 1575-ben csakugyan útra is kelt. Számos kolostort építtetett fővárosában: Kuku khotoban, ahová a dalai láma utasítására két Élő Buddha is jött székelni. Az egyik *Maitreya* inkarnációja, tibeti nevén *Rje bcun byams pa*, aki azóta Urgába költözött, a másik egy kisebb jelentőségű *qubil'an*, *Mañjuśri* inkarnációja.

A lámakolostorok száma az idők folyamán tovább növekedett, ma azonban valamennyi elhagyatott, omladozik s legfeljebb hajléktalan koldusok tanyája.

Maga Kuku khoto is, az egykor gazdag és fontos város, hanyatlóban van s rovására gyarapodik a tőle körülbelül öt lere fekvő «Új város»: Sui-yüan, melyet még K'ang-hi idejében alapítottak a mandzsu helyőrség számára s amely ma a hasonló nevű tartomány székhelye.² Közigazgatásilag a két várost *Kui-sui* néven egyesítették.

A tümed síkság három másik városa *Salatsi* vagy *Čayan kuren*, *Pao t'ou* és *T'okt'ao* semmivel sem mongolabb, mint Kuku khoto.

A tümedek régi hatvan «nyíl»-ra voltak beosztva bizonyos számú *galita*, *janggi* és *bočo* fennhatósága alatt. Ma minderről már csak a feliratok beszélnek.

Az itt található mongol könyvek legnagyobb részét kínai kiadványok. A legbecsesebbek közül való a *San ho pien lan*, ez a 12 kötetes mandzsu-mongol-kínai szótár, amelynek különös becsét ad a mongol szavak kiejtését pontosabban jelölő mandzsu átírás. Sajnos, a szótár használhatóságát erősen megnehezíti az, hogy a mongol szavak s az azok átírását kísérő mandzsu átírás csak fordítása az abécérendes mandzsu szótárnak. A mongol szavakat tehát csak akkor találjuk meg benne, ha ismerjük mandzsu megfelelőjüket. Az első kötet rövid mandzsu és mongol nyelvtan, melyet itt iskolai kézikönyv gyanánt használtak s máig is számos kéziratos másolata forog közkezen.

² A nankingi nemzeti kormány nemrégiben négy új provinciával gyarapította Kína hagyományos 18 tartományát s ezek: *Jehol* Tšeli északi részében, *Čaqar*, vagy *Chakhar*, melynek fővárosa Kalgan, *Sui-yüan* és *Ning-hia*. Itt jegyezzük meg, hogy Se-tš'uan a kínai forradalom első éveitől két részre van osztva, amiről azonban, úgy látszik, még a legújabb európai térképek sem vesznek tudomást, így pl. a francia hadügyminisztérium aegise alatt a háború után kiadott francia atlasz sem.

Iskolák használatára mandzsu és mongol beszélgetésgyűjteményeket is készítettek, melyek azonban kevésbé terjedelmesek, mint pl. a *Tanggu meyen* s nyomtatásban sohasem jelentek meg.

Itt még lehet látni néha egy-egy példányt az oly ritka *Mongol-un üsüg quriyaŕsan bičig*-ből, mely a sino-mongol lexicographia egyik legszebb terméke s mely először 1896-ban jelent meg. Ez a szótár különben azonos a *Mong wen tse tien*-nel és a *Mongŕol nangkiyad üsüg-ün toli bičig*-gel. A különbség köztük mindössze annyi, hogy az 1896-i szótárban minden mongol szót s annak kínai fordítását mandzsu magyarázat is kíséri s ez a későbbi kiadásokból hiányzik. Ugyanennek a *Mongŕol-un üsüg quriyaŕsan bičig*-nek több kéziratos másolatát láttam más-más címmel.

Sok mongol-kínai szószedet szintén iskolai célra készült, de legtöbbször csak töredékesek.

Az «Új Város»-ban a kormányzóság egy mongol hetilapot ad ki, címe *Süi-yüwan-u mongŕol üsüg-iyer doloŕan edür-büri ɣaŕaŕu sedkül*, kínaiul *Sui yüan mong wen tšou pao*. Valamennyi cikknek a mongol címét kínai magyarázat kíséri.

Egyetlen történeti tárgyú muukára akadtam, a *Qayan-u šara debter*-nek meglehetősen modern másolatára.³ Ez a kb. 400 oldalas kézirat a *Sanang Sečen* művének valami újabb átdolgozása, amint azt rövid tanulmányozás után meg lehetett állapítani. A bevezetés, a kronológia (pl. *bing ulaŕan bars jil*), a mongol dinasztia története stb. szószerint azonos azzal, amit Sanang Sečen ír. A végén azonban hasztalanul kerestem Sanang Sečen ismeretes forrásjegyzékét, ezzel szemben, úgy látszik, a *Qayan-u šara debter* utolsó fejezete jóval részletesebb és jóval tovább terjed, mint az előbbié.

A lámakolostorok közül csak a *T'ai p'ing tšao*-nak van mongol nyelvű könyvtára, melyet az utóbbi évek zavaros eseményei erősen megtizedeltek. A gyűjtemény legfontosabb munkája a *Prañāpāramitā* mongol fordítása. E mellett természetesen megtaláljuk a lámaista irodalom legismertebb és mindenütt visszatérő termékeit. Egy másik lámakolostorban, a *Ta tšao*-ban egy 108 kötetes tibeti Kanjurt őriznek.

A buddhista irodalom terméke az a három szép mongol kézirat, melyet Kuku khotoban szereztem. Mind a három Altan qayan idejéből való s a mongol kalligrafának valóban nem válnak szégyenére. Ez a három kézirat a *Pañca-*

³ Sajnos, a tulajdonosa, egy *Wang* nevű mongol láma oly összeget kért érte, amit nem állott módomban megadni.

raksā, a *Suvarnaprabhāsa* és a *Thar pa čhen po* fordítása, tehát igen ismert szövegek. Mindamellett mint fordítások is figyelmet érdemelnek, mert a K'ang-hi, K'ien-lung idejében készült hasonló termékektől merőben eltérnek, a legtöbb mongol nyelvű buddhista munka pedig ide tartozik. Ami azonban voltaképen értékessé teszi ezeket a kéziratokat, az a fordítások végén olvasható colophonok. *Pañcaraksā* pl. a legrégibb mongol nyelvű fordítások egyike s amint a *Širūken-ü* toltta állítja, magának Čhos-kyi 'Od-zer-nak a műve. Valamennyi pekingi xylograph végén (az Institut de France példánya sem kivétel) terjedelmes colophon beszél el a buddhizmus sorsát Mongolországban s Kinában a mongol khánok alatt. Nos, a mi kéziratunk ezt a különben becses colophont nem ismeri, ezzel szemben még ennél is érdekesebb megjegyzésében a *Pañcaraksā* mongol fordításainak történetét beszéli el hosszasan. Már itt is jelezhetjük, hogy a *Pañcaraksā* egyik mongol fordítása egy *Erkegüd ulus-un yeke noyan buyan-tu ejen darqan noyan* buzdítására készült. Ez az adat már magában is a legnagyobb mértékben meglep bennünket. E mellett a keresztényeket csak a mongol dinasztia idejében hívták *erkegüd*-nek, ez a név azóta eltűnt s kizárólag kínai, 'phags-pa és arab átírásban maradt ránk. Kéziratunk az első mongol írásos szöveg, mely az *erkegüd*-öt említi.

Kuku khotoban a következő feliratokról készítettem levonatot (*estampage*, *Abklatsch*). 1. A *Tšung fu se*, vagy a *Siao tšao* feliratai; első kő mongol és tibeti nyelven, második kő kínai és mandzsu nyelven, a templom előtti bronzedény feliratai mongol nyelven. 2. A *T'ai ping tšao* feliratai; első kő déli oldala mandzsu és mongol nyelven, északi oldala mandzsu és kínai nyelven, második kő mindkét oldala mongol nyelven. Két példányban. 3. A *Wu t'a se* feliratai; homlokzat mongol, tibeti és kínai nyelven, két példányban; a stüpa négy oldalának feliratai mongol és tibeti nyelven, 41 lap. Valamennyi felirat kiadatlan.

A kuku khotoi nagyszámú muzulmán telepnek saját iskolája van, ahol az arab nyelven kívül a perzsát is tanítják. Arab könyveiket állításuk szerint Egyiptomból kapják.

Ligeti Lajos.

VII. Költségvetés

az 1929. év július—december hónapjaira.

A)

I. Az <i>Akadémiai Értesítő</i> 1929. évf. 2—4. füzet	3.200 P
II. A <i>Budapesti Szemle</i> július—decemberi füzeleinek írói tiszteletdíjaira	6.200 „
III. Hozzájárulás a <i>Budapesti Szemle</i> nyomdai kiállításához	2.000 „
IV. A <i>Magyar Etymologiai Szótár</i> következő füzetére és írói tiszteletdíjaira	8.000 „
V. <i>Almanach 1929-re</i>	900 „
Összesen	20.300 P

A) Az I. osztály és bizottságai.

a) I. osztály.

1. Ertekezések és emlékbeszédek kinyomatására	800 P
2. Ezek írói tiszteletdíjára	400 „
3. Németh Gyula l. t. « <i>A honfoglaló magyarság eredetéhez</i> » c. m. nyomdai kiállítására	3.500 „
4. Néhai Simonyi Zsigmond r. t.: « <i>Magyar Történeti Mondat-tan</i> » c. m. tiszteletdíjára	2.000 „
5. Ligeti Lajos orientalista mongoliai tanulmányútjára segély egyszersmindenkorra	2.000 „
6. Bírálati díjakra	200 „
Összesen	8.900 P

b) Nyelvtudományi Bizottság.

1. A <i>Nyelvtudományi Közlemények</i> új füzetére írói tisztelet-díjjal együtt	4.200 P
2. Melich János: <i>A honfoglaláskori Magyarország</i> c. munkája befejező részének nyomdai kiállítására	2.000 „
3. Tolnai Vilmos: « <i>A Nyelvújítás</i> » c. m. nyomdai kiállítására (különlenyomat a « <i>Nyelvtudomány Kézikönyvéből</i> ») ...	400 „
4. Az előadó úr tiszteletdíja	200 „
5. Bizottsági apróbb költségekre	100 „
Összesen	6.900 P

c) Classica Philologiai Bizottság.

1. Szidarovszky János « <i>Görög és latin hangtan és alaktan</i> » c. m. nyomdai kiállítására és i. t. (első részlet)	1.000 P
2. A Classica Philologia Kézikönyvének bírálati tiszteletdíjaira	300 „
3. Az előadó úr tiszteletdíja	200 „
4. Bizottsági apróbb költségekre	50 „
Összesen	1.550 P

d) Irodalomtörténeti Bizottság.

1. Az <i>Irodalomtörténeti Közlemények</i> 1929. évf. II. félévi füze- teinek nyomdai kiállítására...	4.000 P
2. Dézsi Lajos r. t.: « <i>Régi magyar költők tára</i> » c. m. VIII. kötetére (az Akadémia hozzájárulása) ...	2.000 «
3. Az előadó úr tiszteletdíja ...	200 «
4. Bizottsági apróbb költségekre ...	40 «
Összesen ...	6.240 P
Az I. osztály és bizottságai összesen ...	23.590 P

B) A II. osztály és bizottságai.

a) II. osztály.

1. Értekezések és Emlékbeszédék kinyomtatására ...	800 P
2. Ezek írói tiszteletdíjára ...	400 «
3. Bírálati díjakra és postaköltségekre ...	200 «
Összesen ...	1.400 P

b) Filozófiai Bizottság.

1. Bartók György I. t.: « <i>Kant erkölcsfilozófiája</i> » c. m. kiadására és Leibnitz « <i>Új tanulmányok</i> » (nouveaux essais) c. m. fordítása Rácz Lajostól (nyomdai kiállítására) ...	5.000 P
2. Az <i>Athenaeum</i> folyóiratra ...	1.000 «
3. Az előadó úr tiszteletdíja ...	200 «
4. Apróbb bizottsági költségekre ...	50 «
Összesen ...	6.250 P

c) Történelmi Bizottság.

1. Szentpétery Imre I. t.: <i>Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke</i> c. műve I. kötete 3. füzetének nyomdai kiállítására és írói tiszteletdíjára ...	9.000 P
2. A <i>Történeti Bibliografia</i> előmunkálataira (új részlet) ...	1.600 «
3. A <i>Történeti Szemle</i> XIV. kötetére (nyomdai költségek és írói tiszteletdíjak) ...	6.000 «
4. A Lukinich Imre I. t. szerkesztésében megjelenő <i>Kelet-európai Történettudományi Szemle</i> költségeire IV. részletül ...	500 «
5. Eckhart Ferenc I. t.: <i>A Habsburg-Lotharingiai ház családi törvényei</i> c. műve nyomdai kiállítására és í. t. ...	2.000 «
6. Szittyai Dénes S. J. által az exatani levéltárból gyűjtött kézirati anyag megvételére ...	700 «
7. Az előadó úr tiszteletdíja ...	200 «
8. Bizottsági apróbb költségekre ...	100 «
Összesen ...	20.100 P

d) Hadtörténelmi Bizottság.

1. Hozzájárulás a <i>Hadtörténelmi Közlemények</i> 1923. évf. III. és IV. füzetéhez ...	1.600 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja ...	200 «
Összesen ...	1.800 P

e) Nemzetgazdasági Bizottság.

1. A Közgazdasági Szemle segélye	3.000 P
2. Közgazdasági Lexikon előmunkálataira	3.000 „
3. A Magyar Közgazdasági Könyvtár megindítására, első sorban Thirring Gusztáv A XVIII. századbeli népszámlálást tárgyaló munkájának kiadására	2.000 „
4. A Gazdaságtörténeti Szemle megindítására	1.000 „
5. A Magyar Statisztikai Társaság folyóiratának segélyezésére	1.000 „
6. Az előadó úr tiszteletdíja	200 „
7. Bizottsági apróbb kiadások	100 „
Összesen	10.300 P

f) Archaeologiai Bizottság.

1. Archaeologiai ásátásokra az Archaeologiai Bizottság irányítása szerint a M. Nemzeti Múzeum tisztviselőinek közreműködésével	10.000 P
--	----------

(Az Archaeologiai Bizottság javaslata szerint ebből őskori ásátásokra 3.000, római kori ásátásokra 5.000 és népvándorláskori ásátásokra 2.000 P használatnak fel. Egyelőre tervben vannak :

Az avasi (Miskolc melletti) őskori ásátások befejezése és a sátoraljaújhelyi egyik őskori hely feltárása. Dunapentelén a római tábor egyik kapujának felásatása és az Ószőny melletti (brigetioi) táborban megkezdett ásátás folytatása ; a népvándorlás korára nézve pedig a mosonszentjános és mosonszentpéteri két temető rendszeres feltárása.)

2. Az Archaeologiai Értesítő XLIII. kötetének nyomdai előállítására, szerkesztői és írói tiszteletdíjakra	10.000 P
3. Az előadó úr tiszteletdíja	200 „
4. Bizottsági apróbb költségekre	40 „
Összesen	20.240 P

A II. osztály és bizottságai összesen	60.090 P
---------------------------------------	----------

C) A III. osztály és Bizottsága.

a) III. osztály.

1. A Matematikai és Természettudományi Értesítő 1929. évfolyamának nyomdai kiállítására, különnyomatokra és írói tiszteletdíjakra	16.000 P
2. A Mathematische und Naturwissenschaftliche Berichte aus Ungarn következő kötetére	3.000 „
3. Herczeg Árpád: «Manardus János élete és művei» c. m. nyomdai előállítására	500 „
4. Emlékbeszédekre és írói tiszteletdíjakra	600 „
5. Bírálati díjakra és postaköltségekre	200 „
Természettudományi kutatásokra tartalékolni kell kb.	5.000 „
Összesen	25.300 P

b) Matematikai és Természettudományi Bizottság.

1. Bókay János l. t.: «Transparentia-vizsgálatok hydrocephalusos koponyákon» nyomdai kiállítására és tiszteletdíjára	1000 P
--	--------

2. Filárszky Nándor l. t.: « <i>A sejtmagosztódás</i> » c. m. nyomdai költségeire és szerzői tiszteletdíjára	2.000 P
3. Az előadó úr tiszteletdíja	200 „
Összesen	3.200 P
<i>A III. osztály és bizottsága összesen</i>	28.500 P

Szótári Bizottság.

1. Dologi kiadásokra	600 P
2. Adatgyűjtésre	1.000 „
3. Az előadó úr tiszteletdíja	200 „
Összesen	1.800 P

Könyvtár.

Legszükségesebb kiadásokra	4.000 P
----------------------------	---------

* * *

Bessenyei György szobrára	3.500 P
Fraknói Vilmos ig. és t. t. síremlékére	5.000 „
Beöthy Zsolt ig. és r. t. síremlékére	1.000 „
Ferenczi Zoltán r. t., főkönyvtárnok síremlékére	1.000 „
A Széchenyi-Múzeum gyarapítására	500 „
Akadémiai kiadványok szétküldésére	1.600 „
A Coopération Intellectuelle költségeire körülbelül	1.000 „
Összesen	13.600 P

<i>Összes tudományos kiadásokra kb.</i>	151.880 P
---	-----------

Személyzeti kiadások.

Főtítkári fizetés	1 P
A főkönyvtárnok úr tiszteletdíja (júl.—dec. hónapokra)	2.000 „
A főkönyvtárnok úr lakbére	1.000 „
A főtítkári irodaszemélyzetnek (A napidíjas és a kisegítő gép-író nő fizetése félévre)	1.700 „
Összesen	4.701 P

Tiszteletdíjak félévre.

A három osztálytitkár úrnak egyenként 1.000 P	3.000 P
Dr. Bánszky János ügyész	800 „
Dudás Kálmán építész	800 „
Dr. Badics László könyvelésért	800 „
Altisztek családjainak gyógykezelésére	800 „
Összesen	6.200 P

Nyugdíjak.

Az Akadémia régebb alkalmazottainak nyugdíjára és az időnként előterjesztett kérelmek alapján rendkívüli segélyekre, valamint a felemelt lakberek alapján félévi segélyekre... 14.000 P

Nyugdíjat kap: Jónás Károly nyug. gondnok három személy után.
Dr. Trócsányi Zoltán nyug. irodaigazgató két személy után.

Özv. Tiringer Béláné, a Könyvkiadó Hiv. vezetőjének özvegye két személy után.

Özv. Borovszky Samuné irodaigazgató özvegye egy személy után. Ezenfelül minden nyugdíjas részére megszavaztatott tüzelőanyag és Jónás Károly ny. gondnok a bérház I. emeletén természetben kap lakást (3 utcai szoba és egy udvari helyiség, valamint mellékhelyiségek).

Jónás Károly két gyermekének nevelésére félévi 320 pengőt kap. Pados István kapus özvegye a bérházban ingyen lakást, világítást és tüzelőanyagot kap.

<i>Személyzeti kiadások végösszege</i>	24.901 P
Újévkor szokásos ajándékokra (az iroda személyzete, altisztek, postások, kézbesítők)	2.000 P

Rendes dologi kiadások félévre.

Fűtőanyagra	3.000 P
Villamos világításra (az Akadémia palotája és a bérház lépcsőháza)	2.000 „
Vízdíj a palotában és a bérházban együtt	1.000 „
Kéményseprőnek	408 „
Ülési meghívók előállítására és borítékokra	120 „
Telefondíj	200 „
Postadíjakra kb.	450 „
Irodai kiadásokra kb.	500 „
Kézbesítő altisztek villamos költsége kb.	400 „
Adókra és útburkolási járulékra kb.*	22.000 „
Illeték-egyenérték	50 „
Összesen kb.	30.128 P

Rendkívüli dologi kiadásokra és beruházásokra.

1. Az Akadémia palotájában a legszükségesebb szerelési, tatarozási és egyéb sürgős munkákra	4.000 „
2. A bérházban levő hivatalos főkönyvtárnoki lakás rendbehozására	8.000 „
3. A bérházban egy másik lakás rendbehozatalára (Néhai Szily Kálmán főkönyvtárnok hozzátartozója részére)	5.000 „
4. Előre nem látott kiadásokra (csőrepedés és hasonló)	5.000 „
5. Széphalom községben a Kazinczy-ingatlanok gondozására	2.000 „
Összesen	24.000 P
Összes kiadásokra kb.	232.909 P

Bevételek.

1. Államsegély	60.000 P
2. Házbérjövedelem kb.	21.590 „

* Budapest székesfőváros tanácsa a Ferenc József-tér és a Rudolfrakpart burkolási költségeiből a M. Tud. Akadémia terhére 7.199 P 65 f. burkolási járulékot vetett ki. Az Akadémia felszólalt a fizetési meghagyás ellen, mivel azonban a székesfőváros tanácsa 1929. évi V. hó 16-án kelt 27.351/1929—III. számú véghatározatában a felszólamlást elutasította, az Akadémia kénytelen volt az összeget kifizetni.

3. Könyvek eladásából kb.	11.000 «
4. Az Igazgató-Tanács határozata alapján a Gróf Vigyázó-vagyon jövedelméből felhasználható	60.000 P
Összesen kb.	152.590 P

A költségvetési hiány kb. 80.500 P

A II. félévi költségvetésben előirányzott kiadási tételekre az
I. félév folyamán kifizettetett:

Előlegül a II. félévi tiszteletdíjakra	6.200 P
« Bp. Szemle aug.—szept. füz. tiszteletdíjára	2.000 «
A Gróf Vigyázó-könyvtár berendezésére	2.106 «
Különféle írói tiszteletdíjakra	900 «
Összesen	11.206 P

vagyis a II. félév előrelátható hiánya 69.294 P-re csökken.

irányzat

uraktól örökölt vagyona bevételeiről és kiadásairól
december 31-ig.

		Pengő	Pengő
B) Kiadások.			
1.	I. Kisberki erdőgazdaság szükségletei	1.000 [—]	
2.	II. Vácrátóti belső gazdaság szükségletei	1.720 [—]	
3.	III. Prónayfalvai erdőgazdaság „	640 [—]	3.360 [—]
IV. Az ügyvéd urak és a kezelésnél alkalmazottak illetményei stb.:			
4.	Dr. Péteri Ferenc ügyvéd tiszteletdíja	18.000 [—]	
5.	Dr. Vályi Lajos „	9.900 [—]	
6.	Gerényi Jakab ny. min. oszt. tanácsos fizetése	4.800 [—]	
7.	Garzó József kulturmérnök fizetése	3.960 [—]	
8.	Dudás Kálmán építész tiszteletdíja	800 [—]	
9.	Tóth József erdőmérnök fizetése és lakáspénze	3.640 [—]	
10.	Dr. Péteri és dr. Vályi irodaátalánya	1.200 [—]	
11.	A fentnevezettek készkiadásai megtérítésére	4.000 [—]	
12.	Kisebbségi gazdasági alkalmazottak fizetésére ¹	4.500 [—]	50.800 [—]
V. Rendes dologi kiadások:			
13.	Vácrátóti épületek karbahelyezésére	39.000 [—]	
14.	Bátyai „	5.000 [—]	
15.	Budapesti házak költségeire és karbantartására	22.500 [—]	
16.	Bankköltségek	1.000 [—]	
17.	Előre nem látott kiadásokra (perkköltség, jogilleték stb.)	1.000 [—]	68.500 [—]
VI. Köztartozások:			
18.	Gróf Vigyázó Sándor (szabonyi közterhek	1.200 [—]	
19.	„ „ „ Károly-körút 1. közterhek	18.000 [—]	
20.	„ „ „ Nádor-u. 20. „	14.100 [—]	
21.	„ „ „ Ferenc bátyai közterhek	4.800 [—]	38.100 [—]
VII. Végrendeleti teher:			
22.	A gróf Vigyázó Ferenc úr által rendelt életjáradéokra havi 2.000 P. összesen	12.000 [—]	12.000 [—]
23.	Az örökhagyó úr által rendelt gyászistentiszteletek tartására ²	1.350 [—]	1.350 [—]
VIII. Kegydíjak:			
24.	Novotyné (Vác) és Theisenberger (Budapest) kegydíja	600 [—]	600 [—]
25.	IX. Gróf Zichy Gyula végrendeleti végrehajtó urat megillető 10% 1928 júl. 29-től 1929 június 30-áig.		22.434 [—]
X. Rendkívüli kiadások:			
26.	A nagyberkii uradalom területén levő u. n. <i>szalacska</i> szőlőhegyen egy, hosszabb idő óta préházul használt róm. kat. kápolna helyreállítására és abban oltárkép készítésére	1.200 [—]	
27.	Vácrátóton az u. n. pálinkaházi majorból Haraszi pusztára a víz elvezetésére, esetleg artézi kút létesítésére körülbelül	45.000 [—]	
28.	Prónayfalvai II. erdőóri lakás építésére	1.500 [—]	
29.	Műrnöki műszerekre első részlet	1.800 [—]	
30.	Előre nem látottak és vegyesek: szakértői és közjegyzői díjak; ingóságok átszállítási költségei (a rákoskeresztúri kastélyba); gr. Vigyázó Ferenc úr könyvtárának átszállítása az Akadémia palotájába, stb.	24.000 [—]	
XI. Maradvány körülbelül			

¹ Ezenfelül több gazdasági alkalmazott természetbeni járandóságot kap, amiről külön jegyzék készül. Ezek a járandóságok természetesen csökkentik a vagyon bevételeit.

² Gróf Vigyázó Ferenc végrendeletével értelmében Rákoskeresztúron, Vecsésen és Tiszaföldváron évenként tartandó: római katolikus vallású családtagok lelkiüdvéért, évenként 36 liberás gyámsíma, amelyek költségei községenként évenként 540 P., a három községenként 1620 P.; továbbá ugyanebben a három községenként az evangélikus vallású családtagok emlékeztetésére 36 gyászistentisztelet, amelynek díja évenként és községenként 360 P. és így a három községenként együtt 1080 P.; végre a hartai r. k. templomban örökhagyó úr nagytatyjának intézkedése alapján évenként mondandó 12 csendes szentmise díja: 234 P. Végösszeg 2934 P. 1930-tól kezdve ez az összeg az év elején előlegesen egy összegben lesz előírandó.

irányzat

báró Podmaniczky Zsuzsanna úrnőtől örökölt vagyona
1-től december 31-ig terjedő félévre.

		Pengő	Pengő
B) Kiadások.			
<i>I. Rákoskeresztúri személyzeti kiadások:</i>			
1.	Az ispán és két csősz fizetése, stb.*	2.630.—	2.630.—
<i>II. Dologi kiadások:</i>			
2.	Rákoskeresztúri épületek és park karbahelyezése és karbantartása	5.000.—	
3.	Rákoskeresztúr: egy pár ló tartásának költsége, napszámosok stb.	2.370.—	
4.	Bankköltségek	200.—	
5.	Előre nem látottak (pl. szakértői, közjegyzői, stb. költségekre)	6.000.—	13.570.—
<i>III. Köztartozások:</i>			
6.	Rákoskeresztúri adók és közterhek	4.700.—	4.700.—
<i>IV. Végrendeleti teher:</i>			
7.	Lónyai Flóra úrnő járadéka	4.800.—	4.800.—
<i>V. Az örökhagyó úr 1923. évi végrendeletének 7. pontja alapján:</i>			
8.	Tőkésítendő 20 ⁰ / ₀		
9.	Rákoskeresztúr, Vecsés és Tiszaföldvár községek érdemes szegényei közt kiosztandó a jövedelem 8 ⁰ / ₀ -a		
10.	A báró Podmaniczky-családról írandó monográfia előkészítésére 32 ⁰ / ₀		
11.	Magyar nemzeti célra fordítandó 40 ⁰ / ₀		
			66.778.—

* Az ügyvéd és építész urak tiszteletdíjai, továbbá Gerényi, Garzó, Tóth József urak és egyes kisebb gazdasági alkalmazottak félévi illetménye a gróf Vigyázó Sándor és Ferenc uraktól örökölt vagyon költségvetési előirányzatába vétetett fel.

IX. Ünnepi beszéd.

Császár Elemér r. tag beszéde Lehr Albert sír-
emléke előtt a síremlék leleplezése alkalmával
1929. június 11-én.

Tisztelt ünneplő Gyülekezet!

Akik itt e sír körül csendes, benső ünneplésre összegyűltünk, ifjak és öregek, egy nagy szellemi közösség tagjai vagyunk. Összetart bennünket a hálának, a kegyeletnek mindannyiunk szívében élő érzése, a hála és a kegyelet az iránt a férfiu iránt, akinek földi maradványait ez a sírdomb rejt, s akit, amíg közöttünk járt, Lehr Albertnek hívtak. Lehr Albertet, az embert, «kimenté az Úr — öt évvel ezelőtt — ez hamis világ tömlöcéből», a neve azonban itt maradt velünk, az él és élni fog be a messze jövőbe, mert Lehr Albert tudós volt, tudományos dolgozataival kiérdemelte a halhatatlanság koszorúját. Sem a hely, ahol vagyunk, a temetőnek melancholikusan hangulatos világa, sem a pillanat, amelyet most átélünk, a megilletődés percei, nem alkalmas arra, hogy kifejtsük Lehr Albert tudományos érdemeit — erről gondoskodik majd a magyar tudományosság hivatott szerve, Akadémiánk, amely addig is, míg teljesíti ezt a feladatát együttérzésének jeléül, megbízott, hogy tegyem le Lehr Albert sirjára elismerésének és kegyeletének babérágát, s áldozzak, hacsak egy mondattal is, a tudós Lehr Albert emlékének.

Lehr Albert jelentősége a magyar szellem nyilvánulásainak vizsgálatában, a magyar nyelvtudományban, valóban olyan nagy és annyira közismert, hogy elég egy-két szóval rávillantani. Nem volt ember Arany Jánoson kívül, aki olyan mélyen behatolt a magyar nyelv szellemébe, mint Lehr Albert; ismerte ennek a csodálatosan gazdag organizmusnak minden rejtett finomságát, bírta nyelvünk két legbővebb vizű forrásának, a népnyelvnek és Arany János nyelvének, minden elemét, s genialitásának e kettős adományával, páratlan nyelvismeretével és páratlan nyelvérzékelével, a nyelvi tények végeláthatatlan sorát tudta új, igaz megvilágításba állítani. Mintha őt is megajándékozták volna az olimposzi istenek a bőségszaruval: elméje csak úgy öntötte a merészségükkel elkápráztató s meggyőző erejükkel lenyűgöző gondolatokat — mindegyik egy-egy kulcs nyelvünknek addig nem nyíló záraihoz.

A mi szívünkben azonban, az enyémben és azokéban, akiknek megbízásából Lehr Albert szellemét idézem, a tudós

Lehr Albert emlékénél sokkal erősebb és sokkal mélyebb érzést kelt Lehr Albertnek, a tanárnak emléke. Mi mint Lehr Albert tanítványai hódolunk mesterünknek, annak a férfinak, akit minden más magyarnál jobban megillet a *praeceptor Hungariae* név. Ez Lehr Albert neve mellett nem díszítő jelző, ezzel nem a hízeltés tüntette ki, ez valóság: minden művelt magyar ember, aki 1880 óta magyar középiskolába járt, Lehr Albert tanítványa, mert mindannyian, kivétel nélkül, az ő Toldi-kommentárjából ismerték meg igazán a legmagyarabb és legművészebb magyar költőnek, Arany Jánosnak remekét. Az ország minden középiskolájában az ő szavaival magyarázták *Toldit*: hogy az a nagy erkölcsi és esztétikai nevelő erő, amely ebben a halhatatlan költeményben rejlik, nem maradt a felső tízezrek szellemi birtoka, hanem szétáradt az egész magyar földön, közkinccsé lett művelt társadalmunk minden rétegében, abban jelentős része van Lehr Albertnek is. Ő volt az, aki a tanuló ifjúság útján belevitte a magyarság szellemi vérkeringésébe a *Toldi* szintiszta nyelvét, aki föltárta az egyszerűségében is csodaszép költemény művészi értékeit, aki rámutatott a hős alakjában a magyar derekasságnak — a magyar erőnek, magyar bátorságnak, magyar lovagiasságnak — színbolumára.

Az én szavaimból tehát, aki most Lehr Albert, a tanár emlékének tanítványai nevében hódolok, milliók hangja csendül ki, azoknak a millióknak hangja, akik műveltségük jelentős elemét Lehr Albertnek köszönik. De szeretném, ha hangom rezgésén megéreznék az is, hogy engem szorosabb kötelek is fűztek az életben Lehr Alberthez: én is, mint Ti, akik mellettem álltok, egyike voltam a választottaknak, azoknak, akiknek osztályrészüln jutott az a szerencse, hogy Lehr Albertet a tanári katedráról hallhatták beszélni. Büszkeség tölt el, ha arra gondolok, hogy mi már akkor, gyermekfővel, megérezte, hogy Lehr Albert nem pusztán tanár, s mi az ő szemében nem pusztán iskolás fiúk vagyunk. Emlékezhettek: mikor kigyulladt szemében a lelkesedés fénye, s megeredt ajkán a gyönyörűen tagolt, kerek gyöngyszemekként pergő beszéd, egyszerre világos lett előttünk, hogy most a mester szól, aki nem ismereteket akar közölni, hanem érzéseket akar kelteni, aki a költői szépségek tolmácsaként bennünket, közönségét, föl akar ragadni oda, ahol ő is él, az esztétikum tiszta világába. Milyen nagy élmény volt akkor, milyen értékes emlék ma mindannyiunknak Lehr Albert egy-egy előadása, mennyivel többet köszönünk

Lehr Albertnek mi, akik szíve melegét, az élőszo varázsát közvetlenül kaptuk, mint azok, akikhez csak a hideg, élet-telen betű útján jutott el.

Ez a hálaérzet hozott ide bennünket, az igazi tanítványokat, nagy mesterünk hamvainak pihenő helyéhez, bennünket, akik öt évvel ezelőtt éppúgy körülállottuk ezt a sirt, mint ma. De akkor fájdalom szorította össze szívünket, mert búcsúzni jöttünk szeretett tanárunktól, akit örökre elvesztettünk. Az idő, a szenvedő emberiségnek ez a bársonyos kezű orvosa, azóta letörölte könnyeinket, behegesztette az akkor friss sebünket, s öt év előtti fájdalomunk a természet bölcs rendje szerint a kegyelet nemes érzésévé enyhült. És most, öt év után, visszaidézve Lehr Albert emlékét, az a megnyugtató tudat lesz úrrá lelkünkön, hogy csalódtunk, mikor rádobván a sírverembe leeresztett koporsóra az utolsó röögöt, azt hittük, hogy örökre elvesztettük Lehr Albertet, tanárunkat. Nem azon a tudós Lehr Alberten kívül, aki él könyveiben, él a másik is, a tanár Lehr Albert, él a szívünkben, emlékét nem halványították el az egymásra torló évek. S hogy milyen eleven ez az emlék, milyen erős a tanítványok kegyelele, annak bizonyossága ez a megkapó síremlék, amely egy ihletett művész mesteri keze nyomán bronzba öntve, a mai naptól kezdve mint maradandó szimbólum hirdeti, hogy a mester és a tanítványok kapcsolatát nem szakítja szét sem a halál, sem az idő, s az a tanár, akit szívébe zárt az egymást váltó nemzedékek sora, az maga is él mindaddig, amíg csak egy is él tanítványai közül.

X. Az Akadémia újabb kiadványai.

Akadémiai Értesítő XL. kötet, 443 füzet. 1929. április—májusi szám. 1—191 lap. Ára 2 P 50 f.

Bárá Brandenstein Béla: A cselekvés elméletéről. Értekezések a Filozófiai és Társadalmi Tudományok köréből. III. kötet, 8. szám. (62 lap.) Ára 1 P 50 f.

Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. XXIV. kötet, 14. szám. (Lásd: Szinnyei Ferenc.)

Hadtörténelmi Közlemények XXX. évf. 6—7. szám. (június—július, 393—512 lap) 26 lap mell. Ára 2 P.

Irodalomtörténeti Közlemények XXXIX. évf. II. füzet, 129—256. lap. Ára 4 P.

Közgazdasági Szemle (május) LIII. évf. 76. kötet, 5. szám, 305—392+24 lap és 6—7. szám (június—július 393—512 lap + 26 lap mell.

Szinnyei Ferenc: Novella és regényirodalmunk az abszolútizmus korának elején. Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. XXIV. kötet, 14. szám. (133 lap) Ára 3 P.

XI. INHALTSVERZEICHNIS.

	Seite
I. Sitzung der Ungarischen Akademie der Wissenschaften anlässlich des hundertjährigen Jubiläums der Geburt von Karl Szász sen.	
1. Eröffnungsrede des Präsidenten Albert von Berzeviczy .	193
2. Johann Horváth korr. M.: Zum Gedächtnis Karl Szász .	196
II. Reden des Präsidenten Albert von Berzeviczy:	
1. Bei der Einweihung des Jókai-Grabmals	219
2. Anlässlich des Todes des Dir. und o. M. Graf Julius Andrássy	221
III. Eugen Balogh o. M. Generalsekretär: Beiträge zur Geschichte der Akademie und unsere Arbeitspläne für die Zukunft .	223
IV. Ausschussberichte:	
1. Bericht über den Marczibányi-Preis	235
2. Bericht über die Preisaufgabe: «Die Konjunkturtheorie»	237
3. Bericht über die archeologischen Ausgrabungen	250
V. Die Preisausschriften der Ungarischen Akademie der Wissenschaften in 1929.	251
VI. Zweiter Bericht Ludwig Ligeti's über seine Forschungsreise in Mongolien	255
VII. Kostenvoranschlag der Ungarischen Akademie der Wissenschaften für Juli—Dezember 1929.	260
VIII. Kostenvoranschlag des Graf Vigyázó-Vermögens für Juli—Dezember 1929.	266
IX. Festrede des o. M. Elemér Császár vor dem Grabmal des Ehrenmitglieds Albert Lehr	270
X. Neuausgaben der Ungarischen Akademie der Wissenschaften	272
XI—XIII. Deutsches, französisches u. englisches Inhaltsverzeichnis	273-275

XII. INDEX.

	Page
I. Meeting of the Hungarian Academy to commemorate centenary of Charles Szász senior's birth.	
1. President Dr. Albert Berzeviczy's opening speech . . .	193
2. John Horváth, corr. member: Recollections of Charles Szász	196
II. Address delivered by President Dr. Albert Berzeviczy:	
1. at the unveiling of the Jókai memorial	219
2. on the occasion of the demise of Count Julius Andrássy, Director and ord. member	221
III. Dr. Eugene Balogh, ord. member, General Secretary: «Contributions to the history of the Academy and our plans for the future»	223
IV. Committee Reports:	
1. Report on the Marczibányi prize-competition	235
2. Report on the prize-competition for works on the so-called «Boom»-theory	237
3. Report on the archaeological excavations	250
V. The Hungarian Academy's awards for the year 1929.	251
VI. Louis Ligeti's second report on his exploratory voyage to Mongolia	255
VII. The Academy budget for the second half of the year 1929.	260
VIII. Budget of the Count Vigyázó estate for the second half of the year 1929.	266
IX. Elemér Császár, ord. member's official speech at the memorial to the late Albert Lehr, hon. member	270
X. New publications of the Hungarian Academy	272
XI—XII. German, French and English translation of Index	273—275

XIII. SOMMAIRE.

	Page
I. Séance de l'Académie à l'occasion du centenaire de la naissance de Charles Szász.	
1. Discours d'ouverture de M. A. de Berzeviczy, président de l'Académie	193
2. Jean Horváth m. c. : La mémoire de Charles Szász . . .	196
II. Discours de M. A. de Berzeviczy, président de l'Académie :	
1. A l'inauguration du tombeau de Jókai	219
2. A l'occasion de la mort du comte Andrassy, m. o. de l'Académie	221
III. Eugène Balogh, secrétaire perpét : Contrubutions à l'histoire de l'Académie et les projets de l'Académie	223
IV. Rapports de Commissions :	
1. Le prix Marczibányi	235
2. «La théorie des conjonctures»	237
3. Les fouilles archéologiques	250
V. Prix de l'Académie (1929.) ,	251
VI. L. Ligeti : Deuxième rapport de ses recherches scientifiques en Mongolie	255
VII. Budget de l'Académie (1929., II.)	260
VIII. Budget des biens Vigyázó (1929., II.)	266
IX. Discours de M. E. Császár, m. o. : A l'inauguration du tombeau de A. Lehr, m. h. de l'Académie	270
X. Publications récentes de l'Académie	272
XI—XIII. Sommaire allemand, français et anglais	273—275

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

Szerkeszti: BALOGH JENŐ.

XL. KÖTET.

UTOLSÓ FÜZET.

I. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megnyitó beszéde a *Hitel* megjelenésének százéves fordulóján az 1930. március 24-én tartott

ünnepi ülésen.

Akadémiánk egyik legmagasztosabb köteletségének tekintette mindig nagy alapítója emlékeztétét ápolni s ezt a köteletséget nemcsak a róla való megemlékezés alakjában igyekezett leróni, hanem azáltal is, hogy műveit ismertette és terjesztette.

Az Akadémia elnöki és előadói székéből szinte megszámlálhatlan beszéd és értekezés hangzott el, mely mind a Széchenyi munkássága méltatásának volt szentelve. Kiadtuk — a legújabban felfedezettek és a Történelmi Társulat kiadásában megjelentek kivételével — valamennyi műveit, hírlapi cikkeit, leveleit, beszédeit, úti jegyzeteit is, újabban pedig a birtokunkban levő naplója teljes kiadása céljából egyesültünk a Történelmi Társulattal.

Ez évben, midőn a Széchenyi reformprogramjának első, nagy állomása, a *Hitel* megjelenésének századik évfordulóját ünnepeljük, kötelességünknek véltük e megemlékezésnek külön ünnepi ülést szentelni és ez alkalommal a megemlékező előadás megtartására azt a nagyérdemű tagtársunkat, Gaál Jenőt kértük fel, ki már egy negyedszázad előtt Akadémiánk megbízásából és kiadásában megírta a *Hitel* méltatását s aki a Széchenyi nemzeti politikájáról írt könyvében is kijelölte a mű helyét a legnagyobb magyar életpályájának és életművének fejlődésében.

Midőn ez ünnepi ülésünk alkalmából tisztelettel köszöntöm tagtársainkat és hallgatóságunkat, legyen szabad elnöki megnyitóm keretében főképp arról emlékezni meg, hogy miképpen tükröződik a *Hitel* megjelenésének hazánk történetében is korszakos jelentőségű eseménye a Széchenyi saját lelki életében, naplójának tanúsága szerint.

1830 január 31-én hozták el Széchenyinek — napló-feljegyzése szerint — a *Hitel* első 20 példányát és ő, ki e művét „honunk szebbelkű asszonyai“-nak ajánlotta, már másnap küld belőle két példányt annak a magyar hölgynek, kire könyve ajánlásánál bizonyára elsősorban gondolt, Seilern Crescence grófnőnek, ki akkor még gróf Zichy Károlyné volt, később a Széchenyi neje lett.

A könyv terjedése és észlelhető hatása a legváltozékonyabb, legsapongóbb hangulatba hozza — naplóvallo-másai szerint — szerzőjét; rendkívül érzékeny volt minden jó vagy rossz jelenség iránt, s azért mégis mindig magára igyekezett erőltetni a közöny látszatát, a kritikával és támadásokkal való nem-törődést.

Följegyzi a gyér dícséretet, melyről közvetve vagy közvetetlenül értesül; így a főherceg-nádorét, a gróf Majláth Jánosét, a Farkas Imréét is, melyhez azonban az a furesa hozzátoldás fűződik, hogy a könyv oly okos, hogy azt Széchenyi nem írhatta meg. Örömmel értesül róla, hogy Crescence könyvét támadóival szemben védelemben vette. Metternich első beszélgetésük alkalmával, mikor még csak híreből ismerte a *Hitelt*, leckézteti Széchenyit és a magyarokat s nem juttatja látogatóját szóhoz, mit ez azzal viszonz, hogy a Kaszinó pincekezeléséről kezd beszélni. Második találkozásuk alkalmával a herceg csak a támadásokról emlékezik meg, melyeket igazságtalanoknak tart, de természeteseknek találja azokat, mert hiszen semmi sem sért oly mélyen, mint éppen az igazság. Gentz ugyan elismerte a Széchenyi szándéka becsületességét, de azt találta, hogy e könyvével lehetetlenné tette magát, nem fog többé használni hazájának.

Ha Széchenyi az első kedvező hírek hallatára fölföházkodik, hogy az Isten óvja meg lelkét a hiúságtól, csakhamar belátja, hogy inkább a támadásokkal szemben kell önértetét és lekiismeretét felvértetni. Egyébiránt a legélesebb kritika is kevésbé bántja, mint az agyonhallgatás, a közöny. Februárius 10-én jegyzi fel először, hogy könyvét szidni kezdik; 18-án örömmel állapítja meg, hogy a mű feltűnést kelt, de csak azért, hogy egy héttel később felkiáltson: könyvem semmi szenzációt sem idéz fel, még csak ki sem füttyül!

Bár már februáriusban kap leveleket, melyek hazaárulással vádolják, mikor április elején azt hallja a nádor környezetéből, hogy könyvét Tolna és Torna megyében elégették, nem akarja elhinni; később a hír mégis igaznak

bizonyul, sőt Abaujban felmerült az a gondolat is, hogy a könyv megjelenését országgyűlési sérelem tárgyává tegyék. Gróf Teleki Ádám szemére lobbantja, hogy könyvében gyalázta hazáját; gróf Teleki József is, kit novemberben a tudós társaság elnökévé választottak, sajnálkozva hangoztatta, hogy mennyi jót tehetett volna Széchenyi hazájának, ha azt a *Hitelt* meg nem írta volna! Egy főrangú nőismerőse szemébe mondta, hogy alakoskodó s hogy könyvét csak a hiúság sugallatára írta, hogy beszéltessen magáról.

Izgalmaiból, melyeket könyve hatása kelt benne s melyek majdnem beteggé teszik, a megőrülés, az öngyilkosság gondolataival üldözik s a saját és hazája sorsa iránti kétségbeeséssel fenyegetik, egy időre kiszakítja magát, mikor június vége felé dunai útjára kel, amelyen más gondolatok foglalkoztatják s egyideig el van szígeztelve a könyvétől támasztott otthoni szóbeszédtől. De amint október vége felé visszatér a hazába és Pozsonyban is megfordul, ismét az a benyomása, hogy hírneve elhomályosult, az emberek elhidegültek iránta, amit megvetéssel kell viszonznia. Őt félreismerik, mondja aztán magának, a közvéleményben mélyebbre süllyedt, mint Eötvös (Ignác), de ő mindezzel nem törődik!...

Mikor a gróf Dessewffy József *Taglalata a Hitel* cáfolatául december elején megjelenik, Széchenyiben újra felébred a harci kedv, nőismerősei leszólják a Dessewffy könyvét és ő nagy buzgalommal és komolysággal kezd hozzá az ellencáfolat, a *Világ* megírásához, most már ismét határozott célt lát maga előtt és annak szenteli minden erejét.

Ha ma olvassuk a *Hitel*nek rendszertelenségökben is csodálatos és megragadó fejtegetéseit, el kell bámulnunk a szenvedélyes visszautasítás fölött, mellyel a könyv megjelenésekor a magyar közvélemény nagy részében találkozott. Hiszen abban alig van ítélet, amelyet megcáfolni lehetne, alig van követelés, amely régen nem teljesült volna, vagy amely — mint például a mezőgazdaság belterjesebb kifejlesztése — a törekvésnek ma általánosan, ellenszándék nélkül elismert célját nem alkotná.

Azonban éppen az, hogy e mű a szükségyszerű jövőendő fejlődés programjának bizonyult, míg egyrészt bizonyítéka a Széchenyi éleslátásának és gyakorlati politikai érzékének, másrészt magyarázatát adja a heves ellenzésnek, mellyel mindazok szembeszálltak vele, akiknek érde-

kei a létező állapotok fenntartását, a bajok szépítését, az igazság elhallgatását vagy legalább letompítását követelték.

Míg így a *Hitel* kezdetét jelenti a legnagyobb magyar nagyszabású agitatori pályájának, bizonyos tekintetben már magában rejti a csiráját Széchenyi élete tragikumának is.

Valamivel kevesebb hév, kevesebb kíméletlenség, kevesebb gúny, talán a *Hitel* igazságainak érvényesülését lassította, de azok befogadását a konzervatív körök gondolkozásába megkönnyítette volna.

Nem szembetűnő-e, hogy Széchenyi az ezen első nagyobb könyvében használt haremodorával szinte rátanította Kossuthot és követőit arra a kíméletlen agitációra, amit ő később „dögönyözésnek” nevezett s amiért a *Kelet Népe*-ben megtámadta Kossuthot? Ez utóbbi és az ő hívei némi joggal mondhatták, hogy mi joga ellenzi Széchenyi az alkotmányjogi reformok terén annak az elszánt haremodornak alkalmazását, amelyet ő a gazdasági és társadalmi reformok terén oly példaadó sikerrel használt? És ő, mikor heves és sikeres agitatori működése után egyszerre a mérséklő és fékező szerepére volt kénytelen vállalkozni, nemesak gyorsan szerzett népszerűségét áldozta föl, hanem abba a tragikus helyzetbe jutott, hogy maga volt kénytelen szembehelyezkedni azzal a hatalmas reform-mozgalommal, melynek megindításában legnagyobb része s a reform barátai szemében legnagyobb érdeme neki volt.

Széchenyi a támadásokból tagadhatatlanul sokat tanult is és a *Világ*-ban alaposabban, meggyőzőbben, függetlenebbül Benthamtól védte és indokolta álláspontját, hogy azután a *Stádium*-ban összhangzatos, egybefüggő reformprogramját a maga egész gazdagságában kifejtse. Most már a támadásokkal nem kellett sokat törődnie; a fiatalság, a szerényebb sorsúak tömegei melléje állottak, népszerűsége nőttön nőtt, ő volt a nemzet elismert vezére.

És ekkor állott be azután a fordulat; nem a közönségben, hanem a Széchenyi saját lelkében; mint legszigorúbb, legkérelhetetlenebb bírója saját magának, egyszerre azt találta, hogy merész követője, Kossuth veszélybe viszi az országot. Csak az elvakultság láthatott ebben féltékenységet; meggyőződés volt, mély, szent meggyőződés, mely azután szinte apokalyptikus erővel nyilatkozott meg utolsó, nagy polemikus művében, melyben szenvedélyes

ékesszólása leglángolóbban nyilatkozik meg: a *Politikai programtöredékekben*.

Most már szüksége lett volna mérséklő szerepében éppen szemben azokkal, akik tapsoltak a *Hitel*nek, a konzervatív uralkodó körök támogatására. De ezekhez visszatérnie már nem lehetett; ezek meg nem bocsáthatták neki, hogy megírta a *Hitelt*, míg a Kossuth lelkes táborra nem akarta megbocsátani neki, hogy — az ő hitők szerint — cserbenhagyta a reform zászlóját, melyet előbb maga vitt elől.

Így elszigetelődése, elhagyatottsága teljessé vált s az ellentétes vádak összeütközésében legjobban fájt neki az az önvád, mely lelkiismeretében szólalt meg, szemére vetve, hogy megindított egy mozgalmat, melyet azután fékezni és irányítani nem volt ereje.

Így vált Széchenyire nézve a tragikum útjává az az út, amelyre a *Hitel* megírásával rálépett. A nemzetre nézve ez az út végfolyamatban diadalút lett: a *Hitel* igazságai győzedelmeskedtek s a negyvenes évek reformjai a szabadságharc és az azt követő elnyomatás megpróbáltatásai után érvényesültek és folytatásukat találták az új alkotmányos korszakban. Széchenyit egyéni sorsa a kétségbeesésbe kergethette, de azt, amit az ő megváltó szava a *Hitelben* hirdetett, hogy „tőlünk függ minden, csak akarjunk“ s hogy „Magyarország nem volt, hanem lesz!“ a nemzet a maga evangéliumává avatta s abban hisz és hinni fog, bármi poklokon vigye keresztül sorsa!*

Berzeviczy Albert ig. t. t. elnök úrnak megnyitó beszéde:

1. Néhai Kautz Gyula másodelnök ig. és r. t. születésének századik évfordulója alkalmával
1929 november 25-én.

Tekintetes Akadémia!

Kautz Gyula valóban megérdemli, hogy születésének e hóban letelt századik évfordulójáról Akadémiánk külön megemlékezzék. Életében hosszú időn át elsőrendű kitűnősége volt tudományos életünknek s mint ilyen, megillette őt az a vezérszerep is, melyet Akadémiánkban vitt, melynek

* Gaal Jenő r. tagnak ezen a centenáriumi ünnepen felolvasott „A Hitel korszakos jelentőségéről“ című tanulmánya nagyobb terjedelménél fogva külön kiadványban jelenik meg.

31 éves kora óta, tehát 49 éven át volt tagja, élete utolsó éveiben másodelnöke is. Hálásan emlékszem a melegségre, mellyel 24 év előtt, első megválasztatásom alkalmával velem a választás eredményét közölte s engem elnöki minőségemben üdvözölt.

Gazdag élet volt az, mely ezelőtt húsz évvel lezárult; gazdag az ernyedetlen munkában, de gazdag sikerekben, alkotásokban és elismerésben is. A látszólag gyöngye testalkatú ember nyolcvan életéve alatt óriási munkát végzett, mint tanár és mint tevékeny politikus s a monarchia jegybankjának kormányzója, de mindenekfölött nagy munkát végzett mint író, mert nagy számú könyve roppant tanulmányanyag feldolgozását jelentette s szinte példátlan kiterjedésű olvasottságról tanúskodott.

Nemzete életének a múlt század második felére eső emlékezetes korszaka majdnem minden mozzanatából kivette részét. Mint alig felerdült ifjú részt vett a szabadságharcban; 1853-tól 1892-ig, vagyis harminckilenc éven át tanított, előbb a jogakadémián, majd — még fiatalon — mint egyetemi tanár, sok magyar nemzedéket vezetve be a nemzetgazdaságtan és a politika tudományának ismeretébe; csak magyar nemzedékeket, mert mikor kecsegtető ajánlattal a prágai német egyetemre hívták, e hívást visszautasította. Az 1867-i kiegyezés megalkotásában mint képviselő lényeges részt vett, amiért annak mindhalálig lelkes híve is maradt s 1892-ben azért fogadta el az Osztrák-Magyar Bank kormányzói tisztségét, hogy abban a kiegyezés gondolatát a teljes paritás alapján a bankügyben is sikeresen érvényre emelje.

A tanítást azonban mindig élete egyik főcéljául tekintette; ezt a célt szolgálta nem csak a tanszéken, hanem irodalmi tevékenysége legnagyobb részével is. Könyveinek kisebb részét szánta tudományos problémák megfigyeltetésének, a nagyobb arra szolgált, hogy az ifjú nemzedék könyveiből még szélesebb körben, mint előadásai által ismerje meg a tudomány igazságait. E tekintetben munkásságának értéke különösen nagybecsű.

Kautznak tudományos felfogása és módszere úgy könyveiben, mint előadásaiban nélkülözte, mert nem is kereste az imponáló eredetiség, egyéniesség és kizárólagosság ama fascinátor hatásait, melyekkel kortársai közül különösen Stein Lőrinc s nálunk az egyébként irodalmilag meglehetősen meddő Kerkápoli tették magukat emlékezetesekké. Ő nem állított fel kizárólagos érvényű dogmákat s nem

eskette fel azokra hallgatóit és olvasóit. Eklektikusnak volt mondható, amennyiben szigorúan megőrzött tárgyilagossággal bírálta a nemzetgazdaságtan és politika különböző, gyakran ellentétes tantételeit, gyakran nem is foglalva állást egyik vagy másik mellett. Ez a módszer igaz, hogy nem alkalmas fanatikus követők toborzására, de hogy sokkal többet lehetett belőle tanulni, mint a bármely tetszetős merev dogmatizmusból, az kétségtelen; s ez a rendszer mindenestre alkalmas arra, hogy azoknak, kiket kiképzett, módot nyújtson a gyakorlati problémák körül bizonyos elfogulatlansággal és szélesebb látkörrel igazodni el.

Részből már ebből a módszeréből, de hivatásának komoly felfogásából s egyéniségének az olesó hatásokat megvető előkelőségéből folyt az is, hogy Kautz úgy előadásaiban mint könyveiben szinte a túlságig került a formakultuszt, a szónoki hatást, a stílus megvesztegető szépségét. Ez különösen írott művei hatását kétségkívül csökkentette némileg, de nem foszthatta meg azokat értéküktől.

Kötelességünk megemlékezni ez alkalommal is arról a szinte áhitatos csodálatról, mellyel Kautz nagy alapítónk, Széchenyi alakját, működését környezte s annak több könyvében is kifejezést adott. Akadémiánk hálás neki azért a buzgalomért is, mellyel a «legnagyobb magyar»-nak követőket toborzott s a mellyel Széchenyi-irodalmunkat gazdagította.

Nem akarunk megfeledkezni arról sem, hogy Kautz éppen egy akadémiai beszédjében támadásokat idézett fel tudományos életünket látszólag lekicsinylő nyilatkozatai által. Kétségtelen, hogy ő akkor is sok igazat mondott és hogy sok tekintetben félreértették őt. Nálunk, hol oly ritka az igazságos és tárgyilagos mérték tudományos érdemek méltatásában is, hol oly könnyen esünk melléktekintetekből eredő túlzásokba az elismerésben vagy az agyonhallgatásban, szükség van koronkint a valódi tekintélyek eszmetisztító közbelépésére, még ha azok visszatetszéssel is találkoznak.

Akadémiánk körében már két évvel Kautz halála után mondott róla emlékbeszédet Földes Béla tagtársunk. Őt, ki nemcsak szaktársa volt a boldogultnak, hanem tanártársa is, kértük fel ezuttal is, hogy a születési centenarium alkalmából megemlékezzék husz év előtt letűnt, ma is emlékezetünkben élő, munkáival ma is ható jelesünkről.

**2. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr ünnepi beszéde
nagybányai vitéz Horthy Miklós úr Ő Főméltóságának
Magyarország kormányzójává történt megválasztása
tizedik évfordulója alkalmából 1930. február 24-én.**

«Tekintetes Akadémia!

Néhány nap múlva ünnepli az egész ország lelkes egyetértéssel nagybányai vitéz Horthy Miklós úr Ő Főméltóságának Magyarország kormányzójává lett megválasztása tizedik évfordulóját.

Az Akadémiát az a megtiszteltetés érte, hogy egyik képviselője fejezhette ki minap a Felsőház ülésén az ez alkalomból előterjesztett kormányjavaslat tárgyalásánál azokat az érzelmeket, melyek az ez évfordulóról való megemlékezésben minden magyart egyesítenek.

Ezért, midőn mai összes ülésünk alkalmával is hálás megilletődéssel adunk kifejezést kormányzó urunk magas személye iránti hódolatunknak s rettentő csapástól lesújtott nemzetünk újra feléledése körül szerzett, elévülhetetlen érdemei iránti hálás elismerésünknek, főképen két tény hangsúlyozására kívánok szorítkozni.

Az egyik az, hogy Akadémiánk jó- és balsorsában mindig együtt érzett és együtt érez a nemzettel s ezért ez az emlékezetes ünnep is itt, a tudomány e csarnokában ugyanazokat az érzelmeket váltja ki, melyek ma megkisebbedett hazánkban még az eddiginél is bensőségesebb és önkénytesebb összhangban hatnak át palotát és kunyhót.

A másik annak hálás elismerése, hogy a Kormányzó úr Ő Főméltósága államférfiúi gondjai közepett mindig meleg érdeklődést és hathatós jóindulatot tanúsított Akadémiánk helyzete, feladata és működése iránt. Gyakran tisztelte meg részvételével gyűléseinket s mikor Tudós Társaságunk értékpapírvagyónának majdnem teljes megsemmisülése következtében súlyos anyagi válságba jutott, készségesen karolta fel és erősítette meg a kormány amaz üdvös elhatározását, mely a tekintélyes jubiláris segélyben, az állami hozzájárulás állandó fölemelésében és kezelő személyzetünknek az állami tisztviselői karba való átvételében nyilvánult meg.

Mint részesei a nemzet egyetemét átható öröm- és hálatalteljes érzelmeknek s a magunk külön munkaköréből és tapasztalatából fakadó elismeréstől is indítatva, intézzük őszinte hálás szerencsekívánatainkat a kormányzó úr magas

személyéhez s én fölkérem a tisztelt összes ülést, méltóztassék fölhatalmazni az elnökséget, hogy azokat személyes tisztelgés alakjában juttassa kifejezésre.»

A nagyszámban jelen volt tagok az Elnök úr ő exceleniciája előterjesztését élénk helyesléssel kísérték és azt egyhangúlag elfogadván, felkérték az Elnök urat az Akadémia jókívánságainak tolmácsolására.

3. Néhai id. Szinnyei József l. t. születésének
centenáriumának alkalmával, 1930 március 24-én
tartott összes ülésen.

Tekintetes Akadémia!

A mai napon mi a „Hitel“ megjelenésének országos jellegű centenáriuma kívül egy szerényebb, — inkább Akadémiánk belső életét érdeklő — százados évfordulót ünnepelhetünk: néhány id. Szinnyei József tagtársunk születésének centenáriumát, mely pár nap előtt, március 18-án lett teljessé.

Az id. Szinnyei József hosszú, 83 évre terjedő s végső végéig munkás élete nemcsak hogy mindenkorra maradandó nyomokat hagyott hátra a halálával lezárult korszak magyar íróinak kb. 30.000-nek teljes 14 kötetes biográfiai és bibliográfiai repertóriumával, hanem mindenkorra példaszerűen fog tündökölni az e nagy mű létrehozására fordított, egy emberöltőre terjedő, minden életörömről lemondó vasszorgalom és odaadás képével. A középkor ama szerzetesei óta, kik az életről lemondva, cellájukba bezárkózva áldozták múlt napjaik óráit megszámlálhatatlanul a régi remekírók másolásának, hogy az ókor szellemi kincseit átörökölték az újra: nem találjuk a remetei lemondás és zárandoki buzgóság ragyogóbb példáját, mint azt, amelyet id. Szinnyei József magyar bibliográfiájának megalkotásával és sok egyéb óriási adatgyűjtésre alapított tanulmányával nyújtott.

Tizenhét éve, hogy elvesztettük őt, három év előtt méltatta érdemeit emlékbeszédben Pintér Jenő társunk s most századik születésnapja alkalmából megüjtjük emléket, melyet mindig ébren fog tartani a könyvét hálásan használó irodalombuvárok kegyelele.

II. Kivonatok a M. Tud. Akadémiában tartott előadásokból és bemutatott értekezésekből.

1. A februáriusi pátens keletkezése.

(Kivonat Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úrnak 1930 január 20-án tartott felolvasásából.)

A szerző az «Abszolutizmus kora Magyarországon» c. műve most készülő 3. kötetének azokat a részleteit olvassa fel, melyek az 1860-iki októberi diploma hatása alatt kifejlődött belviszonyokkal s az 1861. februáriusi pátens keletkezésével foglalkoznak.

Az októberi diploma hatása Bécsben nagy csalódást okozott; az egész nemzet visszataszította azt s kitűnt, hogy alkotói a conservatívek még csak párttal sem bírnak az országban. B. Vay Miklós kancellár személyes befolyásának sikerült a főispáni állásokra eléggé tekintélyes egyéneket nyerni meg, de azok is kénytelenek voltak meghajolni a közvélemény előtt, mely az esztergomi primási értekezletben is megnyilatkozott s egyhangúlag az 1848-i törvények érvényének teljes visszaállítását követelte. A megyegyűlésen a szabadságát visszanyert magyar közélet bizonyos féktelenséggel nyilatkozott meg; rögtönözve be akarták hozni a magyar törvénykezést, megszüntették az adófizetést s több megye bizottsági tagjai közé választotta az emigránsok legkiválóbbjait. Ezzel szemben maguk a conservatív kormányférfiak szükségesnek látták a szigorú fellépést s így jött létre — tanácsukra — a januárius 16-i királyi rescriptum, melyben az uralkodó komoly atyai intésben részesítette a törvényhatóságokat s megtiltotta a történetekhez hasonló túlkapásokat. Azonban ez a leirat a célbavétel egyenesen ellenkező hatást szült: a törvényhatóságok most már — válaszolva a leiratra — az uralkodóval magával bocsátkoztak vitába s vele szemben védték eljárásuk törvényességét, mely az 1848-i törvények szempontjából nem is volt kétségbevonható. Ez a tapasztalás és az adómegtagadások általános elterjedése rendkívüli elkeseredést szült Bécsben, mely magával ragadta a conservatívek támogatásával Goluchovski helyére államminiszterré kinevezett Schmerlinget, sőt — magát az uralkodót is, aki hálátlanságot látott abban, hogy Magyarország a visszaadott alkotmányossággal ilyképen visszaél.

Ily hangulatban kellett a minisztertanácsnak az októberi diploma ígéretének megfelelő a birodalmi tanács szervezetére és hatáskörére vonatkozó szabályzatot, mely azután a februárius 26.-i pátens alakjában bocsáttatott ki, megalkotnia. A tanácskozásokban a magyar érdekeket gr. Szécsen Antal miniszter úgyszólván egymaga képviselte. Apponyi, Mailáth, meg sem hívtak, Szögyény többnyire passív volt, br. Vay Miklós pedig, miután a pátens tervezetét örömmel üdvözölte, magyarországi elfoglaltsága miatt visszavonult s utólag a pátens aláírását is megtagadta. Szécsen igyekezete ellenére a pátens — még túlmenve az októberi diploma rendelkezésein, — Magyarország autonóm hatáskörét csak a legszorosabb értelemben vett belügyekre szorította, minden fontosabb kérdésben a birodalmi tanácsot tette elhatározóvá, melyben Magyarország a legtöbb, t. i. 80 tag által lett volna képviselve. A pátens azt is kimondja, hogy amennyiben az országgyűlés megtagadná képviselők küldését a Reichsrathba, a választókerületek képviselőik közvetlen kiküldésére fognak felhivatni. Az uralkodó továbbá kijelentette, hogy a hadsereg és a külpolitika kérdéseibe még a birodalmi tanácsnak sem lesz beavatkozási joga. Elképzelhető, hogy e pátens Magyarországon milyen hangulatot keltett az április 2-ikára összehívott országgyűlést megelőző képviselőválasztások számára!

2. IV. Béla király néhány oklevelének kritikai méltatása.

Kivonat Szentpétery Imre r. tagnak 1929. december 23-án tartott székfoglalójából.

Az oklevelek tudvalevőleg a középkor történetére vonatkozó ismereteinknek elsőrangú forrásai. Ha a középkor jogi szokásait és viszonyait, társadalmi és gazdasági berendezését s az államkormányzat elemeit akarjuk vizsgálni, minduntalan az okleveleket kell tanulmányoznunk; de a hadi, politikai, egyháztörténeti és egyébtermészetű eseményekről is igen gyakran kizárólag az oklevelekből nyerünk megbízható felvilágosítást. A magyar nyelvtudomány pedig középkori okleveleinket a nyelv történeti fejlődésének vizsgálatában használja fel nagybecsű forrásul. Azonban az oklevelekből nyerhető ismeretek biztossága elsősorban az oklevelek megbízhatóságától függ. A megbízhatóság fokának megállapítása a kritika feladata, amelynek gondosnak, óvatosnak és körültekintőnek kell lennie.

A kritikai eljárás példáiként a felolvasó IV. Béla király néhány oklevelének tárgyalását mutatta be «Az Arpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke» c. munkája most megjelenés előtt álló 3-ik füzetéből.

Először IV. Béla királynak a tatai monostor részére állítólag 1263 márc. 18-án adott okleveléről szólt, kimutatva, hogy ezt az oklevelet a pannonhalmi apátságnak teljesen azonos keltű oklevele és az ezt átíró 1273-i oklevél alapján, a tatai monostor alapításáról a krónikában fenntartott hagyomány felhasználásával hamisították 1400 táján, és így mutatták be 1400-ban a pápai kancelláriának átírás végett. A hamisító valószínűleg Egyed somogyvári szerzetes, a tatai monostor akkori gubernatora volt. A krónikának hamisítványban való felhasználására érdekes analógia I. Károly királynak 1330-i, a Blagayak ősei részére szóló, ismert hamis oklevele, amelyről bebizonyítható, hogy a Bazarád elleni szerencsétlen hadjáratnak az oklevélben foglalt elbeszélését a hamisító részben szósz szerint a krónikából vette.

Annak érintése után, hogy a kolozsmonostori egyház részére szóló 1263-i oklevél az egri egyház 1261-i nagy oklevele alapján készült hamisítvány, a felolvasó a téves és hibás kritikai eljárásnak két példáját mutatta be.

Az egyik eset a középkori oklevélkritika gyengéit és az akkori megállapítások rúgóit világítja meg. Garai nádor 1384-ben hamisnak nyilvánította IV. Bélának a Németi-nemzetség részére szóló 1244-i és ezzel együtt IV. Lászlónak 1273-i oklevelét, s ezért a Németieket a nyúl-szigeti apácák-kal szemben pervesztéseknek mondotta ki. Ez az ítélet téves volt, mert a Németieknek ezt a két oklevelét a helyes kritikai vizsgálat valódiaknak mutatja. A nádori megállapítás hibás voltának pszichológiai oka volt. A Németiek perbeli ellenfelei, az apácák kifogástalan okleveleket mutattak fel, míg a Németiekről kitudódott, hogy régebben egy ízben már igaztalan úton szereztek oklevelet. Így a nádor ezeknek döntő okleveleit is már eleve gyanúval fogadta és aztán állítólag alapos, de valójában elfogult és ki nem elégitő vizsgálat után hamisnak bélyegezte. Annak pedig, hogy mind a két peres fél oklevelei valódiak voltak, — amit a nádor, úgy látszik, nem tudott összeegyeztetni, — az a magyarázata, hogy az egymással szembenálló oklevelek hasonló-nevű, de különböző birtokokra vagy birtokrészekre vonatkoztak.

Egy 1266-i oklevélcsoportot viszont, amely turóci job-bágyfiúknak IV. Bélától nyert okleveleit foglalja magában,

újabb időben akartak hamisnak bélyegezni, tisztán csak a megerősítő gyűrűpecsét viaszának piros színe miatt. Azonban megállapítható, hogy ez semmiesetre sem szolgálhat elegendő érveléssel arra, hogy az okleveleket hamisaknak mondjuk. Az a körülmény, hogy az egyik ilyen, vöröspecsétes oklevél a turóci registrumba is be van iktatva, még nem lenne elégséges a valódiság eldöntésére; de más, nyomós érvek is a mellett szólnak, hogy ezeknek az okleveleknek a megbízhatóságában nincs miért kételkednünk, s nem szabad őket János deák hamisítványainak tekintenünk, amint pedig ezt állították.

A helyes kritikai eljárás tehát mind a két esetben igazolja a tévesen meggyanúsított oklevelek valódiságát.

(Mindezek részletes kifejtését olv. a Kritikai Jegyzékben az 1338., 1341., 1497. és 1535. szám alatt.)

3. József nádor, mint Magyarország teljhatalmú kormányzója 1805-ben.

(Kivonat *Domanovszky Sándor* r. tagnak 1930 február 10-én tartott székfoglalójából.)

Amikor József főherceg 19 éves korában, 1795-ben mint helytartó Magyarországra került, a nemzet azt várta tőle, hogy folytassa szerencsétlen bátyjának, Sándor Lipót főhercegnek politikáját, aki 1790-ben történt megválasztása óta jóakarattal támogatta az udvarban azt a nemzeti programot, amelyet II. József uralma váltott ki, s amely nagy átalakításokkal a nemzeti erők kifejtésére törekedett különösen gazdasági és kulturális téren.

Magyarországon azonban nem tudták, hogy a Martini-összeesküvés hatása alatt Sándor Lipót gondolkodása egészen megváltozott és hogy memorandummal fordult a császárhoz, amelyben igen sötét képet festett a magyar viszonyokról s a reformok és az alkotmányos élet ellen foglalt állást. Az amúgy is szerföltött bizalmatlan Ferenc császár, amikor József főherceget helytartóvá kinevezte, titkos utasítást készített részére, amely tulajdonképpen ennek az emlékiratnak stiláris átdolgozása volt. Ugyanakkor a kormányzat élére reakciós férfiakat állított és meghagyta öccsének, hogy az ő tanácsait kövesse.

A főherceg körül tehát megkezdődött a harc. A nemzeti irányzat első diadala az volt, amikor már egy év

mulva a bécsi magyar aulikusok ellenére keresztülvitték a helytartó nádorrá választását.

Az új nádor híven követte bátyja utasításait, míg nem 1799-ben pétervári útja alkalmából szemei felnyíltak. Láttá, hogy Ferenc és a bécsi kormány habozó, késedelmeskedő kiesinyességükkel mennyit ártanak a birodalom érdekeinek. E tapasztalat hatása alatt először az a meggyőződés érlelődött meg benne, hogy a kormányzat rossz. Ilyen körülmények közt azoknak a magyar uraknak, akik körül vették, s akik közt első sorban Szapáry János gróf főudvarmestert és Beckers József gróf főszárnysegédet kell említenem, már nem volt nehéz dolguk, hogy a Magyarországgal szemben alkalmazott elvek helytelenségéről a nádort meggyőzzék. Mindenekelőtt a politikai üldözéseknek vetett véget, sőt amnesztiát eszközölt ki a Martinovics-társaság még fogva levő tagjainak, többek közt Kazinczynak és Verseghynek. Már 1801-ben hosszú emlékiratban sokkal kedvezőbb képet festett a magyar állapotokról, mint elődje, és tekintélyét az alkotmányosság érdekében vetette latba, országgyűlés összehívását sürgetve.

Ettől a fordulattól kezdve működése valóságos küzdelem az alkotmányos kormányzatért. Már az 1802-iki országgyűlésen feltűnt az a megértés, amellyel a nemzeti kívánságokat támogatta. Főképp ettől az időtől keletkezett szorosabb kapcsolat a nádor és a hazafias párt vezérei, első sorban Vay József közt. Akkori szereplése Bécsben már megütközést keltett, de nem rendítette még meg a király bizalmát. Ez a fordulat csak az 1805-iki háború eseményei kapcsán következett be.

Soha a monarchia nem indított háborút olyan készülletlenül, soha nem választotta meg a háborúskodás időpontját olyan alkalmatlan pillanatban, soha nem vívott küzdelmet a sikertelenség olyan ijesztő rémével, mint 1805-ben.

József nádor a fenyegető veszedelemről már 1805 májusában értesült, amikor Bécsben már háborús hírek terjedtek. Mint bátyja, Károly főherceg, aki nagy memorandumokban kelt ki a kalandos háborús tervek ellen, ő is a leghatározottabban elítélt minden könnyelmű kockázatot. Fölterjesztései azonban nem találtak meghallgatásra. Pedig amikor komoly eslekvésre került a dolog, az ország annyira nem volt elkészülve, hogy még a három év előtt megszavazott 12.000 újonc átvételére sem volt

elegendő tiszti és altiszti személyzet, még kevésbé fegyver. Az újoncokat ezért a főparancsnokság augusztus 25. helyett csak október 1-től tudta átvenni.

Az országgyűlés a legnagyobb önfeláldozást mutatta, de a király határozatlan volt, hogy mit kérjen tőle. Közben, október 24-én, megérkezett Mack ulmi kapitulációjának híre, amire a nádor Bécsbe sietett és másnap a Hetzen-dorffban megtartott konferencián kierőszakolta a császár elhatározásait a fennforgó kérdésekben. Ott állapították meg, hogy a háborút még azesetre is folytatják, ha az ellenség Bécsét megszállaná. A magyar ügyekben pedig úgy döntöttek, hogy behívják a nemesi fölkelést, a magyarországi és erdélyi védelmi intézkedések vezetésével a nádort bízzák meg. Abban az esetben pedig, ha a császár szándéka szerint Olmützbe vagy Prágába távoznék, a nádornak Magyarországra teljhatalmat adnak.

Amikor Napoleon már Bécshez közeledett, Ferenc császár pedig az orosz és osztrák seregekkel Csehország felé tért ki, a nádor Brunswick József gróf tárnokmesterrel és Semsey András perszonálissal tanácskozást folytatott, milyen politikát folytassanak az előnyomuló ellenséggel szemben. A nemesi felkelést még kiírni sem lehetett, mert az országgyűlés még nem volt berekesztve; felszerelésére is minden hiányzott. Rendes sorkatonaság pedig nem volt az országban. A nádor akkor úgy látta, hogy az elszenvedett kudarcok következtében Magyarország lesz a monarchia utolsó erőforrása, lehetőleg meg akarta tehát óvni a megrázkódtatástól. Ebben a véleményében még inkább megerősítették őt az illetékes katonai tényezők, amelyek folyton a hadsereg élelmezését kötötték lelkére, hangoztatva, hogy a monarchia üdvére a döntő tényező az élelmezési háború lesz és ezen a ponton Magyarország kezében lesz a döntés.

Így határozta el magát a nádor arra, hogy lehetőleg kerülni fog minden összeütközést a franciákkal, hogy az országot pusztításuktól megóvjá. Részben polgári elemekből kordont állított fel a határ mentén, amelynek nem volt szabad a franciákkal megütköznie. Parancsnokai utasítást kaptak, hogy francia támadás esetén világosítsák fel a parancsnokló francia tábornokot, hogy a kordon nem katonai alakulat, és hogy „a nemzet kész alkotmánya és hazája védelmére felkelni, de reméli, hogy a franciák nem fognak ellenségként magyar földre lépni, amely esetben magyar részről sem nyugtalanítanak őket, minden ellen-

séges betörés ellen azonban utolsó csepp vérükig fognak védekezni". Hogy a franciákat ne ingereljük, a dunai kerületek megyéiben a nemesi fölkelés fölállítását is fel-függesztették.

A franciák november 12-én szállták meg Bécsét. Ugyanaznap proklamáltatta a nádor a részére kiállított teljhatalmat. Ezzel az igazgatásban is új helyzet állott be. A megszállás a bécsi központi kormányhatósággal megakasztotta az érintkezést. A király mellett működő magyar kormányhatóságot, a kancelláriát Ferenc még november 1-én Pestre rendelte, de ez itt elvesztette munkakörét, helytartótanácsi fölterjesztéseket nem referálhatott, hiszen a helytartótanácsnak a nádor volt az elnöke, akivel a kamara is közvetlenül érintkezett. A kancellária személyzete tehát jórészt elszéledt. A polgári igazgatás egészen a helytartótanácsban összpontosult és megszűnt az a sokszor kárhoztatott állapot, hogy Magyarországnak ez a tulajdonképeni központi kormányhatósága csak egy más kormányhatóságon át, annak véleményével juttathatja fölterjesztéseit a király elé. A magyar kamara kapcsolata is a bécsi udvari kamarával, amelynek jelentéseket is tartozott beküldeni, megszakadt.

Vérmenesen gondolkodó emberek ebben az ország függetlenségének bizonyos érvényesülését láthatták, amiből ez csak a viszonyok teremtetten helyzet volt, amelyből messzebbmenő következtetéseket levonni nem lehetett. A nádort cselekedeteiben nem vezette egyéb, mint hogy az országban, amelynek közjogi különállását mindig tiszteletben tartotta, a nyugalmat és rendet fenntartsa és azt az ellenséges támadásoktól megvédelmezze.

Nemzeti színezetet adott azonban kormányzásának teljhatalma idején, hogy már november 8-ikán több magyar urat hívott maga mellé, hogy ezek neki tanácsal szolgáljanak. Ez az intézkedése az alkotmányos országban megnyugvást keltett, annál is inkább, mert a meghívottak a nemzeti irányzat népszerű előharcosai voltak.

Ez az egész berendezés s a célul kitűzött politika: a katonai és a polgári kormányzat önálló intézése, az érintkezés megszakadása az osztrák hatóságokkal, a magyar urak meghívása s Magyarország passzív politikája a franciákkal szemben azonban nemcsak arra voltak alkalmasok, hogy Magyarországon megnyugvást, hanem hogy az udvari körökben gyanút és ellenszenvet keltsenek.

A passzivitásnak minden nehézségei teljes komolyságukban bontakoztak ki. A franciák még azokat a hajókat is elfogták, amelyeken a nemesi felkelésnek szánt felszerelés volt és zsákmányul ejtették a Magyarországra szánt ágyúkat is, ami ezt az óvatos politikát még indoktabbá tette. Magyar területen először Pozsonnyal szemben jelentek meg, meglepetésszerűen. Pálffy Lipót vezér-nagy akkor elérkezettnek látta az időt, hogy utasítása szerint a vele szemben álló francia parancsnokkal érintkezésbe lépjen. A levél azonban, amelyet a tábornoknak írt, némileg eltért az utasítástól. Pálffy arra a kifejezésre ragadtatta magát, hogy szó sines ellenségeskedésről, sőt személyes találkozást kért, melyen több, nagyon fontos dologról kívánna tárgyalni. A franciák ebből még többet magyaráztak ki, mint ami a levélben volt. Davoust marschall válaszában közölte, hogy Napoleon hajlandó a magyar nemzetet semlegesnek tekinteni s az ország határait tiszteletben tartani, ha a nádor és a nemzet seregeit visszavonja, az inszurrekciót nem állítja föl, Bécsset tovább is élélmezi s az egyetértés fönntartására egyességet köt. Azért közölte, hogy várja a nádor kiküldöttét.

A nádort nagyon kellemetlenül érintette ez a fordulat. Pálffyt mindjárt megfosztotta parancsnokságától, amiért meghatalmazását átlépte, s Pálffy erről köteles volt Davoust-t is értesíteni, megírva neki, hogy Napoleon kívánságait illetőleg az elhatározás a királyt illeti meg, akihez is a nádor Napoleon választát eljuttatta. A nádort azonban ebben az esetben az bántotta, hogy Pálffy ügyetlensége fölborulással fenyegette a passzivitást, hogy előbbutóbb kénytelen lesz színt vallani és megmondani, hogy a nemzet ügyét nem választja el királyától, amely esetben a Dunántúl úgyszólván menthetetlenül ki lesz szolgáltatva az ellenségnek.

A Davoustnak adandó válasza vonatkozólag a király döntése késett. Ferenc csak az inszurrekció föllállítását surgette ebben a kérdésben, bizalmatlanságának is kifejezést adva. Közben november 21-én olyan hírek is érkeztek Bécsből, hogy Murat és Kutusow fegyverszünetet kötöttek, amelynek értelmében az oroszok visszavonulnak, Murat pedig kötelezte volna magát, hogy nem nyomul tovább előre Morvaország felé. Ez a francia sereg tehermentesítését jelentette volna arról az oldalról, amerről eddig le volt kötve.

Minthogy a következő napokban a franciák Moson megyébe bevonultak és Pozsony megszállására készültek, a nádor november 29-én újabb konferenciát tartott a magyar urakkal, eléjük terjesztve a Pálffy—Davoust-féle levelezést. Másnap már a pozsonyi permanens deputáció jelentette, hogy Davoust megszállta Pozsonyt és tovább nyomul az ország belseje felé. A körülményekből világos volt az összefüggés a Pálffy-féle tárgyalás félbeszakadása és az előnyomulás között. A franciák az új hírek szerint 9000 emberrel léptek magyar területre. Ezzel az erővel szemben az ellenállás lehetetlen volt s a 30-ikán ismét összeült konferencia elhatározta, hogy parlamentairet fog küldeni a marschallhoz és felszólítja a magyar terület kiürítésére, vagy legalább is fegyverszünetet kér tőle arra az időre, míg a nádor a királlyal érintkezésbe léphet. E feladat végrehajtásával a nádor hű főszárnysegédét, Beckers József grófot bízta meg.

December elsején már a bankóprés, a korona s a regnikoláris levéltár elszállításán dolgoztak, amikor megérkezett a hír, hogy a franciák Pozsonyból kivonultak és csakhamar Beckers is visszatért. Egy december 6-ikán Eszterházy hercegtől érkezett futár megadta ehhez a magyarázatot. Ő hozta a hírt a december 2-iki austerlitzi csatavesztésről.

A béketárgyalások megindulásával a nádor munkaköre megváltozott. December 6-ikán létrejött a fegyverszünet, amelynek értelmében az oroszok visszavonultak és Ferenc megkezdte a béketárgyalásokat.

Akkor már november vége óta Baldacci volt a császár mindenható tanácsosa. Úgyes, képzett, nagyerejű férfiú, kitűnő előadóképességgel, aki érveit szónoki hévvel s lendületes befejezéssel úgy tudta előadni, hogy nagy hatással kellett lennie a határozatlan Ferencere. A nádor már korábban is tapasztalhatta, hogy a személyes érintkezésben a császár mindig bizalommal volt iránta, de ha eltávozott, megállapodásaikon többször változtatott. Ez azonban eddig csak szörványos jelenség volt. Annál inkább megdöbbenette tehát, amikor december közepén igen rideg tartalmú legfelsőbb kéziratban választott a császár négy, még az austerlitzi csata előtt írt magánlevelére. Ez az insurrekcióval kapcsolatosan azt állította, hogy az a francia inváziót könnyen visszaverhette volna, s kifejezte azt az aggályt, hogy a szervezési munkák fel-

függesztése káros hatással lehetne a király és a nádor iránt táplált érzelmekre. Majd elmondta, hogy Stadion gróf éppen tárgyalásokat folytatott Napoleonnal, amikor a nádor fegyverszünetre vonatkozó kérdései megérkeztek, felvetve a kérdést, „hogya is volna lehetséges, hogy örökös országaim egyike külön semlegességi szerződést kívánna kötni, holott azoknak egymást kölcsönösen segíteniök kell?” A szemrehányásoknál még jobban megdöbbenette azonban a nádort, hogy tíz év óta most történt először, hogy a király magánleveleire a kabinetiroda által kiállított hivatalos jellegű legfelsőbb kéziratban válaszolt. Tudára is adta bátyjának, hogy ilyen körülmények közt tartózkodnia kellene attól, hogy bizalmas, csak az ő személyének szánt információkat küldjön neki.

Még inkább kiélesedett a helyzet a pozsonyi permanens deputáció kérése kapcsán, amely arra kérte a királyt, hogy nyújtson támogatást a városnak. A király ezt a kérést elutasította, s a deputációhoz intézett leiratában többek közt azt írta: „hathatós és meg nem szakított fáradozásaim, hogy legalább elviselhető békét érjek el, talán már korábban célt értek volna, ... ha német örökös tartományaim haderejével magyar királyságoméi is idejében egyesültek volna, ha nyomósan és egyetértéssel léptek volna föl és ezzel megakadályozták volna, hogy az ellenség majdnem országaim szívében egész erejét egy ponton vonja össze, ami a magyar királyság elleni jelentékeny támadás indokolt aggodalma nélkül annál könnyebben megtörténhetett volna, mert erről a Károly főherceg vezérlete alatt álló nagyszámú és vitéz sereg mozgulataival teljesen kielégítő gondoskodás történt“.

Ez a rezolúció nemcsak hogy határozottan kárhoztatta a passzivitást, hanem a hadjárat szerencsétlenségeiért egyenesen Magyarországot tette felelőssé. A császár környezetében már csak azt keresték, hol köthetnek bele a nádor ténykedésébe.

Amikor József nádor a rezolúcióról értesült, még aznap beírta naplójába, hogy mit kíván válaszolni, de az ügyek torlódása miatt ez a levél csak január 5-ikén ment el. „Ezek a vádak — írja a nádor — semmiesetre sem érhetik az országot, minthogy az mindenben a Felséged részéről nekem november 7-ikén megadott teljhatalom rendelkezései szerint járt el, melyek legfontosabbjait Felségednek elutazása előtt Pozsonyban előadtam és

hozzájuk jóváhagyását is megkaptam. Ezen intézkedéseket illetőleg tehát az egész felelősség engem terhel." A leghatározottabban visszautasítva az ország ellen emelt vádat, a nádor olyan kijelentést kívánt a császártól, amely a nemzetnek elégtételt ad.

Egyelőre csak Baldacci erőszakolta rá a maga véleményét a királyra olyan rezolúciókban, amelyek nem feleltek meg azoknak a megbeszéléseknek, amelyek király és nádor között folytak, amint azonban a nyugalmasabb viszonyok helyreálltak, a kormányzás már nem volt egyedül Baldacci kezében és más oldalakról is megindult a támadás a nádor ellen. Zichy Károly gróf kamaraelnök december 26-án azzal a panasszal fordult a királyhoz, hogy a nádor teljhatalma alatt teljesen megszüntette a magyar kamara érintkezését az udvari kamarával és azt kívánta, hogy ez mielőbb állíttassék helyre. Mikor a király a nádort erre fölszólította, a legfelsőbb kéziratban olyan nyilatkozatot tett, mintha nem tartaná indokoltnak, hogy a nádor a neki adott teljhatalmat igénybevette.

A nádort elgáncsolni ugyan nem sikerült, de ha a fölkavart hullámok el is símultak, az aknamunka tovább folyt s a nádor ellen emelt újabb vádak Ferencet bizonyos fokig lassanként mégis csak elidegenítették öccsétől. Mindazok, akik a nádor kormányzásának szellemével nem értettek egyet, akik féltek népszerűségétől, s a nemzeti irányzat erősödésétől, nagy buzgalommal fáradoztak, hogy a császárt a nádortól elfordítsák. Baldacci segítségével mindig eljutottak az uralkodóhoz s az ő referátumain át a gyanú színesebb mezbe öltözött. A vádlók között volt az egyik helytartótanácsos, báró Mednyánszky János is, aki emlékirattal fordult a királyhoz, élesen kelve ki a nádor politikája és környezete ellen. Ez volt általában a régi magyar aulikus párt fölfogása, melyet legélesebben Majláth György gróf jogügyi igazgató juttatott kifejezésre egy félévvel Mednyánszky memorandumja után. Még Somogyi János, az államtanács magyar referense, akinek Mednyánszky emlékiratát véleményezésre kiadták, is élesen elítélte a kancellária föloszlatását s azt, hogy a nádor azokat a magyar urakat hívta maga mellé, akik 1805-ben tanácsadói voltak. A bizalmatlanság legállandóbb szítója azonban a bécsi rendőrség volt, amely még azt a föltevést is megkockáztatta, amikor a Magyarországból jövő titkos jelentések nem futottak be, hogy azokat a nádor fogatja el.

IV. A Soproni Erdőmérnöki Főiskola Növénytani Intézetének jelentése

az alföldi ákácfasítással kapcsolatos erdészettudományi
problémák megvizsgálásáról.

A munkálatok előreláthatólag egy tenyészeti évre fognak kiterjedni és valószínűleg csak a jövő év őszén fognak abba a stádiumba jutni, hogy azok eredményeit a M. Tudományos Akadémia III. osztálya előtt publikálhassuk. A rendelkezésünkre bocsátott segítség lehetővé tette, hogy a kérdés megoldásánál elengedhetetlenül szükséges helyszíni vizsgálatokat megejthessük, amelyeknek első részét az idei nyár folyamán már el is végeztük és a még rendelkezésünkre álló összegből a vizsgálatokat 1930. tava szán és nyarán fogjuk tovább folytatni.

A vizsgálatok lefolytatása céljából berendeztünk és meteorológiai állomással is elláttunk négy kísérleti területet, nevezetesen kettőt Királyhalmán Szeged mellett és kettőt Szikrán Kecskemét közelében. Ezen kísérleti területeket teljesen feldolgoztuk, faállományukat szabályszerűen felvettük és ezekre vonatkozólag most folynak az intézetben a sorozatos és időszaki talajbiológiai és talajkémiai vizsgálatok. Ezeken kívül összehasonlításul még két dunántúli akácokban is vettünk fel kísérleti területeket, szintén megfelelő meteorológiai állomással ellátva.

Mindezek alapján remélem, hogy ezt a különben meg lehetőségen bonyolult problémát sikerülni fog 1930. teléig a most folyó alapos és kiterjedt vizsgálatainkkal a megoldáshoz közelebb hozni és ezáltal ezen pénzügyileg is messze kiható fontossággal bíró erdőgazdasági problémára vonatkozólag a gyakorlat számára is hasznosítható útmutatásokat szolgáltatna.

V. A Weiss Fülöp-alapítvány ügyrendje.

A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank és a hozzá közel álló következő vállalatok, nevezetesen:

Bácsmegyei Cukorgyár R. T.
Budapesti-Salgó-Tarjáni Gépgyár és Vasöntő R. T.
Egyesült Izzólámpa és Villamossági R. T.
Első Budapesti Gőzmalom R. T.
Első Magyar Gazdasági Gépgyár R. T.

Felsőmagyarországi Bánya- és Kohómű R. T.
 Királymalom, Hedrich és Strauss R. T.
 Kissebesi és Korláti Kőbányák képviselője R. T.
 Magyar Aszfalt R. T.
 Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű R. T.
 Salgótarjáni Kőszénbánya R. T.
 Szobi Kőbánya R. T.
 Szolnoki Cukorgyár R. T.
 Telefongyár R. T.

Vadásztöltény, Gyutacs- és Fémárúgyár R. T.
 a Bank érdekkörébe tartozó textilgyárak és
 a Bank érdekkörébe tartozó vidéki pénzüzetek,

a Bank elnöke, Weiss Fülöp úr, a Magyar Felsőház tagja
 stb., 70-ik életévének betöltése alkalmából 1929. december
 30-án

10.000 — azaz tízezer dollár n. é. alapítványt ajánlottak
 fel a Magyar Tudományos Akadémiának.

Az alapítvány kezelésének módzatait az Akadémia
 az alapítványt tevő bankkal folytatott tárgyalás és az osz-
 tályok meghallgatása után a következőleg állapította meg:

I. Az alapítvány neve:

«Weiss Fülöp-alapítvány».

II. Az alapítvány tőkéje:

10 000 — \$ n. é. Pesti Magyar Kereskedelmi Bank 7%-os
 záloglevél, 1930. február 1-től folyó kamatszelvevényekkel.

III. Az alapítvány tőkéjét a M. Tud. Akadémia a
 tulajdonát képező vagy általa kezelt egyéb vagyonoktól
 elkülönítetten kezeli.

IV. A tőke kamatai évenként felváltva a következő
 sorrendben használhatók fel:

1. az első évben a magyar szépirodalom valamely ter-
 mékének;

2. a második évben a közgazdasági tudományok kö-
 réből;

3. a harmadik évben bármely tudomány köréből meg-
 jelent munkának;

4. negyedik évben valamely képzőművészeti;

5. az ötödik évben pedig valamely zeneművészeti al-
 kotásnak jutalmazására és azután a következő években ugyan-
 abban a sorrendben hasonló jutalmazásokra.

V. A jutalmazás a következő módokon történhetik:

a) Az Akadémia nagygyűlésén elhatározhatja, hogy
 a IV. 1—5. pontjai sorrendjében évenként váltakozva az

alapítvány kamatait a megelőző öt év alatt megjelent kiváló munka írójának vagy az illető évkörben az utolsó öt év alatt közzétett kiváló képzőművészeti vagy zenei alkotás szerzőjének adja ki;

b) A nagygyűlés elhatározhatja, hogy a IV. 1—5. pontjaiban meghatározott sorrendben évenként váltakozva a szépirodalom, a tudomány, a képzőművészet vagy zeneművészet köréből egy-egy jutalomtételt hirdet valamely abszolút becsű munka illetőleg abszolút értékű művészi alkotás jutalmazására.

Ez esetben az Akadémia a jutalomtételt és a pályázat feltételeit a pályázati határidő felemlítésével a napilapokban közzé teszi.

c) A nagygyűlés a jutalmat a szépirodalom vagy az illető évkörben jutalmazó tudományág vagy művészet egyik kiváló munkásának egész élete munkásságának jutalmazására odaitélheti.

VI. A jutalom megosztható.

VII. A jutalomtételt kiírása esetében (V. b. pont) ha a beérkezett pályamunkák egyike sem abszolút becsű, a fel nem használt kamatok a két következő évben fele-fele részben oly szakbeli munka, illetőleg olyan művészeti alkotás jutalmazására ítéltetők oda, aminő jutalmazható lett volna, ha abszolút értékű pályamunka érkezett volna be.

VIII. A jutalom nőnek is odaitélhető.

IX. A jutalmat bárkinek is csak egyszer lehet odaitélni.

X. Ha a jutalmazott a díj odaitélésének időpontjában már nincs életben, a díjat egyenlő részben az elhunyt özvegye és gyermekei, vagy ha a feleség is elhunyt, a gyermekek, illetve azok törvényes lemenői kapják.

Törvényes lemenők hiányában az Akadémia a jutalom összegét a következő évkörben ugyanazon természetű szépirodalmi, tudományos vagy művészeti munkának ítélteti oda.

XI. 1. A díj odaitélése tárgyában javaslatattételre az Akadémia első ízben 1931. január havában, azután évenként január hóban többtagú bizottságot küld ki.

2. A díjat a nagygyűlés második napján ítélik oda.

3. A nagygyűlés eltérhet a bizottság javaslatától és a díjat olyannak is odaitélheti, akit valamely tiszteleti vagy rendes tag a nagygyűlési összes ülésen előszóval ajánlott.

4. A díj odaitélése tárgyában az Akadémia egyszerű szótöbbséggel dönt.

XII. A díj odaitélését az ünnepi közülésen és a napilapokban közzé kell tenni.

XIII. Az Akadémia módot fog adni a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank kiküldöttjének arra, hogy az alapítvány ügyeinek intézésében tanácskozási joggal résztvehessen és a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank elnökségét meghívja arra az ünnepi közülésre, amelyen a díj odaitélése közzé fog tétetni.

Az ügyrendet elfogadta a M. Tud. Akadémia összes ülése 1930. január 27-én és az Igazgató-Tanács 1930. január 29.

VI. A Magyar Tudományos Akadémia 4.000 P-s jutalma a magyar szépirodalom valamely kiváló termékének.

A *Weiss Fülöp-alapítvány* ügyrendje értelmében a 10.000 dollár névértékű alapítvány kamata (kerek összegben 4000 P) első ízben a jövő, 1931. évi nagygyűlésen lesz odaitélandó az 1925—29. években megjelent kiváló magyar szépirodalmi munka írójának.

A M. Tud. Akadémia felhívja a magyar szépirodalomnak azokat a munkásait, akik ezt a jutalmat elnyerni óhajtják, hogy műveiket 1930. december 31-ig azzal a megjegyzéssel küldjék be a főttkári hivatalba, hogy a Weiss Fülöp-jutalomra pályáznak.

Azonban ennek a figyelmeztetésnek korántsem az az értelme, mintha be nem küldött munka, amelyről a tagoknak tudomásuk van, nem pályázhatnék, sőt, ha a munka az Akadémia könyvtárába már beküldetett, hivatkozás történhetik arra, hogy a szerző a beküldött munkával pályázni kíván.

VII. Jelentés

az 1929. év első és második felében Olaszországban
a «*Sylloge Tacticorum Graecorum*» számára
végzett anyaggyűjtésemről.

Az Akadémiai Értesítő 1929 április—májusi számában közölt első jelentésemben előző tanulmányaimról számoltam be, most ennek folytatásaként végzett könyvtári kutatásaimról kívánok jelentést adni, melyeket — természetesen ugyanazokra az írokra vonatkozóan — Róma, Firenze, Miláno és Nápolyban végeztem.

A hadtudományi írók kézirati hagyománya — mint ismeretes — részint a firenzei *Mediceo-Laurentianus* LV, 4 kéziraton, részint a *Vaticanus* 1164 gr. és a vele rokon *Barberinianus* 276 gr. (II. 97), ill. *Parisinus* 2442 gr.-on alapul. Természetesen ezeknek a codexeknek a megvizsgálása volt a legelső feladatomban.

A *Vaticanus* 1164 gr. a XI. század elejéről, 261 lapból áll. Meglehetősen rossz állapotban van, sok lap hiányzik belőle, így pl. a *πρὸς τοὺς στρατηγικοὺς παρατάξεις* című egész fejezet, más részében pedig a lapok nedvességtől rongálódtak meg, úgy hogy pl. *Onasander* eleje alig olvasható. A kéziratot a poliorketikusokra való tekintettel leírta *Wescher*: *Poliorcétique des Grecs* (Paris 1867) XXIV—XXVI. ll.

fol. 1r—10v *Aelianus*, nagyon csonkán; még pedig

fol. 1r—1v *ὁ διπλασιῶν τὸν — τοῦ ἐμβόλου σχῆμα* vagyis pag. 342₆—352₁₄ (*Köchly* kiadása szerint).

fol. 2r—10v *ὁ ἐπὶ τῶν — αὐτῶν μέτρων* fejezet, — mely *Köchlynél* nincs meg — végig, *ἡτοιμασμένης* vagyis pg. 410₁—438, 526—546. 452₁₅—470, 552. Ez is természetesen az u. n. *parisi recensio* szövegét adja.

fol. 11r—28r *Onasander*; ez szintén csonka, ugyanis fol. 18 és 19 között. azután 24 és 25 között egy-egy folium hiányzik. Amit *Wescher* említ (id. m. XXV. l.): «Ὁνομάζοντο στρατηγικός, en deux parties séparées par suite d'une transposition» nem fedi a valóságot.

fol. 11r—18v tartalmazza a szöveget az elejétől *καὶ*-ig; pg. 368—428₂₂ *Oldfather* kiadása szerint.

fol. 19r—24v *ὁ στρατηγός — οὗ γὰρ* pg. 436₂₃—488₇-ig.

fol. 25r—28r *χρηστέα δὲ —* végig, pg. 496₂₁—526.

fol. 28r—94r-n van *Ps.-Maurikios* és *Urbikios* *ἐπιτὰς*-ja.

fol. 94v üres.

fol. 95r—165v tartalmazzák a poliorketikusokat. Azután

fol. 165v—176v *Sextus Julius Africanus* következik, szintén csonkán:

fol. 165v—172v az elejétől *καὶ*-ig a XVI. fejezet közepén (pg. 929 ed. *Meurs-Lami*).

fol. 173r—176v *μέλλουσι διαβίβασθαι —* végig, vagyis a LXII. fejezet első felétől végig (pg. 972—980).

fol. 176v—188v-n van a *Thevenot*-nál kiadott tractatus: ὅπως γὰρ τὸν τῆς πολιορκουμένης πόλεως στρατηγὸν πρὸς τὴν πολιορκίαν ἀντιτάττεσθαι. Ez a végén csonka: itt a kéziratban meglehetősen sok lap hiányzik, mert ezután a tractatus után

következik a kéziratokban a *παραβολαὶ ἐκ τῶν στρατηγικῶν παρατάξεων* című gyűjtemény, mely azonban ebben a kéziratban teljesen hiányzik. Ugyancsak csakon kezdődik

fol. 189r—233r-n *Leo taktikája* az V. könyv 6. fejezetével. Ezenkívül még egyéb hiányok is vannak a szövegben (l. *Vári* kiadásának a XIV. lapját).

fol. 233v—244v *Incertus scriptor byz. saec. X. ed. Vári*, a végén csonka, a szöveg a 25. l. végéig tart — *ἰδοιπορεῖσθαι*.

fol. 245r—259a¹ *Ps.-Nikephoros Phokas de velitatione bellica*-ja az elején és végén csonka. A codex vége felé a lapok már nagyon szakadozottak és foltosak, a szöveg egyes ilyen helyeken olvashatatlan. A szöveg részletezve a következőképpen szerepel:

fol. 245r—247v — *ἡμιόνων χρημετισμοὺς — ἀμαρτιῶν γένηται* szövegrész olvasható (*Hase*-nál [Bonn 1828] 199₁—207₁₁₋₁₂ ll-on).

fol. 247a r+v-t egy fiatalabb kéz másolta le a 247. foliumról, így a *τεταρτὴ εἰς τὰς — ἀμαρτιῶν γένηται* (pg. 204₂₁—207₁₁₋₁₂ *Hase*) darab kétszer van meg.

fol. 248r—259v-n következik a folytatás az eredeti kéz írásában, onnan, ahol fol. 247v-n elhagyta: *τῶν πολεμίων — ἄλλο* (pg. 207₁₂—229, *Hase*).

fol. 259a r+v-t ismét a második kéz írta, s folytatja a szöveget, ahol m₁ elhagyta: *μὲν*-től (pag. 239₉) a *Hase*-nél a 242₄ lapon levő ő-ti-ig.

Minthogy valamennyi tractatus itt csakon maradt meg, a Vaticanus 1164 gr másolataihoz kell a kiegészítésért fordulni. Itt elsősorban a vele csaknem egykorú *Borbonico-Neapolitanus III—C—26*. ill. az eredetileg hozzátartozó *Escorialensis Y—III—11* jönnek tekintetbe. Ezek ketten együtt tartalmazzák ugyanazt, amit a Vaticanus 1164 gr tartalmazott, amikor még ép volt.

Ami a *Borbonico-Neapolitanus III—C—26*-t illeti, mely a XI. sz.-ból való kézirat — sajnos, elején ez is csonka.

fol. 1r—1v elején *Aelianus* - fragmentum olvasható *στρατηγικῶν ἡμῶν — ἦτοι παρατάξεις*, vagyis pg. 552₈-tól (*Köchly*) végig, aztán 545₅₋₁₁ és a *περὶ μέτρων* kis fejezet.

fol. 1v—20v tartalmazza *Onasandert* teljes egészében, tehát a Vaticanus 1164 gr. hiányos részei ezzel pótolhatók.

fol. 20v—101r következik *Ps.-Maurikios* és *Urbikios*. Ezzel a kézirat végéhez is jutottunk. A többi auctor már az egykor vele egy codexet alkotó

Escorialensis Y—III—11-ben található meg. Ebben

fol. 1r—80v tartalmazza a poliorketikusokat.

fol. 81r-tól olvasható *Sextus Julius Africanus*.

fol. 111v-tól a ὅπως γρη τὸν τῆς πολιορκουμένης πόλεως στρατηγὸν πρὸς τὴν πολιορκίαν ἀντιτάττεσθαι.

fol. 131v-tól a Vaticanusból hiányzó παρεμβολαὶ ἐκ τῶν στρατηγικῶν παρατάξεων, a στρατηγικὰ παραγγέλματα-val együtt.

fol. 160v—257r *Leo Taktikája* a XVIII. fej. 126. §-ig.

fol. 257v—279r *Incertus scriptor byz. saec. X.* ed. *Vári*.

A *Miller*-féle katalógus ezt a tractatust nem említi.

fol. 279v-tól *Ps.-Nikephoros Phokas de velitatione bellica*-ja következik; ez teljesen van meg ebben a kéziratban (v. ö. Inc. scr. byz. saec. X. ed. *Vári* a XIII. lapon).

Egyes auctoroknál — *Incertus scriptor*, *Ps.-Nikephoros Phokas*, *S. Julius Africanus II.* könyve, a ὅπως γρη κτλ. és a παρεμβολαὶ tractatusoknál — melyeknek kézirati hagyománya csak a Vaticano-Parisinus családon alapúl, a Barberinianus 276gr (II. 97) mellett éppen az Escorialensis tekinthető a főkéziratnak, sőt *Nikephoros Phokas* esetében ebben maradt meg az egyetlen ép szöveg.

A Vaticanában van a strategikus és poliorketikus írók másik főkézírata a XI. századból való, s hajdan a Parisinus 2442 gr-szal egy corpust alkotó *Barberinianus 276 gr* (olim II. 97).

Míg a Parisinus 2442 gr. tartalmazza *Aelianust*, *Onasandert* és *Ps.-Maurikios I.*, II. könyvét, s a III. könyv elejét, azután a poliorketikusokat, a Barberinianus

fol. 1—61v-n folytatja *Ps.-Maurikiost* ott, ahol a párisi kézirat elhagyta, t. i. a III. könyv 2. fejezetével (pag. 78—364 ed. *Scheffer*).

fol. 62r+v-n *Urbikios* ἐπιτίθεσθαι-ja.

fol. 63r+v csonka szöveg: δῆμον περιγχεσθῶς καὶ τόπον ισχυρόν — αὐτὸς ἀνίστασθαι παθὼν. Ez *Philon* (*Thevenot*-nál — *Vett. Math. Parisiis* 1693 — pg. 103₄—104₁₂).

fol. 63v—90v-n *Sextus Julius Africanus* Κεστοὶ jának mindkét könyve.

fol. 90v—106r-n a ὅπως γρη τὸν τῆς πολιορκουμένης πόλεως στρατηγὸν πρὸς τὴν πολιορκίαν ἀντιτάττεσθαι, ezután

fol. 106v első felén a παρεμβολαὶ első fejezete.

fol. 106v—114r-n közbeszúrva *Leo Taktikájá*-nak XX. — 187-től az *Epilogus* végéig terjedő része. Ezután folytatódna

fol. 114r—131r-n a παρεμβολαὶ a 2. fejezettel: περὶ τοῦ πῶς δεῖ ἀρχαῖσθαι παρὰ τοῦ ὑπογεγραμμένου λαοῦ.

fol. 131v—214v *Leo Taktikájának* I—XVIII. 126. fejezete.

fol. 214v—235r *Incertus scriptor byz. saec. X.* ed. Vári.

fol. 235r—240v *Nikephoros Phokas «de velitatione bellica»*-ja, mely azonban a végén csonka.

A Barberinianus a hozzátartozó párisi kézirattal együtt tartalmilag azonos a Vaticanus 1164 gr-szal, szövege is nagyjában megegyezik ezzel, de azért valamivel romlottabb hagyományt látszik adni. Előnye viszont, hogy sokkal jobb állapotban maradt ránk; Leo és Nikephoros Phokason kívül a többi auctor ép állapotban van.

Az említett kéziratokban szereplő tractatus *πρακτολαι ἐκ τῶν στρατηγικῶν πρακτικῶν* nem azonos a Melbertől a Mediceo-Laurentianus LV, 4 (fol. 77r—103v)-ből kiadott (Polyaeni strategematon II. VIII. edd. Wölfflin-Melber Lipsiae 1887, pg. 429—504) Polyaenusból készített excerptum-gyűjteménnyel, hanem ez ennek egy másik recensioja. Viszont az Ambrosianus 139 (B 119 sup.)-ban (fol. 166r—189v) található és *στρατηγικαὶ ἀνδρῶν πλλκικῶν* címet viselő gyűjtemény szövege sokkal közelebb áll a recensio Laurentianához, mint a Vaticanához, sőt Melber szerint (praefatio pg. XX.) magából a Laurent. LV, 4-ből látszik leírva lenni «ita, ut librarius quae ei videbatur omitteret... alia consulto mutaret». Ezt azonban nem hiszem, mert csak néhány sor egybevetésénél is szembetűnik a sok eltérés, mely legfeljebb egy közös forrás szem előtt tartására enged következtetni. A három recensio egymáshoz való viszonyát néhány sor ideiktatásával legyen szabad illusztrálnom.

A stratégikus írók szövegének jobb hagyományát megőrző kéziratból a

Mediceo-Laurentianus LV, 4 gyűjteményéből elsősorban Onasander, Sextus Julius Africanus és Aelianus érdekeltek.

fol. 198r—215v tartalmazza *Onasandert*, mely az elején csonka, a prooemium 6. §-ban: *ταύτης οὐ τῆς ἐμπειρίας* (pg. 370₂₃ *Oldfather* kiadásában) kezdődik. *Oldfather* felhasználja ezt a kéziratot, melyet számára *Enrico Rostagno* a Biblioteca Laurenziana igazgatója kollacionált; az újabb kollatio nem egy tévedést oszlatott el, melyeket elsősorban *Oldfather* apparátusának hibái idéztek elő.

fol. 231r—243v-ig olvasható *Sextus Julius Africanus* *ἡστορίαι*-jának I. könyve, mely azonban az elején és végén csonka. Kezdődik az első fejezettel: *λαίαν τυγχάνειν* (pg. 911. *Meurs-Lami*-nál), megszakad a 30. fejezetben: *Σύμμος, τὴν φαρέ/* (pg. 949. *Meurs-Lami*). Valószínűnek tartom, hogy a kéziratban eredetileg is csak ez az első könyv volt meg; sehol sem hiányzik olyan sok lap a kéziratban, amennyi pl. a

<p>A Barbarianus 276-gr-ból:</p> <p><u>παρεμβολὰς ἐκ τῶν στρατηγικῶν παρὰ τάξεων:</u></p> <p><u>πρὸς τοῦ ὁποῦν εἶναι δεῖ τὸν στρα-</u></p>	<p>Modiceus-Laurentianus LV, 4.</p>	<p>Ambrosianus B-119 sup.</p> <p><u>στρατηγικὰ ἀνδρῶν παλαιῶν.</u></p>
<p><u>τηγόν:</u></p> <p>“(Ο)τι ἐπιμελητὴν καὶ ὄζον καὶ ἀν- δρεῖον καὶ ἐνεργητικὸν καὶ πρὸς τοῦς κινδύνους μὴ ὀνειδύντα μηδὲ κατα- πίπτοντα· καὶ σπουδάζοντα ἐπιμελῶς τὸν θεὸν θεωροῦντα διὰ τε δικαιοσύνης καὶ τῶν ἀγαθῶν πράξεων· ἀλλὰ καὶ τάς ἡδονὰς ἐπέχοντα· καὶ ταλῶας φονίμενον τὸ συμφέρον νοεῖν· καὶ μετὰ ἀσφαλείας πόρτεται πᾶντα καὶ μὴ θρασείως καὶ ἀπειροσκέπτως·</p>	<p>“(Ο)τι φιλοπονώτατον καὶ ὄζυτατον καὶ τὴν γνώμην ἀνδρεῖότατον καὶ φιλο- τιμώτατον καὶ φιλοκινδυνώτατον καὶ τοῦ θεοῦ ἐπιμελέςτατον· ἡδονῶν δὲ τῶν μὲν τοῦ σώματος ἐγκατεστήσαντα τῶν δὲ τῆς γνώμης ἐπανομήτων ἀπλη- στότατον καὶ συνιδεῖν τὸ λέον ἐσομό- τατον· τάξει τε στρατῶν καὶ ὑπάλει- καὶ κοσμήσει ἐμπειρότατον· καὶ τὰ τῶν πολεμίων ἀκριβῶς μανθάνειν σπου- δαίοντα· καὶ τὸ ἀσφαλῆς εἶναι ἥπερ θρασυς, ὅνα μὴ βίβοκινδυνος ὧν μηδὲν διαφέρει τῶν ἰουστῶς ἀγιάστους ἀλευρομένων κτλ.</p>	<p>“(Ο)τι φιλοπονώτατον καὶ ὄζυτατον καὶ κατὰ ψυχὴν ἀνδρεῖότατον καὶ φιλο- τιμώτατον καὶ φιλοκινδυνώτατον καὶ τοῦ θεοῦ ἐπιμελέςτατον· τῶν δὲ τοῦ σώματος ἡδονῶν ἐγκατεστήσαντα· τῶν δὲ τῆς γνώμης, ἐπιθυμιῶν ἐπανομή- μένων ἀπληροῦστατον· καὶ διακινδυνεύοντα τὸ συμφέρον προερίσταντα· τάξει δὲ στρατῶν καὶ ὑπάλεικα καὶ κοσμήσει ἐμπειρότατον· καὶ τὰ τῶν πολεμίων ἀκριβῶς μανθάνειν σπουδαίοντα καὶ τὸ ἀσφαλῆς εἶναι καὶ θρασυς, ὅνα μὴ βίβοκινδυνος ὧν μηδὲν διαφέρει τῶν ὑπογυριστῶν ἀγιάστρων ἀλευρομένων κτλ.</p>

II. könyvet tartalmazta volna; mindenütt csak egy-egy folium az egyes munkák elején. K. K. Müller szerint is (Ein griechisches Fragment über Kriegswesen [Festschrift für L. Urlichs, Würzburg, 1880] pg. 110—111) a kézirat 33. füzetéből (fol. 233—239) csak az első lap, a 34. füzetéből (fol. 240—245.) a hetedik és nyolcadik lapok hiányoznak, mely füzetek quaterniók voltak. Másrészt a *κεστοί* II. könyvének nincsen egyetlen önálló fejezete sem, valamennyi vagy Aeneas Tacticus, vagy a VI. sz.-ból való byzanci Anonymus (ed. Köchly) és a *περί τοξείας* tractatus, vagy Ps.-Leo Inedita Tactica-ja egyes fejezeteinek kiírása; úgy látszik, hogy az a hagyomány, melyet számunkra a Med.-Laur. LV, 4 közvetít, szintén nem tartotta egy szerző munkájának ezt az egymástól nagyon is különböző két könyvet.

fol. 143r—159r *Aelianus Tactica*-jának szövegét adja. Ez még egyetlen kiadásban sincsen felhasználva, mert Köchly csak ennek másolata, a Bernensis 97 gr. alapján készítette el kiadását.

A hadtudományi írók egy részének szövegét paraphrasisban vagy a többi kézirattól eltérő recensióban őrizte meg az *Ambrosianus* 139 (*B* 119 *sup*). Így paraphrasisát adja Onasandernek, míg Ps.-Maurikiosnak, Leonak és a VI. sz.-beli byzanci Anonymusnak sajátos recensióját. *Onasander paraphrasisa* két részre szakítva szerepel a kéziratban; az elválasztás szerencsére nem okozott hiányt a szövegben, mely azonban az elején csonka.

fol. 1r—7v tartalmazza a X. 26.—XXX. fejezet elejéig terjedő szöveg paraphrasisát: /τροπῆς πρὸς τοὺς κινδύνους — πρὸς τῖνας τῶν πολέμων ἀντιπαρτάσεις. A szöveg folytatása a XXX. fejezettől —

fol. 108r—117r-n következik: /καὶ ποῦ καὶ πῶς — φύλας καὶ ὁρὸνιμος στρατηγός.

Ezt a paraphrasiszt nemrég kiadta Lowe (*A Byzantine Paraphrase of Onasander*, Saint-Louis 1927.) fényképfelvételek alapján: a kiadás szövege azonban elég gyakran eltért attól a másolattól, melyet *Vári Rezső* professor annak idején készített s az én rendelkezésemre bocsátott. Természetesen mindkettőt összevetettem a kézirattal; Lowe hibái részint az autopsia hiányára vezethetők vissza, részint azonban a palaeographiában való tapogatózására. Így pl. pg. 5₃ (a lapszám a Lowe kiadásának lapszáma) ὀρνίθων-t olvas ὀρνέων helyett; itt ugyanis a pergament ráncot vet, s csak ennek kisimítása után olvasható a szó; természetesen itt a fénykép nem sokat segíthet. Ugyancsak a pergament egy

gyűrődése miatt nem olvashatta el a fényképen az 5.₅ lapon álló διχνέστησεν-*t*; nála διχνέστη van. — pg. 8.₄ πη helyén rasura van, az írásnak semmi nyoma sem látszik. — pg. 8.₁₁ βλέπωνται áll a kéziratban s nem κλέπτωνται (Onasandernél is θεάσωνται) stb. Fejezetcímek mindenütt szerepelnek a margón, ezeket *Lowe* egyáltalán nem is említi, talán mert ezek nagyobbbrészt megcsonkultak a szélső margó levágásával, s kiegészítésre szorulnak. *Lowe* tulajdonképen a kézirat szövegét akarta lenyomtatni minden emendatio nélkül, de még így sem sikerült neki megbízható szöveget nyújtani.

Hátra van még, hogy Ps.-Leo taktikájának, az ú. n. «*Inedita Tactica Leonis*»-nak a főkéziratáról számoljak be.

A *Mediceo-Laurentianus* LXXV, 6-ban az orvosi és hippiatrikus munkák közé négy a hadtudományra vonatkozó tractatus van közbeékelve fol. 72^r—124^r-ig, melyeknek fejezetcímeit fol. 72^r—74^v-n olvashatjuk.

fol. 74^v—103^v tartalmazza az *Inedita Tactica Leonis*. Ennek szövege egy hely kivételével teljes; az ος' ογ' οδ' fejezetekből csak néhány töredék van meg (ος' fejezethez a margóra ezt írta a másoló: τὰ πλείω δὲ κεφάλαια ὅσα δῆτα λειπῶνται, οὗ ὑπάρχον ἐν τῷ ἀντιγράφῳ. διὰ τοῦτο παρήκαμεν καὶ ἡμεῖς ἄκοντες ταῦτα), különben a LXXVI. fejezettől kezdve teljes összevisszaságban hol a szövegben, hol a margón pótlólag vannak leírva az egyes fejezetek. Természetesen ugyanez a helyzet a Bernensis 97gr-ban, melyet a mi kéziratunkból másoltak, s a Parisinus 2446 gr-ban, mely a Bernensis másolata. A két utóbbi a Laurentianus mellett így semmi jelentőséggel nem bír.

fol. 103^v—116^r-n van a Melbertől kiadott (Polyaeni strategematicon II. VIII. Lipsiae 1887. pg. 507—540) στρατηγικὴ καὶ παραίνεσις, ἐκ πράξεων καὶ στρατηγημάτων παλαιῶν ἀνδρῶν, ῥωμαίων τε καὶ ἐλλήνων καὶ λοιπῶν ἐν κεφαλαίοις καὶ. A fejezetek számozása folytatólagosan következik Ps.-Leo fejezeteire ος'-tól ρβ'-ig.

fol. 116^r—120^v-n: ποινάριος νόμος στρατιωτικός ἐκ τῶν Ρούφου τακτικῶν καὶ τῶν βασιλικῶν. Ez ismeretlen fogalmazása azoknak a törvényeknek. — leges militares — melyeket *Zachariae v. Lingenthal* (Byz. Zschr. III. (1894) pg. 450 kk), azután *Ashburner* (Journ. of Hell. Studies 46. (1926) pg. 80—109) adtak ki a Marcianus gr 579 és rokon kéziratok alapján.

fol. 120^v—124^r-n: ἀκολουθία ψαλλομένη ἐπὶ κατευοδώσει καὶ συμπαρίχῃ στρατοῦ εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὴν

ὁπάρχον θεότοκον (sic?), τοὺς ἀσωμάτους, τοὺς ἀποστόλους καὶ εἰς τοὺς μάρτυρας. Ebből egyes részeket lenyomatott Aug. Heisenberg értekezésében: *Kriegsgottesdienst in Byzanz*. (Aufsätze zur Kultur- u. Sprachgeschichte, vornehmlich des Orients, Ernst Kuhn zum 70. Geburtstage 7. II. 1916 gewidmet, 244–257. lapokon).

Ehhez hasonló néhány soros kis fejezet van a *Laurentianus-Ashburnhamianus* 1644 gr.-ban fol. 155^r-n: *Καὶ οὖν οἱ ψαλλόμενοι εἰς πολέμους καὶ θισμα. ἡμεῖς α̅ς*.

Még egy főkéziratot kell felemlítenem, a *Mediceo-Laurentianus* LXXIV, 23-t, melyben fol. 204^r-n egy S. Julius Africanus *κροτί*-jából vett kathartikus szer receptje szerepel. Ezt *Lami* (*Meursii* opera omnia vol. VII, 979–980-ben) kiadta, szinte érthetetlenül hibás olvasásokkal.

A többi kézirat mind, amennyi csak hadügyi írók tartalmaz, ezeknek a többé-kevésbbé jó másolata, melyeket esetleg a másoló saját javításaival igyekszik olvashatóbbá tenni.

Így nyilván a Vaticanus 1164 gr. másolatai a *Vaticanus* 220 gr. és 219 gr. — az elsőben csak Aelianus csonka, de meg vannak a *παραβολαί*, a másodikból az első két auctor Aelianus és Onasander hiányzanak. Mindkét kézirat a XVI. sz.-ból való.

A *Palatino-Vaticanus* 414 gr.-ban Georgios Codinos után Darmarios lemásolta Onasandert. Ez természetesen meg-egyezik Darmarios többi Onasander-kéziratával. (L. előző jelentésem 178. l.-t.) Darmarios másolta a *Palatino-Vaticanus* 404 gr.-t, mely Sextus Julius Africanust tartalmazza. — A *Reginensis* 89 gr.-ban szintén Sextus Julius Africanus van «ex antiquissimo codice bibliothecae Barberiniana», vagyis a Barberinianus 276 (II. 97)-ből. A Parisino-Vaticanus hagyományt követik a nápolyi kéziratok: a *Borbonico-Neapolitanus* III—C—18 (tartalmazza a poliorketikusokat, Sextus Julius Africanust, a *ὅπως γρη* és *παραβολαί* tractatust, Leot, az Incertus scriptor byz. saec. X.-t és Ps.-Nikephoros Phokast), a III—C—25 (ebben Leo, az Incertus scriptor, Ps.-Nikephoros Phokas és a *παραβολαί*), III—C—23 (Ps.-Nikephoros Phokas). — Valószínűleg ugyanerre a forrásra megy vissza az *Ambrosianus* C. 262 inf., egy igen rossz, hibás kézirat, sok lacunával, mely S. Julius Africanust, a *ὅπως γρη* κτλ. és a *παραβολαί* tractatusokat, Leot, Ps.-Nikephoros Phokast. s a X. századi byzanci anonymust foglalja magában. — Az *Ambrosianus* I. 224 inf. rokona a négy párisi kéz-

iratnak — Parisinus 2524, 2525 és 2540 gr. s a Coislinianus 336 gr-nak — melyek Aelianuson kívül tartalmazzák Leo taticájának VI. 6—31. fejezeteit πρώτη κεφαλή — ἀσφαλέστερον ἡγούμεθα, azután egy rövid fejezetet: ὅτι μένυλον εἶδος ἰστίν ἀκοντίου — ἐκ ταύτης μάχονται. — Az Ambrosiana másik három kézirata I. 129 inf., P. 187 sup., R 106 sup. — mind csak jegyzetek gyűjteménye, melyeket a XVI. sz.-ban készítettek, főleg az Ambrosianus C 265 inf.-ban — melyet a B 119 sup.-ból másoltak — szereplő auctorokhoz. E három közül a két utóbbi kézirat ugyanattól a kéztől származik, amelytől a szintén Pinelli-könyvtárból Párisba került Parisinus 2533 gr.

Hátra volna még az említett Escorialensis Y—III—11-en kívül egy *konstantinápolyi* hadtudományi kéziratnak alapos átvizsgálása, amelyről semmi hiteles adatot nem tudunk (L. Blass: Die griech. und latein. Handschriften im alten Serali zu Konstantinopel. Hermes 23 [1898] pg. 225), de ez már nem tette feladatomban tárgyát.

Budapest, 1929 november hó.

Dr. Korzenszky Eleonóra.

VIII. Csánki Dezső ig. és r. t. osztályelnök üdvözlő beszédei a II. osztályban tartott székfoglalók alkal-
mából:

1. Staud Lajos l. t.-hoz 1929 dec. 9-én.

Tisztelt Tagtárs Úr!

A törvényről és jogról, e kettőnek az erkölcsi értékekhez, a kötelességhez, a bírói lélekhez és igazsághoz való viszonyáról s e vonatkozásokban kialakuló eszményről, annak a bírói széken, tehát a közéletben való alkalmazásáról olvastunk gondolatokat Méltóságod műveiben és hallottunk most kifejtéseket.

A tudomány művelői, minden szakon való művelői már öröklött hajlamuk szerint megszokták, hogy a tárgyi-lagosan megállapított legegyszerűbb igazságokat is magasabb, általánosabb jellegű gondolatokba helyezték el, hogy ez-
úton is megállapíthassák azok igazi értékét.

A jognak széles területeken megejtett hasonló kifejtései talán különösebben is érdeklik ezt a társaságot s általa, mint kiválasztottak társasága által képviselt közvélelemnyt. Mert az ezek területén kialakuló magasabb értékű gondolatok látszanak az igazság eszméjének alapján legközelebb

állani az emberi filozófiának és vallásnak a legnagyobb gondolkodók kifejtéseihez s isteni kijelentések útján megnyilvánult eszményekhez, melyek a lélek legszentebb vágyaival és misticumaival állanak kapcsolatban. Annál is inkább, mert e magas gondolatok rendszerint a földi, anyagban lefolyó élet s az ember gyarlóságaival, tökéletlenségeivel, mulandóságaival és szenvedéseivel függvén össze, sokszor a kétely és ellenmondás kíséretében jelennek meg és folytonos megerősítésre szorulnak.

Hogy van az például, hogy Róma, mely az akkor ismert világot erőszakkal, tehát igazságtalanul igája alá hajtotta, legelőször fejtette ki a jognak, mai jogunk alapjául is szolgáló egységes rendszerét; és hogy egyidejűleg, felszíván magába a régi világ legértékesebb bölcséletét, egyik látható alapjává lett további fejlődésünknek s mai civilizációnknak. Bizonyára elsősorban a gyakorlati élet iránt való nagy érzéke okozza ezt.

Es mi célja van velünk a Gondviselésnek, hogy a jognak, igazságnak, erkölcsi értékeknek és eszményeknek ezen civilizáció, az altruizmus alapján álló filozófia, sőt vallás ügyszólván évezredek alatt kialakult előzményei után, a legkimélelenebb bírói ítélet igazságtalanságaival és szenvedéseivel árasztott el bennünket.

Ily bírák és ítéletek láttára, sok eszménynek lelkünk legfájdalmasabb érzésével tapasztalt lábbal taposásának pilanatában annál nagyobb elégtétellel olvasunk vagy hallgatjuk az eszményről, az igazi, szeretettel áthatott bíróról és ítéletről alkotott s legmagasabb célkitűzésként most is elhangzott tudományos kifejtéseket. A hitet, mely a tudás mellett szellemünk legfőbb fenntartó ereje, érezzük erősödni lelkünkben. *Az igazságtól áthatott eszménynek hatnia és diadalmaskodnia kell.*

Ezért — midőn megtartott székfoglalója alkalmából tisztelt Tagtárs urat a Magyar Tudományos Akadémia teljesjogú belső tagjai sorában üdvözlöm — annál őszintébb meggyőződéssel fejezem ki köszönetünket, mert ebbeli érzelmünk a hála másnemű érzésével fonódik össze, Méltóságodnak Akadémiánk érdekében, a legnehezebb anyagi és jogi kérdésekben minden ellenszolgáltatás nélkül végzett önfeláldozó közreműködéseért. Meg fogjuk keresni az elnökséget, hogy Méltóságodnak a jogai birtokába helyező tagsági levelet állíttassa és szolgálta ki. S mint nagyrabecsült és tisztelt Tagtársunknak további működéséhez Isten áldását kívánjuk.

2. Szentpétery Imre r. t.-hoz 1929 december 23-án.

Tisztelt Tagtársunk!

Midőn Téged, szabályaink értelmében, megtartott székfoglalód alapján, a Magyar Tudományos Akadémia teljes-jogú rendes tagjai sorában üdvözöllek, az egyéni és tagtársi viszonyon kívül kettős kapcsolatot érzek személyedhez.

Egyik egy kiváló tudós társunkra való visszaemlékezés, aki nem is oly régen még itt ült mellettem az elnöki asztalnál, aki Neked tudományszakodban elődöd és mestered, nekem ifjú korom óta hűséges barátom s mindnyájunknak szeretett társunk volt, s aki ez órában, midőn az ő leg-egyenibb s legnagyobb lelkiismeretességgel és tudással művelt tudományáról s ezt hasonló kiválóságokkal művelő utódáról van szó, a kegyeletnek emlékezetére vetett fényében mint kedves összekötő-kapocs jelenik meg előttem.

A másik maga ez a tudományszak, mely annak: a diplomatikának nemes művelőjét és tanítóját a levéltárnokkal, a történelmi források szakszerű őrzőjével köti össze.

A történetírás, mely az ember multját, annak sokoldalú egyéniségében, de egyszersmind a társadalommal, sőt a természettel és a csodálatos nagy mindenséggel való viszonyában is vizsgálni kívánja, a tudományok mind nagyobb sorozatával áll kapcsolatban.

Említsük-e a társadalom-tudományt, a jog- és állam-tudományt, a nemzetgazdaságtant és statisztikát, filozófiát, a nyelv-, irodalom- és művészettörténetet, az esztétikát, a néprajzot, az embertant, a pszichológiát és pszichiátriát, a hadi, orvos-, sőt a természettudományokat, melyeknek, legalább elveiknek s eredményeiknek segítsége nélkül, tökéletességre való törekvésében már nem bír elleni. Mennyi előnyt és szépséget, de egyszersmind olykor mennyi fogyatékos-ságot tüntet fel a történetírás e tudományok felhasználásával vagy mellőzésével, mely fogyatékos-ság esetében maga a történeti tény az azt megállapító egyéniség szerint ingadozik.

Holott legfőbb kötelessége a pontos ténymegállapításra, igazságra való törekvés.

E ponton feladata hasonlónak látszik az építéséhez. Hasztalan emel ez legszebb művészi ékítésekkel díszes palotát, ha az építőanyagot nem választotta meg lelkiismeretesen. A történetírónak is — hogy a képnél maradjak — a legmegbízhatóbb anyagot kell szállítania műve épületéhez.

S az általunk művelt és felhasznált diplomatika, mint egyik legfőbb melléktudomány, a tények tisztázásában s az igazságra való törekvésben ezt a fontos szerepet akarja betölteni.

Az oklevelek nagy sokasága, mellyel állami, városi, községi és családi levéltáraink még a tatár és török pusztítás után is bővelkednek, egyik legbizalomkeltőbb szállítója a történelem építőanyagának s a történelmi igazságnak, melyet úgyszólván öntudatlanul hagy maga után.

Megőrizni és felhasználhatóvá tenni ezt az anyagot, a mi levéltárnoki feladatunk, lényegének kifejtésére s felhasználásának titkaira a nemzedékeket megtanítani a Tietek: tudós tanároké.

Mennyire összefügg ez a disciplina is minden történelmi tény, tudomány és igazság választóvizével: a kritikával, mostani mesteri beköszöntődben — melynek legméltóbb előzménye hatalmas műved: «az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke» — szintén híven megmutattad.

Meg fogjuk keresni az elnökséget, hogy Neked a jogaid birtokába helyező rendes tagsági oklevelet állíttassa ki és küldje meg.

További munkálkodásodhoz pedig Istentől erőt, egészséget és áldást kívánunk!

3. Domanovszky Sándor r. taghoz 1930. febr. 10-én.

Tisztelt Tagtársunk!

Midőn osztályelnöki tiszteimből kifolyólag, megtartott székfoglalód alkalmával, mint a Magyar Tudományos Akadémia teljesjogú rendes tagját üdvözöllek, elmém és szívem parancsának is hódolok, ha e tudományos kitüntetés alapjaira rámutatok; bár nagyértékű munkásságod hármasságát itt sok mindenki ismeri.

Előttünk történetkutatók előtt mindig a történelmi igazság, tehát ennek alapja: a történelmi forrás ismerete a legfontosabb. Te ezen a ponton egyik legnehezebb munkát végeztél el: a latin nyelven írt régi magyar krónikák kritikai vizsgálatát.

A másik, nem kevésbé nevezetes és nehéz, a modern történetírás által megkonstruált feladat: műveltségünk fejlődésének, s e műveltségnek az európai civilizáció életébe való bekapcsolódásának története, melynek ismeretébe, a legelsőrangú források alapján, Általad nemsokára egy egész új ifjú generáció léphet be.

Tehát mondjuk: a krónikák a gyökér, a kultúra a virág és gyümölcs ismerete.

De a törzsnek egy részét is újra alkotod.

A Magyar Történelmi Társulat forráskiadványainak — melyek e Társulat elnökének vezető és alkotó munkásságát is dicsérik — egyik legbecsesebbje a nagy nádornak: Józsefnek működését, eddig ismeretlen források alapján részletező kiadvány, melynek nagybecsű második kötetét most teszed tudományunk asztalára.

Magyarország új életre ébredésének kezdő korszaka elevenedik meg itt.

Aki újra átéli, megfelelő művekből — a II. József korszakának abszolút és német, tehát e minőségében ma már egykönnyen el sem képzelhető idegen életét, majd a napoleoni háborúk terméketlen évtizedeit, bámulattal sőt gyönyörűséggel szemlélheti a huszas évekkel kezdődő, csodálatosan ellentétes, nagy veszélyekkel és reménységekkel telített, a régiből egy egészen újba áthajló három évtizednek szinte rohamszerű fejlődését. A szintén három vezető név a Széchenyié, József nádoré és Kossuth Lajosé. E három congeniális történelmi alak közül a nagy nádoré a II. József-féle korszakkal való összehasonlítás által nyer szinte kiáltó értelmet, hogy miként formálódik át szemünk láttára a még nem is egészen 20 éves ifjú a magyar szellem megértő tényező-jévé, majd egyik vezérévé, akinek dicsőséges nevéhez mint kezdemény vagy életbevágó közreműködés — hogy csak ennyit említsek — a Magyar Nemzeti Múzeum, Akadémiánk, a Ludoviceum, a Műegyetem, Alcsuth, a Margitsziget, Pest városának romjaiból való kiemelkedése, honfoglalásszerű részletekként kapcsolódnak.

Ki tehát róla, hogy olykor kicsiny dolgoknál is, de nagyoknál ügyszólván mindig, néha robbanásszerűleg romjaiba kell dőlnie a réginek, ez esetben a középkori, adminisztrációjában a latin nyelvet használó társadalmi sőt állami rendnek, hogy a haladást jelző újnak helyet adjon.

A történetírás egyik legértékesebb feladata, hogy a vezető eszmék életfejlődését, az azokat képviselő vezető egyéniségek tevékenységével együtt méltassa. Mindnyájan, akik források szerint dolgozunk, legelsősorban Akadémiánk és tudományos társulataink, még a részletek egyszerű tisztázásával is gyakran e főgondolatnak szolgálunk.

Ily értelemben kell, jelen hivatásomból kifolyólag, méltányolnom e jelentős pillanatban a Te, külsőleg mindig szerény, de a tudomány szempontjából mindig nagyértékű,

olykor terjedelmes részletkutató írói, tanári és vezető adminisztratív munkásságot.

Meg fogjuk keresni az elnökséget, hogy jelen székfoglalód alapján, a Téged összes jogaidba helyező rendes tagsági oklevelet számodra állíttassa ki és küldje meg.

További munkálkodásodhoz pedig Istentől erőt és áldást kívánunk.

4. Finkey Ferenc. r. taghoz, 1930. március 10-én.

Tisztelt Tagtársunk!

Megtartott székfoglalód alapján, osztályelnöki minőségemben, alapszabályaink rendelkezéséhez képest, a Magyar Tudományos Akadémia teljesjogú rendes tagjának nyilvánítlak.

A tárgy, melyről nagybecsű felolvasásod szólt, legzélesebb körű figyelemre tarthat számot, s bizonyára egyaránt érdekli korunk gondolkodóját, a gyakorlat emberét s a múlt történelmének kutatóját.

Mert azokkal a legnagyobb kérdésekkel függ össze, amelyek emberi életünket vezérlik és szabályozzák: az emberi jog és szabadság, az egyén és társadalom, az erkölcs és bűn, s mindezzel kapcsolatban — ami ránk nézve, mint szempont legfontosabb — a *tudomány és igazság időnként való kérdéseivel*.

A kérdések e látszólagos labirintusában a történetkutató szemében, a koroknak is eléggé nagy végtelenségében, bizonyára a *fejlődés* szempontja a fő.

A «fogat fogért, szemét szemért» elv helyett, a «szeresetek ellenségeiteket» elvnek hirdetése, majd lassú érvénysülése, az életnek e nagy kérdésében már is bizonyos határvonalakat jelent. De mintha ez utóbbi, az emberi természettel szemben állónak látszó nemes elv megértéséhez, még a tudomány időnként való megállapításaira is szükség lenne: az embernek és emberi társadalomnak valódi mibenlétéről, a jog és igazság alapján.

Hiszen könnyű látni, az életben évszázadokon át mennyi pokoli vergődés, aztán a legjobb akarátú és tárgyilagossá vizsgálódóknak mennyi kutatása és töprengése volt szükséges, hogy e kérdés megoldása valamelyes befejezéshez közeledjék.

A kezdetben fennállott és idők folyamán becsontosodott kínzások és kegyetlen büntetések, s ezekkel szemben —

hogy csak az újabb és legkiáltóbb szimptomát mutassam — pl. a francia forradalom görcsös vonaglászai kiáltóan tanusítják ezt.

S mi történetírók sok más jelre ráismerünk, amelyek időnként a társadalmi és történelmi felfogások és elméletek területén a megítélés tekintetében felmerülnek. Csak példakép említem Lombrosot, aki az elkövetett bűnökért a milieut: a társadalmat teszi elsősorban felelőssé; avagy mint ez álláspont még nagyobb szélsőségét: a kommunizmust, mely kinzó elméletének folyományaként ugyanezekért az u. n. kapitalista társadalmat okolja, s nem akarja észre venni az általa bűnnek minősített ellenkező véleményre pazarolt, halálos büntetésnek csúfolt politikai gyilkosságokat.

Az objektív tudománynak valóban dicsérmnie kell a történelem, különösen az újabb korszakok folyamán megnyilatkozó tárgyilagosabb szaktudósokat, akik a túlszigor és emberiség, a bűnre csábító társadalom, s a bűnöző egyén, aztán a megtorlás és javító munkára nevelés tekintetében a jog és igazság kívánalmait annyi tárgy- és ember-szeretettel igyekeztek egyensúlyba hozni.

És e ponton mi magyarok áldjuk azok emlékezetét, akik a múlt század közepétől fogva e területeken e kiegyenlítés felé vezették a magyar tudományt, a tapogatózó közvéleményt s a törvényhozást. Hogy csak az elmúltakat említsük: Lukács Móricot, Szemere Bertalant, br. Eötvös Józsefet, Szalay Lászlót, Kölcsey Ferencet, Kossuth Lajost, gr. Széchenyi Istvánt és ez útban a legkiválóbbaknak is vezérét: Deák Ferencet.

Szép és nagyérdekű tudományos előadásodért köszönetünknek adok kifejezést. Meg fogjuk keresni az elnökséget, hogy számodra a rendes tagságodról szóló oklevelet állíttassa ki és küldje meg.

További tudományos munkálkodásodhoz pedig Istentől erőt és áldást kívánunk.

IX. A Magyar Tudományos Akadémia 1929-ben elhunyt tagjai:

Karácsonyi János r. t.	január 1.
Rákosi Jenő t. t.	február 8.
Vargha Gyula t. t. másodelnök	május 2.
Gróf Andrássy Gyula ig. és r. t.	június 11.

X. A M. Tud. Akadémia által 1930-ban kitüntetett, illetőleg a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak elismerésre ajánlott elemi iskolai tanítók.

I. A M. Tud. Akadémia báró Wodianer Albert emlékére a saját bevételeiből fejenként 500 P jutalommal tüntette ki:

Nagy Péter fonódi (Somogy vm.) róm. kath. elemi iskolai igazgató-tanítót és

Missik István rácalmási (Fejér vm.) áll. elemi iskolai igazgató-tanítót.

II. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak elismerésre ajánlottak: *Kelemen Lajos* egri róm. kath. el. isk. igazgató-tanító, *Nagy Mihály* komlóbányatelepi (Baranya vm.) áll. el. isk. ig.-tanító, *Stampay Miklós* nógrádmarcali áll. el. isk. ig.-tanító és *Jámbor Kálmán* hajdunánási ref. el. isk. tanító.

XI. Újabb levelezés

az elszakított területen nem kézbesített, illetőleg elkobzott magyar tudományos munkák szabad terjeszthetése érdekében.

A M. Tud. Akadémia 1922 óta különböző módon törekedett arra, hogy magyar tudományos és szépirodalmi munkák szabadon juthassanak el azokhoz a magyarokhoz, akik Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia területén laknak.

Az e tárgyban az *Institut International de Coopération Intellectuelle* igazgatójához, illetőleg a Nemzetek Szövetségének a nemzetközi tudományos együttműködéssel foglalkozó bizottságához Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr 1927. június 8-án és november 20-án intézett átiratokat; a m. kir. külügyminiszter urat pedig az 1928. január 30-án kelt iratban kérte fel megfelelő lépések tételére

Ezeket a megkereséseket s az arra érkezett válaszokat közölte az *Akadémiai Értesítő* a XXXVIII. köt. 159—160. és XXXIX. köt. 79—83. lapokon.

Mivel ezek a megkeresések *eredménytelenek* maradtak, előfordult újabb eset alkalmából Berzeviczy elnök úr 1929. május 21-én 1107. sz. a. kelt iratában az alább következő levelet intézte *Gilbert Murray* oxfordi tanár úrhoz, a Commission Internationale de Coopération Intellectuelle ezidei elnökéhez.

**MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADEÉMIA**

*Hungarian Academy
of Sciences.*

1107/1929.

To

Professor Gilbert Murray
*President of the International Committee
of Intellectual Cooperation*

OXFORD.

Dear Sir,

In the last few months the regrettable fact has again come to the knowledge of the Hungarian Academy of Sciences, of which I am the president, as well as of the Hungarian National Committee which attends to the matters of international scientific cooperation, over which I also preside, that both works of an exclusively scientific character and periodicals published in Hungary are not allowed to reach without hindrance the members of the Hungarian speaking minority living in the so-called «Succession-states», and especially not those students under age who wish to carry on their college-or university studies in Hungarian.

The following pertinent facts have come to the knowledge of the Hungarian National Committee administering the affairs of the Intellectual Cooperation:

In the hope that upon the wish expressed at the last year's General Assembly of the League of Nations, the unjustified, injurious and offensive prohibition referred to above would at any rate be moderated, the Hungarian Academy of Sciences, of which I am the president has, a few months ago, sent copies of a scientific work to Dr. Francis Sziklay of Kassa (Kosice) and the Rev. Victor Fábry, protestant clergyman in Eperjes (Presov), who are attentively following the progress of Hungarian scientific literature. This was a historical work on *Hungarian syntax* («*Magyar Történeti Mondattan*») by Professor Anthony Klemm, member of the Hungarian Academy of Sciences, which was published in the scientific series entitled «*Manual of Hungarian Philology*». I have the honour to forward you a copy of the book in order to enable you to fully convince yourself that its character is purely *scientific, philological* in

the strictest sense, having no propagandist or irredentist tendency whatsoever.

This consignment was seized by the Post-office of Kassa (Kosice) and the Hungarian Academy of Sciences was notified that similar publications would not be allowed to reach even such parts of Czechoslovakia which are inhabited by Hungarian speaking teachers or students in large numbers.

It has further come to my official knowledge recently that the superintendent of the studies of the Hungarian speaking university scholars, who reside in Kolozsvár (Cluj) — a town situated in the so-called Great Roumania and which possessed a Hungarian university and still harbours a large number of Hungarian college- and university-students — did not receive the Hungarian scientific periodicals sent to him from Budapest. These periodicals included the following: botanical and philological communications, philosophical papers, ethnographical and zoological communications, a chemical review, a paper on medical training, geographical communications, papers on economics; neither did the superintendent receive the following scientific works on special subjects: «Analysis» by Mr. Joseph Kürschák, Professor of Mathematics, «Chemistry», by the Professors Liebermann and Bugarszky respectively, «Experimental Physics» by Mr. Francis Tangl, Professor of Physics.

This seizure, resp. prohibition is alas a proof of the fact that the authorities of the so-called Succession-States do not respect the rights of the minorities which were assured to them by international treaties and which guarantee their freedom in the development of their culture, but simply reject or seize, indiscriminately and without any prior examination, resp. verification of the contents, every scientific work or review published since 1918 and thereby deprive the Hungarian inhabitants of the Succession-States of the means to follow the development and progress of Hungarian culture and even prevent, in particular, the Hungarian students living there from learning their *own mother tongue* out of books written in Hungarian, resp. from continuing their studies in the Hungarian language.

I have the honour to request you, Mr. President, to second the propositions which I shall submit to the International Committee of Intellectual Cooperation this Year

with a view to the abolition of this unjustified and offensive prohibition.

I have the honour to remain, dear Sir,

Yours very truly

Budapest, 31 st May 1929.

A. Berzeviczy

President of the Hungarian
Academy of Sciences.

A levél magyar szövege a következő:

**MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADEMIA**

1107/1929. sz.

*Prof. Murray úrnak,
mint a C. I. de C. I. elnökének*

OXFORD.

Elnök Úr,

Az elnökletem alatt álló M. Tud. Akadémia, valamint a nemzetközi tudományos együttműködés ügyeit intéző Magyar Nemzeti Bizottság, melynek szintén én vagyok az elnöke, az utóbbi hónapokban is sajnálattal szerzett meggyőződést arról a tényről, hogy a kizárólag tudományos jellegű szakmunkák, valamint a Magyarország területén megjelenő folyóiratok még most sem juthatnak el akadály nélkül az u. n. utódállamok területén lakó, kizárólag magyar ajkú kisebbség tagjaihoz, különösen azokhoz a fiatal korúakhoz sem, akik középiskolai vagy főiskolai tanulmányaikat magyar nyelven óhajtanák folytatni.

E tárgyban a legutóbbi időben a következő tények jutottak a C. I. ügyeit intéző Magyar Nemzeti Bizottság hivatalos tudomására.

Abban a reményben, hogy a Nemzeti Szövetségnek múlt évi nagygyűlésén (Assemblée) kifejezett óhaj alapján ez az indokolatlan, káros és sértő tilalom a jövőben mégis enyhülni fog, az elnökletem alatt lévő M. Tud. Akadémia egynehány hó előtt megküldte Dr. Sziklay Ferenc kassai lakosnak és Fábry Viktor eperjesi protestáns lelkésznek, akik a magyar tudományos irodalom haladását figyelemmel kísérik, Klemm

Antal tanárnak, a M. Tud. Akadémia tagjának a «Magyar Nyelvtudomány Kézikönyve» c. tudományos sorozatban megjelent «*Magyar Történeti Mondattan*» c. művét, amelynek egy példányát szerencsém van megküldeni abból a célból, hogy Elnök úr teljes meggyőződést szerezhessen a felől, hogy ez a munka kizárólag tudományos és pedig szoros értelemben vett filológiai munka, amelyben semmi vonatkozásban nincs sem propagandisztikus, sem irredenta célzás.

Ezt a küldeményt a kassai (Kosice) postahivatalnál lefoglalták és a M. Tud. Akadémia postai értesítést kapott arról, hogy hasonló nyomtatvány nem juthat el Csehszlovákiának arra a területére sem, ahol nagy számban laknak magyar ajkú tanárok vagy tanulók.

Legutóbb viszont arról szereztem hivatalos tudomást, hogy az u. n. Nagyromániában fekvő Kolozsvár (Cluj) városában, amelynek magyar egyeteme volt és ma is nagyszámú magyar középiskolai és főiskolai tanulója van, a magyar nyelvű egyetemi hallgatók tanulmányi ügyeinek vezetője nem kapta meg azokat a magyar tudományos szakfolyóiratokat, amelyeket Budapestről hozzá küldtek. A folyóiratok közt vannak pl. a következők is: botanikai és filológiai közlemények, filozófiai lapok, ethnográfiai, állattani közlemények, kémiai folyóirat, Orvosképzés, Földrajzi Közlemények, közgazdasági lapok. Nem még a következő tudományos szakkönyveket sem: Kürschák József matematikai professzor *Analyzis* c., Liebermann, Bugarszky: *Chemia*, Tangl Ferenc, a fizika tanára *Kísérleti fizika* c. munkát.

Ez a lefoglalás, illetőleg ez a tilalom, sajnós, bizonnyitéká annak, hogy az u. n. utódállamok hatóságai nem veszik figyelembe a kisebbségeknek a nemzetközi szerződésekben biztosított és a kulturális fejlődést és szabadságot garantáló jogait, hanem minden különböztetés és megvizsgálás, illetőleg a tartalom ellenőrzése nélkül egyszerűen visszautasítanak vagy lefoglalnak minden olyan tudományos munkát, vagy szakfolyóiratot, amely 1918 óta jelent meg és ezáltal az utódállamokban levő magyar lakosokat megfosztják attól, hogy a magyar kultúra fejlődését, haladását figyelemmel kísérhessék, különösen pedig az ott levő magyar tanulókat még attól is elzárják, hogy a saját anyanyelvüket magyar nyelvtudományi könyvből tanulhassák, illetőleg, hogy tanulmányaikat magyar nyelven folytathassák.

Tisztelettel kérem elnök urat, szíveskedjék *ez indokolatlan és sértő tilalom megszüntetése tárgyában* a C. I. de

C. I. előtt a f. évben megújítandó előterjesztéseimet támogatni.

Kiváló tisztelettel

Budapest, 1929. május 21.

Berzeviczy Albert s. k.

a M. Tud. Akadémia elnöke.

Erre a hivatalos megkeresésre ez ideig nem érkezett válasz.

XII. Költségvetés

az 1929. év december—1930. év június hónapjaira.

A)

I. Az <i>Akadémiai Értesítő</i> egy füzetére	1.500 P
II. A <i>Budapesti Szemle</i> január—júniusi füzeleinek írói tiszteletdíjaira és a segédszerkesztő úr tiszteletdíjára	6.200 „
III. Hozzájárulás a <i>Budapesti Szemle</i> nyomdai kiállításához	2.000 „
IV. A <i>Magyar Etymologiai Szótár</i> következő füzetére és írói tiszteletdíjaira	8.000 „
V. Tagajánlások kinyomatására	400 „
Összesen	18.100 P

B)

Az I. osztály és bizottságai.

a) I. osztály.

1. Németh Gyula l. t.: <i>A honfoglaló magyarság eredetéhez</i> c. m. nyomdai kiállítására és írói tiszteletdíjára kb.	6.500 P
2. Értekezések és emlékbeszédek kinyomatására	400 „
3. Ezek írói tiszteletdíjára	200 „
3. Bírálati díjakra	500 „
5. A Keleti Szemle segélye	500 „
Összesen	8.100 P

b) Nyelvtudományi Bizottság.

1. Melich János: <i>A honfoglaláskori Magyarország</i> c. munkája befejező részének nyomdai kiállítására és írói tiszteletdíjára	4.510 P
2. Tolnai Vilmos: <i>A nyelvújítás</i> c. munkája nyomdai kiállítására (különnyomat a M. Nyelvtudomány Kézikönyvéből)	1.624 „
3. Az előadó úr tiszteletdíja	200 „
4. Bizottsági apróbb költségekre	100 „
Összesen	6.434 P

c) Classica Philologiai Bizottság.

1. A Bizottság külön kiadványára	800 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	200 „
3. Bizottsági apróbb költségekre	40 „
Összesen	1.040 P

d) Irodalomtörténeti Bizottság.

1. Az <i>Irodalomtörténeti Közlemények</i> 1930. évf. I. és II. füze- teinek nyomdai kiállítására és írói tiszteletdíjaira	4.000 P
2. Dézsi Lajos r. t.: <i>Régi magyar költők tára</i> c. m. VIII. kötetére (az Akadémia hozzájárulása)	3.000 „
3. Az előadó úr tiszteletdíja	200 „
4. Bizottsági apróbb költségekre	40 „
Összesen	7.240 P
<i>Az I. osztály és bizottságai összesen</i>	22.814 P

C)

A II. osztály és bizottságai.

a) II. osztály.

1. Értekezések és Emlékbeszédek kinyomatására	400 P
2. Ezek írói tiszteletdíjára	200 „
3. Bírálati díjakra és postaköltségekre	500 „
Összesen	1.100 P

b) Filozófiai Bizottság.

1. Bartók György l. t.: <i>«Kant erkölcsfilozófiája»</i> c. m. kiadására és szerzői tiszteletdíjára és Leibnitz <i>«Új tanulmányok»</i> (Nouveaux essais) c. m. fordítása Rácz Lajostól (nyomdai kiállítására), végre Bergson: <i>Teremtő fejlődés</i> c. műve fordításának nyomdai kiállítására	8.000 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	200 „
3. Bizottsági apróbb költségekre	50 „
Összesen	8.250 P

c) Jogtudományi Bizottság.*

1. Jogtudományi kiadványokra	3.000 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	200 „
3. Bizottsági apróbb költségekre	40 „
Összesen	3.240 P

d) Történelmi Bizottság.

1. Szentpétery Imre l. t.: <i>Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke</i> c. műve I. kötete 3. füzetének nyomdai kiállítására és írói tiszteletdíjára	9.000 P
2. A Lukinich Imre l. t. szerkesztésében megjelenő <i>Kelet-európai Történettudományi Szemle</i> (Bulletin d'Information) költ- ségeire (3. részlet)	500 „
3. Az előadó úr tiszteletdíja	200 „
4. Bizottsági apróbb költségekre	100 „
Összesen	9.800 P

* Bírálat alatt van Buza László: *«A kisebbségi kérdés»* c. m., továbbá Moór Gyula és Ereky István l. tt. értekezései.

e) Hadtörténelmi Bizottság.

1. Hozzájárulás a <i>Hadtörténelmi Közlemények</i> 1930. évfolyam 1. és 2. füzetéhez	1.600 P
2. József főherceg tábornagy ig. és t. t. úr Ö Fensége: <i>«A világháború, amilyennek én láttam»</i> c. műve IV. kötetének	
a) Nyomdai költségeire	10.000 «
b) A térképek készítéséért Rubint Dezső altábornagy úr részére	1.600 «
3. Az előadó úr tiszteletdíja	200 «
Összesen	13.400 P

f) Nemzetgazdasági Bizottság.

1. A <i>Közigazdasági Szemle</i> segélye	3.000 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	200 «
3. Bizottsági apróbb kiadások	100 «
Összesen	3.300 P

g) Archaeologiai Bizottság.

1. Az <i>Archaeologiai Értesítő</i> 1929. évi kötetének nyomdai előállítására, továbbá írói tiszteletdíjaira	10.000 P
2. Archaeologiai ásatásokra a Bizottság irányítása szerint a M. Nemzeti Múzeum tisztviselőinek közreműködésével	2.000 «
3. Az előadó úr tiszteletdíja	200 «
4. Bizottsági apróbb költségekre	40 «
Összesen	12.240 P

A II. osztály és bizottságai összesen 51.330 P

D)

A III. osztály és Bizottsága.

a) III. osztály.

1. A <i>Matematikai és Természettudományi Értesítő</i> 1929. évfolyamának nyomdai kiállítására (hátralék)*	3.750 P
2. A <i>«Bárány Eötvös Loránt-Emlékkönyv»</i> nyomdai kiállítására, írói tiszteletdíjaira és különnyomatokra	6.040 «
3. Az Union Géodésique et Géophysique Internationale évi tagdíja kb.	2.000 «
4. Az Union Internationale de Mathématiciens évi tagdíja kb.	250 «
5. Emlékbeszédekre és írói tiszteletdíjakra	300 «
6. Bírálati díjakra és postaköltségekre	200 «
Összesen	12.540 P

* E kötet nyomdai költségeire a főtktár az 1929. évben már kiutalt 10.000 P-t és kiutalta az írói tiszteletdíjakat, 4.610 P-t.

b) Matematikai és Természettudományi Bizottság.

1. Filárszky Nándor l. t.: « <i>A sejtmegosztódás</i> » c. m. nyomdai költségeire és szerzői tiszteletdíjára	2.000 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	200 «
Összesen	2.200 P
<i>A III. osztály és bizottsága összesen ezúttal</i>	14.740 P
Korábban kiutalt összeg	14.610 «
Összesen	19.350 P

c) Etnografiai és Folklorisztikai Bizottság.

1. Gróf Zichy István, Györfy István, Bartók Béla, dr. Lajtha László és Visky Károly tanulmányai « <i>A magyar népművészetről</i> » című munka kinyomatására és írói tiszteletdíjaira	1.000 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	200 «
3. Bizottsági apróbb költségekre	40 «
Összesen	1.240 P

Szótári Bizottság.

1. Dologi kiadásokra	600 P
2. Adatgyűjtésre	1.000 «
3. Az előadó úr tiszteletdíja	200 «
Összesen	1.800 P

Könyvtár.

Folyóiratok kiegészítésére, legszükségesebb kötések költségeire és egyéb legszükségesebb kiadásokra	4.000 P
---	---------

* * *

Beöthy Zsolt ig. és r. t. síremlékére	1.000 P
Ferenczi Zoltán, r. t., főkönyvtárnok síremlékére	1.000 «
A <i>Revue des Etudes Hongroises</i> részére 1930-ra	3.200 «
A <i>Revue de Hongrie</i> segélyére	1.000 «
Az <i>Ungarische Jahrbücher</i> évi segélyére	3.000 «
A <i>Széchenyi-Múzeum</i> gyarapítására	500 «
Akadémiai kiadványok szétküldésének költségeire körülbelül	1.600 «
Nagygyűlési jutalomdíjakra	8.000 «
Nagygyűlési előadás tiszteletdíjára	800 «
A <i>Coopération Intellectuelle</i> költségeire körülbelül	1.000 «
Az <i>International Research Council</i> költségeihez évi hozzájárulás	150 «
Előre nem látott tudományos kiadásokra	3.000 «
Összesen	24.250 P

Összes tudományos kiadásokra kb. 138.274 P

Személyzeti kiadások.

Főtítkári fizetés	1 P
A főkönyvtárnok úr tiszteletdíja (január—június hónapokra)	2.000 „
A főtítkári irodaszemélyzetnek (a napidíjas és a gépiprózó fizetése félévre)	1.700 „
Összesen	3.701 P

Tiszteletdíjak félévre.

A három osztálytitkár úrnak egyenként 1.000 P, összesen	3.000 P
Dr. Bánszky János ügyész	800 „
Dudás Kálmán építész	800 „
Dr. Badics László könyvelésért	800 „
Altisztek családjainak gyógykezelésére	800 „
Összesen	6.200 P

Nyugdíjak.

Az Akadémia régebb alkalmazottainak nyugdíjára és az időnként előterjesztett kérelmek alapján rendkívüli segélyekre, valamint a felemelt lakbérek alapján félévi segélyekre... 16.000 P

Nyugdíjat kap: Jónás Károly nyug. gondnok három személy után.
Dr. Trócsányi Zoltán nyug. irodaigazgató két személy után.
Özv. Tiringner Béláné, a Könyvkiadó Hiv. vezetőjének özvegye két személy után.

Özv. Borovszky Samuné irodaigazgató özvegye egy személy után.
Ezenfelül minden nyugdíjas részére megszavaztatott tüzelőanyag és Jónás Károly ny. gondnok a bérház I. emeletén természetben kap lakást (3 utcai szoba és egy udvari helyiség, valamint mellékhelyiségek).
Jónás Károly két gyermekének nevelésére félévi 320 pengőt kap.

Személyzeti kiadások végösszege ... 25.901 P

Újévkor szokásos ajándékokra (az iroda személyzete, altisztek, postások, kézbesítők) ... 2.000 P

Rendes dologi kiadások félévre.

Fűtőanyagra	3.000 P
Villamos világításra (az Akadémia palotája és a bérház lépcsőháza)	2.000 „
Vízdíj a palotában és a bérházban együtt	1.000 „
Kéményseprőnek	408 „
Ülési meghívók előállítására és borítékokra	120 „
Telefondíj	280 „
Postadíjakra kb.	450 „
Irodai kiadásokra kb.	500 „
Kézbesítő altisztek villamos költsége kb.	400 „
Adókra kb.	13.000 „
Illeték-egyenérték	100 „
Tűzbiztosítási díj	1.258 „
Összesen kb.	22.516 P

Rendkívüli dologi kiadásokra és beruházásokra.

1. Az Akadémia palotájában a legszükségesebb szerelési, tatarozási és egyéb azonnali javítást kívánó munkákra	2.000 P
2. Széphalom községben a Kazinczy-ingatlanok gondozására*	2.750 «
3. Előre nem látott kiadásokra	5.000 «
Összesen	9.750

Beruházásra felvett kölcsön törlesztésére.

Az Akadémia palotájában és bérházában 1929-ben végzett beruházási munkálatokra** felvett kölcsön félévi tőketörlesztése	3.625— P
és 7 ³ / ₄ % kamata	502.57 «
Összesen	4.127.57 P
Összes kiadásokra kb.	202.568.57 P

Bevételek.

1. Allamsegély 1929 dec.—1930 jún.	70.000 P
2. Házbérjövedelem kb.	18.000 «
3. Könyvek eladásából	8.000 «
4. Az Igazgató-Tanács határozata alapján a gróf Vigyázó-vagyon jövedelméből felhasználható	60.000 «
5. A gr. Vigyázó Sándorné-vagyon jövedelméből a Magyar Etyimologiai Szótár következő kötetére megszavaztatott	8.000 «
Összesen kb.	164.000 P
Pénztári maradvány 1929. nov. 30-án	8.954 P
Rendelkezésre áll kb.	172.954 «
Előrelátható hiány kb.	29.614 «

* Ez az előirányzat a következő tételek szerint oszlik meg:

a) A Kazinczy mauzoleum homlokfalának javítása a kőburkolat rendbehozásával	1.200 P
b) A mauzoleum sérült festésének javítására	100 «
c) A mauzoleum körüli betonjárdák részbeni megújítására	420 «
d) A mauzoleum bejárati és hátsó részén a mozaikburkolat megújítására	180 «
e) A koszorúk felfüggesztésére szolgáló vastartóra	70 «
f) A parkban levő virágház javítására	700 «
g) A szaporító ágyakhoz deszkák beszerzésére	80 «
Összesen	2.750 P

** Személyfelvonó felállítás, továbbá a hivatalos főkönyvtárnoki lakás és a Szily-lakás rendbehozásának költségeire.

XIII.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
PÉNZTÁRI SZÁMADÁSA 1929-RŐL

Activum

A Magyar Tud. Akadémia

	Pengő	Pengő
1 Ingatlanok:		
a) az Akadémia palotája, bérháza, könyvtárkészlete és egyéb fel- szerelések értéke	1,500.000.—	
b) a széphalmi birtok a Kazinczy- mauzoleummal	80.000.—	1,580.000.—
2 Értékpapírok:		
a) az Akadémia sajátja	12.732·04	
b) alapítványok értékpapirjai	135.716·69	148.448·73
3 Adósok, átfutó követelések		23.163·11
4 Készpénzkövetelések folyószámlákon és takarékszámlákon		142.037·03
		1,893.648·87

Budapest, 1929

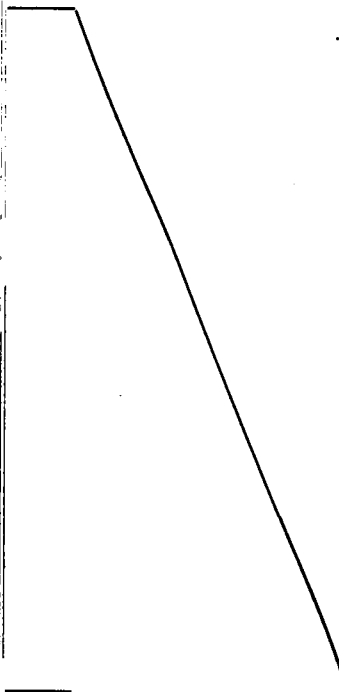
A Magyar Tudományos Akadémia

MAGYAR FÖLD-

Erdösi s. k.

vagyonmérlege 1929 dec. 31-én.

Passivum

	Pengő	Pengő
1 Különféle alapítványok		176.181·25
2 Alapítványok kamatai 1929 dec. 31-ig		21.146·14
3 Adományok határozott rendeltetéssel		22.637·17
4 Hitelezők		33.231·13
5 Vagyon		1,640.453·18
		
		1,893.648·87

december 31-én.

vagyonának kezelője:

HITELINTÉZET

Kelemen s. k.

A könyvelésért:

Dr. Badics László s. k.

A Magy. Tud. Akadémia veszteség- és

		Pengő	Pengő
<i>I. Személyi kiadások:</i>			
1	a) A főkönyvtárnok és osztálytitkár utak fizetése, ügyész, könyvvezető, építési és orvosi tiszteletdíjak és az irodai és könyvtári segédszemélyzet illetményei ...	22.279'96	
	b) Nyugdíjak és jutalmak	15.241'—	37.520'96
<i>II. Dologi kiadások:</i>			
2	Az akadémiái épületek fentartására, illetőleg javítására fordított költség.....	45.259'71	
3	Fűtés, világítás	10.401'87	
4	Irodai és egyéb kisebb dologi kiadások	4.897'68	
5	Adó	23.847'75	
6	Előre nem látott kiadások	11.172'25	
<i>7 Rendkívüli kiadások:</i>			
	A Kazinczy-ingatlanok karbantartása 3.525'70		
	Bessenyei-szobor	3.600'—	
	Endrődi-síremlék	500'—	
	Fraknoi-síremlék	5.200'—	
	Rendkívüli segélyek	8.015'—	
	A Széchenyi-múzeum gyarapítása	240'—	
	Nagygyűlési költségek	1.519'50	
	A palotában lift felállítására	11.930'74	34'530'94
			130.110'20
<i>III. Nemzeti célra fordítottak</i>			
8	a gróf Vigyázó Sándorné-vagyon jövedelméből		22.277'30
<i>IV. Tudományos kiadások:</i>			
9	Akadémiái Értesítő	7.397'01	
10	Budaapesti Szemle	11.500'—	
11	Az I. osztály és bizottságai	28.756'11	
12	A II. „ „ „	63.981'70	
13	A III. „ „ „	32.689'43	
14	A könyvkiadó bizottság kiadványa és akadémiái kiadványok szétküldésének költsége	14.443'90	
15	Szótári bizottság	4.210'—	
16	Külön kiadványok	6.398'53	
17	Tudományos társulatok, továbbá az „ <i>Ungarische Jahrbücher</i> ” és a „ <i>Revue des études Hongroises</i> ” segélye	9.885'04	
18	Könyvtári kiadások	15.032'71	
19	Hirdetett jutalomtétellek kifizetésére	17.605'—	211.899'43
			401.807'89

Erdösi s. k.

A c t i v u m	Értékpapírok értéke	
	1929 dec. 31-iki árfolyamok	pengőben
Értékpapírok.		
<i>I. Az Akadémia értékpapírai:</i>		
K 92.000 n. é. Magyar földh. int. zlglevél		7·36
K 4.000 n. é. Egyes. bpesti föv. tkp. zlg.		—·32
K 1.900 n. é. 4 $\frac{1}{2}$ % nostr. m. koronajáradék		—·15
K 7.000 n. é. 4 $\frac{1}{2}$ % m. földteherm. kötv. ...		—·56
K 200 n. é. Kisbirt. Orsz. Földhitelint. záloglevél ...		—·02
K 21.000 n. é. Kisbirt. Orsz. Földhitelint. alap. okirat ...		1.050·—
K 1.210.000 n. é. 6 $\frac{1}{2}$ % m. hadikölcsön ...		96·80
K 833.200 n. é. 5 $\frac{1}{2}$ % m. hadikölcsön ...		66·64
K 200.000 n. é. Magyar mezőgazd. szöv. alapítói üzletrész ...		540·—
K 2.400 n. é. Tiszaszab. sorsjegy, 1 magy., 1 osztrák vöröskereszt sorsjegy ...		—·19
40 drb Pesti hazai I. takptár részvény	190·—	7.600·—
8 drb Első bpesti gőzmalom részvény	32·—	256·—
12 drb Belvárosi takarékpéntár részvény	70·—	840·—
10 drb Magyar nemzeti bank részvény	227·30	2.273·—
108 drb Magy. tudom. társ. sajtóvállalata részvény ...		1·—
		12.732·04
<i>II. Alapítványok értékpapírai:</i>		
Gróf Andrássy Dénes alapítvány:		
K 108.000 n. é. 4 $\frac{1}{2}$ % nost. m. korona- járadék ...		8·64
Czintula Mihály alapítvány:		
K 20.000 n. é. 6 $\frac{1}{2}$ % m. hadikölcsön ...		1·60
Özv. Fejes Jánosné alapítvány:		
K 200 n. é. m. földh. int. záloglevél...		—·02
Fabriczy Sámuel alapítvány:		
K 4.400 n. é. 4 $\frac{1}{2}$ % m. földh. int. zlg.		—·36
K 208.400 n. é. 4 $\frac{1}{2}$ % m. földh. int. zlg.		16·66
9 drb Borsod-miskolci gőzmalom részv.	19·50	175·50
3 drb Farbenindustrie részv. M 1.600	169·50 (136.175)	3.693·07
2 drb Deutsche Bank részvény M 200	153·— (136.175)	416·69
Schwarzer Lajos alapítvány:		
K 11.500 4 $\frac{1}{2}$ % konv. osztr. járadék ...		—·92
K 100 4·2 $\frac{1}{2}$ % osztr. járadék ...		—·01
Átvitel ...		17.045·51

A c t i v u m	Értékpapírok értéke	
	1929 dec. 31-iki árfolyamok	pengőben
Áthozat ...		17.045·51
Fraknói Vilmos alapítvány:		
K 22.000 n. é. m. földh. zgl. ...		1·76
K 3.400 n. é. 4% m. földh. szab. zgl.		—·27
K 4.000 n. é. 4% szab. zgl. ...		—·32
Fraknói Vilmos akadémiai letét:		
K 100.000 magyar hadikölcsön ...		8·—
dr. Ortway Tivadar alapítvány:		
K 30.000 földh. int. zgl. ...		2·40
K 10.000 magyar hadikölcsön ...		—·80
id. Pekár Imre alapítvány:		
K 100.000 5% Angol m. bank járadék- jegy ...		8·—
Báró Podmaniczky Gézáné alapítvány:		
K 100.000 5% Angol m. bank járadék- jegy ...		8·—
Udvardi Cherna János jub. alapítvány:		
K 2.400 m. hadikölcsön ...		—·19
Feridun ösztöndíj alapítvány:		
K 75.800 n. é. magyar földh. int. zgl.		6·06
Feridun alapítv. akadémiai rész:		
K 30.000 m. földh. int. zglevél ...		2·40
Román Ferenc alapítvány:		
4 drb Bereg-munkácsi bank rv. à 300 ök	16.88 $\frac{1}{4}$	50·65
Báró Kornfeld Zsigmond alapítvány:		
137 $\frac{1}{4}$ drb Magyar Nemzeti Bank rv...	227·30	31.196·92
Chorin Ferenc alapítvány:		
329 drb Magyar Nemzeti Bank rv. ...	227·30	74.781·70
Serbán János alapítvány:		
20 drb Magyar Nemzeti Bank rv. ...	227·30	4.546·—
Kazinczy Gábor és neje alapítvány:		
27 drb Magyar Nemzeti Bank rv. ...	227·30	6.137·10
Unghváry László alapítvány:		
64 $\frac{11}{25}$ drb Magyar Általános Hitel- bank rv. ...	75·30	4.852·33
40 drb P. M. Keresk. Bank rv. ...	107·—	4.280·—
Átvitel ...		142.928·41

A c t i v u m	Értékpapírok értéke	
	1929 dec. 31-iki árfolyamok	pengőben
Áthozat...		142.928·41
Unghváry László alapítvány:		
8 drb Pesti Hazai I. tkp. rv.	190·—	1.520·—
26 drb Rimamurányi rv.	79·—	2.054·—
30 drb. Osztrák-magyar államvasút rv.	16·—	480·—
Hangya alapítvány:		
Hangya üzletrész.....		1.466·32
Összesen		148.448·73

A könyvelésért:

Dr. Badics László s. k.

Budapest, 1929 december 31-én.

A Magyar Tudományos Akadémia vagyonának kezelője:

MAGYAR FÖLDHITELINTÉZET

*Erdősi s. k.**Kelemen s. k.*

Alapítványok és azok kamatai 1929 december 31-én.

I. Alapítványok, melyek készpénzben és értékpapírokból vannak elhelyezve.

	Tőke P	Kamat P
Gróf Andrássy Dénes alapítványa	8·64	
Czintula Mihály alapítványa	1·60	
özv. Fejes Jánosné alapítványa	—·02	
Fabriczy Sámuel alapítványa	4.302·28	831·03
Schwarzer Lajos alapítványa	—·93	
Fraknoi Vilmos alapítványa (Akadémiai rész)...	8·—	
Fraknoi Vilmos alapítványa	2·35	
dr. Ortvy Tivadar alapítványa	3·20	
id. Pekár Imre alapítványa	8·—	
Báró Podmaniczky Gézáé alapítványa...	8·—	
Udvardi Cherna János alapítványa	—·19	
Feridun ösztöndíj alapítványa	6·06	
Feridun Kiamil Zadé bej hagyománya (Akad. rész)	2·40	
Román Ferenc alapítványa	50·65	
Báró Kornfeld Zsigmond alapítványa	33.048·92	187·94
Chorin Ferenc alapítvány	74.781·70	225·73
Serbán János alapítvány	4.546·—	1.167·31
Kazinczy Gábor és neje alapítványa	7.990·52	1.133·58
Unghváry László alapítványa	13.186·33	5.043·08
Hlangya alapítványa	1.520·32	

II. Alapítványok kizárólag készpénzben elhelyezve.

Wellisch Alfréd alapítvány	1.600·—	735·41
Pesti M. Keresk. Bank gr. Széchenyi István alapítv.	8.000·—	1.803·73
Kónyi Manó alapítvány	10.000·—	3.299·71
Halmos Izor alapítvány	2.272·86	508·02
Makfalvay Géza alapítvány	80·—	43·97
Jékey László alapítvány	80·—	
Somossy Béla alapítvány	80·—	76·17
Európai áruipodgyász r.-t. «Rákosi Jenő» alapítv.	80·—	53·44
Benedek Sándor alapítvány	400·—	295·—
Szemző István alapítvány... ..	1.393·49	898·32
Kugler Mihály-féle «Rákosi Jenő» alapítvány ...	80·—	27·19
Nyiregyházi takarékpénztár alapítvány	800·—	233·84
Darányi Ignác alapítvány	1.000·—	178·46
Csernoch János alapítvány	1.500·—	257·58
Kara Győzőné baloghi Palcsó Mária alapítvány	1.000·—	107·82
Értéküket veszített alapítványok kiegészítésére szánt összegek	8.338·79	
Több alapítvány közös kamatszámllája		4.038·81
Összesen	176.181·25	21.146·14

Budapest, 1929 december 31.

A könyvelésért:

Dr. Badics László s. k.

A Magyar Tudományos Akadémia vagyonának kezelője:

MAGYAR FÖLDHITELINTÉZET

Erdősi s. k.

Kelemen s. k.

III. A Magyar Tud. Akadémiánál korábban tett alapítványok.

	Korona
Bésán József	80.000.—
Bobács János és neje	99.370.—
Borbély István	49.950.—
Bródy Zsigmond	40.000.—
Bulyovszky Gyula	4.000.—
Bük László	14.000.—
Herceg Czartoriczky	7.472·23
Dóra Szilárd	4.000.—
Duka Tivadar	2.000.—
Edl-Holczer	32.000.—
Egyesült bpesti föv. takarékpénztár	8.000.—
Dr. Elischer Gyula «Goethe-alap»	4.000.—
Első magy. ált. bizt. társ.	22.000.—
Farkas István	4.000.—
Gróf Festetics László	21.000.—
Flór Ferenc és neje	40.000.—
Forster János emlékére Forster Gyula által tett alapítv.	24.000.—
Forster Gyula második alapítványa Scitovszky János emlékére	30.000.—
Galgóczy Károly	3.260·68
Gorove László és István	22.000.—
Herbert Victor	10.000.—
Hollós László	2.199·24
Dr. Hosszu Nándor	150.000.—
Ipolyi Arnold	26.837.—
Kanizsai Károly	2.800.—
Gróf Karátsanyi Guidó	63.000.—
Kautz Gyula	4.000.—
Kóczán Ferenc	28.000.—
Körösy József	8.000.—
Kovács Ferenc	20.023·61
Gróf Kuun Géza	16.747·34
Léderer Béla	10.000.—
Lehr Albert	2.000.—
Lévay Henrik	20.000.—
Lukács Móric	40.000.—
Marczibányi	8.400.—
Gróf Nádasdy Ferenc	10.500.—
Oltványi Pál	2.400.—
Ornody Vilmos	10.000.—
Ordódy István	6.313·52
Ráth György	8.755·20
Rosenberg Alfréd	50.214.—
Rózsai József	8.400.—
Rökk Szilárd	20.000.—
Reguly-alapítvány	5.831·04
Péczei József	10.500.—
Pollák Jakab	12.000.—
Sámuel—Kölber	12.100.—
Schossberger Zsigmond	20.000.—
Schreiber Ignác «Kautz Gyula» emlékalap	10.000.—

Átvitel ... 1,110.073·86

	Korona
Áthozat ...	1,110.073·86
Semsey Andor ...	200.000·—
Székely kivándorlási alap ...	49.678·93
Szilágyi István ...	4.000·—
Szitányi-Ulmann Testvérek ...	10.000·—
Szmrecsányi Lajos ...	10.000·—
Szőnyi Pál ...	60.000·—
Sztrókay Lujza ...	10.000·—
gróf Teleki József — ...	24.000·—
Tcmory Anasztáz ...	20.000·—
Ullmann Imre és testvérei ...	6.000·—
Vályi Gyula ...	10.000·—
Vigyázó Sándor ...	81.900·—
Vitéz alap ...	2.100·—
özv. Voinits Tivadarné ...	20.000·—
Wahrmann Mór ...	20.000·—
báró Wodianer Albert ...	58.400·—
Összesen ...	1,696.152·79

A könyvelésért :

Dr. Badics László s. k.

Budapest, 1929 december 31.

A Magyar Tudományos Akadémia vagyonának kezelője :

MAGYAR FÖLDHITELINTÉZET

Erdősi s. k.

Kelemen s. k.

XIV a. Gróf Vigyázó Sándor és
1930 január 1-től

		Pengő	Pengő
A) Bevételek.			
<i>I. A haszonbérletileg kezelt földbirtokokból:</i>			
1.	Nagyberki-Mosdós (pengőben kikötve)	16.900'—	
2.	Szalkszentmárton 2.280'— q búza à 22 P	50.160'—	
3.	Harta-Bojár 365'— q „ „	8.030'—	
4.	Harta-Mikla 172'12 q „ „	3.790'—	
5.	Prónnyfalva (Kötőnypuszta) (pengőben kikötve)	6.500'—	
6.	Abony (Epstein-bérlet) 526 q búza à 22 P	11.570'—	
7.	Abony-kisbérletek (pengőben kikötve)	850'—	
8.	Tószeg-Paládics 325'50 q búza à 22 P	7.160'—	
9.	Tószeg-alsóróti birtok	5.000'—	
10.	Újkécske 81'— q búza à 22 P	1.780'—	
11.	Uzsód 116'40 q „ „ 22 „	2.560'—	
12.	Bátyna (hátralékokból kb.)	800'—	
13.	Rákoskeresztúr-Nagyréti (pengőben kikötve)	4.000'—	119.100'—
<i>II. Egyéb mező- és erdőgazdasági haszonvételek:</i>			
14.	Erdőgazdaságok bevételei	30.000'—	
15.	Csalhonyi házigazdaság	1.800'—	
16.	Bátynai házigazdaság és az ú. n. «Zátony» bevételei	820'—	32.620'—
<i>III. Bérház:</i>			
17.	Budapest, VII. Károly-körút t. lakás- és üzletbérek		47.000'—
<i>IV. Tőkejövedelem:</i>			
18.	Értékpapirok szelvényjövödelméből	54.740'—	
19.	Az anyai vagyonnak kölcsönadott tőke kamata 1929 július 5-étől 1930 február 15-ig	12.600'—	67.340'—
<i>V. Vegyes bevételek:</i>			
20.	Kisberki malombér, abonyi házher és előre nem látottak		440'—
Összesen kb.			266.500'—

irányzat

báró Podmaniczky Zsuzsanna úrnőtől örökölt vagyona
január 1-től június 30-ig.

	Pengő	Pengő
Kiadások.		
<i>I. Személyzeti kiadások :</i>		
1. Rákoskeresztúri ispán, erdőőrök és kocsis fizetése		3.180.—
<i>II. A két gróf Vigyázó-vagyon kezelésénél alkalmazottak illetményeiből :</i>		
2. Az anyai vagyonra eső rész kb.		8.000.—
<i>III. Dologi kiadások :</i>		
3. Rákoskeresztúri épületek* és park karbahelye- zése és karbantartása	8.000.—	
4. Rákoskeresztúr: a bérlők ellenőrizhetése vé- gett az ispán részére egy pár ló tartása, napszámok stb.	2.400.—	
5. Bankköltség	200.—	
6. Előre nem látottak: ingóságok átszállítása* stb.	4.000.—	14.600.—
<i>IV. Köztartozások :</i>		
7. Rákoskeresztúri adók és közterhek		4.500.—
8. V. Az anyai vagyonból a kötelesrészre jogó- sítottaknak még fizetendő 489.791 P tőke- tartozás kamatai 1930 január 1-től 1930 június 30-ig kb.		18.800.—
9. VI. Az atyai vagyonból kölcsönvett tőke kamata		12.600.—
10. VII. A rákoskeresztúri családi múzeum öréne havi 100 P tiszteletdíj		600.—
Összesen		62.280.—
<i>VIII. Az örökgyógyó úr 1923. évi végrendele- tének 7. pontja alapján :</i>		
11. Tőkésítésre 20%		
12. Rákoskeresztúr, Vecsés és Tiszaföldvár sze- gényeinek 8%		
13. A báró Podmaniczky-családról írandó mono- gráfia előkészítésére 32%		
14. Magyar nemzeti célra fordítandó 40%		

* Gróf Vigyázó Ferenc úr 1923 október 25-én kelt végrendeletének 3. pontja értelmében a rákoskeresztúri kastélyban egy családi «múzeum» rendezendő be, amelybe a két gróf Vigyázó-vagyonhoz tartozó műzeális jellegű ingóságokat át kell szállítani. A múzeumban alkalmazható örökgyógyó berendezése végett ebben a félévben magasabb összeget kellett előirányozni. Későbbi félévekben ezeket a tételeket csökkenteni kell.

XIV. c. Előirányzat

a két gróf Vigyázó-vagyon kezelésénél alkalmazottak illetményeiről.

(A két költségvetés II. alatti részének részletezése.)

	Pengő
Dr. Péteri Ferenc ügyvéd tiszteletdíja (havi 1800 P)	10.800
Dr. Vályi Lajos ügyvéd tiszteletdíja (havi 1000 P)... ..	6.000
Gerényi Jakab mezőgazdasági szakértő fizetése... ..	4.800
Garzó József kultúrmérnök fizetése	3.960
Dudás Kálmán építész tiszteletdíja	800
Tóth József erdőmérnök fizetése és lakáspénze	3.640
Dr. Péteri és Dr. Vályi irodaátalánya	1.800
A fentnevezettek készkiadásaira	2.500
Földmérési munkák tiszteletdíjára átlagban	800
Összesen	35.100

XV.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
TULAJDONÁBAN LEVŐ

KÉT GRÓF VIGYÁZÓ-VAGYON

KIMUTATÁSA 1929 VÉGÉN

ÉS

JÖVEDELMEI 1929 JAN. 1-TŐL DEC. 31-IG.

Activum

A M. Tud. Akadémia tulajdonában levő gróf
1929. évi

		Pengő	Pengő
1	Készpénzkövetelések:		
	a) A Pesti Magyar Kereskedelmi Banknál	51.450—	
	b) A Magyar Földhitelintézetnél	10.341—	
	c) A Magyar-Olasz Banknál	8.049—	
	Összesen	69.840—	
	Dr. Péteri Ferenc ügyvéd úrnál elszámolásra	446.45	
	Dr. Vályi Lajos ügyvéd úrnál elszámolásra	429.95	70.716.40
2	Értékpapírok:		
	a) gróf Vigyázó Sándor-féle vagyon (III. sz. függelék szerint)	736.729.18	
	b) gróf Vigyázó Ferenc-féle vagyon (IV. sz. függelék szerint)	289.063—	1,025.792.18
3	Ingatlanok:		
	a) gróf Vigyázó Sándor-féle vagyon:		
	Nagy- és Kisberki		
	(Somogym.) ... 1.756 hold 57 öl		
	Mosdós (Somogym.) 116 " 551 "		
	Szalkszentmárton		
	(Pestm.) ... 6.585 " 785 "		
	Harta-Bojár (Pestm.) 647 " 311 "		
	Harta-Mikla (Pestm.) 2.087 " 1.046 "		
	Prónayfalva (Pestm.) 2.420 " 1.172 "		
	összesen ... 13.613 hold 719 öl		
	VII., Károly-körút 1. számú ház		
	b) gróf Vigyázó Ferenc-féle vagyon:		
	Abony (Pestm.) ... 798 hold 849 öl		
	Tószeg-Paládics		
	(Pestm.) ... 853 " 320 "		
	Ujkécske (Pestm.) ... 946 " 1.387 "		
	Bátya (Pestm.) ... 1.486 " 211 "		
	Úszód (Pestm.) ... 193 " 1.439 "		
	Rákoskeresztúr		
	(Pestm.) ... 124 " 246 "		
	összesen ... 4.402 hold 1.252 öl		16,111.050—
4	A gróf Vigyázó Sándorné-féle vagyon tartozása		44.484.64
			17,252.043.22

Budapest, 1929.

A M. Tud. Akadémia Igazgató-Tanácsának

B. Forster Gyula ig. és t. t. s. k.

Kiadások.

A gróf Vigyázó Sándor és Ferenc-

		Pengő	Pengő
1	<i>Költségek.</i>		
	A gróf Vigyázó Sándor-vagyon után		
	Jövedelem- és vagyonadók	18.882·20	
	Perköltség és másolási díjak	1.781·05	
	Kegydíjak (Theisenberger volt inas és Novotny).....	990·—	
	Adományok	3.740·—	
	Bankköltség	219·71	
	Végrendeleti végrehajtói díj 1928 július 28—1929 június 30-ig.....	22 434·05	
	Közjegyzői szakértői és becslési t. díj... ..	26 525·17	
	Mérnöki műszerek beszerzési költsége... ..	1.066·40	
	Alkalmazottak illetményei	76.590·82	
	Alkalmazottak készkiadásai	9.171·26	
	Nagyberki csehrét határrendezési költsége	2.037·—	
	Prónayfalva erdészlak építési költsége... ..	1.500·—	
	Egyéb költségek	1.587·43	166.525·09
	A gróf Vigyázó Ferenc-vagyon után		
	Életjáradék	24.000·—	
	Jövedelem- és vagyonadók	17.264·29	
	Biztosítási díjak	1.065·97	
	Bankköltség	483·87	
	Adományok	1.750·—	
	Másolási díjak	507·—	
	gróf Vigyázó Ferenc könyvtárának átszállítási költsége	7.941·—	
	gróf Vigyázó Ferenc szobrára	3.600·—	
	Rákoskereszturi gazdaság kiadásai	4.246·40	
	Rákoskereszturi gazdaság alkalmazottainak illetményei.....	4.505·—	
	Bátya gazdasági épületek javítási költsége	6.451·70	
	Abony kertmunkáslak tatarozási költsége	3.483·98	
	Misedíjak	1.580·—	
	Egyéb költségek	2.869·32	79.748·53
2	<i>gróf Bolza Marietta örökrésze után kiadott jövedelmek 1928 július 29—1929 december 31-ig</i>		165.213·55
3	<i>A f. évi jövedelemből az Akadémia tudományos céljaira évközlben felhasznált összeg</i>		120.000·—
4	<i>Fennmaradó jövedelem</i>		26.215·66
			557.702·83

Budapest, 1929.

A M. Tud. Akadémia Igazgató-Tanácsának

B. Forster Gyula ig. és t. t. s. k.

vagyon jövedelmei az 1929. évben.

Bevételek.

	Pengő	Pengő
1 <i>Kamatjövedelmek</i>		
a) gróf Vigyázó Sándor-vagyonból	23.519 ⁰⁵	
b) gróf Vigyázó Ferenc-vagyonból	1.766 ⁷⁷	
c) a gróf Vigyázó Sándorné-vagyonnak köl- csönadott tőke kamata	11.630 ⁴⁰	36.916 ²²
2 <i>Értékpapír jövedelem</i>		
a) gróf Vigyázó Sándor-vagyonból (III. sz. függelék sz.)	49.569 ²⁹	
b) gróf Vigyázó Ferenc-vagyonból (IV. sz. függelék sz.)	18.504 ⁶⁷	68.073 ⁹⁶
3 <i>Ingatlanok jövedelmei</i>		
a) gróf Vigyázó Sándor-vagyonból		
Nagyherki-Mosdós haszonbér	40.625 ⁶⁰	
Vácrátót haszonbér	16.235 ⁴⁰	
Vácrátót belső gazdaság bevételei	1.909 ⁴⁸	
Északszentmárton haszonbér	103.429 ⁵⁰	
Prónayfalva (Kötönypuszta)	8.433 [—]	
Harta-Bojár	17.127 ⁶³	
Harta-Mikla	8.409 ³⁵	
Nagyherki erdőgazdaság bevételei	4.223 ⁶⁰	
Pusztacsabonyi erdőgazdaság bevételei	33.492 ²⁸	
Prónayfalvai erdőgazdaság bevételei	1.852 ⁵⁰	
Egyéb bevételek (vadászati bér, malom- és lakbérek)	2.965 ⁶⁰	238.703 ⁹⁴
b) gróf Vigyázó Ferenc-vagyonból		
Abony (Epslein-féle bérlet) haszonbér	15.716 ⁸⁵	
Abony (kis haszonbérlok) haszonbér	1.579 ⁷⁷	
Abony (erdőgazdaság bevételei és lakbérek)	2.106 ⁵⁰	
Bátya földhaszonbér	28.562 ²²	
Bátya réthaszonbér	5.948 ¹⁶	
Bátya zátonyjövedelem	5.016 ⁷⁸	
Bátya erdőgazdaság bevételei	13.938 ⁰⁸	
Bátya vadászati bér és lakbérek	1.815 ⁶⁷	
Tószeg haszonbér	10.000 [—]	
Paládics haszonbér	15.400 [—]	
Újkécske haszonbér	4.680 [—]	
Uszód (Nánapuszta) haszonbér	5.389 ⁴⁰	
Uszód (Nánapuszta) erdőgazdaság bevételei	1.075 ³²	
Rákoskeresztúr (nagyvírt) haszonbér	6.000 [—]	
Rákoskeresztúr házbér	260 [—]	117.488 ⁷⁵
4 <i>Házjövedelem (gr. Vigyázó Sándor-vagyon)</i>		
Károly-körúti ház:		
befolyt bér és késedelmi		
kamat	P 98.697 ⁰³	
házaadó és fenntartási költség P 40.425 ⁵⁸	58.271 ⁴⁵	
Nádor-utcai ház:		
befolyt bér és késedelmi		
kamat (nov. 13-ig)	P 74.007 ²³	
házaadó és fenntartási költség P 35.758 ⁷²	38.248 ⁵¹	96.519 ⁹⁶
		557.702 ⁸³

december hó 31-én.

megbízásából felülvizsgálták:

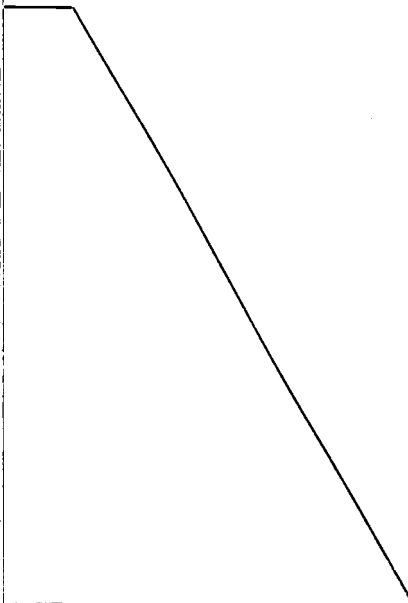
Popovics Sándor ig. és t. t. s. k.

A könyvelésért:

Várady György s. k.

Activum

A gróf Vigyázó Sándorné-féle vagyon

			Pengő	Pengő
1	<i>Készpénzkövetelés</i>			
	a Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egye- sületnél			16.081.—
2	<i>Értékpapírok</i>			
	az. V. számú függelék szerint.....			402.287 54
3	<i>Ingatlanok.</i>			
	Rákoskeresztúr	2.084 hold 256 öl		
	Vecsés (Ferihegy) ...	580 « 1.172 «		
	Pesti rétek	228 « 391 «		
	Penc	288 « 567 «		
	Összesen 3.181 hold 786 öl			2.227.000.—
				
				2.645.368 54

Budapest, 1929.

A M. Tud. Akadémia Igazgató-Tanácsának

B. Forster Gyula igazgatója

Budapest, 1929.

A M. Tud. Akadémia Igazgató-Tanácsának

B. Forster Gyula ig. és t. t. s. k.

Kiadások

A gróf Vigyázó Sándorné-vagyon

		Pengő	Pengő
1	<i>Költségek:</i>		
	Illetmények	8.500.—	
	Készkiadások	311.74	
	Jövedelem- és vagyonadó	13.659.62	
	Életjáradék (Lónyay Flóra úrnőnek) ...	10.400.—	
	Bankköltségek	84.—	
	Hagyatéki szakértői díj	3.257.95	
	Perköltségek	2.850.62	
	Rákoskeresztúri kastély és gazd. épületek tatarozási költsége	5.350.—	
	Rákoskeresztúri leltározási költség ...	3.764.—	
	Egyéb költségek (Lónyay Flóra temetk. költs. 1.500.— P)	2.097.78	50.275.71
2	<i>A gróf Vigyázó Sándor és Ferenc-vagyon követelésének kamatai</i>		11.630.40
3	<i>Báró Harkányi János és György uraknak kötelesrész követelése után 1929. évre járó kamatok</i>		39.553.81
4	<i>A martfői birtok f. évi jövedelméből gróf Bolza Marietta örökrészére eső összeg</i>		13.776.67
5	<i>A f. évi jövedelemből évközben felhasznált összeg</i>		26.715.23
6	<i>Fennmaradó jövedelem</i>		13.488.68
			155.440.50

Budapest, 1929.

A M. Tud. Akadémia Igazgató-Tanácsának

B. Forster Gyula ig. és t. t. s. k.

I. sz. Függelék.

A gróf Vigyázó Sándor és Ferenc-féle
«Tartaléktőke»-számla részletezése.

	Pengő	Pengő
<i>Bevételek.</i>		
Egyenlegáthozat 1928. évről	461.124·79	
Abony házhely vételár	14.717·24	
Abony vasut-utcai telkek vételára	3.039·54	
Tószeg csőszház vételár	110·—	
Vácrátót kártalanítás kisajátított ingatlanokért	745·30	
Vácrátót kisajátított terület adójának visszatérítése	3.278·48	
56 drb Pusztatenyő—Kunszentmárton hév. törzs- részvény szelvény 1924—1927-ig	348·57	
1 drb Hazai Bank részvénytul. 1926 27. évre	8·10	
Franz Josef Bahn elsőbbségi kötvények szelvénye 1919. VII. 1.—1928. VII. 28-ig	487·71	
Kaiser Ferdinand Nordbahn kötvény 1928. VII. 28-a előtt lejárt szelvényei	2.711·92	486.571·65
<i>Kiadások.</i>		
Kokesch Sándor szücsnek (örzési díj kiegyenlí- tése)	130·73	
Steidl Jenő volt könyvelő végkielégítése	10.000·—	
Nyáry Béla ügyvédi költsége (Schwarcz Bertalan perben)	1.643·50	
dr. Nagy Elek perköltsége	838·72	
dr. Kováts István ügyvédi költsége	25.157·—	
dr. Sebess Jenőnek gróf Vigyázó Ferenc életében felmerült ügyvédi költsége	30.000·—	
Florent Gyula-féle per, 1924 25. évi szakértői költség földreform ügyben	4.028·77	
Kiskorú Roth Loránd hagyományos követelésé- nek kiegyenlítésére	1.000·—	72.798·72
Egyenleg 1929. december 31-én		413.772·93

II. sz. Függelék.

A gróf Vigyázó Sándorné-féle «Tartaléktőke»-számla részletezése.

	Pengő	Pengő
<i>Bevételek.</i>		
Egyenlegáthozat 1928. évről	274.526·09	
Rákoskeresztúr újmajor Kustár volt bérlo elleni végrehajtás eredménye	1.910·06	
Rákoskeresztúr Weidingerné elleni zálogjog ellenértéke	411·17	
Kisajátítási ügyben kártalanítás Rákoskeresztúron	4.507·30	
Stiegler perben járásbíróági letét	6.559·38	
Wahl perben befolyt törlesztés	320·—	
1928. július 28-a előtt befizetett safe-díj vissza- terítése	75·—	
Ékszereladásból befolyt összegek	702.800·—	991.109·—
<i>Kiadások.</i>		
Herbacek H. és fia cég hagyatéki követelésének kiegyenlítése	18·71	
Reusz Dezső ügynök hagyatéki követelésének kiegyenlítése	2.000·—	
Dancs Szilárdné, helyi megbízott Szarvas, hagyat- éki követelésének kiegyenlítése	1.044·—	
Vecsés (Ferihegy) kertgazdaság, leltári tárgyak értékének és kamatok visszatérítése	5.800·—	
gróf Vigyázó Sándorné 1927. évi inségadó	967·60	
dr. Löwy Gyula ügyvéd követelésének kiegyen- lítése	1.250·—	
dr. Kovács István ügyvédi költsége	35.993·—	
gróf Bolza Marietta gyermekrészt köve- telésének részbeni kiegyenlítése .. 204.416·37		
ebből a marifüi birtok folyó évi jövedelme címén elszámoltatott ... 13.776·67	190.639·70	
bárá Harkányi János és György kötelesrész köve- telésének részbeni kiegyenlítése	405.200·05	
Ékszereladás költsége (ügynökök jutaléka)	12.000·—	
gróf Bolza Mariettának térített ékszerárkülönbözet	26.250·—	
bárá Harkányi János és György uraknak térített ékszerárkülönbözet	22.148·50	703.311·56
Egyenleg 1929 december hó 31-én		287.797·44

III. sz. Függelék

a gróf Vigyázó Sándor-féle vagyonhoz tartozó érték-
papirok és az azok szelvényjövödelme 1929. évben.

Darab	Az értékpapír neve	Érték 1929 dec. 31-én pengő	Szelvény- jövödelem pengő
6.000	Pesti magyar kereskedelmi bank részv. ...	642.000.—	42.000.—
504	Magyar ált. hitelbank részv. ...	37.951.20	2.772.—
10	Magyar jelzálog-hitelbank részv. ...	415.—	42.50
(Első magyar ált. bizt. részv. ...	4.200.—	90.—
80	Duna-Száva-Adria vasút részv.	480.—	—
200	Transdanubia gőzmalom részv.	540.—	—
336	Stephaneum-nyomda részv.	5.376.—	837.90
50	Dunavecsei taktár részv.	1.000.—	80.—
162	Oest. Waffen részv.	572.25	195.83
210	Ganz-féle villamossági részv.	11.655.—	840.—
	K 1.060.000.— n. é. kis. földhitelint. zloglev.	84.80	—
	K 3.000.— n. é. kisorsolt O. M. B. zloglev.	—24	—
	K 24.000.— n. é. kisors. P. M. K. B. zloglev.	1.92	—
	K 124.200.— n. é. kisors. Agrárbank zloglev.	9.94	—
	K 54.000.— n. é. kisorsolt P. M. K. B. zloglev.	4.32	—
	M 16.000.— 1885. é. Déli vasúti els. kötvény	307.58	—
	K. c. 17.200.— 4 ⁰ / ₀ -os Buschterader els. kötv.	2.315.80	117.72
	K. c. 5.600.— 5 ¹ / ₄ ⁰ / ₀ -os Csehszlov. vasúti kötv.	895.35	643.34
	K. c. 45.150.— 4 ⁰ / ₀ -os Csehszlov. vasúti kötv.	5.851.03	—
	K 8.000.— 5 ¹ / ₄ ⁰ / ₀ -os Franz Josef-Bahn köt- vény osztr. hányad ...	—	—
	K 63.000.— 4 ⁰ / ₀ -os Ferd. Nordbahn-kötv. o. h.	—	—
1	elismervény lengyel valorizác. bejelentésről	—	—
4	elismervény K 39.220.— kényszerkölcsönről	—	—
1	elismervény K 300.— osztr. febr. járadékról	—	—
	K 497.500.000.— 5 ⁰ / ₀ -os 1924. évi kényszerk.	22.425.—	1.950.—
	K 275.000.— 6 ⁰ / ₀ -os nostr. magy. hadikölcs.	343.75	—
	K 300.000.— 5 ¹ / ₂ ⁰ / ₀ -os nostr. m. hadikölcs.	300.—	—
	Összesen ...	736.729.18	49.569.29

IV. sz. Függelék

a gróf Vigyázó Ferenc-féle vagyonhoz tartozó érték-
papirok és azok 1929. évi jövedelme.

Megnevezés	Érték pengő	Szelvény- jövedelem pengő
800.000 K n. é. nostr. 6 $\frac{1}{2}$ %-os magy. h. köles. kötv.	1.000—	
220.000 K n. é. nostr. 5 $\frac{1}{2}$ %-os m. h. köles. kötv.	220—	
202.000 K n. é. 4%-os Pesti Hazai I. takptár sorsolt záloglevél	1616	
11.000 ar. frt 4%-os magyar aranyjáradék	176	
48.000 K n. é. 4 $\frac{1}{2}$ %-os Kisbirt. orsz. földhit. intézeti záloglevél	384	
14.000 K n. é. Kais. Ferdinand Nordbahn 4%-os 1898. évi kötvény után talon		
1 drb 14.000 K n. é. Kais Ferdinand Nordbahn lengyel hányadra vonatk. bejelentési biz.		
8.400 čk n. é. 4%-os Cs.-szlovák államvas. kötv.	1.068,48	112,73
1.158,54 P n. é. magy. földhit. int.-i alapítv. okirat	1.158,54	58—
48.000 M n. é. 1883. é. 4%-os Kaiserin Elisabeth Bahn elsőbbségi kötvény köpenye		
1100 drb Pesti magyar kereskedelmi bank rv.	117.700—	7.700—
7 drb Hazai bank rv.	371—	31,50
165 drb Pesti hazai első takptár egyesületi rv.	31.350—	1.806—
66 drb Pesti hazai első takptár nyer. kötvény (6.600 K n. é.)	—52	
25 drb Beocsini cementgyári unió rv.	4.500—	300—
75 drb Salgótarjáni kőszénbánya rv.	3.270—	262,50
80 drb Magyar Ált. Kőszénbánya rv.	48.320—	2.800—
100 drb Urikányi zsilvölgyi kőszén rv.	10.600—	1.000—
30 drb Kühne Mezőgazd. gépgyár rv.	375—	36—
105 drb Ganz és Társa Danubius rv.	9.030—	840—
154 drb Ganz-féle villamossági rv.	8.547—	616—
22 drb 2.200 sv. fr. n. é. Union des Usines Nasic rv.	3.278—	200,73
75 drb Magy. Keleti tengerhajózási rv.	562,50	
294 drb 14.700 S n. é. Osztr.-Magy. Államvas. rv.	4.704—	827,06
284 $\frac{7}{5}$ drb Kaiser Ferdinand Nordbahn rv.	30.794,80	1.629,09
98 $\frac{1}{5}$ drb Kaiser Ferdinand Nordbahn élv. rv.	3.311,33	105,06
55 drb 11.000 K n. é. Pusztatenyő Kunszent- mártoni hév. vas. törzsrészcsevény	8.800—	176—
7 drb 1.400 K n. é. Pusztatenyő Kunszentmár- toni hév. vas. élv. jegy	—07	
40 drb 840 K n. é. Központi sajtóvállalat rv.		
80 P n. é. Hangya szövetkezeti üzletrész	80—	4—
6 drb Ujpest-Árpád-úti mozgósínház rv.		
Összesen	289.063.—	18.504,67

V. sz. Függelék

a gróf Vigyázó Sándorné-féle vagyonhoz tartozó érték-
papirok és azok szelvényjövedelem 1929. évben.

M e g n e v e z é s	Érték pengő	Szelvény- jövedelem pengő
1.400 drb Pesti hazai első takptár egyesület rv.	266.000—	19.600—
350 drb Pesti hazai első takptár egyesület rv.	66.500—	
100 drb Magyar általános hitelbank rv.	7.530—	550—
93 drb Pesti magyar kereskedelmi bank rv.	9.951—	651—
18 drb Ilazai bank rv.	954—	81—
50 drb Földhitelbank rv.		300—
6 $\frac{1}{10}$ drb Krausz-Moskovits egyes. ipartelepek rv.	747.50	65—
50 drb Zabolai faipar rv.		
3 drb Slavonia rv.	60—	2—
25 drb Magnezit-ipar rv.	5.012.50	211.50
6 drb Magyar általános gépgyár rv.	19.20	
2 drb Ganz-Danubius rv.	172—	16—
37 drb Salgótarjáni kőszénbánya rv.	1.613.20	129.50
50 drb Kühne mezőgazd. gépgyár rv.	625—	60—
100 drb Rimamurányi-salgótarjáni vasmű rv.	7.900—	700—
75 drb Első magyar részvény serfőződe rv.	8.812.50	390—
75 drb Magyar ruggyantaárugyár rv.	3.640.40	266—
12 drb Gschwindt-féle szeszgyár rv.	1.860—	120—
15 drb Flóra gyertya- és szappangyár rv.	165—	15—
40 drb Első Bpesti gőzmalom rv.	1.280—	100—
25 drb Magyar gázizzófény (Auer) rv.	2.500—	100—
62 drb Egyesült izzólámpa és villamossági rv.	6.541—	347.20
30 drb Fővárosi serfőző rv.	1.800—	60—
4 drb Concordia gőzmalom r.-t. rv.	20—	
30 drb Borsod-Miskolci gőzmalom rv.	585—	60—
12 drb Beosini cementgyár Unio rv.	2.160—	144—
58 drb Ganz-féle villamossági rv.	3.219—	232—
20 drb Magyar fém- és lámpaárugyár rv.	2.540—	140—
1,003.000 K. n. é. Magy. földhitelintézeti 4 $\frac{1}{2}$ %-os záloglevél	80.24	
Összesen	402.287.54	24.340.20

VI. sz. Függelék.

A két gróf Vigyázó-vagyon kezelésénél alkalmazott urak illetményei
a következőképen oszlanak meg:

	Pengő
Dr. Péteri Ferenc ügyvéd tiszteletdíja	36.000.—
Dr. Péteri Ferenc ügyvéd irodaátalánya	2.400.—
Dr. Vályi Lajos ügyvéd tiszteletdíja	19.800.—
Gerényi Jakab ny. min. tan. tiszteletdíja	9.660.72
Garzó József kultúrmérnök tiszteletdíja	8.920.—
Tóth József erdőmérnök tiszteletdíja	6.780.—
Vácrátóti gazdasági alkalmazottak illetménye	822.90
Kisberki erdőgazdasági alkalmazottak illetménye	267.20
Prónayfalvai erdőőr illetménye (4 óra)	440.—
Összesen	85.090.82

Ez összegből 1929. évi július hó 1-től kezdődő hatállyal a
gróf Vigyázó Sándorné-vagyon jövedelmei terhére elszámoltatott

8.500.—

A gróf Vigyázó Sándor és Ferenc-vagyon terhére marad... 76.590.82

Megjegyzések

a két gróf Vigyázó-vagyonnak vagyon- és jövedelem-kimutatásához.

I. A M. Tud. Akadémia 1928. július végén értesült arról, hogy bojári gróf Vigyázó Ferenc úr 1921. május 6-án, továbbá 1923. október 25-én kelt két végrendeletében úgy a saját vagyonának, valamint az atyjától, néhai gróf Vigyázó Sándortól, továbbá az édesanyjától, született báró Podmaniczky Zsuzsannától neki jutott vagyonnak általános örököséül a M. Tud. Akadémiát rendelte. A végrendelet értelmében először is különböző hagyományokat kellett kifizetni; ezenfelül az örökhagyó úr a vagyon kezelésére nézve több kikötést tett és az atyai vagyon tekintetében a mindenkori kalocsai érsek urat kérte fel végrendeleti végrehajtóul.

Az örökhagyó úr halálakor a vagyon kezelésénél alkalmazottak (Péteri Ferenc és Vályi Lajos ügyvéd, Gerényi Jakab ny. min. o. tanácsos, gazdasági szakértő és Garzó József kultúrmérnök urak) *nem tudtak átadni pontos kimutatást vagy leltárt és nem rendelkeztek adatokkal*

a hagyatékot terhelő tartozások összegére nézve. Kezdetben csak az volt megállapítható, hogy nyolc hagyományosnak az 1921. évi végrendelet értelmében összesen 87.261 P 17 f volt kifizetendő; továbbá, hogy az örökhagyó úr halálakor részben általa, részben ellene indított 33 per volt folyamatban.

Ezek közül *nagy összegre menő* volt a gróf Vigyázó Ferenc úr féltestvérei, báró Harkányi János és György, valamint elhunyt nővérének, gróf Vigyázó Jozefinnek, férjezett gróf Bolza Pálnénak kiskorú leánya, gróf Bolza Marietta által még 1926. április 1-én és 7-én törvényes osztályrész kiegészítése, illetőleg kötelesrész iránt indított két nagy örökösödési per, amelyek alapján előreláthatónak mutatkozott, hogy az Akadémia kiskorú gróf Bolza Marietta számára az anyai vagyonból egy gyermekrészt, továbbá a Sándor gróf vagyonából kötelesrészt, végre az anyai vagyonból Ferenc gróf féltestvéreinek szintén kötelesrészt lesz kénytelen átengedni.

Tekintettel ezekre a hagyatéki terhekre, az Igazgató-Tanács úgy rendelkezett, hogy az Akadémia az 1928. évi jövedelemből *semmit sem vesz igénybe*, hanem a hagyatékban talált egész készpénzt és az 1928. évi jövedelmet a tartozások *részbeni* törlesztésére használja fel; 1929. január 1-től kezdve pedig az *anyai* vagyon jövedelmét természetesen az 1923. évi végrendeletben foglalt meghagyások értelmében használja fel; Sándor és Ferenc grófok vagyonának jövedelméből pedig *egyelőre évi 120.000 P-t* fog tudományos kutatásokra, illetőleg a M. Tud. Akadémia tudományos kiadványainak nyomdai költségeire felhasználni.

Gróf Vigyázó Sándor és Ferenc urak vagyonának jövedelméből természetesen 10%-ot a végrendeletben foglalt meghagyás értelmében gróf Zichy Gyula kalocsai érsek, végrendeleti végrehajtó úrnak kellett átengedni és a végrendeletben foglalt egyéb meghagyásokat is teljesíteni kellett.

Az Igazgató-Tanács 1929. június 4-én a gróf Vigyázó Sándorné-vagyon tárgyában indított örökösödési perben, 1929. november 16-án pedig az *atyai* vagyon tárgyában indított örökösödési perben a felperesekkel egyességet kötött.

II. Az *Akadémiái Értesítő* 442. füzetében (XL. köt. 87—98. lap) közzétett a M. Tud. Akadémia kezelésébe jutott két gróf Vigyázó-vagyon kimutatása (ingatlanok,

értékpapírok, készpénz stb.) úgy, amint az 1928. december 31-én kezeltetett.

A két gróf Vigyázó-vagyont terhelő és 1928. szeptember—december hónapokban kifizetett tartozásokat közölte az *Akadémiai Értesítő*nek ugyanez a füzeté, a 94—95. lapon (*Kiadások* felirású rovat 1—13. sorszám alatt).

Az 1929. év tartama alatt kifizetett tartozások, valamint a kötött két egyesség alapján kifizetett törlesztések részletes kimutatását az ebben a füzetben közölt számadások tüntetik fel. (346. lap.)

Az egyességek kötése után megállapítható volt, hogy Sándor és Ferenc grófok után *18.016 kat. hold*, gróf Vigyázó Sándorné, szül. báró Podmaniczky Zsuzsanna után pedig *3181 kat. hold* földbirtok maradt az Akadémia tulajdonában, de egyúttal *igen jelentékeny készpénztartozások* maradtak fenn, nevezetesen:

a gróf *Vigyázó Sándorné-féle vagyonból* a M. Tud. Akadémia az örökhagyó úr féléstvéreinek 1930. március 1-én még 467.000 P-t és ennek kamatait tartozott *készpénzben* kötelesrész fejében záros határidő alatt kifizetni; ezenkívül viselni kell azt az előreláthatólag nagy összegű *örökösödési illetéket is*, amelyet az örökhagyónak édesanyja halála után kellett volna fizetnie, de amely az örökösödési perek következtében még jelenleg sincs kivetve.

A gróf *Vigyázó Sándor-vagyon* után a kiskorú grófnőt még megilleti 1.614.283 P készpénz mint kötelesrész, valamint az 1929. nov. 13-ával természetben átadott, a vácrátóti gróf Vigyázó-birtoknak és a Budapest, V., Nádor-utca 20. sz. alatt levő háznak 1921. májustól (gróf Vigyázó Sándor halálától) 1928. július 29-ig (Ferenc gróf haláláig) kiszámítandó elvont haszna. Ezenfelül az *örökösödési illeték*, annak kivetése után ebből a vagyonból is fizetendő lesz.

A fennebb említett elvont haszon kiszámítására a gróf Vigyázó-vagyon kezelésénél alkalmazott ügyvéd urak megbízást kaptak, de ez a kiszámítás, valamint az örökösödési illeték kivetése még nem történt meg.

A két gróf Vigyázó-vagyon jövedelméből a végrendeletek értelmében köteles az Akadémia a *legjobb karban fenntartani* az abonyi és a rákoskereszturi két kastélyt, mellékhépileteket és kertjeiket, mindkettőt idegen lakók teljes kizárásával, továbbá őriztetni a rákoskereszturi nagy kastélyban *múzeumszerűleg* elhelyezendő családtörténeti ingóságokat és természetesen állandóan a legjobb karban

fenntartani a családi kriptát; valamint viselni az örökhagyó úr által szülei, testvérei és nagyatyja emlékére elhalálozásuk minden havi fordulóján elrendelt, összesen 36 gyászistentisztelet költségeit; végre fizetni a vagyon kezelése körül ezidő szerint alkalmazott két ügyvéd, gazdasági szakértő, kulturmérnök, építész és az 1928. december óta alkalmazott erdőmérnök tiszteletdíját.

A két hagyatékkal szemben az utóbbi hónapokban is különböző követeléseket támasztottak, illetőleg pert is indítottak, ezenfelül a bíróságok még nem állapították meg a három hagyatékot tárgyaló közjegyzők díjait és egyes szakértői díjakat, úgyhogy a hagyatéki terhek végső összege ezidő szerint még pontosan fel nem tünethető.

II. A gróf Vigyázó-vagyonhoz tartozó földbirtokokat az örökhagyó úr részben még 1921—1926. években évek hosszú sorsára, részben 1934—1942-ig búza-, illetőleg rozshaszonbérben s e mellett feltűnően olcsón adta bérbe, így pl. egy katasztrális hold után Ujkécskén 17 kg, Harta-Miklán (a m. kir. igazságügyminisztérium haszonbérlete) 18 kg, Vácrátóton 30, Prónayfalván 37 kg búza volt haszonbér gyanánt megállapítva. Tekintettel a terményáraknak az utolsó két évben mutatkozott nagy csökkenésére, ebből folyólag a jövedelem is ezeknél a birtokoknál jelentékenyen csökkent.

A M. Tud. Akadémia Igazgató-Tanácsa az újabban kötött szerződéseknél a haszonbért pengőértékben állapította meg, így a Nagy- és Kisberki-i uradalomnál kat. holdanként 25 P bér köttetett ki és ezenfelül az adókat, ártéri járulékot és a községi terheket a haszonbérelő viseli. Hasonlóképp Prónayfalva birtok és a rákoskereszturi ú. n. Nagyrét pengőértékben adatott bérbe. A többi földbirtoknál csak a haszonbérleti szerződések lejártá után, részben csak 1939—1942-ben lesz lehetséges a jövedelmezőséget fokozni.

III. A gróf Vigyázó-vagyonhoz tartozó földbirtokok az 1929. végén megállapítható forgalmi érték szerint; az értékpapírok pedig az 1929. december 31-i tőzsdei jegyzésnek megfelelő értékben vétettek fel a vagyonkimutatásokba.

IV. Habár a M. Tud. Akadémia gróf Vigyázó Ferenc úr végrendeletei alapján a gróf Vigyázó Sándor- és Ferenc-vagyont, továbbá a gróf Vigyázó Sándorné szül. báró Podmaniczky Zsuzsanna-vagyont már birtokba vette,

azokat a 328—9. lapokon közölt saját vagyonmérlegébe csak akkor fogja beilleszteni, ha e két vagyont terhelő jelenlékeny tartozások teljesen kifizethetők lesznek és így a *vagyondállag* értéke felől *egészen pontos* tájékozódás lesz szerezhető.

XVI. A M. Tud. Akadémia újabb kiadványai:

(Az előbbi kiadványok jegyzékét l. Akad. Értesítő XL. k. 272. l.)

- Akadémiai Értesítő* XL. kötet 444. füzet 1929. jún.—szept. Ára 2·80 P.
A Magyar Nép Irodalmi könyvtára.
 1. sz. Vörösmarty válogatott költeményei. Ára — 20 P.
 2. sz. Petőfi: János vitéz; Bolond Istók. Ára — 20 P.
 Angyal Pál l. t.: *Edvi Illés Károly emlékezete.* 1—34. lap. Ára 1— P.
Archaeológiai Értesítő. Szerkeszti Hekler Antal, 1929. XI. III. köt. 1—378. lap. Ára 32.— P.
 Áldásy Antal r. t.: *Bárá Pastor Lajos k. t. emlékezete.* 1—22. lap. Ára 1— P.
 Eckhart Ferenc: *A Habsburg-Lotharingiai ház családi törvényei* 1—117. lap. Ára 6— P.
Emlékbeszédek. L. Angyal Pál l. t.: *Edvi Illés Károly emlékezete.* L. Áldásy Antal r. t.: *Bárá Pastor Lajos emlékezete.*
 Hajnal István l. t.: *Esterházy Miklós nádor lemondása.* 1—153. lap. Ára 3— P.
 Herczeg Árpád: *Manardus János (1462—1536) magyar udvari főorvos élete és művei.* 1—69. lap. Ára 4— P.
Irodalomtörténeti Közlemények, szerkeszti Császár Elemér. XXXIX. évf., III. füzet 257—384. lap és IV. füzet I—XII, 385—504. lap. Ára 5— P.
Jelentések a Magyar Népművészetről. Az 1928. évi prágai nemzetközi kongresszuson benyújtott. Ára 1— P.
Kautz Gyula születésének centenáriumi ünnepe. L. M. Tud. Akadémia ünnepi ülései.
Közgazdasági Szemle LIII. évf. 76. köt. 8—9. szám, aug.—szept. 513—608. lap. Ára 5— P.
Mathematische und Naturwissenschaftliche Berichte aus Ungarn. XXXVI. köt. 1—126. lap. Ára 8— P.
Matematikai és Természettudományi Értesítő. Szerkeszti Fröhlich Izidor, XLVI. köt., 4 táblával, I—VI. 1—792. lap. Ára 36— P.
 Melich János: *A honfoglaláskori Magyarország.* 241—434. lap. Ára 8— P.
Népművészetről Jelentések. L.: Jelentések A Magyar Népművészetről.
Nyelvtudományi Közlemények XLVII. köt., II. f. 161—320. lap. Ára 3·70 P.
Régi Magyar Költők Tára. Közzéteszi Dézsi Lajos r. t. VIII. köt. 1—503. lap. Ára 16— P.
Id. Szász Károly születésének centenáriumi ünnepe. L.: A M. Tud. Akadémia ünnepi ülései.
 Tolnai Vilmos: *A Magyar Nyelvtudomány Kézikönyve,* II. köt. 12. füzet. A Nyelvújítás, 1—240. lap. Ára 8— P.
Történeti Szemle, XIV. évf. 1—4 füzet. 1—278. I—VIII. lap. Ára 8— P.
 Ünnepi Ülések: *Kautz Gyula* egykori másodelnök születésének századik évfordulója alkalmából, 1929. nov. 25. 1—32. lap. Ára 1— P.
Id. Szász Károly egykori másodelnök születésének századik évfordulója alkalmából, 1929. jún. 16.-án 1—27. lap. Ára 1— P.

**XVII. A M. Tud. Akadémiának felajánlott adományok és
alapítványok folytatólagos jegyzéke.**

(Az előző jegyzéket lásd Akad. Ért. XL. 443. f. 101. lap.)

Hg. Esterházy Pál: Hajnal István l. t. <i>«Esterházy M. nádor lemonulása»</i> c. m. nyomdai költségeire	1.500 P
Kereskedelmi Minisztérium: Vigh Albert h. államtitkár úr pályaművének kinyomatására	3.000 «
N. N.: Beöthy Zsolt síremlékére	1.500 «
N. N.	800 «
Győr szabad királyi város adománya az elértéktelenedett alapítványok tőkéjének kiegészítésére (4-ik részlet)	800 «
A székesfőváros adománya (egy jutalomtétel kitűzése végett) .	1.000 «
A Budapesti Napilapok Szindikátusa: <i>a Vészi József publicisztikai alapítvány</i> tőkéjének 1. részletéül	1.000

XVIII. INHALTSVERZEICHNIS.

	Seite
I. Eröffnungsrede des Präsidenten Albert von Berzeviczy in der Festsitzung am 24-ten März 1930, gehalten anlässlich des Centenars der Erscheinung des «Hitel» (<i>Kredit</i> , eines der wichtigsten Werke des Grafen Stefan Széchenyi)	277
II. Eröffnungsreden des Präsidenten von Berzeviczy:	
1. anlässlich der hundertsten Jahreswende der Geburt des verstorbenen zweiten Präsidenten und Dir. und o. M. Julius Kautz, am 25-ten November 1929	281
2. anlässlich des zehnjährigen Jubiläums der Wahl seiner Durchlaucht des Herrn Nikolaus von Horthy zum Reichsverweser von Ungarn, am 24-ten Februar 1930	284
3. anlässlich der Centenarfeier der Geburt des korr. M. Joseph Szinnyi sen., in der am 24-ten März 1930 gehaltenen Gesamtsitzung	285
III. Auszüge aus dem in den Sitzungen der Akademie gehaltenen Vorträge:	
1. Aus dem am 20-ten Januar 1930 gehaltenen Vortrag des Präsidenten Albert von Berzeviczy «Die Entstehung des Februar-Patens».	286
2. Emerich Szentpétery o. M.: «Kritische Beleuchtung einiger Diplome des Königs Béla IV.»	287
3. Alexander Domanovszky o. M.: Palatin Erzherzog Josef als Ungarns mit Vollmacht ausgerüsteter Regent in 1805»	289
IV. Bericht des Botanischen Instituts der Hochschule für Forstwesen in Sopron über die Untersuchung der forstwissenschaftlichen Probleme, verbunden mit der Bepflanzung der ungarischen Tiefebene mit Robinia Pseudoacacia L.	297
V. Geschäftsordnung der Philipp Weiss-Stiftung	297
VI. Preis der Ung. Akademie der Wissenschaften für ein hervorragendes Werk der ungarischen Literatur (4000 P)	300
VII. Dr. Eleonore Korzenszky: Bericht über das für die Sylloge Tacticorum Graecorum gesammelte Material.	300
VIII. Begrüßungsreden des Klassenvorstands und dir. und o. M. Desider Csánki anlässlich der in der zweiten Klasse gehaltenen Eintrittsvorträge:	
1. an Ludwig Staud korr. M., am 9-ten Dezember 1929	309
2. an Emerich Szentpétery o. M., am 23-ten Dezember 1929	311
3. an Alexander Domanovszky o. M., am 10-ten Febr. 1930	312
4. an Franz Finkey o. M., am 10-ten März 1930	314
IX. Die Toten der Ung. Akademie der Wissenschaften in 1929 . .	315

	Seite
X. Namensverzeichnis der durch die Ung. Akademie der Wissenschaften im Jahre 1930 ausgezeichneten, bzw. dem Minister für Kultus und Unterricht zur Anerkennung vorgeschlagenen Volksschullehrer	316
XI. Briefwechsel im Interesse der freien Verbreitung der in die abgetrennte Gebiete nicht einföhrbaren ungarischen wissenschaftlichen Werke	316
XII. Kostenvoranschlag der Ung. Akademie der Wissenschaften vom Dezember 1929 bis Juni 1930	321
XIII. Kassenbericht der Ung. Akademie der Wissenschaften von 1929	327
XIV. Kostenvoranschlag der beiden Graf Vigyázó-Vermögen für Januar—Juni 1930	338
XV. Kassenbericht der beiden Graf Vigyázó-Vermögen	343
XVI. Neuausgaben der Ung. Akademie der Wissenschaften	361
XVII. Fortgesetztes Verzeichnis der Stiftungen und Schenkungen an die Ung. Akademie der Wissenschaften	362
XVIII. Deutsches Inhaltsverzeichnis	363
XIX. Französisches Inhaltsverzeichnis	364
XX. Englischcs Inhaltsverzeichnis	365
XXI. Verzeichnis der literarischen Arbeiten der inneren Mitglieder der Akademie	I—LIV

XIX. SOMMAIRE.

	Page
I. Discours de réception de M. A. de Berzeviczy, président de l'Académie à l'occasion du centenaire de la publication du «Crédit» du Comte Széchenyi (séance solennelle du 24 mars 1930)	277
II. Discours d'ouverture du président :	
1. à l'occasion du centenaire de la naissance de feu Jules Kautz, vice-président de l'Académie (le 25 novembre 1921)	281
2. à l'occasion du dixième anniversaire de l'élection de son Altesse Sérénissime Nicolas Horthy de Nagybánya, régent de Hongrie (le 24 février 1930)	284
3. à l'occasion du centenaire de la naissance de Joseph Szinnyei sén. (séance plénière du 24 mars 1930)	285
III. Extraits des discours et des communications présentées à l'Académie :	
1. A. de Berzeviczy, président de l'Académie : «La genèse de la charte de février» (le 20 janvier 1930)	286
2. I. Szentpétery, m. o. : «La critique de quelques chartes du roi Béla IV.»	287
3. A. Domanovszky m. o. : «Le palatin Joseph comme gouverneur absolu de la Hongrie en 1805.»	289
IV. Rapport de l'Institut de Botanique de l'École Forestière de Sopron sur les problèmes scientifiques concernant les plantations d'acacias dans la Grande Plaine Hongroise	297

	Page
V. Administration de la fondation Ph. Weiss	297
VI. Prix de littérature de l'Académie (4000 P).	300
VII. E. Korzenszky: Rapport sur les recherches concernant le «Syloge Tacticorum Graecorum»	300
VIII. Discours de réception de M. D. Csánki, président de la II ^e classe de l'Académie :	
1. à M. L. Staud (le 9 décembre 1929)	309
2. à M. I. Szentpétery m. o. (le 23 décembre 1929)	311
3. à M. A. Domanovszky m. o. (le 10 février 1930)	312
4. à M. Fr. Finkey m. o. (le 30 mars 1930)	314
IX. Membres décédés de l'Académie en 1929	315
X. Instituteurs lauréats de l'Académie ou recommandés au Minis- tère de l'Instruction publique	316
XI. Correspondance concernant la libre diffusion des livres scientifiques hongrois dans les territoires détachés	316
XII. Budget de l'Académie (déc. 1929—juin 1930)	321
XIII. Compte-rendu de l'exercice financier de l'Académie en 1929	327
XIV. Le budget des deux fondations Vigyázó pour la première moitié de l'année 1930	338
XV. Compte-rendu de l'exercice financier des deux fondations Vigyázó	343
XVI. Publications récentes de l'Académie	361
XVII. Liste des dons et legs offerts à l'Académie	362
XVIII. Traduction allemande du Sommaire	363
XIX. Traduction française du Sommaire	364
XX. Traduction anglaise du Sommaire	365
XXI. Publications scientifiques des membres de l'Académie	I—LIV

XX. CONTENTS.

	Page
I. President Dr. Albert Berzeviczy's opening address at the commemoration meeting to celebrate the 100 th anniversary of the publication of « <i>Credit</i> », on 24 th March 1930.	277
II. Presidential opening addresses :	
1. On the 100 th anniversary of the birth of the late Wil- liam Kautz, Vice-President, ordinary member, on 25 th November 1929	281
2. On the 10 th anniversary of the election of His Highness, Admiral Nicholas Horthy de Nagybánya as Regent of Hungary, 24 th February 1930	284
3. On the centennial anniversary of the birth of Joseph Szinnyei the Elder (corr. member), held on 24 th March 1930	285
III. Synopsis of lectures, resp. of treatises held at the meetings of the Academy :	
1. President Dr. Albert Berzeviczy's lecture on «The origin of the February edict», on 20 th January 1930	286

	Page
2. Emerich Szentpétery's (ordinary member) critical review of several of King Béla IV's records	287
3. Alexander Domanovszky, ord. member: «Palatine Joseph as plenipotentiary Governor of Hungary in 1805»	289
IV. Report of the Botanical Institute of the High School of Forestry at Sopron regarding the problems of the science of forestry in connection with the afforesting of the Alföld with acacia trees	297
V. Procedure in connection with Philip Weiss' endowment	297
VI. The 4000 pengő prize of the Hungarian Academy for an eminent belletristic work of Hungarian literature	300
VII. Dr. Eleonora Korzenszky: «Report on collection of facts compiled in relation to <i>Sylloge Tacitorum Graecorum</i> »	300
VIII. Divisional President Desiderius Csánki's addresses of welcome on the inauguration of the following members in II class:	
1. Louis Staud, corr. member, on 9 th December 1929	309
2. Emerich Szentpétery, ord. member, on 23 rd Dec. 1929	311
3. Alexander Domanovszky, ord. member, on 10 th February 1930	312
4. Francis Finkey, ord. member, on 10 th March 1930	314
IX. Members of Hungarian Academy deceased in 1929	315
X. Teachers of the Primary schools decorated by the Hungarian Academy in 1930 or recommended for commendation to the Minister for Religion and Public Education	316
XI. Correspondence in the interest of the free distribution of Hungarian scientific works not delivered or confiscated in the occupied territories	316
XII. Budget of Hungarian Academy, December 1929 to June 1930	321
XIII. Balance sheet of Hungarian Academy for 1929	327
XIV. Budget for first half of the year 1930 of the two Count Vigyázó estates	338
XV. Balance-sheet with appendix of the two Count Vigyázó estates	343
XVI. Newer Publications of Hungarian Academy	361
XVII. Index (continued) of donations and endowments offered to Hungarian Academy	362
XVIII. German translation of list of contents	363
XIX. French translation of list of contents	364
XX. English translation of list of contents	365
XXI. Literary works by members	I—LIV

50024

AKADÉMIAI
É R T E S Í T Ő

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

BALOGH JENŐ

FŐTITKÁR.

XL. KÖTET.

442. FÜZET. 1929. JANUÁR—MÁRCIUS.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1929

TARTALOM.

	Lap
I. Az Akadémia belső tagjai	1
II. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megemlékezése Rákosi Jenő ig. és t. t. elhunytáról az 1929. február 25-én tartott összes ülésen	5
III. A «gróf Vigyázó Ferenc» utcára vonatkozó iratváltás	6
IV. A M. Tud. Akadémia munkássága 1928-ban:	
a) Az 1928-ban tartott ülések	8
b) A Szótári Bizottság munkássága	10
c) A Filozófiai Bizottság munkássága és legközelebbi munkaterve	12
d) A Történelmi Bizottság munkássága	13
e) Jelentés az Akadémia könyvtárának 1928. évi állapotáról	14
V. A M. Tud. Akadémia halottjai 1928-ban	26
VI. Költségvetés 1929. év első felére	26
VII. Pótlások a M. Tud. Akadémia költségvetéséhez 1929—1931. években	31
VIII. A Kutatások tárgyában' kiküldött Bizottság tárgyalásai és javaslatjai:	
1. A bizottság kiküldése	37
2. Vargha Gyula másodelnök úr megnyitó beszéde	38
3. A Bizottság határozatai az első ülésen	39
4. A kérelmek pénzügyi háttere	40
5. A II. osztálybeli tagok javaslatjai	42
6. A III. osztálybeli tagok javaslatjai	47
7. Az I. osztálybeli tagok javaslatjai	56
IX. Egyéb bizottsági jelentések:	
1. Jelentés a Vojnits-érem odaítélése tárgyában	59
2. Jelentés az irodalomtörténeti jutalom tárgyában	71
X. A Hegedüs István-alapítvány ügyrendje	73
XI. A kitüntetett és a miniszter úrnak elismerésre ajánlott elemi iskolai tanítók jegyzéke	73
XII. A M. Tud. Akadémia pénztári számadása 1928-ról	75
XIII. A gróf Vigyázó-vagyon és jövedelmi kimutatása 1928. július 29-től december 31-ig	88
XIV. A M. Tud. Akadémia újabb kiadványai	100
XV. Adományok folytatólagos jegyzéke	101
XVI. A Tartalom-mutató német fordítása	102
XVII. A Tartalom-mutató francia fordítása	103
XVIII. A Tartalom-mutató angol fordítása	104

Hirdetés.

A M. Tud. Akadémia Könyvkiadóvállalatának
1930. évi kiadványa lesz

Voinovich Géza r. tag

Arany János életrajza

című munkájának első kötete.

A kötet a f. év nyarán megjelenik és még a f. évben meg-
küldhető azoknak, akik azt a M. Tud. Akadémia *Könyv-
kiadóhivatalához* (V., Akadémia-u. 2.) címzett levelezőlapon
kérni fogják.

A Könyvkiadó Vállalat pártoló tagjai a kötetet a később
meghatározandó bolti ár feléért kapják.

50024

AKADÉMIAI
É R T E S Í T Ő

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

BALOGH JENŐ

FŐTITKÁR.

XL. KÖTET.

443. FÜZET. 1929. ÁPRILIS—MÁJUS.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1929

TARTALOM.

Lap

I. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr beszéde Vargha Gyula t. t. másodeelnök ravatalánál 1929 május 4-én	105
II. A M. Tud. Akadémia LXXXIX. ünnepélyes közülése:	
1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megnyitó beszéde: A két Eötvös	107
2. Kozma Andor: Eötvös Loránd. (Költemény)	115
III. Bizottsági jelentések:	
1. Jelentés a Nagyjutalomról és a Marczibányi-mellékjutalomról	119
2. Jelentés a Sámuel-Kölber jutalomdíjról	126
3. Jelentés a Chorin Ferenc-jutalomról	126
4. Jelentés a Báró Kornfeld Zsigmond-jutalomról	132
5. Jelentés a Péczely-jutalomról	135
6. Jelentés a Fraknoi Vilmos-jutalomról	141
7. Jelentés a Darányi Ignác-jutalomról	149
8. Jelentés a Kazinczy Gábor és neje alapítványából kiadható jutalomról	151
IV. Kivonat az osztályüléseken bemutatott értekezésekből:	
1. Szinnyei Ferenc: Novella- és regényirodalmunk az abszolutizmus korának elején	152
2. Eckhart Ferenc: A Habsburg Lotharingiai-ház családi törvényei.	154
3. Pekár Dezső: A Báró Eötvös Loránd Geofizikai Intézet 10 éves tudományos működése.	163
V. Ligeti Lajos első jelentése mongolországi kutató útjáról	172
VI. Jelentés a Sylloge Tacticorum Graecorum c. kiadvány számára Münchenben, Nürnbergben és Párizsban végzett anyaggyűjtésről	176
VII. Némethy Géza osztályelnök üdvözlő beszédei az I. osztályban tartott székfoglalók alkalmából:	
I. Baros Gyula I. taghoz 1928 október 29-én	180
II. Szinnyei Ferenc r. taghoz 1929 január 7-én	181
III. Pintér Jenő r. taghoz 1929 február 4-én	183
VIII. Csánki Dezső ig. és r. t. osztályelnök üdvözlő beszéde Hajnal István I. t. székfoglalója alkalmából	185
IX. A M. Tud. Akadémia újabb kiadványai	186
X. Alapítványok és adományok	187
XI. Jelentés az akadémiai választásokról	187
XII. Az Igazgató-Tanács tagjai 1929 májusban.	188
XIII—XV. Német, francia és angol tartalommutató	189-191

Hirdetés.

Megjelent a Magyar Tudományos Akadémia könyvkiadó vállalatának 1930. évi kiadványa: Voinovich Géza r. t.:

Arany János életrajza

(1817—1849)

című munkája.

A kötet tartalma a következő:

I. fejezet: Az Alföld és Nagy-Szalonta. — Az Arany-nemzetség. — Szülei, gyermekora, ifjúsága; az első olvasmányok. — A collegiumi élet Debrecenben; praeceptor Kis-Ujszálláson. — A művészi hajlam ébredése, vándorhetei. — Hajótörötten, otthon. — Korrektor és másod-jegyző; házassága és gyermekei.

II. fejezet: Szilágyi István Szalontán. — A Kisfaludy-Társaság munkássága. — Fordítási kísérletek. — Megyei élet Biharban. Az Elvesztett Alkotmány; szatira és paródia. — Toldi. — Ilosvai és a hagyomány; költői példák. — A monda vándor elemei s Toldi történeti alakja. — A mű fogadtatása.

III. fejezet: Új tervek. — Vahot és a Pesti Divatlap. — Rózsa és Ibolya. — Az első kisebb költemények. — Petőfi Szalontán. — Arany elvei a népies költészetről. — Szilágyi tárgyakat ad. — Petőfiék őszi látogatása. — Shakespeare-fordítások terve. — Murány ostroma.

IV. fejezet: *Toldi estéjé*-t írja; kiadatlan maradt. — Az első, népies balladák. — *Haragos versek* s a *Nán Ravátia* nánlan — lelki költőssége. — Követjelöltség és nemzetőri szolgálat. — Petőfi családja Szalontán. — Miniszteri fogalmazóság Debrecenben és Pesten. — Népköltői tervek. — Világos után.

* * *

A kötetet a könyvkiadó vállalat pártoló tagjai a bolti ár [5.— P] *feléért* kapják.

Akik a kötetet még a folyó évben óhajtják megküldetni, szíveskedjenek óhajukat a Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó Hivatalához (V., Akadémia-utca 2.) címzett levelezőlapon közölni.

2836.
50024

5

AKADÉMIAI É R T E S Í T Ő

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

BALOGH JENŐ
FŐTITKÁR.

Megjelenik évenként négyszer.

XL. KÖTET.

444. FÜZET. 1929. JÚNIUS—SZEPTEMBER.

19

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1929

TARTALOM.

Lap

I. A M. Tud. Akadémia ünnepi ülése id. Szász Károly születésének századik évfordulója alkalmából.	
1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megnyitó beszéde.	193
2. Horváth János l. t.: Szász Károly emlékezete	196
II. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr beszédei:	
1. A Jókai síremlék felavatásán	219
2. Gróf Andrássy Gyula ig. és r. t. elhunytá alkalmából .	221
III. Balogh Jenő r. t. főtitkár: Adatok az Akadémia történetéhez és jövő munkatervünk	223
IV. Bizottsági jelentések:	
1. Jelentés a Marczibányi pályázatról	235
2. Jelentés a «konjunktura-elméletéről» kiírt pályázatról .	237
3. Jelentés az archeologiai ásításokról.	250
V. A M. Tud. Akadémia jutalomtétellei 1929-ben	251
VI. Ligeti Lajos második jelentése mongolországi kutató útjáról .	255
VII. A M. Tud. Akadémia költségvetése 1929. második felére . .	260
VIII. A Gróf Vigyázó vagyon költségvetése 1929. második felére .	266
IX. Császár Elemér r. t. ünnepi beszéde: Lehr Albert t. t. síremléke előtt	270
X. A M. Tud. Akadémia újabb kiadványai	272
XI. Német, francia és angol tartalommutató	273—275

50024

AKADÉMIAI
É R T E S Í T Ő

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA MEGBIZÁSÁBÓL

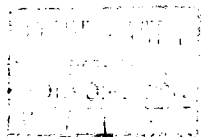
SZERKESZTI

BALOGH JENŐ

FŐTITKÁR.

XL. KÖTET.

445. FÜZET. 1929. OKT.—1930. MÁRC.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1930

TARTALOM.

	Lap
I. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megnyitó beszéde a <i>Hitel</i> megjelenésének száz éves fordulóján, 1930 március 24-én tartott ünnepi ülésen	277
II. Elnöki megnyitó beszédek :	
1. néhai Kautz Gyula másodelnök ig. és r. t. születésének századik évfordulója alkalmából 1929 november 25-én	281
2. nagybányai vitéz Horthy Miklós úr O Főméltóságának Magyarország kormányzójává történt megválasztása tizedik évfordulója alkalmából 1930 február 24-én	284
3. idősb Szinnyi József l. t. születésének centenáriuma alkalmából 1930 március 24-én	285
III. Kivonatok az Akadémia ülésein tartott előadásból, illetőleg bemutatott értekezésekből :	
1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úrnak « <i>A februáriusi patens keletkezése</i> » címen 1930 január 20-án tartott előadásából	286
2. Szentpétery Imre r. t.: « <i>IV. Béla király néhány oklevelének kritikai méltatása</i> »	287
3. Domanovszky Sándor r. t.: « <i>József nádor mint Magyar- ország teljhatalmú kormányzója 1805-ben</i> »	289
IV. A Soproni Erdőmérnöki Főiskola Növénytani Intézetének jelen- tése az alföldi ákácflásítással kapcsolatos erdészettudo- mányi problémák megvizsgálásáról	297
V. A Weiss Fülöp-alapítvány ügyrendje	297
VI. A M. Tud. Akadémia 4000 pengős jutalma a magyar szép- irodalom valamely kiváló termékének	300
VII. Dr. Korzenszky Eleonóra: Jelentés a « <i>Sylloge Tacticorum Graecorum</i> » számára végzett adatgyűjtésről	300
VIII. Csánki Dezső ig. és r. t. osztályelnök üdvözlő beszédei a II. osztályban tartott székfoglalók alkalmából :	
1. Staud Lajos l. taghoz 1929 december 9-én	309
2. Szentpétery Imre r. taghoz 1929 december 23-án	311
3. Domanovszky Sándor r. taghoz 1930 február 10-én	312
4. Finkey Ferenc r. taghoz 1930 március 10-én	314

Tartalom

	Lap
IX. A M. Tud. Akadémia halottjai 1929-ben	315
X. A M. Tud. Akadémia által 1930-ban kitüntetett, illetőleg a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak .elismerésre ajánlott elemi iskolai tanítók	316
XI. Újabb levelezés az elszakított területen nem kézbesített, illetőleg elkobzott magyar tudományos munkák szabad terjeszthetése érdekében	316
XII. A M. Tud. Akadémia költségvetése 1929. év decembertől 1930 júniusig	321
XIII. A M. Tud. Akadémia pénztári számadása 1929-ről	327
XIV. A két gróf Vigyázó-vagyon költségvetése 1930 első felére .	338
XV. A két gróf Vigyázó-vagyon pénztári számadása 1929-ről és ennek függelékei	343
XVI. A M. Tud. Akadémia újabb kiadványai	361
XVII. A M. Tud. Akadémiának felajánlott adományok és alapítvá- nyok folytatólagos jegyzéke	362
XVIII. A tartalommutató német fordítása	363
XIX. A tartalommutató francia fordítása	364
XX. A tartalommutató angol fordítása	365
XXI. A tagok irodalmi munkássága	I—LIV

Az Akadémia tagjainak irodalmi munkássága.

Angyal Pál l. t.

1. Erkölcsi szempontok a kulturfelújulásban. Előadás Egerben az 1928. nov. 11-én tartott kulturesten.
2. A társadalom létezésének törvényei. Rádió-előadás, 1928. nov. 24-én.
3. A társadalom fejlődésének törvényei. Rádió-előadás, 1928. dec. 1-én.
4. A rendtörvény néhány fogalmáról. Felolvasás a Magyar Tudományos Akadémián, a II. osztály 1928. dec. 3-i ülésén.
5. A társadalom megszűnésének törvényei. Rádió-előadás, 1928. dec. 15-én.
6. Büntetőjogi esetek gyűjteménye. Budapest, 1929. 1—50.
7. Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921: III. t. c. — A magyar büntetőjog kézikönyve 4. kötet. Budapest, 1929. I—XIV: 1—148.
8. Vélemény a sajtóról szóló 1914: XIV: t. c. kiegészítéséről és egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló törvényjavaslat tárgyában. — Az Igazságügyminiszterium levéltárában.
9. A modern büntetőjog vezérlő eszméi. Előadás a Kispesti Iskolán kívüli Bizottság 1929. február 27-én tartott estélyén.
10. A valóság-bizonyítás problémájának erkölcsi jelentősége. Felolvasás az Aquinoi Szent Tamás Tarsaság 1929. évi márc. 7-én tartott közgyűlésén.
11. Jogi problémák a sajtóban. Előadás a Schola Emericana 1929. évi ápr. 25-én tartott estélyén.
12. Edvi Illés Károly emlékezete A M. Tud. Akadémiának 1929. évi ápr. 29-én tartott összes ülésén.
13. A kultúra és katholicismus. Előadás a balatonlellei katólikus esten, 1929. aug. 11.
14. Okirathamisítás. Bélyeghamisítás. Védjegybitorlás. Csalárd és Vétkes bukás. A Magyar büntetőjog kézikönyve 5. kötet. Budapest, 1929. I—XXVIII: 1—186.
15. Bevezetés a jog- és államtudományokba. Budapest, 1929. 1—100.
16. Irányítása mellett jelenik meg az «Angyal Seminárium» című füzetes gyűjtemény. 16. füzet. Rácz György: A büntetőjog szerepe a sztrájkprobléma megoldásában.
17. Szerkesztette a Magyar Jogi Szemle folyóiratot.

Badics Ferenc t. t.

1. *XVII. századi vers a bor és a víz vetélkedéséről.* (Bevezetéssel és jegyzetekkel.) Irod. tört. Közl. 1929. 1. f. 88—95. l.
2. Jelentés Czeizel János «Kazinczy Ferenc élete és működése» c. kézirat munkájának IV. és V. kötetéről. (Kéziratban hiv. használatra.)
3. *Gyöngyösi István élete és költészete.* (Sajtó alá adható 210 folio-lapnyi kézirat.)
4. Bánóczy József és a 70-es évek tudós új nemzedéke. (Alkalmi cikk, sajtó alatt.)

Balás Károly I. t.

Önálló művek:

1. *A népesedés*. Budapest, 1905. Politzer, 541 l. 8°.
2. *Kivándorlásunk és visszavándorlásunk*. Kassa, Vitéz, 1908. 52 l. 8°.
3. *A család és a magyarság*. Budapest, Grill, 1908. 52 l. 8°.
4. *La natalité réduite à un et à deux enfants*. Klny. Revue de Hongrie 1910, 25 l. 8°.
5. *A jövedelemelosztás főágai a kapitalizmus korában*. Budapest, Eggenberger, 1913. 656 l. 8°.
6. *Statisztikai tanulmányok*. Budapest, Eggenberger, 1916. 138 l.
7. *A pénz cseréértéke*. Budapest, Grill, 1917. 180 l. 8°. M. T. Akad. Kiadása.
8. *Politikai gazdaságtan* (Közgazdaságtan) 1—2. rész. Budapest, 1922. Eggenberger, 919 l. 8°.
9. *A magyar gazdaszövetség valutaértekezletének előadmányai és határozati javaslata* (Klny. M. Gazdák Szemléje). Budapest, 1921. 17 l.
10. *Társadalmi politika*. Budapest, Centrum, 8°. I. r. Alapvetés, 1924. 231 l.
11. *Die Grundlagen der Sozialpolitik*. Jena, Fischer, 1926. 138 l.
12. *Theorie der Einkommen und der Zahlungsmachtverteilung*. Wien, 1927. Manzsche Verl. VI, 166 l. 8°.
13. *The Foundation of Socialpolitics*. Ilford-London, Clark & C. 1927. 100 l. 8°.
14. *Ungarn*. Wien, 1927. Julius Springer, 205—217 ll. 8°. (Klny. Die Wirtschaftstheorie der Gegenwart.)
15. *Die Hauptfragen der Sozialpolitik*. Wien, Manzsche Verl. 1928. VI, 200 l. 8°.
16. *Jogi és államtudományi oktatásunk reformjáról*. (Klny. Társadalomtudomány, 1928. 12—33. l.)
17. *A szociálpolitika főkérdései*. Budapest, 1929. Pallas rt. 209. l.
18. *Saggio sulla distribuzione delle ricchezze*. Supino-émlékkönyv, 1929. Pavia.

Folyóirat-cikkek:

19. A népesedés és a szociális kérdés. M. Társadalomtud. Szemle, 1908. 2. sz. 121—150. old.
20. A neomalthusizmusról. M. Társadalomtud. Szemle, 1908. jun. sz. 500—533. l.
21. A szabadkereskedelmi elmélet bírálata. Ismertetés L. S. Amery: The Fundamental Fallacies of Free Trade c. könyvéről. M. Társadalomtud. Szemle 1908. szept. sz. 664—674. l.
22. A nemzetközi fizetési mérleg problémájához. Budapest, 1909. 17. l. Klny. a M. Társadalomtud. Szemle 1909. jan. számából.
23. Dánia mezőgazdasági szövetkezetei. Ismertetés. M. Társadalomtud. Szemle 1908. dec. sz. 999—1002. old.
24. A Lemire-féle törvény és a házasságkötések legutóbbi statisztikája Franciaországban. M. Társadalomtud. Szemle 1908. dec. sz. 1009—1014. old.
25. A népesedés és a család. Polemia Mattyasovszkyval. M. Társadalomtud. Szemle 1909. febr. sz. 166—170. l.
26. A közgazdaságtan népszerűsítése. Budapesti Szemle 1910. febr. sz. 313—318. old.

27. Telepítéseink fűszempontja. Közgazdasági Szemle 1909. májusi sz. 314—327. old.
28. Népesedési elmélet. Kritikai ismertetés. M. Társadalomtud. Szemle 1909. nov. sz. 875—872. l.
29. Társadalmi és nemzeti asszimiláció. M. Társadalomtud. Szemle 1910. jan. sz. 20—40. old. és különleny.
30. Jogrend és osztályharc. M. Társadalomtud. Szemle 1910. márc. sz. 241—252. l.
31. Nemzeti földpolitika. Közgazdasági Szemle 1919. márc. sz. 149—162. old.
32. A mai Japán. Könyvismertetés. M. Társadalomtud. Szemle 1910. jun. sz. 523—526. old.
33. Ausztráliai socializmus. A. St. Ledger: Australian socialism. g. könyvének ismertetése. Közg. Szemle 1910. jún. sz. 570—577. old.
34. La natalité réduite a un et à deux enfants. Budapest, Athenaeum. 1910. 25 l. és Revue de Hongrie 1910. nov. sz.
35. Közgazdasági érdekű ethikai tulajdonságok. Közg. Szemle 1911. jan. sz. 1—15. old.
36. A syndikalizmus eszmevilága. M. Társadalomtud. Szemle. 1911. jan. sz. 12—28. old.
37. Egy drágaságelméleti fejtegetésről. Heller könyvének kritikai ismertetése. Budapesti Szemle 1913. okt. sz. 127—132. old.
38. A magyar államtudományok főiskolai oktatásáról. Jogakadémiai Szemle 1913. 1—2. sz. 21—31. old.
39. A járadékszerű jövedelmek köréből. Különleny. a Grossechmid-emlékkönyvből. Budapest, 1912. 21 old.
40. Gazdasági szükségletek és érdekek. Közg. Szemle 1912. júl.—aug. sz. 443—460. old.
41. A merkantil és fiziokrata irány mint tényező a nemzetek gazdasági életfolyamataiban. 1912. M. Társadalomtud. Szemle jún. sz. 468—485. old.
42. A magyarság gazdaságpolitikai érdekei. M. Társadalomtud. Szemle 1913. ápr. száma 273—288. old.
43. A pózeni lengyel szövethozzatok. Ismertetés. M. Gazdák Sz. 1913. jan.—febr. sz.
44. A drágaságról. Kritika és ismertetés. M. Társadalomtud. Szemle 1913. márc. sz. 190—206. old.
45. A nemzetiségi kérdésről. M. Társadalomtud. Szemle 1913. márc. sz. 231—235. old.
46. Logikai adalékok a technikai haladás társadalomgazdasági hatásának megítéléséhez. Közg. Szemle 1913. júl.—aug. sz. 462—485. old.
47. Egy új malthusianista munka. Kritika és ismertetés Budge: Das Malthus'sche Bevolkerungsgesetz und die theoretische Nationaloekonomie c. könyvéről. M. Társadalomtud. Szemle 1913. jún. sz. 458—465. old.
48. Magyarország statisztikája nemzetközi világitásban. Krit. ismertetés. M. Társadalomtud. Szemle 1913. okt. sz. 616—619. old.
49. A községi üzemek pénzügyi felhasználásáról. Magyar Pénzügy 1919. karácsonyi sz.
50. Főiskoláink és a gazdasági államtudományok oktatásának reformja. M. Társadalomtud. Szemle 1914. jan. sz. 39—51. old.
51. A németországi felekezetek gazdasági és kultúrstatistikája. M. Társadalomtud. Szemle 1914. ápr. sz. 295—299. old. Hans Rost: Die wirtschaftliche und kulturelle Lage der deutschen Katholiken c. könyv ismertetése.

52. Jegyzetek Henry George magyar kiadásához. Közigazg. Szemle 1914. májusi sz.
53. Indukció, dedukció és statisztikai módszer. Közg. Szemle 1916. febr. sz. 81—95. old. és különleny.
54. A nemesércek és a kapitalisztikus fizetési biztonság értékelésének pszichológiája. Közg. Szemle 1916. júl.—aug. sz. 445—455. old.
55. Magánjogi és közjogi járadék. Közg. Szemle 1916. nov. sz. 733—744. és dec. sz. 843—858. old.
56. A tőke fogalma. Athenaeum, 1917. 2. füzet 83—98. és 3. füzet 180—192. old.
57. Megjegyzések két új pénzértékelméletről. Közg. Szemle 1917. márc. sz. 157—166. old.
58. A jövedelemeloszlás elméletének új kiinduló pontok alapján való revíziójáról. Közg. Szemle 1918. febr. sz. 73—91. old.
59. Csupán termelési fogalom-e a tőke? Közg. Szemle 1917. júl. sz. 426—433. old.
60. Valutánk és a háborús közgazdaság. M. Társadalomtud. Szemle 1917. dec. sz. 2—18. old.
61. Népesedéspolitikai érdekeink. Közg. Szemle, 1918.
62. Die Tendenz der neuzeitigen Bevölkerungsentwicklung und über die Möglichkeit einer unmittelbarer Bekämpfung ihrer Misstände. Archiv für Rassen- und Gesellschaftsbiologie 1918.
63. Liefmann pénzelmélete. A Geld und Gold c. könyvének ismertetése. M. Társadalomtud. Szemle 1918. ápr. sz. 61—70. old.
64. Krit. Ismertetés-féle Szabó Ervin: Imperializmus és tartós béke c. előadásáról. M. Társadalomtud. Szemle, 1918.
65. A Magyar Gazdaszövetség valutaértekezletének előadmánya és hat. jav. M. Gazdák Szemléje 1920. szept.—okt. sz. 211—227. old.
66. Valutakérdésünkhöz. M. Gazdák Szemléje 1920. máj.—jún. sz. 152—157. old.
67. Valuta és számolási érték. Közgazdasági Szemle 1921. okt. sz. 509—532. old.
68. Új magyar közgazdaságtan. Heller Farkas elméleti közgazdaságtanának ismertetése. Közg. Szemle 1921. máj.—jún. sz. 243—263. old.
70. A koronaárfolyam hanyatlásának kérdéséhez. Közg. Szemle, 1922.
70. A búzavaluta lényege. M. Gazdák Szemléje, 1922. 27. évf.
71. Valutabetegségünk kérdéséhez. Felolv. a Közg. Társaság 1923-iki közgyűlésén. Közg. Szemle 1923. májusi sz. 347—367. old.
72. Valutapolitikai tanulságok. Közg. Szemle 1924. jan.—jún. sz. 1—6. old.
73. A modern fizetési hatalom problémája. Közgazdasági Szemle, 1925. 49. évf., 68. k. 449—466. old.
74. Szociálpolitikai realitás. Közg. Szemle, 1926. 50. évf., 46. k. 1—14. old.
75. A munkanélküli biztosítás javasolt módja. Közg. Szemle 1926. júl.—aug. sz. 69. k. 418—431. old.
76. Der gegenwärtige Stand der Ökonomischen Theorie in Ungarn. Wieser-féle emlékkönyv, 1926.
77. A gazdaságpolitika elméleti szempontból. Közg. Szemle 1928. októberi sz.

Balogh Jenő 1. t.

1. A M. Tud. Akadémia és tagjainak munkássága az utolsó években, — Ak. Ért. XXXVIII. 127—144. l.
2. Széchenyi és az Akadémia szervezésén dolgozó «Küldöttség» munkássága az 1826—1828. években Ak. Ért. XXXIX. 127—135 l.

3. Adatok az Akadémia történetéhez és jövő munkaterveink. Ak. Ért. XL. 223—235. l.

4. Gróf Polzer-Hoditz könyve «Károly «császárr». B. Sz. 623. sz. 7—33. l.

5. A ref. egyház szociális feladatai. Dunántúli Egyházkerület 1929. évi közgyűlésének jegyzőkönyve 5—8. l.

6. Bojár gr. Vigyázó Ferenc végrendeletei és a két gr. Vigyázó vagyon tartozásai és kezelése. [Az Akadémia belső tagjainak megküldött két körlevél 1928 okt. 15-éről és 1929. január 10-éről 25 nyomtatott lap.]

Baros Gyula l. t.

1. Az irodalmi hagyomány életereje. (Részlet egy nagyobb tanulmányból, mely irodalmi tárgyú szépirodalmi munkát ismerteti.) Székfoglaló értekezés. Kivonatát l az Akadémiai Értesítő 1928. évf. 196—8 l.

2. A M. T. Akadémia Vörösmarty-kéziratainak jegyzéke. Napkelet. 1929. évf.

3. Tisza-émlékkönyv. U. o.

4. Harsányi Lajos: A szent asszony U. o.

5. Újabb orosz elbeszélők. U. o.

6. Takáts Sándor: Emlékezzünk eleinkről. U. o.

7. Kalevipeg. U. o.

8. Özv. Rudnay Józsefné. U. o.

9. Benedek Elek. U. o.

10. Horváth János: A középkori magyar vers ritmusa. Orsz. Középisk. Tanáregyesületi Közlöny. 1929. 9. sz.

11. Irodalom történeti Füzetek: 27—29. sz. Századok. 1929. évf.

12. Folyóiratszemle. Irodalomtörténet. 1928—9. évf.

Málnási Bartók György l. t.

1. Teendők a magyar filozófia történelmének ügyében. Athenaeum, 1928.

2. A mindennapi élet lélektana. Protestáns Szemle; 1928.

3. Losskij logikája. Athenaeum. 1928.

4. Böhm Károly. Bp. Franklin. 1928.

5. Böhm Károly: Az Ember és Világa V. kötetét kiadta és bevezetéssel látta el.

6. Új világ felé. Protestáns Szemle 1929.

7. A «rendszer» filozófiai vizsgálata. Akadémiai székfoglaló. Bp. 1928.

8. Emlékbeszéd Böhm Károly emléktáblájának leleplezésénél. Megjelent a «Böhm-Emlék» 17—20. lapjain. 1929.

Berzeviczy Albert, ig. és t. tag, elnök.

Irodalmi működés:

1. «Rapporti storici fra Napoli e l'Ungheria nell'epoca degli Aragonesi (1442—1501.) előadás a nápolyi Accademia Pontaniana 1928. nov. 4-iki ülésén, megjelent a nevezett Akadémia kiadásában (1—25 lap).

2. «Gróf Teleki László katasztrófája.» Budapesti Szemle 1929 május 161—179. l.

3. «A két Főtűs» elnöki megnyitó beszéd az Akadémia 1929. május 12-én tartott ünnepi közülésén (Bud. Szemle 1929 jun. 321—330 l. Akad. Értesítő ápr. máj.).

4. «*I rapporti storici fra l'Italia e l'Ungheria*» cikk a római Istituto per l'Europa orientale kiadásában megjelent «*L'Ungheria*» c. műben, tizenegy lap

5. «*La situazione politica estera dell'Ungheria*» cikk ugyanott, hat lap.

6. «*Az alkotmányos békekorszak*» (1867—1914.) cikk a Franklin-Társulat kiadásában megjelent «Magyarország Verekeitől napjainkig» c. mű I. kötetében 45 lap.

Munkában: «Az Abszolutizmus kora Magyarországon» c. mű harmadik kötete.

Bókay János I. t.

1. Transparentia vizsgálatok hydrocephalusos gyermekeken. A Magyar Tud. Akadémia kiadása.

2. Intravenás neosalvarsan-injectiók a chorea minor kezelésében. Orvosi Hetilap. Németül; Mediciniche Klinik.

3. A pesti szegénygyermekkétház (mai Stefánia-gyermekekórház) alapításának 90-dik évfordulója alkalmából Orv. Hetilap.

4. A Rhinitis diphtheritica-ról. (Sajtó alatt).

5. A diphallia-ról Orv. Hetilap.

6. A croup tanulmányozására 1807-ben kiírt 12 000 frankos Napoleon-i internationalis pályázat. Orv. Hetilap.

Bruckner Győző I. t.

I. Önállóan megjelent munkák.

1. Galeotto Marzio: De egregie, sapienter, iocose dictis ac factis Matthiae regis c. műve, mint művelődéstörténeti kultúr. Budapest, 1901. 90 l.

2. Il. Rákóczi Ferenc elfogatása Nagysároson. Eperjes, 1903. 24 l.

3. Bárány Thököly Sebestyén és a bécsi béke. Igló, 1906. 15 l.

4. Késmárk sz. kir. város műemlékei. Eperjes, 1908. 83 l.

5. Pusztuló műemlékeink védelme Lőcse, 1910. 16 l.

6. Kesmark und die Familie Thököly. Késmárk, 1910. 86 l.

7. A szepesmegyei lövészcéhek élete. Lőcse, 1911. 63 l. (Előzőleg a Közlemények Szepes vármegye multjából c. folyóirat 1911. évf. 146—173; 202—235.)

8. A soltszesség intézménye a Szepességen. Budapest, 1922. 13 l. (Előzőleg a Békési Emlékkönyvben 1912. 106—117. l.)

9. Oklevélgyűjtemény a Lengyelországnak elzalogosított szepesi városok levéltáraiból. Lőcse, 1912/14. 148 l. (Előzőleg a Közl. Szepes vármegye multjából c. folyóirat 1912. évf. 30—41; 79—96; 136—157; 1913. évf. 77—88; 195—203; 1914. évf. 140—145 l. Lőcse, 1912—14.)

10. A szepesi szász nép (Nemzetiségi Ismertető Könyvtár II. k.) Budapest, 1913. 172 l.)

11. Közintézményeink fejlődése és történelmi összefoglalások. Budapest, 1913. 148 l.

12. A szepesváraljai zsinat 1614-ben. Nyiregyháza, 1914. 40 l.

13. Gróf Thököly Imre késmárki udvartartása. Lőcse, 1914. 32 l. (Előzőleg a Közl. Szepes vármegye multjából 1914. évf. 1—30 l. Lőcse, 1914.)

14. A Szepesség népe. Budapest, 1922. 84 l.

15. A késmárki ev. liceum pártfogóságának története. Sárospatak, 1922. 108 l. (Előzőleg a tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület eperjesi koll. miskolci jogakadémiajától kiadott «Emlékkönyv a Bethlen Gábor által 1621 dec. 31-én megkötött nikolsburgi béke háromszázados évfordulójára.» Sárospatak, 1922. 13—118. l.)

16. Die Vergangenheit der Zipser Sachsen. Lőcse, 1922. 34 l. (Előzőleg a Mitteilung aus der Vergangenheit des Zipser Komitates XX. Folge. Lőcse, 1922.)

17. A reformáció és ellenreformáció története a Szepességen (1520—1745-ig). Budapest, 1922. I. köt. XII. + 613 l.

18. Madarász Viktor művészete történelmi megvilágításban. Pécs, 1923. 30 l. (Előzőleg a tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület miskolci (eperjesi) jogakadémiájának 1922/23. tanévi Almanachjában. 1—30. l.)

19. A Mikulás-kultusz eredete és jelentősége. Pécs, 1924. 8 l. (Előzőleg a tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület miskolci (eperjesi) jogakadémiájának 1923/24. tanévi Almanachjában.)

20. A Thököly család késmárki magánföldesurasága. Pécs, 1925. 84 l. (Előzőleg a miskolci ev. jogakadémia által kiadott Berzeviczy Albert-Emlékkönyvben 141—220. l.)

21. Közérkölcsei állapotok a mohácsi vész előtt. Budapest, 1926. 32 l. (Előzőleg a Lukinich Imre által szerkesztett «Emlékkönyv a mohácsi csata háromszázados évfordulójára» c. munkában. Budapest, 1926. 11—40. l.)

22. A Szepesség multja. Budapest, 1926. 22 l. (Előzőleg a Szepesi Egyesület Emlékkönyvében. Budapest, 1926. 10—29. l.)

23. A magyar jogtörténetírás folklóre-isztikus hiányai. (Miskolci Jogászelet Könyvtára, 13. sz. Miskolc, 1926. 14 lap. Előzőleg a Miskolci Jogászelet c. folyóirat 1926. évf. 5. sz.)

24. Kray Jakab késmárki vértanu közéleti szereplése és diplomáciai működése II. Rákóczi Ferenc szolgálatában. (Székfoglaló ért. felolvastatott a M. Tud. Akadémia 1927. évi május 16-ki felolvasó ülésében.) Budapest, 1927. 98 l.

25. A svéd alkotmány. Miskolc, 1928. 114 l. (Miskolci Ev. Jogakadémia Tud. Értekezéseinek Tára 31. sz.)

26. Ferenc Ferdinánd trónörökös magyarországi politikai tervei. Miskolc, 1929. 76 l. (Miskolci Ev. Jogakadémia Tud. Értekezéseinek Tára 34. sz.)

II. Értekezések és cikkek.

1. Levéltári adatok Brocky Károly életéről és az eperjesi oltárképről. (Művészet, 1904. 60—61. l.)

2. Adalék a késmárki Thököly-féle várkapolna jogtörténetéhez. (Prot. Szemle, 1905. 465—472. l.)

3. Gróf Thököly Imre. A késmárki várkastély történelme. (Késmárki Thököly Imre fejedelem emlékezete. Késmárk, 1906. 5—12. és 15—20. l.)

4. A késmárki ev. liceum multjából. (Prot. Szemle 1907. 636—644. l.)

5. A késmárki Thököly vár falfestményei. (Archaeologiai Értesítő 1908. 189—183. l.)

6. A késmárki ev. fatemplom. (Prot. Szemle 1908. 104—112. l.)

7. Menedékszirt. (Lapis refugii). (Ország Világ 1908. 459—497. l.)

8. A tizenhat szepesi város provinciájának székháza Iglón. (Vasárnapi Ujság 1908. 12—13. l.)

9. Renaissance-kori erkölcsi állapotok hazánkban. (Prot. Szemle 1908. 669—683. l.)

10. Igló kir. korona- és bányaváros történelme. (Igló Könyve. Igló, 1909. 44—47. l.)

11. Késmárk és a Thököly-család. (Közlemények Szepes vármegye multjából c. folyóiratban. Lőcse, 1909. évf. 9—25.; 71—87.; 146—157.; 202—223. l.)

12. Az eperjesi egyetem kérdése. (Ev. Örillő 1910. évf. 45. sz. 427—430. l.)
13. Jakob Krays Märtyrertum in der ung. Literatur. (Karpathen Post 1909. 48. sz. dec. 2.)
14. Wo ist der Hinrichtungsplatz der Kesmarker Märtyrer zu suchen? (U. o.) 1909 dec. 30. 52. sz.)
15. Pákh Károly (1828—1990.). (Orsz. Középisk. Tanáregy. Közl. 1909. évf. 478—480. l.)
16. Kuruc mozgalmak Késmárkon, különös tekintettel az 1709-iki ostromra. (Közl. Szepes vármegye multjából 1910. évf. 1—20. l.)
17. Igli kir. korona- és bányavárosnak képe a magyar koronához való visszacsatolása idejéből. (U. o. 141—151 és 205—215. l.)
18. Történelmi szeminárium a középiskolában. (Országos Középisk. Tanáregy. Közlöny 1910. évf. 38—49. l.)
19. Szemelvények a krakkói Czartoryski-levéltár szepesi anyagából: Lublówár. — Vallásügyek. — A szepesi bányászat. (Közlemények Szepes vármegye multjából 1911. évf. 11—20. l.)
20. A szepesi városok (XXIV?) szövetségének értelmezése. (U. o. 88—97. l.)
21. A legutolsó pestis járvány hazánkban. (Budapesti Hirlap, 1911. febr. 11.)
22. Csengey Gusztáv. (U. o. 1912 okt. 17. sz.)
23. A Szepesség zsarolói a XVI. század első felében. (Közl. Szepes vármegye multjából 1913. évf. 26—36. l.)
24. Ujabb adalék a Thökölyek mondköréhez. (U. o. 47—49. l.)
25. Késmárk város statútuma 1691-ből. (U. o. 250—255. l.)
26. Észrevételek Pitkó Jánosnak «Szepesváralja ipartörténete a céhintézmény korához» c. értekezéséhez. (U. o. 260—261. l.)
27. Az eperjesi ev. templom pusztulása. (Üsvény, 1913. évf. 236—242. l.)
28. Dr. Förster Jenő emlékezete. (Szepesi Lapok, 1919 dec. 4. 116. sz.)
29. Iglov- vagy Nova Ves (Szepesi Lapok, 1920 márc. 6. 26. sz.)
30. Kesmark vagy Kežmarok? (U. o. 1920 márc. 18. 31. sz.)
31. Volt-e Sylvester János löcsei predikátor? (Irodalomtört. Közl. 1919/22. évf. 174—178. l.)
32. Napoleon. (Halálának százéves évfordulója alkalmával.) (Magyar Jövő, 1921 máj. 5. 101. sz.)
33. A Habsburg-Lotharingiai ház szerepe történelmünkben. (U. o. 1921 nov. 6. 271. sz.)
34. Bethlen Gábor nikolsburgi békéjének háromszázados évfordulója. (U. o. 1922 jan. 6.)
35. Az aranybulla. (Budapesti Hirlap, 1922 máj. 7.)
36. A hétszázéves aranybulla. (Szózat, 1922 máj. 7.)
37. A miskolci (eperjesi) ág. hitv. ev. egyházkerületi jogakadémia-nak válságos napjai. (1922/23. tanévi miskolci ev. jogakadémia Almanach 114—130. l.)
38. Husvétii tojások. (Magyar Jövő, 1923 ápr. 16.)
39. Piros Pünkösdi napja. (Prágai Magyar Hirlap, 1923 máj. 20. 113. sz.)
40. Dékáni székfoglaló. (1923/24. tanévi miskolci ev. jogakadémia Almanach 99—105. l.)
41. Beköszöntő. (Miskolci Jogászséglet c. folyóirat 1925. I. évf. 1. számához.)

42. A karácsonyfa, mint evangélikus hagyomány. (Örömhír. Miskolc, 1925. IX. évf. 10. sz.)
43. Timon Ákos. (Miskolci Jogászelet 1925. évf. 5. sz.)
44. Mikor ülte a keresztény egyház a karácsony ünnepét? (Örömhír. Miskolc, X. évf. 1926. 9—10. sz.)
45. Kossuth Lajos és eperjesi Alma Matere. (Miskolci Jogászelet 1927. évf. 10—12. sz.)
46. A kyrkomötet. (Miskolci Jogászelet 1928. évf. 5. sz.)
47. A magyar-svéd politikai és vallási kapcsolatok. (Budapesti Hírlap 1928. 131. sz. jún. 12.)
48. A magyar családi és társadalmi élet a XVII. században. (Miskolci Szemle 1928. II. évf. 3—6. sz.)
49. Karácsonyi ajándék eredete és jelentősége. (Örömhír. Miskolc, 1927. XI. évf. 10—12. sz.)
50. Visszapillantás a késmárki ev. liceum négyszázéves multjára. (Késmárki Diák-Találkozó Emlékkönyve. Budapest, 1929. 29—35. l.)
51. Karácsonyi motívumok a művészetben. (Örömhír. Miskolc 1928. XII. évf. 10. sz.)
52. A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület miskolci (eperjesi) jogakadémiajának története. (Miskolc thj. város monográfiája.) Budapest, 1929. 205—209. l.

III. Könyvismertetések. Bírálatok.

- Jurkovich Emil: Polereczky M. és családja franciaországi ágráról. (Orsz. Középisk. Tanáregy. Közl. 1908. 729—731. l.)
- Divald Kornél: Magyarország csücsíveskori szárnysoltárai. (Közl. Szepes vármegye multjából 1909. I. évf. 121—22. l.)
- Dr. Hajnóczy R. József: Az Első Lőcsei Kalendárium az 1626-ik évre. (U. o. I. évf. 250—251. l.)
- Illyefalvi Lajos: A Lengyelországnak elzalogosított XIII. szepesi város története. (U. o. 251—255. l.)
- A Szepesmegyei Tört. Társulat Évkönyve 1909. évre. (U. o. 1910. évf. 122—124. l.)
- Alexander Szontagh: Geschichte der ev. Kirchengemeinde A. C. zu Szepesváralja von 1548—1908. (U. o. 250—254. l.)
- Bal-Förster-Kauffmann: Hain Gáspár lőcsei krónikája. I. rész. (U. o. 1911. évf. 125—127. l.) II. rész. (U. o. 1912. évf. 123—125. l.) III. rész. (U. o. 1913. évf. 176—177. l.)
- Dr. Hajnóczy Iván: A céhek életéből. (U. o. 1911. évf. 189—191. l.)
- Dr. Posewitz Tivadar: A Tátra régi kutatói. (U. o. 1913. évf. 177—179. l.)
- Pitkó János: Szepesváralja ipartörténete a céhintézmény korában. (U. o. 1913. évf. 260—262. l.)
- Bretholz Bertold: Geschichte Böhmens u. Mährens. (Századok 1922. évf. 423—27. l.)
- Proschwitzer Erhart: Heimatkundliches Handbuch der Tschechoslowakei. (U. o. 590—594. l.)
- Domanovszky Sándor: A szepesi városok árúmegállító joga. (Prágai Magyar Hírlap 1923. április 1., 22. sz.)
- Szelényi Ödön: A nevelés alaptanai. (Prot. Szemle 1924. évf. 184—5. l.)
- Domanovszky Sándor: Geschichte Ungarns. (U. o. 1925. évf. 642—44. l.)
- Dr. Balogh Atbin: Művelődés Magyarország földjén a magyar honfoglalás előtt. (Miskolci Jogászelet 1925. I. évf. 1. sz.)

- Karácsonyi János dr.: A székeleyek ősei és a székeley magyarok. (U. o. 2. sz.)
- Iványi Béla: Debrecen és a budai jog. (U. o. 3. sz.)
- Gróf Apponyi Albert: Hét előadás a magyar alkotmány fejlődéséről. (U. o. 5. sz.)
- Iványi Béla: Göncz szabadalmas mezőváros története (U. o. 1926. évf. 10. sz. 129—130. l.)
- Dr. Lukinich Imre: A szatmári béke története és okirattára. (Prot. Szemle 1926. évf. 41—44. l.)
- Iványi Béla: Mossoczky Zakariás és a magyar Corpus Juris keletkezése. (Miskolci Jogászséglet 1926. évf. 6. sz.)
- Patay Pál dr.: Végvezekényi Baldácsy Antal báró élete és a Baldácsy-alapítvány története. (Miskolci Jogászséglet 1927. évf. 1. sz. 12—13 l.)
- Fekete Nagy Antal: A magyar-dalmát kereskedelem. (Prot. Szemle 1927. 3. sz. 186—199. l.)
- Rugonfalvi Kiss István: Az erdélyi fejedelmek nemzeti politikája. (Prot. Szemle 1929. évf. 5. sz. 347—48. l.)
- Dr. Julius Gréb: Geschichte der Gemeinde Grosslornitz. (U. o. 348—351. l.)
- Oskar Freiherr von Mitis: Das Leben des Kronprinzen Rudolf. (Budapesti Hirlap 1928 dec. 2., 8. és 16-iki vasárnapi mellékleteiben.)
- Farádi Vörös Ignác visszaemlékezései az 1778—1822. évekről. (Prot. Szemle, 1928. évf. 518—520. l.)
- Edgar von Schmidt Pauli: Der Kaiser. Das wahre Gesicht Wilhelms II. (U. o. 1929. évf. 118—122. l.)
- Loise Freifrau von Reibnitz-Maltzau: Gestalten vom letzten Zarenhof u. andere persönliche Begegnungen. (U. o. 1929. évf. 216—218. l.)
- Szádecky Kardos Lajos dr.: A székeley nemzet története és alkotmánya. (Miskolci Jogászséglet 1929. évf. 7. sz. 100—103. l.)
- Divéky Adorján: A Lengyelországnak elzáróztatott XVI. szepesi város visszacsatolása 1770-ben. (Századok 1929. évf. 290—294. l.)

IV. Szerkesztési munkálatok.

1. Szerkesztette a Berzeviczy Albert Emlékkönyvet. Pécs, 1925. 586 l.
2. Szerkeszti a miskolci Ev. Jogakadémia Almanachját 1922/23-tól.
3. Megalapította és megindította a Miskolci Jogászséglet c. jog- és államtudományi Közlönyt 1925-ben. (Jelenleg VI. évf.)
4. Megindította és szerkeszti a Miskolci Ev. Jogakadémia Tud. Értekezéseinek Tára c. kiadványsorozatát. (Jelenleg 35. kötet.)
5. Megindította a «Miskolci Jogászséglet Könyvtára» c. gyűjteményes sorozatot 55. füzet.
6. Megindította a «Miskolci Ev. Jogakadémia Szemináriumainak Értekezései» c. könyvsorozatát. (Jelenleg 8. sz.)

Cholnoky Jenő l. t.

1. Magyarország földrajza. Pécs, 1929. Danubia. Tudományos Gyűjtemény 101. szám. 167 oldal 80, 16 ábra.
2. Földrajzi nevek írásmódja. Földr. Közlem. 1928. LVI. k. 7—8. füzet, 155. old. 80, 6 oldal.
3. Brassó földrajzi helyzete. Földr. Közlem. 1928. 9—10. füzet, 199 old. 80, 14. oldal, két ábra.

4. A M. Földrajzi Társaság hivatásáról (Elnöki megnyitó a M. Föld. Társ. 1929. május 2-án tartott, 57. rendes közgyűlésén). Földr. Közlem. 1929. LVII. 1—5. füzet, 1. old. 8°, 3 oldal.
5. Der Beruf der Ungarischen Geographischen Gesellschaft. Földr. Közlem. idegen-nyelvű kiadása 1929. LVII. k. 1—5. füzet, 67. old. 8°, 18 oldal.
6. Amsterdam. Ifjúság és Élet. IV. évf. 1928. 3. szám. 49. old. 8°, 4 oldal, 3 kép.
7. Amit mindenkinek tudnia kell: A tornádóról, a ciklonokról és Florida pusztulásáról. Új Idők. XXXIV. évf. 45. sz. 1928. 559. old., 4°, 2 oldal, 3 kép.
8. Lefolyástalan medencék sorsa. Math. és Természettud. Értesítő, XLV. k. 1928. M. T. Akadémia. 428. old. 8°, 20 oldal, 1 hármass ábra.
9. Teleki Samu gróf. M. Földr. Évkönyv, 1929-re. Budapest, M. Földr. Int. R. T., 160. old. 8°, 8 oldal.
10. Tihany. A Természet. XXIV. évf. 1928. 21. szám, 195. old. 3 hasáb.
11. Turistaság és tudomány. Négy évtized a magyar hegyek közt. M. Turista Egyesület 40 éves jubileumi emlékkönyve. Budapest, 1929. 10. old. 8°, 5 oldal.
12. Múlt és jövő. Turisták lapja, XLI. évf. 1929. 5—6. sz. 69. old. 8°, 2 oldal.
13. Die Fortschritte der Länderkunde von Europa. Ungarn (1910—1928) Geographisches Jahrbuch herausg. v. H. Wagner, XLIII. B. 1928. Zweiter Halbband. Gotha, Justus Perthes, 1929. 181—192. oldal, 8°, 11 oldal.
14. Visegrád (német nyelven) Útmutató a Deutsch-Ungarische Gelehrtenwoche, 1929. résztvevői számára. Budapest, Pallas, 1929. 8°, 10 oldal.

Császár Elemér r. t.

I. Önállóan megjelent dolgozat.

Irodalmunk nemzeti jelleme. Irodalomtörténeti Füzetek 33. Budapest, Pallas, 1929. 20 l. (Előbb a Budapesti Szemle 213. kötetében, s némileg változott szöveggel, *A magyar irodalom jellemző vonásai* c. alatt a *Magyarok a kultúráért* c. műben.)

II. Értekezések, tanulmányok, cikkek.

1. *Salamon Ferenc esztétikája.* Budapesti Szemle, 205. k. (1927) 31—56, 192—224. l.
2. *A kettészakadt magyar irodalom.* Az Országos Kaszinó 1928-i Évkönyvének melléklete, 65—85. l.
3. *Az elszakított országrészek szerepe irodalmunkban.* Budapesti Szemle, 212. k. (1929) 31—43. l.
4. *A magyarság az Arpádok korában.* Új Nemzedék, 1929 febr. 2.
5. *Csathó Kálmán, az író és az ember.* Új Idők, 1929.
6. *A középkori magyar vers ritmusa.* Irodalomtört. Közl. 1929: 29—37; 155—178. l.
7. *Ki érdemli meg a művelt ember nevet?* Képes Krónika, 1929
8. *Széljegyzetek az első Baumgarten-jutalmakhoz.* Irodört. 1929 61—69. l.
9. *Kisfaludy Sándor.* Képes Krónika, 1929. 19. sz.
10. *Le développement de la littérature hongroise.* Revue Franco-Hongroise, 1929. 5. és köv. számok.
11. *Arany János szerelmes versei.* Új Nemz. 1929 máj. 12.

12. *Előszó* Gábor Géza könyvéhez: *A magyar szellem útja*. 1929.
13. *Magyar tudományos hét Boroszlóban*. Új Nemz. 1929. júl. 12.
14. Riedele báró ismeretlen levele Kazinczyhoz. Irod. Közl. 1929: 348—352. l.

III. Ismertetések, bírálatok.

1. Márai Sándor: *Bébi vagy az első szerelem*. Budapesti Szemle, 112. k. (1929) 475—477. l.
2. Csathó Kálmán: *Leányok, anyák, nagynanyák*. Új Idők, 1929, 3. Lampérth Géza: *Csendes ünnep*. Budapesti Szemle, 213. k. (1929) 317—318. l.
4. Farkass Gyula: *Mécs László*. U. o. 477—480. l.
5. Gáspár Margit: *Csikó Gergely és a franciák*. Irod. Közl. 1929: 238—240. l.
6. *Hunyady*, Bessenyei György által. Irod. Közl. 1921. 369—370. l.
- 7—52. Az Új Nemzedék következő számaiban: 1928 okt. 9., 13., 20., 21., 26.; nov. 29.; dec. 16., 28., 30. 1929. jan. 3., 15., 22., 24., 31.; febr. 15., 16., 27.; márc. 6., 10., 12., 21., 28.; ápr. 3., 10., 23., 26.; máj. 1., 5., 12., 17., 26.; jún. 19., 21., 23.; júl. 10., 21., 31.; aug. 9., 14.; szept. 27.

IV. Szerkesztés.

1. Az Irodalomtörténeti Közlemények 1928. évi III. IV.; az 1929. évi I—III. füzetek.
2. Az Irodalomtörténeti Füzetek 30—33. száma.

Csengery János r. t.

1. *Pinclarus* (magyarul). Kiadta a M. Tud. Akadémia class. phil. bizottsága. Budapest, 1929.
2. *A klasszikus nyelvek* tanulmányának jelentősége a középiskolában és az életben. (Előadás a Magyar Human. Gymn.-egyesület 1927. évi közgyűlésén.) Magyar Gimnázium, 1928. IV. f.
3. *Historia Romanorum* partesque selectae carminum Ovidii. (Latin Olvasó és Gyak. könyv a gimn. és reálgimn. IV. oszt. számára. Társsszerző: dr. Orbán János.) Budapest (Franklin társ.), 1929.
4. *Hektor és Andromakke* (az Iliásból). Széphalom, 1928.
5. Az *Iliás* első éneke (Budapesti. Szemle 1928 dec.)
6. Az *Iliás* huszonkettedik éneke. (U. o. 1929 szept.)
7. Az új *Iliás*. (Széphalom, 1929. 9—10. sz.)
8. *Goethe: Iphigenia Taurisban*. Ötödik, javított kiadás. (Budapest, Franklin, 1929.)
9. *Classica phil.* cikkek a Dézsi Lajos szerkesztette Világirodalmi Lexikonban.
10. *Erdőzúgásban*. Költemény (Új Idők 1929.)
11. *Homerós Ilása* (magyar versekben). Kézirat. Bemutatta az Akadémia I. oszt. 1929. ápr. 8-iki ülésén, a La Fontaine-társaság szept. közgyűlésén s a Kisfaludy-társaság nov. 6-iki ülésén.)

Dékány István l. t.

1. A kultúrpolitikai állam eszméjének kialakulása. (Fejezet egy államfilozófiához.) Társadalomtudomány, 1929. ápr.
2. Platon és a modern társadalomfilozófia alapproblémája. Athenaeum, 1929. évf.
3. Ethika, szociológia, társadalomfilozófia. U. o. 1929. s. a.
4. Szerkeszti az Athenaeum-ot.

Erdélyi László l. t.

1. Csanádmegyei monostorok. Magyar egyháztörténet. Kath. Szemle, 1928. Budapest, 348—352. l.
2. A jubiláló legrégebbi szerzet. (A bencésrend története.) Kath. Almanach, 1929. 30 l. 8°.
3. Magyarország és a Regula. (Sz. Benedek Regulája.) Pannonh. Szemle 1929. 266—277. l.
4. A másfélezer éves római jog és bencés Regula. Szegedi Új Nemzedék, 1929 márc. 24.
5. Szeged «szab. kir. város» jogának kezdete. Szegedi Szemle, 1929 húsv.
6. A hétköznapi magyar történet első darabja. Pannonh. Szemle, 1929 máj. 8 l. 8°.
7. A legremekebb kor-történet. U. o. 1929 szept. 8 l. 8°.
8. A Lantos Magazin és Róheimék beharangoztak a Szent István ünnepre. (Tört. cikk.) Magyar Kultura. Budapest, 1929 szept. 15.

Erekly István l. t.

Önálló művek:

1. *Tanulmányok a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete köréből.* 390 old. 1903.
2. *A magyar helyhatósági önkormányzat.* I. k. VII. 359 old., II. k. VI. 387 old. 1908.
3. *A magyar helyhatósági önkormányzat.* I. k. II. kiadás, XI. 429 old. 1910.
4. *Tanulmányok a vármegyei önkormányzat köréből.* VII. 332 old. 1908.
5. *Jogtörténelmi és közigazgatási jogi tanulmányok.* I. k. VII. 402, II. l. 686 old. 1917.
5. *A magyar trón megüresedésének kérdéséhez.* Budapest, 1921. Pallas, 37 l. 8°. (Magyar Jogi Szemle Könyvtára. 6.)
7. *A magyar felsőház.* Budapest, 1925. 36 l. 8°. (Társadalomtudományi füzetek. 2.)
8. *A közigazgatási jog kialakulása Franciaországban.* (Miskolci jogakadémia értekezéseinek tára, 26. szám.) 33 old.
9. *A tárgyi és alanyi jogok dualismusa. Az alanyi közjogok rendszere.* 123 old. Társadalomtudományi füzetek 4—6. szám.
10. *A jogtudomány módszerei. A Duguit- és Kelsen-féle módszertani álláspontok bírálata.* Különlenyomat a Városi Szemle XV. évfolyamából, 1—64. old. 1929.

Folyóirat-cikkek:

11. *Dr. Magyary Zoltán: A magyar állam költségvetési joga.* Budapesti Szemle, 1924. 196. köt. (Könyvismertetés.)
12. *A közigazgatási jog és a közigazgatási jogtudomány kialakulása Angliában.* Akadémiai Értesítő, 1922. 9—12 f. Klebelsberg Emlékkönyv, 1925. 11—33. old.
13. *Fascismus és parlamentarizmus.* Magyar Szemle, 1927. I. k. 2. sz.
14. *Nemzetgyűlés és országgyűlés.* (Társadalomtudomány 1926. évi 5. szám.)
15. *Hatvan év tudományos mozgalmi között.* Írta: Concha Győző. Ismertetés. Budapesti Szemle 1929. évf., 3. sz.
16. *A német bírói szültségáldozat és a magyar vagyonváltás.* Társadalomtudomány, 1925. évf. 345—386. old.

17. *A jogi személyek. I. rész: A köztisztviselők.* Városi Szemle, XIV. 1928. január—februári szám, 49—112. old.
18. *A jogi személyek. II. rész: A köztisztviselők.* Városi Szemle, XIV. 1928. szeptember—októberi szám, 773—836. old.
19. *A jogi személyek. III. rész: A köztisztviselők.* Városi Szemle, XIV. 1928. november—decemberi szám, 939—1002. old.
20. *A jogi személyek. IV. rész: Az üzemek.* Városi Szemle, XV. 207—269. old.
21. *A jogi személyek. V. rész: Az üzemek.* Városi Szemle, XV. 447—542. old.

Fellner Frigyes l. t.

1. *«La réforme agraire et le problème de son achèvement financier en hongrie.»* «Economista» Tom. IV., Warszawa, 1928.
2. *«Csonkamagyarország nemzeti vagyona.»* A Magyar Tudományos Akadémia kiadásában. Budapest, 1929.
3. *«La fortune nationale de la Hongrie actuelle.»* Varsovie, 1929. (L'Institut International de Statistique.)
4. *«A földbirtok jelzálogi megterhelése Csonkamagyarországon és a mezőgazdasági hitel problémái.»* (Különlenyomat a «Budapesti Szemle» 1929. évi októberi füzetéből. Budapest, 1929.)
5. *«Die hypothekarische Belastung des Grundbesitzes in Rumpfungarn und die Probleme des landwirtschaftlichen Kredites.»* (Ungarisches Wirtschaftsjahrbuch.) Budapest, 1929.

Finkey Ferenc r. t.

1. A felelős szerkesztő sajtójogi felelőssége. Magyar Jogi Szemle, 1928 nov.
2. Visszaemlékezés a sajtóankétra. Magyar Szemle, 1929 márc.
3. Új törvény a pornográfiáról. Budapesti Szemle, 1929 július.
4. Concha Győző. Magyar Jogi Szemle, 1929 április.
5. Irk Albert büntetőjogi tankönyvéről. M. Jogi Szemle, febr.
6. A csatlakozásról. A bírói és ügyészi Egyesület lapja. 1929 ápr.
7. Bűnpártolás a magánindítványi büncselekményeknél. Büntető Jog Tára, 1929 július.
8. A királysértés. M. Perbeszédék gyűjteménye, II. köt. 1929.
9. Kriminalität und Einwanderung. Hacker Ervin könyvéről. Monatsschrift für Kriminalpsychologie, 1929 október.
10. Büntetés- és bűnügyi nevelés- és tanács- című nagyobb munka előkészítés alatt.

Földes Béla r. t.

1. Nehány adat a magyar bankügyről. (A Pantheon által kiadott «Magyarok a kulturáért» címen gyűjteményes munkában.)
2. A revízió eszméjének továbbfejlődése. (Pester Lloyd, jan. 25.)
3. A mi statisztikánk. (Pester Lloyd, jan. 27.)
4. A revízió útja. (Revízió, 1., 2. sz.)
5. Az anyagi és társadalmi helyzet befolyása a házasságokra, születésekre és halálesetekre, különös tekintettel Budapestre. (Magyar Statisztikai Szemle, 3. sz. Ugyanaz a Journal de la société hongroise de statistique 1—2. sz.)
6. Propagandamentes propaganda. (Budapesti Hírlap, márc. 10.)
7. Világ gazdaságpolitikai eszmemenetek. (Pester Lloyd, márc. 13.)
8. Világtörténeti nagyság. (Pester Lloyd, márc. 31.)
9. Nehány szó a magyar revízió módszeréről. (Revízió, márc.)

10. Nehány új állomás a revízió útján. (Pester Lloyd, ápr. 19.)
11. Hygiéna és gazdaság. (Pester Lloyd, ápr. 30.)
12. Egy emlékirat tanulságai. (Pester Lloyd, máj. 18.)
13. Államháztartás és takarékosági elv. (Pester Lloyd, máj. 23.)
14. Egy magyar kiadó történetéhez. (Pester Lloyd, jún. 11.)
15. Névtelen diplomata. (Budapesti Hírlap, máj. 19.)
16. Amerikai problémák és tanulságai. (Pester Lloyd, jún. 28.)
17. Egészségesebb légkör. (Munkaügyi Szemle, jún.)
18. Magyarország és Hamburg. (Hamburger Fremdenblatt, júl. 2.)
19. A revízió eszméjének nem szabad kudarcot vallania. (Pesti Napló, júl. 20.)
20. A revízió összefüggése a jóléttel és háborús félelemmel. (Pester Lloyd, szept. 15.)
21. A magyar és német revízió. (Pesti Napló, szept. 26.)
22. «Bugylibicska» (Pesti Napló nov. 21.)
23. Állami ingerencia és közgazdaság (Revízió, december.)
24. Gazdasági etika (Az üzlet dec. 24.)
25. Kautz Gyula emlékezete. (A M. Tud. Akadémia ünnepi ülésén felolvasott tanulmány.)
26. Demokratikus forma, demokratikus szellem (Pester Lloyd 1929 dec. 25.)

Fröhlich Pál l. t.

1. Újabb észleletek a teljes fényvisszaverődésnél megtört sugar polárosságáról. (Mathematika és Természettudományi Értesítő, XXXV. k.)
2. Neuere Beobachtungen über die Polarisation des bei der Total-reflexion gebrochenen Lichtes. (Annalen der Physik, IV. Folge Bd. 63.)
3. A fénytörés geometriai törvényének érvényességi határáról. (Mathematika és Természettudományi Értesítő XXXIX. k.)
4. Die Gültigkeitsgrenze des geometrischen Gesetzes der Lichtbrechung. (Annalen der Physik, IV. Folge Bd. 65.)
5. További észleletek a fénytörés geometriai törvényének érvényességi határáról. (Mathematika és Természettudományi Értesítő, II. k.)
6. Weitere Beobachtungen über die Gültigkeitsgrenze des geometrischen Gesetzes der Lichtbrechung. (Annalen der Physik, IV. Folge Bd. 75.)
7. A fénytörésről. (Mathematikai és Fizikai Lapok, XXX—XXXI. évfolyam.)
8. Die Polarisation des Fluoreszenzlichts von Farbstofflösungen. (Zeitschrift für Physik, Bd. XXXV.)
9. On the polarization of fluorescent light from colloid solutions. (Bulletin of the American Physikal Society. Number 9.)
10. A foszforeszcencia egy új törvényszerűsége. (Szédés alatt. Megjelenik a Mathematika és Természettudományi Értesítőben.)

Gelei József l. t.

I. Tudományos cikkek önálló búvárlatok alapján.

1. A Bataton Állatvilágának néhány különlegessége. Állatt. Közl. 26. köt. 1929. 15 szövegábrával, német összefoglalással. p. 35—58.
2. Einiges über die Variabilität von *Spongilla fragilis* (Leidy), zugleich Beiträge zur Biologie des Tieres. Mit 14 Figg. Revue der ges. Hydrobiol. und Hydrographie, 1929. Bd. 22. p. 158—178.
3. Sensorischer Basalapparat der Tastborsten und der Syncilien bei *Hypotrachea*. Mit 5 Textabb. Zool Anz. Bd. 83.
4. A Végvények idegrendszere. Állatt. Közl. 26. köt. 3—4. f. Vol. XXVI. 1929. 30. szövegrajz. 164—1900.

5. *Kisebbségi ornithologiai tapasztalatok Szeged környékén.* «A Természet» 1929. évi 13—14. száma. p. 1—8.
6. *Gyűrűzött Gatyasólyv (Archibuteo lagopus) Brunn. magyarországi vándorútja,* Aquilla.
7. *Végzetes állati csonttörések.* Term. tud. Közl. 61. köt. p. 362—363.
8. *Brachydactylia a foglyok között.* Aquilla.
9. *Eszik-e a balatoni kőszüllő (Luciopercra volgensis Pal) kecskerákot?* Halászat, 30. évf. 17—18. sz. Budapest, 1929 szept. 15. p. 98—99.
10. *A Székelyföld állattani irodalma.* Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum 50 éves jubileumára. Sepsiszentgyörgy, 1929. p. 764—779.
11. *Székely-zoológusok.* (Beküldve a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum igazgatóságának.)
12. *Gelei-Greguss.* Az Ember és az állatok élete. Tankönyv a középiskolák felső osztályai számára. 269 túlnyomóan eredeti rajzzal. Budapest, Franklin Társulat, 1919. p. 1—208.

II. Tudományos szakelőadások.

13. *Új hypotrichus véglény a Tiszahátról.* A M. Kir. F. J. Tudományegyetem Barátai Egyesületében tartott szakosztályi előadás. 1928 október 17-én.
14. *A Véglények kiválasztó készüléke.* U. ott, u. akkor.
15. *A Véglények érző sörtéinek finomabb alkata.* U. ott. 1929 március 7-én.
16. *A madár szervezetének felsőbbbsége.* Előadás a M. Ornithológusok Szövetségének 1929 okt. 9-én Lillafüreden tartott emlékünnepe. (2 szövegközti kép.) Átadva a «Kócsag» szerkesztőségének.

III. Népszerűsítő tudományos előadások és cikkek.

17. *A testi és lelki öröklés kérdéseiről,* előadás a Csongrádi Közművelődési Egyesületnek VIII. «Művelődési est»-jén Csongrádon, 1929 március 17-én. (Lásd: Csongrádi Ujság 1929. III. 19. VIII. évf. 34. sz.)
18. *Apáthy István (1863—1922.) úttörő munkássága.* Franklin Társulat.
19. *Úszóhólyagok és melegítőtestek a vízi lebegés szolgálatában.* Beküldve a Term.-tud. Közlönynek, 1929 februárban.
20. *A gazdák tudása.* Magyar Nép. IV. évf. 20. sz. Kolozsvár.

IV. Könyvismertetés.

21. *Doflein-Reichenow: Lehrbuch der Protozoenkunde.* Beküldve az Állatt. közl.-nek, 1929 febr. 4-én.
22. *Selenka-Goldschmidt: Zoologisches Taschenbuch,* u. akkor, ugyan oda.

Gyalóky Jenő l. t.

1. *Mégegyszer hadtörténelmünk mai állapotáról.* (Magyar Szemle: 1928. évf. 393. és k. l.)
2. *Soós Elemér (Nekrológ) Hadtört. Közlemények: 1929. évf. 130. és k. l.*
3. *Egykorú adatok az 1848-i alsóausztriai hadműveletek történetéhez.* (U. o. 219. és k. l.)
4. *Bethlen Gábor mint hadvezér.* (U. o. 288. és k. l.)

Szerkesztés:

Hadtörténelmi Közlemények 1929. évfolyama.

Hajnal István l. t.

Önálló munkák.

1. Írástörténet az írásbeliség felüljárása korából. (Budapest, 1921.)
2. A Kossuth-emigráció Törökországban. I. köt. (Budapest, 1927.)
3. Esterházy Miklós nádor lemondása. (Budapest, 1929.)
4. Esterházy Miklós nádor iratai. Az 1642. évi meghiusult országgyűlés időszaka. (1640. dec. — 1643. márc.) (Sajtó alatt.)

Folyóiratokban.

5. IV. Béla király kancelláriájáról. (Turul, 1914. 1—18. l. Különnyomattal.)
6. Die Kanzlei König Belas IV. (Az előbbinek német fordítása. Ungarische Rundschau, 1916. 26—62. l. Különnyomattal.)
7. Kivonatok Hunyady János kormányzó okleveleiből. (Levéltári Közlemények, 1923. 98—125. l.)
8. Ki nem adott könyvek a 48-as emigráció első idejéből. (Bibliofil Szemle, 1924. 169—174. l.)
9. Kossuth Lajos viddini levele. (Napkelet, 1925. 11—28. l.)
10. A lengyel légió utolsó napjai Magyarországon. (1849). (Hadtörténelmi Közlemények, 1925. 91—99. l.)
11. Belgrádi diplomácia és magyar emigránsok a szabadságharc után. (Budapesti Szemle, 1926. 203. köt. 393—443. l.)
12. Egy magyar herceg ifjúkora Napoleon idején. (Budapesti Szemle, 1927. 205. köt. 264—291., 415—447. (Különnyomattal.)
13. Metternich és Esterházy. (Századok, 1927. 21—44. l. Különnyomattal.)
14. Osztrák merénylettervek az emigráns Kossuth ellen. (Napkelet, 1927. 695—711. l.)
15. Görög Demeter az Esterházyaknál. (Irodalomtörténeti Közlemények, 1927. 115—18. l.)
16. Arndt. magyar utazása 1798-ban. (Magyar Szemle, 1927. 427—32.; 1928. 92—96., 204—08. l.)
17. Az ifjú Zrínyi első csatázásairól. (Napkelet, 1929. II. 830—42. l.)
18. «*Le journal du prince Paul Esterhazy sur son séjour en France en 1814.*» (Revue des Études Hongroises.) (Sajtó alatt.)
19. Közlemények az Enciclopedia Italiana-ban az újabb kor magyar történelmi alakjairól. Bírálólatok és ismertetések különböző folyóiratokban és napilapokban.

Hegedűs Lóránt l. t.

I. Önálló művek.

1. Új világ felé. (Politikai tanulmányok a jövőből.) Légrády Testv. 240 lap.
- Csolnakázás kísértet tavon. Rapszódia. Glória-kiadás, 120 old.
3. Margaréta nővér könyve. Petőfi Társaság kiadása, sajtó alatt.

II.

100 politikai cikk a Pesti Hírlapban, több szépirodalmi dolgoza az Új Időkben, több közgazdasági cikk a külföldi sajtóban.

Hekler Antal I. t.

1. Die Antiken in Budapest. Erste Abteilung: Die Sammlung antiker Skulpturen, Wien, Krystall-Verlag, 1929.
2. Miszellaneen zur griechischen Plastik, Jahrbuch des deutschen archaeol. Instituts, XLII. S. 63 ff.
3. Budapesti Antiken, Archaeologischer Anzeiger, 1928 Sp. 251 f.
4. Kunst und Weltanschauung, Neue Jahrbücher für Wissenschaft und Jugendbildung 1929 S. 298 ff.
5. Griechisches Grabrelief im Museum der bildenden Künste zu Budapest, Pantheon 1929. S. 518 ff.
6. Michelangelo und die Antike, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte. (Sajtó alatt.)
7. M. Bieber: Griechische Kleidung, Philologische Wochenschrift 1929/30. (Bírálat, sajtó alatt.)
8. Új adatok az antik portraitművészet történetéhez (Neue Beiträge zur antiken Porträtkunst), Archaeologiai Értesítő XLIII. kötet.
9. Művészet és világnézet, Budapesti Szemle, 1928. 383 s. köv. I.
10. Attikai síremlék a Szépművészeti Múzeumban. A Szépművészeti Múzeum évkönyvei V. kötet.

Heinlein István I. t.

1. Kritikai jegyzetek Herodotos V-dik könyvéhez. E. Phil. Közl. 1907. évf. 474—489, 576—591.
2. Hornyánszky Gyula: A görög felvilágosodás tudománya. Tört. Szemle. 1912. évf. 94—106.
3. A marathoni csatáról. U. o. 1912. évf. 528—556.
4. Görög történeti problémák. U. o. 1913. évf. 31—59, 161—196.
5. Ionia gazdasági hanyatlása és az ion lázadás. U. o. 1913. évf. 481—493.
6. Miltiades pere. U. o. 1914. évf. 1—31.
7. Pöhlmann Róbert. U. o. 1915. évf. 417—423.
8. Spárta és Athén a Peisistratidák elűzésétől 462-ig. U. o. 1918. évf. 161—208. 1920. évf. 1—63. 1922. évf. 61—74. 1926. évf. 1—47.
9. Ehrenberg: Neugründer des Staates. Ism. U. o. 1928. évf. 145—158.
10. Az archoni állások betöltése. Fejérvataky emlékkönyv. 1917. 159—185.
11. Spárta és Athén a 480-iki perzsa hadjárat után. Ak. Értesítő. 1018. évf. 309—322.
12. A néptribunuság keletkezése és betöltése. Klebelsberg emlékkönyv. 1928. 75—91.
13. Histiaios von Milet. Klio. 1909. évf. 341—351.
14. Die hippokratische Weltanschauung. Ung. Rundschau. 1912. évf. 464—469.
15. Marathon und die Alkmeoniden. U. o. 1912. évf. 880—906.
16. Die Anfänge des Freiheitskampfes des Griechen gegen die Perser. U. o. 1913. évf. 437—454.
17. Der wirtschaftliche Niedergang Ioniens und der ionische Aufstand. U. o. 1914. évf. 677—714.
18. A görög és a római történelemre vonatkozó folyóiratszemle a Tört. Szemleiben.
19. Egyéb, nem a görög és római történelemre vonatkozó értekezések és ismertetések az Ung. Rundschau-ban, a Magyar Nyelvben és az Ak. Értesítőben.

Hóman Bálint r. t.

1. La première période de l'historiographie Hongroise. Paris, 1925. 40 l.
2. Ügyvezető alelnöki beköszöntő- és beszámolóbeszéd. (Országos Magyar Gyűjteménygyűjtő kiadványai. III—IV.) 1925—1927.
3. Kishevesi Hevenesi Gábor, a magyar történeti forráskutatás első szemezője. (Klebsberg Kuno-Emlékkönyv. 1925.)
4. Gróf Apponyi Sándor magyar könyvtára. (Magyar Bibliofil Társaság Apponyi-kiadványában. 1926.)
5. Múzeumok, könyvtárak. (A magyar tudománypolitika alapvetése, szerk. Magyary Zoltán.) Budapest, 1927. 50 l.
6. Szent István megkoronázásának időpontja. (Magyar Nyelv, 1927.)
7. A Szent Benedek-rend szerepe a magyar nemzet meglátásában. (Primás-Album, 1928.)
8. Fejérváthy László emlékezete. Budapest, 1928. Szent István Akadémia.
9. Magyar Történet. I. Östörténet. Törzsszervezet. Keresztény királyság. Budapest, 1928. 442 l.

Horger Antal l. t.

Önálló művek:

1. Magyar Szavak Története. Bp. 1924, Kókai Lajos. 193 l. 8°.
2. A Nyelvtudomány Alapelvei. (A Magy. Tud. Akadémia Marciánijutalmával kitüntetett mű.) 2. kiad. Bp. 1926, Kókai Lajos. 126 l. 8°.
3. Általános Fonetika. Bp. 1929, Kókai Lajos. 144 l. 8°.

Folyóiratcikkek:

4. Utasítások a magyar tájszótárak szerkesztéséhez. Magyar Nyelv (1920) XV., 40, (1921) XVII., 108.
5. Horog és horhó. Puskázni. U. ott. 89, 90.
6. Póka. Újmise. U. ott. 143—44.
7. Az -á, -é végű szótövekhez. U. ott. 134.
8. Hágyszé. U. o. (1921) XVII., 43.
9. Szókezdő magánhangzók fejlődése. U. ott. 78.
10. A dunántúli nyelvjárások *j>gy* változása. U. ott. 151.
11. A tárgyas igeragozáshoz. U. ott. (1922) XVIII., 7.
12. Gombocz Zoltán: Nyelvtörténeti módszertan. (Ismeretetés). U. ott. 173.
13. Kesztyű. U. ott. (1923) XIX., 45.
14. Reszket. U. ott. 46.
15. Felel. Némber. U. ott. 92.
16. Félser. U. ott. 142.
17. Belpoklos. U. ott. (1924) XX., 31.
18. Család és cseléd. Görbe. U. ott. 77.
19. Költői nyelv. U. ott. 135.
20. György. U. ott. 171.
21. István. U. ott. (1925) XXI., 56.
22. Pénz. U. ott. 67.
23. Oláh és olasz. U. ott. 175.
24. Irha. U. ott. 201.
25. Pentele. U. ott. 271.
26. A *si* képző alaktanához. U. ott. (1926) XXII., 21.

27. Kesztyűc. U. ott. 43.
28. Lápisz. U. ott. 44.
29. Kukorékol. U. ott. 127.
30. Sarval. U. ott. 207.
31. Hazudtol. U. ott. 208.
32. Halalis. Méreg. Sorompó. U. o. 281.
33. Kémény és kemenca. (Cs. Sebestyén Károllyal együtt). U. ott. 317.
34. Avval, evvel, azzal, ezzel. U. ott. 340.
35. A *cc>rc* változáshoz. U. ott. 341.
36. Karom és karmol. U. ott. 344.
37. Kortés. U. ott. (1927) XXIII., 48.
38. Kiabál. U. ott. 49.
39. Olálkodik. Tápió, Tápé. U. ott. 50.
40. A hangrendi párhuzam. U. ott. 127.
41. Sajó és társai. U. ott. 497.
42. Kenyeret szeg. U. ott. 577.
43. Orosháza: Orosházi. U. ott. (1928) XXIV., 10.
44. Majom. U. ott. 118.
45. Sobak. U. ott. 119.
46. Karcol. U. ott. 120.
47. Ős. U. ott. 206.
48. Érsek. U. ott. 207.
49. Zálog és závár. U. ott. 208.
50. A *kcs>csk* hangcseréhez. U. ott. 271.
51. Vedlik. U. ott. 345.
52. Millye. U. ott. 346.
53. Sujt. U. ott. (1929) XXV., 51.
54. Rozvajter. U. ott. 130.
55. A mozzanatos *-int* ige képző történetéhez. U. ott. 174.
56. A hangrész megszüntetésének kérdéseihez. U. ott. 250.
57. Létra és lajtorja. Nyelvtud. Közlemények, I.VI., 371.
58. Keresztény és keresztyén. Napkelet, 1923.
59. Fraj, frajla, fraj cimmer. Ungarische Jahrbücher, 1924.
60. Szinnye József. Széphalom, 1927.
61. A többes I. személyű tárgyas igealakok ragja és a magyar igeragozás őstörténete. Csengeri- emlékkönyv, 1926.
62. Alföldi magyar tájszótár. Népünk és Nyelvünk. (1929) I., 44.
63. Vajz. U. ott. 104.
64. Moh és moha. U. ott. 203.
65. A magyar nyelvtudomány alföldkutató programja. A Szegedi Alföldkutató Bizottság c. kiadványban. Szeged, 1928.
66. A Somogy helynév eredete. Föld és Ember. (1929) IX., 42.
67. Szék, karszék karosszék, karfa. (Cs. Sebestyén Károllyal együtt) Népr. Ért. XIX., 63.
68. A magyar és finn nyelvészek érintkezése. Finnek, Észtek. (323 l.) Szerk. Gróf Teleki Pál. Budapest, 1928.

Horváth Géza r. t.

1. Voyage zoologique d'Henri Gadeau de Kerville en Syrie. Tome I. Hémiptères. Paris, 1926.
2. General Catalogue of the Hemiptera. I. Avant-propos. Northampton, 1927.
3. New Tingitide from the Ethiopian Region. (Annals and Magazine of Natural History. [10] III. 1929.)

4. Rhynchoten aus Palästina und Syrien. (Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften in Wien. Mathem. naturw. Klasse, Abt. I. Band 138, 1929.)

5. General Catalogue of the Hemiptera. II. Mesoveliidae. Northampton, 1929.

6. Species novae Hebridarum in Museo Nationali Hungarico asservatae. (Annales historico-naturales Musei Nationalis Hungarici. XXVI. 1929.)

Hutýra Ferenc r. t.

1. *A Calmette-féle gümőkórellelens védőoltások kísérleti alapja.* Akadémiai székfoglaló előadás 1929 január 14-én.

2. *Über die experimentelle Grundlage der Schutzimpfung gegen Tuberkulose nach Calmette.* Schütz Ferenc dr. közreműködésével. Zeitschr. für Immunitätsforschung. 1929, 62. k., 74. l.

3. *Beszámoló az 1928/29. tanévről.* Az Átlatorvosi Főiskola kiadványai. 44. sz.

4. *Az állatvadászok szaporodása.* Köztelek, 1928. 1218. l.

5. *A gazdaképzés reorganizációja.* Köztelek, 1928. 1218. l.

6. *A veszettség.* Köztelek, 1928. 1556. l.

7. *Az állatbiztosításról.* Köztelek, 1929. 1712. l.

8. Kisebbségi ismertető közlemények az «Állatorvosi Lapok» és a «Köztelek» c. folyóiratokban; ez utóbbi állategészségügyi rovatának vezetője.

Illés József l. t.

1. *Hajnik Imre és a magyar jogtörténet.* Értekezések a filozófiai és társadalmi tudományok köréből. III. kötet, 2. sz., 20 l., 8°. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása, 1928.

2. *Kolossy Sándor l. tag emlékezete.* A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai felett tartott emlékbeszédek. XX. kötet. 11. sz., 15. l., 8°. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása, 1929.

3. *A magyar alkotmány és a demokrácia.* Magyarok a kultúráért (szerk.: Lukács György). 552—560. l. A magyar-francia Kulturliga kiadása. Budapest, 1929.

4. *La constitution hongroise et la démocratie.* La Hongrie et la civilisation (szerk.: Lukács György). 252—265 l. La Renaissance du Livre kiadása. Paris, 1929.

5. *Egy újonnan felfedezett Szt. István freskó a Vatikánban és a magyar király apostoli joga.* Történelmi Szemle, 1929-iki évfolyam, 211—218. l.

Ilosvay Lajos t. t.

1. A népművelés korszerűsége, jelentősége és törvény útján való rendezésének szükségessége. Elmondotta a III. Tanügyi Kongresszus megnyitóján, 1928 júl. 3-án. Megjelent a Természettudományi Közlöny 870-ik füzetében, 1928 okt. 15-én és a Kongresszus Naplójában.

2. Mit kíván az 1907. évi XXVII. t. c. az Erzsébet Népakadémia Egyesületétől. Elnöki megnyitóbeszéd. Elmondotta az Erzsébet Népakadémia Egyesület 1929 márc. 17-én tartott közgyűlésén. Még nem jelent meg.

3. Az ókori Egyiptom némely csodái mai világításban. Elnöki megnyitóbeszéd a Kir. Magy. Természettudományi Társulat közgyűlésén, 1929 márc. 19-én. Megjelent a Természettudományi Közlöny 882. füzetében, 1929 ápr. 15-én.

Kaán Károly l. t.

Az Alföld problémája. 116. old.

Kéky Lajos l. t.

1. *Jelentés az 1929. évi Vojnits-érem odaítélése tárgyában.* Akadémiai Értesítő, 1929. 59—71. l.
2. *Titkári jelentés a Kisfaludy-Társaság 1929. évi ünnepélyes közülésén.*
3. *Vargha Gyula* (1853—1929). Napkelet, 1929. I., 778—781. l.
4. *Csathó Kálmán.* Budapesti Szemle, 214. k., 452—469. l.
5. *Benedek Elek* (1859—1929). Budapesti Szemle, 215. k., 122—125. l.
6. *Zilahy Lajos új regénye.* (Valamit visz a víz.) Budapesti Szemle, 211. k., 471—473. l.
7. *Somfai Margit: Vénusz jegyében.* Prot. Szemle, 1928. 740—742. l.
8. *Surányi Miklós: Noé bárkája.* Könyvbarátok Lapja. I. k., 293—294. l.
9. *P. Gulácsy Irén: Hamueső.* U. o. 298—299. l.
10. *Horváth János: A magyar irodalmi népiesség.* U. o. 302—303. l.
11. *Lőrinczy György újabb művei.* U. o. 304—306. l.
12. *Rexa Dezső: A Nemzeti Színház megnyitásának története.* U. o. 310. l.
13. *Móricz Zsigmond újabb kötetei.* (Baleset. Aranyszoknyák. Üri muri. Az ágytakaró.) Budapesti Szemle, 212. k., 151—157. l.
14. *Szinészettörténeti dolgozatok.* (Lugosi Döme: Kelemen László. Rexa Dezső: A Nemzeti Színház megnyitásának története.) U. o. 158—160. l.
15. *P. Gulácsy Irén két kötete.* (Átal a Tiszán. Hamueső.) U. o. 312—314. l.
16. *Tóth Árpád utolsó kötete.* (Lélektől lélekig.) U. o. 472—475. l.
17. *Egy önéletrajzi regény.* (Komáromi János: Régi ház az országút mellett.) U. o. 213. k., 157—160. l.
18. *Az elszakított területek magyar irodalmi almanachja.* (Reinelt János: Új Auróra.) U. o. 318—320. l.
19. *Zlinszky Vajthó: Magyar költők.* Prot. Szemle, 1929. 345—348. l.
20. *Rácz Pál: A szomorú ember.* U. o. 428—431. l.
21. *A magyar esztétika története.* (Mitrovics Gyula: A magyar esztétikai irodalom története.) Budapesti Szemle, 214. k., 157—160. l.
22. *Egy «új magyar regény».* (Molnár Ákos: Végre egy jó házasság.) U. o. 306—309. l.
23. Átdolgozta Beüthy Zsolt *A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése* II. kötetének 15. kiadását. (1929.)

Gróf Klebelsberg Kuno ig. és t. t.

1. «Gróf Klebelsberg Kuno beszédei, cikkei és törvényjavaslatai 1916—1926.» Budapest, 1927. Az Athenaeum irodalmi és nyomdai r. t. kiadása. (687 oldal.)
2. «Neonacionalizmus.» Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r. t. kiadása. (1929. 316 oldal.)
3. «Küzdelmek könyve» Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r. t. kiadása. (1929. 301 oldal.)

Konek Frigyes l. t.

1. Lokálanesztétikai szintézisek, VII. (A 3-methoxysalicylsav néhány új származéka. A 3-étoxy — egy új substituált — salicylsav előállítás és tulajdonságai.)
2. Analógia a pyrazol és tetrazol kémiájában. Matem. és Természettudományi Értesítő, 1929.

Mágocsy-Dietz Sándor r. t.

1. Kertészeti vásárhely. Kertészeti Lapok, XXXII. évf., 1928. 21. sz. 293–294. l.
2. Fehér Dániel és Mágocsy-Dietz Sándor: Erdészeti Növénytan, II. kiadás, I. kötet. Sopron, 1929. 580 l., 562 kép.
3. Abony. A gróf Vigyázó-park ismertetése. Kertészeti Lapok, XXXIII. évf., 1929. 230–231. l.
4. Ócsai Balogh Péter emlékezete. Ösvény, X. évf., 1928. 172–178. l.
5. Vác-Rátót. A gróf Vigyázó park ismertetése. Kertészeti Lapok, XXXIII. évf., 1929. 244–245. l.
6. Dr. Szabó Zo tán: A szobai növények élete és gondozása című mű ismertetése. Kertészeti, III. évf., 1929. 61–62. l.
7. Az ujszászi park. Kertészeti Lapok, XXXIII. évf., 1929. 264–265. l.

Mahler Ede l. t.

1. Móse az egyiptomi emlékek megvilágításában. (*Egyetértés*, 1928 ápr., 14. sz.)
2. A zsidók világteremtés utáni évszámításáról. (U. o. 1928 szept., 27. szám.)
3. Adalék a naptárkérdéshez. (A «*Stella*» csillag. Egyesület 1928. évi Almanachjában.)
4. A kronológiai kutatás tudományos módszereiről. (Történeti Szemle, 1928.)
5. Az asztronómia a történettudomány szolgálatában. (A «*Stella*» csillag. Egyesület 1929. évi Almanachjában.)
6. Két történelmi fontosságú egyiptomi köemlék a M. N. Múzeumban. (Történeti Szemle, 1929.)
7. Ed. Meyer: Die ältere Chronologie Babyioniens, Assyriens und Ägyptens. (Ism. «*Turul*», 1927.)
8. Eine babylonisch-jüdische Parallele: Der kleine Versöhnungstag. (Oriental. Literaturzeitung, März, 1928.)
9. Zum § 128 des Kodex Hammurabi. (Archiv für Orientforschung, Bd. IV, 4.)
10. Neue Forschungen über die Beziehungen Israels zu Aegypten. (Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft d. Judentums, 1929.)
11. Kalenderfragen in religionshistorischer Beleuchtung. (Vortrag, gehalten zu Lund (Schweden) auf dem V. intern. Kongress für Religionsgeschichte am 28. Aug. 1929.)
12. Die wissenschaftlichen Methoden der chronologischen Forschung. (Sajtó alatt.)

Gróf Mailáth József ig. t. munkái.

I. Magyar nyelven.

1. *A rómaiak befolyása az emberiség művelődésére.* — Előadás, melyet a Zemplénmegyei Orvos-Gyógyász-Egyesület ismeretterjesztő estélyén 1887 november hó 13-án tartott. Sátoraljaújhely, 1887.
2. *Néhány szó a Tiszaszabályozásról, különös tekintettel a bodroghözi viszonyokra.* — (Különlenyomat a «Zemplén» 16. számából.) Sátoraljaújhely, 1891.
3. *Gróf Széchenyi István emlékezete.* — Írta és a Tiszavölgyi Társulat közgyűlésén Budapesten 1891 december hó 20-án felolvasta, mint a Bodroghözi Tiszaszabályozó Társulat elnöke. Sátoraljaújhely, 1891.

4. *Néhai báró 'Sennyei Lajos felett mondott emlékezésed.* — (A Bodroghközi Tiszaszabályozó Társulat 1894. évi április 10-én tartott közgyűlésén.) Sátoraljaújhely, 1894.

5. *Zemplén vármegye lotényéosztése.* Sátoraljaújhely, 1896.

6. *Társadalmi program.* — (A «Magyar Gazdaszövetség» kiadása.) Budapest, 1898.

7. *Felhívás «A Magyar Földművelő» című ujság szíves támogatására.* Perbenyik, 1899.

8. *Beszéd a főrendiház 1899 április hó 24-iki ülésében.* — (A költségvetés tárgyalásakor.) (Különlenyomat a «Gazdasági Lapok»-ból, 1899.) Budapest, 1899.

9. *A szociális kérdés és a falusi jólét emelése.* — Felolvasás a Szegedi Gazdakongresszuson 1899 szeptember 11-én. A «Magyar Gazdaszövetség» kiadása. Budapest, 1899.

10. *Emlékezésed báró Vecsey Sándor felett.* — A Bodroghközi Tiszaszabályozó Társulatnak 1899 október 25-iki közgyűlésén. Sátoraljaújhely, 1899.

11. *A városba özönlés és a falusi tűzhely védelme.* — (A «Magyar Gazdaszövetség» kiadása.) Budapest, 1899.

13. *Szót a magyar mezőgazdasági munkásokhoz.* Szatmár, 1899.

12. *Hítelszövetkezetek Magyarországon.* — A párizsi VI. Nemzetközi Kongresszus számára írva. (A «Magyar Gazdaszövetség» kiadványai, XXXIII. szám.) Budapest, 1900.

14. *Középosztály és társadalmi egyesülés.* — 1900 október 8-án a kassai agrár-gyűlésen tartott előadás. (A «Magyar Gazdaszövetség» kiadványai, XXXIV. szám.) Budapest, 1900.

15. *A kívándorlásról.* — 1901 március 5-én a Nemzeti Szövetség közgyűlésén tartott előadás. (A «Magyar Gazdaszövetség» kiadványai, XLII. szám.) Budapest, 1901.

16. *Szerviczky Ötön felett tartott emlékezésed.* — A Bodroghközi Tiszaszabályozó Társulatnak 1901 február 26-án tartott rendkívüli közgyűlésében. Sátoraljaújhely, 1901.

17. *Elnöki megnyitó beszéd,* — amellyel az Országos Központi Hítelszövetkezet kötelékébe tartozó gazdasági és ipari szövetkezetek 1901. évi április 19-én tartott II. kongresszusát megnyitotta. Budapest, 1901.

18. *Szövetkezeti gyűlés Perbenyiken* (1901 július 18-án. A «Magyar Gazdaszövetség» kiadványai, XLVII. szám.) Budapest, 1901.

19. *A szocializmus multja, jelene és jövője.* — Felolvasás a Magyar Orvosok és Természetvizsgálóknak 1901. évi augusztus 22-én Bártfán tartott vándorgyűlésén. (Különlenyomat a «Közgazdasági Szemle» 1901. évi szeptember havi füzetéből.) Budapest, 1901.

20. *Visszapillantás a Bodroghközi Tiszaszabályozó Társulat 15 évi működésére.* — Előterjesztette mint társulati elnök az 1901. évi október 21-én tartott közgyűlésén. Sátoraljaújhely, 1901.

21. *Feljegyzések egy falusi szövetkezet életéből.* — Előadás a «Hangya» 1901. évi kongresszusán. (A «Hangya» Magyar Gazdaszövetség Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet kiadása.) Budapest, 1901.

22. *Gazdálkodjunk olcsóbban!* — Könyvkritika *Dr. Schmuckel Arthur*: Die Verbilligung der landwirtschaftlichen Produktion című művéről. (Megjelent a «Köztelek» című szaklapban.) Budapest, 1902.

23. *Szociálpolitikai tanulmányai és beszédei.* Budapest, 1903. Kilián Frigyes utóda bizománya.

24. *XIII. Leo és a társadalom.* — Előadás a Szent István Társulat 1903. évi március 3-iki díszgyűlésén. (Különlenyomat a «Katolikus Szemle» XVII. kötetéből.) Budapest, 1903.

25. *A nemzetközi, nemzeti és keresztény-szocializmusról.* — A Budapesten 1903 május 11-én tartott országos diákkongresszus alkalmából mondott beszéd. Budapest, 1903.

26. Révy Géza Victor igazgató-főmérnök felett tartott emlékbeszéd. Sátoraljaújhely, 1903.

27. *A társadalmi fejlődés irányjai és a szociális érzés.* — A «Magyar Gazdaszövetség» által 1904. évi április 25—30. közt rendezett első szociális tanfolyamon tartott előadás. (Különlenyomat a «Magyar Gazdák Szemléjéből. A «Magyar Gazdaszövetség» kiadványai, LXX.X. szám. A «Huszadik Század» könyvtára 8. szám, 1905.) Budapest, 1904.

28. *Magyarország mezőgazdasági munkásainak helyzetéről.* — (Különlenyomat a «Közgazdasági Szemle» 1904. évi július—augusztus havi számaiból.) Budapest, 1904.

29. *Magyar munkásmozgalmak és szociális tevékenység.* — (A «Magyar Gazdaszövetség» kiadványa. Különlenyomat a «Magyar Gazdák Szemlé-jéből.) Budapest, 1904.

30. *A szövetkezeti ügy fejlődése Magyarországon.* — (A «Magyar Gazdaszövetség» kiadványa.) Budapest, 1904.

31. *Legyen Magyarország iparállam vagy maradjon agrárállam?* — (Megjelent a «Magyar Gazdák Szemléje» 1905. évi június havi számában.) Budapest, 1905.

32. *Széchenyi Imre gróf nekrológja.* — (Különlenyomat a «Magyar Gazdák Szemléje» 1905. évi december havi számából.) Budapest, 1905.

33. *Bismarck mint szociálpolitikus.* — (A «Magyar Gazdaszövetség» kiadása.) Budapest, 1906.

34. *Zemplén vármegye mezőgazdasága és vízszabályozása.* — (Különlenyomat a «Magyarország vármegyéi és városai» című országos monografia «Zemplén vármegye» kötetéből.) Budapest, 1906.

35. *A tanító szociális feladatai. I. kiadás.* — (Előadás a somogy-megyei hitelszövetkezetek szövetsége 1906. évi közgyűlésén.) Bpest, 1906.

36. *A gazdátársadalom szociális földadata.* — Irta és a Nagyváradon 1906 szeptember hó 18-án tartott országos gazdaggyűlésen előadta. (A «Magyar Gazdaszövetség» kiadványa.) Budapest, 1906.

37. *Szocializmus és katolicizmus.* — Székfoglaló a Szent István Társulat tudományos és irodalmi osztályában. (Különlenyomat a «Katolikus Szemle» 1907. évfolyamából.) Budapest, 1907.

38. *Főrendiházi beszéd a kisiparosság kötelező balesetbiztosítására vonatkozó törvényjavaslat tárgyalásánál.* — Elmondotta a Főrendiház 1906. évi március hó 9-én tartott ülésén. Budapest, 1907.

39. *A mezőgazdasági munkáskérdésről.* — (Különlenyomat a «Közgazdasági Szemle» 1907. évi április havi füzetéből.) Budapest, 1907.

40. *Beszéd alkotmányunk társadalmi és gazdaságpolitikai biztostékairól.* Budapest, 1907.

41. *Egy-két irányeszmé a szociális bizottság működését illetően.* Budapest, 1907.

42. *A szövetkezeti ügy fejlődése Magyarországon 1851—1906. II. kiadás.* Budapest, 1907.

43. *A kivándorlásról.* — (Különlenyomat a «Katolikus Szemle» 1907-iki évfolyamából.) Budapest, 1907.

44. *A katolikus egyház társadalmi (szociális) ereje.* Bpest, 1907.

45. *Székfoglaló beszéd (mint I. alelnök) a tisztavölgyi társulat 1907. évi december 15-én tartott közgyűlésén.* Budapest, 1908.

46. *Város és falu.* — A Szatmár vármegyei Gazdasági és Ipari Kiállítás idejében Szatmáron 1911 szeptember 28-án a Magyar Gazdaszövetség nagygyűlésén előadva. Szatmár-Németi, 1911.

47. *A tanító szociális feladatai. III. kiadás.* Előadta a somogy-megyei hitelszövetkezetek szövetsége 1906. évi közgyűlésén. (A Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége Fiólér Könyvtára. II. évfolyam, 1. füzet.) Budapest, 1912.

48. *A női kérdés.* — Ünnepi beszéd a Kat. Tisztviselőnök és Női Kereskedelmi Alkalmazottak budapesti egyleti közgyűlésén 1912 január hó 28 án. (Megjelent a «Katolikus Háziasszonyok Lapja» 1912 februári számában.) Budapest, 1912.

49. *A szövetkezeti ügy fejlődése Magyarországon 1851–1912. III. kiadás.* — (A Magyarországi Szövetkezetek Szövetségének kiadása.) Budapest, 1913.

50. *Évi jelentés a fenntartott perbenyiki és királyhelmecezi magán-hadikórházak egy évi működéséről.* Sátoraljaújhely, 1915.

51. *A harcéri betegmegfigyelő állomásokól.* A harcéri betegmegfigyelő állomások rendeltetése a háború tartama alatt és a háború befejeztekor. Irta és Budapesten 1915. évi június hó 16-án felolvasta. Sátoraljaújhely, 1915.

52. *A harcéri megfigyelő állomások.* — (Megjelent az «Orvosképzés» szaklap 1915. évi december hó 15-iki 9., 10. számában.) Budapest, 1915.

53. *A harcéri betegmegfigyelő állomások szerepe a közegészségügy szempontjából a háború alatt és a háború végével.* (Különlenyomat az «Orvosképzés» 1916. évi 3–4. füzetéből.) Budapest, 1916.

54. *A magyar birtokpolitika irányai a háború után.* — (Különlenyomat a Sátoraljaújhelyben megjelenő «Közművelődés» irodalmi, közművelődési és nevelésügyi folyóiratból.) Sátoraljaújhely, 1916.

55. *A sátoraljaújhelyi megfigyelő állomás ügye.* — (Kézirat gyánánt. Magyar bízalmas. Nem a nyilvánosságnak szánva.) Sátoraljaújhely, 1916.

56. *Rokkant katonák között az Országos Hadigondozó Hivatal sátoraljaújhelyi intézetében.* — (Különlenyomat a Sátoraljaújhelyben megjelenő «Zemplén» című politikai hírlap 1917. évi június hó 20., 23. és július hó 4-én megjelent 49., 50. és 53. számaiban közölt cikksorozatból.) Sátoraljaújhely, 1917.

57. *Örgróf Pallavicini Ede emléke.* — Budapesten (az OMGE közgyűlésén) 1917 december 9-én tartott beszéde. Budapest, 1917.

58. *A magyar faj regeneratioja és a népbetegségek.* — (Megjelent a «Magyar Társadalomtudományi Szemle» 1918 áprilisi [1.] számában.) Budapest, 1918.

59. *A magyarországi birtokpolitikai reform előzményeiből.* Budapest, 1920.

60. *A mezőgazdasági munkáskérdés.* — Harmadik, bevezetéssel és zárszóval ellátott kiadás. Budapest, 1920.

61. *Birtokreform a gyakorlatban. I. és II. kiadás.* — Saját tapasztalatai után elmondva. Vázlatokkal, okiratmásolatokkal és fényképekkel. Budapest, 1922.

62. *Az oroszországi bolsevizmus hatása Magyarországon.* — (Részletek a Szent István-Akadémiában 1924. évi március hó 14-én tartott felolvasásból.) Budapest, 1924.

63. *A bolsevizmus jellemzése és hatása Magyarországon.* — Előszó és zárszó. (Különlenyomat «Élményeim» stb. című munkájából.) Budapest, 1924.

64. *Élményeim és tapasztalataim a világháborút követő időben.* Harmadik kötet. Budapest, 1924.

65. *A szocializmusról.* — (Különlenyomat a «Közgazdasági Szemle» 1925. évi 10—12. számából.) Budapest, 1925.

66. *Karl Diehl: «Die Diktatur des Proletariats und das Rätesystem».* Könyvismertetés. (Különlenyomat a «Közgazdasági Szemle» 1926 március—áprilisi számából.) Budapest, 1926.

67. *Élményeim és tapasztalataim a háború alatt.* Első és második kötet. A M. Tud. Akadémia kiadása. Budapest, 1928.

II. Német nyelven.

1. *Der sogenannte unabhängige Socialismus in Ungarn mit besonderer Rücksicht auf die Bodroglköz und die Mittel seiner Lösung.* — (Sonderabdruck aus der «Wiener Landwirtschaftlichen Zeitung» 1898.) Wien, 1898.

2. *Noch einiges über den Agrarsocialismus in Ungarn.* — (Sonderabdruck aus der «Wiener Landwirtschaftlichen Zeitung» 1899.) Wien, 1899.

3. *Über die Auswanderung aus Ungarn.* — Vortrag, gehalten am 15. März 1901 in der Vollversammlung des Nationalverbandes im grossen Saale des Stadthauses der Haupt- und Residenzstadt Budapest. (Sonderabdruck aus der «Wiener Landwirtschaftlichen Zeitung» 1901.) Wien, 1901.

4. *Über Landwirtezirkel und deren sociale Aufgaben.* — Vortrag, gehalten in der am 16. Dezember 1901 stattgehabten Jahresversammlung des Landesverbandes der landwirtschaftlichen Vereine Ungarns in Budapest. (Sonderabdruck aus der «Wiener Landwirtschaftlichen Zeitung» 1902.) Wien, 1902.

5. *Über die ländlichen Konsumvereine in Ungarn.* — Vortrag, gehalten auf dem Kongress des Verbandes der ungarischen Konsumvereine 1901. (Sonderabdruck aus der «Der praktische Landwirt» 1902.) Wien, 1902.

6. *Eröffnungsrede* als Vorsitzenden beim II. Kongress der zum Verbands der Landes-Central-Kreditgenossenschaft gehörenden landwirtschaftlichen und gewerblichen Genossenschaften am 19. April 1901. (Sonderabdruck aus der «Wiener Landwirtschaftlichen Zeitung» 1902.) Wien, 1902.

7. *Die Kreditgenossenschaften in Ungarn.* — (Sonderabdruck aus der «Deutschen landwirtschaftlichen Genossenschaftspresse» Darmstadt, Nr. 18 und Nr. 19 vom 30. September und 15. Oktober 1903.) Darmstadt, 1903.

8. *Die Entwicklung des Genossenschaftswesens in Ungarn.* — (Sonderabdruck aus der «Österreichischen landwirtschaftlichen Genossenschaftspresse».) Wien, 1904.

9. *Über ungarische Auswanderung.* — (Sonderabdruck aus der «Wiener Landwirtschaftlichen Zeitung» Nr. 71, 73 und 74 vom 6., 13. und 16. September 1905.) Wien, 1905.

10. *Studien über die Landarbeiterfrage in Ungarn.* — Wiener Staatswissenschaftliche Studien. Sechster Band. Zweites Heft. Verlag: Franz Deuticke. Wien, 1905.

11. *Landwirtschaftliche Interessenvertretung in Ungarn.* — (Sonderabdruck aus der «Wiener Landwirtschaftlichen Zeitung» Nr. 29 vom 10. April 1907.) Wien, 1907.

12. *Zu einem ungarischen Agrarprogramm.* — (Erweiterter Sonderabdruck aus der «Wiener Landwirtschaftlichen Zeitung» Nr. 95 vom 27. November 1907.) Wien, 1907.

13. *Die Arbeiterfrage im landwirtschaftlichen Betriebe.* — (Sonderabdruck aus «Zeitschrift für Agrarpolitik» 1908. Nr. 1.) Wien, 1908.
14. *Hungaricae Res.* Berlin, 1908.
15. *Die Kreditverhältnisse des landwirtschaftlichen und gewerblichen Mittelstandes in Ungarn.* — Referat, erstattet an den II. Internationalen Mittelstandskongress Wien 1908. Wien, 1909.
16. *Einige Daten über den Bau und den Betrieb der Militär-Krankenbeobachtungsstationen in Sátoraljaújhely.* Sátoraljaújhely, 1915.
17. *Jahresbericht über die einjährige Tätigkeit der vom Grafen Josef Mailáth errichteten und erhaltenen Kriegsspitäler von Perbenyik und Királyhelmec.* Budapest 1915.
18. *Die militärischen Beobachtungsstationen.* — Die Bestimmung der militärischen Krankenbeobachtungsstationen während des Krieges und nach dem Kriege. Vortrag, gehalten am 16. Juli 1915 in Budapest. Budapest, 1915.
19. *Die Bestimmung der militärischen Krankenbeobachtungsstationen vom Standpunkte der Hygienie während des Krieges und nach dem Kriege.* — Zweiter Vortrag, gehalten am 2. Feber 1916 in Budapest. Budapest, 1916.
20. *Die Angelegenheit der Beobachtungsstation von Sátoraljaújhely.* — (Als Manuskript. Sehr vertraulich. Nicht für die Öffentlichkeit.) Sátoraljaújhely, 1917.
21. *Unter invaliden Soldaten in der sátoraljaújhelyer Anstalt des Landeskriegsfürsorgeamtes.* — (Sonderabdruck der in den Nummern 49, 50 und 53 vom 20., 23. Juni und 4. Juli 1917 des in Sátoraljaújhely erscheinenden politischen Tageblattes «Zemplén» veröffentlichten Artikelserie.) Budapest, 1917.
22. *Das Andenken des Markgrafen Eduard Pallavicini.* — (Rede, gehalten in Budapest am 9. Dezember 1917.) Budapest, 1917.
23. *Erlebnisse und Erfahrungen während des Krieges.* Erster Band. Als Manuskript gedruckt. Budapest, 1918.
24. *Die Arbeiterfrage im landwirtschaftlichen Betriebe.* — Dritte. mit einer Einleitung und mit einem Schlussworte versehene Auflage. Budapest, 1920.
25. *Zu der Vorgeschichte der besitzpolitischen Reform in Ungarn* Budapest, 1920.
26. *Erlebnisse und Erfahrungen während des Krieges.* Zweiter Band. — Mit Inhaltsverzeichnis des ersten und zweiten Bandes. Budapest, 1921.
27. *Die Agrarreform in der Praxis.* — Nach eigenen Erfahrungen mitgeteilt. Mit Skizzen, Photographien und Urkundenabschriften. Budapest, 1922.
28. *Die Psychologie des Bolschewismus und seine Wirkungen in Ungarn.* — Sonderabdruck aus dem im Herbst oder Winter 1924 erscheinenden III. Bande der «Erlebnisse und Erfahrungen während und nach dem Kriege». Budapest, 1924.
29. *Erlebnisse und Erfahrungen nach dem Kriege.* — Der Erlebnisse und Erfahrungen III. Band. Budapest, 1925.
30. *Wie ich Organist wurde.* Budapest, 1926.

III. Francia nyelven.

1. *Les associations de crédit rural en Hongrie.* — Étude présentée à la première section du Congrès International d'Agriculture, Vle, Paris, 1er—8 Juillet 1900. Paris, 1900.

2. *Le développement de la question des associations en Hongrie.* — (Extrait de la Revue d'Économie Politique 1904.) Paris, 1904.
3. *La classe moyenne en Hongrie.* — (Extrait de la Revue d'Économie Politique 1904.) Paris, 1904.
4. *Les problèmes agraires et la vie rurale en Hongrie.* — (Revue Économique Internationale, 15 Janvier 1905.) Paris, 1905.
5. *Les sociétés coopératives de consommation en Hongrie.* — (Extrait de la Revue d'Économie Politique, Avril 1905.) Paris, 1905.
6. *L'émigration Hongroise.* — (Extrait de Revue Economique Internationale, Juin 1905.) Paris, 1905.
7. *Le socialisme en Hongrie.* — (Extrait de La Réforme Sociale du 1er Janvier 1906.) Paris, 1906.
8. *Un disciple Hongrois de F. le Play le comte Alexandre Károlyi.* — (Extrait de La Réforme Sociale du 1er Juin 1906.) Paris, 1906.
9. *La question ouvrière dans l'exploitation agricole.* — (Extrait de la Revue d'Économie Politique, 1907.) Paris, 1907.
10. *Hongrie et Croatie.* — (Revue de politique extérieure: «Questions Diplomatiques et Coloniales» No. 257. du 1er Novembre 1907.) Paris, 1907.
11. *La Hongrie rurale, sociale et politique.* Préface de M. René Henry. — Félix Alcan, éditeur. Paris, 1909.
12. *Les élections générales Hongroises.* — (Revue de la politique extérieure: «Questions Diplomatiques et Coloniales» No. 324. du 16 Aout 1910.) Paris, 1910.

IV. Latin nyelven.

1. *Leo XIII. et societas aevi nostri.* — Dissertatio occasione jubilarium sollemnitatum in congregatione generali sodalitatis a S. Rege Stephano nuncupatae die 3. Martii A. 1903. habita. Budapest, 1903.
2. *Tribus sermonibus de sociologia necnon diversis generibus socialismi Disserens.* Budapest, 1904.

V. Angol nyelven.

1. *Co-operation in Hungary.* — (Reprinted from the official reports of the Budapest Congress of the International Co-operative Alliance 1904.) Budapest, 1904.
2. *People's banks in Hungary.* — (Reprinted from the «Co-operative News» London, 1904.
3. *Hungary and Croatia.* — (Times 1908 jan. 22.) London, 1908.
4. *A vindication of Hungary: A reply to «Scotus Viator» and other writers.* — Polsue Ltd. London, 1908.
5. *Socialism in Hungary.* — The Forum, May 1910.) New-York, 1910.
6. *The development of co-operation in Hungary (1851—1912).* — Third Edition. Budapest, 1913.
7. *Racial Strife in Hungary.* — A reply to two articles from the pen of H. W. V. Temperley appeared in the January Number of the Westminster Review. («Westminster Review» July, 1908.) London, 1908.
8. *Hungary: Her place in Europe.* — («Westminster Review» No. 5. November 1919.) London, 1910.

Manninger Rezső I. t.

1. *Újabb vizsgálatok az equidák vérsavójának complementum-ellenes hatásáról.* Közlemények az összehasonlító élet- és kórtan köréből. 1928. XXII., 203 l.
 2. *A paratyphus-bacillusok systematikája, különös tekintettel a suipestifer-csoportra* (Székfoglaló). Matematikai és Természettudományi Értesítő, 1928. XI.V. k., 488. l.
 3. *A csibék fehér hasmenése.* Állatorvosi Lapok, 1928. 23. sz.
 4. *Ünnepi beszéd Hutjra Ferenc ny. r. tanárságának 40. évfordulóján.* Állatorvosi Lapok 1929. 3. sz.
 5. *A m. kir. országos állategészségügyi intézet.* Köztelek, 1929. 34. szám.
 6. *Újabb adat a febris undulans előfordulásához Magyarországon.* Orvosi Hetilap, 1929. 34. sz.
 7. *Über die Ursachen der Ruhr der neugeborenen Tiere.* Deutsche tierärztliche Wochenschrift, 1928. 747. l.
 8. *Zur bakteriologischen Differentialdiagnose zwischen Geflügelcholera und Hühnertyphus.* Deutsche tierärztliche Wochenschrift, 1928. 870. lap.
 9. *Hofrath Prof. Dr. F. v. Hutjra zum 40. Jahreswechsel seiner Ernennung zum o. ö. Professor.* Deutsche Tierärztliche Wochenschrift. 1929. 4. sz.
 10. *Untersuchungen über die Ätiologie der Mondblindheit.* Archiv f. Tierheilkunde, 1929. LIX. k., 132. l.
- A Tierheilkunde und Tierzucht című encyklopaedia munkatársa és a Jahresbericht über die Fortschritte auf dem Gebiete der Veterinärmedizin állandó magyar referense.*

Mauritz Béla r. t.

1. *A botesi chalkopyrit.* Matem. és Természettud. Értesítő, 36. köt. 1918.
2. *Adulár a hazai andezitek ércfeléreiben.* Matem. és Természettud. Értesítő. 37. köt. 1920.
3. *A báni hegység bazaltszerű közei.* Ugyanott.
4. *A danubit nevű közet.* Matem. és Természettud. Értesítő. 39. köt. 1922.
5. *Über das Gestein Danubit.* Centralbl. f. Min. etc. 1922.
6. *Kupferkies von Boes in Siebenbürgen.* Math. u. naturwiss. Berichte aus Ungarn. 32. 1923.
7. *A ditrói szienit újabb típusai.* (Harwood H. F. és Vendl M.) Matem. és Természettud. Értesítő. 40. köt. 1923.
8. *Schafarzokit, egy új magyar ásvány.* (Krenner J.) Ugyanott.
9. *Adatok a ditrói szienitmasszivum abyssikus közeiteinek ismeretéhez.* (Vendl M.) Ugyanott.
10. *A ditrói szienit további petrokémiai vizsgálata.* (Vendl M. és Harwood H. F.) Matem. és Természettud. Értesítő. 41. köt. 1925.
11. *Weitere petrochemische Untersuchung des Syenites von Ditró in Siebenbürgen.* (M. Vendl u. H. F. Harwood.) Ugyanott és Math. u. naturwiss. Berichte a. Ungarn. 1926.
12. *A magmatikus differenciáció a ditrói és a mecseki foyaitos közetekben.* Matem. és Természettud. Értesítő. 41. köt. 1925.
13. *Die magmatische Differentiation in den foyaitischen Gesteinen von Ditró und des Mecsekgebirges.* Ugyanott.

14. Die magmatische Differentiation in den foyaitischen Gesteinen des Ditró- u. Meesekgebirges. Tschermak Min.- petr. Mittell. Bd. 38. 1925.
15. Petrochemische Untersuchung ungarischer Eruptivgesteine. Centralbl. f. Min. etc. 1925. A.
16. Neuere Syenittypen von Ditró in Siebenbürgen. (*M. Vendl u. H. F. Harwood*). Math. und naturwiss. Berichte aus Ungarn, 1926.
17. Ujabban felfedezett ásványok. Természettud. Közlöny. Pótf. 57. köt. 1925.
18. Délafrika platinatelepei. Természettud. Közlöny. 58. köt. 827. f. 1926.
19. Die Eruptivgesteine des Mátragebirges (Ungarn). Neues Jahrb. f. Min. etc. Beilbd. 57. 1928. «Mügge Festb».
20. Magyarország ásványvilágának nevezetességei. Természettud. Közlöny. Pótf. 51. köt.-hez. 83. sz. 1919.
21. A rádium ércei. Természettud. Közlöny. Pótf. 58. köt.-hez. 163—4. sz. 1926.
22. Phillipsit a balatonfelvidéki bazaltokból. Matem. és Természettud. Értesítő. 46. köt. 1929.
23. Phillipsit aus den Basaltgesteinen des Plattenseegebietes. Math. u. naturwiss. Berichte aus Ungarn. 36. 1929.

Emlékbeszédek és kisebb cikkek.

24. Krenner József emlékezete. Természettud. Közlöny. 52. köt. 1920.
 25. Emlékbeszéd Semsey Andor tisz. tag felett. Földtani Közlöny 1924. 54. köt.
 26. Visszapillantás a Magyarhoni Földtani Társulat multjára. Földtani Közlöny 55. köt. 1925.
 27. Rückblick in die Vergangenheit der Ungarischen Geol. Gesellschaft. Ugyanott.
 28. Koch Antal emlékezete. Természettud. Közlöny. 60. köt. 855. f. 1928.
 29. Az ásványtan és közettan multja, jelene és jövője hazánkban. Természettud. Orsz. Kongresszus Munkálatai. 1926.
 30. A m. kir. Földtani Intézet. Magyary Z.: A magyar tudomány-politika alapvetése. 1927.
 31. Megemlékezés Groth Pál tisz. tagról. (németül is!) Földtani Közlöny. 58. köt. 1928.
 32. Megemlékezés Tschermak Gusztáv tisz. tagról. (németül is!) Földtani Közlöny. 58. köt. 1928.
- Elnöki megnyitó beszédek a Magyarhoni Földtani Társulat 54., 55., 56., 57., 58. közgyűlésén. Földtani Közlöny 54—58. (1924—28.) kötetei.*

Méhely Lajos r. t.,

1922 óta.

A) Anthropologiai dolgozatok.

1. Művelődéstörténeti széljegyzetek. A Nép, 1922 dec. 10.
2. Válasz Bella Lajosnak. A Nép, 1923 jan. 30.
3. Kánikulai ősember a Bükkben. A Nép, 1923 júl. 31.
4. A lengyel zsidók eredete. A Nép, 1925 febr. 1.
5. Mongolok-e a magyarok? Válasz Lenhossék Mihálynak. A Nép, 1925 márc. 29 és 31.

6. A fogazat származástani jelentősége. Fogorvosi Szemle, 1925 XVIII. 4.
7. Sugár Mór. A Cél, XVI. 1926 febr.
8. A magyarság anthropológiája. 15 képpel. A Cél, XIX. 1929 jan., febr.

B) Fajbiológiai tanulmányok.

1. A faji gondolat térhódítása a tudományban. A Nép, 1921 ápr. 20.
2. A magyar fajvédelem irányelvei. 48 képpel. A Cél, XVI. 1926 május, jún., júl., aug.
3. A fajkérdés élettudományi alapjai. A Cél, XVI. 1926. dec.
4. Az okszerű népesedéspolitika élettudományi alapjai. A Cél, XVII. 1927. aug.
4. Állítsunk fel magyar fajbiológiai intézetet. A Cél, XVII. 1927 ápr.
5. Fajvédelmi feladatok. A Cél, XVIII. 1928 márc.

C) Néptörténeti tárgyak.

1. Szerezzük vissza a magyar faj tisztaságát. A Nép, 1922 máj. 28.
2. Rákosi Jenő fajelmélete. A Nép, 1923 jan. 6.
3. Németország a németeké, Magyarország a síbereké. A Nép, 1923 aug. 23.
4. A képmutatás művészei. A Nép, 1925 jan. 30.
5. A magyarság örök travikuma. A Cél, XVI. 1926 júl.
6. Szíriai haremodor. A Cél, XVI. 1926 dec.
7. Válasz az Egyenlőségnek. A Cél, XVII. 1927. szept.
8. Psychosis judaica. A Cél, XVII. 1927 szept.
9. Farizeusok. (Tripartitum hungaro-hebraicum.) A Cél, XVII. 1927 nov.
10. Faj, vagy felekezet? A Cél, XVII. 1927 jan., febr.
11. A Vikár féle fajelmélet. A Cél, XVIII. 1928 okt.
12. Miért beszélnek arabusul? A Cél, XVI. 1. 1928 jan., febr.
13. Turáni eszmény — turáni agyrém. A Nép, 1923 jan. 14.
14. A németek Magyarországon. A Cél, XIX. 1929 jan., febr.

D) Társadalomtudományiak.

1. Kultúra, magyarság és szelekció. A Nép, 1922 nov. 19.
2. A magyarság sorsdöntő órái. A Nép, 1922 dec. 24.
3. A hamelni patkányfogók. A Nép, 1923 febr. 4.
4. A magyar tragédia élettudományi okai. A Cél, XIII. 1923 ápr., máj., jún., júl., aug., szept., okt., nov., dec., XIV. 1924 jan.
5. A középiskola reformja. A Nép, 1924 márc. 30.
6. A magyarság létért való küzdelme. A Nép, 1924 dec. 25.
7. A tudományból kikapcsolva. A Nép, 1924 okt. 12.
8. A magyar élettudomány problémái. Budapest, 1925.
9. Szózat a magyar nemzethez. A Cél, XVI. 1926 május.
10. Amiről nem tehetünk. A Cél, XVI. 1926 július.
11. A numerus clausus-törvény legújabb értelmezése. A Cél, XVI. 1926 aug.
12. Néhány szó a magyar fajvédelemről. A Cél, XVI. 1926 szept.
13. A nő feladata a fajvédelemben. A Cél, XVI. 1926 okt.
14. A számkivetett magyar fajvédelem. A Cél, XVI. 1926 dec.
15. A magyar munkáskérdés veleje. A Cél, XVII. 1927 jan., febr.
16. A névmagyarosítás kérdéséhez. A Cél, XVII. 1927 márc.
17. Ottokár püspök. A Cél, XVII. 1927 márc.

18. A neonacionalizmus. A Cél, XVII. 1927 dec.
19. A kátránygyűrű. A Cél, XVI. 1927 dec.
20. Haladás hátrafelé. A Cél, XVIII. 1928 jan., febr.
21. Tudományos életünk mai iránya. A Cél, XVIII. 1928 jan., febr.
22. Halbiológia, vagy fajbiológia? A Cél, XVIII. 1928 május, június.
23. Gummiflasztikum. Magyarság, 1928.
24. A vészjel. Magyarság, 1928 június 15.
25. Nyílt levél Gömbös Gyulához. A Cél, XVIII. 1928 aug., szept.
26. Zselenszky Róbert gróf. A Cél, XVIII. 1928 dec.
27. A nyolcosztályú népiskola. A Cél, XVIII. 1928 dec.
28. A nő az egyetemen. A Cél, XVIII. 1928 dec.
29. A háború biológiája. A Cél, XIX. 1929. márc., ápr.
30. Magyarabb Magyarországot! A Cél, XIX. 1929 május, június.
31. Iskola és fajvédelem. Magyarság, 1929 jún. 10.

E) Vallásbölcseletek.

1. A bűnös tudomány. A Nép, 1923 május 20.
2. Lamarekizmus és a Teremtő. Magyar Kultúra, 1923 VI.

F) Zoológiai tanulmányok.

1. Egy élő kövületről. Math. és Természettud. Ért. 1924.
2. A magyar középhegység, jelesen a Bükk, Bakony és Mecsek planáriái. Math. és Természettud. Ért. XLI. 1924. p. 160—168.
3. Új adatok a magyarországi féregfauna ismeretéhez. 2 tábla rajzzal. Math. és Természettud. Ért. XLI. 1924. p. 159—168.
4. Protelsonia hungarica nov. gen., n. sp. Ein blinder Isopode aus Ungarn. Zool. Anz., 58. 1924. p. 353—357.
5. Új férgek és rákok a magyar faunában. (Német szöveggel is.) (7 szövegrajzzal) Budapest, 1927.
6. Gibt es zweifelhafte Trirchonisciden? Zool. Anz. 72. 1927. 3/4.
7. Der wahrhaftige Artcharakter. Zool. Anz. 81. 1929. 7—10.
8. Species generis Hyloniscus. 9 tábla rajzzal. Studia Zoologica, I. 1. 1929.
9. Opisthodiscus diplodiscoides nigrivasis n. subsp. (2 tábla rajzzal.) Studia Zoologica, I. 2. 1929.

G) Szerkesztés.

Felelős szerkesztője A Cél című fajvédelmi folyóiratnak s megalapítója és szerkesztője a K. M. Pázmány Péter tudományegyetem állattani intézete folyóiratának, a *Studia Zoologica*-nak.

Vitéz Moór Gyula I. t.

1. A pacifizmus útján. («Társadalomtudomány» c. folyóirat 1928. 6—8. sz.)
2. Az örök béke. («Iskolánkivüli Népművelés» c. folyóirat 1929. jan. sz.)
3. Örökbéke és világjogrend. («Társadalomtudomány» c. folyóirat 1929. 1—2. sz.)
4. Metafizika és jogbölcselet. («Athenaeum» c. folyóirat 1929. 5—6. sz.)

Sajtó alatt :

5. *Das Wesen des Pacifismus und die darin enthaltenen, ethischen, logischen und soziologischen Probleme.* («Studi Filosofico-Giuridici dedicati al Prof. G. Del Vecchio», Modena.)

6. *Zum ewigen Frieden.* Grundriss einer Philosophie des Pazifismus und des Anarchismus. (Felix Meiner, Leipzig.)

Möller István l. t.

«Erdély nevezetesebb műemlékei».

Nagy Miklós l. t.

I. Önálló dolgozatok :

1. Az országgyűlési könyvtár története. 20 l. (l. alább.)

2. A Ghyczyek a magyar nemzet történelmében. (Turul, 1929. évf. 1—2. füzetében) 54 hasáb.

II. Szerkesztés :

1. Az országgyűlési könyvtár katalógusa I., Közjog és közigazgatási jog 1866—1928. Bpest, (l'esti kny.)

2. Tisza-évkönyv 1928—1929-re. Bpest. (Bpesti Hirlap-ny.)

Navratil Akos l. t.

1896.

1. *A sociologia és módszere.* Közgazdasági Szemle, 1897. évfolyam, 881—894. l.

1898.

1. *Állami beavatkozás és egyéb értekezések.* Különlenyomat a Közgazdasági Lexikon első kötetéből. 1898. 36 l.

2. *Számos tanulmány és kisebb cikk a Közgazdasági Lexikon második és harmadik kötetében.*

3. *Az értékről.* Közgazdasági Szemle, 1898. 523—543. és 584—602. l.

4. *Smith Adam rendszere és ennek bölcséleti alapja.* Budapest, Eggenberger. 238 l.

1900.

1. *A szövetkezés szerepe társadalmunkban.* (Az Alliance Coopérative Internationale 1900. évi július hó folyamán Párisban ülésezett kongresszusán tartott előadás.) Közgazdasági Szemle, XXIV. évf., 1900. 741—751. l.

2. *A közgazdaságtan a párisi kiállításon.* Közgazdasági Szemle, XIV. évf., 1900. 840—862. l.

1901.

1. *A gazdasági élet elemi jelenségei.* Budapest, Politzer. XIV. és 300 l.

2. *A Társadalmi Múzeum első negyedévi jelentése.* Budapest, 14 l.

1902.

1. *Rúth Zoltán, 1863—1902.* Huszadik Század, VI. kötet, 1902. 347—350. l.

1903.

1. *Jelentés a Társadalmi Múzeum berendezéséről és annak első évi munkásságáról.* A Társadalmi Múzeum Kiadványai: I. Budapest, A Társadalmi Múzeum kiadása. VIII. és 347 l.
2. *Tanulmányok a balesetbiztosítás köréből.* Bpest, Athenaeum. 144 l.
3. *A társadalmi gazdaságtan elmélete.* Egyetemi előadások vázlata. (Syllabus.) Budapest, 16 l.
4. *A Társadalmi Múzeumi intézmény külföldön és hazánkban.* Közgazdasági Szemle, 1903. évfolyam, 820—834. l.

1904.

1. *Gazdaság és erkölcs.* Budapesti Szemle 1904. évi 325. szám. 19 oldal.
2. *Új törvényjavaslatunk a szövetkezetekről.* Közgazdasági Szemle, XXVIII. évf., 1904. 665—674. l.
3. *Ráth Zoltán és a magyar gazdaságtani tudomány.* Tanévmegnyitó tanulmány. Kassa, 1905., 19 oldal.
4. *Társadalmi Gazdaságtan.* I. rész: Elmélet. Pótló jegyzetek az «Elemi Jelenségek» című könyvhöz. (Könyomat.) Kassa, 1904. 217 oldal.
5. *Társadalmi Gazdaságtan.* II. rész: A társadalmi gazdaságtan alkalmazott és gyakorlati tanai. (Közgazdasági politika.) (Könyomat.) Kassa, 1904. 420 oldal.
6. *A társadalmi gazdaságtan irodalmának története.* (Könyomat.) Kassa, 1904. 165 oldal.
7. *Allamgazdaságtan. (Pénzügytan.)* (Könyomat.) 478 oldal.

1905.

1. *A szövetkezetekről szóló törvénytervezet.* Jogászegyleti előadás. Magyar Jogászegyleti Értekezések. XXXI. kötet, 1. füzet, 244. sz., 39 oldal.
- *A vita zárószava.* Magyar Jogászegyleti Értekezések. XXXI. kötet, 4. füzet, 247. sz., 232—235. l.

1906.

1. *A gazdasági élet és a jogi rend. Adalék a másodlagos gazdasági jelenségek elméletéhez.* Földes-émlékkönyv. Budapest, Pallas. 1905, 56 oldal.
2. *Wirtschaft und Recht. Ein Beitrag zur Theorie der secundären wirtschaftlichen Erscheinungen.* Zeitschrift für ungarisches öf. und Privatrecht. Budapest, 1906. 65 oldal.
3. *Közgazdaságtani és pénzügytani jegyzetek. Egyetemi előadások.* Budapest, Politzer, 1906, 797 oldal.

1908.

1. *A társadalmi gazdaságtan és közháztartástan vázlata.* Budapest. Grill, 1908. XII. és 360 oldal.

1909.

1. *Anglia gazdasági forradalma a XVIII. században.* Toynbee Arnold munkájának fordítása előszóval. XIV. és 172 oldal.

1910.

1. *Széchenyi István közgazdasági politikája.* Ünnepi beszéd. Kolozsvár, 1910, 20 oldal.

1911.

1. *Placements et emprunts*. Mémoires sur le contact des races communiqués au premier congrès universel des races tenu à l'université de Londres du 26 au 29 Juillet 1911. Londres, King and Son, 1911., 226—230. l.

1912.

1. *A drágaság okairól*. Pénzügyi Szemle, 1912 márciusi szám. 20 oldal.

1914.

1. *A járadék fogalma*. Farkas Lajos- emlékkönyv. Budapest, 1914, 22 oldal.

2. *Néhány szó a gazdasági élet és a jogi rend összefüggéséről*. Az Erdélyi Múzeum-Egyet. Jog- és Társadalomtudományi Szakosztályának 1913. évi február hó 8-án tartott ülésén előadott értekezés. Kolozsvár, 1914, 14 oldal.

1915.

1. *Javaslat a jogi oktatás reformja tárgyában*. A kolozsvári m. kir. Ferencz József-tudományegyetem jog- és államtudományi karának megbízásából kidolgozott szakvélemény. Kolozsvár, 1915, 127 oldal.

1916.

1. *A háború gazdasági okai és következményei*. Kolozsvár, 1916, 36 oldal.

1917.

1. *Gazdasági politikánk a háború után*. Budapesti Szemle, 1917. évi 489. sz., 36 oldal.

2. *Új szempontok a közgazdaságtanban*. Közgazdasági Szemle, 1917 július—augusztusi szám, 467—485. l.

3. *Kriegsprotectorat. Arbeiterschutz und Kriegsindustrie*. Pester Lloyd, 1917 április 10. szám, 64. évf., 95. szám.

1918.

1. *Valutánk helyreállítása*. Átmenetgazdasági m. kir. minisztérium és Átmenetgazdasági Tanács: III. Budapest, Grill, 1918, 165 oldal.

2. *Gazdaság és technika I*. Közgazdasági Szemle, 1918, XLII. évf., 59. kötet, 647—664. l.

1919.

1. *Az egyszeri nagy vagyonadó*. A vagyonadó-ankét alkalmából készült és ott előadott tanulmány.

2. *Gazdaság és technika II*. Közgazdasági Szemle, 1919, XLIII. évf., 61. kötet, 93—115. l.

3. *Gazdaság és technika III*. Közgazdasági Szemle, 1919, XLIII. évf., 61. kötet, 3—12. számok, 218—239 l.

1920.

1. *Gazdaság és technika IV*. Közgazdasági Szemle, 1920, XLIV. évf., 62. kötet, 1—3. számok, 14—33. l.

1926.

1. *Az ipari bizottságok és a munkaközösségek*. Közgazdasági Szemle, I. évf., 69. kötet, 1926, 9—10. számok, 553—561. l.

1927.

1. *A gyári bizottságok és a munkaközösségek.* Az 1926. évi Közegészségi és Társadalompolitikai Országos Értekezleten tartott nyilvános előadás. Társadalompolitikai Feladataink. Budapest, Franklin, 275—282. l.

2. *Közigazdaságtan és filozófia.* Közgazdasági Szemle, LI. évf., 70. kötet, 1927, 5—6. számok, 305—323. l.

1928.

1. *Régi igazságok és új elméletek a közigazdaságtanban.* Székfoglaló értekezés. Értekezések a Filozófiai és Társadalmi Tudományok köréből. III. kötet, 3. sz., Budapest, 1928, 56 oldal.

2. *Szabályzattervezet a jogi oktatásról és a jogi, társadalom- és államtudományi képzettséget megkívánó közpályákra minősítő vizsgálatokról, indokolással.*

3. *Szabályzattervezet a jog- és államtudományi egyetemi karok által adományozható doktori fokozat elnyeréséről, indokolással.* (A nm. vallás és közoktatásügyi miniszter úr megbízásából készült és a miniszter úrnak 1929 tavaszán kéziratban átnyújtott javaslatok.)

Némethy Géza r. t.

1. *Elnöki megnyitó beszéd a Budapesti Philológiai Társaság 54. közgyűlésén.* (Egyetemes Philológiai Közöny, 88. és köv. l.)

2. *Üdvözlő beszédek a M. T. Akadémia I. osztályában tartott székfoglalók alkalmából.* (Akadémiai Értesítő, 180. és köv. l.)

3. *Az elveszett paradicsom.* Költemény. (Széphalom. 1929. évi foly. 167. és köv. l.)

4. *Az ember és az Isten.* (Újabb költemények.) (Budapest, Gloria-kiadás).

Oltay Károly l. t.

1. *A papíros méretváltozásának hatása a szögekre.* Megjelent a *Geodéziai közöny* 1929. é. i 8—10. számában.

2. *A városmérés jelentősége és létesítésének fontosabb alapelvei.* Megjelent a *Városi Szemle* XV. évfolyamának 5. számában.

3. Szerkesztette és kiadta a *Geodéziai közöny* című havonta megjelenő tudományos folyóiratot s abba több kisebb cikke írt.

4. Sajtó alá rendezte a műegyetemi Geodéziai Intézet *felső geodéziai* munkálatai közül a magyarországi gravitációs hálózatra vonatkozó méréseket.

Orsós Ferenc l. t.

1. Über primären Leberkrebs, Verhandlungen d. Deutsch. Path. Gesellsch. 1929.

2. Zur Struktur und Histogenese der primären Leberkrebs, Ziegler's Beiträge Bd. 84.

3. Splenofolliculoma malignum, Tisza István Tud. Társaság II. oszt. kiadványai, 1929.

Ortvay Rudolf l. t.

«Korpuszculák és hullámok».

Pauler Ákos r. t.

1. *Liszt Ferenc vallásossága.* Muzsika. I. évf., 1. sz. 1929.

2. *A modern ember lelke.* Napkelet, 1929 május 15. sz.

3. *Logika és metafizika.* (Elnöki megnyitó.) Athenaeum, 1929. 3—4. f.

Pálffy Móric l. t

1916—1929.

(Első kimutatást l. az «Akadémiai Értesítő» 1916. évfolyamában.)

1909.

Pótlás az első kimutatáshoz:

1. A Székelyföldi szénképződmény. [Die Steinkohlenbildung des Széklerlandes] (Földtani Közlöny, XXXIX, 1909. p. 189. [250.])

1916.

1. Geológiai jegyzetek a Biharhegység és a Királyerdő csatlakozásáról. [Geol. Notizen über den Zusammenhang des Bihargebirges mit dem Királyerdő]. (M. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1915-ről, p. 278. [303.])

2. Nagybánya, Borpatak, Felsőbánya és Kisbánya bányageológiai viszonyai. [Die montangeologische Verhältnisse von Nagybánya, Borpatak, Felsőbánya und Kisbánya]. (U. o. 1915-ről, p. 392. [432.])

1917.

1. Geológiai jegyzetek a Persányi hegységből. [Geologische Notizen aus dem Persányer Gebirge]. (U. o. 1916-ről, p. 254. [285.])

2. Ilobabánya, Miszbánya és Laposbánya geológiai viszonyai. [Geologische Verhältnisse von Ilobabánya, Miszbánya und Laposbánya]. (U. o. 1916-ről, p. 434. [487.])

1920.

1. Terebesfejérpataki Gesell Sándor. Nekrológ. (Bányászati és Kohászati Lapok, LIII. évf. I. k. p. 49.)

2. Bucsúbeszéd Lóczi Lajos r. tag ravatalánál. (M. Tud. Akadémia Értesítője, 1920. p. 328.)

1921.

1. Tengeralatti forráslerakódások a budapesti triászkorú képződményekben. [Submarine Quellenablagerungen in den Triasbildungen von Budapest]. (Földtani Közlöny, L. 1920. p. 14. [99.])

1923.

1. Geológiai jegyzetek a Persányi hegységből. (M. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1917—1919-ről, p. 157.)

2. Geológiai jegyzetek a Bihar- és Bélihegységekből. (M. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1917—1919-ről, p. 106.)

3. Lörenthey Imre l. tag emlékezete. (A Magy. tud. Akadémia elhunyt tagjai felett tartott Emlékbeszédek. XVIII. k. 12. sz.)

1924.

1. Inkey Béla emlékezete. (A Magy. tud. Akadémia elhunyt tagjai felett tartott Emlékbeszédek. XVIII. k. 16. sz.)

2. A Rudabányai hegység geológiai viszonyai és vasérc telepei. (M. kir. Földtani Intézet Évkönyve. XXVI. p. 137.)

1925.

A hetvenötéves Földtani Társulat. (Bányászati és Kohászati Lapok. 1925.)

1926.

1. A m. kir. Földtani Intézet részletes geológiai felvételeinek fejlődése és jelenlegi állása. [Entwicklung und gegenwärtiger Stand der geologischen Detailaufnahmen der kgl. ung. Geologischen Anstalt]. (Földtani Közlöny, LV. 1925. p. 11. [261.])

2. A m. kir. Földtani Intézet új átnézetes geológiai térképének ismertetése. [Besprechung der neuen geologischen Übersichtskarte der kgl. ung. Geologischen Anstalt]. (Földtani Közlöny, LV. 1925. p. 16. [265.])

3. A kösseni rétegek facieskifejlődései és stratigráfiai helyzete a Bihar- és Béliegységben. [Die Faziesentwicklung und die stratigraphische Position der Kössenerschichten des Bihar- und des Bélergebirges]. A Magyar Tud. Akadémia Mat. és Term. tud. Értesítője, XLIII. p. 469. [485.]

1927.

1. Igazgatósági jelentés 1920—1923. évekről. (M. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1920—1923-ról.)

1928.

1. Adatok a Tokaji hegység harmadkori eruptióinak korviszonyához. [Beiträge zur Reihenfolge der tertiären Eruptivgesteine des Tokajer Gebirges.] (Földtani Közlöny, LVII. 1927. p. 67. [149.])

2. A zalamegyei kékkúti savanyúvízforrás hidrogeológiai viszonyai. [Über die hydrologischen Verhältnisse der Sauerbrunn-Quelle von Kékkút im Zalaer Komitate.] (Hidrologiai Közlöny, 1924—1926. IV.—V. p. 5. [103.])

3. Koch Antal r. tag emlékezete. (A M. Tud. Akadémia elhunyt tagjai felett tartott Emlékeszések, XX. 8. sz.)

4. Bodrogi Koch Antal tisz. tag emlékezete. [Erinnerung von Anton v. Koch.] (Földtani Közlöny, LVIII. 1928. p. 7. [149.])

1929.

1. Dr. Schafarzik Ferenc emlékezete. [Erinnerung an Franz Schafarzik.] (Hidrologiai Közlöny, VII—VIII. 1927—1928. p. 5. [111.])

2. Krétakorú-e a Gyalui-havasok kristályos-paláinak metamorfózisa? [Ist die Metamorphose des kristallinen Schiefer der Gyalui-havasok kretazeisch?] (Földtani Közlöny, LVIII. 1928. p. 35. [167.])

3. A gellérthegyi mélyfúrás tanulságai. [Die Lehren der Tiefbohrung beim Gellérthege.] (Földtani Közlöny, LVIII. 1928. p. 77. [206.])

4. Geologie und Eisenerzlagerstätten des Gebirges von Rudabánya. [Mitteilungen a. d. Jahrbuche der kgl. ung. Geol. Anstalt. Bd. XXVI. p. 157.]

5. Magyarország arany-ezüst bányáinak geológiai viszonyai és termelési adatai. (M. kir. Földtani Intézet gyakorlati füzetei.)

Kéziratban. (A Földtani Társulat mostoha anyagi viszonyai miatt annak idején nyomtatásban nem jelentek meg):

1921.

1. Elnöki megnyitó a Magyarhoni Földtani Társulat 1921. évi közgyűlésén.

2. Hantken Miksa emlékezete. Emlékeszéd a Hantken Miksa 100 éves születési évfordulója alkalmából a Magyarhoni Földtani Társulat 1921 november 9-én tartott ünnepi ülésén.

1922.

1. Elnöki megnyitó a Magyarhoni Földtani Társulat 1922. évi közgyűlésén.

2. Szabó József emlékezete. Elnöki megnyitó a Szabó József 100 éves születési évfordulója alkalmából a Magyarhoni Földtani Társulat 1922 május hó 3-án tartott ünnepi ülésén.

1923.

1. Elnöki megnyitó a Magyarhoni Földtani Társulat 1923. évi közgyűlésén.

Pekár Gyula l. t.

1. *A kis hős*. Kis filmregény. 1926.
2. *Lord Burlington a csképe*. Regény. 1925.
3. *Bizarr percek és végzetes szerelmek*. Tanulmányok. 1926.
4. *Az ezüsthomlokú vándor*. Hadrian császár regénye. 1927.
(Olaszul: «Il pellegrino dalla fronte d'argento.»)
5. *Talizmán*. Filmregény.
6. *A tízezer mérföldes sárkány*. Hún-kínai tört. regény. 1929.
7. *Az ezüst legendakör*. Novellák.
8. *A bűvös dobmány*. Novellák.
9. *Az örök Akom*. Novellák.
10. *Az angyalok*. Tanulmány.
11. *Muki basa*. Novellák.
12. *A duma és a dandy*. Tanulmány.
13. *A nő szabadságharca*. Tanulmány.
14. *A galgaparti hűtelen*. Novellák.
15. *Az ördög az ámen árnyékában*. Novellák.
16. *A mennyek mécsesei s a poklok lángjai*. Novellák.

Pilch Jenő l. t

1. «Magyarország Vérekeitől napjainkig» című 5 kötetes műben:
 - a) Magyarország szerepe a világháborúban és az 1918. évi őszi forradalom.
 - b) A magyar katona ezer éven át. Franklin Társulat, 1929.
2. «Horthy Miklós.» Népszerű kiadás. Athenaeum, 1929.
3. «A budapesti háziezred, a cs. és kir. 32. gyalogezred története 1741–1918-ig» című mű munkatársa. A megírt részek az ezred története 1741–1914-ig, a szerb és az olasz hadszíntér eseményei a világháborúban, valamint a függelék.

Pintér Jenő r. t.

1. Váczy János emlékezete. Akadémiai rendes tagsági székfoglaló 1929. február 4-én. A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai felett tartott emlékbeszédek. XX. köt. 10. szám. Budapest, 1929. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása.
2. Jelentés a Budapest székesfőváros adományából hirdetett irodalomtörténeti jutalomról. Akadémia Értesítő. 1929. évf.
3. Gárdonyi Géza beválasztása a Magyar Tudományos Akadémiába. Az Országos Gárdonyi Géza Irodalmi Társaság Évkönyve. Budapest, 1929.
4. A magyar irodalom története. I. köt. A középiskolák VII. osztálya számára. Hatodik kiadás. Budapest, 1929. Franklin-kiadás.
5. Riedl Frigyes és Pintér Jenő: Poetika. A középiskolák VI. osztálya számára. Kilencedik kiadás. Budapest, 1929. Franklin-kiadás.

6. Riedl Frigyes és Pintér Jenő: Retorika. A középiskolák V. osztálya számára. Tizedik kiadás. Budapest, 1929. Franklin-kiadás.

7. A magyar irodalom fejlődésének áttekintése. A varsói lengyel egyetemes irodalomtörténet számára.

8. Szerkesztésében jelenik meg a Magyar Irodalomtörténeti Társaság folyóirata, az Irodalomtörténet, ebbe számos cikket és bírálatot írt.

Riesz Frigyes I. t.

40. Über die Fourierkoeffizienten einer stetigen Funktion von beschränkter Schwankung, Mathem. Zeitschrift, 2. (1918.) p. 312—315.

41. Folytonos és korlátos ingadozású függvény Fourier-féle együtthatóról. Math. és Phys. Lapok, 1918. p. 67—71.

42. Folytonos függvényoperációkról. Math. és Természettud. Értesítő, 1920. p. 29—36.

43. Analytikus függvény kerületi értékeiről (Szegő Gáborral közösen). U. a. folyóirat, 1921. p. 113—127.

44. Über einige funktionentheoretische Ungleichungen (Fejér Lipóttal közösen). Mathem. Zeitschrift, 11. (1921.) p. 305—314.

45. Sur le théorème de M. Egoroff et sur les opérations fonctionnelles linéaires. Acta Litt. ac Scientiarum, Sectio sc. math., 1. (1923.) p. 18—26.

46. Sur les valeurs moyennes du module des fonctions harmoniques et des fonctions analytiques. U. a. folyóirat, 1. (1923.) p. 27—32.

47. Sur les suites de fonctions analytiques. U. a. folyóirat, 1. (1923.) p. 88—97.

48. Über die Randwerte einer analytischen Funktion, Mathem. Zeitschrift, 18. (1923.) p. 87—95.

49. Über eine Verallgemeinerung der Parsevalschen Formel. U. a. folyóirat, 18. (1923.) p. 117—124.

50. Über subharmonische Funktionen und ihre Rolle in der Funktionentheorie und in der Potentialtheorie. Acta Litt. ac Scientiarum, Sectio sc. math., 2. (1925.) p. 87—100.

51. Jelentés az 1924. évi König Gyula jutalomról. Math. és Phys. Lapok, 1925. p. 1—6.

52. Elemi módszerek a felsőbb matematikában (a m. kir. Ferenc József Tudományegyetemen, 1925 okt. 11-én tartott rektori székfoglaló beszédéből). U. a. folyóirat, 1925. p. 112—124.

53. Über die erste Randwertaufgabe für $\Delta u = 0$. (Radó Tiborral közösen). Mathem. Zeitschrift, 22. (1925.) p. 41—44.

54. Sur une inégalité de M. Littlewood dans la théorie des fonctions, Proceedings of the London Mathematical Society, II. sorozat, 23. (1925.) Records of proceedings at meetings, p. XXXVI—XXXIX.

55. Sur les fonctions subharmoniques et leur rapport à la Théorie du potentiel. (Première partie.) Acta Mathematica, 48. (1926.) p. 329—343.

56. Sur la formule d'inversion de Fourier. Acta Litt. ac Scientiarum, Sectio sc. math., 3. (1927.) p. 235—241.

57. Sur la convergence en moyenne. (Première communication.) U. a. folyóirat, 2. (1929.) p. 58—64.

58. Su alcune disuguaglianze. Bolletino dell'Unione Matematica Italiana, 7. (1928.) p. 77—79.

59. Elementarer Beweis des Egoroffschen Satzes. Monatshefte für Mathem. und Phys., 35. (1928.) p. 243—248.

60. Sur la convergence en moyenne. (Seconde communication.) Acta Litt. ac Scientiarum, Sectio sc. math., 4. (1929.) p. 182—185.

61. A lineáris függvényoperációk szétbontásáról. Math. és Phys. Lapok, 1929. p. 1—9.

62. Sur la décomposition des opérations fonctionnelles linéaires. Az 1928-iki bolognai nemzetközi math. kongresszuson tartott előadás. Megjelenik a kongresszus értesítőjében.

63. Sur l'approximation des fonctions. Nyomás alatt a Bulletin of the Calcutta Mathem. Society 1929. évfolyamában.

Rozlozsnik Pál l. t.

Studien über Nummulinen. (Geologica hungarica, series palaeontologica. p. 89—248. (Mit VIII Tafeln und 3 Textfiguren). Budapest 1929.

Scherffel Aladár l. t.

1. «*Einige Daten zur Kenntnis der Algen des Balaton-See-Planktons*» (Folia Cryptogamica. Szeged. Red. Prof. dr. Györfly István).

2. A Lathraea squamaria L. hydathódjai és epiphyticus bacteriuma: Mycobacterium Lathraeae mihi.» Matematikai és Természettudományi Értesítő. XLV. köt. p. 346—368. Budapest, 1928.

Schütz Antal l. t.

1. *Prohászka Ottokár Összegyűjtött munkái* bevezetésekkel és jegyzetekkel 17—25. köt. Szent István Társulat. 1929.

2. *Prohászka pályája.* Élet- és jellemrajz. 1929. (152 lap).

3. A papi pálya. Előadás. (Életpályák; kiadja a piarista diákszövetség, 1929.)

4. Katholikus hittan 8. kiadás. 1929.

5. Katholikus egyháztörténet 6. kiad. 1929.

'Sigmund Elek r. t.

1. Laboratóriumi módszerek a talaj trágyaszükségletének meghatározására. (Megjelent: «Kísérletügyi Közlemények.» XXII. (1929) 198—226. old.)

2. A szikképződés törvényeiről a javítás szempontjából. (Megjelent: «Mezőgazdasági Kutatások.» II. évf. (1929) 6. füzet. 272—293. old.)

3. A Magyar Tudományos Akadémia és a Mezőgazdasági Tudományok. (Centenárium előadás a Magyar Tudományos Akadémia 1928 április 30-án tartott összes ülésén.)

4. Bemerkungen zur Frage der Zubereitung des Salzsäureauszuges. (Megjelent: «Verhandlungen der II. Kommission der Internationalen Bodenkundlichen Gesellschaft. Budapest, (1929) Teil A. 13—18. old.)

5. Einige praktische Erfahrungen über Reaktionszustand und Kalkbedarf ungarischer Böden. (Megjelent: u. o. 43—46. old.)

6. Zur Frage der Laboratoriumsmethoden zur Bestimmung des Düngerbedürfnisses des Bodens. (Megjelent: u. o. 147—159. old.)

7. Report on the genetics of alkali soils. (Megjelent: «Verhandlungen der Alkali-Subkommission der Internationalen Bodenkundlichen Gesellschaft.» Budapest, (1929) Teil A. 5—9. old.)

8. A Természettudományi Társulat, 1928 december 20-án és 1929 május 16-án tartott egyetemes ülésén «Laboratóriumi módszerek a talaj trágyaszükségletének megállapítására» továbbá «A szikképződés törvényeiről a javítás szempontjából» címen előadást tartott.

9. Szerkesztette Ballenegger Róbert és Telegdy Kovács László-val a «Verhandlungen der II. Kommission der Internationalen Bodenkundlichen Gesellschaft. Budapest, 1929. Teil A.» és a «Verhandlungen der Alkali-Subkommission der Internationalen Bodenkundlichen Gesellschaft. Budapest, 1929. Teil A.» köteteket.

Solymossy Sándor I. t.

(1921—1929.)*

1. Magyar és francia folklore-egyezések. (Ethnografia, 1921. évf.)
2. A németiség néptani irodalma az utóbbi évek alatt. (U. o., u. a.)
3. A nyereg alatt puhított hús mende-mondája. (U. o., u. a.)
- (Fordítása: Die Fabel vom mürbegeirittenen Fleisch. Ungar. Jahrbücher, 1923. III.)
4. Jelentés az 1921. évi Vojnits-jutalomról. (Akad. Értesítő, 1922.)
5. Népmeséink keleti rokonsága, I. (Mutatv. Akad. Értesítő, 1922.)
- (Teljes szöveg: Verwandschaft der ungar. Märchen mit den orientalischen. Ungar. Jahrbücher, 1923. III.)
6. Keleti elemek népmeséinkben, II. (Ethnogr., 1922.) (Éléments orientaux des dans les coutes populaires hongrois. Revue des études hongroises et finno-oug. 1928. IV. 311—336. o.)
7. «Hol volt, hol nem volt . . .» (Magyar Nyelv, 1922.)
8. Réthely-Prikkel Marián: A magyarság táncai. (Ethnogr., 1923.)
9. A Kolosy-Barkóczy névmágiához. (U. o., u. a.)
10. Ósi temetkezésmód folklorunkban. (Társadalomtudom., 1923.)
11. A Toldi-monda keletkezése. I—II. (Irodalomtört. Közl., 1923.)
12. «Körmives Kelemenné». Népballada-tanulmány. (Ethnogr., 1923.)
13. Molnár Anna balladája. (U. o., 1924.)
14. Jókai és a magyar nép. (U. o., 1925.)
15. Jókai. (Magyar Asszony, 1925.)
16. Az ethnologia tárgyköre és módszerei. (Ethnogr., 1926.)
17. Mohácsi emléke néphagyományainkban. (Mohácsi emlékkönyv, 1926.)
18. A mohácsi koponya. (Ethnogr. 1926.)
19. Az «ujjkiolvasó» gyermekvers. (U. o., u. a.)
20. Roheim Géza: Magyar néphit és népszokások. (Bírálat: Napkelet, 1926. I.)
21. Névmágia. (Szinyeyi-emlékkönyv. M. Nyelv, 1927.)
22. A gondolatritmus eredete. (Ethnogr. 1927.)
23. A magyar folklore- és ethnografiai irodalom bibliográfiája az 1921—22. évekről. (Volkskundliche Bibliographie für das Jahr 1921—22. Herausgeg. v. Bund der volkskundl. Gesellschaften. Berl. Leipz. Walter de Gruyter u. Co., 1927.)
24. A «vasorrú bába» és mitikus rokonai. (Ethnogr., 1927.)
25. Magunk ügyében! I—II. (U. o., u. a.)
26. A népdal titka. Észrevételek Hevesi Sándor előadására. (Budapesti Szemle, 1927.)
27. Magyar Néptudomány. (Magyar Zoltán: A magyar tudomány-politika alapvetése, 1927.)
28. «Kalapom szememre vágom . . .» (Ethnogr., 1928. 71., 190., 224.)
29. Lakat szülés ellen. (U. o., u. a.)
30. Finn és észt népélet. (Finnek-Észtek. Emlékkönyv, 1928.)
31. A csók eredete. (Ethnogr., 1928.)

* Előbbiekről I. Akad. Értesítő 1921. 316—17. o.

32. Néprajzi ismereteink gyarapodása az utóbbi 10 év alatt. (Magy. Földrajzi Évkönyv, 1928.)

33. Lél vezér kürt-mondája. (Ethnogr., 1929.)

34. Negyven év után. (U. o., u. a.)

35. A székely népballadáról. (Emlékkönyv a székely nemzeti múzeum 50 éves jubileumára. Sepsiszentgyörgy, 1929.)

36. Hongaarsche Sagen. Sprookjes en Legendes. Verzameld en verklaard door Dr. Alex. Solymossy; vertaalt door Vilma Hettyey; met illustraties van István Benyovszky. — Zutphen (Holland) W. J. Thieme u. Co. 1929. — 25 színes képpel, bevezetésekkel és magyarázatokkal. I—XXIII. b-v. 379 old. olvasmányosköveg, 371—416. old. világirodalmi összevető jegyzetek.

37. A fenti 23. sz. további kötetében a magyar idevágó bibliographia az 1923—24. évekről. (Berlin-Leipzig, Walter de Gruyter u. Co. 1929. 492. o.)

38. A magyar nép. Kis magyar ethnografia. (Magyar Szemle Kincses-tára, 80. old.)

Ezekon kívül:

Szerkesztette 1919-től az Ethnographiát.

Népi szövegekhez összehasonlító tárgytörténeti jegyzetek az Ethnographia utóbbi tíz évfolyamában.

Bírálatok és ismertetések a szakbavágó hazai és külföldi irodalom új jelenségeiről. (Ethnogr., 1921—1929.)

Staud Lajos l. t.

1. 1882-ben Ruffy Pállal alapította, szerkesztette és több cikkel ellátta a «Bars megyei Hírlap»-ot.

2. A magyar magánjog tételes jogszabályainak gyűjteménye, 1913.

3. Alkalmi írárok. Kiadta az Országos Bírói és Ügyészegyesület 1927-ben.

4. A Jogtudományi Közönyben megjelentek még a következő dolgozatok:

	Évi számban.
Az elszámolási szerződés tanához	(1889. 42., 43.)
Katona Mór: A magyar családi hitbizomány . .	(1894. 13.)
Tisztán jelzálogos adós ellen kérhet-e a hitelező fizetési meghagyást (1893: XIX. t.-c. 1. §.) . .	(1894. 50.)
Ugyanerről	(1895. 5.)
Dr. Márkus Dezső: Magyar magánjog	(1907. 8.)
A közigazgatási bíróságról	(1906. 18.)
A megajándékozottnak a kötelesrészért való fele- lőssége egyetemleges-e?	(1906. 23.)
A közigazgatási bíróság jogalkotása	(1907. 12., 13., 14.)
Ugyanaz	(1908. 2.)
Az osztályrabocsátás a kir. kúria joggyakorlatában	(1909. 6.)
Bozi Alfréd: Die Weltanschauung der Jurisprudenz	(1909. 24.)
Érdemetlenség a közszerzeményre	(1909. 51.)
A közös végrendeletek visszavonása a joggyakor- latban	(1911. 5.)
A kir. kúria döntvényjogának tervbevett szabá- lyozásához	(1911. 32.)
Kíváncos-e és mily irányban a képviselőválasztási bíráskodás megváltoztatása?	(1911. 41.)
Dr. Zachar Gyula: A magyar magánjog alyptanai	(1912. 43.)

- Elnökök, tanácselnökök és az új polg. perrend . . . (1912. 51.)
 A kir. Kúria I. jogegységi tanácsának 13. sz. határozatához (1916. 52.)
 A viz jogi törvény reformjához (1914. 3.)
 A jog megújulásáról (1917. 51.)
 Dobi Imre (1918. 45.)
 5. A «Jogi Szemle» és Magánjog tára 1920—1929. évfolyamaiban több kisebb dolgozat, bírálat.
 6. A «Jogállam»-ban, XVI. évf. 1—2. füzetében: «A munkaadó felelőssége alkalmazottaiért». Ugyanott 1926. évi folyamban: A jog ethizálása vagy pedig a természetjog felé?
 7. A «Pozsonyi Szemlében» 1892. évi 40. számban: Dr. Farkas Lajos: «A római jog története».
 8. A «Kereskedelmi Jog»-ban: Évi számban.
 Az usance létezésére vonatkozó tudomás a jogalkalmazásban (1909. 17.)
 Vázlat az erkölcsi értékek jelentőségéről a forgalmi életben (1910. 18.)
 A jogalkalmazás kérdésében (1911. 5.)
 A kártérítés és a bíróság (1912. 1.)
 A munkaadó felelőssége alkalmazottaiért. (1916. 19—20.)
 9. A «Budapesti Hirlap» 1918. évi 88. számában: Felosztható-e a képviselőház?
 10. A Bírák és Ügyészek Lapja 1928. évfolyama 3-ik számában: «A bírói lélek erőforrásai».

Dr. Steiner Lajos l. t.

1928 ősztől 1929 őszig.

1. «Az Ilőjárás» 1928. évf. Az 1928—29-iki tél hőmérsékleti jellege. 177—179. l. — Könyvismertetés. 214. l. — 1929. évf. Könyvismertetés. 103 l.
2. Természettudományi Közlöny. 1928. évf. Milyen hideg lesz a tél? 797—798. l. — 1929. évf. Az idei tavasz hőmérsékleti jellege. 212. l. — Az elmúlt tél hőmérséklete. 212—213. l. — Halójelenségek hazánkban. 581—583. l. — Pátfüzet 1929. évf. Robbanások alkalmával fellépő hangjelenségek. 44—47. l.
3. Földrajzi Közlemények. 1928. évf. Könyvismertetés. 197. l.
4. Stella csill. egyesület Almanachja 1929-re: «A korrelációs számításról». 153—180. l.
5. Notiz über langfristige Wetterprognosen. Zeitschr. f. angew. Meteorologie. Das Wetter. 1929, 190—192. l.
6. Magyarország éghajlata és időjárása. A Franklin-Társulat kiadásában megjelent «Magyarország Vereckétől napjainkig» c. munka III. köt., 441—448. lapjain.

Szentpétery Zsigmond l. t.

1. A Tur-Torockói eruptívus vonulat északi részének közettani viszonyai. Geol. térképpel. Orv. Természettud. Értesítő, XXIX. k., p. 1—36. Kolozsvár, 1904.
 2. A Torockói eruptívus vonulat Borrév-Várfalva-Csegez és Torockó közé eső részének közettani viszonyai. Orv. Természettud. Értesítő, XXX. k., p. 192—212. Kolozsvár, 1906.
- Ugyanaz németül. Ugyanott, p. 23—55.

3. A Persányi hegység déli felének mesozoicus eruptivus kőzetei, különös tekintettel földtani viszonyaikra. Geol. térk. és szelv. Múzeumi Füzetek, IV. k., p. 27—81. Kolozsvár, 1910.

Ugyanaz németül. Ugyanott, p. 82—146.

4. Elephas primigenius Blh. maradványok Marossárpatakról és Akmárról. Geol. szelv. és kép. Ásványtár Értesítője, I. k., p. 33—37. Kolozsvár, 1911.

Ugyanaz németül. Ugyanott, p. 81—86.

5. Cervus euryceros Cuv. koponyatüredéke Olasztelekről. Ásványtár Értesítője, I. k., p. 38—40. Kolozsvár, 1911.

Ugyanaz németül. Ugyanott, p. 87—89.

6. Albitoligoklas-kőzetek a Tur-Torockói hegységből. Geol. szelv. és 2 tábl. Ásványtár Értesítője, I. k., p. 113—171. Kolozsvár, 1912.

Ugyanaz németül. Ugyanott, p. 191—250.

7. Közettani adatok Belső-Ázsiából: Tienshan. Kuldshai Nanshan, Nyugati Taklamakan, Kashgari Alpok, Kiakbashi Pamir és Nyugati Kuenlün kőzetei. M. kir. Földtani Intézet Évkönyve, XXI. k., p. 237—341. Budapest, 1913.

Ugyanaz németül. Ugyanott, p. 265—385.

8. Adatok Kolozsvár ősemlőseinek ismeretéhez. Geol. szelv. 2 tábl. térk. Ásványtár Értesítője, II. k., p. 53—77. Kolozsvár, 1914.

Ugyanaz németül. Ugyanott, p. 125—143.

9. Melaphyr és szerepe az Erdélyi Érc-hegységben. Földtani Köz-löny, XLVI. k., p. 86—105. Budapest, 1906.

Ugyanaz németül. Ugyanott, p. 148—169.

10. Cuprit, azurit és malachit Bélavárról, Torda-Aranyosmegyében. Ásványtár Értesítője, III. k., p. 157—163. Kolozsvár, 1916.

Ugyanaz németül. Ugyanott, p. 225—232.

11. Közettani adatok az Erdélyi Érc-hegységből. M. kir. Földtani Intézet Évi jelentése 1915-ről, p. 332—342. Budapest, 1917.

Ugyanaz németül. Ugyanott, p. 346—382.

12. A Drócsa és az Erdélyi Érc-hegység eruptív kőzeteiről. M. kir. Földtani Intézet Évi Jelentése 1916-ról, p. 299—328. Budapest, 1917.

Ugyanaz németül. Ugyanott, p. 336—368.

13. Vulkáni üvegek a Drócsából és az Erdélyi Érc-hegységből. M. kir. Földtani Intézet Évi Jelentése, p. 642—663. Budapest, 1917.

Ugyanaz németül. Ugyanott, p. 676—701.

14. Galenit és sphalerit, göthit és pyrolusit Torockóról. Ásványtár Értesítő. IV. k., p. 95—103. Kolozsvár, 1917.

Ugyanaz németül. Ugyanott, p. 214—223.

15. Adatok Szerbia és Montenegró közettani ismeretéhez. M. kir. Földtani Intézet balkáni munkálatainak eredményeiről, p. 86—137. Budapest, 1918.

16. Die petrologischen Ergebnisse der ungarischen geologischen Forschungen in Serbien in J. 1916—1918. Acta Scient. R. Universitatis Fr. J. T. I., p. 20—33. Szeged, 1922.

17. Soborsin vidékének közettani viszonyai. M. kir. Földtani Intézet Évi Jelentése 1917-ről, p. 110—156. Budapest, 1924.

18. Diósgyőr és Szarvaskő vidéki paleo- és mezoeruptívumok földtani viszonyai. M. kir. Földtani Intézet Évi Jelentése 1917-ről, p. 75—88. Budapest, 1924.

19. Paleo-mezoeruptívumok Magyarországról. M. kir. Földtani Intézet Évi Jelentése 1918-ról, p. 268—275. Budapest, 1924.

20. A Torockói Vaspataki vasbánya földtani szelvénye. Földtani Közlöny, LI—LII. k., p. 10—21. Budapest, 1924.
Ugyanaz németül. Ugyanott, p. 87—95.
21. Erdély eruptív kőzetei. Földtani Szemle, I. k., p. 125—143. Budapest, 1924.
22. Physiographie der Gesteine des Torockóer Eisenerzbergwerkes. Acta Scient. R. Universitatis Fr. J. T. I., p. 134—153. Szeged, 1924.
23. Allgemeine Charakteristik des basischen Eruptivzuges im Bükkgebirge. Acta Scient. R. Universitatis Fr. J. T. II., p. 113—124. Szeged, 1924.
24. The Copper ores and diabases of Transylvania. Economic Geology. Vol. XIX., p. 392—397. New-Haven, 1924.
25. Gepresste Eruptivgesteine aus Ungarn. Verhandl. d. Geol. Bundesanstalt in Wien, p. 151—156. Wien, 1924.
26. Kémence vidékének földtani és közettani viszonyai Hontmegyében. M. kir. Földtani Intézet Évi Jelentése 1923-ról, p. 26—29. Budapest, 1925.
27. Földtani megfigyelések Alsóhárom vidékén, Borsodmegyében. Tud. Társ. kiadv., p. 1—16. Szeged, 1924.
28. Die Gesteine der Plavgegend am Grenzgebiete Nordalbanien. Neues Jahrbuch, Bl. Bd., p. 485—493. Stuttgart, 1924.
29. Petrogenetische Beobachtungen an den Andesiten des Börzsönyer Gebirges. Acta Scient. R. Universitatis Fr. J. T. II., p. 117—130. Szeged, 1926.
30. Beiträge zur Petrographie des südlichen Gebirgsgegend von Prizren in Albanien. Jahrb. d. Ung. Geol. Anstalt, Bd. XXVIII., p. 47—70. Budapest, 1927.
31. Petrogeologie des südlichen Teiles des Drócsa-Gebirges. Geol. Karte, 1 Taf. Jahrbuch d. k. ung. Geol. Anstalt, Vol. XXVII., p. 191—316. Budapest, 1927.
32. Gepresste Gesteinstypen von Lillafüred. 1 Taf. Acta chem. mineralogica et phys. T. I. p. 10—44. Szeged, 1928.
33. Eruptivserie im Savóstate bei Lillafüred. Acta chem. mineralogica et phys. T. I. p. 72—128. Szeged, 1929.
34. Szentpétery—Emszt: A gabbrómagma differenciálódási termékei Szarvaskő vidékén. Földtani Közlöny, LVI. k., p. 62—73. Budapest, 1928.
Ugyanaz németül. Ugyanott, p. 200—216.
35. Szentpétery—Emszt: Petrochemiai adatok Szarvaskő vidékéről. Földtani Közlöny, LVII. k., p. 109—114. Budapest, 1929.
Ugyanaz németül. Ugyanott, p. 216—221.

Szinnyei Ferenc r. t.

1. Szász Béla versei (bírálat, Napkelet).
2. Bodnár István: Mesemondás (bírálat, Napkelet).
3. Nagyborsai Farkas Klári: Kis emberek nagy történetei (bírálat, Napkelet).
4. Kessel I.: Rongyos hercegek (bírálat, Napkelet).
5. Új háborús regény: Arnold Zweig: Grisa őrmester (bírálat, Napkelet).
6. Az 1927—28. évi középiskolai programtervezések (bírálat, Irodalomtört. Közl.).
7. Voinovich Géza: Arany János életrajza (bírálat, Irodalomt. Közl.).
8. Novella- és regényirodalmunk az abszolutizmus korának elején (rendes tagsági székfoglaló). Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. Budapest, 1929.

Szinyvei József r. és ig. t.

1. A magyar nyelv. 14. kiadás. Budapest, 1929.
2. A magyar nyelv. (= A Magyar Szemle Kincsestára, 2. sz.) Budapest, 1929.
3. A finn-magyar nyelvrokonság. (A Teleki Pál gr. szerkesztette «Finnek, észtek» c. könyvben.)
4. Két egyszerű denom. igeképző. (Nyelvtudományi Közlemények.)
5. *Izé.* (U. o.)
6. A Jókai-kódexbeli több-birtokú alakok. (U. o.)
7. A HB. *tilurt* szavának olvasása. (U. o.)
8. Széchenyi vagy Széchényi? (Magyar Nyelv.)
9. *Holmodia* és a logika. (U. o.)
10. A mozzanatos -nt képző és változatai. (U. o.)
11. Szerkesztette a Nyelvtudományi Közleményeket.

Thirring Gusztáv r. t.

1. Akadémiánk és a hazai statisztika. (A Magyar Tudományos Akadémia első százada, II. kötet, Budapest, 1928. 29—86. lap.)
2. A német statisztikusok 1929. évi kölni tárgyalásai. (Magyar Statisztikai Szemle, VII. évf. 6. sz. 1929. június. 680—693. lap.)
3. La statistique de l'habitation à Budapest, son organisation, son développement et ses méthodes. (Journal de la Société Hongroise de Statistique, VIIe Année 1929. Nos 1—2, p. 116—182.)
4. Rapport sur les travaux de l'Annuaire statistique des Grandes Villes. (Bulletin de l'Institut International de Statistique, Tome XXIII. 2-me livraison p. 167—169 és 1-e livraison p. 52—55. Le Caire 1928.)
5. Rapport sur les travaux de l'Annuaire Statistique des Grandes Villes, Varsovie 1929. (8 lap.)
6. Elnöki megnyitó a Magyar Statisztikai Társaság 1929. június 8-iki ünnepi ülésén. (Magyar Statisztikai Szemle. VII. évf. 6. sz. 703—704. lap.)
7. Allocution présidentielle dans la VII-me séance solennelle de la Société Hongroise de Statistique. (Journal de la Société Hongroise de Statistique, VII-me Année 1929. Nos 1—2 p. 268—270.)
8. Wohnungsverhältnisse und soziale Schichtung. (Válasz R. Dreydorff észrevételeire, Deutsches Statistisches Zentralblatt, XXI. évf. 5—6. sz., 81—82. lap.)
9. Az idegenforgalmi statisztika problémái. (Magyar Statisztikai Szemle, VII. évf. 1929. 11. sz., 1131—1146. lap.)
10. A Nemzetközi Statisztikai Intézet varsói ülészakaról általában. (Magyar Statisztikai Szemle, VI. évf. 1929. 11. sz., 1185—1189. lap.)
11. Gyöngyös részletes kalauza. (9 szöveggéppel, 2 alaprajzzal és a város térképével. Stiller Jánossal együtt). Részletes helyi kalauzok, 13. sz. (16-r. 16 lap.)
12. 1888—1928. A Magyar Turista-Egyesület 40 éves jubileumára. (Déry József: A Magyar Turista-Egyesület 40 éves multja, Budapest 1929, 1—5. lap.)
- Könyvismertetések a Turistaság és Alpinizmus c. folyóiratban, XIX. évf.

Szerkesztés.

Journal de la Société Hongroise de Statistique, VI. évf. 1928. VII. évf., 1929. (1—2. sz.)

Tolnai Vilmos l. t.

1. *A nyelvújítás.* (A nyelvújítás elmélete és története). A Magyar Nyelvtudomány Kézikönyve. II. kötet, 12. füzet. Budapest, 1929. Kiadja a M. T. Akadémia. 8 réteg, 240 lap.
2. *A nyelvújítás elmélete és története.* II–III. rész, Bartzafalvitől a XIX. század végéig. Nyelvtudományi Közlemények, XLVII.
3. *Csokonai Dorottya*ához: fülesgófus. Irodalomtört. XVII. 303.
4. *Villó-villó.* Ethnographia, XXXIX. 44.
5. *Mákvirág* (szólaszmagyarázat). Magyar Nyelv, XXV. 137.
6. *Minta*: pénzverő. U. o. 139.
7. *Ubi bene ibi patria.* U. o. 220.
8. *Párkány* (szótörténet). U. o. 220.
9. *December-décbunda.* U. o. 377.
10. *Horváth János*, A középkori magyar vers ritmusa (ismertetés). Napkelet, XIII. 298.
11. *Némethy Géza*, Az ember és az Isten (ismertetés). U. o. 934.
12. *Nyelvújítás nélkül* (cikk). U. o. XIV. 777.
13. *Hungarian language* (cikk az Encyclopaedia Britannica 14. kiadásában).
14. *Csekei István*, Északi írások (ismertetés). Protestáns Szemle, XXXVIII. 280.
15. *A magyar irredenta irodalomról.* A Magyar Nemzeti Szövetség pécs-baranyai körének Békerevíziós Évkönyve. 91. lap és kny. 10 l.
16. *Előadások*: a) A mai irodalmi élet. Pécsi Szabad Liceum, 1928 nov. 30. b) Arany utolsó balladája. Pécsi reform. kör. 1929 ápr. 7. c) A magyar muzsika mint irredenta fegyver. Bevezető Szilágyi Imre hangversenyéhez. Pécsi nemzeti színház, 1929 ápr. 14. d) A magyar dal. Bevezető előadás Kubányi-Bodán Margit dalestéjén. Pécs, 1929. nov. 10.

Verebélly Tibor l. t.

1. A belső elválasztás sebészeti vonatkozásai. Gyógyászat, 1929.
2. Beiträge zur Pathologie der Augenhöhle. Wiener Med. Wochenschrift, 1929.
3. Sebészeti klinikai előadások. Sebészeti tankönyv I., II., III. kötetének I. része.

B. Wlassics Gyula ig. és t. t.

1. Magyarok a kulturáért című mű részére: «A magyar alkotmány fejlődése» című tanulmány. Phanteon által kiadott könyvben. (Francia és magyar nyelven.)
2. A kisebbségi jogvédelem és a nemzetközi garancia. (A párisi Akadémie International részére íratott.)
3. A magyar diplomácia száz éve. Pesti Napló, 1928 november 8-iki szám.
4. A magyar külpolitika feladata. Pesti Napló 1928 december 25-iki száma.
5. A hatásköri bíróság új törvénye. Magyar törvénykezés 1928 decemberi száma.
6. Karácsonyi izenet a trianoni Nagykanizsának. Zalai Közlöny 1928 december 25-iki száma.
7. A Pesti Hírlapról (Jubileuma alkalmából). Pesti Hírlap 1928 december 25-iki száma.
8. A hatásköri bíróság. Pesti Napló 1928 december 28-iki szám.

9. Der Charakter der Richterlichen Gewalt. Pester Lloyd 1929 január 8-iki szám. (A közigazgatási bíróság fejlődése. A perrendek felújítása.)
10. Az alsófokú közigazgatási bíróságok felállításáról és a bírói eljárás egyszerűsítéséről. Magyarország 1929 január 8-iki szám.
11. Jog és haladás. Pesti Napló 1929 január 8. (1929 január 6-án tartott teljes ülésben előadott évnnyitó beszéd. Egész terjedelmében megjelent a Jogállamban.)
12. Der Weg der Revision. Pester Lloyd, 1929 február 10. (A Revisio útja. Pesti Napló, 1929 február 10.)
13. A nemzetek szövetségének tanácsa és a kisebbségi jogvédelem. Pester Lloyd, 1929 február 24-iki szám.
14. A nemzetek szövetsége tanácsának márciusi ülése és a kisebbségi jogvédelem. Pesti Napló, 1929 február 24.
15. A nemzetek szövetségének képviselőháza. Magyar Külpolitika 1929 3—4. száma.
16. A kisebbségi védelem reformja és a nemzetek szövetségének tanácsa. Pester Lloyd, 1929 március 31-iki szám.
17. Az igazság útban van. Pesti Napló, 1929 március 31.
18. Megjegyzések Titulescu párisi indítványához. (Bemerkungen zum Pariser Vorschlage des Herrn Titulescu.) Pester Lloyd, 1929 március 19.
19. La Voie de la Revision. Revue de Hongrie, 1929 március 15.
20. Emlékezés Andrássy Gyuláról. Pester Lloyd, 1929 június 21. esti lap.
21. Der Weg zur Revision. Pester Lloyd, 1929 szeptember 29.
22. Édesanyám emlékezete. Háztartás, 1929 április 1. (10.) száma.
23. Das ungarische Oberhaus. Staatennummer (Deutsche Allgemeine Zeitung), 1929 július, Berlin.

Zelovich Kornél r. t

a) Nyomtatásban megjelentek:

1. *Jedlik Anyos az elektrotechnika magyar úttörője.* Budapesti Szemle, 1929 januári füzet.
2. *A ceglédi ronai útátjárónak megszüntetése a Székesfőváros területén.* Városi Szemle. 1929 január-februári füzet.
3. *A vasúti üzem gazdaságosságának mértéke.* Vasúti és Közlekedési Közlöny 1929 50. sz.
4. *Bestrebungen zur Hebung der Wirtschaftlichkeit des Betriebes bei den kön. ungar. Staatseisenbahnen.* Organ für die Fortschritte des Eisenbahnwesens. 1929. Hf. 18 19.
5. *Széchenyi és a magyar közlekedésügy.* Vasúti és Közlekedési Közlöny 1929 78. szám.
6. *Magyarok a kultúráért.* Budapest, (1929, a magyar-francia kultúrliga kiadása), munkában a következő fejezetek: «*Magyarország és a tudományos technika*» és «*Magyar közlekedésügy*».
7. *La Hongrie et la civilisation II.* (La renaissance du livre kiadása Páris 1929, munkában) «*La Hongrie et la science technique*» c. fejezet.

b) Sajtóra készek:

1. *La Hongrie et la civilisation III.* (La renaissance du livre kiadása) *Communication en Hongrie* c. fejezet.
2. *A hazai közlekedés múltja és jelene.* Városi Szemle (1930 jan., febr. sz.)

3. *Gróf Széchenyi István, a nemzet legnagyobb építőmestere.*
(A magyar orvosok és természetvizsgálók 1929. évi soproni vándorgyűlésen tartott előadása.)

Dr. Zemplén Géza r. t.

1. Notiz zur Synthese des Rohrzuckers.
 2. Synthesen in der Kohlenhydrat-Gruppe mit Hilfe von Sublimiertem Eisenchlorid, I.: Darstellung der Bioside der α -Reihe.
 3. Einwirkung von Aluminiummetall und Quecksilbersalzen auf Acetohalogen-zucker, I.: Synthese von α -Biosiden.
 4. Aufspaltung des Laevoglykosans mit Titanetetrachlorid.
 5. Über die Verseifung acetylierter Zucker und Verwandter Substanzen.
 6. Einwirkung von Trimethylamin und anderen Basen auf Acetobromcellobiose.
 7. Beiträge zur Kenntnis des Phlorrhizins und des Quercitrins.
 8. Über Alizarin-glykosid und Alizarin-bioside.
 9. Einwirkung von Nitrosylbromid auf Amino-säuren.
- Megjelentek a Berichte der deutschen Chemischen Gesellschaft-ban. 1928, ill. 1929-ben.
1. Megjegyzések a Pictet-féle állítólagos nádcukor szintéziséről.
 2. α -Sorozatheli biozidok előállítása, sublimált vaskloriddal.
 3. α -Biozidok előállítása fém. aluminium és higanysókkal.
 4. A titánetetraklorid hatása lüvoglikosanra.
 5. Acetylezett cukrok és cukorszármazékok elszappanosítása.
 6. Cellobióz tartalmú bázisokról.
 7. Adatok a quercitrin és phlorrhizin ismeretéhez.
 8. Az Alizarin glükózid- és alizarin-biozidokról.
 9. Lüvoglikozán oxidálása.
- Megjelennek, részben megjelentek a «Magyar Tudományos Akadémia Matematikai és Természettudományi Értesítője» folyóiratban.

Zlinszky Aladár l. t.

Működése 1887—1929.

Értekezések.

1. Heliodoros a magyar irodalomban. Budapest, 1887.
2. Buffon: A stílusról (fordítás). Föv. Lapok, 1888.
3. Idegen elemek Orczy költeményeiben. Eph. K., 1889.
4. Szondi két apródja az iskolában. Zombori áll. főg. Értesítője és különlenyomat, 1889.
5. Az —íróz képző. Nyőr. 1890.
6. Petőfi és Tóth Kálmán. Tóth Kálmán-Album Baja. 1894.
7. Jókai Mór ötvenéves írói jubileumán. Ünnepi beszéd. Zombor, Bácska c. lap és különny., 1894.
8. A tanárképzés reformja. Tanáregyleti Közlöny, és különny., 1895.
9. Nemzeti vonások a szállóigékben. Nyőr, 1895.
10. Kármán Mór nyelvtanító elmélete. Nyőr, 1897.
11. A történeti fokozatok az irodalmi oktatásban. Kármán Emlék-könyv, 1897.
12. A gonosz asszony meséje és Arany Jóká ördöge. I. K., 1899.
13. Herzsenyi és Schiller viszonyához. Eph. K., 1900.
14. Arany balladaforrásai. Irodört. Közl. és különny., 1900.
15. Arany kisebb történeti költeményei. I. K., 1901.

16. Toldi, a természetes ember. Eph. K., 1907.
17. Rákóczi kora és az iskola. T. K., 1907.
18. A szóképekről. Budapesti VIII. ker. áll. főgimn. Értesítője és különny., 1911.
19. Az ismétlés módjai. Nyőr, 1912.
20. A bajmóci fordós mondája. Gragger: Heinrich Album, 1912.
21. A kifejezés stílusa. Budapesti VIII. ker. áll. főgimn. Értesítője és különny., 1913.
22. Szemléleti és hangulati elemek a metaforában. Szily Emlékkönyv, 1918.
23. Petőfi nyelvéről. Mny., 1922.
24. Az eufemizmus. Akad. székfogl. ért., 1923.
25. Klasszicizmus és romanticizmus. Szent István Akadémia felolvasásai, 1924.
26. Magyarán. Mny., 1926.
27. Érzelemkifejezés a lírában. Minerva, 1926.
28. Névvarázs. Mny., 1927.
29. Néhány stilisztikai fogalom értelmezése. Mny., 1928.

Cikkek.

1. Gyöngyösi echói. Eph. K., 1888.
2. Heltai egy meséjének eredetéhez. Eph. K., 1889.
3. A klasszika filologia aranykora. Nyőr, 1890.
4. Szélhadjó. U. o.
5. Pimpós. Nyőr, 1893.
6. Füles kártya. U. o.
7. Vörösmarty Főti dalának egy vitás helye. Eph. K. 1894.
8. Jó napot. Nyőr, 1896.
9. A magyar irodalmi tanítás fokai. Eph. K. 1896.
10. A gyakorló iskola jubileumára. T. K. 1897.
11. Bence, Benedek. Nyőr, 1898.
12. Arany Jóka ördögének forrásai. Eph. K., 1913.
13. Áldás. Mny., 1915.
14. Gólélok. U. o.
15. Boltoz. U. o.
16. Ornamens. Mny., 1917.
17. Klasszikai. U. o.
18. Előadói jelentés a Farkas-Raskó irodalmi pályázatról. Akad. Értesítő, 1924.
19. Az eufemizmusról. Mny., 1924.
20. Előadói jelentés a Vojnitsjutalomról. Akad. Értesítő, 1925.
21. Érzelemkifejezés a lírában. Mny., 1924.
22. A Pesti Hírlap szópályázata. U. o.
23. A magyar hünmondák kérdésének mai állása. Napkelet, 1926.
24. Nyelv és lélektan. Napkelet, 1927.
25. Életrajzok: Demkó Kálmán, Péterfi Lajos, Posch Jenő. A budapesti VIII. ker. főgimn. Értesítőiben: 1918, 1920, 1924. Lehr Albert. Nytud. Közl., 1926.

Ismertetések, bírálatok.

1. Versényi György: Poétika. T. K., 1888.
2. Novák Béla: Kalászatok a történelem és hazafias költészet mezején. Eph. K., 1894.
3. Ruprecht Alajos: Szív és jellemképző vonások Arany Toldijában. Eph. K. 1895.

4. Vozáry Gyula: Mátyás király a magyar költészetben. Eph. K. 1895.
5. Bán József: Petőfi hazafias lírája. Eph. K., 1896.
6. Greguss-Csengeri: Magyar költészet. U. o.
7. Ruprecht Alajos: A gyermeki szeretet Petőfi költészetében. U. o.
8. Lázár Béla: A tegnap, a ma és a holnap. U. o.
9. Imre Sándor: Irodalmi tanulmányok. Magyar Kritika, 1897.
10. Kármán-Emlékkönyv. U. o.
11. Török Konstant: Orczy Lőrinc költészetének ethikus természete. Eph. K., 1897.
12. Morvay Győző: Az ember tragédiája. Nyőr, 1897.
13. Géczy István: A gyimesi vadvirág. Nyőr, 1897.
14. Tones—Loósz: Költői olvasmányok. Eph. K., 1898.
15. Szily Kálmán: Adalékok a magyar nyelv és irodalom történetéhez. Nytud. Közl., 1899.
16. Thury Zoltán: Asszonyok. Magyar Kritika, 1899.
17. Méray Horváth Károly: Emberbutítás a középiskolában. T. K., 1904.
18. Beöthy-Emlékkönyv. T. K., 1908.
19. Miklós Elemér: Irodalmi nevelés. U. o.
20. Pintér Jenő: A magyar irodalom története. I—II. T. K., 1909.
21. Sikabonyi Antal: Komjáthy Jenő. U. o.
22. Szinnyei József: A magyarság eredete. U. o.
23. Kármán Mór: Paedagogiai dolgozatok. T. K., 1910.
24. Pap Károly: Arany János magyar irodalomtörténete. U. o.
25. Kéki Lajos: A világirodalom klasszikusai. U. o.
26. Ady-Endrei: Magyar stilsztika. T. K., 1912.
27. Kéki Lajos: Tompa Mihály. Irodalomtört., 1912.
28. Vezér Mór: Stilsztikai jegyzetek. Eph. K., 1914.
29. Pintér Jenő: A magyar irodalom története. III—IV. T. K., 1914.
30. Klein Gyula: A képes beszéd. Eph. K., 1915.
31. A Kisfaludy-Társaság Nemzeti Könyvtára. XXIII., I., IV. U. o.
32. Riedl Frigyes: Shakespeare és a magyar irodalom. Eph. K. 1917.
33. Radnai Oszkár: Arany nőalakjai. I. K., 1917.
34. Négyesy László: Arany. Eph. K., 1918.
35. Voinovich: Petőfi Összes Kőteményei. I. K., 1922.
36. Pintér Jenő: A magyar irodalom történetének kézikönyve. T. K., 1922.
37. Riedl Frigyes: Petőfi. I. K. 1924.
38. Császár Elemér: A magyar kritika története a szabadságharcig. Napkelet, 1925.
39. Klebelsberg-Emlékkönyv. I. K. 1926.
40. Victor Gabriella: A pataki vár gyöngye. Napkelet. 1926.
41. Bársony István: Magyar természeti és vadászati képek. U. o.
42. Keszthelyi Helikon. U. o.
43. Krudy Gyula: Mobács. Napkelet, 1927.
44. Lelkes Nándor József: A multak avarján. U. o.
45. Péchyiné Bartók Mária: A magyar nő könyve. U. o.
46. Dézsi Lajos: Magyar történeti tárgyú szépirodalom. I. K., 1927.
47. Zulawski Andor: Az új magyar irodalom problémái. U. o.
48. M. trovics Gyula: A magyar esztétikai irodalom története. I. K., 1929.
49. Rácz Lajos: Rousseau élete és művei. U. o.
50. Pintér Jenő: Magyar irodalomtörténete. Képes kiadás. Szépphalom, 1929.

Kiadások.

1. Virág Benedek válogatott költeményei. M. Könyvtár, 115.
2. Jókai Mór: Az új földesúr. M. Könyvtár, 260—1.
3. Magyar költők. Szemelvények hétszáz esztendő dalterméséből.

I. 1928.

Tankönyvek.

1. Szemelvények a magyar nemzeti líra köréből. Jeles Írók Iskolai Tára, 1893. — Második kiadás, 1904.
2. Rhetorika. Lampel-Wodianer. 1901.
3. Stilisztika. U. o. 1914. Második és harmadik kiadás Pintér Jenő átdolgozásában.

Zimmermann Agoston I. t.

1. *A musculus pronator teres összehasonlító anatómiájához.* Négy képpel. Az Országos Természettudományi Alap támogatásával. Matematikai és Természettudományi Értesítő. XLV.
2. *A m. kir. állatorvosi főiskola anatómiai intézete.* Kilenc képpel. A Természet, XXIV. évf., 9—10. sz.
3. *Harvey.* Egy képpel. Természettudományi Közöny, 60. k., 12. f.
4. *Adatok a csontos halak bőrének szerkezetéhez.* Két képpel. Állatorvosi Lapok, LI. évf., 23. sz.
5. *A háziállatok csapája.* Természettudományi Közöny, 60. k., 23. f.
6. *Adatok a carpalis ízület összehasonlító anatómiájához.* Öt képpel. Állattani Közlemények, XXV. k., 1—2. f.
7. *Állatok fotografálása.* Nyolc képpel. Természettudományi Közöny, 61. k., 2. f.
8. *Adatok a ló aortája eredetének szerkezetéről.* Két képpel. Közlemények az összehasonlító élet- és kórtan köréből. XXII. k. Hútyra-ünnepi kötet.
9. *Az ízületi porcokról.* Állattani Közlemények, XXVI. k., 1—2. f.
10. *A halak bőrének hámrétegéről.* Egy képpel. Pótfüzetek a Természettudományi Közönyhöz. 173. f., 61. k.
11. *A házinyúl bőréről.* Pótfüzetek a Természettudományi Közönyhöz. 173. f., 61. l.
12. *Zur vergleichenden Histologie der Aorta.* X^a Congrès International de Zoologie. 1929, pag. 713—716.
13. *A kérődzők gyomráról.* Egy képpel. Pótfüzetek a Természettudományi Közönyhöz. 61. k., 2—3. f., 174—175. f.
14. *Allobiosis jelensége.* Állatorvosi Lapok, LII. évf., 13. sz.
15. Számos ismertető közlemény a *Természettudományi Közöny és Pótfüzetek a Természettudományi Közönyhöz, az Állatorvosi Lapok, a Berliner Tierärztliche Wochenschrift és a Berichte über die wissenschaftliche Biologie* című folyóiratokban.

Pallas részvénytársaság nyomdája. Budapest, V., Honvéd-utca 10.

Felelős vezető: Tiringér Károly. műszaki igazgató.

